د عُلماو، طُلباو، مُقرِّرینو او عامو مسلمانانو دپاره د مختلفو موضوعاتو د تقریرونو یوه مُفصّله، مُعتمده، عِلمي، او تحقیقي ذخیره:

اِصلاحیِ مُدلّل تقریرونه

چوارلسم

تألیف:

ابو الشمس مولانا نور الهدیٰ عفی عنہ

مُدرّس دار العلوم فیض القرآن اکاخیل کالوڈی، مردان

زیر اهتمام

کفایت الله ارمانی

0344-9995990

مکتبہ اعزازیہ محلہ جنگی پشاور

جاده میوند پخته فروشی کابل: 0764857797

د عُلماؤ، طُلباؤ، مُقرِّرینو او عامو مسلمانانو د پاره په مختلفو موضوعاتو باندې
د تقریرونو یوه مُفصّله، مُعتَمَده، عِلمي، او تحقیقي ذخیره:

اِصلَاحِي مُدَلَّلْ تَقْرِيرُوْنه

جلد ۱۴

تالیف

اَبُو الشَّمْس مولانا نُوْرُ الْهُدٰی عُفِيَ عَنْهُ
فاضلِ جامعه امدادُ العلوم پشاور صدر، و وفاق المدارس العربیة ملتان
بی اے عبدالولی خان یونیورسٹی مردان
حالاً: مُدَرِّس دَارُ العلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی، مردان

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

د کتاب نوم: اِصۡلَاحِيۡ مُدَلَّلۡ تَقۡرِيۡرُوۡنه جلد ١٤

مؤلف: اَبُوالشَّمۡس مولانا نُوۡرُالۡهُدٰى عُفِيَ عَنۡهُ

مُدَرِّس دَارُالعلوم فيضُ القُرآن اکاخيل کالونی مردان

فون نمبر ۰۳۰۶ ۵۴۴۷۱۷۴

کمپوزر: مؤلف پخپله

د چاپ کال: ١٤١٤هـ ق ، ١٣٩٨ هـ ش، مطابق ٢٠١٩ ء

مکتبه اعزازیه

محله جنگي پشاور

زیر اهتمام: کفایت الله ارماني ۰۳٤٤-۹۹۹۵۹۹۰

نوټ : د کتاب ټول حقوق د مکتبه اعزازیه سره محفوظ دي

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

سریزه (د خوارلسم جلد)

نَحْمَدُهٗ وَنُصَلِّيْ عَلٰى رَسُوْلِهِ الْكَرِيْمِ . اَمَّابَعْد!

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ . اَلشُّكْرُ لِلّٰهِ . ددې کتاب خوارلسم جلد هم د الله ﷻ په فضل و کرم سره پوره شو ، په دې کې مې د غیبت ، چغل خورۍ ، تکبّر ، د ژبې حفاظت او خاموشۍ فضیلت متعلق اَهمې موضوع ګانې شامل کړې ، ورسره مې په آخر کې یو تقریر لیکلی چې نوم یې دی :

" خالِص په قرآني باندې مشتمل جامِع تقریر "

په دې تقریر کې مې ددې (اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه) کتاب د ټولو جلدونو د اَهمو موضوع ګانو خلاصه صرف د آیتونو په ضِمن کې راجمع کړې ، ځکه زما دا عادت دی چې د هر تقریر په آخر کې د هغه تقریر مکمل خلاصه بیانوم ، نو همدغه شان په دې یو تقریر کې مې ددې غونډ کتاب د ټولو جلدونو د اَهمو موضوع ګانو خلاصه په مرتّب انداز باندې بیان کړې .

خو دا یو تقریر صرف او صرف په قرآني آیتونو باندې مشتمل دی ، احادیث او د علماؤ اَقوال په کې بالکل نشته .

ځکه بعضې ځایونه داسې وي چې هلته مُقرِّر دا غواړي چې د اول نه تر آخِر پورې داسې جامِع تقریر اوکړي چې په هغې صرف او صرف د قرآن کریم آیتونه په مرتّب انداز باندې وي . نو په همدې خاطر مې دا تقریر اُولیکل .

په دې کې اکثر آیتونه په مخکیني موضوع ګانو کې ځای په ځای مُتفرِّق ذکر دي خو ما ددې سره نوره اِضافه هم اوکړه او په داسې انداز مې ترتیب ورکړو چې د ټولو نه یو تقریر جوړ شو ، او په خپل مینځ کې مې ورله ربط هم پیدا کړو .

که چیرته مُقرِّرین دا تقریر په همدې اَنداز باندې مُرَتّب یاد کړي نو زما دا یقین دی چې په هر ځای کې او د هر چا د وړاندې به په پوره زړَوَرتیا سره جامِع تقریر

کولې شي، او ورسره ورسره به ددې غوند کتاب د ټولو اَهمو موضوع ګانو خلاصه هم ورته یاده وي.

اوله خوشخبري : اِن شَاءَ الله ددې پسې به پنځلسم (۱۵) جلد هم لیکم چې هغه به هم د الله ﷻ په توفیق سره لږ وخت پس چاپ شي.

دویمه خوشخبري:(**د تقریرونو دویمه سلسله**)

د پنځلسم (۱۵) جلد نه پس به د تقریرونو دا سلسله په یو بل نوم باندې شروع کوم، ځکه بیا دا موجوده کتاب ډیر غټیږي.

چونکه تر اُوسه هم ډیر اَهمې موضوع ګانې د لیکلو نه پاتې دي، د یوولسم جلد په آخر کې مې چې په کومو موضوع ګانو باندې د لیکلو وعده کړې وه یا کومو علماؤ چې راته په ټیلفون باندې په ځنې موضوع ګانو باندې د لیکلو مشوره راکړې ده هغه ټولې موضوع ګانې به اِنْ شَاءَ الله په راتلونکي سلسله کې شاملوم، په هغې کې به هم په همدغه انداز باندې جامع تقریرونه وي.

د پنځلسم جلد نه پس چې د تقریرونو کومه سلسله شروع کوم د هغې نوم به وي:

" د تقریرونو مُدَلَّلَـــهٔ ذَخیره "

د هر کتاب اخیستلو نه مخکې د مؤلِف نوم ضرور ګورئ، ځکه کوم کتاب چې په معاشره کې په عِلمي حَلقو کې مشهور شي نو د بعضو مَکتبو واله صرف د تجارت په غرَض په همدې نوم باندې نور کتابونه اولیکي.

خو دا یاد لرئ چې په کوم کار کې د چا مقصد خالِص د الله ﷻ رَضا نه وي نو بیا الله تعالی هغې ته هغه شان مقبولیت هم نه ورکوي، د الله ﷻ په نزد صرف او صرف هغه عمل مقبول وي کوم چې خاص د هغه د رَضا د پاره شوې وي، څه دُنیوي لالچ په کې نه وي.

الله تعالی دې ماته په صحیح طریقې سره د حق خبرې د لیکلو توفیق راکړي،

او پَروَردِگار عالَم دې دا ټول کتابونه د معاشرې د اِصلاح او د خلقو د فائدې ذریعه اوګرځوي. او الله ﷻ دې دا کتابونه په خپل دربار کې قبول کړي.

اې ربه! دا ټول کتابونه زما، زما د والدینو، اُستاذانو او ټول اُمتِ مُسلمه د پاره د مغفرت او نِجات ذریعه اوګرځوه.

آمِین یَا رَبَّ العَالَمِین.

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ العَلِيمُ

نوټ: که د کتاب متعلق یا بله څه مفیده مشوره وي نو په دې ۰۳۰۶ ۵۴۴۷۱۷۴ نمبر راسره رابطه کولې شې.

ابُوالشمس نُورُالهدیٰ عفی عنه

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

اِجمالي فهرست

نمبر شمار	موضوع	صفحه
١.	سريزه	ت
٢.	١. د غِيبت سزاګانې او ددينه د بچ کيدو طريقې	١
٣.	٢. د چُغل خورۍ سزاګانې او نقصانات	٦٩
٤.	٣. د ژبې حفاظت او خاموشۍ فضيلت	١٠٢
٥.	٤. د تکبّر سزاګانې او ددينه د بچ کيدو طريقې	١٤٧
٦.	٥. خالِص په قرآني آيتونو باندې مشتمل جامِع تقرير	٢٤٥
٧.	خوشخبري	٣٦٢

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

تفصيلي فهرست

نمبر شمار	موضوع	صفحه
١.	سريزه	ت
	١. د غِيبت سزاګانې او ددينه د بچ کيدو طريقې	١
٢.	تمهيدي خبره	٣
٣.	د غِيبت تعريف	٣
٤.	په اِشارې سره د چا عيب بيانول هم غِيبت دی	٧
٥.	د غِيبت حُکم	٨
٦.	غِيبت کول ګويا د مَړ ورور مسلمان غوښه خوړل دي	٩
٧.	د دوه زَنانه وُ د غِيبت واقعه	١٠
٨.	د غِيبت په وجه په خُله کې د غوښې او وِينې اَثر	١٢
٩.	د مِعراج په شپه نبي عليه السلام ته د غِيبت کوونکو اَنجام اُوخودلې شو	١٤
١٠.	غيبت کوونکي ته به د قيامت په ورځ د مسلمان غوښه د خوراک د پاره پيش...	١٥
١١.	غِيبت کول د خِنزير غوښې خوړلو نه ډير بَدتر دی	١٥
١٢.	غِيبت کول د مردارې قچرې خوړلو نه ډير بَدتر دی	١٦
١٣.	د غِيبت نه په احاديثو کې منع راغلې	١٧
١٤.	د سپکاوي په خاطر د چا نقل کول هم حرام دي	١٨
١٥.	غيبت د زِنا نه سخته ګناه ده	١٩
١٦.	د غيبت ګناه زياتيدو وجه	٢٠
١٧.	زِنا په ټولو مذاهبو کې بې حيائي ګڼلې شي	٢١
١٨.	د مسلمان په عزت او آبرو باندې د حملې کولو سخته ګناه	٢٢

نمبر شمار	موضوع	صفحه
١٩.	د غيبت په وجه بَدبُويه هوا پيدا کيدل	٢٢
٢١.	د يو اعتراض جواب	٢٣
٢٢.	مثال	٢٣
٢٣.	د غيبت په وجه نېک اعمال ختميږي	٢٤
٢٤.	د قيامت په ورځ په عملنامه کې نېک اعمال موندل	٢٥
٢٥.	د غيبت په وجه د مونځ او روژې کامل ثواب ختميږي	٢٦
٢٦.	د غيبت په وجه په عذابِ قبر کې مبتلاء کيدل	٢٧
٢٧.	د غيبت په وجه د جهنم مستحق کيدل	٢٩
٢٨.	د غيبت کوونکي د پاره په جهنم کې سخت ترين عذاب	٢٩
٢٩.	غيبت کوونکي به په جهنم کې مرداره خوري	٣٢
٣٠.	د ټولو نه غټ سُود د مسلمان عزت او آبرو ته نقصان رسول دي	٣٢
٣١.	د چا غيبت کول گويا هغه لره بَربنډول دي	٣٤
٣٢.	د مسلمان شان دادی چې دا به بل چاته ضرَر نه رسوي	٣٥
٣٣.	صحابه کرامو رضي الله عنهم به د يو بل غيبت نه کولو	٣٦
٣٤.	غِيبت د بَدترينو خلقو غِذا ده	٣٦
٣٥.	غِيبت د دِين د پاره ډير نقصاني دی	٣٦
٣٦.	غيبت د ټولو خرابيو جَړه ده	٣٧
٣٧.	د خلقو غيبت کول بيماري ده	٣٧
٣٨.	د علماؤ غيبت کول نوره هم سخته گناه ده	٣٧
٣٩.	د مړو غيبت هم حرام دی	٤١
٤٠.	د غِيبت اَقسام	٤٠
٤١.	د غيبت اَسباب	٤١
٤٢.	د غيبت نه د بچ کيدو اِجمالي علاج	٤٤
٤٣.	د غيبت نه د بچ کيدو تفصيلي علاج	٤٥

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۴۴.	په خپله خوښه غيبت اَوريدل هم داسې دی لکه غيبت کول	۴۹
۴۵.	واقعه	۵۰
۴۶.	چې څوک په مجلس کې غيبت واوري نو منع کوي به يې ، يا به د هغه مجلس نه پاڅي	۵۰
۴۷.	ابراهيم بن اَدهم رَحِمَهُ اللّٰهُ غيبت اَوريدل خوښ نکړل	۵۱
۴۸.	د غيبت اَوريدو د پاره بهَانه جوړول ندي په کار	۵۲
۴۹.	د مثال په ذريعه وضاحت	۵۲
۵۰.	غيبت کوونکی په آسانه د غيبت نه منع کول	۵۳
۵۱.	واقعه	۵۳
۵۲.	غيبت نه د بچ کيدلو آسانه طريقه	۵۴
۵۳.	د غيبت نقصانات	۵۴
۵۴.	د غيبت نه د توبې طريقه	۵۵
۵۵.	په دُنيا کې معافي غوښتل ضروري ده	۵۹
۵۶.	په څنې صورتونو کې غيبت کول جائز دی	۶۰
۵۷.	د پنځم قِسم تشريح	۶۴
۵۷.	د غونډ تقرير خلاصه	۶۷
	۲. د چُغل خورَی سزاګانې او نقصانات	۶۹
۵۸.	تمهيدي خبره	۷۱
۵۹.	د چُغل خوری تعريف	۷۱
۶۰.	د چُغل خوری حُکم	۷۴
۶۱.	چُغل خور به (اِبتداءً) جنت ته نه داخليږي	۷۵
۶۲.	اَته (۸) قِسمه خلق به (اِبتداءً) جنت ته نه داخليږي	۷۶

نمبر شمار	موضوع	صفحه
٦٣.	د چُغل خورۍ په وجه په عذابِ قبر کې مبتلاء کيدل	٧٧
٦٤.	چُغل خوري د وَلدِ زِنا صفت دی	٨٠
٦٥.	په خلقو کې بدترين خلق چُغل خواره دي	٨١
٦٦.	چُغل خور د جادوگر او شيطان نه هم ډير نقصاني دی	٨٢
٦٧.	د چُغل خورۍ په وجه دوه خاندانونه تباه کيدل	٨٣
٦٨.	په خلقو کې بَدترين کس دوه مَخيزی انسان دی	٨٤
٦٩.	د دوه مَخيزي انسان د پاره د قيامت په ورځ رَسوائي	٨٦
٧٠.	د چُغل خورۍ په وجه قحط سالي راځي	٨٧
٧١.	نبي عليه السلام د بل چا خبرې راوړو نه صحابه کرام منع کړي وو	٨٨
٧٢.	چې څوک درته د بل چا چُغل خوري راوړي نو د هغه سره شپږ (٦) کارونه په کار دي	٨٨
٧٣.	چُغل خور سره د حضرت علي رضي الله عنه معامله	٩١
٧٤.	چُغل خور سره د عُمر بن عبد العزيز رَحِمَهُ اللهُ معامله	٩١
٧٥.	د چغل خورۍ په وجه درې (٣) جِنايتونه	٩٢
٧٥.	چغل خور چې تاته د بل چا خبرې راوړي نو دا به ستا خبرې هم بل ته وَروړي	٩٣
٧٦.	چغل خور د ډيرو گناهونو مُرتکِب دی	٩٤
٧٧.	چُغل خور هيڅ کله ريښتينی نه وي	٩٤
٧٨.	چغل خوري که صحيح هم وي خو بيا هم قبيحه ده	٩٥
٧٩.	د چغل خورۍ نقصانات	٩٥
٨٠.	د چُغل خورۍ اَسباب	٩٦
٨١.	د چُغل خورۍ علاج :	٩٦
٨٢.	اِجمالي علاج	٩٧
٨٣.	تفصيلي علاج	٩٧
٨٤.	د چغل خورۍ نه د توبې طريقه	٩٧
٨٥.	د چغل خورۍ نه د بچ کيدو په وجه اُوچته مرتبه	٩٨

نمبر شمار	موضوع	صفحه
٨٦	په ځنې صورتونو کې د چا خبرو بل ته نقل کول جائز دي	٩٨
٨٧	د غونډ تقرير خلاصه	١٠١
٨٨	دُعا	١٠١
	٢. د ژبې حفاظت او خاموشۍ فضيلت	١٠٢
٨٩	ژبه هم لوي نعمت دی	١٠٣
٩٠	په سترګو کې د الله ﷻ قدرتونه	١٠٤
٩١	ژبه او شونډې	١٠٤
٩٢	د ژبې د صحيح استعمال حُکم	١٠٥
٩٣	د ژبې نه چې هر لفظ راأوځي نو فرښتې هغه ليکي	١٠٦
٩٤	په احتياط سره خبرې کول په کار دي	١٠٦
٩٥	د ژبې په حفاظت سره د جنت ضمانت	١٠٧
٩٦	بې فائدې خبرو پريخودو سره د جنت مستحق کيدل	١٠٩
٩٧	جنت او جهنم ته بوتلونکي څيزونه	١١٠
٩٨	د ژبې د غلط استعمال په وجه د جهنم مستحق کيدل	١١٠
٩٩	د ژبې د غلط استعمال په وجه پَرمخ جهنم ته غورځيدل	١١٢
١٠٠	د فضول خبرو په وجه د جنت نه منع کيدل	١١٤
١٠١	د ژبې د فتنې نه ځَره کول	١١٥
١٠٢	د ګناه اکثره خبرې د ژبې نه صادريږي	١١٩
١٠٤	ژبه په قابو کې ساتل د نجات ذريعه ده	١١٩
١٠٥	د ژبې په حفاظت سره ايمان کامل کيږي	١٢١
١٠٦	د ژبې په حفاظت سره په عيبونو پَرده	١٢١
١٠٧	هر سهر د جسم ټولو آندامونو ژبې ته وينا	١٢١
١٠٨	ژبه د زړه ترجمانه ده	١٢٢

نمبر شمار	موضوع	صفحه
١٠٩	ژبه او زړه چې صحيح شي نو همدا بهتر اعضاء دي ، او چې خراب شي نو همدا فاسد اعضاء دي	١٢٣
١١٠	د ژبې زخم د تورې او نېزې د زخم نه ډېر خطرناک دی	١٢٥
١١١	د بې فائدې خبرو کولو په وجه زړه سختيږي	١٢٥
١١٢	ډېرو فضول خبرو سره د مخ وَقار ختميږي	١٢٦
١١٣	د ژبې سره تړلي ګناه	١٢٦
١١٤	**د خاموشۍ اَهميت او فضائل**	١٢٧
١١٥	يا د خېر خبره په کار ده ، يا چپ کيدل په کار دي	١٢٧
١١٦	فضول خبرو نه ځان ساتلو کې د سړي د اِسلام حُسن دی	١٢٨
١١٧	په څلورو احاديثو باندې د دِين بُنياد دی	١٢٨
١١٨	په خاموشۍ کې د ډېرو آفتونو نه نِجات دی	١٣٠
١١٩	د خاموشۍ په وجه په شيطان غالِب کيدل	١٣١
١٢٠	د خبرو اَقسام ، او د هر قِسم حُکم	١٣٢
١٢١	خاموشي سره زَر ده	١٣٣
١٢٢	خاموشي او خُوش اَخلاقي وَزن دار عمل دی	١٣٣
١٢٣	د فضول خبرو نه چپ پاتې کيدل د شپيتو کالو د عبادت نه بهتر دي	١٣٤
١٢٤	په خاموشۍ کې اُووه زره (٧٠٠٠) فائدې دي	١٣٥
١٢٥	مؤمِن به د خبرو کولو نه مخکې سوچ کوي	١٣٦
١٢٦	د جاهِل سړي شپږ خُويُونه دي " يو په کې بې فائدې خبرې کول دي "	١٣٧
١٢٧	چپ والې د مؤمِن خاص صفت دی	١٣٨
١٢٨	د بې فائدې خبرو پرېخودو په وجه اُوچتې مرتبې ته رسيدل	١٣٩
١٢٩	خاموشي هوښيارتيا ده	١٣٩
١٣٠	د څلورو بادشاهانو د حِکمت نه ډکې خبرې	١٤٠

نمبر شمار	موضوع	صفحه
١٣١	په خبرو پښيمانه کيدل	١٤١
١٣٢	ډيرې خبرې کوونکی د ژبې د ګناهونو نه محفوظ نه وي	١٤١
١٣٣	اَشعار	١٤٢
١٣٤	د خاموشۍ د فضيلت وجه	١٤٢
١٣٥	په نن صبا مجلسونو کې بې اِحتياطي	١٤٣
١٣٦	د زَنانه ؤ بې اِحتياطي	١٤٤
١٣٧	د غونډ تقرير خلاصه	١٤٥
١٣٨	دُعا	١٤٦
	٤. د تکبّر سزاګانې او ددينه د بچ کيدو طريقې	١٤٧
١٣٩	تمهيدي خبره	١٤٩
١٤٠	د تکبّر تعريف	١٤٩
١٤١	د تکبّر حُکم	١٥١
١٤٢	لويي صرف د الله ﷻ سره ښائي	١٥٣
١٤٣	د الله ﷻ سره په لويي کې ځان شريکوونکي د پاره سخته سزا	١٥٣
١٤٤	بعضې صفات د الله ﷻ سره خاص دي	١٥٤
١٤٥	د آخرت کاميابي د تکبّر نه ځان ساتونکو او مُتّقيانو د پاره ده	١٥٥
١٤٦	د مُتکبّرينو د پاره سخت عذابونه	١٥٥
١٤٧	د تکبّر په وجه د جهنم مستحق کيدل	١٥٦
١٤٨	جهنم د متکبّرينو د پاره ډير بَد ځای دی	١٥٧
١٤٩	د مُتکبّرينو ځای جهنم دی	١٥٧
١٥٠	متکبّر به پَرمَخ (اُلتَه) جهنم ته غورځولې شي	١٦٠
١٥١	متکبّرين به جنت ته نه داخليږي	١٦١

تفصیلي فهرست

نمبر شمار	موضوع	صفحه
۱۵۲	د چا په زړه کې چې معمولي تکبّر وي هغه به جنت ته نه داخلیږي	۱۶۲
۱۵۳	جنت په متکبّرینو باندې حرام دی	۱۶۳
۱۵۴	ابلیس د تکبّر په وجه د جنت نه را اوشړلې شو	۱۶۳
۱۵۵	د اوّلنۍ نافرمانۍ بُنیاد تکبّرؤ	۱۶۴
۱۵۶	متکبّر ته د توبې توفیق نه ملاویږي	۱۶۵
۱۵۷	متکبّر د علومِ قرآني او کاملې پوهې نه محرومه وي	۱۶۵
۱۵۸	تکبّر سره په عقل کې کمې راځي	۱۶۷
۱۵۹	د متکبّر په زړه باندې مُهر لګیدلې وي	۱۶۸
۱۶۰	د اکثره ګناهونو جَړه "تکبّر" دی	۱۶۸
۱۶۱	تکبّر د ټولو مَفاسدو جَړه ده	۱۶۹
۱۶۲	تکبّر د بَدبَختۍ چابې او مُهلکه بیماري ده	۱۶۹
۱۶۳	د تکبّر په وجه جنت ته د نه داخلیدو وجه	۱۷۰
۱۶۴	د تکبّر په وجه د انسان نه فضائِل ختمیږي او رَزائل په کې پیدا کیږي	۱۷۱
۱۶۵	چې څوک غټې غټې دعوې کوي نو د هغه نه فیض نه خوَریږي	۱۷۱
۱۶۶	تکبّر د کافرانو صفت دی	۱۷۲
۱۶۷	تکبّر رُوحاني بیمارۍ ده، ددې لرې کول فرضِ عَین دي	۱۷۲
۱۶۸	الله ﷻ مُتکبّرین نه خوَښوي	۱۷۲
۱۶۹	د قیامت په ورځ به نبي علیه السلام ته مَبغوض ترین خلق مُتکبّرین وي	۱۷۴
۱۷۰	د مُتکبّرینو د پاره د قیامت په ورځ رَسوائي	۱۷۵
۱۷۱	په تکبر سره تلل منع دي	۱۷۵
۱۷۲	تکبّر سره تلونکي کس نه الله ﷻ ناراضه وي	۱۷۶
۱۷۳	بني آدم سره تکبّر نه ښائي	۱۷۷
۱۷۴	انسان دې خپل اوّلني مینځني او آخري اَنجام ته نظر اوکړي	۱۷۷
۱۷۵	د اِبلیس د فِرعون نه پوښتنه	۱۷۹

نمبر شمار	موضوع	صفحه
١٧٦	د تکبّر په وجه پېنځې (یا لنګ) په زمکه راښکونکي ته به الله ﷻ د قیامت په ورځ د رَحمت په نظر او نه ګوري	١٨٠
١٧٧	د تکبّر په وجه څادر په زمکه راښکونکی الله تعالی په زمکه ننویست	١٨١
١٧٨	تکبّر کول په زمکه کې د غرقیدو سبب دی	١٨١
١٧٩	د تکبّر په وجه پېنځې په زمکه راښکونکی د شیطان ورور دی	١٨٢
١٨٠	که د څه عُذر په وجه پېنځې په خپله ښکته کیدی نو دا خبر دی	١٨٣
١٨١	الله ﷻ مُتکبّر کس لره ذلیله کوي	١٨٤
١٨٢	عزت په تکبّر کې ندی بلکه په اِسلامي احکاماتو باندې پوره عمل کولو کې دی	١٨٥
١٨٣	د عُمر بن عبدالعزیز رَحِمَهُ اللهُ واقعه	١٨٦
١٨٤	د مُتکبِّر نه هر کس نفرت کوي	١٨٧
١٨٥	متکبّر هم نورو خلقو ته سپک ښکاري	١٨٨
١٨٦	د متکبر مثال	١٨٨
١٨٧	**د متکبّرینو اَنجام ډیر بَدوي**	١٨٩
١٨٨	د تکبّر په وجه د فرعون بَد اَنجام	١٨٩
١٨٩	د تکبّر په وجه د نَمرود بَد اَنجام	١٨٩
١٩٠	د تکبّر په وجه د قارون بَد اَنجام	١٩١
١٩٢	د تکبّر په وجه د حضرت شعیب علیه السلام د قوم بَد اَنجام	١٩٢
١٩٣	د یو متکبّر کس خراب اَنجام	١٩٢
١٩٤	مالدار کس د تکبّر په وجه فقیر او ذلیل کیدل	١٩٣
١٩٥	اوله واقعه	١٩٣
١٩٦	دویمه واقعه	١٩٥
١٩٧	د تکبّر سزا سمدستي ملاویدل	١٩٦
١٩٨	د تکبّر په وجه سمدستي قد وړوکي کیدل	١٩٦

نمبر شمار	موضوع	صفحه
١٩٩	د يو مُتکبّر بادشاه مرګ	١٩٧
٢٠٠	د نېک سړي مرګ	١٩٩
٢٠١	فرښتې د الله ﷻ نه ويريږي او تکبّر نه کوي	٢٠١
٢٠٢	د تکبّر په وجه د آخري خاتمې خرابيدو خطره ده	٢٠٢
٢٠٣	د تکبّر په وجه شيخ ابو عبدالله اُندلسيؒ په سخت امتحان کې ګېر شو	٢٠٢
٢٠٤	هميشه تکبّر کوونکی د جَبّارينو په فهرست کې ليکلې شي	٢٠٧
٢٠٥	د تکبّر سره نېک اعمال کامله فائده نه کوي	٢٠٧
٢٠٦	د تکبّر په وجه نېک اعمال ختميږي	٢٠٨
٢٠٧	د فقيرۍ باوجود تکبّر کوونکي د پاره سخته سزا	٢٠٩
٢٠٨	متکبّر فقير به په اَوّلني کسانو کې جهنم ته داخليږي	٢١٠
٢٠٩	متکبّر فقير الله ﷻ ته ډير ناخوَښه وي	٢١١
٢١٠	**ښائسته کپړې او ښائسته څپلۍ اَچول تکبّر ندی**	٢١٢
٢١١	د تکبّر نه بچ کيدونکي د پاره د جنت زيږې	٢١٦
٢١٢	د تکبّر نقصانات او ضرَرونه	٢١٦
٢١٣	د تکبّر اَسباب	٢١٧
٢١٤	**د تکبّر علامات**	٢١٧
٢١٥	د تکبّر اَقسام	٢٢٢
٢١٦	په عامو خلقو باندې تکبّر کول په الله ﷻ باندې د تکبّر کولو سبب ګرځي	٢٢٣
٢١٧	په ځنې علماؤ کې تکبّر ډير زر پيدا کيږي	٢٢٣
٢١٨	**د تکبّر علاج**	٢٢٤
٢١٩	د تکبّر جَړې ختمولو علاج	٢٢٥
٢٢٠	**د تکبّر د اَسبابو علاج**	٢٥٨
٢٢١	د نسب په وجه د پيدا شوي تکبّر علاج	٢٢٧

نمبر شمار	موضوع	صفحه
٢٢٢	د ښائست په وجه د پيدا شوي تکبّر علاج	٢٢٧
٢٢٣	د قوّت په وجه د پيدا شوي تکبّر علاج	٢٢٨
٢٢٣	د مالداری او نورو خارجي شيانو په وجه د پيدا شوي تکبّر علاج	٢٢٩
٢٢٤	د عِلم په وجه د پيدا شوي تکبّر علاج	٢٣٠
٢٢٥	اوله طريقه	٢٣٠
٢٢٦	دويمه طريقه	٢٣١
٢٢٧	**نبي عليه السلام او صحابه کرامو به د تکبّر پيدا کوونکو افعالو او اَقوالو نه ځان ساتل**	٢٣٣
٢٢٨	حضرت عُمر ﷺ به تکبّر نه ځان ساتل	٢٣٤
٢٣٠	حضرت ابوهريرة ﷺ به د تکبّر نه ځان ساتل	٢٣٧
٢٣١	حضرت سلمان فارسي ﷺ به د تکبّر نه ځان ساتل	٢٣٧
٢٣٢	حضرت عبدالله بن سلام ﷺ د تکبّر ختمولو د پاره په بازار کې په خپل سَر باندې د لرګو ګېډې وژلو	٢٣٨
٢٣٣	قاري محمد طيب رَحِمَهُ اللّٰهُ د خُود پسندی ختمولو د پاره د تهانوي رَحِمَهُ اللّٰهُ مجلس ته لاړو	٢٣٩
٢٣٤	د متکبّرينو سره تکبّر کول جائز دی	٢٤٠
٢٣٥	د غونډ تقرير خلاصه	٢٤٣
٢٣٦	دُعا	٢٤٤
	٥. خالِص په قرآني آيتونو باندې مشتمل جامِع تقرير	٢٤٥
٢٣٧	د مقرّرينو د پاره راهنمائي	٢٤٦

شمېره	سرلیک	مخ
۲۳۸	د راتلونکي تقریر اِجمالي خلاصه	۲۴۷
۲۳۹	تفصیلي بیان	۲۴۹
۲۴۰	انسان ښائسته او معزّز پیدا شوی	۲۴۹
۲۴۱	نیک عمل	۲۵۱
۲۴۲	د نیک عمل فائده په خپله انسان ته رَسي	۲۵۱
۲۴۳	د الله او رسول اِطاعت	۲۵۲
۲۴۴	د مونځ اَهمیت او فضائل	۲۵۵
۲۴۵	د قصداً مونځ پریخودو سزاګانې	۲۵۹
۲۴۶	د روژې فرضیت او فوائد	۲۶۱
۲۴۷	د زکوة اَهمیت او فضائل	۲۶۲
۲۴۸	زکوة په مخکیني اُمتونو هم فرض وُ	۲۶۵
۲۴۹	د زکوة نه ورکولو سزاګانې	۲۶۷
۲۵۰	نفلي صدقات	۲۶۸
۲۵۱	د بُخل نه ځان ساتل په کار دي	۲۷۲
۲۵۲	صدقه د مرګ نه مخکې په کار ده	۲۷۳
۲۵۳	مسلمان به اِسراف نه کوي	۲۷۵
۲۵۴	د حج فرضیت	۲۷۶
۲۵۵	د جهاد فرضیت او اَهمیت	۲۷۷
۲۵۶	د جهاد فضائل	۲۸۱
۲۵۷	د قدرت باوجود جهاد نه کوونکو د پاره سخت وعید	۲۸۳
۲۵۸	هسې بهَانې جوړول ندي په کار	۲۸۵
۲۵۹	د مجاهدینو اُوچت مقام	۲۸۹
۲۶۰	د شهید مقام	۲۹۱
۲۶۱	حلال کسب کول	۲۹۳
۲۶۲	د حلال خوراک اَهمیت	۲۹۴

نمبر شمار	موضوع	صفحه
٢٦٣	د حرام خوراک نه ځان ساتل	٢٩٧
٢٦٤	د سُود نه ځان ساتل	٢٩٧
٢٦٥	د انسان په ذِمه حقوقُ العباد	٢٩٩
٢٦٦	د والدينو حقوق	٢٩٩
٢٦٧	د عامو مسلمانانو حقوق	٣٠٢
٢٦٨	د ګناهونو نه ځان ساتل	٣٠٥
٢٦٩	د ريښتيا ويلو اَهميت او د دروغو نه ځان ساتل	٣٠٨
٢٧٠	د باطني بيماريو نه ځان ساتل	٣١٠
٢٧١	د غِيبت نه ځان ساتل	٣١١
٢٧٢	د چُغل خورۍ نه ځان ساتل	٣١١
٢٧٣	د ژبې حفاظت	٣١٢
٢٧٤	په ژبه باندې ذکر کول	٣١٤
٢٧٥	د رِيا نه ځان ساتل	٣١٤
٢٧٦	په اخلاص سره عمل کول	٣١٥
٢٧٧	د تکبّر نه ځان ساتل	٣١٧
٢٧٨	د علم اَهميت	٣٢٤
٢٧٩	د علماؤ مقام	٣٢٧
٢٨٠	د طالب العلم مقام	٣٢٩
٢٨١	قرآن کريم	٣٢٩
٢٨٢	قرآن کريم محفوظ کتاب دی	٣٢٩
٢٨٣	د قرآن کريم مقابله هيڅوک نشي کولی	٣٣٣
٢٨٤	قرآن کريم اِنقلابي کتاب دی	٣٣٥
٢٨٥	د قرآن کريم د تلاوت فضائل	٣٣٧
٢٨٦	په قرآن کريم عمل کول	٣٤٠
٢٨٧	الله تعالی په خپلو بندګانو باندې مهربانه دی	٣٤١

نمبر شمار	موضوع	صفحه
٢٨٨	د توبې اَهميت او فضائل	٣٤٣
٢٨٩	د دُنيا په ژوند باندې دُهوکه کيدل ندي په کار	٣٤٧
٢٩٠	د شيطان د دُهوکې او اِتباع نه ځان ساتل په کار دي	٣٤٩
٢٩١	آخرت طرف ته متوجّه کيدل	٣٥١
٢٩٢	د مرګ نه هيڅوک نه خلاصيږي	٣٥٣
٢٩٣	انسان به په هره مرحله کې د صبر او اِستقامت نه کار اخلي	٣٥٦
٢٩٤	د غونډ تقرير اِجمالي خلاصه	٣٦٠
٢٩٥	دُعا	٣٦١
٢٩٦	**خوشخبري**	٣٦٢
٢٩٧	ددې (اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه) ټول کتاب اِجمالي فهرست	

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

﴿ وَلَا يَغۡتَبۡ بَّعۡضُكُمۡ بَعۡضًا ۚ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمۡ اَنۡ يَّاۡكُلَ لَحۡمَ اَخِيۡهِ مَيۡتًا فَكَرِهۡتُمُوۡهُ ۚ ﴾

الحجرات آية ١٢.

د غِيبت سزاګانې او ددينه د بَچ کيدو طريقې

تاليف

اَبُو الشَّمس مولانا نُورُ الهُدٰى عُفِيَ عَنۡهُ

مُدَرِّس دَارُ العلوم فيضُ القُرآن اکاخيل کالونی مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د غيبت سزاګاني او ددينه د بچ کيدو طريقې

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَكَفٰى ، وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى .

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ وَلَا يَغْتَبْ بَّعْضُكُمْ بَعْضًا ۭ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَّاْكُلَ لَحْمَ اَخِيْهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوْهُ ۭ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَّحِيْمٌ ﴾ . (١)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : يَا مَعْشَرَ مَنْ آمَنَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يَدْخُلِ الْإِيْمَانُ قَلْبَهُ لَا تَغْتَابُوا الْمُسْلِمِيْنَ ، وَلَا تَتَّبِعُوْا عَوْرَاتِهِمْ فَإِنَّهُ مَنِ اتَّبَعَ عَوْرَاتِهِمْ يَتَّبِعُ اللهُ عَوْرَتَهُ ، وَمَنْ يَتَّبِعِ اللهُ عَوْرَتَهُ يَفْضَحْهُ فِيْ بَيْتِهِ . (٢)

وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ : اَلْغِيْبَةُ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا . (٣)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْمُ .

---

(١) الحجرات آية ١٢ .

(٢) سنن ابي داؤد كِتَاب الأَدَبِ بَابٌ فِي الْغِيبَةِ رقم الحديث ٤٨٨٠ قال الالباني: حسنٌ صحيح ، مسند احمد رقم الحديث ١٩٧٧٦ ، و رقم الحديث ١٩٨٠١ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ٢١١٤٦ ، شعب الايمان رقم الحديث ٦٢٧٨ ، و رقم الحديث ٩٢١٣ ، و رقم الحديث ١٠٦٨٢ ، شرح السنّة للبغوي باب النهي عن تتبّع عورات المسلمين رقم الحديث ٣٥٢٦ ، مجمع الزوائد باب ماجاء في الغيبة والنميمة رقم الحديث ١٣١٤١ وقال الهيثمي: رواه ابو يعلى و رجاله ثقات ، كنز العمال باب الغيبة رقم الحديث ٨٠٢١ ، و رقم الحديث ٨٠٨٣ ، الصمت لابن ابي الدنيا رقم الحديث ١٦٨ .

(٣) شعب الايمان رقم الحديث ٦٣١١٥ تحريم اعراض الناس وما يلزم من ترك الوقوع فيها ، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّالِثُ رقم الحديث ٤٨٧٤(٦٣) ، المعجم الاوسط رقم الحديث ٦٥٩٠ ، الترغيب والترهيب لقوام السنّة رقم الحديث ٢٢٤٠ ، الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٢٤ الترهيب من الغيبة والبهت وبيانهما ما جاء في ذم الغيبة ، مجمع الزوائد باب ماجاء في الغيبة والنميمة رقم الحديث ١٣١٢٨ ، كنز العمال رقم الحديث ٨٠٢٦ ، و رقم الحديث ٨٠٤٣ ، الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص ١٦ الغيبة والسكوت عليها ، الصمت لابن ابي الدنيا رقم الحديث ١٦٤ ، ذم الغيبة والنميمة لابن ابي الدنيا رقم الحديث ٢٦ .

تمهيدي خبره

زما خوږو قدرمنو او عزت مندو مسلمانانو ورونو ! ژبه د انسان د پاره ډير لوي نعمت دی ، اګر چې دا د غوښې يوه ټوټه ده خو په دې باندې مونږ خپل اظهار مَافِي الضَّمِير په آسانې طريقې سره کولې شو ، همدارنګې ددې په ذريعه مونږ د هر قِسمه شيانو خوَند هم معلومولې شو .

که مونږ خپله ژبه صحيح استعمال کړو نو ددې په ذريعه مونږ ډير اَجرونه او ثوابونه حاصلولې شو ، خو که غلطه يې استعمال کړو نو دا بيا د ډيرو ګناهونو سبب ګرځي ، دغه وجه ده چې اسلامي شريعت د ژبې د حفاظت ډير تاکيد کړې دی .

اوس د ژبې سره چې کوم ګناهونه تعلق لري په هغې کې يوه ګناه " غِيبت کول " هم دي ، غِيبت داسې خطرناکه ګناه ده چې دا په ټوله معاشره کې خوَره شوی او ډير لوي لوي خلق په دې مرض کې مبتلاء دي ، بيا خاصکر نن صبا په اکثره مجلسونو کې د غِيبت بازار ګرم دی ، ډير کم مجلسونه به داسې وي چې هغه د غِيبت نه خالي وي . (١)

حالانکه په قرآن کريم او احاديثو کې د غِيبت نه صراحةً منع راغلې ، او ددې ډيرې سختې سزاګانې ذکر شوي .

نو په همدې خاطر اِنْ شَاءَ الله نن به درته د غِيبت متعلق تفصيلي بيان کوم : چې غِيبت چاته وايي ؟ ددې حُکم څه دی ؟ ددې سزاګانې او نقصانات څه دي ؟ ددې اَسباب څه دي ؟ ددې اَقسام څومره دي ؟ ددينه د توبې او بچ کيدو طريقې څه دي ؟ او په کومو صورتونو کې د غِيبت اجازت شته ؟

خو د ټولو نه اول درته د غِيبت تعريف کوم چې غِيبت چاته وايي ؟

د غِيبت تعريف

علماؤ د غِيبت ډير تعريفونه کړي ، د هغې ټولو خلاصه داده :

غِيبت ديته وايي چې د يو چا پَشې شا (د هغه په غيرموجودګۍ کې) د هغه داسې عيب

---

(١) قَالَ النَّوَوِيُّ رَحِمَهُ اللهُ : اِعْلَمْ أَنَّ الْغِيبَةَ مِنْ أَقْبَحِ الْقَبَائِحِ . وَأَكْثَرِهَا انْتِشَارًا بَيْنَ النَّاسِ حَتَّى لَا يَسْلَمَ مِنْهَا إِلَّا الْقَلِيْلُ مِنَ النَّاسِ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ج٧ ص ٣٠٣٢ باب حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيبَةِ وَالشَّتْمِ .

بيان کړې شي چې که هغه پرې خبر شي نو بَد يې ګڼړي (او پرې خفه کيږي).

اوس برابره خبره ده چې که دا عيب د هغه په بدن کې وي، يا د هغه په جامو کې وي، يا د هغه په اخلاقو کې وي، يا د هغه په خبرو کې وي، او يا د هغه بل عيب وي. (١)

---

(١) قَالَ الْجُرْجَانِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ : اَلْغِيْبَةُ : ذِكْرُ مَسَاوِئِ الْإِنْسَانِ فِيْ غَيْبَتِهِ وَهِيَ فِيْهِ . التعريفات ص ١٦٣ باب الغين .

وَقَالَ الْمُنَاوِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ : اَلْغِيْبَةُ : أَنْ تَذْكُرَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُهُ . فَإِنْ كَانَ فِيْهِ فَقَدِ اغْتَبْتَهُ .... قَالَ : وَمِنْ أَحْسَنِ تَعَارِيْفِهَا : ذِكْرُ الْعَيْبِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ . التوقيف على مهمات التعاريف ص ٢٥٤

وَقَالَ الْكَفَوِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ : أَنْ يَتَكَلَّمَ خَلْفَ إِنْسَانٍ مَسْتُوْرٍ بِكَلَامٍ هُوَ فِيْهِ . الكليات ص ٦٦٩

وَقَالَ التَّهَانَوِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ : اَلْغِيْبَةُ : أَنْ تَذْكُرَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُهُ لَوْ بَلَغَهُ . سَوَاءٌ ذَكَرْتَ نُقْصَانًا فِيْ بَدَنِهِ أَوْ فِيْ لُبْسِهِ، أَوْ فِيْ خُلُقِهِ، أَوْ فِيْ فِعْلِهِ، أَوْ فِيْ قَوْلِهِ، أَوْ فِيْ دِيْنِهِ، أَوْ فِيْ دُنْيَاهُ، أَوْ فِيْ وَلَدِهِ، أَوْ فِيْ ثَوْبِهِ، أَوْ فِيْ دَارِهِ، أَوْ فِيْ دَابَّتِهِ . قَالَ : وَلَا تَقْتَصِرُ الْغِيْبَةُ عَلَى الْقَوْلِ، بَلْ تَجْرِيْ أَيْضًا فِي الْفِعْلِ كَالْحَرَكَةِ وَالْإِشَارَةِ وَالْكِنَايَةِ، لِمَا وَرَدَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّهَا أَشَارَتْ بِيَدِهَا إِلَى امْرَأَةٍ أَنَّهَا قَصِيْرَةٌ فَقَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « اِغْتَبْتِهَا » . وَالتَّصْدِيْقُ بِالْغِيْبَةِ غِيْبَةٌ . كشاف اصطلاحات الفنون ٣/ ١٠٩١

قَالَ ابْنُ حَجَرٍ رَحِمَهُ اللَّهُ : هِيَ ذِكْرُ الْمَرْءِ بِمَا يَكْرَهُهُ . سَوَاءٌ كَانَ ذٰلِكَ فِيْ بَدَنِ الشَّخْصِ أَوْ دِيْنِهِ أَوْ دُنْيَاهُ . أَوْ نَفْسِهِ أَوْ خُلُقِهِ أَوْ مَالِهِ . وَقَالَ الرَّاغِبُ رَحِمَهُ اللَّهُ: هِيَ أَنْ يَذْكُرَ الْإِنْسَانُ عَيْبَ غَيْرِهِ مِنْ غَيْرِ مُحْوِجٍ إِلَى ذِكْرِ ذٰلِكَ.

وَقَالَ ابْنُ الْأَثِيْرِ رَحِمَهُ اللَّهُ : اَلْغِيْبَةُ أَنْ تَذْكُرَ الْإِنْسَانَ فِيْ غَيْبَتِهِ بِسُوْءٍ وَإِنْ كَانَ فِيْهِ.

وَقَالَ ابْنُ التِّيْنِ رَحِمَهُ اللَّهُ : اَلْغِيْبَةُ ذِكْرُ الْمَرْءِ مَا يَكْرَهُهُ بِظَهْرِ الْغَيْبِ . فتح الباري ١٠/ ٤٨٤ ، نضرة النعيم في مكارم أخلاق الرسول الكريم صلى الله عليه وسلم ج ١١ ص ٥١٦٣ الغيبة .

قال الملا علي قاري رَحِمَهُ اللَّهُ : وَذِكْرُكَ فِيْهِ بِمَا يَكْرَهُهُ عَامٌّ، سَوَاءٌ كَانَ فِيْ بَدَنِهِ أَوْ دِيْنِهِ أَوْ دُنْيَاهُ أَوْ نَفْسِهِ أَوْ خُلُقِهِ أَوْ مَالِهِ أَوْ وَلَدِهِ أَوْ وَالِدِهِ أَوْ زَوْجِهِ أَوْ خَادِمِهِ أَوْ ثَوْبِهِ أَوْ مَشْيِهِ وَحَرَكَتِهِ وَبَشَاشَتِهِ وَعَبُوْسَتِهِ وَطَلَاقَتِهِ . أَوْ غَيْرِ ذٰلِكَ مِمَّا يَتَعَلَّقُ بِهِ، سَوَاءٌ ذَكَرْتَهُ بِلَفْظِكَ أَوْ كِتَابِكَ أَوْ رَمَزْتَ أَوْ أَشَرْتَ إِلَيْهِ بِعَيْنِكَ أَوْ يَدِكَ أَوْ رَأْسِكَ وَنَحْوِ ذٰلِكَ . وَضَابِطُهُ أَنَّ كُلَّ مَا أَفْهَمْتَ بِهِ غَيْرَكَ نُقْصَانَ مُسْلِمٍ فَهُوَ غِيْبَةٌ مُحَرَّمَةٌ، وَمِنْ ذٰلِكَ الْمُحَاكَاةُ بِأَنْ يَمْشِيَ مُتَعَارِجًا أَوْ مُتَأَطِّئًا. أَوْ عَلَى غَيْرِ ذٰلِكَ مِنَ الْهَيْئَاتِ مُرِيْدًا حِكَايَةَ هَيْئَةِ مَنْ يَنْقُصُهُ بِذٰلِكَ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ج٧ ص ٣٠٣٢ باب حفظ اللسان والغيبة والشتم في تشريح حديث ٤٨٢٩ .

تعريفُ الغيبة وحدُّها المتفق عليه : الغيبةُ هي ذكرُ المرء المُعين غير الكافر المُحارب، وغير الظالم بما يكرهه من أمور دنياه أو دينه الذي استتر به، سواء ذكرته باللفظ أو بالإشارة والرمز . آفات اللسان ابو فيصل البدراني ١/ ٤ .

د غيبت همدا تعريف په احاديثو مبارکه ؤ کې هم ذکر دی :

١ . د مسلم شريف او ابوداؤد شريف حديث دی ، حضرت ابوهريرة رضي الله عنه فرمايي چې رسول الله صلى الله عليه وسلم صحابه کرامو رضي الله عنهم ته اوفرمايل :

أَتَدْرُوْنَ مَا الْغِيْبَةُ ؟ آيا تاسو پوهيږئ چې غيبت چاته وايي ؟

صحابه کرامو رضي الله عنهم عرض اوکړو :

اَللهُ وَرَسُوْلُهُ أَعْلَمُ . الله او د هغه رسول ښه پوهيږي .

نبي عليه السلام (په خپله د غيبت تعريف کولو سره) اوفرمايل :

ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ . د خپل ورور داسې ذکر کول چې هغه دا بد ګڼي .

(يعنی د هغه داسې عيب بيانول چې هغه ددې په اوريدو سره خفه کيږي) .

د نبي عليه السلام نه پوښتنه اوشوه : (اې د الله رسوله !) ماته ددې په باره کې خبر راکړه چې که زما په ورور کې دا عيب وي کوم چې زه بيانوم ؟ (نو آيا دا هم غيبت دی ؟)

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل :

إِنْ كَانَ فِيْهِ مَا تَقُوْلُ فَقَدِ اغْتَبْتَهُ ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيْهِ فَقَدْ بَهَتَّهُ .

که چيرته په هغه کې يقيني دا عيب وي کوم چې ته ذکر کوی نو دا تا د هغه غيبت اوکړو ، او که په هغه کې څه عيب نه وي (او ته ورته د عيب نسبت کوی) نو دا تا په هغه باندې بُهتان اولېږول (او د بُهتان ګناه خو د غيبت نه نوره هم زياته ده) . (١)

---

(١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « أَتَدْرُوْنَ مَا الْغِيْبَةُ ؟ » قَالُوْا: اَللهُ وَرَسُوْلُهُ أَعْلَمُ . قَالَ: « ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ » قِيْلَ أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِيْ أَخِيْ مَا أَقُوْلُ؟ قَالَ : « إِنْ كَانَ فِيْهِ مَا تَقُوْلُ فَقَدِ اغْتَبْتَهُ ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيْهِ فَقَدْ بَهَتَّهُ » . صحيح مسلم كتاب البِرِّ وَالصِّلَةِ وَالْآدَابِ بَابُ تَحْرِيْمِ الْغِيْبَةِ رقم الحديث ٧٠ (٢٥٨٩) ، سنن ابي داود كِتَابُ الْأَدَبِ بَابٌ فِي الْغِيْبَةِ رقم الحديث ٤٨٧٤ ، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ الْفَصْلُ الأول رقم الحديث ٤٨٢٨(١٧) ، سنن الترمذي بابُ ماجاء في الغيبة رقم الحديث ١٩٣٤ ، مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ٢٥٥٣٨ ، مسند احمد رقم الحديث ٧١٤٦ ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٥٧٥٨ ، شعب الايمان رقم الحديث ٦٢٩٣ ، كنز العمال رقم الحديث ٨٠١٢ الغيبة .

فائده : ددې حديث نه معلومه شوه چې که په چا کې حقيقةً څه عيب وي نو د هغه په غيرموجودګۍ کې ددې تذکره هم نده په کار.

ډير خلق دا ګمان کوي چې که په چا کې حقيقةً څه عيب وي نو د هغې تذکره کول غيبت ندی، دغه وجه ده چې کله دوی ته وويلې شي چې " غيبت مه کوئ " نو دوی وايي چې مونږ خو حقيقت بيانوو په هغه کې يقيني دا عيب شته. نو دا د دوی غلط فهمي ده ځکه په مذکوره حديث کې صراحةً ذکر شو چې غيبت همدې ته وايي چې : په هغه کې يقيني عيب وي او ته پشي شا د هغې تذکره کوی، او چې عيب په کې نه وي او ته هغه ته ددې نسبت کوی نو دا خو بيا تا په هغه باندې بُهتان اولېږول، او د بُهتان سزا د غيبت نه زياته ده. (١)

٢. يو ځل ځنې خلقو د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د وړاندې د يو کس تذکره اوکړه چې هغه په خپله خوراک نشي کولی او په خپله په سوَرلۍ هم نشي سوَريدی بلکه نورو ته محتاج دی. نبي عليه السلام ورته اوفرمايل :

اِغْتَبْتُمُوْهُ. تاسو د هغه غيبت اوکړو.

صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ اوفرمايل : مونږ خو د هغه په باره کې هغه خبرې ذکر کړی چې په هغه کې موجود وی. نبي عليه السلام ورته اوفرمايل :

غيبت همدا دی چې ته د خپل (اِسلامي) ورور هغه عيبونه ذکر کړی کوم چې په هغه کې موجود وي. (٢)

---

(١) اَلْفَرْقُ بَيْنَ الْغِيْبَةِ وَالْبُهْتَانِ : قَالَ الْجُرْجَانِيُّ رَحِمَهُ اللهُ : اَلْغِيْبَةُ : ذِكْرُ مَسَاوِئِ الْإِنْسَانِ فِيْ غَيْبَتِهِ وَهِيَ فِيْهِ. وَإِنْ لَمْ تَكُنْ فِيْهِ فَهِيَ بُهْتَانٌ . التعريفات ص ١٦٣ باب الغين

اَلْبُهْتَانُ فِي الْإِصْطِلَاحِ : ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا لَيْسَ فِيْهِ. التعريفات للجرجاني ١٤٣ ط الحلبي.

وَالْفَرْقُ بَيْنَ الْغِيْبَةِ وَالْبُهْتَانِ هُوَ : أَنَّ الْغِيْبَةَ ذِكْرُ الْإِنْسَانِ فِيْ غَيْبَتِهِ بِمَا يَكْرَهُ. وَالْبُهْتَانَ وَصْفُهُ بِمَا لَيْسَ فِيْهِ. سَوَاءٌ كَانَ ذٰلِكَ فِيْ غَيْبَتِهِ أَمْ فِيْ وُجُوْدِهِ. جامع البيان ٢٦ / ١٣٧ طبع الحلبي، وشرح صحيح مسلم ١٦ / ١٤٢. الموسوعة الفقهية الكويتية ج ٣١ ص ٣٣٠ اَلْبُهْتَانُ

(٢) عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيْهِ، عَنْ جَدِّهِ، أَنَّهُمْ ذَكَرُوْا عِنْدَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا، فَقَالُوْا: " لَا يَأْكُلُ حَتّٰى يُطْعَمَ، وَلَا يَرْحَلُ حَتّٰى يُرْحَلَ لَهُ، فَقَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : اِغْتَبْتُمُوْهُ. ←←←←

په اِشارې سره د چا عيب بيانول هم غيبت دی

غِيبت لکه څرنګې چې په ځله باندې کيږي همدغه شان د چا عيب په اِشارې سره بيانول هم په غِيبت کې راځي :

(حضرت صفيه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د نبي عليه السلام بي بي وه ، ددې قد لږ وړوکې ؤ) حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې ما نبي کريم صلى الله عليه وسلم ته اوفرمايل :

حَسْبُكَ مِنْ صَفِيَّةَ كَذَا وَكَذَا .

صفيه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ستاسو د پاره دومره دومره کافي ده .

(په كَذَا وَكَذَا سره حضرت عائشې رَضِيَ اللهُ عَنْهَا خپلې لويشت طرف ته اِشاره اوکړه) مقصد يې دا ؤ چې هغه لنډی ده .

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل :

لَقَدْ قُلْتِ كَلِمَةً لَوْ مُزِجَتْ بِمَاءِ الْبَحْرِ لَمَزَجَتْهُ .

(اې عائشې !) تا داسې کلِمه وويله که چيرته دا د دَرياب اُوبو سره يو ځای شي نو په هغې باندې به غالِب شي . (١)

← ← ← فَقَالُوا: إِنَّمَا حَدَّثْنَا بِمَا فِيهِ . قَالَ: حَسْبُكَ إِذَا ذَكَرْتَ أَخَاكَ بِمَا فِيهِ . شرح السنة للبغوي كتاب البر والصلة بَاب تَحْرِيمِ الْغِيبَةِ رقم الحديث ٣٥٦٢ ، الترغيب والترهيب لقوام السنة رقم الحديث ٢٢٣٥ ، نضرة النعيم ج١١ ص ١٥٦٧ الغيبة ، الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٤٢٩٠ الترغيب من الغيبة والبهت وبيانهما، وقال المنذري: رواه الاصبهاني باسناد حسن . الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص ١٣ الكبيرة الثامنة والتاسعة والاربعون بعد المائتين الغيبة والسكوت عليها .

(١) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ : قُلْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : حَسْبُكَ مِنْ صَفِيَّةَ كَذَا وَكَذَا ، (قَالَ غَيْرُ مُسَدَّدٍ: تَعْنِي قَصِيرَةً) فَقَالَ: « لَقَدْ قُلْتِ كَلِمَةً لَوْ مُزِجَتْ بِمَاءِ الْبَحْرِ لَمَزَجَتْهُ » . قَالَتْ : وَحَكَيْتُ لَهُ إِنْسَانًا . فَقَالَ: « مَا أُحِبُّ أَنِّي حَكَيْتُ إِنْسَانًا وَأَنَّ لِي كَذَا وَكَذَا » . سنن ابي داؤد كِتَاب الْأَدَبِ بَابٌ فِي الْغِيبَةِ رقم الحديث ٤٨٧٥ قال الالباني: صحيح. الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٤٢٨٦ الترهيب من الغيبة والبهت وبيانهما ، رياض الصالحين باب تحريم الغيبة والامر بحفظ اللسان رقم الحديث ١٥٢٥(١٥) ، كنز العمال الغيبة رقم الحديث ٨٠١٥، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْهِجْرَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ٤٨٥٣(٤٢) .

(يعنى د ديرې بدبُويى په وجه به د سمندر خوَند او بُوى بدل کړي) . (١)

د غيبت حُکم

په اتفاق د فقهاؤ سره غيبت حرام دى ، تر دې چې مفسّرينو او فقهاؤ غيبت په گناهِ کبيره کې شمار کړى :

امام قرطبي رَحِمَهُ اللهُ ليکلي چې په دې کې د هيچا اختلاف نشته چې غيبت گناهِ کبيره ده، او څوک چې غيبت اوکړي نو په هغه باندې دا لازم دي چې ددينه توبه اُوباسي . (٢)

امام ذهبي رَحِمَهُ اللهُ په " الکبائر " کې غيبت کول او په رَضا سره غيبت اَوريدل مستقله گناهِ کبيره شمار کړي ، او په دې باندې يې ډيرآيتونه او احاديث راوړي دي . (٣)

غِيبت د زِنا ، شراب څکلو ، او نورو گناهونو په شان حرامِ قطعي دى ، بلکه د غِيبت گناه

---

(١) ومعنى "مزَحْتُهُ" : خَالَطْتُهُ مُخَالَطَةً يَتَغَيَّرُ بِهَا طَعْمُهُ أَوْ رِيحُهُ لِشِدَّةِ نَتْنِهَا وَقُبْحِهَا. وهٰذَا مِنْ أَبْلَغِ الزَّوَاجِرِ عَنِ الْغِيبَةِ . رياض الصالحين ج١ ص ٤٣٠ كتاب الأمور المنهي عنها باب تحريم الغيبة والأمر بحفظ اللسان في تشريح حديث ١٥٢٥(١٦) .

(٢) اَلْغِيبَةُ حَرَامٌ بِاتِّفَاقِ الْفُقَهَاءِ . وَذَهَبَ بَعْضُ الْمُفَسِّرِينَ وَالْفُقَهَاءِ إِلَى أَنَّهَا مِنَ الْكَبَائِرِ . قَالَ الْقُرْطُبِيُّ رَحِمَهُ اللهُ : لَا خِلَافَ أَنَّ الْغِيبَةَ مِنَ الْكَبَائِرِ ، وَأَنَّ مَنِ اغْتَابَ أَحَدًا عَلَيْهِ أَنْ يَتُوبَ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ . احكام القرآن للقرطبي ١٦ / ٣٣٦، ٣٣٧، الزواجر ٢ / ٧. الموسوعة الفقهية الكويتية ج ٣١ ص ٣٣٢ غِيبَةٌ .

قال النووي رحمه الله : وأما حُكمُهما (اي الغِيبَة والنَّمِيمَة) فهُما مُحرمتانِ بإجماعِ المسلمين، وقد تظاهرَ على تحريمهما الدّلائلُ الصّريحةُ من الكتاب والسنّة وإجماع الأمّة . الأذكار للنووي ج ١ ص ٥٣٦ بابُ تحريم الغِيبَة والنَّمِيمَة

(٣) اَلْكَبِيرَةُ الثَّامِنَةُ وَالثَّاسِعَةُ وَالْأَرْبَعُونَ بَعْدَ الْمِائَتَيْنِ الْغِيبَةُ وَالسُّكُوتُ عَلَيْهَا ....

بيا روستو فرمايي ، فَظَهَرَ أَنَّ الَّذِي دَلَّتْ عَلَيْهِ الدَّلَائِلُ الْكَثِيرَةُ الصَّحِيحَةُ الظَّاهِرَةُ أَنَّهَا كَبِيرَةٌ لٰكِنَّهَا تَخْتَلِفُ عِظَمًا وَضِدَّهُ بِحَسَبِ اخْتِلَافِ مَفْسَدَتِهَا ، وَظَهَرَ أَيْضًا أَنَّهَا الدَّاءُ الْعُضَالُ وَالسُّمُّ الَّذِي فِي الْأَلْسُنِ أَحْلَى مِنَ الزُّلَالِ وَقَدْ جَعَلَهَا مَنْ أُوتِيَ جَوَامِعَ الْكَلِمِ عَدِيلَةَ غَصْبِ الْمَالِ وَقَتْلِ النَّفْسِ بِقَوْلِهِ: « كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعِرْضُهُ » . وَالْغَصْبُ وَالْقَتْلُ كَبِيرَتَانِ إِجْمَاعًا فَكَذَا ثَلْمُ الْعِرْضِ . الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص٨، وص ٢٢ .

د بعضې کبيره ګناهونو نه ډيره سخته ده ، ځکه بعضې ګناهونه صرف په توبه ويستلو سره معاف کيږي ليکن د غيبت تعلق د حقوق العباد سره دی تر څو پورې چې هغه کس ورته معافي نه وي کړي د چا غيبت يې چې کړی نو تر هغې پورې ورته دا ګناه نه معاف کيږي .

غِيبت کول ګويا د مَړ ورور مسلمان غوښه خوړل دي

په دې کې هيڅ شک نشته چې ټول مؤمنان په خپل مينځ کې اسلامي وروڼه دي ، الله تعالی فرمايي : ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ ﴾ . (١)

ترجمه : بيشکه مؤمنان د يو بل وروڼه دي .

او د يو مسلمان ورور غيبت کولو نه په قرآن کريم کې په سختو الفاظو سره منع راغلی ، بلکه د غِيبت تَشبِيه د خپل مَړ ورور د غوښې خوړلو سره ورکړې شوی .

١ . الله تعالی فرمايي :

﴿ وَلَا يَغْتَبْ بَّعْضُكُمْ بَعْضًا ۚ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴾ . (٢)

ترجمه : او په تاسو کې دې بعضې د بعضو نورو غِيبت نه کوي ، آيا په تاسو کې څوک دا خوښوي چې هغه د خپل مَړ ورور غوښه اوخوري ؟ پس تاسو خو دا بَد ګنړئ (نو غِيبت هم د همدې په شان دی ، دا هم بَد اَوګنړئ) او د الله ﷻ نه اووېرېږئ ، بيشکه الله تعالی توبه قبلوونکی مهربان دی .

فائده : ددې آيت نه معلومه شوه چې څوک د بل غِيبت کوي نو دا داسې ګناه او قبيح کار دی لکه يو کس د خپل مَړ ورور مسلمان غوښه خوري ، نو لکه څرنګې چې خلق دا بَد ګنړي نو همدغه شان غِيبت هم بَد ګنړل په کار دي او ددينه هم ځان ساتل په کار دي .

٢ . حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ فرمايي چې مونږ د نبي عليه السلام سره په مجلس

---

(١) الحجرات آية ١٠ .

(٢) الحجرات آية ١٢ .

کې ناست وو يو کس د مجلس نه پاڅيد، يو بل کس د هغه متعلق څه خبرې اوکړې (يعنې د هغه غيبت يې اوکړو)، نبي عليه السلام ده ته اوفرمايل:

تَخَلَّلْ. ته خِلال اوکړه (يعنې د غاښونو نه غوښه صفا کړه).

هغه کس وويل: وَمِمَّ أَتَخَلَّلُ؟ مَا أَكَلْتُ لَحْمًا.

زه ولې خِلال اوکړم؟ ما خو غوښه نده خوړلې.

نبي عليه الصلاة والسلام ورته اوفرمايل: إِنَّكَ أَكَلْتَ لَحْمَ أَخِيكَ.

بيشکه تا (په غيبت کولو سره) د خپل ورور غوښه اوخوړه. (١)

د دوه زَنانه ؤ د غِيبت واقعه

په احاديثو کې دا واقعه ذکر ده چې د نبي عليه السلام په زمانه کې دوه زَنانه ؤ روژه نيولې وه، يو کس پيغمبر عليه السلام ته راغی او ورته وې فرمايل:

إِنَّ هَاهُنَا امْرَأَتَيْنِ صَامَتَا وَقَدْ كَادَتَا أَنْ تَمُوتَا مِنَ الْعَطَشِ.

بيشکه دلته دوه زَنانه ؤ روژه نيولې ده او قريبه ده چې دوی دواړه د سختې تَندې د وجې نه وفات شي.

نبي عليه السلام ورته اِعراض اوکړو او چُپ شو. هغه کس ورته بيا راغی او عرض يې اوکړو: اې د الله رسوله! قسَم په الله دوی د سختې تندې د وجې نه وفات شوی (يا قريبه ده چې وفات به شي). نبي عليه السلام ورته اوفرمايل:

ائْتُونِي بِهِمَا. دوی دواړه ماته راولئ.

کله چې دا دواړه راغلې نو پيغمبر عليه السلام يوه غټه پيالې يا ګلاس را اوغوښت، او

---

(١) عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: «كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَامَ رَجُلٌ. فَوَقَعَ فِيهِ رَجُلٌ مِنْ بَعْدِهِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَخَلَّلْ. فَقَالَ: وَمِمَّ أَتَخَلَّلُ؟ مَا أَكَلْتُ لَحْمًا. قَالَ: إِنَّكَ أَكَلْتَ لَحْمَ أَخِيكَ. الزواجر من اقتراف الكبائر ج٢ ص ١٣ الْكَبِيرَةُ الثَّامِنَةُ وَالتَّاسِعَةُ وَالْأَرْبَعُونَ بَعْدَ الْمِائَتَيْنِ الْغِيبَةُ وَالسُّكُوتُ عَلَيْهَا. المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ١٠٠٩٢، الترغيب والترهيب للمنذري، رقم الحديث ٣٢٩١ الترهيب من الغيبة والبهت وبيانهما، مجمع الزوائد ومنبع الفوائد رقم الحديث ١٣١٣٣، كنز العمال رقم الحديث ٨٠٥٢.

دې يوې زَنانه ته يې وويل : قِيْئِي . په دې کې قې (اُلتۍ) اوکړه .
نو دې د نو ، وِينې او زَوُو اُلتۍ اوکړې تر دې چې نيم ګلاس يې ډک کړو .
بيا نبي عليه السلام دې بلې زَنانه ته وويل :
قِيْئِي . (اوس) ته اُلتۍ اوکړه .
نو دې هم د نَوُونو ، وِينې او زَوُو اُلتۍ اوکړې ، تر دې چې ګلاس يې ډک کړو .
نبي عليه السلام اوفرمايل :

إِنَّ هَاتَيْنِ صَامَتَا مِمَّا أَحَلَّ اللهُ لَهُمَا ، وَأَفْطَرَتَا عَلَى مَا حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِمَا . جَلَسَتْ إِحْدَاهُمَا إِلَى الْأُخْرَى فَجَعَلَتَا تَأْكُلَانِ لُحُوْمَ النَّاسِ .

بيشکه دې دوه زَنانه وُ د هغه څيز نه روژه نيولې وه کوم چې الله تعالى دوى ته حلال کړې وُ (يعنى حلال رزق) ، او په هغه څيز يې ماته کړه کوم چې ورته الله ﷻ حرام کړې دى ، په دې کې يوه د بلې سره ناسته وه او د خلقو غوښې يې خوړلى . (١)

(يعنى اګر چې دوى د حلال خوراک نه روژه نيولې وه خو د خلقو غِيبت يې کولو ، او غِيبت کول خو د مَړو رور مسلمان غوښه خوړل دي نو ځکه د روژې په وجه ورته تکليف پيدا شو) .

---

(١) عَنْ عُبَيْدٍ، مَوْلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّ امْرَأَتَيْنِ مِنَ الْأَنْصَارِ صَامَتَا عَلَى عَهْدِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَجَلَسَتْ إِحْدَاهُمَا إِلَى الْأُخْرَى . فَجَعَلَتَا تَأْكُلَانِ لُحُوْمَ النَّاسِ . فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : إِنَّ هَاهُنَا امْرَأَتَيْنِ صَامَتَا وَقَدْ كَادَتَا أَنْ تَمُوْتَا مِنَ الْعَطَشِ . فَأَعْرَضَ عَنْهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَكَتَ . قَالَ : ثُمَّ جَاءَهُ بَعْدَ ذٰلِكَ أَحْسِبُهُ قَالَ : فِي الظَّهِيْرَةِ . فَقَالَ : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! إِنَّهُمَا وَاللهِ لَقَدْ مَاتَتَا أَوْ كَادَتَا أَنْ تَمُوْتَا . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « إِيْتُوْنِي بِهِمَا » فَجَاءَتَا فَدَعَا بِعُسٍّ أَوْ قَدَحٍ . فَقَالَ لِإِحْدَاهُمَا : « قِيْئِي » فَقَاءَتْ مِنْ قَيْحٍ وَدَمٍ وَصَدِيْدٍ حَتَّى مَلَأَتْ (نصف) الْقَدَحَ . وَقَالَ لِلْأُخْرَى : « قِيْئِي » . فَقَاءَتْ مِنْ قَيْحٍ وَدَمٍ وَصَدِيْدٍ حَتَّى مَلَأَتِ الْقَدَحَ . فَقَالَ : « إِنَّ هَاتَيْنِ صَامَتَا مِمَّا أَحَلَّ اللهُ لَهُمَا . وَأَفْطَرَتَا عَلَى مَا حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِمَا. جَلَسَتْ إِحْدَاهُمَا إِلَى الْأُخْرَى فَجَعَلَتَا تَأْكُلَانِ لُحُوْمَ النَّاسِ » . الصمت لابن ابي الدنيا ص ١٢٢ رقم الحديث ١٧١ . تفسير ابن كثير ج٧ ص ٣٨٢ الحجرات آية ١٢ ، احياء علوم الدين ج١ ص ٢٣٤ الفصل الثاني في اسرار الصوم وشروطه الباطنة .

فائده : چونکه حضور صلی الله علیه وسلم ته د وَحي په ذريعه معلومه شوې وه چې دې زَنانه وُ غِيبت کړې دی نو ځکه يې وِينې زَوې او د غوښو ټکړې راألتې کړی ، ګويا الله ﷻ دې زَنانه وُ ته د غيبت صورت او اَنجام اُوخود .

د غِيبت په وجه په ځله کې د غوښې او وِينې اَثر

۱. په " تَنبِيه الغافلين " کې دا واقعه ذکر ده چې رسولُ الله صلی الله علیه وسلم په کور کې موجود وُ او د دوی صحابه " اهلِ صُفه " په جُمات کې وو ، او حضرت زيد بن ثابت ﷺ چې د نبي عليه السلام نه کوم احاديث اَوريدلي وو هغه يې دې صحابه کرامو ته اَورول ، په دې وخت کې چا پيغمبر عليه السلام ته غوښه راوړه ، صحابه کرامو حضرت زيد بن ثابت ﷺ ته اوفرمايل :

أُدْخُلْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقُلْ : إِنَّا لَمْ نَأْكُلِ اللَّحْمَ مُنْذُ كَذَا وَكَذَا لِكَيْ يَبْعَثَ إِلَيْنَا بِشَيْءٍ مِنْ ذٰلِكَ اللَّحْمِ .

ته نبي عليه السلام ته ورننَوځه او ورته اُووايه چې مونږ دومره دومره وخت (يعنی ډيره زمانه) غوښه نده خوړلی ، چې مونږ ته څه غوښه راأوليږي .

کله چې حضرت زيد ﷺ د دوی نه پاڅيد (او نبي عليه السلام ته ورغی) نو دوی په خپل مينځ کې وويل :

إِنَّ زَيْدًا قَدْ لَقِيَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ مَا لَقِيْنَا فَكَيْفَ يَجْلِسُ وَيُحَدِّثُنَا ؟

بيشکه زيد ﷺ هم زمونږ په شان د نبي عليه السلام سره ملاقات کړی نو بيا دا څنګه مونږ ته ناست وي او احاديث راته بيانوي ؟

کله چې حضرت زيد ﷺ نبي کريم صلی الله عليه وسلم ته ورغی او د دوی پيغام يې وَراُورسول نو نبي عليه السلام ورته اوفرمايل :

قُلْ لَهُمْ قَدْ أَكَلْتُمُ اللَّحْمَ الْآنَ . هغوی ته اووايه چې تاسو خو اوس غوښه اُوخوړه .

حضرت زيد ﷺ خپلو ملګرو ته راغی او دوی ته يې ددې خبر ورکړو ، ملګرو يې وويل:

قسَم په الله، مونږ خو د دومره وخت نه غوښه نده خوړلې.

پس حضرت زيد رضي الله عنه واپس نبي عليه السلام ته ورغی او د دوی دا خبره يې ورته اوکړه، رسول الله ﷺ ورته اوفرمايل: إِنَّهُمْ قَدْ أَكَلُوا الْآنَ . يقيناً دوی اوس غوښه اوخوړه.

حضرت زيد رضي الله عنه واپس دوی ته راغی او د پيغمبر عليه السلام خبره يې ورته اوکړه، پس دوی ټول راپاڅيدل او دنبي ﷺ په خدمت کې حاضر شو، نبي عليه السلام ورته اوفرمايل:

اَلْآنَ قَدْ أَكَلْتُمْ لَحْمَ أَخِيكُمْ وَأَكْرُ اللَّحْمِ فِي أَسْنَانِكُمْ فَابْزُقُوا حَتَّى تَرَوْا حُمْرَةَ اللَّحْمِ .

اوس تاسو د خپل ورور غوښه اوخوړه او د غوښې اثرات ستاسو په غاښونو کې دي. پس تاسو لاړې ټوکړئ نو د غوښې سُوروالي به اوګورئ.

پس دوی د خُلې نه وينه ټوکړه، بيا دوی توبه اوويسته، د غيبت نه واوړيدل، او نبي عليه السلام ته يې ددې عُذر پيش کړو. (١)

فائده: دې خلقو د حضرت زيد رضي الله عنه غيبت کړې وُ او غيبت خو داسې دی لکه يو کس چې د خپل مَړ ورور مسلمان غوښه اوخوري نو ځکه نبي عليه السلام ورته اوفرمايل چې تاسو اوس غوښه اوخوړه، يعنی غيبت مواوکړو، بيا دوی توبه اوويسته.

---

(١) كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَنْزِلِ وَأَصْحَابُهُ فِي الْمَسْجِدِ مِنْ أَهْلِ الصُّفَّةِ . وَزَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ رضي الله عنه يُحَدِّثُهُمْ بِمَا سَمِعَ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْأَحَادِيثِ . فَأُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِلَحْمٍ . فَقَالُوا لِزَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ : اُدْخُلْ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقُلْ : إِنَّا لَمْ نَأْكُلِ اللَّحْمَ مُنْذُ كَذَا وَكَذَا لِكَيْ يَبْعَثَ إِلَيْنَا بِشَيْءٍ مِنْ ذٰلِكَ اللَّحْمِ . فَلَمَّا قَامَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ رضي الله عنه مِنْ عِنْدِهِمْ قَالُوا فِيمَا بَيْنَهُمْ : إِنَّ زَيْدًا قَدْ لَقِيَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ مَا لَقِينَا فَكَيْفَ يَجْلِسُ وَيُحَدِّثُنَا ؟ فَلَمَّا دَخَلَ زَيْدٌ رضي الله عنه عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَدَّى الرِّسَالَةَ . قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « قُلْ لَهُمْ قَدْ أَكَلْتُمُ اللَّحْمَ الْآنَ » فَرَجَعَ إِلَيْهِمْ وَأَخْبَرَهُمْ بِهِ. قَالُوا : وَاللهِ مَا أَكَلْنَا اللَّحْمَ مُنْذُ كَذَا . فَرَجَعَ إِلَيْهِ وَأَخْبَرَهُ . فَقَالَ: « إِنَّهُمْ قَدْ أَكَلُوا الْآنَ » . فَرَجَعَ إِلَيْهِمْ وَأَخْبَرَهُمْ فَقَامُوا فَدَخَلُوا عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَقَالَ لَهُمْ : « اَلْآنَ قَدْ أَكَلْتُمْ لَحْمَ أَخِيكُمْ وَأَكْرُ اللَّحْمِ فِي أَسْنَانِكُمْ فَابْزُقُوا حَتَّى تَرَوْا حُمْرَةَ اللَّحْمِ » فَبَزَقُوا الدَّمَ فَتَابُوا وَرَجَعُوا عَنْ ذٰلِكَ وَاعْتَذَرُوا إِلَيْهِ . تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ص ١٦٢ بَابُ الْغِيبَةِ

٢ . همداسې واقعه د حضرت سلمان فارسي ﷺ په باره كې هم ذكر ده چې دده ملګرو دده غِيبت كړې وُ ، بيا نبي عليه السلام هغوی ته تَنبيه وركړه . (١)

د مِعراج په شپه نبي عليه السلام ته د غِيبت كوونكو انجام او خودلې شو

د ابوداؤد شريف حديث دی رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي : چې كله زه د معراج په شپه باندې بوتلې شوم نو زه په (عالَمِ بَالا كې) په داسې خلقو باندې تېر شوم چې د هغوی نُوكونه د تانبې وو او په دې سره دوی د خپلو مخونو او سِينو غوښې راشوكولی ، ما د حضرت جبريل عليه السلام نه پوښتنه اوكړه : مَنْ هٰؤُلَاءِ يَا جِبْرِيْلُ ؟

اې جبريل ! دا خلق څوک دي ؟ (چې په داسې سخت عذاب كې مبتلاء دي) .

حضرت جبريل عليه السلام اوفرمايل : هٰؤُلَاءِ الَّذِيْنَ يَأْكُلُوْنَ لُحُوْمَ النَّاسِ وَيَقَعُوْنَ فِيْ أَعْرَاضِهِمْ . (٢)

---

(١) كَانَ سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ ﷺ فِيْ سَفَرٍ مَعَ أُنَاسٍ وَفِيْهِمْ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ . فَنَزَلُوْا مَنْزِلًا فَضَرَبُوْا خِيَامَهُمْ وَصَنَعُوْا طَعَامَهُمْ . وَنَامَ سَلْمَانُ ﷺ . فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ : مَا يُرِيْدُ هٰذَا الْعَبْدُ إِلَّا أَنْ يَجِيْءَ إِلَى خِيَامٍ مَضْرُوْبَةٍ وَطَعَامٍ مَصْنُوْعٍ . ثُمَّ قَالُوْا بَعْدَ ذٰلِكَ لِسَلْمَانَ : اِنْطَلِقْ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَالْتَمِسْ لَنَا إِدَامًا . فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « أَخْبِرْهُمْ أَنَّهُمْ قَدِ ائْتَدَمُوْا » . فَأَخْبَرَهُمْ بِذٰلِكَ . فَقَالُوْا : مَا طَعِمْنَا بَعْدُ . وَمَا كَذَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْكُمْ فَأَتَوْهُ . فَقَالَ لَهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « قَدِ ائْتَدَمْتُمْ مِنْ صَاحِبِكُمْ حِيْنَ قُلْتُمْ وَهُوَ نَائِمٌ » . ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْهِمْ : { يَا أَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا اجْتَنِبُوْا كَثِيْرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ } [الحجرات: ١٢] يَعْنِيْ مَعْصِيَةً . تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ص ١٦٣ بَابُ الْغِيْبَةِ

(٢) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَمَّا عُرِجَ بِيْ مَرَرْتُ بِقَوْمٍ لَهُمْ أَظْفَارٌ مِنْ نُحَاسٍ يَخْمُشُوْنَ وُجُوْهَهُمْ وَصُدُوْرَهُمْ . فَقُلْتُ : مَنْ هٰؤُلَاءِ يَا جِبْرِيْلُ . قَالَ : هٰؤُلَاءِ الَّذِيْنَ يَأْكُلُوْنَ لُحُوْمَ النَّاسِ، وَيَقَعُوْنَ فِيْ أَعْرَاضِهِمْ . سنن ابي داؤد كِتَابُ الْأَدَبِ بَابٌ فِي الْغِيْبَةِ رقم الحديث ٤٨٧٨ ، مسند احمد رقم الحديث ١٣٣٤٠ ، شعب الايمان رقم الحديث ٦٢٩٠ ، مشكوة المصابيح بَابُ مَا يُلْقَى عَلَيْهِ مِنَ التَّهَاجُرِ وَالتَّقَاطُعِ وَاتِّبَاعِ العورات اَلْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ٥٠٤٦(٢٠) ، كنز العمال رقم الحديث ٨٠٢٩ ، الزواجر ج٢ ص ١٥ الغيبة والسكوت عليها ، الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٤٢٩٧ .

دا هغه خلق دي چې د خلقو غوښې به يې خوړلې (يعنې د هغوی غيبت به يې کولو) ، او د هغوی بې عزتي به يې کوله .

فائده دې خلقو ته په عالَم برزَخ کې دا سزا ځکه ورکولې شوه چې دوی به په دُنيا کې د خلقو غيبت کولو ، او غيبت کول خو داسې دی لکه د مړ ورور مسلمان غوښې راشوکول او خوړل ، نو په عالَم برزخ کې ورته همدا سزا مقرر شوه چې د جهنم په اُور باندې ګرمې شوې تانبې په نُوکانو باندې يې د خپل مخ او سينې غوښې راشوکولې او دا يې زخمي کول .

غيبت کوونکي ته به د قيامت په ورځ د مسلمان غوښه د خوراک د پاره پيش کړې شي

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ أَكَلَ لَحْمَ أَخِيْهِ فِي الدُّنْيَا قُرِّبَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . فَيُقَالُ لَهُ : كُلْهُ مَيِّتًا كَمَا أَكَلْتَهُ حَيًّا . فَيَأْكُلُهُ وَيَكْلَحُ وَيَصِيْحُ .

څوک چې په دُنيا کې د خپل ورور غوښه اُوخوري (يعنې غيبت يې اوکړي) نو د قيامت په ورځ به ده ته دا پيش کړې شي او ورته به وويلې شي : لکه څرنګې چې تا دا په دُنيا کې په ژوندينې خوړه نو اوس يې په مړينې اُوخوره ، نو دا کس به دا غوښه خوري ، پوزې به يې تروشې کړې وي او چغې به وهي . (١)

غيبت کول د خنزير غوښې خوړلو نه ډير بَدتر دی

خالد رَبعي رحمه الله فرمايي چې زه په جامع مسجد کې د يو څو کسانو سره ناست ووم نو دوی د يو کس غيبت شروع کړو ، ما دوی منع کړل ، پس دوی منع شو او نورې خبرې يې

---

(١) فتح الباري شرح صحيح البخاري لابن حجر العسقلاني بَابُ الْغِيْبَةِ وَقَوْلِ اللهِ تَعَالَى وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا ج ١٠ ص ٤٧٠ قال الحافظ ابن حجر : سَنَدُهُ حَسَنٌ. نضرة النعيم ج ١١ ص ٥١٧٥ الغيبة، الزواجر ج٢ ص ١٤، ورواه ابويعلى والطبراني و ابو الشيخ ، الترغيب والترهيب للمنذري ج٣ ص ٣٢٩ رقم الحديث ٤٢٩٤ الترهيب من الغيبة والبهت وبيانهما ، الدر المنثور في التفسير بالمأثور ج٧ ص ٥٧٢ الحجرات في تفسير آية ١٢ ، تفسير ابن كثير ج ٧ ص ٣٥٩ الحجرات في تفسير آية ١٢ ، الصمت لابن ابي الدنيا ج١ ص ١٢٥ رقم الحديث ١٧٨ ، ذم الغيبة والنميمة لابن ابي الدنيا ج١ ص ١٨ رقم الحديث ٣٠ ، احياء علوم الدين ج٣ ص ١٤٣ .

شروع کړی ، دوی بیا غیبت شروع کړو ، پس زه ورسره په کې څه لږ شریک شوم ، ما په همدغه شپه باندې خوب اولید ، په خوب کې راته تور اوږد کس راغی ، د هغه سره په لاس کې غټ پلېټ وُ ، په هغې کې د خنزیر غوښه وه ، دې کس ماته وویل :

کُلْ. دا اُرخوره . ما ورته وویل : أَكُلُ لَحْمَ الْخِنْزِيرِ ؟ وَاللهِ لَا آكُلُهُ.

آیا زه د خنزیر غوښه خورم ؟ قسَم په الله ، چې زه دا اُو نه خورم.

پس هغه زه سخت اُورټلم او راته وې ویل :

قَدْ أَكَلْتَ مَا هُوَ شَرٌّ مِنْهُ.

تا د دینه بدترینه غوښه خوړلې ده (یعنی د یو کس غیبت دې کړې دی).

پس دې کس په زُوره باندې زما په خُله کې دا غوښه راأوټومبله تر دې چې زه د خوب نه راویخ شوم.

فَوَاللهِ لَقَدْ مَكَثْتُ ثَلَاثِينَ يَوْمًا أَوْ أَرْبَعِينَ يَوْمًا مَا أَكَلْتُ طَعَامًا إِلَّا وَجَدْتُ طَعْمَ ذٰلِكَ اللَّحْمِ وَنَتَنَهُ فِي فَمِي.

قسَم په الله دیرش (٣٠) ورځې (یا څلویښت ورځې) به چې ما کوم قسم خوراک کولو نو د دې خنزیر د غوښې خوَند او بَدبوئي به مې په خُله کې مُوندله. (١)

غیبت کول د مردارې قچرې خوړلو نه ډیر بَدتر دی

یو ځل حضرت عَمرو بن العاص ﷺ د خپلو ملګرو سره په لاره باندې تېریدو ، په لاره کې یوه مړه قچره پرَته وه ، ده خپلو ملګرو ته وویل :

---

(١) وَرَوَى خَالِدُ الرَّبَعِيِّ رَحِمَهُ اللهُ قَالَ : كُنْتُ فِي الْمَسْجِدِ الْجَامِعِ . فَتَنَاوَلُوا رَجُلًا فَنَهَيْتُهُمْ عَنْ ذٰلِكَ . فَكَفُّوا وَأَخَذُوا فِي غَيْرِهِ ثُمَّ عَادُوا إِلَيْهِ . فَدَخَلْتُ مَعَهُمْ فِي شَيْءٍ مِنْ أَمْرِهِ . فَرَأَيْتُ تِلْكَ اللَّيْلَةَ فِي الْمَنَامِ كَأَنِّي أَتَانِي رَجُلٌ أَسْوَدُ طَوِيلٌ وَمَعَهُ طَبَقٌ عَلَيْهِ قِطْعَةٌ مِنْ لَحْمِ خِنْزِيرٍ . فَقَالَ لِي : كُلْ . فَقُلْتُ : أَكُلُ لَحْمَ الْخِنْزِيرِ ؟! وَاللهِ لَا آكُلُهُ. فَانْتَهَرَنِي انْتِهَارًا شَدِيدًا وَقَالَ: قَدْ أَكَلْتَ مَا هُوَ شَرٌّ مِنْهُ . فَجَعَلَ يَدُسُّهُ فِي فَمِي حَتَّى اسْتَيْقَظْتُ مِنْ مَنَامِي . فَوَاللهِ لَقَدْ مَكَثْتُ ثَلَاثِينَ يَوْمًا أَوْ أَرْبَعِينَ يَوْمًا مَا أَكَلْتُ طَعَامًا إِلَّا وَجَدْتُ طَعْمَ ذٰلِكَ اللَّحْمِ وَنَتَنَهُ فِي فَمِي . تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ص ١٦٥ بَابُ الْغِيبَةِ

لِأَنْ يَأْكُلَ الرَّجُلُ مِنْ هٰذَا حَتّٰى يَمْلَأَ بَطْنَهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ رَجُلٍ مُسْلِمٍ .

که يو کس دا مرداره قچره په مره خبته باندې اوخوري نو دا دده د پاره ددينه ډيره بهتره ده چې دا (په غيبت کولو سره) د يو مسلمان غوښه اوخوري . (١)

د غيبت نه په احاديثو کې منع راغلې

١ . د ابوداؤد شريف حديث دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

يَا مَعْشَرَ مَنْ آمَنَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يَدْخُلِ الْإِيمَانُ قَلْبَهُ لَا تَغْتَابُوا الْمُسْلِمِينَ . وَلَا تَتَّبِعُوا عَوْرَاتِهِمْ فَإِنَّهُ مَنِ اتَّبَعَ عَوْرَاتِهِمْ يَتَّبِعُ اللهُ عَوْرَتَهُ . وَمَنْ يَتَّبِعِ اللهُ عَوْرَتَهُ يَفْضَحْهُ فِي بَيْتِهِ . (٢)

اې د هغه خلقو جماعته چې صرف په ژبه باندې يې ايمان راوړې دی او ايمان يې زړونو ته ندې داخل شوی ! تاسو د مسلمانانو غيبت مه کوئ او د دوی د عزت او آبرو پسې مه وړسې کيږئ (يعنی د دوی پټ عيبونه مه لټوئ) ، ځکه څوک چې د چا عزت پسې وړسې شي نو الله ﷻ به دده عزت پسې وړسې شي نو په خپل کور کې به يې رسوا کړي .

فائده : ددې حديث نه دا معلومه شوه چې د مسلمانانو غيبت کول ، د هغوی عيبونه او کمزورياني بيانول داسې منافقانه حرکت دی چې دا صرف د هغه خلقو نه صادريږي چې هغوی صرف د ژبې مسلمانان وي او د هغوی زړونو ته ايمان نه وي داخل شوی . (٣)

---

(١) عَنْ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ مَرَّ عَلَى بَغْلٍ مَيِّتٍ . فَقَالَ لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ : لِأَنْ يَأْكُلَ الرَّجُلُ مِنْ هٰذَا حَتّٰى يَمْلَأَ بَطْنَهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ رَجُلٍ مُسْلِمٍ . الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٤٢٩٥ :التَّرْهِيب من الْغَيْبَة والبهت وبيانهما وَالتَّرْغِيب فِي ردهما . الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص ١٥ الغيبة والسكوت عليها ، نضرة النعيم ج١١ ص ٥١٧٥ الغيبة .

(٢) سنن ابي داؤد كِتَاب الْأَدَبِ بَابٌ فِي الْغِيبَةِ رقم الحديث ٤٨٨٠ قال الالباني: حسنٌ صحيح ، مسند احمد رقم الحديث ١٩٧٧٦ ، و رقم الحديث ١٩٨٠١ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ٢١١٤٦ ، شعب الايمان رقم الحديث ٦٢٧٨ ، و رقم الحديث ٩٢١٣ ، و رقم الحديث ١٠٦٨٢ ، شرح السنّة للبغوي باب النهي عن تتبع عورات المسلمين رقم الحديث ٣٥٢٦ ، مجمع الزوائد باب ماجاء في الغيبة والنميمة رقم الحديث ١٣١٤١ وقال الهيثمي : رواه ابو يعلى و رجاله ثقات ، كنز العمال باب الغيبة رقم الحديث ٨٠٢١ ، و رقم الحديث ٨٠٨٣ ، الصمت لابن ابي الدنيا رقم الحديث ١٦٨ .

(٣) معارف الحديث ج٢ ص ١٦٣ كتاب الاخلاق .

٢ . نبي عليه السلام صحابه کرامو رضي الله عنهم ته دا هدايت کړې وُ چې ماته د بل چا غيبت مه کوئ . د ابوداؤد شريف او مشکوة شريف حديث دی ، رسولُ الله صلى الله عليه وسلم اوفرمايل :

لَا يُبَلِّغُنِيْ أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِيْ عَنْ أَحَدٍ شَيْئًا. فَإِنِّيْ أُحِبُّ أَنْ أَخْرُجَ إِلَيْكُمْ وَأَنَا سَلِيْمُ الصَّدْرِ.

زما په صحابه وُ کې دې هيڅوک ماته د بل چا په باره کې بده خبره نه رارسوي ځکه زه دا خوښوم چې کله د کور نه تاسو ته راأوځم چې زما سينه صفا وي . (په تاسو کې د هيچا نه زه ناراضه نه يم) . (١)

فائده : په دې حديث کې د اُمتِ مسلمه د پاره دا تعليم دی چې يو کس دې د خپل مشر (حاکم ، سردار ، بزرګ او شيخ) د وړاندې د نورو خلقو بدي نه بيانوي ددې د پاره چې د بُغض او خفګان صورت پيدا نشي . (٢)

د سپکاوي په خاطر د چا نقل کول هم حرام دي

د سپکاوي په خاطر د چا نقل کول (يعنی پېخې کول) حرام دي ، او دا هم په غيبت کې داخلې دي ، رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَا أُحِبُّ أَنِّيْ حَكَيْتُ أَحَدًا وَأَنَّ لِيْ كَذَا وَكَذَا .

زه دا نه خوښوم چې د يو چا نقل (پېخې) اوکړم اګر چې زما د پاره دومره دومره وي . (٣)

(يعنی که څوک ماته بې شماره مال و دولت ، سره زَر او سپين زر راکړي خو زه به يا هم

---

(١) سنن ابي داود كِتَابُ الْأَدَبِ بَابٌ فِيْ رَفْعِ الْحَدِيْثِ مِنَ الْمَجْلِسِ رقم الحديث ٤٨٦٠ ، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّانِيْ رقم الحديث ٤٨٥٢(٤١) ، رياض الصالحين رقم الحديث ١٥٣٩ باب النهي عن نقل الحديث وكلام الناس الى ولاة الامور اذا لم تدع اليه حاجة كخوف مفسدة ونحوه ، تفسير ابن كثير ج٦ ص ٤٨٦ ، ص ٤٨٧ .

(٢) مظاهر حق ج٢ .

(٣) سنن الترمذي أَبْوَابُ صِفَةِ الْقِيَامَةِ وَالرَّقَائِقِ وَالْوَرَعِ رقم الحديث ٢٥٠٣ وقال الترمذي : هَذَا حَدِيْثٌ حَسَنٌ صَحِيْحٌ. مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّانِيْ رقم الحديث ٤٨٥٧(٤٦) ، مسند احمد رقم الحديث ٢٤٩٦٤ ، ورقم الحديث ٢٥٠٥٠ ، ورقم الحديث ٢٥٧٠٨ .

د چا نقل اونکړم ، او د چا عيب او غيبت به بيان نکړم). (١)

غيبت د زِنا نه سخته ګناه ده

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم (صحابه کرامو رضي الله عنهم) ته او فرمايل :

اَلْغِيْبَةُ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا . غيبت کول د زِنا نه سخته ګناه ده .

صحابه کرامو رضي الله عنهم عرض اوکړو : اې د الله رسوله ! غيبت د زِنا نه څنګه سخته ګناه ده ؟ (حالانکه زِنا ګناهِ کبيره ده ، په دې باندې ډير وعيدونه راغلي ، او په دې سره په انسان باندې حَد جاري کيږي) .

رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته او فرمايل :

إِنَّ الرَّجُلَ لَيَزْنِيْ فَيَتُوْبُ فَيَتُوْبُ اللهُ عَلَيْهِ. (وَفِيْ رِوَايَةِ حَمْزَةَ : فَيَتُوْبُ فَيَغْفِرُ لَهُ) ، وَ إِنَّ صَاحِبَ الْغِيْبَةِ لَا يُغْفَرُ لَهُ حَتّٰى يَغْفِرَهَا لَهُ صَاحِبُهُ . (٢)

---

(١) (مَا أُحِبُّ) أَيْ: مَا أَوَدُّ (أَنِّيْ حَكَيْتُ أَحَدًا) أَيْ: فِعْلَ أَحَدٍ. وَالْمَعْنٰى: مَا أُحِبُّ أَنْ أَتَحَدَّثَ بِعَيْبِ أَحَدٍ قَوْلِيًّا أَوْ فِعْلِيًّا (وَأَنَّ لِيْ كَذَا وَكَذَا) أَيْ: وَلَوْ أُعْطِيْتُ كَذَا وَكَذَا مِنَ الْأَشْيَاءِ بِسَبَبِ ذٰلِكَ الْحَدِيْثِ. كَذَا قَالَهُ شَارِحٌ. أَوْ حَكَيْتُ بِمَعْنٰى حَاكَيْتُ فَفِي النِّهَايَةِ أَيْ: فَعَلْتُ مِثْلَ فِعْلِهِ. يُقَالُ: حَكَاهُ وَحَاكَاهُ. وَأَكْثَرُ مَا يُسْتَعْمَلُ فِي الْقَبِيْحِ الْمُحَاكَاةُ. قُلْتُ: فَيُحْمَلُ حَكَيْتُ عَلَى الْحَسَنِ فَيُفِيْدُ الْمُبَالَغَةَ. قَالَ الطِّيْبِيُّ : " وَأَنَّ لِيْ كَذَا وَكَذَا " جُمْلَةٌ حَالِيَّةٌ وَارِدَةٌ عَلَى التَّتْمِيْمِ وَالْمُبَالَغَةِ أَيْ: مَا أُحِبُّ أَنْ أُحَاكِيَ أَحَدًا وَلَوْ أُعْطِيْتُ كَذَا وَكَذَا مِنَ الدُّنْيَا. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ج٧ ص ٣٠٤٨ في تشريح رقم الحديث ٤٨٥٧ .

(٢) عَنْ أَبِيْ سَعْدٍ، وَجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رضي الله عنهما ، قَالَا: قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " اَلْغِيْبَةُ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا ". قَالُوْا : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! وَكَيْفَ الْغِيْبَةُ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا ؟ قَالَ : " إِنَّ الرَّجُلَ لَيَزْنِيْ فَيَتُوْبُ فَيَتُوْبُ اللهُ عَلَيْهِ ". (وَفِيْ رِوَايَةِ حَمْزَةَ : فَيَتُوْبُ فَيَغْفِرُ لَهُ) ، وَإِنَّ صَاحِبَ الْغِيْبَةِ لَا يُغْفَرُ لَهُ حَتّٰى يَغْفِرَهَا لَهُ صَاحِبُهُ . شعب الايمان رقم الحديث ٦٣١١٥ تحريم اعراض الناس وما يلزم من ترك الوقوع فيها ، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّالِثُ رقم الحديث ٤٨٧٣(٦٣) ، المعجم الاوسط رقم الحديث ٦٥٩٠ ، الترغيب والترهيب لقوام السنّة رقم الحديث ٢٢٣٠ ، الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٢٣ الترهيب من الغيبة والبهت وبيانهما ما جاء في ذم الغيبة ، مجمع الزوائد باب ماجاء في الغيبة والنميمة رقم الحديث ١٣١٢٨ ، كنز العمال رقم الحديث ٨٠٢٦ ، و رقم الحديث ٨٠٤٣ ، الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص ١٦ الغيبة والسكوت عليها ، الصمت لابن ابي الدنيا رقم الحديث ١٦٤ ، ذم الغيبة والنميمة لابن ابي الدنيا رقم الحديث ٢٦ .

بيشکه چې کله سړی زِنا اوکړي او بيا توبه اُوباسي نو الله تعالی دده توبه قبلوي (په يو روايت کې دا الفاظ دي چې کله انسان د زِنا نه توبه اُوباسي نو الله تعالی ده ته مغفرت کوي) ، خو غيبت کوونکي ته تر هغې وخته پورې بَخنه نشي کولی تر څو پورې چې ورته هاغه کس بخنه اونکړي د چا غيبت يې چې کړې وي .

د غيبت ګناه زياتيدو وجه :

په مذکوره حديث کې غيبت ته د زِنا نه سخته ګناه ويل شوی ، ددې يو څو وجوهات دي :

١ . په غيبت کې حقوقُ الله او حقوقُ العباد دواړه ضائع شوي وي نو ځکه صرف په توبه باندې نه معاف کيږي ، بلکه د چا غيبت يې چې کړې وي د هغه نه هم معافي غوښتل په کار دي .

٢ . د زِنا کار په باره کې دا اُميد وي چې د توبې توفيق ورته ملاوُ شي ځکه زِناکار په خپله زِنا ګناهِ کبيره ګنړي او په دې باندې پښيمانه وي او چې کله انسان په ګناه باندې پښيمانه شي نو ده ته د توبې توفيق ملاويږي ، ليکن غيبت کول اګر چې ګناهِ کبيره ده ليکن غيبت کوونکي ته دا هيڅ ګناه نه ښکاري او په زړه کې يې ددې هيڅ قباحت نه وي نو ځکه ورته د توبې توفيق کم ملاويږي .

همدا خبره په حديث شريف کې هم ذکر ده ، رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايي :

اَلْغِيْبَةُ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا . فَإِنَّ صَاحِبَ الزِّنَا يَتُوْبُ وَصَاحِبَ الْغِيْبَةِ لَيْسَ لَهُ تَوْبَةٌ . (١)

غيبت د زِنا نه سخته ګناه ده ، ځکه زِناکار توبه اُوباسي (يعنی دده د توبې اُميد شته) ، خود غيبت کوونکي د پاره توبه نشته (ځکه دا غيبت ګناه نه ګنړي نو د توبې توفيق هم ورته نه ملاويږي) .

يا دا مطلب دی چې تر څو پورې هغه کس نه وي معاف کړی د چا غيبت يې چې کړی نو

---

(١) شعب الايمان رقم الحديث ٦٣١٦ ، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثالث رقم الحديث ٤٨٧٦(٦٥) ، الدر المنثور في التفسير بالمأثور ج٧ ص ٥٧٦ الحجرات في تشريح آية ١٢ .

تر هغې پورې د ده توبه معتبره نده . (١)

٣ . زِنا پټه ګناه ده او غيبت کول ښکاره ګناه ده ، او کومه ګناه چې ښکاره کولې شي دا د پټې ګناه نه سخته وي ، رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

كُلُّ أُمَّتِي مُعَافًى إِلَّا الْمُجَاهِرِينَ . (٢)

زما ټول اُمت د معافۍ لائق دی مګر په ښکاره باندې ګناه کوونکي د معافۍ لائق ندي .

٤ . غيبت اګر چې ظاهرًا په ژبه باندې کيږي ليکن په حقيقت کې د دې جَرړه په زړه کې وي ، ځکه غيبت هغه څوک کوي چې په زړه کې يې تکبّر وي ، خپل ځان اُوچت ګڼړي او نور ورته سپک ښکاري ، نو د غيبت بُنياد تکبّر شو او تکبر خو غټه ګناه ده نو ځکه غيبت هم لويه ګناه شوه .

٥ . د زِنا نه توبه ويستل آسانه ده ليکن د غيبت نه توبه ويستل آسانه نده ، ځکه د چا غيبت چې شوې وي او هغوی پرې خبر شوي وي نو د هغوی ټولو نه معافي غوښتل هم ضروري دي ، نو اوس د دې ټولو خلقو تلاش کول او د هريو نه معافي غوښتل ګران دي نو ځکه د غيبت ګناه د زِنا نه سخته ده .

زِنا په ټولو مذاهبو کې بې حيائي ګڼړلې شي

ډير د عبرت مقام دی چې زِنا داسې بَدترين عمل دی چې دا د دُنيا په ټولو مذاهبو کې حرام او د بې حيايۍ کار ګڼړلې شي ، شريف سړی هيڅ کله زِنا او بې حيائي نه خوښوي ، او څوک چې په دې بيمارۍ باندې اَخته وي په معاشره کې داسې کس ته هر څوک په سپک نظر باندې ګوري ، خو نبي عليه السلام اوفرمايل چې غيبت د زِنا نه هم سخته ګناه ده ، دا ځکه چې د غيبت تعلق د حقوقُ العباد و سره دی ، په دې کې د مسلمان حق پائمال کولې شي ، او

---

(١) (صَاحِبُ الزِّنَا يَتُوبُ) أَيْ: يُتَصَوَّرُ مِنْهُ التَّوْبَةُ . أَوْ يَتُوبُ غَالِبًا ، لِأَنَّهُ ذَنْبٌ عَظِيمٌ عِنْدَهُ (وَصَاحِبُ الْغِيبَةِ لَيْسَ لَهُ تَوْبَةٌ) . أَيْ: غَالِبًا. لِأَنَّهُ يَحْسَبُهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللهِ عَظِيمٌ. لَكِنَّ الْبَلِيَّةَ إِذَا عَمَّتْ طَابَتْ. أَوْ لَيْسَ لَهُ تَوْبَةٌ مُسْتَقِلَّةٌ لِتَوَقُّفِ صِحَّتِهَا عَلَى رِضَا صَاحِبِهَا. مرقاة المفاتيح ج ٧ ص ٣٠٥٧ في تشريح حديث ٤٨٧٦ .

(٢) صحيح البخاري كِتَابُ الأَدَبِ بَابُ سَتْرِ الْمُؤْمِنِ عَلَى نَفْسِهِ رقم الحديث ٦٠٦٩ ، صحيح مسلم كِتَابُ الزُّهْدِ وَالرَّقَائِقِ بَابُ النَّهْيِ عَنْ هَتْكِ الإِنْسَانِ سِتْرَ نَفْسِهِ رقم الحديث ٥٢(٢٩٩٠) .

د هغه په آبرو او عزت باندې حمله کولې شي.

د مسلمان په عزت او آبرو باندې د حملې کولو سخته ګناه

حالانکه د مسلمان په آبرو او عزت باندې حمله کول په خانه کعبه باندې د حملې کولو نه سخته ګناه ده. په يو حديث کې ذکر دي، حضرت عبدالله بن عُمر رضي الله عنهما فرمايي چې ما يو ځل د رسولُ الله صلى الله عليه وسلم سره د کعبې شريفې طواف کولو، د طواف په دوران کې نبي عليه السلام خانه کعبې ته خطاب کولو سره اوفرمايل:

اې بيتُ الله! ته ډير عظيم يې، ستا تقدّس ډير اُوچت دی، ليکن يو څيز داسې دی چې د هغې عزت د تا نه هم زيات دی، او هغه د مسلمان جان، مال او آبرو دي. (١)

يعنی که چيرته څوک د مسلمان په جان، مال يا آبرو باندې حمله اوکړي نو ددې ګناه په خانه کعبه باندې د حملې کولو نه زياته ده.

عبرت: ډير د عبرت مقام دی چې که څوک په بيتُ الله باندې حمله اوکړي يا ددې د ورانولو کوشش اوکړي نو د دُنيا هيڅ يو مسلمان هم دا نه برداشت کوي، بلکه هر کس ددې د دِفاع د پاره د خپل سَر قربانولو ته تيار وي، حالانکه نبي عليه السلام اوفرمايل چې د مسلمان د جان و مال او عزت احترام د خانه کعبې نه هم زيات دی، ليکن افسوس چې مونږ ټوله ورځ د بل مسلمان غيبت کوو، په هغه بهتان لګوو، هغه ته کنځل کوو، د هغه زړه آزاروو، او د هغه آبرو ته نقصان رسوو ليکن هيڅ پرواه نه کوو.

ګويا چې مونږ په هره ورځ د خانه کعبې ورانولو ګناه کې آخته کيږو خو بيا هم ددينه نه منع کيږو.

د غيبت په وجه بَدبُويه هوا پيدا کيدل

حضرت جابر بن عبدالله رضي الله عنه فرمايي چې مونږ د نبي عليه السلام سره په مجلس کې ناست وو نو په دې وخت کې د مردارې بَدبُويه هوا راُوچته شوه، رسولُ الله صلى الله عليه وسلم اوفرمايل:

أَتَدْرُوْنَ مَا هٰذِهِ الرِّيْحُ ؟ هٰذِهِ رِيْحُ الَّذِيْنَ يَغْتَابُوْنَ الْمُؤْمِنِيْنَ.

---

(١) اصلاحي خطبات ج١٧ ص٩٣.

آيا تاسو پوهيږئ چې دا بَدبُويه هوا د څه شي ده ؟ دا د هغه خلقو بَدبويه هوا ده چې د مؤمنانو غيبت کوي (يعنى دا بَدبويي د غيبت ده) . (١)

د يو اعتراض جواب

د بعضې حکماؤ نه چا پوښتنه اوکړه چې دا څه وجه ده چې د نبي عليه السلام په زمانه کې به د غيبت بَدبوئي محسوسيدله ليکن نن صبا مونږ د غيبت بَدبوئي نه محسوسوو ؟

هغه ورته وويل : چونکه نن صبا غيبت عام شوى په هر ځاى کې غيبت کيږي نو د خلقو پوزې ورسره اَموخته شوي نو ځکه يې بدبوئي نه محسوسوي .

مثال : ددې مثال داسې دى لکه يو کس د څرمنې رنګ کوونکي (دَبّاغ) کورته (يا د چرګانو فارم ته) ننوځي نو دا د ډيرې بدبويې په وجه هلته لږ وخت هم نشي حصاريدى حالانکه د هغه کور خلق په همغې کې خوراک کوي ليکن بدبوئي نه محسوسوي ، دا ځکه چې د دوى پوزې ددې بدبويې نه ډکې شوې وي او دوى ورسره اَموخته شوي وي .

همدغه شان نن صبا غيبت په هر ځاى کې عام دى نو د خلقو پوزې د بدبوئي په وجه ډکې شوي نو ځکه پرې نه پوهيږي (او د نبي عليه السلام په زمانه کې غيبت ډير کم ؤ نو چا به چې غيبت اوکړو د هغې په بدبوئي به خلق پوهيدل) . (٢)

---

(١) عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ﷺ . قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَارْتَفَعَتْ رِيحُ جِيفَةٍ مُنْتِنَةٍ. فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَتَدْرُوْنَ مَا هٰذِهِ الرِّيحُ ؟ هٰذِهِ رِيحُ الَّذِيْنَ يَغْتَابُوْنَ الْمُؤْمِنِيْنَ . مسند احمد رقم الحديث ١٣٧٨٤ ، الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٤٢٩٩ الترهيب من الغيبة والبهت وبيانهما ، وقال المنذري : رواه احمد وابن ابي الدنيا و رواة احمد ثقاتٌ ، وقال الحافظ ابن حجر في الفتح (١٠ / ٤٨٣) سنده صحيح ، مجمع الزوائد باب ماجاء في الغيبة والنميمة رقم الحديث ١٣١٢١ ، كنز العمال الغيبة رقم الحديث ٨٠٦١ ، ذم الغيبة والنميمة لابن ابي الدنيا رقم الحديث ٧٩ ، الزواجر ج٢ ص ١٦ ، نضرة النعيم ج١١ ص ٥١٦٧ الغيبة ، تنبيه الغافلين ج١ ص ١٦٢ باب الغيبة .

(٢) قِيْلَ لِبَعْضِ الْحُكَمَاءِ : مَا الْحِكْمَةُ فِيْ أَنَّ رِيْحَ الْغِيْبَةِ وَنَتْنَهَا كَانَتْ تَتَبَيَّنُ عَلٰى عَهْدِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا تَتَبَيَّنُ فِيْ يَوْمِنَا هٰذَا ؟ قَالَ : لِأَنَّ الْغِيْبَةَ قَدْ كَثُرَتْ فِيْ يَوْمِنَا فَامْتَلَأَتِ الْأُنُوْفُ مِنْهَا فَلَمْ تَتَبَيَّنِ الرَّائِحَةُ. وَهِيَ النَّتْنُ وَيَكُوْنُ مَثَلُ هٰذَا مَثَلَ رَجُلٍ دَخَلَ دَارَ الدَّبَّاغِيْنَ، لَا يَقْدِرُ عَلَى الْقَرَارِ فِيْهَا مِنْ شِدَّةِ الرَّائِحَةِ وَأَهْلُ تِلْكَ الدَّارِ يَأْكُلُوْنَ فِيْهَا الطَّعَامَ وَيَشْرَبُوْنَ الشَّرَابَ وَلَا تَتَبَيَّنُ لَهُمُ الرَّائِحَةُ لِأَنَّهُ قَدِ امْتَلَأَتْ أُنُوْفُهُمْ مِنْهَا . كَذٰلِكَ أَمْرُ الْغِيْبَةِ فِيْ يَوْمِنَا هٰذَا . تنبيه الغافلين ص ١٦٢ باب الغيبة .

د غيبت په وجه نېک اعمال ختميږي

څوک چې غيبت کوي نو دده د عملنامې نه نېک اعمال ختميږي او د هغه چا په عملنامه کې جمع کيږي چې د چا غيبت يې کړې وي.

١ . حسن بصري رَحِمَهُ اللهُ ته چا وويل چې فلانکي ستا غيبت کړې دی، نو ده د قجورو ډک لکن (خانک) هغه ته وراوليږل، او ورته وې ويل:

بَلَغَنِيْ أَنَّكَ أَهْدَيْتَ لِيْ حَسَنَاتِكَ فَأَرَدْتُ أَنْ أُكَافِئَكَ عَلَيْهَا فَاعْذُرْنِيْ فَإِنِّيْ لَا أَقْدِرُ أَنْ أُكَافِئَكَ بِهَا عَلَى التَّمَامِ.

ماته دا خبره رارسيدلې چې تا ماته خپلې نيکۍ هديه کړې پس ما اراده اوکړه چې زه تاته ددې پوره بدله درکړم ليکن ته ما معذور اوګڼړه ځکه زه دا قدرت نه لرم چې تاته ددې پوره بدله درکړم (لهذا دا لږه تحفه دقجورو قبوله کړه). (١)

٢ . حسن بصري رَحِمَهُ اللهُ ته چا وويل چې ماته دا خبره رارسيدلې چې ته زما غيبت کوی؟ ده ورته وويل:

ته تر اوسه داسې مرتبې ته نه يې رسيدلې چې زه تاته مُفت خپلې نيکۍ درکړم. (يعنی زه ستا غيبت کول نه غواړم، ځکه په غيبت سره خو زما نېک اعمال بيا تاته درځي). (٢)

امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ به د غيبت نه ځان ساتل

امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ به نه دچا غيبت کولو او نه به يې د چا غيبت اوريدلو، خپلو شاګردانو

---

(١) وَرُوِيَ عَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ رَحِمَهُ اللهُ أَنَّ رَجُلًا قَالَ: إِنَّ فُلَانًا قَدِ اغْتَابَكَ. فَبَعَثَ إِلَيْهِ طَبَقًا مِنَ الرُّطَبِ وَقَالَ: بَلَغَنِيْ أَنَّكَ أَهْدَيْتَ لِيْ حَسَنَاتِكَ فَأَرَدْتُ أَنْ أُكَافِئَكَ عَلَيْهَا فَاعْذُرْنِيْ فَإِنِّيْ لَا أَقْدِرُ أَنْ أُكَافِئَكَ بِهَا عَلَى التَّمَامِ.
تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ص ١٦٢ باب الغيبة، احياء علوم الدين ج٣ ص ١٥٣ بيان كفارة الغيبة، نضرة النعيم ج١١ ص ٥١٧٦ الغيبة.

(٢) وروي أن رجلًا قال للحسن بَلَغَنِيْ أَنَّكَ تَغْتَابُنِيْ. فَقَالَ: مَا بَلَغَ قَدْرُكَ عِنْدِيْ أَنْ أُحَكِّمَكَ فِيْ حَسَنَاتِيْ. احياء علوم الدين ج٣ ص ١٤٨ كتاب آفات اللسان، الاذكار للنووي ج١ ص ٣٤٠ كتاب حفظ اللسان باب بيان ما يندفع به الغيبة عن نفسه

ته يې هم دا ويلي وو چې غيبت دومره بد شی دی چې ددې په وجه د انسان نيکۍ د نورو خلقو عملنامو ته ځي.

سفيان ثوري رَحِمَهُ اللهُ د امام صاحب هم عصر ؤ ، دواړو به درسونه کول ، يوه ورځ چا د سفيان ثوري رَحِمَهُ اللهُ نه پوښتنه اوکړه چې ستاسو د امام اعظم ابوحنيفه رَحِمَهُ اللهُ په باره کې څه خيال دی ؟ سفيان ثوري رَحِمَهُ اللهُ ورته وويل :

امام صاحب ډير بخيل سړی دی . هغه کس ورته وويل : مونږ خو د هغه په باره کې اوريدلي دي چې هغه ډير سخي سړی دی او ته وايې چې هغه بخيل دی .

سفيان ثوري رَحِمَهُ اللهُ ورته وويل :

هغه ځکه بخيل دی چې بل ته خپلې نېکۍ نه ورکوي او د نورو نيکۍ اخلي ، هغه داسې چې نور خلق د هغه غيبت کوي چې په دې سره د نورو خلقو نېک اعمال دده عملنامې ته راځي خو دا په خپله نه د چا غيبت کوي او نه د چا غيبت اوري نو خپلې نيکۍ بل چاته نه ورکوي ، لهذا د آخرت په لحاظ سره بخيل دی . (١)

د قيامت په ورځ په عملنامه کې نېک اعمال موندل

حضرت ابوامامة ﷺ فرمايي چې کله انسان ته د قيامت په ورځ عملنامه ورکړې شي نو دا به په کې داسې نيکۍ اوګوري چې هغه به ده نه وي کړي ، دا به الله ﷻ ته عرض اوکړي :

اې ربه ! دا نيکۍ ماته د کوم ځای نه ملاؤ شوی ؟ (دا خو ما نه وي کړی) .

الله تعالی به ورته اوفرمايي :

هٰذَا بِمَا اغْتَابَكَ النَّاسُ وَأَنْتَ لَا تَشْعُرُ .

دا نيکۍ تاته ددې په عوض کې ملاؤ شوي چې خلقو ستا غيبت کړې ؤ او تاته پته نه وه (نو د هغوی نېک اعمال ستا په عملنامه کې جمع شوي) . (٢)

---

(١) اصلاحي خطبات ج٥ ص ٧٧ .

(٢) عَنْ أَبِي أُمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ . أَنَّهُ قَالَ : إِنَّ الْعَبْدَ لَيُعْطَى كِتَابَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَرَى فِيهِ حَسَنَاتٍ لَمْ يَكُنْ عَمِلَهَا . فَيَقُولُ يَا رَبِّ ! مِنْ أَيْنَ لِي هٰذَا ؟ فَيَقُولُ : هٰذَا بِمَا اغْتَابَكَ النَّاسُ وَأَنْتَ لَا تَشْعُرُ . تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ص ١٦٣ باب الغيبة .

د غيبت په وجه د مونځ او روژې کامل ثواب ختميږي

په يو حديث کې نبي عليه السلام د غيبت متعلق سخت زَجر او تَنبيه فرمايلې ده :
حضرت عبدالله بن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فرمايي چې دوه کسانو (د نبي عليه السلام پسې) د ماسپخين او مازيګر مونځ اوکړو او دوی دواړه روژه دار وو ، کله چې نبي عليه السلام مونځ پوره کړو نو دوی دواړو ته يې اوفرمايل :

أَعِيدَا وُضُوءَكُمَا وَصَلَاتَكُمَا وَامْضِيَا فِي صَوْمِكُمَا وَاقْضِيَاهُ يَوْمًا آخَرَ .

تاسو دواړه خپل آودس او مونځ دوباره اوکړئ ، دا خپله روژه پوره کړئ او (احتياطًا) ددې په ځای بله روژه هم اونيسئ .

هغه دواړو کسانو ورته عرض اوکړو : اې د الله رسوله ! ولې دوباره آودس ، مونځ او روژه را اوګرځوو ؟

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل :

اِغْتَبْتُمْ فُلَانًا . تاسو د فلانکي سړي غيبت اوکړو .(١)

تشريح : ددې حديث نه په ظاهره دا معلوميږي چې په غيبت سره آودس ، مونځ او روژه ماتيږي ، د سفيان ثوري رَحِمَهُ اللهُ قول هم همدا دی " چې په غيبت سره روژه ماتيږي "
ليکن زمونږ علماؤ نورو احاديثو ته نظر کولو سره فرمايلي چې په حقيقت کې غيبت سره آودس ، مونځ او روژه نه ماتيږي . او په دې پاس حديث کې نبي عليه السلام د سخت زَجر او تَنبيه په طور دا فرمايلي دي ، البته په غيبت سره د آودس مونځ او روژې کامِل ثواب ضرور ختميږي ، ځکه غيبت ګناه ده او په ګناه کولو سره د نېک عمل کامل ثواب ختميږي .
بهر حال د مذکوره حديث نه دا خبره يقينًا واضحه کيږي چې د غيبت قباحت ډير زيات دی ،

---

(١) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا . أَنَّ رَجُلَيْنِ صَلَّيَا صَلَاةَ الظُّهْرِ أَوِ الْعَصْرِ وَكَانَا صَائِمَيْنِ، فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّلَاةَ . قَالَ : أَعِيدَا وُضُوءَكُمَا وَصَلَاتَكُمَا وَامْضِيَا فِي صَوْمِكُمَا وَاقْضِيَاهُ يَوْمًا آخَرَ . قَالَا : لِمَ يَا رَسُولَ اللهِ؟ قَالَ: اِغْتَبْتُمْ فُلَانًا . شعب الايمان رقم الحديث ٦٣٠٣ ، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْهِنَةِ وَالْغَضَبِ اَلْفَصْلُ الثَّالِث رقم الحديث ٤٨٧٣(٦٢) .

او د احتياط او تقوىٰ تقاضا هم داده چې څوک غيبت اوکړي يا ډيرې فضول خبرې اوکړي نو مستحب داده چې آودس دوباره اوکړي، ددې د پاره چې ددې ګناه دا ظلمت ختم شي. (١)

ملاعلي قاري رَحِمَهُ اللهُ په " مرقاة " کې د مذکوره حديث متعلق بهترين تحقيق هم نقل کړی. (٢)

د غيبت په وجه په عذابِ قبر کې مبتلاء کيدل

غيبت دومره خطرناکه ګناه ده چې ددې په وجه انسان په عذابِ قبر کې مبتلاء کيږي:

١. د ابن ماجه شريف حديث دی، حضرت ابوبکرة رضي الله عنه فرمايي:

مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِقَبْرَيْنِ، فَقَالَ: إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ أَمَّا أَحَدُهُمَا فَيُعَذَّبُ فِي الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُعَذَّبُ فِي الْغِيبَةِ. (٣)

نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ په دوه (٢) قبرونو تير شو نو وې فرمايل: دې دواړو قبرونو واله

---

(١) مظاهر حق ج٧.

(٢) (وَامْضِيَا فِي صَوْمِكُمَا): يَعْنِي لَا تَقْطَعَاهُ بِالْإِفْطَارِ مِنْ مَضَى فِي أَمْرِهِ: إِذَا نَفَذَ فِيهِ، وَلَمْ يَتَوَقَّفْ (وَاقْضِيَاهُ) أَيْ: صَوْمَكُمَا (يَوْمًا آخَرَ). قَالَ الطِّيبِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: وَهٰذَا فِي الصَّوْمِ ظَاهِرٌ لِقَوْلِهِ تَعَالَى: {أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا}. الحجرات آية ١٢]. وَأَمَّا فِي الصَّلٰوةِ، فَلِأَنَّهُ شَرِبَ دَمَ أَخِيهِ وَلَحْمَهُ فَحَمَلَ النَّجَاسَةَ. اهـ

وَحَاصِلُهُ أَنَّ الْإِتْيَانَ بِالْمَعْصِيَةِ قَبْلَ الطَّاعَةِ يُنْقِصُ كَمَالَهَا، كَمَا أَنَّ الْحَسَنَةَ بَعْدَ السَّيِّئَةِ تُوجِبُ زَوَالَهَا. فَإِنَّ قَوْلَهُ تَعَالَى: {إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ}. هود آية ١١٤]، وَرَدَ فِيمَنْ قَبَّلَ امْرَأَةً أَجْنَبِيَّةً.

وَلَعَلَّهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هُنَا أَظْهَرَ الزَّجْرَ الشَّدِيدَ وَالتَّغْلِيظَ وَالْوَعِيدَ لِمَا يَتَعَلَّقُ بِالْغِيبَةِ مِنْ حَقِّ الْعِبَادِ وَرُبَّمَا تَذْهَبُ الْعِبَادَةُ بِالْكُلِّيَّةِ، حَيْثُ يُعْطَى لِصَاحِبِ الْغِيبَةِ النَّاقِلَةُ الثَّوَابَ الْمُذْنِبُ بِلَا صَوْمٍ وَصَلَاةٍ فَلِهٰذَا أَمَرَهُمَا بِإِعَادَتِهِمَا وَقَضَائِهِ. وَهٰذَا مِنْ قَبِيلِ فَتْوَى الْخَاصَّةِ لَا مِنْ قَبِيلِ أَحْكَامِ الْعَامَّةِ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ج٧ ص ٣٠٥٦ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيبَةِ وَالنَّمِيمَةِ الْفَصْلُ الثَّالِثُ في تشريح حديث ٤٨٧٣.

(٣) سنن ابن ماجة كِتَابُ الطَّهَارَةِ وَسُنَنِهَا بَابُ التَّشْدِيدِ فِي الْبَوْلِ رقم الحديث ٣٤٩ قال الالباني: حسنٌ صحيح. كنز العمال الباب الثالث في التخلي والاستنجاء وازالة النجاسات رقم الحديث ٢٦٣٧٢، قال الحافظ ابن حجر رحمه الله الفتح (١/٣٨٥): اخرجه احمد والطبراني باسناد صحيح.

ته عذاب ورکولې شي ، او (د دوی په ګمان باندې) دوی ته (داسې) په کبيره ګناه باندې عذاب نشي ورکولې (چې ګنې د هغې نه بچ کېدل سخت دي اګر چې په حقيقت کې کبيره ګناهونه دي او بچ کېدل ورنه آسان دي) ، دې يو کس ته د تشو متيازو نه ځان نه ساتلو په وجه عذاب ورکولې شي ، او دې بل کس ته د غيبت په وجه عذاب ورکولې شي .

٣ . په مسند احمد او نورو د احاديثو په کتابونو کې ددې مذکوره حديث سره څه نوره اضافه هم شته :

حضرت ابوبکرة رضي الله عنه فرمايي چې زه د رسول الله صلى الله عليه وسلم سره روان ووم ، هغوی زما لاس نيولې ؤ ، او يو کس د هغوی چپ طرف ؤ ، ناڅاپه مونږ دوه قبرونو ته اورسيدو کوم چې زمونږ مخې ته وو ، نبي عليه السلام اوفرمايل :

إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ ، وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ ، وَبَلَى .

بيشکه دې دواړو قبرونو واله ته عذاب ورکولې شي او (ستاسو په خيال) دوی ته د کومې غټې ګناه په وجه عذاب نشي ورکولې حالانکه دا (په حقيقت کې) لويه ګناه ده .

بيا نبي عليه السلام اوفرمايل : په تاسو کې به څوک ماته د قجورې يوه څانګه راوړي ؟ (حضرت ابوبکرة رضي الله عنه فرمايي) پس مونږ مَنډې کړې ، زه د هغه بل کس نه مخکې شوم او پيغمبر عليه السلام ته مې د قجورې څانګه راوړه ، دوی دا په مينځ باندې نيمه کړه ، يوه حصه يې په يو قبر واچوله او دويمه حصه يې په بل قبر واچوله ، او وې فرمايل :

إِنَّهُ يُهَوَّنُ عَلَيْهِمَا مَا كَانَتَا رَطْبَتَيْنِ ، وَمَا يُعَذَّبَانِ إِلَّا فِي الْبَوْلِ وَالْغِيبَةِ .

تر څو پورې چې دا څانګې تازه وې نو تر هغې پورې به په دې دواړو (قبرونو واله) باندې عذابِ قبر سپک وي ، او دې دواړو ته صرف د تشو مِتيازو نه ځان نه بچ کولو او غيبت کولو په وجه عذابِ قبر ورکولې شي .(١)

---

(١) عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رضي الله عنه ، قَالَ : بَيْنَا أَنَا أُمَاشِي رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِي ، وَرَجُلٌ عَنْ يَسَارِهِ ، فَإِذَا نَحْنُ بِقَبْرَيْنِ أَمَامَنَا ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ ، وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ ، وَبَلَى ، فَأَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِجَرِيدَةٍ ؟ » فَاسْتَبَقْنَا ، فَسَبَقْتُهُ ، فَأَتَيْتُهُ بِجَرِيدَةٍ ، فَكَسَرَهَا نِصْفَيْنِ ، فَأَلْقَى عَلَى هَذَا الْقَبْرِ قِطْعَةً ، وَعَلَى هَذَا الْقَبْرِ قِطْعَةً ، وَقَالَ : « إِنَّهُ يُهَوَّنُ عَلَيْهِمَا مَا كَانَتَا رَطْبَتَيْنِ . ←←←←←←

٣ . حضرت قتادة ﷺ فرمايي چې مونږ ته دا خبره رارسيدلې چې د عذابِ قبر درې ثُلثه (حصې) دي : يو ثُلث د غيبت کولو په وجه دی ، يو ثلث د تشو متيازو نه ځان نه ساتلو په وجه دی ، او يو ثلث د چُغل خورۍ په وجه دی . (١)

د غيبت په وجه د جهنم مستحق کيدل

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ ذَكَرَ امْرَأً بِشَيْءٍ لَيْسَ فِيْهِ لِيَعِيْبَهُ بِهِ حَبَسَهُ اللهُ فِي نَارِ جَهَنَّمَ حَتّٰى يَأْتِيَ بِنَفَاذِ مَا قَالَ فِيْهِ. (٢)

څوک چې د يو کس متعلق داسې خبرې اوکړي چې په هغه کې نه وي او مقصد يې په هغه باندې عيب لګول وي نو الله تعالى به دا د جهنم په اُور کې تر هغې پورې حصار کړي تر دې چې ده کومې خبرې کړې د هغې تحقيق اوشي او دده نه دا عيب لرې شي . (٣)

د غيبت کوونکي د پاره په جهنم کې سخت ترين عذاب

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي چې څلور قِسمه جهنميان داسې دي چې په دوی باندې کوم عذاب وي دوی به ددې په وجه نورو جهنميانو ته د يو تکليف د پاسه نور تکليف

← ← ← ← وَمَا يُعَذَّبَانِ إِلَّا فِي الْبَوْلِ وَالْغِيْبَةِ » . مسند احمد رقم الحديث ٢٠٣٧٣ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٢٨٤١(١٣) الترهيب من الغيبة والبهت و بيانهما ، مجمع الزوائد و منبع الفوائد باب ماجاء في الغيبة والنميمة رقم الحديث ٢٨٤١(١٣) وقال البيهقي : رواه احمد و رجاله رجال الصحيح غير مرّار و هو ثقة ، الزواجر ج٢ ص ١٦ الغيبة والسكوت عليها .

(١) قَالَ قَتَادَةُ ﷺ : ذُكِرَ لَنَا أَنَّ عَذَابَ الْقَبْرِ ثَلَاثَةُ أَثْلَاثٍ : ثُلُثٌ مِنَ الْغِيْبَةِ . وَثُلُثٌ مِنَ الْبَوْلِ . وَثُلُثٌ مِنَ النَّمِيْمَةِ . الزواجر عن اقتراف الكبائر ج ٢ ص ١٨ اَلْكَبِيْرَةُ الثَّامِنَةُ وَالتَّاسِعَةُ وَالْأَرْبَعُوْنَ بَعْدَ الْمِائَتَيْنِ الْغِيْبَةُ وَالسُّكُوْتُ عَلَيْهَا

(٢) الزواجر عن اقتراف الكبائر ج ٢ ص ١٧ اَلْكَبِيْرَةُ الثَّامِنَةُ وَالتَّاسِعَةُ وَالْأَرْبَعُوْنَ بَعْدَ الْمِائَتَيْنِ الْغِيْبَةُ وَالسُّكُوْتُ عَلَيْهَا . الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٤٣٠٨ الترهيب من الغيبة والبهت وبيانهما ، و رقم الحديث ٤٢٣٢ وقال المنذري: رواه الطبراني باسناد جيد .

(٣) (حَتّٰى يَأْتِيَ بِنَفَاذِ مَا قَالَ فِيْهِ) اي يستمر عذابه حتى يحقق قوله الذي صدر منه كذبا و زورا .

وقيل : المعنى يستمر عذابه مدة حتى يزيل هذه العيوب منه ، ولن يزيل شيئا منها . مُحقق الترغيب والترهيب .

رسوي ، دا څلور کسان به د جهنم د ګرمو اوبو او اور په مينځ کې منډې وهي ، هلاکت او مرګ به غواړي ، بعضې جهنميان به نورو ته اووايي :

مَا بَالُ هٰؤُلَاءِ قَدْ آذَوْنَا عَلٰى مَا بِنَا مِنَ الْأَذٰى .

په دې خلقو باندې څه شوي ؟ دوی خو مونږ ته د خپل تکليف د پاسه نور تکليف راأورسول .

په دې (څلورو) کې به يو هغه کس وي چې د هغه نه به د سکروټو تابوت راتاؤ شوې وي. دويم به هغه کس وي چې خپلې کولمې به راکاږي ، دريم به هغه کس وي چې د ځلې نه به يې زوې او وينې بهيږي ، او څلورم به هغه کس وي چې خپله غوښه به خوري .

د تابوت واله ته به وويلې شي : مَا بَالُ الْأَبْعَدِ قَدْ آذَانَا عَلٰى مَا بِنَا مِنَ الْأَذٰى ؟

د الله د رحمت نه لرې ددې کس څه حال دی چې ده مونږ د خپل تکليف د پاسه په بل تکليف کې واچولو ؟ (يعنی ستا څه جُرم دی چې ستا په وجه مونږ نور هم په مصيبت کې اخته شو؟)

هغه به ورته اووايي : إِنَّ الْأَبْعَدَ مَاتَ وَفِيْ عُنُقِهِ أَمْوَالُ النَّاسِ لَمْ يَجِدْ لَهَا قَضَاءً .

بيشکه دا بَدنصيبه (د الله ﷻ د رحمت نه لرې کس) په داسې حالت کې مړ شوی چې دده په غاړه باندې د خلقو مالونه وو او هغه يې نه وو پوره کړي .

بيا چې کوم کس کولمې راکاږي هغه ته به وويلې شي :

مَا بَالُ الْأَبْعَدِ قَدْ آذَانَا عَلٰى مَا بِنَا مِنَ الْأَذٰى ؟

په دې مَحرومُ القِسمة (د الله ﷻ د رحمت نه لرې کس) باندې څه شوي چې ده په مونږ باندې خپل مصيبت نور هم زيات کړو ؟

هغه به ووايي : إِنَّ الْأَبْعَدَ كَانَ لَا يُبَالِيْ أَيْنَ أَصَابَ الْبَوْلُ مِنْهُ. ثُمَّ لَا يَغْسِلُهُ.

بيشکه دې بَدنصيبه به ددې هيڅ پرواه نه کوله چې تشې مِتيازې دده د بدن په کوم ځای لګيدلې ؟ بيا به ده دا نه وينځلې .

بيا چې د چا د ځلې نه زوې او وينې بهيږي هغه ته به هم دا وويلې شي :

مَا بَالُ الْأَبْعَدِ قَدْ آذَانَا عَلٰى مَا بِنَا مِنَ الْأَذٰى ؟

ددې اَبعد (يعنى د الله ﷻ د رحمت نه لرې کس) څه حال دى چې په مونږ باندې کوم تکليف ؤ ده د هغې د پاسه نور تکليف هم مونږ ته راأورسول ؟

هغه به ووايي :

إِنَّ الْأَبْعَدَ كَانَ يَنْظُرُ إِلَى كُلِّ كَلِمَةٍ قَذِعَةٍ خَبِيثَةٍ. يَسْتَلِذُّهَا كَمَا يَسْتَلِذُّ الزُّبَابُ.

بيشکه دې بَدقِسمته به چې کله بې کاره ، خبيثه خبره أوليده نو د هغې نه به يې داسې خوَند اخيستو لکه د بَدکارۍ نه چې خوَند اخلي .

بيا چې کوم کس خپله غوښه خوري هغه ته به وويلې شي :

مَا بَالُ الْأَبْعَدِ قَدْ آذَانَا عَلَى مَا بِنَا مِنَ الْأَذَى؟

ددې اَبعد (د الله ﷻ د رحمت نه لرې کس) څه حال دى چې ده مونږ ته د خپل تکليف د پاسه نور تکليف هم راأورسول ؟

هغه به اووايي : إِنَّ الْأَبْعَدَ كَانَ يَأْكُلُ لُحُومَ النَّاسِ بِالْغَيْبِ، وَيَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ.

دې بَدقِسمته به (د غيبت کولو په وجه) د خلقو غوښې خورې او چُغل خوري به يې کوله . (١)

---

(١) عَنْ شُفَيِّ بْنِ مَاتِعٍ الْأَصْبَحِيِّ ، أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " أَرْبَعَةٌ يُؤْذُونَ أَهْلَ النَّارِ عَلَى مَا بِهِمْ مِنَ الْأَذَى، يَسْعَوْنَ بَيْنَ الْحَمِيمِ وَالْجَحِيمِ، يَدْعُونَ بِالْوَيْلِ وَالثُّبُورِ، يَقُولُ أَهْلُ النَّارِ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ: مَا بَالُ هَؤُلَاءِ قَدْ آذَوْنَا عَلَى مَا بِنَا مِنَ الْأَذَى؟" قَالَ: «فَرَجُلٌ مُغْلَقٌ عَلَيْهِ تَابُوتٌ مِنْ جَمْرٍ، وَرَجُلٌ يَجُرُّ أَمْعَاءَهُ، وَرَجُلٌ يَسِيلُ فُوهُ قَيْحًا وَدَمًا، وَرَجُلٌ يَأْكُلُ لَحْمَهُ» . قَالَ: " يُقَالُ لِصَاحِبِ التَّابُوتِ: مَا بَالُ الْأَبْعَدِ قَدْ آذَانَا عَلَى مَا بِنَا مِنَ الْأَذَى؟" قَالَ: " فَيَقُولُ: إِنَّ الْأَبْعَدَ مَاتَ وَفِي عُنُقِهِ أَمْوَالُ النَّاسِ، لَمْ يَجِدْ لَهَا قَضَاءً " . قَالَ: " وَيُقَالُ لِلَّذِي يَجُرُّ أَمْعَاءَهُ: مَا بَالُ الْأَبْعَدِ قَدْ آذَانَا عَلَى مَا بِنَا مِنَ الْأَذَى؟ " قَالَ: " فَيَقُولُ: إِنَّ الْأَبْعَدَ كَانَ لَا يُبَالِي أَيْنَ أَصَابَ الْبَوْلُ مِنْهُ، ثُمَّ لَا يَغْسِلُهُ. ثُمَّ يُقَالُ لِلَّذِي يَسِيلُ فُوهُ قَيْحًا وَدَمًا: مَا بَالُ الْأَبْعَدِ قَدْ آذَانَا عَلَى مَا بِنَا مِنَ الْأَذَى؟" قَالَ: " فَيَقُولُ: إِنَّ الْأَبْعَدَ كَانَ يَنْظُرُ إِلَى كُلِّ كَلِمَةٍ قَذِعَةٍ خَبِيثَةٍ، يَسْتَلِذُّهَا كَمَا يَسْتَلِذُّ الزُّبَابُ. ثُمَّ يُقَالُ لِلَّذِي يَأْكُلُ لَحْمَهُ: مَا بَالُ الْأَبْعَدِ قَدْ آذَانَا عَلَى مَا بِنَا مِنَ الْأَذَى؟ فَيَقُولُ: إِنَّ الْأَبْعَدَ كَانَ يَأْكُلُ لُحُومَ النَّاسِ بِالْغَيْبِ، وَيَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ. صفة النار لابن ابي الدنيا ج١ ص ١٣٢ رقم الحديث ٢٢٩ بُكَاءُ أَهْلِ النَّارِ. المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٧٢٢٦ ، حلية الاولياء وطبقات الاصفياء ج٥ ص ١٦٧ ، ←←←←←←←←

غيبت کوونکي به په جهنم کې مرداره خوري

د معراج په شپه باندې نبي عليه السلام جهنم ته اوکتل نو داسې خلق يې په کې اوليدل چې مرداره يې خوره، پيغمبر عليه السلام د حضرت جبريل عليه السلام نه پوښتنه اوکړه:

مَنْ هٰؤُلَاءِ يَا جِبْرِيْلُ؟ اې جبريل! دا خلق څوک دي؟

حضرت جبريل عليه السلام ورته اوفرمايل: هٰؤُلَاءِ الَّذِيْنَ يَأْكُلُوْنَ لُحُوْمَ النَّاسِ.

دا هغه خلق دي چې په دُنيا کې يې د خلقو غوښې خوړې. (يعنې د خلقو غيبت به يې کولو نو اوس يې دا سزا ده). (١)

د ټولو نه غټ سُود د مسلمان عزت او آبرو ته نقصان رسول دي

سُود اګر چې ډيره سخته ګناه ده خو د ټولو نه غټ سُود دادی چې انسان د بل چا عزت او آبرو ته نقصان اُورسوي، او دا خبره په صحيح احاديثو کې ذکر ده، رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

إِنَّ الرِّبَا نَيِّفٌ وَسَبْعُوْنَ بَابًا أَهْوَنُهُنَّ بَابًا مِنَ الرِّبَا مِثْلُ مَنْ أَتٰى أُمَّهُ فِي الْإِسْلَامِ، وَدِرْهَمُ رِبًا أَشَدُّ مِنْ خَمْسٍ وَثَلَاثِيْنَ زِنْيَةً. وَأَشَدُّ الرِّبَا وَأَرْبَى الرِّبَا وَأَخْبَثُ الرِّبَا اِنْتِهَاكُ عِرْضِ الْمُسْلِمِ وَانْتِهَاكُ حُرْمَتِهِ.

← ← ← مجمع الزوائد رقم الحديث ١٠٣٢ باب الاستنزاه من البول والاحتراز منه لما فيه من العذاب، وقال الهيثمي: رواه الطبراني في الكبير و رجاله موثقون، كنز العمال رقم الحديث ٤٣٩٧٩، الزواجر عن اقتراف الكبائر ج١ ص ٢٠٨ الكبيرة الحادية والسبعون عدم التنزّه من البول في البدن او الثوب، و ج ٢ ص ١٣ الغيبة والسكوت عليها، الكبائر للذهبي ج١ ص ١٤١ الكبيرة السادسة والثلاثون عدم التنزّه من البول وهو شعار للنصارى، الصمت لابن ابي الدنيا رقم الحديث ١٨٦ و رقم الحديث ٣٢٣، ذم الغيبة والنميمة لابن ابي الدنيا رقم الحديث ٤٩، الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٢٦٤ الترهيب من اصابة البول الثوب وعدم الاستبراء منه، و رقم الحديث ٢٧٨٩، و رقم الحديث ٣٢٩٣.

(١) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِنَبِيِّ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ..... فَنَظَرَ فِي النَّارِ فَإِذَا قَوْمٌ يَأْكُلُوْنَ الْجِيَفَ. قَالَ: مَنْ هٰؤُلَاءِ يَا جِبْرِيْلُ؟ قَالَ: هٰؤُلَاءِ الَّذِيْنَ يَأْكُلُوْنَ لُحُوْمَ النَّاسِ. مسند احمد رقم الحديث ٢٣٢٤، البعث والنشور للبيهقي رقم الحديث ١٨٨، تفسير ابن كثير ج٥ ص ٢٥، مجمع الزوائد رقم الحديث ١٣١٣٠ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْغِيْبَةِ وَالنَّمِيْمَةِ، الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص ١٥، كنز العمال رقم الحديث ٣٥٤٥٣.

د سُود څه د پاسه اَويا (٧٠) دروازې دي ، او په دې کې کمه درجه د ګناه داده لکه يو مسلمان چې د خپلې مور سره زِنا اوکړي ، د سُود يو درهم د پنځه ديرش (٣٥) زِناګانو نه ډير سخت دی ، او د ټولو نه سخت سُود ، زيات سُود او بې کاره سُود دادی چې د مسلمان د عزت او حُرمت سپکاوې اوشي . (١)

عبرت : محترمو مسلمانانو ! سُود ډيره بَدترينه ګناه ده ، الله رب العزت په قرآن کريم کې سُود خور ته اِعلانِ جنګ کړی . (٢)

د قيامت په ورځ به د سُود خوَرو ډير بَد اَنجام وي . (٣)

په سُود خور باندې نبي عليه السلام لعنت ليږلی . (۴)

---

(١) الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص ١٢ اَلْكَبِيرَةُ الثَّامِنَةُ وَالثَّامِنَةُ وَالْأَرْبَعُونَ بَعْدَ الْمِائَتَيْنِ الْغِيبَةُ وَالسُّكُوتُ عَلَيْهَا . و ج ١ ص ٣٧٨ اَلْكَبِيرَةُ التَّاسِعَةُ وَالسَّبْعُونَ وَالثَّمَانُونَ حَقُّ الرَّابِعَةُ وَالثَّمَانُونَ بَعْدَ الْمِائَةِ أَكْلُ الرِّبَا . و رواه ابن ابي الدنيا والطبراني والبيهقي ، شعب الايمان رقم الحديث ٦٢٨٩ ، الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٢٨٥٣ الترهيب من الربا ، وقال المنذري : رواه الطبراني في الاوسط من رواية عمر بن راشد وقد وثق ، و رقم الحديث ٢٢٨٢ الترهيب من الغيبة والبهت .

(٢) الله تعالى فرمايي : ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ . فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ﴾ . البقرة آية ٢٧٨ ، ٢٧٩ .

ترجمه : اې مؤمنانو ! تاسو د الله نه اُوويريږئ ، او باقي پاتې سُود پريږدئ که چيرته تاسو ريښتيني مؤمنان يې ، پس که چيرته تاسو دا کار او نکړو (يعنی د سُود نه منع نه شوئ) نو بيا د الله او رسول سره جنګ کولو ته تيار شئ (يعنی د الله ﷻ او د رسول ﷺ د طرفه اعلانِ جنګ واورئ) .

(٣) الله تعالى فرمايي : ﴿ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا ﴾ . البقرة آية ٢٧٥ .

ترجمه : کوم خلق چې سُود خوري دوی به (د قيامت په ورځ د خپلو قبرونو نه) نه راپاڅي مګر د هغه کس په شان به راپاڅي چې هغه شيطان په لاس لړولو سره ليونې کړې وي ، دا سزا به يې ځکه وي چې دوی به (د سُود حلاليدو په دليل کې په دُنيا کې) ويل : چې بيع (سَوداګري) هم د سُود په شان ده (يعنی لکه څرنګې چې سَوداګري او تجارت حلال دی نو همداسې دې سُود هم حلال شي) ، حالانکه (په تِجارت او سَوداګری کې ډير غټ فرق دی ځکه) الله تعالی تجارت حلال کړې دی او سُود يې حرام کړې دی .

(۴) لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آكِلَ الرِّبَا ، وَمُؤْكِلَهُ ، وَكَاتِبَهُ ، وَشَاهِدَيْهِ ، وَقَالَ : هُمْ سَوَاءٌ . صحيح مسلم ١٢١٩/٢ بَابُ لَعْنِ آكِلِ الرِّبَا وَمُؤْكِلِهِ رقم الحديث ١٠٦ (١٥٩٨) ، سنن الترمذي رقم الحديث بَابُ مَا جَاءَ فِي أَكْلِ الرِّبَا ، مشكاة المصابيح ٨٥٥/٢ رقم الحديث ٢٨٠٧ (١) باب الربا الفصل الاول .

او په احاديثو مبارکه ؤ کې د سُود خوَرو د پاره سختې سزاګانې ذکر شوي .
خو ددې باوجود نبي عليه السلام فرمايي چې د ټولو نه سخت سُود ، زيات سُود او بې کاره سُود دادی چې د مسلمان د عزت او حُرمت سپکاوې اوشي .
په غيبت کې هم د مسلمان سپکاوې کيږي نو لهذا د غيبت نه ځان ساتل په کار دي .

د چا غيبت کول ګويا هغه لره بَربنډول دي

حضرت عيسىٰ عليه السلام خپلو ملګرو ته اوفرمايل :
أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَتَيْتُمْ عَلَى رَجُلٍ نَائِمٍ قَدْ كَشَفَتِ الرِّيحُ عَنْ بَعْضِ عَوْرَتِهِ كُنْتُمْ تَسْتُرُوْنَ عَلَيْهِ ؟
دا راته اووايې که چيرته تاسو داسې يو سړي ته راشې چې هغه اُوده وي او هوا د هغه بعضې عورت ښکاره کړې وي نو آيا تاسو به د هغه عورت پټوې ؟
هغوی ورته وويل : آو (مونږ به د هغه عورت پټوو) .
حضرت عيسىٰ عليه السلام ورته اوفرمايل : بَلْ كُنْتُمْ تَكْشِفُوْنَ الْبَقِيَّةَ ؟
بلکه تاسو به يې دا باقي پاتې عورت هم ښکاره کړې .
هغوی ورته وويل : سُبحانَ الله ، مونږ به څنګه د هغه باقي عورت ښکاره کړو ؟ (بلکه مونږ به يې ورله پټ کړو) .
حضرت عيسىٰ عليه السلام ورته اوفرمايل :
أَلَيْسَ يُذْكَرُ عِنْدَكُمُ الرَّجُلُ فَتَذْكُرُوْنَهُ بِأَسْوَإِ مَا فِيْهِ؟ فَأَنْتُمْ تَكْشِفُوْنَ بَقِيَّةَ الثَّوْبِ عَنْ عَوْرَتِهِ.
آيا داسې نده چې کله ستاسو د وړاندې د يو کس تذکره (غيبت) کيږي نو تاسو د هغه هاغه عيبونه بيانوې کوم چې په هغه کې وي ؟ پس (په دې غيبت کولو سره ګويا) تاسو د هغه د عورت نه باقي جامې هم لرې کړې . (١)

---

(١) وَذُكِرَ عَنْ عِيْسَى بْنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ لِأَصْحَابِهِ : أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَتَيْتُمْ عَلَى رَجُلٍ نَائِمٍ قَدْ كَشَفَتِ الرِّيحُ عَنْ بَعْضِ عَوْرَتِهِ كُنْتُمْ تَسْتُرُوْنَ عَلَيْهِ ؟ قَالُوْا : نَعَمْ. قَالَ : بَلْ كُنْتُمْ تَكْشِفُوْنَ الْبَقِيَّةَ ؟ قَالُوْا : سُبْحَانَ اللهِ ، كَيْفَ نَكْشِفُ الْبَقِيَّةَ ؟ قَالَ : أَلَيْسَ يُذْكَرُ عِنْدَكُمُ الرَّجُلُ فَتَذْكُرُوْنَهُ بِأَسْوَإِ مَا فِيْهِ ؟ فَأَنْتُمْ تَكْشِفُوْنَ بَقِيَّةَ الثَّوْبِ عَنْ عَوْرَتِهِ . تنبيه الغافلين باحاديث سيد الأنبياء والمرسلين ج ١ ص ١٦٥ بَابُ الْغِيْبَةِ

د مسلمان شان دادی چې دا به بل چاته ضرر نه رسوي

د مسلمان شان دادی چې دا به په په هيڅ صورت کې بل مسلمان ته ضرر نه رسوي .

١ . رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُوْنَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ . (١)

مسلمان هغه دی چې نور مسلمانان دده د ژبې او لاس (د ضرر) نه محفوظ وي .

٢ . سُفيان بن حُصَين رَحِمَهُ اللهُ فرمايي چې زه د اِياس بن معاويه رَحِمَهُ اللهُ سره ناست ووم ، يو سړی زمونږ د وړاندې تېر شو ، ما د هغه غيبت اوکړو ، اِياس رَحِمَهُ اللهُ راته وويل :

هَلْ غَزَوْتَ الرُّوْمَ ؟ آيا تا د رُوم جهاد کړی ؟

ما ورته وويل : نه . بيا يې راته وويل :

هَلْ غَزَوْتَ التُّرْكَ ؟ آيا تا د تُرک جهاد کړی ؟

ما ورته وويل : نه . هغه راته وويل :

سَلِمَ مِنْكَ الرُّوْمُ وَسَلِمَ مِنْكَ التُّرْكُ وَلَمْ يَسْلَمْ مِنْكَ أَخُوْكَ الْمُسْلِمُ

د تانه د رُوم او تُرک کافران سالم پاتې شوي ليکن خپل مسلمان ورور درنه محفوظ ندې پاتې شوی .

سفيان بن حصين رَحِمَهُ اللهُ وايي چې ددينه پس ما بيا د هيچا غيبت ندې کړی . (٢)

---

(١) صحيح البخاري رقم الحديث ١٠ كِتَابُ الإِيمَانِ بَابٌ: اَلْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُوْنَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ . و رقم الحديث ٦٤٨٤ كِتَابُ الرِّقَاقِ بَابُ الإِنْتِهَاءِ عَنِ الْمَعَاصِي . صحيح مسلم رقم الحديث ٦٥(٤١) كِتَابُ الإِيمَانِ بَابُ بَيَانِ تَفَاضُلِ الإِسْلَامِ، وَأَيُّ أُمُوْرِهِ أَفْضَلُ . سنن ابي داؤد رقم الحديث ٢٤٨١ ، سنن الترمذي رقم الحديث ٢٦٢٧ .

(٢) قَالَ سُفْيَانُ بْنُ الْحُصَيْنِ كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ إِيَاسِ بْنِ مُعَاوِيَةَ، فَمَرَّ رَجُلٌ فَنِلْتُ مِنْهُ . فَقَالَ : أَسْكُتْ. ثُمَّ قَالَ لِيْ إِيَاسُ : هَلْ غَزَوْتَ الرُّوْمَ ؟ قُلْتُ : لَا . قَالَ: هَلْ غَزَوْتَ التُّرْكَ ؟ قُلْتُ: لَا . قَالَ : سَلِمَ مِنْكَ الرُّوْمُ وَسَلِمَ مِنْكَ التُّرْكُ وَلَمْ يَسْلَمْ مِنْكَ أَخُوْكَ الْمُسْلِمُ. قَالَ فَمَا عُدْتُ إِلَى ذٰلِكَ بَعْدُ. تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين ج ١ ص ١٦٥ بَابُ الْغِيْبَةِ. بريقة محمودية في شرح طريقة محمدية وشريعة نبوية في سيرة أحمدية ج٣ ص ١٨٦ الشاوش الغيبة

صحابه کرامو رضي الله عنهم به د يو بل غيبت نه کولو

امام غزالي رحمه الله په " احياء العلوم " کې ذکر کړي :

كَانَ الصَّحَابَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ يَتَلَاقَوْنَ بِالْبِشْرِ وَلَا يَغْتَابُوْنَ عِنْدَ الْغَيْبَةِ . وَيَرَوْنَ ذٰلِكَ أَفْضَلَ الْأَعْمَالِ . وَيَرَوْنَ خِلَافَهُ عَادَةَ الْمُنَافِقِيْنَ . (١)

صحابه کرام رضي الله عنهم به په رونړ تندي (خوشحالۍ) د يو بل سره ملاويدل ، د يو بل غيبت به يې نه کولو ، او دا به يې په ټولو اعمالو کې بهترين عمل ګڼړل ، او ددې خلاف به يې د منافقانو عادت ګڼړل .

همدارنګې زمونږ اسلافو به هم لکه څرنګې چې مونځ او روژه عبادت ګڼړل نو همدغه شان د خلقو د عزت او ضرر نه ځان منع کول به يې هم عبادت ګڼړل . (٢)

غيبت د بدترينو خلقو غذا ده

يو کس د زين العابدين رحمه الله په مخکې د چا غيبت اوکړو نو ده ورته وويل : خبردار غيبت مه کوه ځکه دا د هغه خلقو غذا ده کوم چې د انسانانو په شکل کې سپي دي .

غيبت د دين د پاره ډير نقصاني دی

حضرت حسن رضي الله عنه فرمايي : وَاللهِ لَلْغِيْبَةُ أَسْرَعُ فِيْ دِيْنِ الْمُؤْمِنِ مِنَ الْأَكِلَةِ فِيْ جَسَدِهِ . (٣)

قسم په الله ، د مؤمن په دين خرابولو کې د غيبت اثر په بدن کې د آکلې (غوښه

---

(١) إحياء علوم الدين ج ٣ ص ١٤٣ كتاب آفات اللسان ، نضرة النعيم ج ١١ ص ٥١٧٧ الغيبة .

(٢) وَقَالَ بَعْضُهُمْ : أَدْرَكْنَا السَّلَفَ الصَّالِحَ وَهُمْ لَا يَرَوْنَ الْعِبَادَةَ فِي الصَّوْمِ وَلَا فِي الصَّلَاةِ وَلٰكِنْ فِي الْكَفِّ عَنْ أَعْرَاضِ النَّاسِ . الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص ١٨ اَلْكَبِيْرَةُ الثَّامِنَةُ وَالتَّاسِعَةُ وَالْأَرْبَعُوْنَ بَعْدَ الْمِائَتَيْنِ الْغِيْبَةُ وَالسُّكُوْتُ عَلَيْهَا . الصمت لابن ابي الدنيا ج١ ص ١٢٩ رقم ١٩٢ ، ذم الغيبة والنميمة لابن ابي الدنيا ج١ ص ٢٢ رقم ٥٥ ، احياء علوم الدين ج٣ ص ١٤٢ كتاب آفات اللسان ، نضرة النعيم ج ١١ ص ٥١٧٧ الغيبة .

(٣) الصمت لابن ابي الدنيا ج١ ص ١٢٩ رقم ١٩١ ، ذم الغيبة والنميمة لابن ابي الدنيا ج١ ص ٢١ رقم ٥٤ ، احياء علوم الدين ج ٣ ص ١٤٣ كتاب آفات اللسان ، الترغيب والترهيب لقوام السنّة رقم ٢٢٣٥ ، نضرة النعيم ج١١ ص ٥١٧٦ الغيبة .

رِيژوونکې) بيماري نه هم زيات دي.

(يعنى غوښه خوړونکي بيماري بدن ته دومره تېز نقصان نه رسوي څومره چې غيبت د مؤمن دِين ته په تېزۍ نقصان رسوي).

غيبت د ټولو خرابيو جَړه ده

غيبت داسې خطرناکه ګناه ده چې ددې په وجه جګړې او بې اِتفاقي پيدا کيږي، بلکه په معاشره کې اکثره فساد د غيبت په وجه پيدا کيږي.

بيا غټه د نقصان خبره داده چې غيبت خلق ګناه نه ګڼي، نور ګناهونه خلق ګناه ګڼي، د ګناه نه روستو ځان ورته ملامته ښکاري او وريانديې پښيمانه وي خو غيبت اګر چې ګناهِ کبيره ده خو بيا هم غيبت کوونکي ته ځان ګناهګار نه ښکاري او په زړه کې يې دا اِحساس هم نه وي چې ګڼي زه ګناه کوم، بلکه غيبت د ټولو خرابيو جَړه ده.

د خلقو غيبت کول بيماري ده

حضرت عُمر رضي الله عنه فرمايي:

عَلَيْكُمْ بِذِكْرِ اللهِ تَعَالَى فَإِنَّهُ شِفَاءٌ ، وَإِيَّاكُمْ وَذِكْرَ النَّاسِ فَإِنَّهُ دَاءٌ. (١)

تاسو په ځان باندې د الله ﷻ ذِکر لازم کړئ ځکه دا شِفاء ده، او د خلقو د ذِکر (غيبت) نه ځان اُوساتئ ځکه دا بيماري ده.

د علماؤ غيبت کول نوره هم سخته ګناه ده

د عام مسلمان غيبت کول ګناهِ کبيره ده خو بيا خاصکر د علماؤ غيبت کولو ګناه ډيره سخته ده، ځکه علماؤ ته الله ﷻ ډير لوي شان ورکړی، د عالِم او غير عالِم مرتبه برابر نده، الله تعالى فرمايي: ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾. (٢)

ترجمه: (اې پيغمبره!) ته ووايه چې کوم خلق پوهيږي او کوم نه پوهيږي آيا دوی برابر دي؟

---

(١) احياء علوم الدين ج ٣ ص ١٣٣ كتاب آفات اللسان، نضرة النعيم ج١١ ص ٥١٧٥ الغيبة، الصمت لابن الدنيا ج١ ص ١٣١ رقم ١٩٦.

(٢) الزمر آية ٩.

په آيت کې ''هَلْ'' د استفهامِ انکاري د پاره دی، يعنی پوهه خلق او ناپوهه خلق دواړه برابر نه دي. (١)

علماء د اَنبياؤ وارِثان دي، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

اَلْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ. (٢)

. علماء د انبياؤ وارثان دي.

علماء د الله ﷻ وَليان او دوستان دي،

د امام ابوحنيفه رَحِمَهُ اللهُ او امام شافعي رَحِمَهُ اللهُ نه نقل دي:

اِنْ لَمْ يَكُنِ الْعُلَمَاءُ اَوْلِيَاءَ اللهِ تَعَالٰى فَلَيْسَ لِلّٰهِ وَلِيٌّ. (٣)

که چيرته علماء د الله ﷻ وَليان او دوستان نه شي نو بيا خو د الله ﷻ څوک وَلي نشته.

(بلکه د الله ﷻ وَليان يقيني علماء دي)

او څوک چې د الله ﷻ وَلي ته ضرر رسوي نو داسې کس ته الله ﷻ د خپل طرفه اعلانِ جنګ کړی، د بخاري شريف حديث دی رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

مَنْ عَادٰى لِيْ وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ. (٤)

څوک چې زما د يو وَلي سره دُشمني کوي نو زه هغه ته اعلانِ جنګ کوم.

همدارنګې د يو چا غيبت کول داسې دی لکه د هغه غوښې خوړل. (٥)

---

(١) تفسير مظهري الزمر آية ٩، اعراب القرآن ج٥ ص ١٤٤ الزمر آية ٩.

(٢) سنن ابي داؤد كِتَابُ الْعِلْمِ بَابُ الْحَثِّ عَلَى طَلَبِ الْعِلْمِ رقم الحديث ٣٦٤١ ، سنن ابن ماجة بَابُ فَضْلِ الْعُلَمَاءِ وَالْحَثِّ عَلَى طَلَبِ الْعِلْمِ رقم الحديث ٢٢٣ ، سنن الترمذي أَبْوَابُ الْعِلْمِ بَابُ مَا جَاءَ فِي فَضْلِ الْفِقْهِ عَلَى الْعِبَادَةِ رقم الحديث ٢٦٨٢ ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٨٧ ، مشكوة المصابيح كتاب العلم الْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ٢١٢(١٥).

(٣) نزهة الناظرين في الاخبار والآثار المروية عن الانبياء والصالحين ص ١٣.

(٤) صحيح البخاري كِتَابُ الرِّقَاقِ بَابُ التَّوَاضُعِ رقم الحديث ٦٥٠٢ ، مشكاة المصابيح باب ذكر الله عز وجل والتقرب اليه الفصل الاول رقم الحديث ٢٢٦٦(٦).

(٥) ﴿ وَلَا يَغْتَبْ بَّعْضُكُمْ بَعْضًا ۚ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَّاْكُلَ لَحْمَ اَخِيْهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوْهُ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَّحِيْمٌ ﴾. الحجرات آية ١٢.

او علامه ابن عساکر رَحِمَهُ اللهُ ذکر کړي :

لُحُوْمُ الْعُلَمَاءِ مَسْمُوْمَةٌ .

د علماؤ غوښې زهريله دي . (١)

څوک چې دا (د غيبت کولو په شکل) اوخوري نو دا دده د مرګ سبب ګرځي . (٢)

همدارنګې بغير د څه سبب نه علماؤ ته د عِلم په وجه سپک کتل يا د دوی بې عزتي کول او يا د دوی پورې توقې کول کُفر دی ، په داسې کس باندې خپله ښځه طلاقيږي . (٣)

د عالِم سپکاوې صرف منافق سړې کوي ، نبي عليه السلام فرمايي :

ثَلَاثٌ لَايَسْتَخِفُّ بِهِمْ إِلَّا مُنَافِقٌ : ذُوالشَّيْبِ فِي الْإِسْلَامِ وَذُوالْعِلْمِ وَإِمَامٌ مُقْسِطٌ . (٤)

درې (٣) کسان داسې دي چې د دوی سپکاوې صرف منافق سړی کوي (يعنی ددې درې کسانو پورې چې څوک توقې او مسخرې کوي هغه منافق دی) هغه درې کسان دادي : (اول) هغه کس چې په اسلام کې سپين ګيرې شي . (دويم) : عالِم . او (دريم) عادل بادشاه .

څوک چې په دُنيا کې د عالِم سپکاوې کوي ، يا د دوی غيبت کوي نو د آخرت د سزا نه مخکې مخکې الله تعالی داسې خلق په دُنيا کې هم ذليله کوي ، او سخت ترين ژوند کې يې

---

(١) قَالَ بَعْضُ الْأَئِمَّةِ ـ يَعْنِي الْحَافِظَ الْإِمَامَ ابْنَ عَسَاكِرَ رَحِمَهُ اللهُ ـ : اِعْلَمْ يَا أَخِي وَفَّقَكَ اللهُ وَإِيَّانَا. وَهَدَاكَ سَبِيْلَ الْخَيْرِ وَهَدَانَا أَنَّ لُحُوْمَ الْعُلَمَاءِ مَسْمُوْمَةٌ . وَعَادَةَ اللهِ فِي هَتْكِ مُنْتَقِصِهِمْ مَعْلُوْمَةٌ . وَمَنْ أَطْلَقَ لِسَانَهُ فِي الْعُلَمَاءِ بِالثَّلْبِ بَلَاهُ اللهُ قَبْلَ مَوْتِهِ بِمَوْتِ الْقَلْبِ {فَلْيَحْذَرِ الَّذِيْنَ يُخَالِفُوْنَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيْبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيْبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيْمٌ } النور آية ٦٣] . الزواجر عن اقتراف الكبائر ج١ ص ١٨٧ اَلْكَبِيْرَةُ السَّادِسَةُ وَالْخَمْسُوْنَ أَذِيَّةُ أَوْلِيَاءِ اللهِ وَمُعَادَاتُهُمْ .

(٢) لُحُوْمُ الْعُلَمَاءِ مَسْمُوْمَةٌ مَنْ يَأْكُلْهُ يَمُوْتُ . د علماؤ غوښې زهريله دي څوک چې دا اوخوري نو مړ کيږي . فيض الباري على صحيح البخاري ج١ ص ٢٥١ في تشريح حديث ٦٩ .

(٣) وَفِي فَتَاوَى الْبَدِيْعِيِّ مِنَ الْحَنَفِيَّةِ : مَنِ اسْتَخَفَّ بِالْعَالِمِ طَلَّقَتْ اِمْرَأَتُهُ وَكَأَنَّهُ جَعَلَهُ رِدَّةً . الزواجر عن اقتراف الكبائر ج١ ص ١٨٧ اَلْكَبِيْرَةُ السَّادِسَةُ وَالْخَمْسُوْنَ أَذِيَّةُ أَوْلِيَاءِ اللهِ وَمُعَادَاتُهُمْ .

(٤) رواه الطبراني في الكبير وقد حسنها الترمذي لغيرها.المعن ، الترغيب والترهيب ج ١ ص ٦٥ . الزواجر عن اقتراف الكبائر ج١ ص ١٥٩ اَلْكَبِيْرَةُ السَّابِعَةُ وَالْأَرْبَعُوْنَ إِهَانَةُ نَحْوِ الْعُلَمَاءِ وَالْاِسْتِخْفَافُ بِهِمْ .

مبتلاء كوي . (١)

د مړو غيبت هم حرام دی

څوک چې مَړ شوې وي نو اګر چې په هغه کې څه عيب ؤ (مثلا په غلا يا بله ګناه کې مبتلاء ؤ) خو بيا هم د هغه غيبت کول حرام دی . (٢)

بلکه د مړو غيبت کول د ژوندو د غيبت کولو نه زياته ګناه ده ، په احاديثو مبارکه ؤ کې ددينه سخته منع راغلی . (٣)

د غِيبت اَقسام

فقيه ابو الليث سمرقندي رَحِمَهُ اللهُ فرمايي چې غيبت په څلور (۴) قِسمه دی :

١ . ګفر ٢ . منافقت ٣ . مَعصيت (ګناه) ۴ . مباح

غيبت چې په کوم صورت کې ګفر دی هغه دادی چې يو کس د بل مسلمان غِيبت اوکړي ، کله چې ده ته وويلې شي چې " غيبت مه کوه " نو دا درته په جواب کې اووايي :

---

(١) علماؤ ته د تکليف رسوونکو خلقو سزا متعلق واقعات ددې (اصلاحي مدلل تقريرونه) کتاب په اول جلد کې د صفحه ٢٧٠ نه تر صفحه ٢٧۴ پورې ذکر دي . ابو الشمس علي عنه

(٢) قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ . فَإِنَّهُمْ قَدْ أَفْضَوْا إِلَى مَا قَدَّمُوا .

وَقَالَ ابْنُ بَطَّالٍ : سَبُّ الْأَمْوَاتِ يَجْرِي مَجْرَى الْغِيبَةِ فَإِنْ كَانَ أَغْلَبُ أَحْوَالِ الْمَرْءِ الْخَيْرَ وَقَدْ تَكُونُ مِنْهُ الْفَلْتَةُ فَالْإِغْتِيَابُ لَهُ مَمْنُوعٌ . وَإِنْ كَانَ فَاسِقًا مُعْلِنًا فَلَا غِيبَةَ لَهُ فَكَذٰلِكَ الْمَيِّتُ . وَيَحْتَمِلُ أَنْ يَكُونَ النَّهْيُ عَلَى عُمُومِهِ فِيمَا بَعْدَ الدَّفْنِ وَالْمُبَاحُ ذِكْرُ الرَّجُلِ بِمَا فِيهِ قَبْلَ الدَّفْنِ لِيَتَّعِظَ بِذٰلِكَ فُسَّاقُ الْأَحْيَاءِ فَإِذَا صَارَ إِلَى قَبْرِهِ أُمْسِكَ عَنْهُ لِإِفْضَائِهِ إِلَى مَا قَدَّمَ . وَقَدْ عَمِلَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا رَاوِيَةُ هٰذَا الْحَدِيثِ بِذٰلِكَ فِي حَقِّ مَنِ اسْتَحَقَّ عِنْدَهَا اللَّعْنَ فَكَانَتْ تَلْعَنُهُ وَهُوَ حَيٌّ . فَلَمَّا مَاتَ تَرَكَتْ ذٰلِكَ وَنَهَتْ عَنْ لَعْنِهِ . فتح الباري شرح صحيح البخاري لابن حجر ج٣ ص ٢٥٩ قَوْلُهُ بَابُ مَا يُنْهَى مِنْ سَبِّ الْأَمْوَاتِ. فتاوى محموديه ج ٢٩ ص ٣٩٦ .

(٣) قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ فَإِنَّهُمْ قَدْ أَفْضَوْا إِلَى مَا قَدَّمُوا . صحيح البخاري رقم الحديث ١٣٩٣ كِتَابُ الْجَنَائِزِ بَابُ مَا يُنْهَى مِنْ سَبِّ الْأَمْوَاتِ . ورقم الحديث ٦٥١٦ بَابُ سَكَرَاتِ الْمَوْتِ .

وَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اُذْكُرُوا مَحَاسِنَ مَوْتَاكُمْ ، وَكُفُّوا عَنْ مَسَاوِيهِمْ . سنن ابي داود رقم الحديث ۴٩٠٠ بَابٌ فِي النَّهْيِ عَنْ سَبِّ الْمَوْتَى . سنن الترمذي رقم الحديث ١٠١٩ ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٣٠٢٠ ، شعب الايمان رقم الحديث ٦٢٥٢ . المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ١٣٥٩٩ .

دازه چې څه وايم دا غيبت ندی او زه په دې کې ريښتينې يم.

پس ده هغه کار (يعنی غيبت) ځان ته حلال اوګڼل کوم چې الله ﷻ حرام کړې ؤ ، او (دا قاعده ده :) څوک چې ځانته هغه کار حلال اوګڼي کوم چې الله تعالی حرام کړې دی نو په دې سره دا سړی کافر کيږي (نَعوذُ بِالله).

غيبت په هغه صورت کې منافقت دی چې يو کس د بل چا غيبت کوي خو دا د هغه کس نوم د هغه چا د وړاندې وانخلي چې هغه ته دا پته وي چې دا ورنه فلانکې کس مراد کوي. او دا په دې غيبت کولو سره خپل ځان پرهيزګار هم ګڼړي، نو داسې غيبت منافقت دی.

غيبت په هغه صورت کې مَعصيت (ګناه) ده چې يو کس د بل چا غيبت کوي او دا د غيبت کوونکي نوم هم واخلي، خو دا کس غيبت ګناه ګڼړي، نو داسې کس ګناهګار دی په ده باندې لازم دي چې توبه اُوباسي.

څلورم قِسم دادی چې انسان د ښکاره فاسِق، او بِدعتي غيبت کوي نو دا مُباح دی، په دې کې اَجر هم شته، ځکه چې کله خلق د فاسِق او بِدعتي د حال نه خبر شي نو د دوی نه به ځان ساتي. (١)

د غيبت اَسباب

د غيبت د پاره څه اَسباب شته چې د هغې په وجه انسان په دې ګناه کې اَخته کيږي، د هغې اَسبابو څه تذکره درته کوم چې انسان ددينه ځان اُوساتي :

١. کله چې د چا په زړه کې د بل سره بُغض او حسَد وي نو په هغه باندې د غصې سړولو د

---

(١) اَلغِيبَةُ عَلَى أَرْبَعَةِ أَوْجُهٍ : فِي وَجْهٍ هِيَ كُفْرٌ ، وَفِي وَجْهٍ هِيَ نِفَاقٌ ، وَفِي وَجْهٍ هِيَ مَعْصِيَةٌ . وَالرَّابِعُ مُبَاحٌ وَهُوَ مَأْجُورٌ . فَأَمَّا الوَجْهُ الَّذِي هُوَ كُفْرٌ فَهُوَ أَنْ يَغْتَابَ المُسْلِمَ . فَيُقَالُ لَهُ : لَا تَغْتَبْ . فَيَقُولُ : لَيْسَ هٰذَا غِيبَةً وَأَنَا صَادِقٌ فِي ذٰلِكَ . فَقَدِ اسْتَحَلَّ مَا حَرَّمَ اللهُ تَعَالَى ، وَمَنِ اسْتَحَلَّ مَا حَرَّمَ اللهُ تَعَالَى صَارَ كَافِرًا نَعُوذُ بِاللهِ. وَأَمَّا الوَجْهُ الَّذِي هُوَ نِفَاقٌ. فَهُوَ أَنْ يَغْتَابَ إِنْسَانًا فَلَا يُسَمِّيهِ عِنْدَ مَنْ يَعْرِفُ أَنَّهُ يُرِيدُ مِنْهُ فُلَانًا. فَهُوَ يَغْتَابُهُ وَيَرَى مِنْ نَفْسِهِ أَنَّهُ مُتَوَرِّعٌ. فَهٰذَا هُوَ لِلنِّفَاقِ . وَأَمَّا الَّذِي هُوَ مَعْصِيَةٌ. فَهُوَ أَنْ يَغْتَابَ إِنْسَانًا وَيُسَمِّيَهُ وَيَعْلَمَ أَنَّهَا مَعْصِيَةٌ فَهُوَ عَاصٍ. وَعَلَيْهِ التَّوْبَةُ . وَالرَّابِعُ أَنْ يَغْتَابَ فَاسِقًا مُعْلِنًا بِفِسْقِهِ أَوْ صَاحِبَ بِدْعَةٍ فَهُوَ مَأْجُورٌ . لِأَنَّهُمْ يَحْذَرُونَ مِنْهُ إِذَا عَرَفُوا حَالَهُ . تنبيه الغافلين باحاديث سيد الأنبياء والمرسلين ج ١ ص ١٦٨ بَابُ الغِيبَةِ .

پاره د هغه غيبت کوي ، حالانکه بُغض او حسد د مؤمن صفت ندی .

٢ . کله انسان د بل غيبت کوي او د هغه کمزورۍ بيانوي نو په دې سره دده مقصد د خلقو د وړاندې خپله مرتبه بيانول وي ، چې په هغه کې عيبونه شته او په ما کې دا عيبونه نشته . حالانکه خپل ځان اوچت ګڼړل او بل سپکاوې کول هلاکوونکې ګناه ده .

٣ . کله انسان په مجلس کې د ملګرو سره ناست وي هغوی غيبت کوي نو دا هم د ملګرو خوشحالولو د پاره ورسره په غيبت شريک شي . حالانکه دا د ايمان د کمزورۍ علامه ده چې انسان د ملګرو د خوشحالولو د پاره د الله ﷻ نافرماني کوي .

٤ . کله انسان په غيبت سره د نورو سپکاوې او د هغوی پورې توقې کول مقصد وي . حالانکه د مسلمان سپکاوې کول ګناهِ کبيره ده .

٥ . کله خلق د يو کس صفت کوي او دا غيبت کوونکی د هغه کس سره د حسَد په وجه دا نشي برداشت کولی نو د هغه غيبت شروع کړي .

٦ . کله انسان د نورو خلقو خندولو د پاره د چا غيبت کوي . حالانکه په احاديثو کې ددينه سخته منع راغلی .

٧ . کله يو کس د بادشاه يا بل مُعزّز کس د وړاندې د بل چا غيبت ددې د پاره کوي چې د بادشاه يا ددې مُعزّز کس د نظر نه هغه کس اُوغورځوي او هغه ته يا توجّه ورنکړي .

٨ . کله د انسان په بل چا باندې بدګماني وي نو ددې په وجه هم د هغه غيبت کوي . حالانکه په مسلمان باندې بغير د څه سبب نه بدګماني نده پکار . (١)

---

(١) الأسبابُ الباعثة على الغيبة : عندما ينظر الإنسان المسلم العاقل ويفكر في الأسباب التي تدفع المغتاب إلى الغيبة، وتدفع النمام إلى النميمة، فسوف يجد لذلك أسبابًا منها ما يأتي:

السبب الأول: هو محاولة الانتصار للنفس، والسعي في أن يشفي المغتاب الغيظ الذي في صدره على غيره، فعند ذلك يغتابه أو يبهته، أو ينقل عنه النميمة. السبب الثاني: الحقد للآخرين والبغض لهم، فيذكر مساوئ من يبغض، ليشفي حقده، ويبرّد صدره بغيبة من يبغضه ويحقد عليه. وهذا ليس من صفات المؤمنين كاملي الإيمان، نسأل الله العافية. السبب الثالث: إرادة رفعة النفس، وخفض غيره، كأن يقول: فلان جاهل، أو فهمه ضعيف، أو سقيم، أو عبارته ركيكة تدرجًا إلى لفت أنظار الناس إلى فضل نفسه، وإظهار شرفه ←←←←←←

← ← ← بسلامته عن تلك النقائص التي ذكرها في مَن اغتابه، وهذا من الإعجاب بالنفس. نعوذ بالله من ذلك، وهو من المهلكات التي بيّنها رسول الله صلى الله عليه وسلم. السبب الرابع: موافقة الجلساء والأصحاب والأصدقاء، ومجاملتهم فيما هم عليه من الباطل، لكي يُكسب رضاهم حتى ولو كان ذلك بغضب الله عز وجل. وهذا من ضعف الإيمان وعدم مراقبة الله عز وجل. السبب الخامس: إظهار التعجب من أصحاب المعاصي: كأن يقول الإنسان: ما رأيت أعجب من فلان، كيف يخطئ وهو رجل عاقل أو كبير أو عالم أو غير ذلك، وكان من حقه عدم التعيين. السبب السادس: السخرية والاستهزاء بالآخرين والاحتقار لهم. السبب السابع: الظهور بمظهر الغضب لله على من يرتكب المنكر، فيظهر غضبه، ويذكر اسمه مثل أن يقول فلانٌ لا يستحيي من الله يفعل كذا وكذا، ويقع في عرضه بالغيبة. السبب الثامن: الحسد، فيحسد المغتاب من يُثني عليه الناس ويحبونه فيحاول المغتاب الحسود قليل الدين والعقل أن يزيل هذه النعمة فلا يجد طريقاً إلى ذلك إلا بغيبته والوقوع في عرضه، حتى يزيل نعمته أو يقلل من شأنه عند من يثنون عليه. وهذا من أقبح الناس عقلاً، وأخبثهم نفساً نسأل الله العافية. عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رضي الله عنهما، قَالَ: قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: «كُلُّ مَخْمُومِ الْقَلْبِ، صَدُوقِ اللِّسَانِ». قَالُوا: صَدُوقُ اللِّسَانِ نَعْرِفُهُ، فَمَا مَخْمُومُ الْقَلْبِ؟ قَالَ: «هُوَ التَّقِيُّ النَّقِيُّ، لَا إِثْمَ فِيهِ، وَلَا بَغْيَ، وَلَا غِلَّ، وَلَا حَسَدَ». (سنن ابن ماجة رقم الحديث ٤٢١٦ بَابُ الْوَرَعِ وَالتَّقْوَى). السبب التاسع: إظهار الرحمة والتصنُّع بمواساة الآخرين، كأن يقول لغيره من الناس: مسكين فلان قد غمني أمره، وما هو فيه من المعاصي ... السبب العاشر: التصنّع، واللعب، والهزل، والضحك فيجلس المغتاب خبيث النفس فيذكر عيوب غيره مما يضحك به الناس فيضحك الناس، فعند ذلك يرتاح ويزيد من الكذب والغيبة على سبيل الهزل والنكت والإعجاب بالنفس. وهذا ينطبق عليه حديث النبي صلى الله عليه وسلم الذي قال فيه: ((وَيْلٌ لِلَّذِي يُحَدِّثُ فَيَكْذِبُ لِيُضْحِكَ بِهِ الْقَوْمَ، وَيْلٌ لَهُ، وَيْلٌ لَهُ)) سنن ابي داود كِتَابُ الْأَدَبِ بَابٌ فِي التَّشْدِيدِ فِي الْكَذِبِ رقم ٤٩٩٠.

السبب الحادي عشر: هو أن ينسب إليه فعلاً قبيحاً فيتبرأ منه ويقول: فلان الذي فعله، ومحاولة إلقاء اللوم والتقصير على غيره؛ ليظهر بمظهر البريء من العيوب. السبب الثاني عشر: الشعور بأن غيره يريد الشهادة عليه، أو تنقيصه عند كبير من الكبراء، أو صديق من الأصدقاء، أو سلطان فيسبقه إلى هذا الكبير ويغتابه؛ ليسقط من عينه، وتسقط عدالته، أو مروءته. آفات اللسان في ضوء الكتاب والسنة ج١ ص ١٩ د. سعيد بن علي بن وهف القحطاني، تطهير الغيبة من دنس الغيبة لأحمد بن محمد بن حجر المكي الهيتمي ص ٥٣، فتاوى ابن تيمية ٢٨/ ٢٣٦ - ٢٣٨، و٢٨/ ٢٢٢ - ٢٣٨.

امام غزالي رحمه الله هم د غيبت څه اسباب ذکر کړي دي. (١)

د غيبت نه د بچ کيدو اجمالي علاج

د غيبت نه د بچ کيدو دوه (٢) علاجه دي: يو اجمالي او بل تفصيلي:

اجمالي علاج دادی چې انسان د ځان سره دا سوچ اوکړي چې (غيبت ګناه کبيره ده) د غيبت په وجه باندې انسان د الله ﷻ د غضب مستحق ګرځي، د غيبت په وجه د قيامت په ورځ د انسان نېک اعمال د هغه چا عملنامې ته ځي د چا غيبت يې چې کړی، او که دده سره نېک اعمال ختم شي نو د هغه ګناهونه به په ده باندې اچولې شي او دده د جهنم د تللو سبب به اوګرځي.

د غيبت په وجه انسان د مردارې خوړلو سره مشابه ګرځي، د غيبت په وجه به د قيامت په ورځ د انسان سره حساب کولې شي.

غيبت کوونکی دې اول په خپلو عيبونو باندې نظر واچوي او ددې د اصلاح فکر دې اوکړي نو د نورو د عيب لټولو نه به واوړي.

انسان دې د ځان سره دا سوچ اوکړي چې که بل څوک زما غيبت کوي نو زه پرې خفه کيږم همدغه شان که زه هم د بل کس غيبت اوکړم نو هغه به هم په دې خفه کيږي.

همدارنګې د غيبت په باره کې چې په قرآن کريم او احاديثو کې کوم وعيدونه ذکر شوي هغه دې ځان ته رايادوي نو په دې سره به د غيبت نه محفوظ شي. (٢)

---

(١) قَالَ الْغَزَالِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: لِلْغِيْبَةِ أَسْبَابٌ وَبَوَاعِثُ، وَفِيْمَا يَلِيْ خُلَاصَتُهَا: ١. شِفَاءُ الْمُغْتَابِ غَيْظَهُ بِذِكْرِ مَسَاوِيءِ مَنْ يَغْتَابُهُ. ٢. مُجَامَلَةُ الْأَقْرَانِ وَالرِّفَاقِ وَمُشَارَكَتُهُمْ فِيْمَا يَخُوْضُوْنَ فِيْهِ مِنَ الْغِيْبَةِ. ٣. ظَنُّ الْمُغْتَابِ فِيْ غَيْرِهِ ظَنًّا سَيِّئًا مَدْعَاةٌ إِلَى الْغِيْبَةِ. ٤. أَنْ يُبَرِّيءَ الْمُغْتَابُ نَفْسَهُ مِنْ شَيْءٍ وَيَنْسُبَهُ إِلَى غَيْرِهِ أَوْ يَذْكُرَ غَيْرَهُ بِأَنَّهُ مُشَارِكٌ لَهُ. ٥. رَفْعُ النَّفْسِ وَتَزْكِيَتُهَا بِتَنْقِيْصِ الْغَيْرِ. ٦. حَسَدُ مَنْ يُثْنِيْ عَلَيْهِ النَّاسُ وَيَذْكُرُوْنَهُ بِخَيْرٍ. ٧. الْإِسْتِهْزَاءُ وَالسُّخْرِيَةُ وَتَحْقِيْرُ الْآخَرِيْنَ. إحياء علوم الدين ج٣ ص ١٤٦ بتصرف. نضرة النعيم ج١١ ص٥١٦٣ الغيبة، وهكذا في كيميائي سعادت.

(٢) په احياء العلوم کې ذکر دي: علاج كف اللسان عن الغيبة على وجهين أحدهما على الجملة والآخر على التفصيل: أما على الجملة فهو أن يعلم تعرضه لسخط الله تعالى بغيبته بهذه الأخبار التي رويناها وأن يعلم أنها محبطة لحسناته يوم القيامة فإنها تنقل حسناته يوم القيامة إلى من اغتابه بدلًا ←←←←

د غيبت نه د بچ کيدو تفصيلي علاج

د غيبت نه د بچ کيدو تفصيلي علاج دادی چې دا غيبت د کوم سبب او علت په وجه پيدا شوې وي هغه دې ختم کړي ، ځکه د بيمارۍ علاج دادی چې د کومو جراثيمو په وجه بيماري پيدا شوې وي هغه ختم کړې شي .

(اوس ددې هر سبب تذکره او ددې علاج درته بيانوم :)

١ . که د غيبت د پاره سبب غصه وي نو ددې علاج دادی چې انسان دې د ځان سره دا سوچ اوکړي چې که زه دده غيبت اوکړم او خپله غصه پرې سره کړم نو الله تعالی به په ما

← ← ← ← عما استباحه من عرضه فإن لم تكن له حسنات نقل إليه من سيئات خصمه وهو مع ذلك متعرض لمقت الله عز وجل ومشبه عنده بآكل الميتة . بل العبد يدخل النار بأن تترجح كفة سيئاته على كفة حسناته و ربما تنقل إليه سيئة واحدة ممن اغتابه فيحصل بها الرجحان ويدخل بها النار . احياء علوم الدين ج ٣ ص ١٢٨ كتاب آفات اللسان بيان العلاج الذي يمنع اللسان عن الغيبة .

په آفات اللسان في ضوء الكتاب والسنة کې ذکر دي : الغيبة لها علاجان: العلاج الأول: هو أن يعلم الإنسان أنه إذا وقع في الغيبة فهو مُتعَرِّضٌ لسخط الله تعالى ومقته، كما دلت عليه الأحاديث السابقة وغيرها من الأحاديث الصحيحة ..... ويعلم أن حسناته يؤخذ منها يوم القيامة لمن اغتابه بدلًا عما استباح من عرضه. فإن لم تكن له حسنات نقل إليه من سيئات خصمه. فربما ترجح كفة سيئاته فيدخل النار. وقد يحصل ذلك للإنسان بإذهاب حسنة واحدة من حسناته. أو بوضع سيئة واحدة من سيئات خصمه، وعلى تقدير أن لا يحصل هذا الرجحان فكفى بنقص الحسنات عقابًا مع المخاصمة والمطالبة، والسؤال، والجواب، والحساب. ولا حول ولا قوة إلا بالله. فإذا آمن الإنسان المسلم بالأخبار الواردة في الغيبة وتدبرها حق التدبر لم ينطق لسانه بغيبة. وتدبر نفسه، وعيوبها، وتقصيرها. وأن يتدبر في إصلاح نفسه عن عيوب الناس والكلام فيهم. وعلى من به عيب أن يستحيي من الله تعالى الذي لا تخفى عليه خافية حين يرى نفسه على العيوب ويذكر عيوب غيره. بل ينبغي له أن يلتمس لأخيه عذرًا ومخرجًا. ويعلم أن عجزه عن تطهير نفسه من ذلك العيب كعجزه هو عن تطهير نفسه من عيوبها فإن كان الذم له بأمر خَلْقي كان ذمًا للخالق؛ فإن ذم الصنعة يستلزم ذم صانعها. فليتق الله عز وجل ويصلح نفسه عن عيوبها، وكفى بذلك شُغلًا . آفات اللسان في ضوء الكتاب والسنة ج١ ص ٢١ د. سعيد بن علي بن وهف القحطاني ./ په الاذکار للنووي ج١ ص ٥٢١ کې هم د غيبت علاج ذکر دی .

باندې خپل غضب نازل کړي ، ځکه زه الله ﷻ د غيبت نه منع کړې يم نو ما د هغه نافرماني اوکړه او د هغه حُکم مې سپک اوګڼړل .

٣ . که د غيبت د پاره سبب نور خلق خوشحالول وي نو ددې علاج دادی چې ته د ځان سره دا سوچ اوکړه چې کله زه د الله ﷻ په نافرماني کولو سره مخلوق راضي کوم نو ددې په وجه په ما باندې د الله ﷻ غضب راوريږي ، نو بيا ولې د خلقو راضي کولو د پاره خپل خالق په ګناه کولو سره خفه کړم ؟ حالانکه مخلوقات ماته د الله ﷻ د حُکم او اِرادې نه بغير هيڅ نفع او نقصان نشي رارسولی .

٣ . که د غيبت کولو د پاره سبب د خپل ځان صفائي بيانول او نورو ته د خِيانت نسبت کول وي ددې د پاره چې د نورو خلقو د غصې نه بچ شي نو ددې علاج دادی چې انسان دې د ځان سره دا سوچ اوکړي چې په غيبت کولو سره ما خپل ځان يقيني طريقې سره د الله ﷻ غضب او غصې ته مخامخ کړو او دا معلومه نده چې په دې غيبت کولو سره به زه اوس د نورو خلقو د غصې نه بچ شم او که نه ؟

همدارنګې څوک چې د الله ﷻ په نافرماني کولو سره نور خلق راضي کول غواړي نو الله تعالی دده نه ناراضه کيږي او نور خلق هم دده نه ناراضه کيږي .

٤ . که د غيبت کولو سبب دا وي چې انسان خپل ځان نورو خلقو ته بزرګ ظاهر کړي او خپله مرتبه د هغوی په نظرونو کې اُوچته کړي نو ددې علاج دادی چې انسان دې د ځان سره دا سوچ اوکړي چې د غيبت کولو په وجه ده خپله مرتبه د الله ﷻ په نزد يقيناً راأوغورځوله (ځکه ده د الله تعالی نافرماني اوکړه) ، اوس د خلقو هيڅ پته نه لري چې په دې غيبت کولو سره به دا د خلقو په نظرونو کې مُعزّز شي يا نه ؟

بل داچې که بِالفَرض په دې غيبت کولو سره د خلقو په نظرونو کې دده قدر پيدا شي نو بيا هم بې فائدې دی ځکه په داسې مرتبې به انسان څه اوکړي چې د الله ﷻ په نزد يې هيڅ مقام نه وي ، او که په دې انسان باندې د الله تعالی د طرفه څه عذاب راشي نو دا خلق يې هيڅ دِفاع نشي کولی .

بل دا چې د خلقو زړونه خو د الله ﷻ په قبضهٔ قدرت کې دي کوم طرفته يې چې اړوي نو اړولې يې شي .

٥ . که د غيبت کولو سبب حسَد وي (يعنی د هغه کس سره دُنياوي نعمتونه وي او دا د هغه سره حسَد کوي) نو ددې علاج دادی چې انسان دې دا سوچ اوکړي چې حسَد کوونکی په دوه (٢) عذابونو کې مبتلاء وي :

يو عذاب دادی چې حسد کوونکی په دُنيا کې خپل زړه خوري او سوَزي ، او دويم عذاب به يې په آخرت کې وي .

بل دا چې غيبت او حسَد هغه بل کس ته هيڅ ضرر نه رسوي ځکه هغه ورنه اکثر خبر هم نه وي ، بلکه هغه ورسره نور هم مشهور شي .

همدارنګې که انسان ژوَر سوچ اوکړي نو غيبت کوونکی اګر چې په ظاهره باندې په غيبت کولو د هغه بل کس سره دُښمني ښکاره کوي خو په حقيقت کې غيبت کوونکی د خپل ځان دُشمن دی او د هغه دوست دی ، ځکه په غيبت کولو سره دده نېک اعمال د هغه عملنامې ته ځي ، او که دده سره نېک اعمال ختم شي نو بيا د هغه ګناهونه ده ته راځي ، نو دا په حقيقت کې د خپل ځان دُشمن شو .

٦ . که د غيبت سبب د بل پورې اِستهزاء او توقې کول وي نو ددې علاج دادی چې انسان دې د ځان سره دا سوچ اوکړي چې څوک د خلقو د وړاندې (په غيبت کولو سره) د بل چا اِستهزاء کوي نو دا په حقيقت کې خپل ځان د الله ﷻ په نزد رَسواء کوي ، او څوک چې د الله ﷻ په نزد رَسواء شي هغه به ضرور د خلقو په نزد هم رَسواء کيږي .

٧ . که د غيبت کولو سبب تعجب اُو بل پورې خندا کول وي نو ددې علاج دادی چې غيبت کوونکی دې په خپل ځان باندې تعجب اوکړي چې دا په خپل لاس باندې خپل ځان هلاکوي او خپل دِين ته نقصان رسوي .

همدارنګې دا يَره شته چې الله تعالی د غيبت کوونکي پَرده ختمه کړي او په دُنيا کې يې رَسواء کړي لکه څرنګې چې ده په غيبت کولو سره د خپل ورور سپکاوې کړې دی .

پس کله چې هوښيار کس د غيبت دا اسباب اوپيژني او ددينه ځان اوساتي نو ان شاء الله چې د غيبت نه به محفوظ شي ، او د خپلو عيبونو په اصلاح باندې به مشغول شي . (١)

---

(١) العلاج الثاني : عليه أن ينظر في السبب الباعث له على الغيبة . فإن علاج العلة إنما يتم بقطع سببها المستمدة هي منه : فإذا كان سبب الغيبة الغضب فعليه أن يقول: إن أمضيتُ غضبي عليه فأنا أخشى الله أن يمضي غضبه عليَّ بسبب الغيبة. فإن الله قد نهاني عنها فعصيتُه واستخففتُ بنهيه .

وإذا كان سبب الغيبة موافقة الآخرين وطلب رضاهم. فعليك أن تعلم أن الله يغضب عليك إذا طلبتَ سخطه برضا المخلوقين. فكيف ترضى لنفسك أن تسخط مولاك من أجل إرضاء المخلوقين الذين لا ينفعون ولا يضرّون. وإن كان الغضب لله فلا تذكر المغضوب عليه بسوء لغير ضرورة. بل ينبغي أن تغضبَ على من اغتابه إلا إذا كان من باب تحذير المسلمين عن الشر. وهذا سيأتي فيما يجوز من الغيبة.

وإذا كان سبب الغيبة هو تنزيه النفس ونسبة الخيانة إلى غيرك. فاعلم أن التعرض لمقت الله أشدّ من التعرض لمقت الخلق. وأنتَ بالغيبة قد تعرضتَ لسخط الله يقيناً. ولا تدري هل تسلم من سخط الناس أو لا تسلم. والذي يُرضي الناس بسخط الله يسخط الله عليه ويُسخِط عليه الناسَ ... !

وإذا كان سبب الغيبة هو الرغبة في أن تزكي نفسك بزيادة الفضل. وذلك بقدحك في غيرك حتى تشعر الناس أنك تتصف بخلاف ما يتصف به من اغتبته. فاعلم أنك بما ذكرتَه أبطلتَ فضلك عند الله تعالى إن كان لك فضل وأنت من اعتقاد الناس فضلك لست على يقين. وعلى تقدير أنهم يفضلونك فأنتَ سينقص فضلك أو يزول بالكلية إذا عرفوك بغيبة الناس والوقوع في أعراضهم. فأنتَ بعت ما عند الله يقيناً بما عند الناس وهماً. ولو اعتقدوا فضلك لم يغنوا عنك من الله شيئاً لأن قلوبهم بين أصبعين من أصابع الرحمن يقلّبها كيف يشاء. فعليك أن تتدبّر دقائق الأمور ولا تغتر بظواهرها.

وإذا كان الباعث على الغيبة هو الحسد فأنتَ قد جمعتَ بين عذابين ؛ لأنك حسدتَه على نعمة الدنيا فكنتَ مُعذَّباً بالحسد. وذلك؛ لأن الحاسد يجد الهمّ والغمّ وضيق الصدر. ثم لا يقنع بذلك حتى يُضاف إليه عذاب آخر يوم القيامة. فالحاسد قد جمع خسران الدنيا والآخرة. وهو في الحقيقة صديق للمحسود عدو لنفسه؛ لأنه يضيف حسناته إلى حسنات المحسود. ويتحمل من سيئاته إن لم يكن للحاسد حسنات مع أن الحسد. والغيبة لا تضر المحسود بل ربما كان ذلك سبباً لانتشار فضله.

وإذا كان الباعث على الغيبة هو الاستهزاء والسخرية فينبغي للحاسد أن يعلم أنه متى استهزأ بغيره عند الناس فإن ذلك يكون مخزياً لنفسه عند الله ثم عند خلقه. وهذه هي الخسارة بعينها. ←←←←←←

د غيبت اوريدل هم منع دي

لکه څرنګې چې غيبت کول منع دي نو همدغه شان غيبت اوريدل هم منع دي.(١)

حضرت عبد الله بن عُمر رضي الله عنهما فرمايي:

نَهَى رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْغِيْبَةِ وَعَنِ الْإِسْتِمَاعِ إِلَى الْغِيْبَةِ.(٢)

رسول الله صلى الله عليه وسلم د غيبت کولو او غيبت اوريدلو نه منع کړې ده.

په خپله خوښه غيبت اوريدل هم داسې دی لکه غيبت کول

مسلمان ته په کار دي چې په خپله هم د غيبت نه ځان اوساتي او که بل څوک دده د وړاندې

← ← ← وإذا كان المغتاب يقصد بغيبته الرحمة لغيره فهذا مقصود فاسد؛ لأنه أراد الرحمة فوقع في الغيبة المحرمة. فلو كان صادقًا في رحمته لنصح له ووجهه وأرشده.

أما إذا كان السبب الباعث على الغيبة هو التعجب والضحك، فإنه ينبغي للمغتاب أن يتعجب من نفسه كيف أهلك نفسه بنفس غيره وكيف نقص دينه بكمال دين غيره أو بدنياه. فهو مع ذلك لا يأمن عقوبة الدنيا ويخشى على المغتاب أن يهتك الله ستره ويفضحه في الدنيا قبل الآخرة كما هتك بالتعجب ستر أخيه.

فإذا نظر الإنسان العاقل في أسباب الغيبة وعلاجها واستعمل هذا الدواء الذي ذُكِرَ هنا. سَلِمَ إن شاء الله من ضرر الغيبة وكان ممن اشتغل بعيوبه عن عيوب غيره، وصان لسانه عن النطق إلا بالخير. فبذلك يفوز بخيري الدنيا والآخرة. آفات اللسان في ضوء الكتاب والسنة ج١ ص٢٣، تطهير الغيبة من دنس الغيبة لأحمد بن محمد بن حجر الهيتمي ص ٤٧.

همدا اسباب په احياء العلوم ج٣ ص ١٤٩ کې، او په الموسوعة الفقهيه الكويتية ج٣ ص ٣٣٦ کې هم په تفصيل سره ذکر دي.

(١) اعلم أنّ الغيبة كما يحرمُ على المغتابِ ذكرها، يُحرمُ على السامعِ استماعُها وإقرارُها....

ومما أنشدوه في هذا: وَسَمْعَكَ صُنْ عَنْ سَمَاعِ الْقَبِيْحِ ✿ كَصَوْنِ اللِّسَانِ عَنِ النُّطْقِ بِهْ

فَإِنَّكَ عِنْدَ سَمَاعِ الْقَبِيْحِ ✿ شَرِيْكٌ لِقَائِلِهِ فَانْتَبِهْ

الأذكار للنووي ج١ ص ٥٤٠ فصل حرمة الغيبة وحرمة سماعها.

(٢) مجمع الزوائد ومنبع الفوائد بَابُ مَا جَاءَ فِي الْغِيْبَةِ وَاللُّؤْمَةِ رقم الحديث ١٣١٢٢، الترغيب والترهيب لقوام السنة رقم الحديث ٢٢٤٩.

غيبت کوي نو که دده وَس کيږي هغه دې منع کړي ، او که وَس يې نه کيږي نو کم از کم د اَوريدو نه دې ځان اُوساتي ، ځکه څوک چې په خپله خوښه باندې د بل غيبت اَوري نو دا داسې دی لکه پخپله غيبت کوي .

واقعه په " تفسير معارف القرآن " کې دا واقعه ذکر ده ، حضرت ميمون رحمه الله فرمايي يو ځل ما په خوب کې د زَنګي (حبشي غلام) مړ جسد اُوليد ، يو کس راته وايي چې دا اُوخوره . ما ورته وويل : د خدای بنده ! زه دا ولې اُوخورم ؟ هغه راته وويل : تا د فلانکي زَنګي غلام غيبت کړې دی .

ما ورته وويل : قسَم په الله ، ما خود هغه په باره کې ښه يا خرابه هيڅ خبره نده کړې . هغه راته وويل : آؤ (تا يقيني پخپله څه خبره نده کړې) ليکن د هغه په باره کې دې غيبت اَوريدلې دی او ته پرې راضي شوې يې .

په حضرت ميمون رَحِمَهُ اللهُ باندې دې خوب دا اَثر اوکړو چې ددينه پس يې نه چيرته په خپله د چا غيبت کړی او نه يې په مجلس کې بل څوک غيبت ته پريخودل . (١)

چې څوک په مجلس کې غيبت واوري نو منع کوي به يې ، يا به د هغه مجلس نه پاڅي

د شريعت دا مسئله ده چې څوک په يو مجلس کې د يو مسلمان غيبت واوري نو دده پاره دا مناسب دي چې اول يې په ځله باندې منع کړي او وې رَتې ، که په ځله رَټلو باندې منع نه شو نو بيا دې يې په لاس باندې منع کړي ، که په لاس او ژبه باندې يې د منع کولو طاقت نه وُ نو ددې مجلس نه دې لاړ شي .

بيا خاصکر که ده په دې مجلس کې د خپل شيخ ، استاذ ، يا بل حقدار ، يا د يو نېک سړي متعلق غيبت واوريد نو په ده باندې په طريقِ اولیٰ لازمي دي چې غيبت کوونکې په سختۍ سره منع کړي ، او که طاقت يې نه وي نو ددې مجلس نه دې لاړ شي . (٢)

---

(١) تفسير معارف القرآن لمولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله سورة الحجرات في تشريح آية ١٢ .

(٢) (قَالَ النَّوَوِيُّ رَحِمَهُ اللهُ) اِعْلَمْ أَنَّهُ يَنْبَغِي لِمَنْ سَمِعَ غِيبَةَ مُسْلِمٍ أَنْ يَرُدَّهَا وَيَزْجُرَ قَائِلَهَا. فَإِنْ لَمْ يَنْزَجِرْ بِالْكَلَامِ زَجَرَهُ بِيَدِهِ. فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ بِالْيَدِ وَلَا بِاللِّسَانِ فَارَقَ ذَلِكَ الْمَجْلِسَ . فَإِنْ سَمِعَ ←←←←←←

خو كه د څه مجبوريت په وجه ددې مجلس نه هم نه شو تللى نو بيا دې په ژبه يا زړه باندې ذكر شروع كړي ، يا دې د بل كار په باره كې سوچ كوي ، دا ددې د پاره چې غيبت اَويدو ته يې توَجه نه وي . خو چې كله هم ورته د مجلس نه د تللو موقع ملاؤ شي ددا سې مجلس نه تلل واجب دي ، په قرآن كريم كې هم ددا سې مجلس نه د تللو حُكم شوى .(١)

حُكمه د بد ملګري نه ځانله كيناستل بهتر دي .

د نبي عليه السلام د وړاندې به چې چا د بل پسې خبره اوكړه نو دوى به منع كولو .

او څوک چې د چا نه دِفاع اوكړي نو په احاديثو كې ددا سې كس د پاره ډير اَجرونه هم ذكر شوي .

ابراهيم بن اَدهم رَحِمَهُ اللّٰهُ غيبت اَوريدل خوښ نكړل

ابراهيم بن اَدهم رَحِمَهُ اللّٰهُ يوې وَليمې ته دعوت شوې وُ ، كله چې دا هلته ورغى نو هلته خلقو

← ← ← ← غِيْبَةَ شَيْخِهِ . أَوْ غَيْرِهِ مِمَّنْ لَهُ عَلَيْهِ حَقٌّ . أَوْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْفَضْلِ وَالصَّلَاحِ كَانَ الْإِغْتِنَاءُ بِمَا ذَكَرْنَاهُ أَكْثَرَ. الأذكار للنووي ج١ ص ٥٤٦ بابُ أمرِ مَنْ سَمِعَ غيبةَ شيخِهِ أو صاحبِهِ أو غيرهما بردّها وإبطالها. نضرة النعيم ج١١ ص ٥١٧٧ الغيبة.

(١) (و قال النووي رَحِمَهُ اللّٰهُ ايضًا) اعلم أنّ الغيبة كما يحرمُ على المغتابِ ذكرها، يُحرمُ على السامعِ استماعُها وإقرارُها. فيجبُ على من سمع إنسانًا يبتدئُ بغيبةٍ محرمةٍ أنْ ينهاهُ إنْ لم يَخَفْ ضررًا ظاهرًا. فإنْ خافهُ وجبَ عليه الإنكارُ بقلبه. ومفارقةُ ذلك المجلس إنْ تمكن من مفارقته. فإنْ قدرَ على الإنكار بلسانه. أو على قطع الغيبة بكلامٍ آخر لزمهُ ذلك. فإنْ لم يفعل عصى . فإنْ قال بلسانه: أسكتْ. وهو يشتهي بقلبه استمرارهُ. فقال أبو حامد الغزالي [الإحياء ٣/ ١٤٦] : ذلك نفاقٌ لا يخرجهُ عن الإثم. ولا بدّ من كراهته بقلبهِ. ومتى اضطرّ إلى المقام في ذلك المجلس الذي فيه الغيبة وعجز عن الإنكار. أو أنكر فلم يُقبل منهُ. ولم يمكنهُ المفارقة بطريقٍ حرم عليه الاستماعُ والإصغاء للغيبة. بل طريقهُ أن يذكرَ الله تعالى بلسانه وقلبه. أو بقلبه. أو يفكر في أمرٍ آخر ليشتغل عن استماعها. ولا يضرّه بعد ذلك السماعُ من غير استماع وإصغاءٍ في هذه الحالة المذكورة. فإن تمكن بعد ذلك من المفارقة. وهو مستمرّون في الغيبة ونحوها وجب عليه المفارقةُ. قال الله تعالى: { وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ } [الأنعام آية ٦٨] . الأذكار للنووي ج١ ص ٥٤٠ فصل حرمة الغيبة وحرمة سماعها .

د يو كس متعلق خبره شروع كړه كوم چې دې وليمې ته نه ؤ راغلى ، دوى وويل :

إِنَّهُ لَقِيلٌ . هغه ډير درُوند دى . (يعنى لټ دى د چا دعوت ته نه ځي) .

ابراهيم بن أدهم رَحِمَهُ اللهُ وويل :

أَنَا فَعَلْتُ هٰذَا بِنَفْسِيْ حَيْثُ حَضَرْتُ مَوْضِعًا يُغْتَابُ فِيْهِ النَّاسُ .

دا كار ما د ځان سره په خپله اوكړو چې داسې ځاى ته رغلم چې په دې كې د خلقو غيبت كولې شي .

نو سمدستي ددې مجلس نه أووت ، او (دخفگان نه يې) تر درې (٣) ورځو پورې خوراک اونكړو . (١)

د غيبت اَوريدو د پاره بهَانه جوړول ندي په كار

بعضې خلق د غيبت اَوريدو د پاره دابهَانه جوړوي چې مونږ خو په مجلس كې په خپله غيبت نه كوو ، نور خلق غيبت كوي ، مونږ يې نه منع كولې شو او نه د غيرت په وجه د مجلس نه پاڅيدې شو ، ځكه كه د مجلس نه پاڅو نوبيا هغه كس خفه كيږي ، لهذا د مجبوريت په وجه غيبت اَورو .

ددې جواب دادى چې څوک تاته د نورو خلقو غيبت كوي نو دا گويا ستا په غوږونو كې نجاست اچوي ليكن ته ورته هيڅ نه وايې .

د مثال په ذريعه وضاحت : د يو مثال په ذريعه درته ددې وضاحت كوم ، هغه دا چې كه يو كس تاته ووايي چې :

ته دلته كېنه ، زه ستا په سَر باندې تشې متيازې كوم ، او كه ته نه كېنى نو بيا زه خفه كيږم .

نو آيا څوک به د خپل ملگري د خوشحالولو د پاره هغه ته په خپل سَر باندې د تشو متيازو كولو اِجازت وركړي ؟ هيڅ كله نه ، حالانكه په سَر باندې د تشې متيازو كولو نقصان

---

(١) عَنْ إِبْرَاهِيْمَ بْنِ أَدْهَمَ رَحِمَهُ اللهُ أَنَّهُ دُعِيَ إِلَى وَلِيْمَةٍ ، فَحَضَرَ ، فَذَكَرُوْا رَجُلًا لَمْ يَأْتِهِمْ ، فَقَالُوْا : إِنَّهُ لَقِيْلٌ ، فَقَالَ إِبْرَاهِيْمُ : أَنَا فَعَلْتُ هٰذَا بِنَفْسِيْ حَيْثُ حَضَرْتُ مَوْضِعًا يُغْتَابُ فِيْهِ النَّاسُ ، فَخَرَجَ وَلَمْ يَأْكُلْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ . الرسالة القشيرية ١/٥٠٨ ، الأذكار للنووي ج١ ص ٥٢٠ فصل حرمة الغيبة وحرمة سماعها .

دومره زيات ندی ، ځکه صرف بدن او جامې به يې ګنده شي ، او دا په آسانه پاکيدې شي .
ليکن که يو کس تاته د بل چا غيبت بيانوي نو د دې نقصان ډير زيات دی ، ځکه په غيبت آوريدو سره انسان د ګناهِ کبيره مرتکب ګرځي ، دين او دُنيا دواړه يې تباه کيږي ، خو افسوس مونږ صرف د دُنيا معمولي نقصان ته ګورو او د آخرت غټ نقصان ته مو هيڅ توَجه نه وي .

غيبت کوونکی په آسانه د غيبت نه منع کول

که څوک تاته د بل چا غيبت شروع کړي نو ته هغه ته اووايه :
وروره ! ته چې ماته د چا غيبت کوی کيدې شي هغه د الله ﷻ په نزد باندې د مونږ نه ډير بهتر وي ، نو ولې يې غيبت اوکړو ؟
نو په دې سره به دا کس د غيبت نه منع شي ، يا کم از کم بيا به ستا د وړاندې د بل چا غيبت نه کوي .

واقعه : يو عالِم ته يو کس د بل چا غيبت شروع کړو ، دې عالِم ورته وويل :
ته چې ماته د چا غيبت کوی که په هغه کې يقيني دا غلطي وي کومه چې ته بيانوی نو دا خو د مخکې زمانې خبره ده او ته دادی اوس زما د وړاندې ښکاره د غيبت ګناه کوی .
ددې عالم مقصد دا ؤ چې هغه په تېره زمانه کې ګناه کړې وه او ته دادې اوس ګناه کوی ، هغه پټه ګناه کړې وه يا کم از کم د مانه پټه وه او ته زما په مخکې ښکاره د غيبت ګناه کوی حالانکه ښکاره ګناه د پټې ګناه نه ډيره سخته ده ،
هغه وړه ګناه کړې وه او ته داسې ګناه کوی چې د زِنا نه هم سخته ده (ځکه د غيبت ګناه د زِنا نه هم سخته ده) ،
هغه چې ګناه کوله کيدې شي ځان يې عاجز ګڼلې وي او ته چې د غيبت ګناه کوی نو ځان لوي ګڼړی ځکه خو د هغه بدي بيانوی ،
کيدې شي هغه د خپلې ګناه نه توبه ويستې وي او ته اوس د غيبت په کولو سره په ګناه کې مبتلا يې ،
ته چې ماته د بل متعلق بَد خبر را رسوی نو ته په دې سره فاسِق او ګرځيدی ځکه زه ستا

د غيبت ګناه په خپلو غوږونو باندې اَورم ، او د فاسق سړي ګواهي معتبر نده . (١)
نو د هغه د ګناه نه خو ستا ګناه غټه شوه .

غيبت نه د بچ کيدلو آسانه طريقه

١ . علماؤ د غيبت نه د بچ کيدلو آسانه طريقه دا ذکر کړې چې کله ته د بل چا د غيبت کولو اراده اوکړې نو سمدستي خپل عيبونه ځان ته راياد کړه ، ځکه انسان هغه وخت د نورو عيبونه بيانوي چې کله يې په خپلو عيبونو باندې نظر نه وي ، او چې کله ورته خپل عيبونه مُستحضَر شي نو بيا به هيڅ کله د بل چا عيب بيان نکړي .

٢ . د غيبت نه د بچ کيدو د پاره دا هم په کار دي چې انسان ځان ته د غيبت سزاګانې رايادې کړي ، د الله ﷻ نه دُعا هم غواړي چې : " اې الله ! ما ددې ګناه نه محفوظ کړه " . او په کوم مجلس کې چې غيبت شروع شي نو کوشش دا کوه چې دا خلق ددينه منع کړې ، خو که د بندولو طاقت دې نه وي نو بيا د هغه مجلس نه راپاڅه .

٣ . مولانا اشرف علي تهانوي رحمه الله د غيبت نه د بچ کيدلو آسانه طريقه دا هم ذکر کړې چې بِلاضرورته د بل هيچا تذکره مه کوه ، مه د هغه ښه بيانوه او مه د هغه بَد بيانوه ؛ ځکه چې کله انسان د بل چا ښه تذکره شروع کړي نو په دې مينځ مينځ کې شيطان دده ذهن ته د هغه کس متعلق داسې خبرې را اَچوي چې په هغې سره غيبت شروع شي ، نو ځکه بِلاضرورته د هيچا تذکره نده په کار .

د غيبت نقصانات

غيبت داسې کبيره ګناه ده چې ددې ډير دُنيوي او اُخروي نقصانات دي ، يو څو په کې دادي :

١ . غيبت ګناهِ کبيره ده ، ددې په وجه انسان د جهنم مستحق ګرځي .

---

(١) ﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ﴾ . الحجرات آية ٦ .

.....

٢. د غيبت په وجه انسان په عذاب قبر کې مبتلا کيږي.

٣. د ايمان نور (رڼا) ورسره ختميږي.

٤. د غيبت ګناه تر هغې وخته پورې نه معاف کيږي تر څو پورې چې ورته هغه کس بخښنه نه وي کړي د چا غيبت يې چې کړی.

٥. د غيبت په وجه بې اتفاقي، جګړې او نفرتونه پيدا کيږي.

٦. د مسلمانانو خپل مينځي محبت او اتفاق ختميږي.

٧. غيبت د غيبت کوونکي په خساست او ذلت باندې دلالت کوي. (١)

٨. د غيبت په وجه د الله ﷻ او د رسول ﷺ د احکاماتو نافرماني راځي.

٩. د غيبت په وجه په زړه کې ظلمت پيدا کيږي، او د انسان اطمينان او سکون ورسره ختميږي.

١٠. د غيبت په وجه د مخ نورانيت ختميږي، او داسې کس د خلقو په نظرونو کې ذليل وي.

١١. د غيبت په وجه انسان بزدله کيږي، ځکه خو پشې شا د خلقو پسې خبرې کوي.

١٢. څوک چې تاته د بل چا غيبت کوي نو ته په دې باندې پوهه شه چې دا به ستا غيبت هم نورو ته کوي، ځکه دا غيبت دده عادت دی.

د غيبت نه د توبې طريقه

د غيبت دوه (٢) قسمونه دي: ١. د چا غيبت چې شوې وي هغه ته دا غيبت نه وي رسيدلی. ٢. هغه ته دا غيبت رسيدلې وي.

---

(١) مِن مَضَارِ الغِيبَةِ: (١). صَاحِبُ الغِيبَةِ يُعَذَّبُ فِي النَّارِ بِأَكْلِ النَّتِنِ القَذِرِ. (٢). يَنَالُ عِقَابَ اللهِ فِي قَبْرِهِ. (٣). تُذْهِبُ أَنْوَارَ إِيمَانِهِ وَآثَارَ إِسْلَامِهِ. (٤) لَا يُغْفَرُ لَهُ حَتَّى يَعْفُوَ عَنْهُ المُغْتَابُ. (٥) اَلغِيبَةُ مِعْوَلٌ هَدَّامٌ وَشَرٌّ مُسْتَطِيرٌ. (٦) تُؤَدِّي وَتَضُرُّ وَتَجْلِبُ الخِصَامَ وَالنُّفُورَ. (٧) مَرَضٌ اِجْتِمَاعِيٌّ يَقْطَعُ أَوَاصِرَ المَحَبَّةِ بَيْنَ المُسْلِمِينَ. (٨) دَلِيلٌ عَلَى خِسَّةِ المُغْتَابِ وَدَنَاءَةِ نَفْسِهِ. نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم - صلى الله عليه وسلم ج١١ ص ٥١٧٧ الفية.

پس که هغه ته دا غيبت نه وي رسيدلی نو ددينه د توبې طريقه داده چې په ژبه باندې دې استغفار اووايي ، په خپله ګناه دې پښيمانه شي ، او آئنده د پاره دې پوخ عزَم اوکړي چې بيا به غيبت نه کوم.

هغه کس خبرول او د هغه نه معافي غوښتل ضروري نده ، ځکه که هغه خبر کړي نو کيدې شي هغه ډير خفه شي ، البته ده چې د کومو خلقو په مخکې د هغه غيبت کړې وي نو د هغوی د وړاندې دې د خپلې دروغجنۍ او ګناه اِقرار اوکړي.

(خو که د هغه نه په داسې انداز کې معافي اوغواړي چې هغه خفه هم نشي نو دا بيا ډيره بهتره ده ، مثلا هغه ته اووايي :

چې زما او ستا په خپل مينځ کې تعلقات دي ، کيدې شي په خبرو کې د يو بل په حق کې څه کوتاهي شوي وي لهذا ته ماته د هغې معافي اوکړه).

او که هغه کس ته هم دا غيبت رسيدلې وي (يعنی هغه هم په دې خبر شوې وي چې ده زما غيبت کړی) نو په دې کې چونکه د بنده حق هم ضائع شوی لهذا ددينه د توبې طريقه داده چې د توبې سره سره به د هغه نه معافي هم اوغواړي.

(د هغه نه د معافي غوښتلو په وخت د غيبت تفصيل بيانول ضروري ندی بلکه اِجمالي طريقې سره صرف دومره ورته ويل کافي دي چې ما ستا غيبت کړی ته ماته معافي اوکړه)

او که ده د چا غيبت کړی هغه مَړ شوې وي (يا ده ته د هغه کس هيڅ پته نه لګي چې معافي ورنه اوغواړي) نو ددينه د توبې طريقه داده چې د هغه د پاره به استغفار غواړي ، او په کومو مجلسونو کې چې ده د هغه غيبت کړې وي په هغې مجلسونو کې به يې صفت بيان کړي ، او چې نور څوک د هغه غيبت بيانوي نو دا به د هغه د طرفه دِفاع کوي ، او د الله ﷻ نه به د بخنې اُميد ساتي.

تنبيه ابو الليث سمرقندي ، علامه ابن کثير رَحِمَهُ اللهُ او نورو مفسّرينو داسې تفصيل بيان کړې دی .(١)

---

(١) په تنبيه الغافلين کې ذکر دي ، قَدْ تَكَلَّمَ النَّاسُ فِي تَوْبَةِ الْمُغْتَابِ. هَلْ تَجُوزُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَسْتَحِلَّ مِنْ صَاحِبِهِ؟ قَالَ بَعْضُهُمْ يَجُوزُ وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا يَجُوزُ مَا لَمْ يَسْتَحِلَّ مِنْ صَاحِبِهِ. وَهُوَ عِنْدَنَا عَلَى وَجْهَيْنِ : ←←←

همدارنګې امام نووي، او امام غزالي رحمهم الله هم ددې پوره تفصيل بيان کړی. (١)

← ← ← ← إِنْ كَانَ ذٰلِكَ الْقَوْلُ قَدْ بَلَغَ إِلَى الَّذِي اغْتَابَهُ. فَتَوْبَتُهُ أَنْ يَسْتَحِلَّ مِنْهُ، وَإِنْ لَمْ يَبْلُغْ فَلْيَسْتَغْفِرِ اللهَ تَعَالَى وَيُضْمِرَ أَنْ لَا يَعُوْدَ إِلَى مِثْلِهِ. تنبيه الغافلين باحاديث سيد الانبياء والمرسلين ص ١٦٦ بَابُ الغِيبَةِ

په تفسير ابن کثير کې ذکر دي: قَالَ الْجُمْهُوْرُ مِنَ الْعُلَمَاءِ: طَرِيْقُ الْمُغْتَابِ لِلنَّاسِ فِي تَوْبَتِهِ أَنْ يُقْلِعَ عَنْ ذٰلِكَ، وَيَعْزِمَ عَلَى أَلَّا يَعُوْدَ. وَهَلْ يُشْتَرَطُ النَّدَمُ عَلَى مَا فَاتَ؟ فِيْهِ نِزَاعٌ. وَأَنْ يَتَحَلَّلَ مِنَ الَّذِي اغْتَابَهُ. وَقَالَ آخَرُوْنَ: لَا يُشْتَرَطُ أَنْ يَتَحَلَّلَهُ فَإِنَّهُ إِذَا أَعْلَمَهُ بِذٰلِكَ رُبَّمَا تَأَذَّى أَشَدَّ مِنَّا إِذَا لَمْ يَعْلَمْ بِمَا كَانَ مِنْهُ. فَطَرِيْقُهُ إِذًا أَنْ يُثْنِيَ عَلَيْهِ بِمَا فِيْهِ فِي الْمَجَالِسِ الَّتِيْ كَانَ يَذُمُّهُ فِيْهَا، وَأَنْ يَرُدَّ عَنْهُ الْغِيْبَةَ بِحَسْبِهِ وَطَاقَتِهِ، فَتَكُوْنَ تِلْكَ بِتِلْكَ. تفسير ابن كثير ج٧ ص ٣٨٤ سورة الحجرات في تشريح آية ١٢.

همداسې تفصيل په تفسير معارف القرآن او تفسير بيان القرآن کې هم ذکر دی. سورة الحجرات في تشريح آية ١٢.

(١) په الاذکار للنووي کې ذکر دي: إعلم أنّ كلّ من ارتكب معصيةً لزمهُ المبادرةُ إلى التوبة منها، والتوبةُ من حقوق الله تعالى يُشترط فيها ثلاثةُ أشياء: أن يُقلع عن المعصية في الحال، وأن يندمَ على فعلها، وأن يَعزمَ ألا يعود إليها. والتوبةُ من حقوق الآدميين يُشترط فيها هذه الثلاثةُ ورابعٌ، وهو: ردّ الظلامةِ إلى صاحبها، أو طلب عفوه عنها، والإبراء منها؛ فيجبُ على المغتاب التوبة بهذه الأمور الأربعة؛ لأنّ الغيبة حقّ آدمي، ولا بدّ من استحلاله مَن اغتابَه. وهل يكفيه أن يقول: قد اغتبتُك، فاجعلني في حلّ، أم لا بُدّ أن يبيّنَ ما اغتابه به؟ فيه وجهان لأصحاب الشافعي رحمهم الله: أحدهما: يُشترط بيانُه، فإنْ أبرأه من غير بيانه لم يصحّ، كما لو أبرأه عن مالٍ مجهولٍ. والثاني: لا يُشترط؛ لأنّ هذا مما يُتسامحُ فيه، فلا يُشترط علمهُ، بخلاف المال. والأوّل أظهرُ؛ لأنّ الإنسانَ قد يسمحُ بالعفو عن غيبة دونَ غِيبة؛ فإن كان صاحبُ الغيبةِ ميتًا أو غائبًا، فقد تعذّرَ تحصيلُ البراءةِ منها. لكن قال العلماءُ: ينبغي أنْ يُكثر الإستغفار له والدّعاءَ، ويُكثر من الحسنات. الاذكار للنووي ج ١ ص ٥٥٠ بابُ كَفّارةِ الغيبةِ والتّوبةِ منها. الموسوعة الفقهية ج ٣١ ص ٣٢٧ غيبة.

په احياء العلوم کې ذکر دي: اِعْلَمْ أَنَّ الْوَاجِبَ عَلَى الْمُغْتَابِ أَنْ يَنْدَمَ وَيَتُوْبَ وَيَتَأَسَّفَ عَلَى مَا فعله ليخرج به مِنْ حَقِّ اللهِ سُبْحَانَهُ ثُمَّ يَسْتَحِلُّ الْمُغْتَابَ ليحله فيخرج من مظلمته. وينبغي أن يستحله وهو حزين متأسف نادم على فعله إذ المرائي قد يستحل ليظهر من نفسه الورع وفي الباطن لا يكون نادمًا فيكون قد قارف معصية أخرى. وقال الحسن يكفيه الاستغفار دون الاستحلال وربما استدل في ذلك بما روى أنس بن مالك قال قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كفارة من اغتبته أن تستغفر له. وقال مجاهد كفارة أكلك لحم أخيك أن تثني عليه وتدعو له بخير. وسئل عطاء بن أبي رباح عن التوبة من الغيبة قال أن تمشي إلى صاحبك فتقول ← ← ← ← ←

نوټ : د چا غيبت چې شوي وي د هغه د پاره دا مستحب دي چې كله دده نه غيبت كوونكى معافي اوغواړي نو دا دې ورته معافي اوكړي . (١)

خو كه د هغه نه د معافۍ غوښتلو باوجود هغه ورته معافي اونكړي نو دا به توبه أوباسي او استغفار به غواړي . (٢)

← ← ← له كذبت فيما قلت وظلمتك وأسأت فإن شئت أخذت بحقك وإن شئت عفوت وهذا هو الأصح .....
وقالت عائشة رضي الله عنها لامرأة قالت لأخرى أنها طويلة الذيل قد اغتبتيها فاستحليها . فإذن لا بد من الاستحلال إن قدر عليه فإن كان غائبًا أو ميتًا فينبغي أن يكثر له الاستغفار والدعاء ويكثر من الحسنات . فإنْ قلتَ فالتحليل هل يجب ؟ فأقولُ لا لأنّه تبرّعٌ والتبرع فضلٌ وليس بواجبٍ ولكنه مستحسن . وسبيل المعتذر أنْ يبالغ في الثناء عليه والتودّد إليه ويلازم ذلك حتى يطيب قلبه . فإنْ لم يطب قلبه كان اعتذاره وتودده حسنة محسوبة له يقابل بها سيئة الغيبة في القيامة . احياء علوم الدين ج ٣ ص ١٥٣ بَيَانُ كَفَّارَةِ الغِيبَةِ

(١) واعلم أنّه يُستحبّ لصاحب الغِيبة أن يبرئه منها. ولا يجبُ عليه ذلك؛ لأنّه تبرّعٌ وإسقاطُ حقٍّ. فكان إلى خِيرَته. ولكن يُستحبّ له استحبابًا متأكدًا الإبراء. ليخلِّص أخاهُ المسلم من وبال هذه المعصية. ويفوزَ هُو بعظيم ثواب الله تعالى في العفو ومحبة الله سبحانه وتعالى. قال الله تعالى: ﴿ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾ [آل عمران آية ١٣٤] . الاذكار للنووي ج ١ ص ٥٥٠ باب كَفَّارَةِ الغِيبَةِ والتَّوْبَةِ منها. الموسوعة الفقهية ج ٣١ ص ٣٣٩ غيبة.

(٢) وَهَلْ يَكْفِيهِ أَنْ يَقُولَ : " اِغْتَبْتُكَ فَاجْعَلْنِي فِي حِلٍّ " أَمْ لَا بُدَّ أَنْ يُبَيِّنَ مَا اغْتَابَ ؟ قَالَ بَعْضُ عُلَمَائِنَا فِي الْغِيبَةِ: لَا يُعْلِمُهُ بِهَا. بَلْ يَسْتَغْفِرُ اللهَ لَهُ إِنْ عَلِمَ أَنَّ كَلَامَهُ يُثِيرُ فِتْنَةً . وَيَدُلُّ عَلَيْهِ مَا هُوَ الْمُقَرَّرُ فِي الْأُصُولِ أَنَّ الْإِبْرَاءَ عَنِ الْحُقُوقِ الْمَجْهُولَةِ جَائِزٌ عِنْدَنَا. ثُمَّ اعْلَمْ أَنَّهُ يُسْتَحَبُّ لِصَاحِبِ الْغِيبَةِ أَنْ يُبَرِّئَهُ مِنْهَا لِيُخَلِّصَ أَخَاهُ مِنَ الْمَعْصِيَةِ، وَيَفُوزَ هُوَ بِعَظِيمِ ثَوَابِ اللهِ فِي الْعَفْوِ. وَفِي الْقِنْيَةِ: تَصَافُحُ الْخَصْمَيْنِ لِأَجْلِ الْعُذْرِ اسْتِحْلَالٌ .
وَقَالَ النَّوَوِيُّ رَحِمَهُ اللهُ : رَأَيْتُ فِي فَتَاوَى الطَّحَاوِيِّ أَنَّهُ يَكْفِي النَّدَمُ وَالِاسْتِغْفَارُ فِي الْغِيبَةِ وَإِنْ بَلَغَتْ فَالطَّرِيقُ أَنْ يَأْتِيَ الْمُغْتَابَ وَيَسْتَحِلَّ مِنْهُ . فَإِنْ تَعَذَّرَ لِمَوْتِهِ أَوْ لِغَيْبَتِهِ الْبَعِيدَةِ اسْتَغْفَرَ اللهَ تَعَالَى. وَلَا اعْتِبَارَ بِتَحْلِيلِ الْوَرَثَةِ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ج٧ ص ٣٠٥٧ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيبَةِ وَالشَّتْمِ الفصل الثالث في تشريح حديث ٤٨٧٧ ، رد المحتار على الدر المختار ج ٦ ص ٤١١ ، فتاوى محموديه ج ٢٩ ص ٣٩٧ .

په دُنيا كې معافي غوښتل ضروري ده

كه څوک په چا باندې ظلم اوكړي يا د هغه عزت او آبرو ته نقصان اورسوي مثلاً بې عزتي يې اوكړي ، بُهتان ورباندې اولړوي ، او يا كنځل ورته اوكړي نو په دُنيا كې ورنه معافي غوښتل پكار دي ، ځكه په آخرت كې خو به دده سره څه دِرهم او دِينار نه وي نو دده نه به نېک اعمال اخيستلې شي او هغه بل كس ته به د حق په عِوض كې وركولې شي ، او كه دده سره نېكۍ ختمې شي او په ده باندې د خلقو حقونه پاتې وي نو ييا به دهغوی ګناهونه راخيستلې شي او په ده باندې به بار كولې شي .

د بخاري شريف حديث دی ، رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلِمَةٌ لِأَخِيهِ مِنْ عِرْضِهِ أَوْ شَيْءٍ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ قَبْلَ أَنْ لَا يَكُونَ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أُخِذَ مِنْهُ بِقَدْرِ مَظْلِمَتِهِ ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ .(١)

په چا باندې چې د بل ورور مسلمان حق وي كه په هغه يې ظلم كړې وي ، دهغه عزت ته يې نقصان رسولې وي يا يې نور حقوق ورباندې وي نو د هغه نه دې نن ورځ معافي اوغواړي ، مخكې د هغه ورځې نه په كومه ورځ چې د چاسره نه دِينار وي او نه دِرهم . (يعنى مخكې د قيامت د ورځې نه . ځكه كه نن ورنه معافي اونه غواړي نو د قيامت په ورځ خوبه دده سره درهم و دينار نوي) نو كه دده سره نيكي وي نو د ظلم (او حق) په مقدار به دده نه نيكي اخيستلې شي (مظلوم او حقدار ته به وركولې شي) ، او كه دده سره نيكي نه وي نو د مظلوم او حقدار ګناهونه به راخيستلې شي او پده باندې به بار كولې شي .

او چې د چا نه د قيامت په ورځ د نورو خلقو د حقونو په عِوض كې ټول نېک اعمال لاړ شي او ييا د حقدارانو ګناهونه په ده باندې بار كړې شي نو داسې كس ته په احاديثو كې حقيقي مُفلِس ويل شوی .

---

(١) صحيح البخاري كِتَابُ الْمَظَالِمِ وَالْغَصْبِ بَابُ مَنْ كَانَتْ لَهُ مَظْلِمَةٌ عِنْدَ الرَّجُلِ فَحَلَّلَهَا لَهُ. هَلْ يُبَيِّنُ مَظْلِمَتَهُ رقم الحديث ٢٤٤٩ ، مشكوة المصابيح باب الظلم الفصل الاول رقم الحديث ٥١٢٦(٢) .

په څنې صورتونو کې غيبت کول جائز دي

غيبت کول اگر چې حرام دی، خو ددې باوجود بيا هم داسې ځايونه شته چې په هغې کې د غيبت کولو جواز شته.

امام نووي رحمه الله او نورو علماؤ دغه ځايونه په تفصيل سره ذکر کړي، هغه فرمايي: اې انسانه! ته په دې پوهه شه چې کله يو صحيح شرعي حاجت بغير د غيبت نه نه حاصليږي نو هلته غيبت مباح دی، او ددې (غيبت مباح والي د پاره) شپږ (٦) اَسباب دي:

اول: مظلوم ته دا جائز دي چې د خپل ظلم شکايت بادشاه، قاضي يا داسې چاته اوکړي چې په هغه کې دا قدرت وي چې د ظالِم نه د مظلوم د پاره انصاف (او بدله) واخلي. مثلا مظلوم اووايي چې "د ماسره فلانکي کس دا ظلم کړی" (دا اگر چې ظاهرًا په غيبت کې راځي خو دا جائز دی).

دويم: په چا کې چې دا قدرت وي چې هغه خلق د ناجائزو کارونو نه منع کولې شي او گناهگاران سمې لارې ته راوستلې شي نو هغه ته دا ويل چې:

"فلانکی کس دا گناه کوي هغه ورنه منع کړه" او په دې سره دده مقصد هغه فلانکی د گناه نه منع کول وي نو دا غيبت جائز دی (ځکه په دې کې دده مقصد هغه د گناه منع کول دي).

خو که په دې سره يې هغه فلانکی د گناه نه منع کول مقصد نه وي بلکه څه بل مقصد يې وي نو بيا دا غيبت حرام دی.

دريم: د فتوی طلب کولو د پاره مفتي ته دا ويل جائز دي چې:

"په ما باندې خپل پلار، يا خپل ورور، يا خپل خاوند، يا فلانکی کس دا ظلم کوي نو آيا د دوی د پاره دا جائز دی؟ زه به د دوی نه په څه طريقې خلاص شم؟ په کومه طريقه به ورنه خپل حق حاصل کړم؟ او په څه طريقه به د ځان نه ظلم لرې کړم؟"

يا داسې نورې خبرې اوکړي. نو مفتي ته داخبرې کول د ضرورت په وجه جائز دي، ليکن بيا هم احتياطًا او افضل داده چې مفتي ته د پلار، ورور يا د هغه کس نوم وانخلی، بلکه داسې پوښتنه ورنه اوکړی:

"مفتي صاحب! ستاسو د هغه کس په باره کې څه رای ده چې هغه دا ظلم کوي؟"

نو په دې سره به مقصد هم حاصل شي او د چا معيّن نوم به هم ذکر نشي ، خو که مفتي ته معيّن نوم واخلي نو داهم جائز ده .

څلورم : مسلمانان د چا د شر نه يرول ، او د دوی د خيرخواهي په خاطر ورته د چا غيبت کول جائز دی . او ددې څو صورته دي :

١ . په دې خبره باندې د ټولو مسلمانانو اِجماع ده چې په مَجروح راويانو او مَجروح ګواهانو باندې جَرح کول جائز ده ، بلکه د ضرورت په وخت واجب ده (مثلاً : فلانکی راوي ضعيف دی ، يا دروغجن دی ، وغيره وغيره) .

٢ . يو کس د بل چا سره دا مشوره اوکړي چې :

" زه دا اِرادہ لرم چې د فلانکي سره خپلولي (رِشته) اوکړم ، يا ورسره کاروبار شريکوم ، يا ورسره ګاونډي جوړيدل غواړم (خو ماته د هغه پوره حقيقت معلوم ندی چې هغه څنګه سړی دی ؟) نو ته راته د هغه متعلق صحيح حال اووايه "

نو اوس چې د چا سره مشوره کولې شي په هغه باندې دا واجب دي چې په صحيح نيت باندې د هغه کس ټول عيبونه او کمزوری ورته بيان کړي کومې چې په هغه کې وي ، ددې د پاره چې دا کس د نقصان نه بچ شي .

٣ . کله يو کس د علمِ فِقه زده کوونکی طالب العلم اوګوري چې يو بدعتي يا فاسق استاذ ته د علم زده کولو د پاره ورځي (او دې طالب العلم ته دا معلومه نه وي چې دا زه د چا نه عِلم حاصلوم هغه بدعتي يا فاسق دی) او ددې کس سره دا يَره وي چې که زه دا طالب العلم خبر نکړم نو په دې سره به ده ته نقصان اورسي ، نو اوس په دې کس باندې دا لازم دي چې دا طالب علم د هغه استاذ د بدعتي کيدو او فاسق کيدو نه خبر کړي ، خو شرط دادی چې په دې سره ددې کس مقصد د طالب علم خيرخواهي وي ، څه بل غرض يې نه وي .

په دې ځای کې بعضې خلق خطاء کيږي هغوی د حسد په وجه غيبت کوي ، شيطان وريباندې اِشتباه راوستې وي او ده ته په خيال کې دا وراَچوي چې ګنې دا خيرخواهي ده حالانکه دا د بَد نيت په وجه غيبت وي .

٤. چې کله يو کس په يوه عُهده باندې وي او دا ددې اَهل (لائق) نه وي، يا فاسق وي، او يا ورنه غافل وي نو په مسلمان باندې واجب دي چې ددې تذکره هغه چاته اوکړي چې هغه ته په ده باندې قدرت حاصل وي، ددې د پاره چې هغه دا کس د عُهدې نه لرې کړي او ددې په ځای باندې بل نېک سړی مقرر کړي. يا کم از کم هغه ته دده اصل حالت معلوم شي او آئنده ورباندې دهوکه نشي، او دده اِصلاح اوکړي.

پنځم : د کوم سړي فِسق او بدعت چې ښکاره وي يعنی په ښکاره باندې ګناه کوي مثلاً ښکاره شراب څکي، په خلقو باندې ظلم کوي، د خلقو نه ظالمانه تِکسونه اخلي، په زوره د خلقو نه مال اخلي، او د ناجائزو کارونو سرپرستي کوي نو دداسې کس ددې ښکاره ګناهونو تذکره يې بل چاته جائز ده خو دده د پټو عيبونو تذکره حرامه ده. البته که ددې د جواز د پاره په مخکيني اسبابو کې څه سبب موجود شي نو بيا دده ددې پټو عيبونو تذکره هم جائز ده.

شپږم : چې کله انسان په يو لقب سره مشهور وي نو د سپکاوي د نيت نه بغير صرف د پيژندګلو د پاره ددې تذکره جائز ده، لکه:

اَعْمَش (بريخيدونکو سترګو واله)، اَعْرَج (ګډ)، اَصَم (کونړ)، اَعْمَى (ړوند)، اَحْوَل (کوږ سترګی).

خو د سپکاوي په نيت ددې تذکره ناجائز ده. که چيرته ددې لقب ذکر کولو نه بغير په بله طريقه ددې کس پيژندګلو کيدلې شوه نو بيا هماغه طريقه بهتره ده.

امام نووي رحمه الله فرمايي چې علماؤ دا شپږ اَسباب ذکر کړي (چې په دې صورتونو کې د بل چا غيبت کول مباح دی)، او په دې کې په اکثرو باندې د علماؤ اتفاق دی. او ددې د جواز د پاره دلائل په صحيح احاديثو کې ذکر دي، او هغه احاديث مشهور دي. (١)

---

(١) بَابُ مَا يُبَاحُ مِنَ الْغِيْبَةِ : اِعْلَمْ أَنَّ الْغِيْبَةَ تُبَاحُ لِغَرَضٍ صَحِيْحٍ شَرْعِيٍّ لَا يُمْكِنُ الْوُصُوْلُ إِلَيْهِ إِلَّا بِهَا. وَهُوَ سِتَّةُ أَسْبَابٍ: اَلْأَوَّلُ: اَلتَّظَلُّمُ. فَيَجُوْزُ لِلْمَظْلُوْمِ أَنْ يَتَظَلَّمَ إِلَى السُّلْطَانِ وَالْقَاضِيْ وَغَيْرِهِمَا مِمَّنْ لَهُ وِلَايَةٌ، أَوْ قُدْرَةٌ عَلَى إِنْصَافِهِ مِنْ ظَالِمِهِ. فَيَقُوْلُ: ظَلَمَنِيْ فُلَانٌ بِكَذَا. اَلثَّانِيْ: اَلْإِسْتِعَانَةُ عَلَى تَغْيِيْرِ الْمُنْكَرِ ←←←←←←←←

← ← ← وَرَدِّ الْعَاصِيْ إِلَى الصَّوابِ. فَيَقُوْلُ لِمَنْ يَرْجُوْ قُدْرَتَهُ عَلَى إِزَالَةِ الْمُنْكَرِ: فُلَانٌ يَعْمَلُ كَذَا فَازْجُرْهُ عَنْهُ وَنَحْوِ ذٰلِكَ. وَيَكُوْنُ مَقْصُوْدُهُ التَّوَصُّلُ إِلَى إِزَالَةِ الْمُنْكَرِ. فَإِنْ لَمْ يَقْصِدْ ذٰلِكَ كَانَ حَرَامًا. اَلثَّالِثُ: اَلْاِسْتِفْتَاءُ. فَيَقُوْلُ لِلْمُفْتِيْ: ظَلَمَنِيْ أَبِيْ، أَوْ أَخِيْ، أَوْ زَوْجِيْ، أَوْ فُلَانٌ بِكَذَا. فَهَلْ لَهُ ذٰلِكَ؟ وَمَا طَرِيْقِيْ فِي الْخَلَاصِ مِنْهُ، وَتَحْصِيْلِ حَقِّيْ، وَدَفْعِ الظُّلْمِ؟ وَنَحْوِ ذٰلِكَ. فَهٰذَا جَائِزٌ لِلْحَاجَةِ. وَلٰكِنَّ الْأَحْوَطَ وَالْأَفْضَلَ أَنْ يَقُوْلَ: مَا تَقُوْلُ فِيْ رَجُلٍ أَوْ شَخْصٍ، أَوْ زَوْجٍ، كَانَ مِنْ أَمْرِهِ كَذَا، فَإِنَّهُ يَحْصُلُ بِهِ الْغَرَضُ مِنْ غَيْرِ تَعْيِيْنٍ وَمَعَ ذٰلِكَ فَالتَّعْيِيْنُ جَائِزٌ كَمَا سَنَذْكُرُهُ فِيْ حَدِيْثِ هِنْدٍ إِنْ شَاءَ اللهُ تَعَالَى. اَلرَّابِعُ: تَحْذِيْرُ الْمُسْلِمِيْنَ مِنَ الشَّرِّ وَنَصِيْحَتُهُمْ، وَذٰلِكَ مِنْ وُجُوْهٍ: مِنْهَا: جَرْحُ الْمَجْرُوْحِيْنَ مِنَ الرُّوَاةِ وَالشُّهُوْدِ، وَذٰلِكَ جَائِزٌ بِإِجْمَاعِ الْمُسْلِمِيْنَ، بَلْ وَاجِبٌ لِلْحَاجَةِ. وَمِنْهَا: اَلْمُشَاوَرَةُ فِيْ مُصَاهَرَةِ إِنْسَانٍ، أَوْ مُشَارَكَتِهِ، أَوْ إِيْدَاعِهِ، أَوْ مُعَامَلَتِهِ، أَوْ غَيْرِ ذٰلِكَ، أَوْ مُجَاوَرَتِهِ، وَيَجِبُ عَلَى الْمُشَاوَرِ أَنْ لَا يُخْفِيَ حَالَهُ، بَلْ يَذْكُرُ الْمَسَاوِيَ الَّتِيْ فِيْهِ بِنِيَّةِ النَّصِيْحَةِ. وَمِنْهَا: إِذَا رَأَى مُتَفَقِّهًا يَتَرَدَّدُ إِلَى مُبْتَدِعٍ أَوْ فَاسِقٍ يَأْخُذُ عَنْهُ الْعِلْمَ، وَخَافَ أَنْ يَتَضَرَّرَ الْمُتَفَقِّهُ بِذٰلِكَ فَعَلَيْهِ نَصِيْحَتُهُ بِبَيَانِ حَالِهِ بِشَرْطِ أَنْ يَقْصِدَ النَّصِيْحَةَ، وَهٰذَا مِمَّا يُغْلَطُ فِيْهِ. وَقَدْ يَحْمِلُ الْمُتَكَلِّمَ بِذٰلِكَ الْحَسَدُ، وَيُلَبِّسُ الشَّيْطَانُ عَلَيْهِ ذٰلِكَ، وَيُخَيِّلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ نَصِيْحَةٌ فَلْيُتَفَطَّنْ لِذٰلِكَ. وَمِنْهَا: أَنْ يَكُوْنَ لَهُ وِلَايَةٌ لَا يَقُوْمُ بِهَا عَلَى وَجْهِهَا، إِمَّا بِأَنْ لَا يَكُوْنَ صَالِحًا لَهَا، وَإِمَّا بِأَنْ يَكُوْنَ فَاسِقًا، أَوْ مُغَفَّلًا، وَنَحْوَ ذٰلِكَ فَيَجِبُ ذِكْرُ ذٰلِكَ لِمَنْ لَهُ عَلَيْهِ وِلَايَةٌ عَامَّةٌ لِيُزِيْلَهُ، وَيُوَلِّيَ مَنْ يُصْلِحُ، أَوْ يَعْلَمَ ذٰلِكَ مِنْهُ لِيُعَامِلَهُ بِمُقْتَضَى حَالِهِ، وَلَا يَغْتَرَّ بِهِ، وَأَنْ يَسْعَى فِيْ أَنْ يَحُثَّهُ عَلَى الْاِسْتِقَامَةِ أَوْ يَسْتَبْدِلَ بِهِ. اَلْخَامِسُ: أَنْ يَكُوْنَ مُجَاهِرًا بِفِسْقِهِ أَوْ بِدْعَتِهِ كَالْمُجَاهِرِ بِشُرْبِ الْخَمْرِ، وَمُصَادَرَةِ النَّاسِ، وَأَخْذِ الْمَكْسِ، وَجِبَايَةِ الْأَمْوَالِ ظُلْمًا وَتَوَلِّيْ الْأُمُوْرِ الْبَاطِلَةِ. فَيَجُوْزُ ذِكْرُهُ بِمَا يُجَاهِرُ بِهِ، وَيَحْرُمُ ذِكْرُهُ بِغَيْرِهِ مِنَ الْعُيُوْبِ، إِلَّا أَنْ يَكُوْنَ لِجَوَازِهِ سَبَبٌ آخَرُ مِمَّا ذَكَرْنَاهُ. اَلسَّادِسُ: اَلتَّعْرِيْفُ. فَإِذَا كَانَ الْإِنْسَانُ مَعْرُوْفًا بِلَقَبٍ، كَالْأَعْمَشِ، وَالْأَعْرَجِ، وَالْأَصَمِّ، وَالْأَعْمَى، وَالْأَحْوَلِ، وَغَيْرِهِمْ جَازَ تَعْرِيْفُهُمْ بِذٰلِكَ، وَيَحْرُمُ إِطْلَاقُهُ عَلَى جِهَةِ التَّنَقُّصِ، وَلَوْ أَمْكَنَ تَعْرِيْفُهُمْ بِغَيْرِ ذٰلِكَ كَانَ أَوْلَى. فَهٰذِهِ سِتَّةُ أَسْبَابٍ ذَكَرَهَا الْعُلَمَاءُ وَأَكْثَرُهَا مُجْمَعٌ عَلَيْهِ، وَدَلَائِلُهَا مِنَ الْأَحَادِيْثِ الصَّحِيْحَةِ مَشْهُوْرَةٌ. رياض الصالحين للنووي ج ١ ص ٤٣٢ كتاب الأمور المنهي عنها باب مايباح من الغيبة ط. بيروت لبنان، شرح النووي على مسلم ج١٦ ص ١٤٢ باب تحريم الغيبة، الاذكار للنووي ج١ ص ٥٤٢ باب بيان مايباح من الغيبة، الجامع لأحكام القرآن ج١٦ ص ٣٣٩، فتح الباري ج١٠ ص ٤٧٢ طبع الرياض، مختصر منهاج القاصدين ص ١٧١، رفع الريبة للشوكاني ص ١٣، الموسوعة الفقهية ج٣١ ص ٣٣٥ غيبة، الزواجر لابن حجر الهيتمي ج٢ ص ٢٣ الغيبة والسكوت عليها، نضرة النعيم ج٣١ ص ٥١٣٤، معارف القرآن سورة الحجرات في تشريح آية ١٢، كيمياي سعادت، احياء علوم الدين ج٣ ص ١٥٢، فتاوى محموديه ج ٢٩ ص ٣٩٢.

امام نووي رحمه الله هغه احاديث هم ذکر کړي چې د هغې نه په بعضو صورتونو کې د غيبت جواز معلوميږي . (١)

د پنځم قسم تشريح

پاس چې د غيبت د جواز کوم صورتونه ذکر شو په هغې کې درته د پنځم (٥) قسم تشريح نوره هم کوم ، ددې د پاره پوره ورباندې پوهه شې :

---

(١) څه احاديث دادي : عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا أَنَّ رَجُلًا اِسْتَأْذَنَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ فَقَالَ : اِئْذَنُوا لَهُ . بِئْسَ أَخُو الْعَشِيرَةِ . متفق عليه. اِحْتَجَّ بِهِ الْبُخَارِيُّ فِي جَوَازِ غِيبَةِ أَهْلِ الْفَسَادِ وَأَهْلِ الرِّيَبِ .

وَعَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: مَا أَظُنُّ فُلَانًا وَفُلَانًا يَعْرِفَانِ مِنْ دِينِنَا شَيْئًا . رواه البخاري.

قَالَ اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ أَحَدُ رُوَاةِ هَذَا الْحَدِيثِ: هَذَانِ الرَّجُلَانِ كَانَا مِنَ الْمُنَافِقِينَ .

وَعَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ : أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم. فَقُلْتُ : إِنَّ أَبَا الْجَهْمِ وَمُعَاوِيَةَ خَطَبَانِي ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: أَمَّا مُعَاوِيَةُ فَصُعْلُوكٌ لَا مَالَ لَهُ . وَأَمَّا أَبُو الْجَهْمِ فَلَا يَضَعُ الْعَصَا عَنْ عَاتِقِهِ . متفق عليه. وَفِي رِوَايَةٍ لِمُسْلِمٍ: " وَأَمَّا أَبُو الْجَهْمِ فَضَرَّابٌ لِلنِّسَاءِ " وَهُوَ تَفْسِيرٌ لِرِوَايَةِ: " لَا يَضَعُ الْعَصَا عَنْ عَاتِقِهِ " وَقِيلَ : مَعْنَاهُ : كَثِيرُ الْأَسْفَارِ .

وَعَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ فِي سَفَرٍ أَصَابَ النَّاسَ فِيهِ شِدَّةٌ . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ أُبَيٍّ لِأَصْحَابِهِ : لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا . وَقَالَ : لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ . فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ بِذَلِكَ . فَأَرْسَلَ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ أُبَيٍّ فَاجْتَهَدَ يَمِينَهُ مَا فَعَلَ. فَقَالُوا : كَذَبَ زَيْدٌ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم. فَوَقَعَ فِي نَفْسِي مِمَّا قَالُوهُ شِدَّةٌ حَتَّى أَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى تَصْدِيقِي : { إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ } ثُمَّ دَعَاهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم لِيَسْتَغْفِرَ لَهُمْ فَلَوَّوْا رُؤُوسَهُمْ . متفق عليه.

وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا قَالَتْ : قَالَتْ هِنْدُ امْرَأَةُ أَبِي سُفْيَانَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وسَلَّم: إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ شَحِيحٌ وَلَيْسَ يُعْطِينِي مَا يَكْفِينِي وَوَلَدِي إِلَّا مَا أَخَذْتُ مِنْهُ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ ؟ قَالَ : "خُذِي مَا يَكْفِيكِ وَوَلَدَكِ بِالْمَعْرُوفِ" . متفق عليه. رياض الصالحين للنووي ج ١ ص ٣٣٣ كتاب الأمور التي نهي عنها باب ما يباح من الغيبة طبع بيروت لبنان

چې کله يو کس په ښکاره باندې ګناه کوي مثلاً په ښکاره باندې شراب څکي ، يا بله ښکاره ګناه کوي نو دده متعلق دا خبره کول چې " دا شراب څکي " دا غيبت ندی ، ځکه هغه په خپله باندې په ښکاره ګناه کوي ، دخلقو نه يې نه پټوي ، او ددې په اوريدو نه خفه کيږي ، نو دا په غيبت کې داخل ندی . البته که هغه دا ګناه پټه کوله نو بيا د هغه غيبت صحيح ندی .

همدارنګې که په يو کس کې داسې بَدي وي چې د هغې په وجه مسلمان ته تکليف رسي مثلا په هغه کې دُهوکه وي يا بله څه ګناه وي او ته بل مسلمان ورنه خبر کړی " چې دا کس دُهوکه باز دی هسې نه چې تا په معاملاتو کې دُهوکه کړي " نو دا په غيبت کې نه دې داخل ، بلکه په دې کې د يو مسلمان سره خېرخواهي ده چې هغه د دُهوکې نه بچ شي ، او په احاديثو کې هم ددې تذکره شته :

په بخاري شريف او مسلم شريف کې دا حديث ذکر دی : حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې (زه د نبي عليه السلام سره ناسته ووم چې په دې وخت کې) يو سړي د رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه دَننه د راتلو اجازت اوغوښت ، کله چې نبي عليه السلام هغه اوليد نو وې فرمايل : بِئْسَ أَخُو الْعَشِيْرَةِ ، وَبِئْسَ ابْنُ الْعَشِيْرَةِ .

دا (کوم کس چې راروان دی دا) د قبيلې په افرادو کې ډېر بَد کس دی .

بيا چې کله هغه کس راغی او د نبي عليه السلام سره کيناست نو دوی ورسره په خوشحالۍ او خوش اَخلاقۍ باندې ملاؤ شو .

حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا فرمايي چې کله هغه کس لاړ نو ما د نبي عليه السلام نه پوښتنه اوکړه : اې د الله رسوله ! کله چې تاسو هغه کس اوليد نو تاسودا دا خبره اوکړه ، خو چې کله ورسره ملاؤ شوی نو په خوشحالۍ او خوش اَخلاقۍ ورسره ملاؤ شوی ، داولې ؟ رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته اوفرمايل :

يَا عَائِشَةُ ! مَتَى عَهِدْتِنِيْ فَحَّاشًا ؟ إِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللهِ مَنْزِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ تَرَكَهُ النَّاسُ اتِّقَاءَ شَرِّهِ .

اې عائشې ! تا زه کله په فحش خبرو ليدلې يم ؟ بيشکه د قيامت په ورځ به د الله ﷻ په نزد د مرتبې په اعتبار سره بَدترين خلق هغه وي چې د دوی د شر نه د بچ کيدلو د پاره خلقو

دوی پريخي وي . (١)

فائده ددې حديث نه علماؤ دا ثابته كړی چې په كوم فاسق كې ښكاره گناه وي د هغې تذكره غيبت ندی . (٢)

نبي عليه السلام د هغه كس متعلق دا خبره اوكړه چې " دا د قبيلې په اَفرادو كې ډير بَد كس دی" نو اگر چې دا په ظاهره باندې غيبت ښكاري ليكن دا جائز دی ، ځكه د نبي عليه السلام مقصد دا وُ چې حضرت عائشه رَضِيَ اللهُ عَنْهَا د هغه كس د بَدی نه خبره شي او د هغه د نقصان نه بچ شي .

لهذا په چا كې چې داسې بدي وي چې د هغې په وجه نورو خلقو ته نقصان رسي نو ددينه نور خلق ددې د پاره خبرول جائز دي چې هغوی دده د نقصان نه بچ شي .

بلكه بعضې وخت نور خلق خبرول فرض او ضروري وي مثلاً ته يو كس اُوگوری چې هغه د بل كس د وژلو اِراده لري يا د هغه د كور نه د غلا كولو اِراده لري نو په تا باندې لازم دي

---

(١) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا : أَنَّ رَجُلًا اِسْتَأْذَنَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَلَمَّا رَآهُ قَالَ : « بِئْسَ أَخُو الْعَشِيْرَةِ، وَبِئْسَ ابْنُ الْعَشِيْرَةِ » فَلَمَّا جَلَسَ تَطَلَّقَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيْ وَجْهِهِ وَانْبَسَطَ إِلَيْهِ. فَلَمَّا انْطَلَقَ الرَّجُلُ قَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! حِيْنَ رَأَيْتَ الرَّجُلَ قُلْتَ لَهُ كَذَا وَكَذَا. ثُمَّ تَطَلَّقْتَ فِيْ وَجْهِهِ وَانْبَسَطْتَ إِلَيْهِ؟ فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « يَا عَائِشَةُ ! مَتَى عَهِدْتِنِيْ فَحَّاشًا؟ إِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللهِ مَنْزِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ تَرَكَهُ النَّاسُ اتِّقَاءَ شَرِّهِ » . صحيح البخاري رقم الحديث ٦٠٣٢ كِتَابُ الْأَدَبِ بَابُ لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاحِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا ، و رقم الحديث ٦٠٥٤ بَابُ مَا يَجُوْزُ مِنِ اغْتِيَابِ أَهْلِ الْفَسَادِ وَالرِّيَبِ . و رقم الحديث ٦١٣١ بَابُ الْمُدَارَاةِ مَعَ النَّاسِ ، صحيح مسلم كتاب البِرِّ وَالصِّلَةِ وَالْآدَابِ بَابُ مُدَارَاةِ مَنْ يُتَّقَى فُحْشُهُ رقم الحديث ٧٣(٢٥٩١) ، سنن ابي داؤد رقم الحديث ٤٧٩٢ ، مسند احمد رقم الحديث ٢٤١٠٦ .

(٢) قَالَ النَّوَوِيُّ رَحِمَهُ اللهُ : وَإِنَّمَا أَلَانَ لَهُ الْقَوْلَ تَأَلُّفًا لَهُ وَلِأَمْثَالِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ . وَفِيْهِ مُدَارَاةُ مَنْ يُتَّقَى فُحْشُهُ وَجَوَازُ غِيْبَةِ الْفَاسِقِ. وَفِيْ شَرْحِ السُّنَّةِ: فِيْهِ دَلِيْلٌ عَلَى أَنَّ ذِكْرَ الْفَاسِقِ بِمَا فِيْهِ لِيُعْرَفَ أَمْرُهُ فَيُتَّقَى لَا يَكُوْنُ مِنَ الْغِيْبَةِ. وَلَعَلَّ الرَّجُلَ كَانَ مُجَاهِرًا بِسُوْءِ أَفْعَالِهِ وَلَا غِيْبَةَ لِمُجَاهِرٍ.

قَالَ النَّوَوِيُّ رَحِمَهُ اللهُ : وَمِنَ الَّذِيْنَ يَجُوْزُ لَهُمُ الْغِيْبَةُ الْمُجَاهِرُ بِفِسْقِهِ أَوْ بِدْعَتِهِ . فَيَجُوْزُ ذِكْرُهُ بِمَا يَجْهَرُ بِهِ وَلَا يَجُوْزُ بِغَيْرِهِ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ج٧ ص ٣٠٣٣ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ في تشريح حديث ٤٨٣٠ .

چې ته هغه کس ته اِطلاع ورکړی چې " د خپل ځان او خپل کور حفاظت کوه فلانکی کس ستا په باره کې دا اراده لري " نو دا په غيبت کې ندی داخل ، شريعت ددې جواز ورکړی (١)

فقيه ابو الليث سمرقندي رحمه الله هم ذکر کړي چې د درې (٣) کسانو غيبت کول غيبت ندی : يو د ظالم بادشاه ، دويم ښکاره فاسق ، او دريم بدعتي کس . خو د دوی عيبونه بيانول هله غيبت ندی چې کله د دوی د خاصو (ناجائز) کارونو او د دوی د مذهب متعلق (بدعاتو) تذکره اوکړې شي ددې د پاره چې خلق د دوی نه ځان اوساتي ، البته د دوی د بدن متعلق عيبونو تذکره په غيبت کې راځي . (٢)

د غونډ تقرير خلاصه

د غونډ تقرير خلاصه دا راأووته چې غيبت کول ګناهِ کبيره ده ، په قرآن کريم او احاديثو کې ددينه په سختو الفاظوسره منع راغلی ، او ددې سختې سزاګانې ذکر شوي :

غيبت کول داسې دی لکه د خپل مَړ ورور غوښه خوړل ، غيبت کول د خِنزير او مردارې د غوښې خوړلو نه ډير بدتر دی ، غيبت کول د زِنا نه سخته ګناه ده ، د غيبت په وجه بدبويه هوا پيدا کيږي ، د غيبت په وجه د انسان د عملنامې نېک اعمال د هغه چا عملنامې ته ځي چې د چا غيبت يې کړې وي ، د غيبت په وجه د مونځ او روژې کامل ثواب ختميږي ، د غيبت په وجه انسان په عذابِ قبر کې مبتلاء کيږي ، غيبت کوونکو د پاره د جهنم سختې سزاګانې ټاکل شوي ، غيبت کوونکي به په جهنم کې مرداره خوري ، په احاديثو کې غيبت ته د ټولو نه غټ سُود ويل شوی ، غيبت د دِين د پاره ډير نقصاني دی ، دا د ټولو خرابيو جړه او خطرناکه رُوحاني بيماري ده .

ددينه علاوه د غيبت نورې ډيرې دُنيوي او اُخروي سزاګانې ذکر شوي .

لکه څرنګې چې پخپله غيبت کول منع دی همداسې د غيبت اَوريدل هم منع دي ، بيا

---

(١) اصلاحي خطبات ج٢ ص ٨٩ ، و ج١٧ ص ١٠٢ .

(٢) ثَلَاثَةٌ لَاتَكُونُ غِيبَتُهُمْ غِيبَةً : سُلْطَانٌ جَائِرٌ، وَفَاسِقٌ مُعْلِنٌ. وَصَاحِبُ بِدْعَةٍ. يَعْنِي إِذَا ذَكَرَ فِعْلَهُمْ وَمَذْهَبَهُمْ. وَلَوْ ذَكَرَ شَيْئًا مِنْ أَبْدَانِهِمْ بِعَيْبٍ فِيهِمْ لَكَانَ ذٰلِكَ غِيبَةً . وَلٰكِنْ إِذَا ذَكَرَ فِعْلَهُمْ وَمَذْهَبَهُمْ فَلَا بَأْسَ لِكَيْ يَحْذَرَهُمُ النَّاسُ . تنبيه الغافلين باحاديث سيد الأنبياء والمرسلين ج ١ ص ١٦٧ بَابُ الْغِيبَةِ

خاصکر د علماؤ غيبت کول نوره هم سخته ګناه ده.

لهذا انسان ته په کار دي چې د غيبت نه توبه اوباسي، او په کومو صورتونو کې چې شريعت د غيبت کولو اجازت ورکړی د هغه ځايونو نه علاوه نور د غيبت کولو او اوريدلو نه مکمل ځان اوساتي.

دُعا

اې الله ! د مونږ نه چې د غيبت کومه ګناه شوی، د هغې معافي راته اوکړه او آئنده ددينه د بچ کېدلو توفيق راکړه.

اې پروردګاره ! په قرآن کريم او احاديثو مبارکه ؤ کې چې څومره خراب صفتونه ذکر شوي د هغې نه مونږ ټول اوساته، او بهترين صفات را کې پيدا کړه.

اې ربه ! مونږ ټولو ته په صحيح طريقې سره د نبي عليه السلام په نقشِ قدم باندې د ګلو توفيق رانصيبه کړه.

آمِين يَارَبَّ الْعَالَمِين.

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

﴿وَلَا تُطِعۡ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِيۡنٍ، هَمَّازٍ مَّشَّآءٍۢ بِنَمِيۡمٍ﴾

القلم آية ١٠، ١١.

د چغل خورۍ سزاګانې او نقصانات

تالیف

اَبُو الشَّمس مولانا نُورُ الهُدٰی عُفِيَ عَنۡهُ

مُدَرِّس دَارُ العلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونۍ مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د چغل خورۍ سزاګانې او نقصانات

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَحْدَهٗ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى مَنْ لَّا نَبِيَّ بَعْدَهٗ ، وَلَا رَسُوْلَ بَعْدَهٗ ، وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّيْنَ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ أَجْمَعِيْنَ ، وَعَلٰى مَنْ تَبِعَهٗ وَتَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ ،

أَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِيْنٍ ، هَمَّازٍ مَّشَّآءٍ بِنَمِيْمٍ ﴾ . (١)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ . (٢)

وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ : تَجِدُ مِنْ شَرِّ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ اللهِ ذَا الْوَجْهَيْنِ ، الَّذِيْ يَأْتِيْ هٰؤُلَاءِ بِوَجْهٍ ، وَهٰؤُلَاءِ بِوَجْهٍ . (٣)

---

(١) القلم آية ١٠ ، ١١ .

(٢) صحيح البخاري كِتَابُ الْأَدَبِ بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ النَّمِيْمَةِ رقم الحديث ٦٠٥٦ ، صحيح مسلم كِتَابُ الْإِيْمَانِ بَابُ بَيَانِ غِلَظِ تَحْرِيْمِ النَّمِيْمَةِ رقم الحديث ١٦٩(١٠٥) ، و رقم الحديث ١٧٠(١٠٥) ، سنن ابي داؤد رقم الحديث ٤٨٧١ باب في القتات ، سنن الترمذي باب ماجاء في النمام رقم الحديث ٢٠٢٦ ، مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ٢٦٥٨٥ ، مسند احمد رقم الحديث ٢٣٢٤٧ ، صحيح ابن حبان باب النميمة رقم الحديث ٥٧٦٥ ، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْهِيْنَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الأول رقم الحديث ٤٨٢٣(١٢) .

وفي رواية . قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَّامٌ . صحيح مسلم كِتَابُ الْإِيْمَانِ بَابُ بَيَانِ غِلَظِ تَحْرِيْمِ النَّمِيْمَةِ رقم الحديث ١٦٨(١٠٥) ، مسند احمد رقم الحديث ٢٣٣٢٥ ، ، شعب الايمان رقم ١٠٥٩٠

(٣) صحيح البخاري كِتَابُ الْأَدَبِ بَابُ مَا قِيْلَ فِي ذِي الْوَجْهَيْنِ رقم الحديث ٦٠٥٨ ، و رقم الحديث ٣٤٩٤ كِتَابُ الْمَنَاقِبِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالٰى: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثٰى ...} . صحيح مسلم كتاب فَضَائِلِ الصَّحَابَةِ رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُمْ بَابُ خِيَارِ النَّاسِ رقم الحديث ١٩٩(٢٥٢٦) ، و رقم الحديث ٩٨(٢٥٢٦) كتاب الْبِرِّ وَالصِّلَةِ وَالْآدَابِ بَابُ ذَمِّ ذِي الْوَجْهَيْنِ وَتَحْرِيْمِ فِعْلِهِ . سنن الترمذي رقم الحديث ٢٠٢٥ ، صحيح ابن حبان رقم ٥٧٥٧ ، الاداب للبيهقي رقم ١٠٩ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم ١٦٦٦٢ ، شعب الايمان رقم ٤٥٣٧ ، مشكوة المصابيح رقم ٤٨٢٢(١١) ، شرح السنة للبغوي رقم ٣٥٧٧ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم ٢٩٤٧(١) .

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْم .

تمهيدي خبره

زما خوږو قدرمنو او عزت مندو مسلمانانو ورونو ! د ژبې سره چې کوم ګناهونه تعلق لري په هغې کې يوه ګناه چُغل خُوري هم ده ، دا هم ګناهِ کبيره ده ، په قرآن کريم او احاديثو مبارکه ؤ کې ددينه په سختو الفاظو سره ممانعت راغلی ، او ددې ډيرې سزاګانې ذکر شوي

اسلام مسلمانانو ته د يو بل سره د اِتفاق و اِتحاد او ښه ژوند تيرولو حُکم کړی او د چُغل خورۍ په وجه مسلمانان په يو بل باندې بَدګمانه کيږي ، په خپل مينځ کې يې بُغض عداوت او دُشمنۍ پيدا کيږي ، نو حُکه ديته ګناهِ کبيره ويل شوی او د دُنيا او آخرت سختې سزاګانې يې ذکر شوي .

بعضې ګناهونه داسې دي چې مونږ يې ډير معمولي ګڼړو او دهغې نه د بچ کيدو هيڅ فِکر نه کوو خو په حقيقت کې هغه ډير خطرناک ګناهونه وي او سختې سزاګانې يې ذکر شوې وي ، په هغې کې دا چُغل خوري هم ده .

د ټولو نه اول درته د چُغل خورۍ تعريف کوم :

د چُغل خورۍ تعريف

چُغل خورۍ ته په عربۍ کې " نَمِيْمَة " وايي ، او چُغل خور ته " نَمَّامٌ " او " قَتَّاتٌ " وايي . (١)

د نميمې (چُغل خورۍ) اِصطلاحي تعريف علماؤ داسې کړی :

---

(١) اَلنَّمِيْمَةُ لُغَةً : اَلنَّمِيْمَةُ اِسْمٌ مِنْ نَمَّ الْحَدِيْثَ يَنِمُّهُ وَيَنُمُّهُ نَمًّا وَتَدُلُّ مَادَّتُهُ عَلَى أَصْلٍ صَحِيْحٍ لَهُ مَعْنَيَانِ : أَحَدُهُمَا : إِظْهَارُ شَيْءٍ وَ إِبْرَازُهُ . وَالْآخَرُ لَوْنٌ مِنَ الْأَلْوَانِ..... وَيُقَالُ لِلنَّمَّامِ: الْقَتَّاتُ. يُقَالُ : قَتَّ إِذَا مَشَى بِالنَّمِيْمَةِ. وَيُقَالُ لِلنَّمَّامِ قَتَّاسٌ وَدَرَّاجٌ وَغَمَّازٌ وَهَمَّازٌ وَمَائِسٌ وَمِشَّاسٌ . المقاييس ٥/ ٣٥٨ ، لسان العرب ٥/ ٢٠٤٥، نضرة النعيم في مكارم أخلاق الرسول الكريم ج١١ ص ٥٦٦٥ النميمة .

مِنْ مَعَانِي النَّمِيْمَةِ لُغَةً : اَلسَّعْيُ بَيْنَ النَّاسِ بِالْفِتْنَةِ . يُقَال : نَمَّ الرَّجُلُ الْحَدِيْثَ نَمًّا مِنْ بَابَيْ قَتَلَ وَضَرَبَ سَعَى بِهِ لِيُوْقِعَ فِتْنَةً أَوْ وَحْشَةً فَالرَّجُلُ نَمٌّ تَسْمِيَةٌ بِالْمَصْدَرِ وَنَمَّامٌ مُبَالَغَةٌ وَالْإِسْمُ النَّمِيْمَةُ وَالنَّمِيْمُ أَيْضًا .
الموسوعة الفقهية الكويتية ج ٤١ ص ٣٧٢ نميمة ، المصباح المنير في غريب الشرح الكبير ٢/ ٦٢٦ (ن م م) .

نَقْلُ كَلَامِ النَّاسِ بَعْضِهِمْ إِلَى بَعْضٍ عَلَى جِهَةِ الْإِفْسَادِ بَيْنَهُمْ . (١)

د فساد په غرض باندې د بعضې خلقو خبره بعضې نورو ته نقل کول .

علماؤ د نميمې نور تعريفونه هم کړي . (٢)

امام غزالي رحمه الله په احياء العلوم کې د دې جامع تعريف کړی :

اِعْلَمْ أَنَّ اِسْمَ النَّمِيمَةِ إِنَّمَا يُطْلَقُ فِي الْأَكْثَرِ عَلَى مَنْ يَنِمُّ قَوْلَ الْغَيْرِ إِلَى الْمَقُولِ فِيهِ . كَمَا تَقُولُ : فُلَانٌ يَتَكَلَّمُ فِيكَ بِكَذَا وَكَذَا . وَلَيْسَتِ النَّمِيمَةُ مُخْتَصَّةً بِهِ بَلْ حَدُّهَا : كَشْفُ مَا يُكْرَهُ كَشْفُهُ سَوَاءٌ كَرِهَهُ الْمَنْقُولُ عَنْهُ أَوِ الْمَنْقُولُ إِلَيْهِ أَوْ كَرِهَهُ ثَالِثٌ . وَسَوَاءٌ كَانَ الْكَشْفُ بِالْقَوْلِ أَوْ بِالْكِتَابَةِ أَوْ بِالرَّمْزِ أَوْ بِالْإِيمَاءِ . وَسَوَاءٌ كَانَ الْمَنْقُولُ مِنَ الْأَعْمَالِ أَوْ مِنَ الْأَقْوَالِ . وَسَوَاءٌ كَانَ ذَلِكَ عَيْبًا وَنَقْصًا فِي الْمَنْقُولِ عَنْهُ أَوْ لَمْ يَكُنْ بَلْ حَقِيقَةُ النَّمِيمَةِ : إِفْشَاءُ السِّرِّ وَهَتْكُ السِّتْرِ عَمَّا يُكْرَهُ كَشْفُهُ . (٣)

پوهه شه چې د چغل خورۍ اطلاق اکثر په دې باندې کيږي چې يو کس د بل چا خبره هغه چاته اورسوي چې د چا په باره کې دا خبره شوې وي ، مثلا ته هغه کس ته دا ووايې چې

---

(١) شرح النووي على مسلم ج٢ ص ١١٢ كتاب الايمان باب بَيَانِ غِلَظِ تَحْرِيمِ النَّمِيمَةِ ، و ج ٣ ص ٢٠١ ، و ج١٦ ص ١٥٩ باب تحريم النميمة ، الاذكار للنووي ج١ ص ٥٣٦ باب تحريم الغيبة والنميمة ، الزواجر ج٢ ص ٣٨ النميمة ، آفات اللسان في ضوء الكتاب والسنّة ج١ ص ٣٠ الفصل الثاني النميمة ، النهاية لابن الاثير ٥/١٢٠ ، نضرة النعيم ج١١ ص ٥٦٦٥ النميمة ، الموسوعة الفقهية الكويتية ج٤١ ص ٣٧٢ نميمة .

(٢) وَقِيلَ : إِفْشَاءُ السِّرِّ، وَهَتْكُ السِّتْرِ عَمَّا يُكْرَهُ كَشْفُهُ . الاذكار للنووي ج١ ص ٥٥٢ بابٌ في النميمة ، وانظر النهاية لابن الأثير ٥/ ١٢٠ .

وَقَالَ الْجَاحِظُ : اَلنَّمِيمَةُ : وَهُوَ أَنْ يُبَلِّغَ إِنْسَانٌ عَنْ آخَرَ قَوْلًا مَكْرُوهًا، أُسْتُسِرَّ بِذَلِكَ أَوْ لَمْ يُسْتَسَرَّ. وَالنَّوْعُ الْأَوَّلُ مِنْ قَبِيلِ إِفْشَاءِ السِّرِّ . تهذيب الأخلاق للجاحظ ص ٣١ بتصرف.

(٣) احياء علوم الدين ج ١ ص ١٥٦ كتاب آفات اللسان بيان حد النميمة وما يجب في ردها ، شرح النووي على مسلم ج٢ ص ١١٢ كتاب الايمان باب بَيَانِ غِلَظِ تَحْرِيمِ النَّمِيمَةِ ، الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص ٣٨ النميمة ، الكبائر للذهبي ج١ ص ١٦ الكبيرة الثالثة والاربعون النمام ، آفات اللسان في ضوء الكتاب والسنّة ج١ ص ٣٠ الفصل الثاني للنميمة ، الموسوعة الفقهية ج٤١ ص ٣٧٢ نميمة .

فلانکي خو ستا په باره کې دا دا خبره کړې ، خو چغل خوري صرف د همدې پورې خاص نده بلکه ددې حَد (تعريف) دادی چې انسان د بل چا داسې خبره ښکاره کړي چې د هغې ښکاره کول بَدګڼلې شي ، اوس برابره خبره ده چې ددې خبرې ښکاره کول هغه کس بَدګڼي چې د چا نه دا خبره رانقل کولې شي ، يا يې هغه کس بَده ګڼي چې چاته نقل کولې شي ، او يا يې يو دريم کس بده ګڼي .

او برابره خبره ده چې دا خبره ښکاره کول که په خُله سره وي ، يا په ليکلو سره وي او يا په اِشارې سره وي .

او برابره خبره ده چې دا کومه خبره نقل کولې شي که دا د اعمالو سره تعلق لري ، يا د اَقوالو سره تعلق لري .

او برابره خبره ده چې دا د چا نه رانقل کولې شي که دا په هغه کې عيب وي او که نه . بلکه حقيقت د چُغل خوری راز او هغه پټه خبره ښکاره کول دي د کومې ښکاره کول چې بَدګڼلې شي .

بلکه امام غزالي رحمه الله خو تر دې پورې ليکلي چې که يو انسان د نورو خلقو داسې اَحوال اوګوري چې هغوی ددې ښکاره کول بَدګڼي نو دا به دغه اَحوال نورو ته نه بيانوي .

البته په ځنې صورتونو کې ددې تذکره بل چاته صحيح ده چې کله په دې کې د يو مسلمان فائده وي ، او يا د يوې ګناه نه منع کول مقصود وي ، مثلا يو کس بل څوک اوګوري چې هغه د بل چا مال په ناجائزې طريقې سره خوري نو په ده باندې لازم دي چې هغه کس ته ددې خبر ورکړي ، ددې د پاره چې د هغه حق ضائع نشي .

خو که يو کس خپل مال په پټ ځای کې کيږدي او دا بل څوک اوګوري نو اوس ددې تذکره بل چاته کول هم چغل خوري او راز ښکاره کول دي . (١)

---

(١) بَلْ كان ما رآه الإنسان من أحوال الناس مما يكره فَيَنْبَغِي أَنْ يَسْكُتَ عَنْهُ إِلَّا مَا فِي حِكَايَتِهِ فَائِدَةٌ لِمُسْلِمٍ أَوْ دَفْعٌ لِمَعْصِيَةٍ كَمَا إِذَا رَأَى مَنْ يَتَنَاوَلُ مَالَ غَيْرِهِ فَعَلَيْهِ أن يشهد به مراعاة لحق المشهود له . فأما إذا رآه يخفي مالا لنفسه فذكره فهو نميمة وإفشاء للسر . فإن كان ما ينمّ به نقصًا وعيبًا في المحكي عنه كان قد جمع بين الغيبة والنميمة . احياء علوم الدين ج ١ ص ١٥٦ كتاب آفات اللسان بيان حد النميمة وما يجب في ردها .

د چُغل خورۍ حُکم

چُغل خوري ګناهِ کبیره ده ، امام بخاري رَحِمَهُ اللهُ په دې باندې مستقل باب لېږولی :

بَابٌ : اَلنَّمِيمَةُ مِنَ الكَبَائِرِ . (باب دی په بیان ددې کې چې چُغل خوري ګناهِ کبیره ده) .

او ددې باب د لاندې یې هغه حدیث راوړی په کوم کې چې چُغل خورۍ ته ګناهِ کبیره ویل شوی . (١)

امام ذهبي رَحِمَهُ اللهُ هم فرمایلي چې چُغل خوري ګناهِ کبیره ده ، دا په اتفاق د مسلمانانو حرامه ده ، او ددې په حُرمت باندې د قرآن کریم او احادیثو نه ډېر دلائل موجود دي . (٢)

همدارنګې علامه ابن حجر رَحِمَهُ اللهُ هم په " الزواجر " کې چُغل خورۍ ته ګناهِ کبیره او د الله ﷻ په نزد عظیمه ګناه ویلی . (٣)

همدارنګې د نبي علیه السلام د زمانې نه تر دې وخته د ټولو مسلمانانو په دې باندې اتفاق دی چې چُغل خوري حرامه ده ، تر اُوسه هیچا ددې په جواز باندې قول ندی کړی .

فقهاء کرامو هم لیکلي چې که یو کس چُغل خوري کوي او مقصد یې په دې سره د خلقو په مینځ کې فساد پیدا کول نه وي خو بیا هم دا مطلقًا ګناهِ کبیره ده . (٤)

---

(١) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا ، قَالَ : خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ بَعْضِ حِيطَانِ الْمَدِينَةِ ، فَسَمِعَ صَوْتَ إِنْسَانَيْنِ يُعَذَّبَانِ فِي قُبُورِهِمَا ، فَقَالَ : يُعَذَّبَانِ ، وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ ، وَإِنَّهُ لَكَبِيرٌ ، كَانَ أَحَدُهُمَا لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ ، وَكَانَ الْآخَرُ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ . صحيح البخاري كِتَابُ الأَدَبِ بَابٌ : اَلنَّمِيمَةُ مِنَ الكَبَائِرِ رقم الحديث ٦٠٥٥

(٢) وَأَمَّا أَحْكَامُهَا فَهِيَ حَرَامٌ بِإِجْمَاعِ الْمُسْلِمِينَ ، وَقَدْ تَظَاهَرَتْ عَلَى تَحْرِيمِهَا الدَّلَائِلُ الشَّرْعِيَّةُ مِنَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ . الكبائر للذهبي ص ١٦٠ اَلْكَبِيرَةُ الثَّالِثَةُ وَالأَرْبَعُونَ النمام .

(٣) عَدُّ النَّمِيمَةِ مِنَ الْكَبَائِرِ هُوَ مَا اتَّفَقُوا عَلَيْهِ ، وَبِهِ صَرَّحَ الْحَدِيثُ الصَّحِيحُ السَّابِقُ بِقَوْلِهِ : " بَلَى إِنَّهُ كَبِيرٌ " كَمَا مَرَّ فِيهِ . قَالَ الْحَافِظُ الْمُنْذِرِيُّ : أَجْمَعَتِ الْأُمَّةُ عَلَى تَحْرِيمِ النَّمِيمَةِ وَأَنَّهَا مِنْ أَعْظَمِ الذُّنُوبِ عِنْدَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ . الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص ٣٧ اَلْكَبِيرَةُ الثَّانِيَةُ وَالْخَمْسُونَ بَعْدَ الْمِائَتَيْنِ النَّمِيمَةُ .

(٤) اَلنَّمِيمَةُ كَبِيرَةٌ مِنَ الْكَبَائِرِ وَمُحَرَّمَةٌ بِالْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ وَالْإِجْمَاعِ ..... وَأَمَّا الْإِجْمَاعُ : فَقَدْ أَجْمَعَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ عَهْدِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى يَوْمِنَا هَذَا عَلَى أَنَّ النَّمِيمَةَ مُحَرَّمَةٌ وَلَمْ يَقُلْ أَحَدٌ بِحِلِّهَا أَوْ جَوَازِهَا . وَعَدَّهَا الْفُقَهَاءُ مِنَ الْكَبَائِرِ مُطْلَقًا وَإِنْ لَمْ يُقْصَدِ الْإِفْسَادُ بَيْنَ النَّاسِ . الموسوعة الفقهية ج ٢١ ص ٣٧٣ نميمة .

چُغل خور به (ابتداءً) جنت ته نه داخليږي

په قرآن کريم او احاديثو کې د چُغل خور د پاره ډيرې سزاګانې ذکر شوي .

١ . رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي : لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ . (١)

چُغل خور به جنت ته نه داخليږي .

يعنې په کاميابو اوّلني کسانو کې به جنت ته نه داخليږي . (٢)

ځکه دا داسې خطرناکه ګناه او شيطاني عادت دی چې ددې سره انسان جنت ته نشي داخليدی ، البته که الله ﷻ په خپل فضل و کرم سره څوک معاف کړي ، يا چُغل خور په جهنم کې ددې سزا اُوخوري او پاک شي نو بيا جنت ته داخليدې شي . (٣)

٢ . د مسلم شريف حديث دی ، حضرت همّام بن حارث فرمايي چې يو کس ؤ ، د خلقو خبرې به يې (د هغه وخت) اَميرته وَروړلې ، پس مونږ په جُمات کې (د حضرت حذيفة ﷺ سره) ناست وو ، خلقو (د هغه کس متعلق) وويل :

هٰذَا مِمَّنْ يَنْقُلُ الْحَدِيْثَ إِلَى الْأَمِيْرِ .

دا سړی د هغه خلقو نه دی چې اَميرته د خلقو خبرې وَروړي .

بيا دا سړی راغی او د مونږ سره کيناست ، حضرت حذيفة ﷺ اوفرمايل :

---

(١) صحيح البخاري كِتَابُ الْأَدَبِ بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ النَّمِيْمَةِ رقم الحديث ٦٠٥٦ ، صحيح مسلم كِتَابُ الْإِيْمَانِ بَابُ بَيَانِ غِلَظِ تَحْرِيْمِ النَّمِيْمَةِ رقم الحديث ١٦٩(١٠٥) ، و رقم الحديث ١٧٠(١٠٥) ، سنن ابي داؤد رقم الحديث ٤٨٧١ باب في القتات ، سنن الترمذي باب ماجاء في النمام رقم الحديث ٢٠٢٦ ، مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ٢٦٥٨٥ ، مسند احمد رقم الحديث ٢٣٢٤٧ ، صحيح ابن حبان باب النّميمة رقم الحديث ٥٧٦٥ ، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْهِجْرَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الأول رقم الحديث ٤٨٢٣(١٢) .

وفي رواية . قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَّامٌ . صحيح مسلم كِتَابُ الْإِيْمَانِ بَابُ بَيَانِ غِلَظِ تَحْرِيْمِ النَّمِيْمَةِ رقم الحديث ١٦٨(١٠٥) ، مسند احمد رقم الحديث ٢٣٣٢٥ ، ، شعب الايمان رقم ١٠٥٩٠

(٢) (لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ) أَيْ: مَعَ الْفَائِزِيْنَ (قَتَّاتٌ) بِفَتْحِ الْقَافِ وَتَشْدِيْدِ التَّاءِ أَيْ: نَمَّامٌ . مرقاة المفاتيح ج ٧ ص ٣٠٢٩ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْهِجْرَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الأول في تشريح رقم الحديث ٤٨٢٣ .

(٣) معارف الحديث ج ٢ ص ١٦١ .

سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ : لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ .

ما د رسول الله ﷺ نه اورېدلي چې دا يې فرمايل : جنت ته به چغل خور نه داخليږي . (١)

اته (٨) قسمه خلق به (ابتداءً) جنت ته نه داخليږي

حضرت عبدالله بن عُمر رضي الله عنهما د نبي عليه السلام داحديث رانقل کوي چې کله الله تعالى جنت پيدا کړو نو ورته وې فرمايل : تَكَلَّمِيْ . خبرې اوکړه .

نو جنت وويل : سَعِدَ مَنْ دَخَلَنِيْ . څوک چې ماته داخل شو هغه نېک بخت دی .

الله ربّ العزت ورته او فرمايل : وَعِزَّتِيْ وَجَلَالِيْ لَا يَسْكُنُ فِيْكِ ثَمَانِيَةُ نَفَرٍ مِنَ النَّاسِ .

زما دې په خپل عزت او جلال باندې قسَم وي چې په تا کې به اته (٨) قِسمه خلق او نه اوسيږي : ١. هميشه شراب څکوونکی ٢. هميشه زِنا کوونکی ٣. چُغل خور ٤. ديوث (يعنی څوک چې خپلې ښځې له پرَدې سرې راولي ، يا ښځه په زِنا ويني خو نه يې منع کوي) ٥. ظلم کوونکی عسکر ٦. مُخنّث (بَدکار هيجړا) ٧. صِله رَحمي کټ کوونکی ٨. هغه کس چې دا ووايي : که چيرته زه دا دا کار اونکړم نو په ما باندې د الله ﷻ دا عهد (وعده) ده ، بيا دا کس دا پوره نکړي . (٢)

---

(١) عَنْ هَمَّامِ بْنِ الْحَارِثِ، قَالَ : كَانَ رَجُلٌ يَنْقُلُ الْحَدِيْثَ إِلَى الْأَمِيْرِ . فَكُنَّا جُلُوْسًا فِي الْمَسْجِدِ . فَقَالَ الْقَوْمُ: هٰذَا مِمَّنْ يَنْقُلُ الْحَدِيْثَ إِلَى الْأَمِيْرِ . قَالَ : فَجَاءَ حَتّٰى جَلَسَ إِلَيْنَا . فَقَالَ حُذَيْفَةُ رضي الله عنه : سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ : لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ . صحيح مسلم كِتَابُ الْإِيْمَانِ بَابُ بَيَانِ غِلَظِ تَحْرِيْمِ النَّمِيْمَةِ رقم الحديث ١٦٩(١٠٥) ، صحيح ابن حبان باب النميمة ذكر نفي دخول الجنة عن النمام من المسلمين رقم الحديث ٥٧٦٥ ، الصمت لابن ابي الدنيا رقم الحديث ٢٧١ .

(٢) عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُمَا ، عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . أَنَّهُ قَالَ : لَمَّا خَلَقَ اللهُ تَعَالٰى الْجَنَّةَ . قَالَ لَهَا : تَكَلَّمِيْ . قَالَتْ : سَعِدَ مَنْ دَخَلَنِيْ . فَقَالَ الْجَبَّارُ جَلَّ وَعَلَا : وَعِزَّتِيْ وَجَلَالِيْ لَا يَسْكُنُ فِيْكِ ثَمَانِيَةُ نَفَرٍ مِنَ النَّاسِ مُدْمِنُ خَمْرٍ وَلَا مُصِرٌّ عَلَى الزِّنٰى وَلَا نَمَّامٌ وَلَا دَيُّوْثٌ وَهُوَ الْقَوْطَبَانُ . وَلَا الشَّرْطِيُّ . وَلَا الْمُخَنَّثُ وَلَا قَاطِعُ الرَّحِمِ . وَلَا الَّذِيْ يَقُوْلُ عَلَيَّ عَهْدُ اللهِ إِنْ لَمْ أَفْعَلْ كَذَا أَوْ كَذَا . ثُمَّ لَمْ يَفِ بِهِ . تنبيه الغافلين ص ١٧٢ باب النميمة ، احياء علوم الدين ج٣ ص ١٥٥ الآفة السادسة عشرة النميمة ، كنز العمال رقم ٢٠٣١ .

د چُغل خورۍ په وجه په عذاب قبر کې مبتلاء کیدل

د چُغل خورۍ په وجه انسان په عذابِ قبر کې مبتلاء کیږي :

١ . د بخاري شریف او مسلم شریف حدیث دی ، حضرت عبدالله بن عباس رضي الله عنهما فرمايي چې نبي کریم صلی الله علیه وسلم د مدینې منورې د یو باغ نه بهر تشریف راوړو ، نو د دوه (مړو) انسانانو آوازونه یې واوریدل چې دوی ته په خپلو قبرونو کې عذاب ورکولې شو ، نو نبي علیه السلام اوفرمایل :

يُعَذَّبَانِ، وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، وَإِنَّهُ لَكَبِيرٌ. كَانَ أَحَدُهُمَا لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ، وَكَانَ الْآخَرُ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ .

دوی دواړو ته (په قبر کې) عذاب ورکولې شي ، او (د دوی په ګمان باندې) دوی ته (داسې) په کبیره ګناه باندې عذاب نشي ورکولی (چې د ګنې د هغې نه بچ کیدل سخت دي) او یقیناً چې دا کبیره ګناه ده ، یو به د تشو متیازو نه ځان نه ساتل ، او دې بل به چُغل خوري کوله .

بیا نبي علیه السلام د قجورې یوه څانګه راأوغوښته ، په مینځ یې دوه ټوټې کړه ، یوه حصه یې په یو قبر باندې کیښوده او بله حصه یې په بل قبر باندې کیښوده ، او وې فرمایل :

لَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَيْبَسَا .

اُمید دی چې په دوی باندې به تر هغې پورې عذاب سپک وي تر څو پورې چې دا څانګه نه وي اُوچه شوي . (١)

---

(١) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما، قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ بَعْضِ حِيطَانِ الْمَدِينَةِ، فَسَمِعَ صَوْتَ إِنْسَانَيْنِ يُعَذَّبَانِ فِي قُبُورِهِمَا، فَقَالَ: «يُعَذَّبَانِ، وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، وَإِنَّهُ لَكَبِيرٌ، كَانَ أَحَدُهُمَا لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ، وَكَانَ الْآخَرُ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ» ثُمَّ دَعَا بِجَرِيدَةٍ فَكَسَرَهَا بِكِسْرَتَيْنِ أَوْ ثِنْتَيْنِ، فَجَعَلَ كِسْرَةً فِي قَبْرِ هَذَا، وَكِسْرَةً فِي قَبْرِ هَذَا، فَقَالَ: «لَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَيْبَسَا». صحيح البخاري كِتَابُ الأَدَبِ بَابُ: النَّمِيمَةُ مِنَ الكَبَائِرِ رقم الحديث ٦٠٥٥، ورقم الحديث ٢١٦، ورقم الحديث ٢١٨ كِتَابُ الوُضُوءِ بَابُ: مِنَ الكَبَائِرِ أَنْ لَا يَسْتَتِرَ مِنْ بَوْلِهِ، ورقم الحديث ١٣٦١ كِتَابُ الجَنَائِزِ بَابُ التَّحْرِيضِ عَلَى القَبْرِ، ورقم الحديث ٦٠٥٢ بَابُ الغِيبَةِ. ←←←←←

٢ . حضرت قتادة ﷺ فرمايي چې مونږ ته دا خبره رارسيدلې چې د عذابِ قبر درې ثُلثه (حصې) دي : يو ثُلث د غيبت کولو په وجه دی ، يو ثلث د تشو متيازو نه ځان نه ساتلو په وجه دی ، او يو ثلث د چُغل خورۍ په وجه دی .(١)

٣ . حضرت کعب ﷺ فرمايي :

اِتَّقُوا النَّمِيْمَةَ فَإِنَّ صَاحِبَهَا لَا يَسْتَرِيْحُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ .

تاسو د چُغل خورۍ نه ځان اوساتئ ، ځکه چُغل خور د عذابِ قبر نه په اَمان کې نه وي .(٢)

٤ . عمرو بن دِينا رَحِمَهُ اللّٰهُ فرمايي چې په مدينه منوّره کې يو کس وُ ، د هغه يوه خُور وه چې د مدينې منوّرې په يو طرف کې اُوسيدله ، هغه بيمار شوه ، دا به د هغې پوښتنې ته ورتلو ، بيا هغه وفات شوه ، د هغې د تجهيز او جنازې نه پس يې په قبر کې دفن کړه ، (د

← ← ← صحيح مسلم رقم الحديث ١١١(٢٩٢) كِتَابِ الطَّهَارَةِ بَابُ الدَّلِيلِ عَلَى نَجَاسَةِ الْبَوْلِ وَوُجُوبِ الْاِسْتِبْرَاءِ مِنْهُ . سنن ابي داؤد رقم الحديث ٢٠ باب الاستبراء من البول ، سنن الترمذي باب التشديد في البول رقم الحديث ٧٠ ، مشكوة المصابيح باب آداب الخلاء الفصل الاول رقم الحديث ٣٣٨(٥) .

(وَمَا يُعَذَّبَانِ فِيْ كَبِيْرٍ) : قَالَ بَعْضُهُمْ : مَعْنَاهُ إِنَّهُمَا لَا يُعَذَّبَانِ فِيْ أَمْرٍ يَشُقُّ وَيَكْبُرُ عَلَيْهِمَا الْإِحْتِرَازُ عَنْهُ ، وَ إِلَّا لَكَانَا مَعْذُوْرَيْنِ كَسَلَسِ الْبَوْلِ وَالْإِسْتِحَاضَةِ . أَوْ فِيْمَا يَسْتَعْظِمُهُ النَّاسُ وَلَا يُجْتَرَأُ عَلَيْهِ . فَإِنَّهُ لَمْ يَشُقَّ عَلَيْهِمَا الْإِسْتِتَارُ عِنْدَ الْبَوْلِ وَتَرْكُ النَّمِيْمَةِ . وَلَمْ يَرِدْ أَنَّ الْأَمْرَ فِيْهِمَا هَيِّنٌ غَيْرُ كَبِيْرٍ فِي الدِّيْنِ . قَالَ فِي النِّهَايَةِ : كَيْفَ لَا يَكُوْنُ كَبِيْرًا وَهُمَا يُعَذَّبَانِ فِيْهِ . مرقاة المفاتيح ج١ ص ٣٧٥ باب اداء الخلاء الفصل الاول في تشريح حديث ٣٣٨ .

قَالَ الْعُلَمَاءُ : مَعْنَى " وَمَا يُعَذَّبَانِ فِيْ كَبِيْرٍ " أَيْ كَبِيْرٍ فِيْ زَعْمِهِمَا وَقِيْلَ : كَبِيْرٌ تَرْكُهُ عَلَيْهِمَا . رياض الصالحين ج١ ص ٢٣٤ باب تحريم النميمة وهي نقل الكلام بين الناس على جهة الإفساد . الاذكار للنووي ج١ ص ٥٣٧ .

(وَمَا يُعَذَّبَانِ فِيْ كَبِيْرٍ) أَيْ لَيْسَ بِكَبِيْرٍ تَرْكُهُ عَلَيْهِمَا أَوْ لَيْسَ بِكَبِيْرٍ فِيْ زَعْمِهِمَا وَلِهٰذَا قَالَ فِيْ رِوَايَةٍ أُخْرٰى : بَلْ إِنَّهُ كَبِيْرٌ . الكبائر ج١ ص ١٦٠ اَلْكَبِيْرَةُ الثَّالِثَةُ وَالْأَرْبَعُوْنَ النمام

(١) قَالَ قَتَادَةُ ﷺ : ذُكِرَ لَنَا أَنَّ عَذَابَ الْقَبْرِ ثَلَاثَةُ أَثْلَاثٍ : ثُلُثٌ مِنَ الْغِيْبَةِ . وَثُلُثٌ مِنَ الْبَوْلِ . وَثُلُثٌ مِنَ النَّمِيْمَةِ . الزواجر عن اقتراف الكبائر ج ٢ ص ١٨ اَلْكَبِيْرَةُ الثَّامِنَةُ وَالتَّاسِعَةُ وَالْأَرْبَعُوْنَ بَعْدَ الْمِائَتَيْنِ الْغِيْبَةُ وَالسُّكُوْتُ عَنْهَا

(٢) الصمت وآداب اللسان لابن ابي الدنيا ج١ ص ١٦١ رقم ٢٧٣ بَابُ ذَمِّ النَّمِيْمَةِ .

دَفن کولو په وخت دې کس نه په دې قبر کې د روپو کڅوړه اوغورځيده خو دا وربانديې پوهه نه شو) ، کله يې چې دا دَفن کړه او واپس ورنه کور ته راغلي نو هغه د روپو کڅوړه ورته رايادهشوه کومه چې دده سره وه (دا پوهه شو چې هغه رانه په قبر کې غورځيدلې ده) .

ده يو بل ملګری هم د ځان سره د مدد د پاره روان کړو ، دواړه قبر ته راغلل ، قبر يې (څه اندازه) راأوسپړل نو د روپو کچوړه يې پيدا کړه .

بيا ده دې خپل ملګري ته وويل : تَنَحَّ حَتّٰى أَنْظُرَ عَلٰى أَيِّ حَالٍ أُخْتِيْ ؟

ته لږ اَخوا لاړ شه تر دې چې زه اوګورم چې زما خور په څه حال ده ؟

(هغه ملګری يې اخوا شو) ده د لحد يوه تَبی (تخته) راپورته کړه نو ناڅاپه يې اُوليد چې غونډ قبر د اُور نه ډک دی ، پس ده واپس ورباندې تخته کيښوده او قبر يې دوباره برابر کړو ، دا خپلې مور ته راغی او ورته وې ويل :

أَخْبِرِيْنِيْ عَمَّا كَانَتْ أُخْتِيْ عَلَيْهِ .

زما خور به چې کوم کار کولو د هغې په باره کې ماته خبر راکړه .

مور ورته وويل : د خور متعلق ولې پوښتنه کوی حالانکه هغه خو وفات شوی ؟

ده ورته وويل : خامخا د هغې په باره کې خبر راکړه (چې هغې به څه کار کولو ؟)

مور ورته وويل :

كَانَتْ أُخْتُكَ تُؤَخِّرُ الصَّلَاةَ وَلَا تُصَلِّيْ بِطَهَارَةٍ تَامَّةٍ ، وَتَأْتِيْ فِيْ أَبْوَابِ الْجِيْرَانِ إِذَا نَامُوْا فَتُلْقِمُ أُذُنَهَا أَبْوَابَهُمْ فَتُخْرِجُ حَدِيْثَهُمْ . يَعْنِيْ أَنَّهَا كَانَتْ تَسْمَعُ الْحَدِيْثَ لِكَيْ تَمْشِيْ بِالنَّمِيْمَةِ .

ستا خور به مونځ د خپل وخت نه روستو کول او په کامل پاکوالي کې به يې مونځ نه کول ، او چې خلق به اُوده شو نو دا به د ګاونډيانو دَروازو ته تلله ، د هغوی خبرو ته به يې په پټه غوږ نيولو ، بيا به يې د هغوی خبرې نورو ته رسولی (يعنی چُغل خوري به يې کوله) . (١)

---

(١) وَرُوِيَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِيْنَارٍ رَحِمَهُ اللهُ : كَانَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْمَدِيْنَةِ . لَهُ أُخْتٌ فِيْ نَاحِيَةِ الْمَدِيْنَةِ . فَاشْتَكَتْ فَكَانَ يَأْتِيْهَا يَعُوْدُهَا ثُمَّ مَاتَتْ . فَجَهَّزَهَا وَحَمَلَهَا إِلٰى قَبْرِهَا . فَلَمَّا دُفِنَتْ وَرَجَعَ إِلٰى أَهْلِهَا ذَكَرَ أَنَّهُ نَسِيَ كِيْسًا كَانَ مَعَهُ . فَاسْتَعَانَ بِرَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَأَتَيَا الْقَبْرَ فَنَبَشَهَا فَوَجَدَ الْكِيْسَ . فَقَالَ لِلرَّجُلِ : تَنَحَّ حَتّٰى أَنْظُرَ عَلٰى أَيِّ حَالٍ أُخْتِيْ ؟ فَرَفَعَ بَعْضَ مَا كَانَ عَلَى اللَّحْدِ فَإِذَا الْقَبْرُ مُشْتَعِلٌ نَارًا . فَرَدَّهُ فَسَوَّى الْقَبْرَ ← ← ← ← ←

فائده : ددينه معلومه شوه چې چغل خوري د عذابِ قبر سبب دی ، پس څوک چې دا غواړي چې د عذابِ قبر نه نِجات اُومومي نو ده له په کار دي چې د چغل خورۍ او نورو ګناهونو نه ځان اُوساتي .

چُغل خوري د وَلدِ زِنا صفت دی

الله تعالی نبي عليه السلام ته فرمايي چې ته د وليد بن مغيره کافر خبره مه منه ، بيا الله ﷻ د وليد بن مغيره رذيل صفتونه هم ذکر کړي ، په هغې کې دا هم دي :

﴿ هَمَّازٍ مَّشَّآءِۭ بِنَمِيمٍ ۝ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ اَثِيمٍ ۝ عُتُلٍّۭ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ﴾.(١)

ترجمه : عيب لېونکی دی ، ګرزنده چُغل خور دی ، د نېکۍ د کارونو نه منع کوونکی دی ، د حَد نه تجاوز کوونکی ګناهګار دی ، بَدخويه دی ، ددې ټولو نه پس بَداَخلاقه (ولدِ زِنا) دی .

امام غزالي رَحِمَهُ اللهُ په " احياء العلوم " کې او فقيه ابوالليث سمرقندي رَحِمَهُ اللهُ په " تنبيه الغافلين " کې د عبدالله بن مبارک رَحِمَهُ اللهُ دا قول رانقل کړی چې زَنِيم ولدِ زِنا ته وايي کوم چې دخلقو خبرې نه پټوي (يعنی د خلقو عيبونه ښکاره کوي) . او ده دې طرفته اِشاره کړی چې څوک د خلقو خبرې نه پټوي او چُغل خوري کوي نو دا په دې باندې دلالت کوي چې دا سړی ولدِ زِنا دی ، ځکه داخبره د قرآن کريم ددې آيت ﴿ عُتُلٍّۭ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ﴾ نه مستنبط کيږي ، ځکه په وليد بن مغيره کافر کې د چُغل خورۍ سره سره دا نور صفتونه هم

← ← ← ← فَرَجَعَ إِلَى أُمِّهِ. فَقَالَ أَخْبِرِينِي عَمَّا كَانَتْ أُخْتِي عَلَيْهِ . فَقَالَتْ : وَلِمَ تَسْأَلُ عَنْ أُخْتِكَ وَقَدْ هَلَكَتْ ؟ قَالَ فَأَخْبِرِينِي . قَالَتْ : كَانَتْ أُخْتُكَ تُؤَخِّرُ الصَّلَاةَ وَلَا تُصَلِّي بِطَهَارَةٍ تَامَّةٍ . وَتَأْتِي فِي أَبْوَابِ الْجِيرَانِ إِذَا نَامُوا فَتُلْقِمُ أُذُنَهَا أَبْوَابَهُمْ فَتُخْرِجُ حَدِيثَهُمْ. يَعْنِي أَنَّهَا كَانَتْ تَسْمَعُ الْحَدِيثَ لِكَيْ تَمْشِيَ بِالنَّمِيمَةِ. وَهُوَ سَبَبُ عَذَابِ الْقَبْرِ. فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْجُوَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ فَعَلَيْهِ أَنْ يَتَحَرَّزَ عَنِ النَّمِيمَةِ. وَعَنْ سَائِرِ الذُّنُوبِ. لِيَنْجُوَ مِنْ عَذَابِهِ وَيَسْهُلَ عَلَيْهِ سُؤَالُ مُنْكَرٍ وَنَكِيرٍ. تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ص ٥١ بَابُ: عَذَابِ الْقَبْرِ وَغَيْرِهِ

(١) القلم آية ١١ تا ١٣ .

وو، او الله تعالی د هغه په باره کې فرمايلي چې هغه زَنِيم (ولدِ زِنا) دی. (١)

يحيٰی بن اکثم رَحِمَهُ اللهُ فرمايي: أَلَمُّ النَّاسِ وَلَدُ الزِّنَا. (٢)

په خلقو کې ډير چغل خور ولدِ زِنا وي.

په خلقو کې بدترين خلق چغل خواره دي

رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

خِيَارُ عِبَادِ اللهِ الَّذِيْنَ إِذَا رُءُوْا ذُكِرَ اللهُ، وَشِرَارُ عِبَادِ اللهِ الْمَشَّاءُوْنَ بِالنَّمِيْمَةِ. اَلْمُفَرِّقُوْنَ بَيْنَ الْأَحِبَّةِ... (٣)

د الله ﷻ په بندګانو کې بهترين خلق هغه دي چې کله دوی اُوليدې شي نو (انسان ته) الله تعالی رايـاد شي، او د الله ﷻ په بندګانو کې بَدترين خلق هغه دي چې په چغل خورۍ

---

(١) قَالَ اللهُ تَعَالَى { هَمَّازٍ مَّشَّآءِۭ بِنَمِيمٍ } ثُمَّ قَالَ { عُتُلٍّۭ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ } قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ رَحِمَهُ اللهُ: اَلزَّنِيْمُ وَلَدُ الزِّنَا الَّذِيْ لَا يَكْتُمُ الْحَدِيْثَ. وَأَشَارَ بِهِ إِلَى أَنَّ كُلَّ مَنْ لَمْ يَكْتُمِ الْحَدِيْثَ وَمَشٰى بِالنَّمِيْمَةِ دَلَّ عَلَى أَنَّهُ وَلَدُ زِنًا اِسْتِنْبَاطًا مِنْ قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ { عُتُلٍّۭ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ } وَالزَّنِيْمُ هُوَ الدَّعِيُّ. احياء علوم الدين ج ٣ ص ١٥٤ كتاب آفات اللسان الْآفَةُ السَّادِسَةُ عَشْرَةَ النَّمِيْمَةُ.

وَرُوِيَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْمُبَارَكِ رَحِمَهُ اللهُ، أَنَّهُ قَالَ: وَلَدُ الزِّنٰى لَا يَكْتُمُ الْحَدِيْثَ. وَذُو الْحَسَبِ فِيْ قَوْمِهِ لَا يُؤْذِيْ جَارَهُ. يَعْنِي الَّذِيْ لَا يَكْتُمُ النَّاسَ وَيَمْشِيْ بِالنَّمِيْمَةِ فَهُوَ وَلَدُ الزِّنٰى وَإِنَّهُ لَوْ لَمْ يَكُنْ وَلَدَ الزِّنٰى لَكَتَمَ الْحَدِيْثَ. وَهٰذَا مُسْتَخْرَجٌ مِنْ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: ﴿ هَمَّازٍ مَّشَّآءِۭ بِنَمِيمٍ ۝ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ۝ عُتُلٍّۭ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ﴾. يَعْنِي الْوَلِيْدَ بْنَ الْمُغِيْرَةِ فَإِنَّهُ كَانَ طَعَّانًا. يَمْشِيْ بِالنَّمِيْمَةِ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ. يَعْنِي يَمْنَعُ الْخَيْرَ مِنَ النَّاسِ. مُعْتَدٍ أَثِيمٍ يَعْنِي عَاصٍ. عُتُلٍّ بَعْدَ ذٰلِكَ زَنِيمٍ. يَعْنِي مَنْ فِيْهِ هٰذَا كُلُّهُ فَهُوَ دَعِيٌّ. وَالدَّعِيُّ هُوَ وَلَدُ الزِّنٰى. تنبيه الغافلين باحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ص ١٧٣ بَابُ النَّمِيْمَةِ

(٢) مساوي الاخلاق للخرائطي ص ٩٦، نضرة النعيم في مكارم أخلاق الرسول الكريم - صلى الله عليه وسلم ج ١١ ص ٥٦٧١ النميمة.

(٣) مسند احمد رقم الحديث ١٧٩٩٨، مشكاة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْهِجْرَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّالِثُ رقم الحديث ٤٨٧١(٦٠)، مجمع الزوائد ومنبع الفوائد باب ماجاء في الغيبة والنميمة رقم الحديث ١٣١٣٩، الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص ٣٦ النميمة، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٢٨٢٤(٣) الترهيب من النميمة.

کولو سره کړځي ، او د دوستانو په مينځ کې جدائي راولي ...

تشريح په دې حديث کې د نېکانو او بدانو خلقو نخه بيان شوی چې نېکان خلق هغه دي چې د دوی په ليدلو سره انسان ته الله ﷻ رايادېږي ، او بدان خلق هغه دي چې د فساد په خاطر باندې د مسلمانانو په مينځ کې چغل خوري کوي ، او د دوستانو په مينځ کې بې اتفاقي پيدا کوي.

چغل خور د جادوګر او شيطان نه هم ډېر نقصاني دی

١. يحيٰى بن اکثم رَحِمَهُ اللهُ فرمايي چې چغل خور د ساحر نه هم ډېر بَد دی ، ځکه چغل خور په لږ ساعت کې دومره ډېر نقصان کولې شي څومره چې ساحر په يوه مياشت کې هم نشي کولی . او دا هم ويل شوي چې د چغل خور عمل د شيطان د کار نه هم ډېر ضَرَرناک دی ، ځکه د شيطان عمل صرف په خيال او وَسوسې اچولو سره وي او د چغل خور عمل مخامخ او ښکاره وي . (١)

٢. علامه ابن عبدالبر رَحِمَهُ اللهُ د يحيٰى بن کثير رَحِمَهُ اللهُ نه نقل کړي :

يُفْسِدُ النَّمَّامُ وَالْكَذَّابُ فِي سَاعَةٍ مَالَا يُفْسِدُهُ السَّاحِرُ فِي سَنَةٍ . (٢)

چغل خور او دروغجن په لږ ساعت کې دومره فساد پيدا کوي چې ساحر يې په يو کال کې هم نشي پيدا کولی .

بلکه علماؤ خو تر دې پورې ليکلي چې چغل خوري هم د سِحر يو قِسم دی ، ځکه لکه څرنګې چې په سِحر سره د خلقو په مينځ کې بې اِتفاقي پيدا کيږي ، د محبت کوونکو په مينځ کې جدائي راځي ، او شرونه پيدا کيږي نو همدغه کارونه په چغل خورۍ سره هم پيدا

---

(١) وَقَالَ يَحْيَى بْنُ أَكْثَمَ رَحِمَهُ اللهُ : اَلنَّمَّامُ شَرٌّ مِنَ السَّاحِرِ. وَيَعْمَلُ النَّمَّامُ فِي سَاعَةٍ مَالَا يَعْمَلُ السَّاحِرُ فِي شَهْرٍ. وَيُقَالُ . عَمَلُ النَّمَّامِ أَضَرُّ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ. لِأَنَّ عَمَلَ الشَّيْطَانِ بِالْخَيَالِ وَالْوَسْوَسَةِ . وَعَمَلَ النَّمَّامِ بِالْمُوَاجَهَةِ وَالْمُعَايَنَةِ. تنبيه الغافلين ص ١٧١ بَابُ النَّمِيمَةِ . حلية الأولياء وطبقات الأصفياء ج٣ ص ٧٠ .

(٢) آفات اللسان في ضوء الكتاب والسنة ج١ ص ٣٢ ، مرقاة المفاتيح ج١ ص ١٢٤ في تشريح حديث ٥٢ .

کيږي . (۱)

د چغل خوري په وجه دوه خاندانونه تباه کيدل

خلق چغل خوري معمولي ګناه ګڼي خو دا دومره خطرناکه ګناه ده چې ددې په وجه غټ غټ خاندانونه تباه شوي ، او د کلونو کلونو دشمنۍ او جنګونه ورنه پيدا شوي .

په تنبيه الغافلين ، اِحياء العلوم او نورو معتمدو کتابونو کې دا واقعه ذکر ده : حماد بن سلمة رَحِمَهُ اللّٰهُ فرمايي چې يو سړي غلام خرڅول ، دې خرڅونکي اخيستونکي ته وويل :

لَيْسَ فِيْهِ عَيْبٌ إِلَّا أَنَّهُ نَمَّامٌ .

په ده کې بل هيڅ عيب نشته صرف دا چغل خور دی . (يعنی د دوه کسانو په مينځ کې د فساد په خاطر خبرې وړي راوړي) .

اخيستونکي دا معمول عيب اوګڼړل او ددې عيب باوجود يې واخيست . دا غلام دده سره يو څو ورځې وُ ، بيا دې غلام د خپل مولی ښځې ته وويل :

ستا خاوند د تا سره محبت نه کوي ، اِراده لري چې په تا باندې بل واده اوکړي ، آيا ستا دا خوښه ده چې هغه په تا باندې مهربانه شي ؟ (او بل واده اونکړي ؟)

ښځې ورته وويل : آو . ده ورته وويل : دا چاره واخله او هغه چې کله اُوده شي نو د ګيږي لاندې طرف (د مَرۍ سره نزدې) يو څو ويښتان ورنه راکټ کړه (ددې د پاره چې زه ورباندې سِحر اوکړم ، نو په تا باندې به مهربانه شي) .

بيا دا غلام ددې ښځې خاوند ته راغی ، او ورته وې ويل : ستا دې ښځې د ځان د پاره بل يار نيولې دی او ستا د وژلو اِراده لري ، آيا ستا دا خوښه ده چې دا خبره تاته يقيني معلومه شي ؟ ده ورته وويل : آو . غلام ورته وويل : ته ورته ځان په اُودو واچوه (يعنی صرف ځمله ، سترګې پټې کړه ، او اُوده کيږه مه) .

پس د سړی ځملاست ، ځان يې اُوده غوندې کړو ، په دې وخت کې يې ښځه راغله ، تېره پرې د ورسره وه ، اِراده يې وه چې د ګيږې د لاندې طرف يو څو ويښتان راغوڅ کړي .

---

(۱) والنميمة من أنواع السحر لأنها تشارك السحر في التفريق بين الناس وتغيير قلوب المتحابين وتلقيح الشرور . آفات اللسان في ضوء الكتاب والسنة ج ۱ ص ۳۲

خاوند يې دا ګمان اوکړو چې ګني په چاره مې حلالوي نو سمدستي راپاڅيد او په چاره باندې همدا ښځه قتل کړه ، (دا غلام د ښځې کورنۍ واله ته ورغی او ورته وې ويل چې سړي ستاسو ښځه قتل کړه) د ښځې کورنۍ واله راغلل او دا سړی يې قتل کړو ، بيا د سړي خاندان واله راغلل او د دواړو خاندانونو په مينځ کې سخت جنګ شروع شو . (نو د چُغل خوري په وجه په دوه خاندانونو کې سخت جنګ شروع شو او ډير مړي په کې اُوشو) . (١)

نن صبا په کورونو کې اکثره جګړې وي نو ددې يوه غټه وجه چُغل خوري هم ده ، چې د فساد په خاطر د يو خبره بل ته او دبل خبره ده ته رارسولې شي ، نو ددينه لوي جنګ جوړ شي ، لهذا چُغل خوري وړه ګناه ګنړل ندي په کار .

په خلقو کې بَدترين کس دوه مَخيزی انسان دی

دوه مخيزې کس هم چغل خوروي ، د داسې کس د پاره هم سخت وعيد ونه راغلي :

١. رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ مِنْ شَرِّ النَّاسِ ذَا الْوَجْهَيْنِ الَّذِيْ يَأْتِيْ هٰؤُلَاءِ بِوَجْهٍ، وَهٰؤُلَاءِ بِوَجْهٍ . (٢)

بيشکه په خلقو کې بَدترين کس دوه مَخيزی انسان دی کوم چې دې خلقو ته په يو مخ راځي ، او دې نورو خلقو ته په بل مخ راځي .

---

(١) وَرُوِيَ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ رَحِمَهُ اللّٰهُ . أَنَّهُ قَالَ : بَاعَ رَجُلٌ غُلَامًا . فَقَالَ لِلْمُشْتَرِيْ : لَيْسَ فِيْهِ عَيْبٌ إِلَّا أَنَّهُ نَمَّامٌ. فَاسْتَخَفَّهُ الْمُشْتَرِيْ فَاشْتَرَاهُ عَلٰى ذٰلِكَ الْعَيْبِ. فَمَكَثَ الْغُلَامُ عِنْدَهُ أَيَّامًا ثُمَّ قَالَ لِزَوْجَةِ مَوْلَاهُ : إِنَّ زَوْجَكِ لَا يُحِبُّكِ وَهُوَ يُرِيْدُ أَنْ يَتَسَرّٰى عَلَيْكِ . أَتُرِيْدِيْنَ أَنْ يَعْطِفَ عَلَيْكِ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ. قَالَ لَهَا : خُذِيْ الْمُوْسٰى وَاحْلِقِيْ شَعَرَاتٍ مِنْ بَاطِنِ لِحْيَتِهِ إِذَا نَامَ. ثُمَّ جَاءَ إِلَى الزَّوْجِ وَقَالَ : إِنَّ امْرَأَتَكَ تَخَادَنَتْ يَعْنِيْ اتَّخَذَتْ خَلِيْلًا وَهِيَ قَاتِلَتُكَ . أَتُرِيْدُ أَنْ يَتَبَيَّنَ لَكَ ذٰلِكَ ؟ قَالَ : نَعَمْ. قَالَ : فَتَنَاوَمَ لَهَا . فَتَنَاوَمَ الرَّجُلُ. فَجَاءَتِ امْرَأَتُهُ بِمُوْسٰى لِتَحْلِقَ الشَّعَرَاتِ . فَظَنَّ الزَّوْجُ أَنَّهَا تُرِيْدُ قَتْلَهُ. فَأَخَذَ مِنْهَا الْمُوْسٰى فَقَتَلَهَا فَجَاءَ أَوْلِيَاؤُهَا فَقَتَلُوْهُ. فَجَاءَ أَوْلِيَاءُ الرَّجُلِ وَوَقَعَ الْقِتَالُ بَيْنَ الْفَرِيْقَيْنِ. تنبيه الغافلين ص ١٧١ بَابُ النَّمِيْمَةِ . احياء علوم الدين ج٣ ص ١٥٨ الآفة السادسة عشرة النميمة ، الصمت لابن ابي الدنيا ج١ ص ١٥٩ رقم ٢٦٨ .

(٢) صحيح مسلم كتاب البِرِّ وَالصِّلَةِ وَالْآدَابِ بَابُ ذَمِّ ذِي الْوَجْهَيْنِ وَتَحْرِيْمِ فِعْلِهِ رقم الحديث ٩٨(٢٥٢٦) ، مسند احمد رقم الحديث ١٠٧٠٠ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ١٦٦٦٢ ، شعب الايمان رقم الحديث ٢٥٣٨ .

تشريح : امام نووي رَحِمَهُ اللهُ د دوه مخيزي انسان تعريف داسې کړی چې کله د دوه ډلو په مينځ کې دُشمني وي نو دا د فساد په خاطر يوې ډلې ته ورشي هغوی ته په خبرو کې دا ظاهره کړي چې زه ستاسو دوست يم او د هغه بلې ډلې مخالف يم ، بيا دې بلې ډلې ته راشي دوی ته هم داظاهره کړي چې زه ستاسو دوست يم او د هغوی مخالف يم . نو داسې کس دوه مخيزی دی .

البته که هرې ډلې ته د اِصلاح په خاطر باندې راځي نو دا بيا صحيح دی . (١)

ملا علي قاري رَحِمَهُ اللهُ فرمايي چې دوه مخيزی انسان هغه دی چې يو کس ته مخامخ ځان داسې ښکاره کوي چې ګنې زه د تاسره محبت کوم او ستا خېرخواه يم خو بيا پشې شا د هغه پسې بدې ردې خبرې کوي .

يا دوه مخيزی انسان هغه دی چې کله د دوه کسانو په مينځ کې دُشمني وي دا هر کس ته دا ظاهروي چې زه ستا دوست او مدد ګاريم او دده د وړاندې د هغه بل کس غيبت کوي ، بيا چې کله هغه بل کس ته لاړشي نو هغه ته هم ځان داسې ظاهر کړي . (٢)

٣ . حضرت ابوهريرة رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فرمايي چې رسولُ الله صلى الله عليه وسلم د صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ نه پوښتنه اوکړه : هَلْ تَدْرُوْنَ مَنْ شِرَارُكُمْ ؟

آيا تاسو پوهيږی چې په تاسو کې شرير (بَدترين) کس څوک دی ؟

صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ورته اوفرمايل : الله او د هغه رسول ښه پوهيږي .

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل :

أَوَّلُ شِرَارُكُمْ ذُو الْوَجْهَيْنِ الَّذِيْ يَأْتِيْ هٰؤُلَاءِ بِوَجْهٍ ، وَهٰؤُلَاءِ بِوَجْهٍ .

---

(١) وَالْمُرَادُ مَنْ يَأْتِيْ كُلَّ طَائِفَةٍ وَيُظْهِرُ أَنَّهُ مِنْهُمْ وَمُخَالِفٌ لِلْآخَرِيْنَ مُبْغِضٌ . فَإِنْ أَتَى كُلَّ طَائِفَةٍ بِالْإِصْلَاحِ وَنَحْوِهِ فَمَحْمُوْدٌ . شرح النووي على مسلم (المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجاج) ج ١٦ ص ١٥٦ باب ذم ذي الوجهين وتحريم فعله

(٢) (مَنْ كَانَ ذَا وَجْهَيْنِ فِي الدُّنْيَا) قِيْلَ : اَلْمُرَادُ بِهِ مَنْ يُرِيْ نَفْسَهُ عِنْدَ شَخْصٍ أَنَّهُ مِنْ جُمْلَةِ مُحِبِّيْهِ وَنَاصِحِيْهِ ، وَهُوَ يُحَدِّثُ فِيْ غَيْبَتِهِ بِمَسَاوِيْهِ . وَقِيْلَ : اَلْمَعْنٰى مَنْ كَانَ مَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنْ عَدُوَّيْنِ كَأَنَّهُ صَدِيْقُهُ ، وَيَظُنُّ أَنَّهُ نَاصِرٌ لَهُ وَيَذُمُّ هٰذَا عِنْدَ ذٰلِكَ وَذٰلِكَ عِنْدَ هٰذَا . مرقاة المفاتيح ج ٧ ص ٣٠٤٤ في تشريح حديث ٤٨٣٦ .

اولنې بَدترين کس په تاسو کې دوه مَخيزی انسان دی کوم چې يوې دَلې ته په يو مخ راځي او بلې دَلې ته په بل مخ راځي . (١)

د دوه مخيزي انسان د پاره د قيامت په ورځ رسوائي

دوه مَخيزی کس به د قيامت په ورځ بَدترين انسان وي ، او دده د پاره به سخته سزا وي .

١ . رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

تَجِدُ مِنْ شَرِّ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ اللهِ ذَا الْوَجْهَيْنِ . اَلَّذِيْ يَأْتِيْ هٰؤُلَاءِ بِوَجْهٍ . وَهٰؤُلَاءِ بِوَجْهٍ . (٢)

ته به د قيامت په ورځ د الله ﷻ په نزد په ټولو خلقو کې بَدترين کس هغه اُومومی چې هغه دوه مَخيزی وي چې يوې دَلې ته په يو مخ راځي ، او بلې دَلې ته په بل مخ راځي .
(يعنی د منافق او چُغل خور په شان چې هرې دلې ته ورشي نو د فساد خوَرولو په خاطر د هغوی د مرضۍ موافق خبره کوي ، او د هر چا خبرې سره ځان برابروي) .

٢ . نبي عليه السلام فرمايي :

مَنْ كَانَ ذَا وَجْهَيْنِ فِي الدُّنْيَا كَانَ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِسَانَانِ مِنْ نَارٍ .
څوک چې په دُنيا کې (د منافقانو په شان) دوه مَخيزی وي نو د قيامت په ورځ به دده

---

(١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « هَلْ تَدْرُوْنَ مَنْ شِرَارُكُمْ » ؟ قَالُوْا : اَللهُ وَرَسُوْلُهُ أَعْلَمُ . قَالَ : « أَوَّلُ شِرَارِكُمْ ذُو الْوَجْهَيْنِ الَّذِيْ يَأْتِيْ هٰؤُلَاءِ بِوَجْهٍ وَهٰؤُلَاءِ بِوَجْهٍ » . تنبيه الغافلين ص ١٧٠ بَابُ النَّمِيْمَةِ

(٢) صحيح البخاري كِتَابُ الأَدَبِ بَابُ مَا قِيْلَ فِيْ ذِي الْوَجْهَيْنِ رقم الحديث ٦٠٥٨ ، الادب المفرد رقم الحديث ٤٠٩ . مشكاة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْهِجْرَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الأول رقم الحديث ٤٨٢٢(١١) ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ٢١١٥٣ ، كنز العمال رقم الحديث ٢٨٧٨١ .

وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : تَجِدُوْنَ شَرَّ النَّاسِ ذَا الْوَجْهَيْنِ الَّذِيْ يَأْتِيْ هٰؤُلَاءِ بِوَجْهٍ وَيَأْتِيْ هٰؤُلَاءِ بِوَجْهٍ . صحيح البخاري كِتَابُ المَنَاقِبِ بَابُ قَوْلِ اللهِ تَعَالَى: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى... رقم الحديث ٣٤٩٣ ، صحيح مسلم بَابُ ذَمِّ ذِي الْوَجْهَيْنِ وَتَحْرِيْمِ فِعْلِهِ رقم الحديث ١٠٠(٢٥٢٦) .

(په خُله کې) دوه ژبې د اور وي. (١)

د چُغل خوري په وجه قحط سالي راځي

چُغل خوري داسې سپېره عمل او خطرناکه ګناه ده چې ددې په وجه قحط سالي راځي:

حضرت کعب الاحبار ﷺ فرمايي چې په بني اسرائيلو باندې قحط سالي راغله. نو حضرت موسٰی عليه السلام د خپل قوم سره درې (٣) پېرې اووت او د باران دُعا يې اوغوښته، خو باران او نه شو، حضرت موسی عليه السلام الله ﷻ ته عرض اوکړو:

إِلٰهِيْ! عِبَادُكَ قَدْ خَرَجُوْا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَلَمْ يُسْتَجَبْ دُعَاؤُهُمْ.

اې الله! ستا بندګان درې (٣) پېرې (د باران غوښتلو د پاره) راأووتل خو ليکن د دوی دُعا قبوله نه شوه.

الله تعالی ورته وَحي اوکړه چې زه ستاسو دُعا نه قبلوم:

لِأَنَّ فِيْكُمْ رَجُلًا نَمَّامًا قَدْ أَصَرَّ عَلَى النَّمِيْمَةِ.

ځکه په تاسو کې چُغل خوردی او د ډېر وخت نه په دې ګناه کې اَخته دی.

حضرت موسٰی عليه السلام اوفرمايل: (اې الله!) هغه څوک دی (مونږ ته يې اوښايه) چې مونږ يې د خپل مينځ نه اوباسو؟

الله تعالی ورته اوفرمايل:

يَا مُوْسٰى! أَنْهَاكُمْ عَنِ النَّمِيْمَةِ وَأَكُوْنُ نَمَّامًا. فَتُوْبُوْا بِأَجْمَعِكُمْ.

اې موسی! زه تاسو د چغل خوری نه منع کوم او (د هغه په خودلو سره) زه دې په خپله چُغل خور شم؟ (يعنی د کوم کار نه چې زه تاسو منع کوم هغه زه په خپله څنګه اوکړم؟)، پس تاسو ټول په اجتماعي طريقې سره توبه اوباسئ (نو باران به درباندې اوکړم).

---

(١) اسناده حسنٌ. سنن الدارمي وَمِنْ كِتَابِ الرِّقَاقِ بَابُ: مَا قِيْلَ فِيْ ذِي الْوَجْهَيْنِ رقم الحديث ٢٨٠٦، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْهِجْرَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ٤٨٣٦(٣٥)، الادب المفرد رقم الحديث ١٣١٠ باب إثم ذي الوجهين، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٥٧٥٦، المعجم الاوسط رقم الحديث ٦٦٨٥، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ٢١١٥٧، شعب الايمان رقم الحديث ٤٥٣٠، شرح السنّة للبغوي رقم الحديث ٣٥٦٨.

پس دوی ټولو په اجتماعي طريقې سره توبه اوويسته نو باران ورباندې اوشو .(١)

نبي عليه السلام د بل چا خبرې راوړو نه صحابه کرام منع کړي وو

د ابوداؤد شريف او مشکوة شريف حديث دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم (صحابه کرامو رضي الله عنهم ته) اوفرمايل :

لَا يُبَلِّغُنِي أَحَدٌ مِنْ أَصْحَابِي عَنْ أَحَدٍ شَيْئًا، فَإِنِّي أُحِبُّ أَنْ أَخْرُجَ إِلَيْكُمْ وَأَنَا سَلِيمُ الصَّدْرِ.

زما په صحابه وُ کې دې هيڅوک ماته د بل چا په باره کې بده خبره نه رارسوي ځکه زه دا خوښوم چې کله د کور نه تاسو ته راأوځم چې زما سينه صفا وي . (په تاسو کې د هيچا نه زه ناراضه نه يم) . (٢)

چې څوک درته د بل چا چغل خوري راوړي نو د هغه سره شپږ (٦) کارونه په کار دي

کله چې يو کس تاته د بل چا متعلق دا خبره اوکړي چې فلانکي ستا په باره کې دا دا خبرې کړي (يعنى چغل خوري درته اوکړي) نو په تا باندې شپږ (٦) کارونه لازم دي :

اول : ته به دده تصديق نه کوی . ځکه چغل خور په اتفاق سره فاسِق مَردودُ الشّهادة دی، الله تعالى فرمايي :

---

(١) وَرُوِيَ عَنْ كَعْبِ الْأَحْبَارِ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ . أَنَّهُ قَالَ : أَصَابَ بَنِي إِسْرَائِيلَ قَحْطٌ. فَخَرَجَ بِهِمْ مُوسَى عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ يَسْتَسْقُونَ . فَلَمْ يُسْقَوْا. فَقَالَ مُوسَى عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: إِلٰهِي ! عِبَادُكَ قَدْ خَرَجُوا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَلَمْ يُسْتَجَبْ دُعَاؤُهُمْ. فَأَوْحَى اللهُ تَعَالَى بِأَنِّي لَا أَسْتَجِيبُ لَكَ لِمَنْ مَعَكَ لِأَنَّ فِيكُمْ رَجُلًا نَمَّامًا قَدْ أَصَرَّ عَلَى النَّمِيمَةِ . فَقَالَ مُوسَى عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: مَنْ هُوَ حَتَّى نُخْرِجَهُ مِنْ بَيْنِنَا ؟ فَقَالَ : يَا مُوسَى! أَنْهَاكُمْ عَنِ النَّمِيمَةِ وَأَكُونُ نَمَّامًا . فَتُوبُوا بِأَجْمَعِكُمْ . فَتَابُوا بِأَجْمَعِهِمْ. فَسُقُوا . تنبيه الغافلين ص ١٧٣ بَابُ النَّمِيمَةِ ، احياء علوم الدين ج٣ ص ١٥٦ الآفة السادسة عشر النميمة .

(٢) سنن ابي داؤد كِتَابُ الْأَدَبِ بَابٌ فِي رَفْعِ الْحَدِيثِ مِنَ النَّمِيمِ رقم الحديث ٤٨٦٠ ، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْهِجْرَةِ وَالشُّؤْمِ الْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ٤٨٥٢(٤١) ، رياض الصالحين رقم الحديث ١٥٣٩ باب النهي عن الحديث وكلام الناس الى ولاة الامور اذا لم تدع اليه حاجة كخوف مفسدة ونحوه ، تفسير ابن كثير ج٦ ص ٤٨٦ ، ص ٤٨٧ .

﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ﴾.(١)

ترجمه: اې مؤمنانو! چې کله تاسو ته يو فاسق څه خبر راوړي نو ښه تحقيق يې کوئ، هسې نه چې په ناپوهۍ کې يو قوم ته نقصان اورسوئ نو بيا به په خپلو کړو باندې پښېمانه شئ.

نو ددې آيت نه معلومه شوه چې د فاسِق سړي د خبرې پوره تحقيق په کار دی، او بې تحقيقه دده تصديق ندې پکار.

دويم: دا کس د چُغل خورۍ نه منع کړه او نصيحت ورته اوکړه. ځکه اَمر بِالمَعروف او نَهي عَنِ المُنکر واجب دی، الله تعالی فرمايي:

﴿ كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ ﴾. (٢)

ترجمه: (اې مسلمانانو!) تاسو بهترين اُمت يَې چې د خلقو د هدايت د پاره راويستلي شوي يَې، تاسو به خلقو ته د نېکو کارونو حکم کوئ او د بَدو کارونو نه به يې منع کوئ.

دريم: ته به د چُغل خور سره د الله ﷻ د پاره بُغض کوی. ځکه چغل خور ګناهګار دی او د ګناهګار سره (د ګناه په وجه) بُغض کول واجب دی.

همدارنګې د چغل خور سره الله ﷻ هم بُغض کوي، او د چا سره چې الله ﷻ بُغض کوي د هغه سره بُغض کول واجب دي.

څلورم: چُغل خور چې تاته د کوم مسلمان په باره کې خبرې کړي دي ته به په هاغه مسلمان باندې بَدګماني نه کوی. ځکه (بغير د څه سبب نه) په مسلمان باندې ګماني کول

---

(١) الحجرات آية ٦.

(٢) آل عمران آية ١١٠.

لقمان حکيم هم خپل ځوي ته نصيحت کړې ؤ: ﴿ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنكَرِ ﴾. سورة لقمان آية ١٧.
ترجمه: او خلقو ته د نېکۍ حُکم کوه او د بدۍ نه يې منع کوه.

حرام ده، الله تعالی فرمايي:

﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ ﴾. (١)

ترجمه: اې مؤمنانو! تاسو د ډيرو بدو ګمانونو نه ځان اوساتئ، بيشکه بعضې بدګمان ګناه ده.

پنځم: چغل خور چې درته کومه خبره اوکړي د هغې تَجَسُّس (او تلاش) مه کوه. ځکه الله تعالی د تَجَسّس نه منع کړی.

الله ﷻ فرمايي: ﴿ وَلَا تَجَسَّسُوا ﴾. (٢)

ترجمه: او تاسو جاسوسي مه کوئ (يعنی د چا راز مه معلوموئ).

شپږم: چغل خور چې ته د کوم کار نه منع کوی هغه کار ته په خپله د ځان د پاره مه خوَښوه. يعنی ددې چُغل خور خبره بل چاته مه نقل کوه چې " ماته هغه داسې داسې ويلي وو " ځکه دا خو بيا ته په خپله چُغل خور شوی. (٣)

---

(١) الحجرات آية ١١٢.

(٢) الحجرات آية ١١٢.

(٣) فقيه ابو الليث سمرقندي رَحِمَهُ اللهُ دا خبره داسې رانقل کړی: إِذَا أَتَاكَ إِنْسَانٌ فَأَخْبَرَكَ أَنَّ فُلَانًا قَدْ فَعَلَ بِكَ كَذَا وَكَذَا. وَقَالَ فِيكَ كَذَا وَكَذَا. فَإِنَّهُ يَجِبُ عَلَيْكَ سِتَّةُ أَشْيَاءَ: أَوَّلُهَا أَنْ لَا تُصَدِّقَهُ. لِأَنَّ النَّمَّامَ مَرْدُودُ الشَّهَادَةِ عِنْدَ أَهْلِ الْإِسْلَامِ. وَقَدْ قَالَ اللهُ تَعَالَى: ﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ﴾ الحجرات آية ٦]، يَعْنِي إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِخَبَرٍ فَانْظُرُوا فِي الْأَمْرِ وَلَا تَعْجَلُوا لِكَيْ لَا تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ. وَالثَّانِي: أَنْ تَنْهَاهُ عَنْ ذَلِكَ لِأَنَّ النَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاجِبٌ. وَقَدْ قَالَ اللهُ تَعَالَى: ﴿ كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ﴾ آل عمران آية ١١٠]. وَالثَّالِثُ: أَنْ تُبْغِضَهُ فِي اللهِ تَعَالَى فَإِنَّ عَاصِيَ وَبُغْضُ الْعَاصِي وَاجِبٌ. لِأَنَّ اللهَ تَعَالَى يُبْغِضُهُ. وَالرَّابِعُ: أَنْ لَا تَظُنَّ بِأَخِيكَ الْغَائِبِ الظَّنَّ السُّوءَ. فَإِنَّ إِسَاءَةَ الظَّنِّ بِالْمُسْلِمِ حَرَامٌ. وَقَدْ قَالَ اللهُ تَعَالَى: ﴿ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ ﴾ الحجرات آية ١١٢]. وَالْخَامِسُ: أَنْ لَا تَجَسَّسَ عَنْ أَمْرِهِ. فَإِنَّ اللهَ تَعَالَى نَهَى عَنِ التَّجَسُّسِ ← ← ←

چُغل خور سره د حضرت علي ﷺ معامله

حضرت علي ﷺ (چې کله اَميرُ المؤمنين ؤ نو ده) ته يو کس د بل چا چُغل خوري اوکړه ، ده ورته وويل :

اې فلانکيه ! تا چې څه وويل مونږ د تانه ددې په باره کې تپوس کوو ، پس که ته رښتينې يې نو د چغل خورۍ په وجه مونږ د تا سره بُغض (نفرت) کوو ، او که ته دروغجن يې نو مونږ به درته سزا درکړو ، او که ستا دا خوَښه وي چې مونږ درته معافي اوکړو نو معاف به دې کړو.

هغه ورته وويل : اې اميرُ المؤمنين ! معافي راته اوکړه . (١)

چُغل خور سره د عُمر بن عبدالعزيز رَحِمَهُ اللّٰهُ معامله

عُمر بن عبد العزيز رَحِمَهُ اللّٰهُ (چې کله اميرُ المؤمنين ؤ نو ده) ته يو کس راغی او د بل چا متعلق څه خبره يې ده ته اوکړه . عمر بن عبد العزيز رَحِمَهُ اللّٰهُ ورته وويل :

که ستا خوَښه وي نو مونږ به ستا په خبره باندې نظر واچوو ، پس که ته دروغجن يې نو بيا

← ← ← وَهُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى : ﴿ وَلَا تَجَسَّسُوا ﴾ الحجرات آية ١١٢] . وَالسَّادِسُ : مَا لَا تَرْضَى مِنْ هٰذَا النَّمَّامِ فَلَا تَفْعَلْهُ أَنْتَ . وَهُوَ أَنْ لَا تُخْبِرَ أَحَدًا بِمَ أَتَاكَ بِهِ هٰذَا النَّمَّامُ. تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين ص ١٧٤ بَابُ النَّمِيمَةِ.

همداسې خبره امام غزالي رحمه الله ، امام نووي رحمه الله ، علامه ابن حجر رحمه الله ، امام ذهبي رحمه الله او نورو ډيرو علماؤ هم رانقل کړې .احياء علوم الدين ج٣ ص ١٥٦ الآفة السادسة عشرة النميمة ، شرح النووي على مسلم ج٢ ص ١١٣ بيان غلظ تحريم النميمة ، الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص ٣٩ الكبيرة الثانية والخمسون بعد المائتين النميمة ، الكبائر للذهبي ج١ ص ١٦١ الكبيرة الثالثة والاربعون النمام ، آفات اللسان في ضوء الكتاب والسنة ج١ ص ٣٣ الفصل الثاني النميمة ، الموسوعة الفقهية ج٤١ ص ٣٧٤ نميمة ، فيض القدير في شرح الجامع الصغير ١٣٣/٣ ، الأذكار للنووي ص ٥٣٩ .

(١) وَرُوِيَ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا سَعٰى إِلَيْهِ بِرَجُلٍ . فَقَالَ لَهُ : يَا هٰذَا ! نَحْنُ نَسْأَلُ عَمَّا قُلْتَ فَإِنْ كُنْتَ صَادِقًا مَقَتْنَاكَ وَإِنْ كُنْتَ كَاذِبًا عَاقَبْنَاكَ وَإِنْ شِئْتَ أَنْ نُقِيلَكَ أَقَلْنَاكَ . فَقَالَ : أَقِلْنِي يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ . احياء علوم الدين ج٣ ص ١٥٧ الآفة السادسة عشرة النميمة ، نضرة النعيم ج١١ ص ٥٦٧٠ النميمة .

ددې آيت د لاندې راځي ، الله تعالى فرمايي :

﴿ إِن جَآءَكُمْ فَاسِقٌۢ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوٓا ﴾.(١)

ترجمه : کله چې تاسو ته فاسق يو خبر راوړي نو ښه تحقيق يې کوئ .

په مذکوره آيت کې چغل خور ته فاسق ويل شوی .

او که ته ريښتيني يې نو بيا ددې آيت د لاندې راځي :

﴿ هَمَّازٍ مَّشَّآءِۭ بِنَمِيمٍ ﴾.(٢)

ترجمه : عيب لېونکی دی ، ګرزنده چغل خور دی .

او که ستا خوښه وي نو مونږ به تا معاف کړو .

هغه کس وويل : اې امير المؤمنين ! ما معاف کړه زه به بيا چغل خوري اونکړم .(٣)

فائده : د عُمر بن عبدالعزيز رَحِمَهُ اللهُ مقصد دا وُ چې څوک د فساد په خاطر د بل چا خبره نقل کوي نو که دا دروغجن وي نو داسې کس فاسق دی ، او که ريښتيني وي نو چغل خور دی .

د چغل خورۍ په وجه درې (٣) جنايتونه

يو حکيم (هوښيار کس) ته خپل ملګری د ملاقات د پاره راغی ، او ده ته يې د بل کس متعلق څه خبرې اوکړې ، نو حکيم ورته وويل :

---

(١) الحجرات آية ٦ .

(٢) القلم آية ١١ .

(٣) وَرُوِيَ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ رَحِمَهُ اللهُ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَيْهِ رَجُلٌ. فَذَكَرَ عِنْدَهُ رَجُلًا . فَقَالَ لَهُ عُمَرُ رَحِمَهُ اللهُ: إِنْ شِئْتَ نَظَرْنَا فِي أَمْرِكَ . إِنْ كُنْتَ كَاذِبًا فَأَنْتَ مِنْ أَهْلِ هٰذِهِ الْآيَةِ : { إِن جَآءَكُمْ فَاسِقٌۢ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوٓا } الحجرات آية ٦] . وَإِنْ كُنْتَ صَادِقًا فَأَنْتَ مِنْ أَهْلِ هٰذِهِ الْآيَةِ : { هَمَّازٍ مَّشَّآءِۭ بِنَمِيمٍ } القلم آية ١١] . وَإِنْ شِئْتَ عَفَوْنَا عَنْكَ. فَقَالَ : اَلْعَفْوَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَا أَعُودُ إِلَى مِثْلِ ذٰلِكَ. تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين ص ١٧٣ بَابُ النَّمِيمَةِ .احياء علوم الدين ج٣ ص ١٥٦ الآفة السادسة عشرة النميمة ، الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص ٣٩ الكبيرة الثانية والخمسون بعد المائتين النميمة ، الكبائر للذهبي ج١ ص ١٦١ الكبيرة الثالثة والاربعون النمام ، نضرة النعيم ج١١ ص ٥٦٧٠ النميمة ، الموسوعة الفقهية ج٣١ ص ٣٧٥ نميمة .

ته ډیر وخت پس زما ملاقات له راغی خو د ځان سره دې درې (٣) جنایتونه هم راوړل:
١. تا ماته یو مسلمان ورور مَبغوض او ګرځول (یعنی ستا د چغل خورۍ په وجه د هغه سره مې بُغض پیدا شو) ٢. زما فارغه زړه دې مشغول کړو ٣. خپل پاک ځان دې په دروغو تُهمتي کړو. (١)

چغل خور چې تاته د بل چا خبرې راوړي نو دا به ستا خبرې هم بل ته وَر وړي

چغل خور چې تاته د بل چا خبرې راوړي نو ته پوهه شه چې دا دده عادت دی دا به ستا خبرې هم بل ته وَر وړي.

حسن بصري رَحِمَهُ اللهُ فرمايي: مَنْ نَمَّ إِلَيْكَ نَمَّ عَلَيْكَ.

څوک چې تاته د بل چا خبرې راوړي نو دا به ستا خبرې هم بل ته وړي. (٢)

---

(١) وَ ذُكِرَ أَنَّ حَكِيْمًا مِنَ الْحُكَمَاءِ زَارَهُ بَعْضُ أَصْدِقَائِهِ وَ ذَكَرَ عِنْدَهُ بَعْضَ إِخْوَانِهِ ، فَقَالَ لَهُ الْحَكِيْمُ : قَدْ أَبْطَأْتَ فِي الزِّيَارَةِ وَأَتَيْتَنِيْ بِثَلَاثِ جِنَايَاتٍ : بَغَّضْتَ إِلَيَّ أَخِيْ، وَشَغَلْتَ قَلْبِيَ الْفَارِغَ ، وَاتَّهَمْتَ نَفْسَكَ بِالْمَيْنِ .
تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين ص ١٧٢ بَابُ النَّمِيْمَةِ. احياء علوم الدين ج٣ ص ١٥٦ الآفة السادسة عشرة النميمة ، الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص ٣٧ الكبيرة الثالثة والخمسون بعد المائتين النميمة ، الكبائر للذهبي ج١ ص ١٦٢ الكبيرة الثالثة والاربعون النمام ، مرقاة المفاتيح ج٧ ص ٣٠٢٤ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الأَوَّلُ ، شرح المشكوة للطيبي ج١٠ ص ٣١١٥ في تشريح حديث ٤٨٢٣ .

(٢) احياء علوم الدين ج٣ ص ١٥٦ الآفة السادسة عشرة النميمة ، نضرة النعيم ج١١ ص ٥٦٧٠ النميمة .

دا خبره په تنبيه الغافلين کې داسې ذکر ده: وَعَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى قَالَ: مَنْ نَقَلَ إِلَيْكَ حَدِيْثًا فَاعْلَمْ أَنَّهُ يَنْقُلُ إِلَى غَيْرِكَ حَدِيْثَكَ. تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين ص ١٧٣ بَابُ النَّمِيْمَةِ.

په شعب الإيمان کې ذکر دي: عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَّامٍ، سَمِعْتُ الْخَلِيْلَ بْنَ أَحْمَدَ، يَقُوْلُ: مَنْ نَمَّ إِلَيْكَ نَمَّ عَلَيْكَ، وَمَنْ أَخْبَرَكَ بِخَبَرِ غَيْرِكَ أَخْبَرَ غَيْرَكَ بِخَبَرِكَ. شعب الايمان رقم ١٠٦٨١ .

وقال الشاعر: لَا تَقْبَلَنَّ نَمِيْمَةً بُلِّغْتَهَا ✿ وَتَحَفَّظَنَّ مِنَ الَّذِيْ أَلْبَاكَهَا.

إِنَّ الَّذِيْ أَهْدَى إِلَيْكَ نَمِيْمَةً ✿ سَيَنِمُّ عَنْكَ بِمِثْلِهَا قَدْ حَاكَهَا . موارد الظمآن للسلمان ٣/ ٣٨٦ . نضرة النعيم ج١١ ص ٥٦٧٠ النميمة .

چغل خور د ډيرو ګناهونو مُرتکب دی : د حسن بصري رَحِمَهُ اللهُ د قول نقل کولو نه پس امام غزالي رَحِمَهُ اللهُ ليکلي : په دې کې دې خبرې ته اشاره ده چې مناسب داده چې د چغل خور سره بُغض اوکړې شي او دده په خبره او صداقت باندې اعتماد اونکړې شي ، او بُغض به ورسره ځکه کولې شي چې چُغل خوري په دروغو ، غيبت ، دُهوکې ، خِيانت ، منافقت او د خلقو په مينځ کې په فساد اچولو باندې مشتمله ده .

په قرآن کريم او احاديثو کې د هغه کس په باره کې سخت وعيدونه راغلي چې هغه په زمکه کې فساد خوَري ، خلقو ته ضرر رَسوي او د خلقو په مينځ کې تعلقات ختموي ،

او په چغل خور کې دا ټول کارونه دي ، ځکه په چُغل خورۍ سره په زمکه کې فساد هم خوَريږي ، مسلمانانو ته ضرر هم رسي ، او د خلقو تعلقات هم ختميږي . (١)

بلکه بعضې علماؤ ليکلي چې د چغل خورۍ بُنياد په دروغو ، حسد او منافقت باندې دی . (٢)

چُغل خور هيڅ کله ريښتينی نه وي

اميرُ المؤمنين سليمان بن عبدالملک ناست وُ ، ورسره امام زهري رَحِمَهُ اللهُ هم ناست وُ ، په دې وخت کې يو کس راغی ، سليمان بن عبدالملک ورته وويل :

ماته دا خبره رارسيدلې ده چې تا زما په باره کې دا دا خبرې کړې .

هغه کس ورته وويل : ما نه دا کار کړی ، او نه مې ستا په باره کې دا خبرې کړې .

---

(١) وَهٰذَا إِشَارَةٌ إِلَى أَنَّ النَّمَّامَ يَنْبَغِي أَنْ يُبْغَضَ وَلَا يُوثَقَ بِقَوْلِهِ وَلَا بِصَدَاقَتِهِ . وَكَيْفَ لَا يبغض وهو لا ينفك عن الكذب والغيبة والغدر والخيانة والغلّ والحسد والنفاق والإفساد بين النّاس والخديعة . وهو ممن يسعون فِي قَطْعِ مَا أَمَرَ اللهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ . وَقَالَ تَعَالَى { إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ . الشورى: آية ٤٢ } وَالنَّمَّامُ مِنْهُمْ . وَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ مِنْ شَرِّ النَّاسِ مَنِ اتَّقَاهُ النَّاسُ لِشَرِّهِ . (موطا مالک ج٢ ص ٩٠٣ رقم الحديث ٣ بَابُ مَا جَاءَ فِي حُسْنِ الْخُلُقِ) والنمام منهم . وقال عليه السلام : لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَاطِعٌ . (صحيح البخاري رقم الحديث ٥٩٨٤ بَابُ إِثْمِ الْقَاطِعِ) . احياء علوم الدين ج٣ ص ١٥٦ الآفة السادسة عشرة النميمة .

(٢) وقال بعضهم : النميمةُ مبنيّة على الكذب والحسد والنفاق وهي أثافي الذلّ . احياء علوم الدين ج٣ ص ١٥٨ الآفة السادسة عشرة النميمة .

سليمان ورته وويل : إِنَّ الَّذِيْ أَخْبَرَنِيْ كَانَ صَادِقًا .
ماته چې چا دا خبر راکړی هغه سړی ريښتينی ؤ .
امام زهري رَحِمَهُ اللهُ سليمان ته وويل :
لَا يَكُوْنُ النَّمَّامُ صَدُوْقًا . چغل خور هيڅ کله ريښتيني نه وي .
سليمان امام زهري رَحِمَهُ اللهُ ته وويل :
تا ريښتيا وويل . بيا يې هغه کس ته وويل : اوس ته په سلامتيا سره لاړ شه (هيڅ درته نه وايم) . (١)

چغل خوري که صحيح هم وي خو بيا هم قبيحه ده

مشهوره خبره ده : اَلنَّمِيْمَةُ قَبِيْحَةٌ وَإِنْ كَانَتْ صَحِيْحَةً .
چغل خوري قبيحه ده اګر چې دا صحيح وي . (٢)

د چغل خورۍ نقصانات

د چغل خورۍ ډېر نقصانات دي :
١ . چُغل خوري جهنم ته بوتلونکې عمل دی ٢ . ددې په وجه د محبت کوونکو خلقو په مينځ کې دُشمني پيدا کيږي ٣ . ددې په وجه مسلمانانو ته ضرر رَسي ، جګړې او نَفرتونه پيدا کيږي ٤ . په چغل خورۍ سره آخره خاتمه خرابيږي ، او د انسان ښائسته صورت مَسخ کيږي ٥ . چغل خوري د چغل خور په رذالت ، بُزدلۍ ، مکر او منافقت باندې دلالت

---

(١) وَذُكِرَ أَنَّ سُلَيْمَانَ بْنَ عَبْدِ الْمَلِكِ أَمِيْرَ الْمُؤْمِنِيْنَ كَانَ جَالِسًا وَعِنْدَهُ الزُّهْرِيُّ رَحِمَهُ اللهُ . فَجَاءَ رَجُلٌ . فَقَالَ لَهُ سُلَيْمَانُ : بَلَغَنِيْ أَنَّكَ وَقَعْتَ فِيَّ وَقُلْتَ كَذَا وَكَذَا . فَقَالَ الرَّجُلُ : مَا فَعَلْتُ وَمَا قُلْتُ شَيْئًا فِيْكَ . فَقَالَ لَهُ سُلَيْمَانُ : إِنَّ الَّذِيْ أَخْبَرَنِيْ كَانَ صَادِقًا . فَقَالَ الزُّهْرِيُّ رَحِمَهُ اللهُ : لَا يَكُوْنُ النَّمَّامُ صَدُوْقًا . قَالَ سُلَيْمَانُ : صَدَقْتَ اِذْهَبْ بِسَلَامَةٍ . تنبيه الغافلين باحاديث سيد الأنبياء والمرسلين ص ١٧٢ بَابُ النَّمِيْمَةِ . احياء علوم الدين ج٣ ص ١٥٦ الآلة السادسة عشرة النميمة ، الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص ٣٩ الكبيرة الثانية والخمسون بعد المائتين النميمة

(٢) الكبائر للذهبي ج١ ص ١٦١ الكبيرة الثالثة والاربعون النمام ، الأذكار للنووي ص ٣١٠ ، نضرة النعيم ج١١ ص ٥٦٧١ النميمة .

کوي ٦. په دې سره محبت او ورورولي ختميږي. (١)

د چغل خورۍ اسباب

د چغل خورۍ د پاره يو څو اسباب دي:

١. چغل خور چې د چا خبره رانقل کوي د هغه سره د بَدۍ اِراده لري.

٢. چاته چې دا خبره کوي د هغه سره د محبت اِظهار کوي (اګر چې په حقيقت کې دا محبت ندی ځکه څوک چې د چا سره يقيني محبت لري نو هغه ته داسې خبره نه ور رَسوي چې هغه پرې خفه کيږي، او چغل خور چې دې کس ته کومې خبرې کوي دا خو دې کس ته نور هم خفګان رسوي).

٣. چغل خور په دې خبرو سره صرف خپل غم لرې کوي، د فضول او باطل خبرو سره يې شوق وي نو ځکه چغل خوري کوي. (٢)

د چغل خورۍ علاج

د چغل خورۍ علاج هم د غيبت په شان دی، ددې دوه قِسمه علاج دی: يو اِجمالي او بل تفصيلي.

---

(١) مِنْ مَضَارِ النَّمِيْمَةِ: (١) طَرِيْقٌ مُوَصِّلٌ إِلَى النَّارِ. (٢) تُذْكِيْ نَارَ الْعَدَاوَةِ بَيْنَ الْمُتَآلِفِيْنَ. (٣) تُؤْذِيْ وَتَضُرُّ، وَتُؤْلِمُ، وَتَجْلِبُ الْخِصَامَ وَالنُّفُوْرَ. (٤) تَدُلُّ عَلَى سُوْءِ الْخَاتِمَةِ، وَتَمْسَخُ حُسْنَ الصُّوْرَةِ. (٥) عُنْوَانُ الدَّنَاءَةِ وَالْجُبْنِ وَالضَّعْفِ وَالدَّسِّ وَالْكَيْدِ وَالْمَلَقِ وَالنِّفَاقِ. (٦) مُزِيْلَةٌ كُلِّ مَحَبَّةٍ، وَمُبْعِدَةٌ كُلَّ مَوَدَّةٍ وَتَآلُفٍ وَتَآخٍ. نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم - صلى الله عليه وسلم ج١١ ص ٥٦٧١ النعيمة.

(٢) په احياء العلوم کې ذکر دي: فَالْبَاعِثُ عَلَى النَّمِيْمَةِ إِمَّا إِرَادَةُ السُّوْءِ لِلْمَحْكِيِّ عَنْهُ أَوْ إِظْهَارُ الْحُبِّ لِلْمَحْكِيِّ لَهُ أَوِ التَّفَرُّجُ بِالْحَدِيْثِ وَالْخَوْضُ فِي الْفُضُوْلِ وَالْبَاطِلِ. احياء علوم الدين ج٣ ص ١٥٦ الآفة السادسة عشرة النميمة

په نضرة النعيم او الزواجر کې ذکر دي: اَلْبَاعِثُ عَلَى النَّمِيْمَةِ: يَبْعَثُ عَلَى النَّمِيْمَةِ أُمُوْرٌ مِنْهَا: ١. إِرَادَةُ السُّوْءِ بِالْمَحْكِيِّ عَنْهُ ٢. اَلْحُبُّ لِلْمَحْكِيِّ لَهُ (وَهٰذَا فِي ظَاهِرِ الْأَمْرِ وَإِلَّا فَإِنَّ مَنْ يُحِبُّ إِنْسَانًا عَلَى الْحَقِيْقَةِ فَإِنَّهُ لَا يُبَلِّغُهُ مَا يَسُوْءُهُ) ٣. اَلْفَرَحُ بِالْخَوْضِ فِي الْفُضُوْلِ. نضرة النعيم ج١١ ص ٥٦٦٦ النعيمة، الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص ٣٨ الكبيرة الثانية والخمسون بعد المائتين النميمة

اِجمالي علاج : اِجمالي علاج يې دادی چې چُغل خور دې په دې پوهه شي چې دا په دې چغل خورۍ سره خپل ځان د الله ﷻ غضب او سزا ته وړاندې کوي ، او چغل خوري د انسان نېک اعمال ختموي .

چغل خور دې په خپلو عېبونو باندې سوچ اوکړي او ددينه د پاکيدلو کوشش دې اوکړي، او دا دې پوهه شي چې لکه څرنګې چې بل کس زما غيبت يا چغل خوري اوکړي نو زه پرې خفه کيږم نو دغه شان زما په غيبت او چغل خورۍ باندې هم بل مسلمان ته تکليف رَسي ، نو کوم څيز چې زه د خپل ځان د پاره نه خوښوم هغه د بل د پاره څنګه خوښ کړم ؟

تفصيلي علاج : تفصيلي علاج يې دادی چې د چغل خورۍ کوم اَسباب دي هغه دې مکمل پرېږدي ، ځکه چې کله سبب ختم شي نو دا ورسره په خپله ختميږي .

بل دا چې په بل مسلمان دې (د چغل خوري په اَوريدو سره) بَدګماني نه کوي ، او د خپلو شرائطو موافق دې په اخلاص باندې توبه اُوباسي . (١)

د چغل خورۍ نه د توبې طريقه

د چغل خورۍ نه د توبې طريقه داده چې په ژبه باندې دې استغفار اووايي ، په خپله ګناه دې پښيمانه شي ، او آئنده د پاره دې پوخ عزَم اوکړي چې بيا به چغل خوري نه کوم .

او د چا چغل خوري يې چې کړې وي (او هغوی خبر شوي وي) د هغوی نه دې معافي اوغواړي ، او د چا د وړاندې يې چې د بل چُغل خوري کړې وي د هغوی د وړاندې دې دا خبره اوکړي چې ما تاته د فلانکي متعلق دا دا خبره کړې وه هغه غلط او دروغ وه ، زه د هغې نه توبه اُوباسم .

او که هغه خلق وفات شوي وي چې د چا چُغل خوري يې چې کړې وي نو د هغوی د پاره

---

(١) عِلَاجُ النَّمِيْمَةِ : تُعَالَجُ النَّمِيْمَةُ بِمَا تُعَالَجُ بِهِ الغِيْبَةُ . وَهُوَ إِمَّا إِجْمَالِيٌّ بِأَنْ يَعْلَمَ النَّمَّامُ أَنَّهُ قَدْ تَعَرَّضَ بِهَا لِسُخْطِ اللهِ تَعَالَى وَعُقُوْبَتِهِ . وَأَنَّهَا تُحْبِطُ حَسَنَاتِهِ . وَبِأَنْ يَتَدَبَّرَ المَرْءُ فِي عُيُوْبِهِ وَيَجْتَهِدَ فِي التَّطَهُّرِ مِنْهَا . وَأَنْ يَعْلَمَ أَنَّ تَأَذِّي غَيْرِهِ بِالغِيْبَةِ أَوْ بِالنَّمِيْمَةِ كَتَأَذِّيهِ بِهَا فَكَيْفَ يَرْضَى لِغَيْرِهِ مَا يَتَأَذَّى بِهِ ؟
وَأَمَّا التَّفْصِيْلِيُّ فَيَتَلَخَّصُ فِي النَّظَرِ فِي بَوَاعِثِهَا فَتَقْطَعُهَا مِنَ الأَصْلِ ، إِذْ عِلَاجُ العِلَّةِ إِنَّمَا يَكُوْنُ بِقَطْعِ سَبَبِهَا . وَأَلَّا يَعْتَقِدَ المَرْءُ فِي أَخِيْهِ سُوْءًا ، وَأَنْ يُبَادِرَ إِلَى التَّوْبَةِ بِشُرُوْطِهَا . نضرة النعيم ج١١ ص ٥٦٦٦ النعيمة .

دې استغفار اوغواړي ، او د هغوی اولاد او رِشته دارو سره دې د خېرخواهۍ معامله اوکړي نو اُميد دی چې الله تعالی ده ته بخشش اوکړي . (١)

د چغل خورۍ نه د بچ کيدو په وجه اوچته مرتبه

عَمرو بن ميمون رَحِمَهُ اللهُ فرمايي چې کله حضرت موسٰی عليه السلام په جَلتۍ سره خپل رَب ته ورغی نو د عرش لاندې يې يو کس اُوليد ، حضرت موسٰی عليه السلام د هغه په دې مرتبې باندې غِبطه اوکړه ، او وې فرمايل : دا سړې خپل رب ته ډير معزز دی ، نو دوی د خپل رَب نه سوال اوکړو چې ددغه کس نوم راته اُوښايه .

الله تعالی ورته ددې کس نوم او نه خود ، خو ورته وې فرمايل :

(اې موسٰی !) زه به تاته ددې کس د عمل په باره کې خبر درکړم ، چې په ده کې درې خصلتونه وو :

١ . الله تعالی چې خلقو ته په خپل فضل سره کوم نِعمتونه ورکړي وو ده به د خلقو سره په دې باندې حسَد نه کولو .

٢ . د خپل مور او پلار نافرماني به يې نه کوله .

٣ . وَلَا يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ . او چغل خوري به يې نه کوله . (٢)

په ځنې صورتونو کې د چا خبره بل ته نقل کول جائز ده

امام نووي رَحِمَهُ اللهُ د مسلم شريف په شرح کې د چغل خورۍ متعلق څه تحقيق او سزاګانې ذکر کړي ، د هغې نه پس فرمايي :

---

(١) فتاوی محمودیه ج٢٩ ص ٣٨٢ جھوٹ چغلی بہتان اور ریا کا بیان.

(٢) عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ رَحِمَهُ اللهُ قَالَ : لَمَّا تَعَجَّلَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ إِلَى رَبِّهِ رَأَى تَحْتَ الْعَرْشِ رَجُلًا فَغَبَطَهُ بِمَكَانِهِ . وَقَالَ : إِنَّ هٰذَا لَكَرِيمٌ عَلَى رَبِّهِ . فَسَأَلَ رَبَّهُ أَنْ يُخْبِرَهُ بِاسْمِهِ . فَلَمْ يُخْبِرْهُ . فَقَالَ : أُحَدِّثُكَ مِنْ أَمْرِهِ بِثَلَاثٍ : كَانَ لَا يَحْسُدُ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ . وَكَانَ لَا يَعُقُّ وَالِدَيْهِ . وَلَا يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ . الصمت وآداب اللسان لابن ابي الدنيا ج١ ص ١٥٨ بَابُ ذَمِّ النَّمِيمَةِ . نضرة النعيم في مكارم أخلاق الرسول الكريم - صلى الله عليه وسلم ج١١ ص ٥٦٧١ النميمة ، مساوىء الأخلاق للخرائطي ص ٩٣ .

د چغل خورۍ متعلق چې دا څومره وَعيدونه ذکر شو نو دا هغه وخت دي کله په دې کې شرعي مَصلحَت نه وي.

البته که د بل چا خبره رانقل کولو ته ضرورت پيدا شو نو بيا دا منع نده، مثلاً: يو کس بل ته يا د هغه کور واله ته يا د هغه مال ته د ضرر رَسولو اراده لري او ته وريانديې خبر شوی نو تاته داجائز دي چې هغه کس ته دا خبر وَرأورسوی ددې د پاره چې هغوی د خپل ځان حفاظت اوکړي او ددې ضرر نه بچ شي.

يا مثلاً يو کس ناجائز کارونه او فساد کوي او ته بادشاهِ وقت يا بل داسې د قدرت واله کس ته اِطلاع ورکړی " چې فلانکې کس دا دا کارونه کوي " نو اوس په دغه قدرت لرونکي کس باندې واجب دي چې اول ددې خبرې تحقيق اوکړي او بيا هغه کس د ناجائز کارونو نه منع کړي.

يا ددې په شان نور ځايونه دي. نو په دې صورتونو کې د يو چا خبره راوړل او بل ته يې کولو جائز ده، بلکه بعضې صورتونو کې دا خبره رانقل کول واجب وي، او په بعضې صورتونو کې مستحب وي، موقعې ته به کتلې شي. (١)

همدارنګې چې کله د مسلمانانو عادِل بادشاه پسې يا بل مشر کس پسې څوک داسې خبرې اوکړي چې د دوی د شان سره لائقې نه وي نو دوی ته ددې اِطلاع ورکول جائز ده، ددې د پاره چې داخلق ددې بدو خبرو نه منع کړي.

په بخاري شريف کې دا حديث ذکر دی چې نبي عليه السلام مالِ غنيمت تقسيم کړو، نو يو منافق د نبي ﷺ پسې څه نامناسب خبرې اوکړی، حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه دا

---

(١) ... وَكُلُّ هٰذَا الْمَذْكُوْرِ فِي النَّمِيْمَةِ إِذَا لَمْ يَكُنْ فِيْهَا مَصْلَحَةٌ شَرْعِيَّةٌ . فَإِنْ دَعَتْ حَاجَةٌ إِلَيْهَا فَلَا مَنْعَ مِنْهَا . وَذٰلِكَ كَمَا إِذَا أَخْبَرَهُ بِأَنَّ إِنْسَانًا يُرِيْدُ الْفَتْكَ بِهِ أَوْ بِأَهْلِهِ أَوْ بِمَالِهِ . أَوْ أَخْبَرَ الْإِمَامَ أَوْ مَنْ لَهُ وِلَايَةٌ بِأَنَّ إِنْسَانًا يَفْعَلُ كَذَا وَيَسْعٰى بِمَا فِيْهِ مَفْسَدَةٌ . وَيَجِبُ عَلٰى صَاحِبِ الْوِلَايَةِ الْكَشْفُ عَنْ ذٰلِكَ وَإِزَالَتُهُ . فَكُلُّ هٰذَا وَمَا أَشْبَهَهُ لَيْسَ بِحَرَامٍ . وَقَدْ يَكُوْنُ بَعْضُهُ وَاجِبًا وَبَعْضُهُ مُسْتَحَبًّا عَلٰى حَسَبِ الْمَوَاطِنِ . وَاللّٰهُ أَعْلَمُ . شرح النووي على مسلم (المنهاج شرح صحيح مسلم بن الحجاج) ج٢ ص ١١٣ كتاب الايمان باب بيان غلظ تحريم النميمة.

خبري نبي عليه السلام ته وَر اُورسولی ، نو نبي عليه السلام غصه شو ... (١)

علامه ابن حجر رحمه الله په " فتح الباري " کې ددې حديث په تشريح کې ليکلي چې عبدالله بن مسعود ﷺ نبي عليه السلام ته خبره راأورسوله او دوی منع نکړو ځکه د ابن مسعود ﷺ مقصد د نبي عليه السلام خبر خواهي وه ، ددې حديث نه معلوميږي چې په بعضې صورتونو کې غيبت او چغل خوری مباح ده ، دا اګر چې په ظاهره باندې غيبت او چغل خوري ښکاري خو په حقيقت کې اِصلاح وي . (٢)

همدارنګې کوم مسلمان چې د کافرانو ملک ته د اَحوالو معلومولو (يعنی جاسوسی) د پاره اُوليږلې شي نو ده ته هم جائز دي چې مسلمانانو ته د کافرانو احوال اُووايي . (٣)

---

(١) قَالَ عَبْدُ اللهِ : قَسَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قِسْمَةً كَبَعْضِ مَا كَانَ يَقْسِمُ . فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ : وَاللهِ إِنَّهَا لَقِسْمَةٌ مَا أُرِيدَ بِهَا وَجْهُ اللهِ . قُلْتُ : أَمَا أَنَا لَأَقُولَنَّ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَأَتَيْتُهُ وَهُوَ فِي أَصْحَابِهِ فَسَارَرْتُهُ . فَشَقَّ ذٰلِكَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَغَيَّرَ وَجْهُهُ وَغَضِبَ . حَتَّى وَدِدْتُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ أَخْبَرْتُهُ . ثُمَّ قَالَ : « قَدْ أُوذِيَ مُوسَى بِأَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَصَبَرَ » . صحيح البخاري كِتَابُ الْأَدَبِ بَابُ الصَّبْرِ عَلَى الْأَذَى رقم الحديث ٦١٠٠ ، و رقم الحديث ٣١٥٠ ، و رقم الحديث ٣٤٠٥ ، و رقم الحديث ٤٣٣٥ ، و رقم الحديث ٤٣٤٦ ، و رقم الحديث ٦٠٥٩ ، و رقم ٦٢٩١ ، و رقم ٦٣٣٦ ، صحيح مسلم كِتَابُ الزَّكَاةِ بَابُ إِعْطَاءِ الْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ عَلَى الْإِسْلَامِ وَتَصَبُّرِ مَنْ قَوِيَ إِيمَانُهُ رقم الحديث ١٤٠ (١٠٦٢) .

(٢) وَفِي هٰذَا الْحَدِيثِ جَوَازُ إِخْبَارِ الْإِمَامِ وَأَهْلِ الْفَضْلِ بِمَا يُقَالُ فِيهِمْ مِمَّا لَا يَلِيقُ بِهِمْ لِيُحَذِّرُوا الْقَائِلَ . وَفِيهِ بَيَانُ مَا يُبَاحُ مِنَ الْغِيبَةِ وَالنَّمِيمَةِ لِأَنَّ صُورَتَهُمَا مَوْجُودَةٌ فِي صَنِيعِ بْنِ مَسْعُودٍ ﷺ هٰذَا وَلَمْ يُنْكِرْهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . وَذٰلِكَ أَنَّ قَصْدَ بْنِ مَسْعُودٍ ﷺ كَانَ نُصْحَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَإِعْلَامَهُ بِمَنْ يَطْعَنُ فِيهِ مِمَّنْ يُظْهِرُ الْإِسْلَامَ وَيُبْطِنُ النِّفَاقَ لِيَحْذَرَ مِنْهُ . وَهٰذَا جَائِزٌ كَمَا يَجُوزُ التَّجَسُّسُ عَلَى الْكُفَّارِ لِيُؤْمَنَ مِنْ كَيْدِهِمْ . فتح الباري شرح صحيح البخاري لابن حجر العسقلاني رَحِمَهُ اللهُ ج١٠ ص ٥١٢ قَوْلُهُ بَابُ الصَّبْرِ فِي الْأَذَى في تشريح حديث ٦١٠٠ .

(٣) امام بخاري رَحِمَهُ اللهُ يو باب لږولی " بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ النَّمِيمَةِ " علامه ابن حجر رَحِمَهُ اللهُ ددې په باره کې فرمايي : قَوْلُهُ : بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ النَّمِيمَةِ . كَأَنَّهُ أَشَارَ بِهٰذِهِ التَّرْجَمَةِ إِلَى بَعْضِ الْقَوْلِ الْمَنْقُولِ عَلَى جِهَةِ الْإِفْسَادِ يَجُوزُ إِذَا كَانَ الْمَقُولُ فِيهِ كَافِرًا مَثَلًا كَمَا يَجُوزُ التَّجَسُّسُ فِي بِلَادِ الْكُفَّارِ وَنَقْلُ مَا يَضُرُّهُمْ . فتح الباري شرح صحيح البخاري لابن حجر العسقلاني رَحِمَهُ اللهُ ج١٠ ص ٤٧٢ بَابُ النَّمِيمَةِ مِنَ الْكَبَائِرِ

د غونډ تقرير خلاصه :

د غونډ تقرير خلاصه دا راأووته چې چُغل خوري ګناهِ کبيره ده ، په قرآن کريم او احاديثو مبارکه ؤ کې ددې سختې سزاګانې ذکر شوي :

چغل خور به (اِبتداءً) جنت ته نه داخليږي ، د چغل خورۍ په وجه انسان په عذابِ قبر کې مبتلاء کيږي ، چغل خوري د ولدِ زِنا صفت دی، چغل خواره په دُنيا او آخرت دواړو بَدترين خلق دي ، دا د جادوګر او شيطان نه هم ډير نقصاني دي .

د چغل خورۍ په وجه غټ غټ خاندانونه تباه کيږي ، ددې په وجه قحط سالي راځي .

چغل خور که تاته د بل چا خبره راوړي نو دا به ضرور ستا خبره هم بل ته وړي ، دا د ډيرو ګنانونو مُرتکِب ګرځي ، او دا هيڅ کله ريښتيني نه وي .

د چغل خورۍ په وجه د انسان آخره خاتمه خرابيږي ، د جهنم مستحق ګرځي ، او بې اِتفاقي پيدا کيږي .

لهذا انسان ته په کار دي چې ددينه په اِخلاص باندې توبه اُوباسي ، ددې د اَسبابو نه ځان اُوساتي ، او شريعت چې په کومو خاصو صورتونو کې بل ته د خبرې نقل کولو اِجازت ورکړی د هغې نه علاوه نور د هر قِسمه چغل خورۍ نه پرهيز اوکړي ، نو الله تعالی به ورته اُوچته مرتبه ورکړي .

دُعا

الله تعالی دې مونږ ټول د چغل خورۍ ، غيبت ، تکبّر ، حسد او نورو باطني بيماريو نه محفوظ اوساتي .

ربِّ ذُوالجلال دې په مونږ ټولو کې بهترين صفات پيدا کړي ، او د نبي عليه السلام په نقشِ قدم باندې دې مونږ ټو ر ته د تللو توفيق رانصيبه کړي .

آمِين يَارَبَّ العَالَمِين .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ العَالَمِينَ

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

﴿ مَا يَلۡفِظُ مِنۡ قَوۡلٍ اِلَّا لَدَيۡهِ رَقِيۡبٌ عَتِيۡدٌ ﴾ ق ۱۸

د ژبې حفاظت او خاموشۍ فضیلت

تالیف

اَبُو الشَّمس مولانا نُورُ الهُدیٰ عُفِيَ عَنۡهُ

مُدَرِّس دَارُ العلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د ژبې حفاظت او خاموشۍ فضيلت

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَسْتَغْفِرُهٗ وَنُؤْمِنُ بِهٖ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْهِ ۔ وَنَعُوْذُ بِاللهِ مِنْ شُرُوْرِ اَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ اَعْمَالِنَا مَنْ يَّهْدِهِ اللهُ فَلَا مُضِلَّ لَهٗ وَمَنْ يُّضْلِلْهُ فَلَا هَادِيَ لَهٗ ۔ وَنَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ وَنَشْهَدُ اَنَّ سَيِّدَنَا وَنَبِيَّنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ ۔

اَمَّا بَعْدُ فَاَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ ۔:

﴿ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَقِيْبٌ عَتِيْدٌ ﴾ ۔(١)

وَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ يَضْمَنْ لِيْ مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ أَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ ۔ (٢)

وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ : مَنْ صَمَتَ نَجَا ۔ (٣)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْم ۔

ژبه هم لوي نعمت دی

زما خوږو قدرمنو او عزت مندو مسلمانانو ورونو ! الله تعالی چې په مونږ باندې کوم نعمتونه کړي دي په هغې کې يو لوي نعمت ژبه هم ده ۔

---

(١) ق آية ١٨ ۔

(٢) صحيح البخاري كِتَابُ الرِّقَاقِ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ رقم الحديث ٦٤٧٤ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ١٦٦٧١ ، شعب الايمان رقم الحديث ٤٥٦٩ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ٤١٢٢ . مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ رقم الحديث ٤٨١٢(١) ، كنز العمال رقم الحديث ٧٨٧٣ .

(٣) سنن الترمذي أَبْوَابُ صِفَةِ الْقِيَامَةِ وَالرَّقَائِقِ وَالْوَرَعِ رقم الحديث ١٥٠١ قال الالباني: صحيح . شعب الايمان رقم الحديث ٤٦٢٩ ، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ٤٨٣٦(٢٥) ، مسند احمد رقم الحديث ٦٤٨١ ، و رقم الحديث ٦٦٥٤ ، سنن الدارمي رقم الحديث ٢٧٥٥ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ١١٣ ، و رقم الحديث ١١٤ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ٤١٢٩ .

اگر چې د انسان د وجود هر اَندام ډير لوي نِعمت دی ، ليکن بعضې اَندامونه الله تعالی په خصوصي طريقې سره په طور د اِنعام ذکر کړي ، چې که انسان ددې په حِکمت او کاريگرۍ باندې سوچ اوکړي نو د الله تعالی بې مِثاله حِکمتونه او قدرتونه به ورته په کې په نظر راشي .

الله ﷻ فرمايي : ﴿ أَلَمْ نَجْعَل لَّهُۥ عَيْنَيْنِ ۝ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴾ . (١)

ترجمه : آيا مونږ انسان ته دوه سترگې ، ژبه ، او دوه شونډې ندې ورکړې ؟

په سترگو کې د الله ﷻ قدرتونه : په دې آيت کې اول نِعمت سترگې ذکر شوی . که انسان د سترگو په جوړښت باندې سوچ اوکړي نو په دې کې د الله ﷻ قدرتونه کتلو سره مکمل حيرانيږي :

الله ﷻ دا د نازکو پَردو او نازکو رگونو نه جوړې کړي ، بيا يې په کې قدرتي رَڼا اچولې ، ددې د حفاظت د پاره يې د پاسه پرې داسې پَردې پيدا کړي چې د څه ضرَري څيز راتلو په وخت په خپله بنديږي او کلاويږي ، د پَردو د پاسه يې د بَنړو ويښتان اُودرول چې گرد او غُبار اِيسار کړي ، بيا يې د پاسه پرې د وريزو ويښتان پيدا کړل چې د پورته نه خطرناک څيز ډارِک لاندې سترگې ته رانشي ، بيا يې په وجود کې په داسې سخت ځای کې فِټ کړي چې د پاسه پرې د سَر سخت هډوکې دی او لاندې د اَننگو سخت هډوکې دی ، دا ددې دپاره چې سترگې د مخامخ گوزار نه محفوظې شي . (٢)

ژبه او شونډې : په مذکوره آيت کې دويم نِعمت ژبه او دريم نِعمت شونډې ذکر شوی . ژبه هم الله ﷻ په ډير عجيب و غريب اَنداز باندې پيدا کړی ، دا د زړه ترجمانه ده .

چې کله انسان د يوې خبرې کولو اِراده اوکړي نو اول په زړه کې ددې خِيال راشي ، دا خيال دِماغو ته لاړ شي ، دِماغ ددې د پاره مناسب الفاظ تيار کړي ، بيا د دِماغو د طرفه ژبې

---

(١) البلد آية ٨ ، ٩ .

(٢) **نوټ** : د سترگو په جوړښت کې نور د الله ﷻ قدرتونه په تفصيل سره ددې (اِصلاحي مُدلّل تقريرونه) کتاب په دريم جلد کې د صفحه ٣٢٢ نه تر صفحه ٣٢٤ پورې ذکر دي ، که مقرّر سره وخت وي نو هغه دې هم اوگوري او په دې ځای کې دې بيان کړي . ابو الشمس عفي عنه

ته حُکم اوشي ، نو د مَرۍ او ژبې ټول نِظام په حرکت کې راشي او انسان په ډيرې آسانۍ سره د خپل زړه خبره بل ته اورسوي . اَوريدونکې دا نه محسوسوي چې ګڼي د الفاظو په ژبه باندې د راوتلو نه مخکې په دې باندې دومره غټې مشينرۍ کار کړی .

په مذکوره آيت کې د ژبې سره د شُونډو ذکر هم اوشو ځکه چې شونډې هم د الفاظو په جوړولو کې د ژبې سره پوره مدد کوي . (١)

د پيدائش نه نيولې تر مرګه پورې د ژبې دا نِعمت د مونږ سره وي ، مونږ ددې نعمت حاصلولو د پاره نه څه محنت کړی او نه مو څه روپۍ خرچ کړي بلکه مُفت راته راکړل شوی نو ځکه يې راته د قدر پته نه لګي . ددې نِعمت د قدر پوښتنه د هغه چا نه اوکړۍ چې د هغه سره دا نه وي ، يعنی چارا سره ژبه وي خو د خبرو کولو طاقت يې نه وي ، د هغوی په زړونو کې جَذبات وي خو په ژبه يې اِظهار نشي کولی . او مونږ خپل اِظهَارُ مَا فِي الضَّمِيْر په ډيرې آسانې طريقې سره کولې شو .

د ژبې د صحيح اِستعمال حُکم

الله تعالی مونږ ته دا عظيم نِعمت راکړی خو ورسره يې ددې د صحيح استعمال حُکم هم کړی ، ځکه دا ژبه د مونږ سره د الله تعالی اَمانت ده ، زمونږ په خپل مِلکيت کې نده ، لهذا مونږ ته په کار دي چې د خبرو نه مخکې ضرور سوچ اوکړو چې زه دا کومه خبره کوم آيا دا د شريعت برابر ده او که نه ؟ آيا په دې کې د الله ﷻ رَضا شته او که نه ؟

ډير خلق ژبه د قينچې په شان چلوي ، په ژبه باندې دروغ وايي ، غِيبت کوي ، چُغل خوري کوي ، کنځل کوي ، او د الله ﷻ د ناراضتيا خبرې کوي نو دا په اصل کې ددې نِعمت بې قدري ده .

په ژبه باندې انسان داسې خبرې هم راويستې شي چې هغه د الله ﷻ د رَضا او جنت تللو ذريعه ګرځي (مثلا يو کافر په اخلاص باندې کلِمه شهادت اووايي نو په دې سره دا مسلمانيږي او د جنت مستحق ګرځي ، يا مسلمان په ژبه باندې ذکر ، تلاوت وغيره کوي

---

(١) نوټ : د ژبې متعلق نور تفصيل ددې (اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه) کتاب په دريم جلد کې په صفحه ٣٣٣ کې ذکر دی. ابوالشمس علي عنه

نو په دې سره دا د ثواب مستحق ګرځي).

او په ژبه باندې انسان داسې خبرې هم راويستې شي چې هغه د الله تعالى د ناراضتيا او جهنم تِلِلو ذريعه ګرځي . (مثلا ګفري الفاظ د ځلې نه راأوباسي ، يا په ژبه باندې دروغ ، غِيبت ، او نورې د ګناه خبرې کوي) .

ګويا ژبه د ټورې په شان ده چې انسان يې په دُشمن هم چلولې شي او خپل ځان ته هم پرې نقصان رسولې شي . ځکه خو الله تعالى دا د دوارو شونډو او غاښونو په مينځ کې محفوظه پيدا کړې چې انسان د خبرو نه مخکې سوچ او کړي او دا بې ځايه استعمال نکړي .

د ژبې نه چې هر لفظ راأوځي نو فرښتې هغه ليکي

انسان چې د ژبې نه هر لفظ راأوباسي که هغه ښه وي يا خراب نو دده سره چې کومې فرښتې مقرر دي هغوی دا ليکي .

الله تعالى فرمايي : ﴿ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴾ .(١)

ترجمه : د انسان د ځلې نه چې څه خبره راأووځي نو دده سره يوه ساتونکې فرښته تياره (د ليکلو د پاره) ناسته وي .

يعنى انسان چې کومه خبره د ځلې نه راأوباسي نو کومې دوه فرښتې چې هر وخت دده سره موجود وي هغوی دا هره خبره ليکي (او انسان به د قيامت په ورځ د الله ﷻ د وړاندې ددې حساب ورکوي) .(٢)

په اِحتياط سره خبرې کول په کار دي

نن صبا که څه خلق په يو ځای کې ناست وي نو ديرې په اِحتياط باندې خبرې کوي ځکه د دوی سره دا يَره وي چې هسې نه دلته څوک جاسوس ناست وي او زمونږ خبرې ريکارډ کړي نو حکومت به مو أونيسي نو ځکه په خبرو کې احتياط کوي .

---

(١) ق آية ١٨ .

(٢) (رَقِيبٌ) حافظ لما يقول أو يعمل . و (عَتِيدٌ) حاضر مهيأ . والمراد الملكان اللذان يلازمان الإنسان ويكتبان كل ما يصدر عنه من خير أو شر . تعليق مصطفى البغا على صحيح البخاري باب حِفْظِ اللِّسَانِ

ليکن الله تعالی مونږ ته څه د پاسه څوارلس سوه کاله مخکې دا خبر راکړی چې ستاسو هره خبره ليکلې شي او د قيامت په ورځ به ددې هرې خبرې حساب ورکوئ ليکن مونږ بيا هم په خبرو کې اِحتياط نه کوو بلکه په زړه کې مو چې څه راځي هغه په ځله باندې بغير د سوچ نه راأوباسو.

ډيره د اَفسوس خبره ده چې مونږ خپل قيمتي وخت په فضول او د ګناه په خبرو کې ضائع کوو بيا راسره دا اِحساس هم نه وي چې مونږ د ګناه کار اوکړو او خپل وخت مو ضائع کړو. لهذا په ژبه کې احتياط په کار دی، دغه وجه ده چې په احاديثو مبارکه ؤ کې د ژبې د حفاظت او د خاموشۍ ډير فضيلت بيان شوی.

د ژبې په حفاظت سره د جنت ضمانت

١. د بخاري شريف حديث دی، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

مَنْ يَضْمَنْ لِيْ مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ أَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ. (١)

څوک چې ماته ضمانت راکړي (چې دا به حفاظت کوي) د هغه څيز چې د دواړو ژامبو په مينځ کې دی (يعنی د ژبې او ځلې)، او د هغه څيز چې د دواړو خپو په مينځ کې دی (يعنی د شرمګاه) نو زه به ده ته د جنت ضمانت ورکړم.

تشريح: د حديث مطلب دادی چې څوک ماته داسې ضمانت راکړي چې دا به د خپلې ژبې او خپلې ځلې حفاظت کوي (يعنی ژبه به د فحش خبرو، دروغ، غِيبت، چُغل خورۍ او نورو قبيحو خبرو نه ساتي، او ځله به د حرام خوراک نه ساتي)، همدارنګې چې څوک د شرم ګاه د حفاظت ضمانت راکړي چې دا به غلط نه استعمالوي نو نبي عليه السلام فرمايي چې زه به ده ته د جنت ضمانت ورکړم.

او دا يقيني خبره ده چې داسې انسان به ضرور جنت ته داخليږي ځکه د نبي عليه السلام

(١) صحيح البخاري كِتَابُ الرِّقَاقِ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ رقم الحديث ٦٤٧٤ ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ١٦٦٧١ ، شعب الايمان رقم الحديث ٤٥٦٩ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ٤١٢٢ ، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الأول رقم الحديث ٤٨١٢(١) ، كنز العمال رقم الحديث ٧٨٧٣.

ضمانت د الله ﷻ ضمانت دی . (١)

٢ . نبي عليه السلام ته يو اَعرابي راغی او ورته وې ويل :

يَارَسُوْلَ اللهِ ! عَلِّمْنِيْ عَمَلًا يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ .

اې د الله رسوله ! ماته داسې عمل اوښايه چې هغه ما جنت ته داخل کړي .

نبي عليه السلام ورته څه کارونه د کولو د پاره اوخودل .

(((غلام آزاد کړه ، چاته د شُودو د پاره چيلۍ ورکړه ، کومو رِشته دارو چې د تاسره په تعلق ختمولو ظلم کړې وي د هغوی سره اِحسان کوه ، که دا کارونه نشي کولی نو اوږي ته روټۍ ورکړه ، تږي ته اوبه ورکړه ، د ښه کارونو حُکم کوه او د بدو کارونو نه منع کوه)))

په آخر کې نبي ﷺ ورته اوفرمايل :

فَإِنْ لَمْ تُطِقْ ذٰلِكَ ، فَكُفَّ لِسَانَكَ إِلَّا مِنْ خَيْرٍ . (٢)

---

(١) (مَنْ يَضْمَنْ) : بِالْجَزْمِ عَلَى أَنَّ مَنْ شَرْطِيَّةٌ (لِيْ مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ) : بِفَتْحِ اللَّامِ مَنْبَتُ الْأَسْنَانِ . أَيْ : مَنْ يَكْفُلُ لِيْ مُحَافَظَةَ مَا بَيْنَهُمَا مِنَ اللِّسَانِ وَالْفَمِ عَنْ تَقْبِيحِ الْكَلَامِ وَأَكْلِ الْحَرَامِ (وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ) أَيْ : مِنَ الْفَرْجِ عَنِ الزِّنَا وَنَحْوِهِ (أَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ) أَيْ : دُخُولَهَا أَوْ دَرَجَاتِهَا الْعَالِيَةَ . قَالَ الطِّيبِيُّ : وَعَنْ بَعْضِهِمْ مَنْ يَضْمَنْ لِيْ لِسَانَهُ أَيْ : شَرَّ لِسَانِهِ وَبَوَادِرَهُ وَحَفِظَهُ عَنِ التَّكَلُّمِ بِمَا لَا يَعْنِيهِ وَيَضُرُّهُ مِمَّا يُوْجِبُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوْقَ. وَفَرْجَهُ بِأَنْ يَصُونَهُ أَضْمَنْ لَهُ دُخُولَ الْجَنَّةِ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ٣٠٢٥/٧ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْهِجْرَةِ وَالشَّتْمِ الْفَصْلُ الْأَوَّلُ في تشريح رقم الحديث ٤٨١٢(١) .

(٢) پوره حديث داسې دی : عَنِ الْبَرَاءِ ﷺ . قَالَ : جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَقَالَ : يَا رَسُوْلَ اللهِ عَلِّمْنِيْ عَمَلًا يُدْخِلُنِي الْجَنة . قَالَ : " لَئِنْ كُنْتَ أَقْصَرْتَ الْخُطْبَةَ. لَقَدْ أَعْرَضْتَ الْمَسْأَلَةَ . أَعْتِقِ النَّسَمَةَ . وَفُكَّ الرَّقَبَةَ " قَالَ : أَوَلَيْسَا وَاحِدًا؟ قَالَ : لَا عِتْقُ النَّسَمَةِ : أَنْ يَنْفَرِدَ بِعِتْقِهَا. وَفُكُّ الرَّقَبَةِ أَنْ يُعِيْنَ فِيْ ثَمَنِهَا. وَالْمِنْحَةُ الْوَكُوْفُ ـ أَظُنُّهُ قَالَ: وَالْفَيْءُ عَلَى ذِي الرَّحِمِ الظَّالِمِ ـ فَإِنْ لَمْ تُطِقْ ذٰلِكَ. فَأَطْعِمِ الْجَائِعَ . وَاسْقِ الظَّمْآنَ . وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوْفِ . وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ. فَإِنْ لَمْ تُطِقْ ذٰلِكَ . فَكُفَّ لِسَانَكَ إِلَّا مِنْ خَيْرٍ . شعب الايمان رقم ٤٠٢٦ ، مشكوة المصابيح كتاب العتق الفصل الثاني رقم الحديث ٣٣٨٣(٣) ، الادب المفرد للبخاري باب فضل من يصل ذا الرحم الظالم رقم الحديث ٦٩ ، صحيح ابن حبان مخرجا رقم الحديث ٣٧٤ ، المستدرك على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٢٨٦١ وقال الحاكم : هذا حديث صحيح الاسناد ولم يخرجاه ، و وافقه الذهبي ، السنن الكبرى للبيهقي رقم الحديث ٢١٣١٣ ، مجمع الزوائد باب العتق والاعانة فيه رقم الحديث ٧٢٣٢ .

که ته ددې مذکوره کارونو طاقت نه لرې نو بیا خپله ژبه د خپر خبرو نه علاوه د هر قسمه نورو خبرو نه بنده کړه (نو په دې سره به جنت ته داخل شې) .

بې فائدې خبرو پریخودو سره د جنت مستحق کیدل

محمد بن کعب رحمه الله فرمایي چې (یوه ورځ) رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ته) اوفرمایل :

إِنَّ أَوَّلَ مَنْ يَدْخُلُ هٰذَا الْبَابَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ .

بیشکه په دې دروازه به د ټولو نه مخکې یو جنتي سړی راداخلیږي .

په دې کې حضرت عبدالله بن سلام رضي الله عنه راداخل شو .

د رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ څه صحابه کرام ده ته ورپاڅیدل او ده ته یې د نبي علیه السلام د خبرې خبر ورکړو (چې څوک په دې دروازه اول راداخل شي هغه به جنّتي وي) . صحابه کرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ ده ته وویل :

ته مونږ ته د خپل هغه معتمد (او غوره) عمل په باره کې خبر راکړه د کوم په باره کې چې ستا اُمید وي (چې ددې په وجه به الله ﷻ جنت راکوي) .

عبدالله بن سلام رضي الله عنه ورته اوفرمایل :

إِنِّي لَضَعِيفٌ، وَإِنَّ أَوْثَقَ مَا أَرْجُو بِهِ لَسَلَامَةُ الصَّدْرِ وَتَرْكُ مَا لَا يَعْنِينِي .

زه ډیر کمزورې یم خو زما په نزد د ټولو نه غوره عمل چې د کوم په وجه زه د الله ﷻ نه اُمید ساتم هغه دادی چې زما په سِینه کې د چا سره بُغض او حسَد نشته ، او بې فائدې خبرې پریږدم . (١)

---

(١) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ أَوَّلَ مَنْ يَدْخُلُ هٰذَا الْبَابَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ » فَدَخَلَ عَبْدُ اللهِ بْنُ سَلَامٍ رضي الله عنه . فَقَامَ إِلَيْهِ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَأَخْبَرُوهُ بِقَوْلِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالُوا : فَأَخْبِرْنَا بِأَوْثَقِ عَمَلِكَ فِي نَفْسِكَ تَرْجُو بِهِ . قَالَ : إِنِّي لَضَعِيفٌ، وَإِنَّ أَوْثَقَ مَا أَرْجُو بِهِ لَسَلَامَةُ الصَّدْرِ وَتَرْكُ مَا لَا يَعْنِينِي . الصمت وآداب اللسان لابن ابي الدنيا ج١ ص ٩٤ رقم الحديث ١١١ ، احياء علوم الدين ج٣ ص ١١٣ بيان عظيم خطر اللسان...

جنت او جهنم ته بوتلونکي څيزونه

حضرت ابو هريرة ﷺ فرمايي چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه پوښتنه اوشوه:

مَا أَكْثَرُ مَا يُدْخِلُ الْجَنَّةَ؟

هغه کوم څيز دی چې هغه عام طور انسان جنت ته داخلوي؟

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل:

تَقْوَى اللهِ، وَحُسْنُ الْخُلُقِ. د الله ﷻ نه يَره او ښائسته اخلاق.

تپوس کوونکي بيا عرض اوکړو:

وَمَا أَكْثَرُ مَا يُدْخِلُ النَّارَ؟ هغه کوم څيز دی چې هغه اکثره انسان جهنم ته داخلوي؟

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل:

اَلْأَجْوَفَانِ: اَلْفَمُ وَالْفَرْجُ. هغه دوه ډډ څيزونه دي: (يعنى) خُله او شرمگاه. (١)

د ژبې د غلط استعمال په وجه د جهنم مستحق کيدل

انسان ته په کار دي چې خپله ژبه په قابو کې اوساتي ځکه کله انسان د ژبې نه داسې خبره راأوباسي چې دا ده ته معمولي ښکاري خو ليکن دا د الله ﷻ د ناراضتيا سبب اوگرځي، نو په دې سره دا انسان د جهنم مستحق شي.

---

(١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَكْثَرُ مَا يُدْخِلُ الْجَنَّةَ؟ قَالَ: «تَقْوَى اللهِ، وَحُسْنُ الْخُلُقِ». قَالَ: وَمَا أَكْثَرُ مَا يُدْخِلُ النَّارَ؟ قَالَ: "اَلْأَجْوَفَانِ: اَلْفَمُ وَالْفَرْجُ". الادب المفرد مخرجا للبخاري رقم الحديث ٢٩٤ بَابُ حُسْنِ الْخُلُقِ إِذَا فَقِهَهُ.

وفي رواية: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ أَكْثَرِ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ الْجَنَّةَ. فَقَالَ: «تَقْوَى اللهِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ». وَسُئِلَ عَنْ أَكْثَرِ مَا يُدْخِلُ النَّاسَ النَّارَ. فَقَالَ: «اَلْفَمُ وَالْفَرْجُ». سنن الترمذي أَبْوَابُ الْبِرِّ وَالصِّلَةِ بَابُ مَا جَاءَ فِي حُسْنِ الْخُلُقِ رقم الحديث ٢٠٠٤ وقال الترمذي: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ. سنن ابن ماجة رقم الحديث ٤٢٤٦، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيبَةِ وَالشَّتْمِ الْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ٤٨٣٢، المستدرك على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٧٩١٩ وقال الحاكم: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الْإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. والفقه الذهبي: شعب الايمان رقم الحديث ٥٠٢٥.

١. د بخاري شريف حديث دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللهِ لَا يُلْقِي لَهَا بَالًا يَرْفَعُهُ اللهُ بِهَا دَرَجَاتٍ . وَ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللهِ لَا يُلْقِي لَهَا بَالًا يَهْوِي بِهَا فِي جَهَنَّمَ . (١)

بيشکه کله بنده د الله ﷻ د رَضا يوه خبره اوکړي اګر چې دا ددې خبرې څه پرواه نه ساتي (يعنى ددې خبرې اَهميت نه پيژني ، معمولي يې ګڼړي) خو الله تعالى په دې سره دده ډيرې درجې اُوچتوي . او کله يو بنده د الله ﷻ د ناراضتيا څه خبره اوکړي دا ددې څه پرواه نه کوي (معمولي يې ګڼړي) خو ددې په وجه دا په جهنم کې داخل شي .

٢. د مسلم شريف په روايت کې داسې ذکر دي ، رسول الله ﷺ فرمايي :

إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مَا يَتَبَيَّنُ مَا فِيهَا يَهْوِي بِهَا فِي النَّارِ أَبْعَدَ مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ . (٢)

بيشکه بنده يوه خبره اوکړي ، په دې کې فِکر اونکړي (يعنى بغير د تدبّر نه غلطه خبره اوکړي او ددې د خراب اَنجام نه او نه يَرېږي (٣)) نو ددې خبرې په وجه دومره لرې په دوزخ کې اُوغورځيږي چې د هغې فاصله د مشرق او مغرب د درمياني فاصلې نه زياته ده .

فائده : ددې نه معلومه شوه چې لکه څرنګې چې معمولي خبره د انسان د پاره د جنت

---

(١) صحيح البخاري كِتَابُ الرِّقَاقِ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ رقم الحديث ٦٤٧٨ ، مشكوة المصابيح مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيبَةِ وَالشَّتْمِ الْفَصْلُ الأول رقم الحديث ٤٨١٣(٢) ، سنن الترمذي بابٌ في قلة الكلام رقم الحديث ٢٣١٩ ، سنن ابن ماجة باب كفّ اللسان في الفتنة رقم الحديث ٣٩٦٩ ، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ١١٧٦٩ ، شعب الايمان رقم الحديث ٤٠٦٠٤ .

(٢) صحيح مسلم كِتَابُ الزُّهْدِ وَالرَّقَائِقِ بَابُ التَّكَلُّمِ بِالْكَلِمَةِ يَهْوِي بِهَا فِي النَّارِ رقم الحديث ٥٠(٢٩٨٨) .

(٣) (مَا يَتَبَيَّنُ مَا فِيهَا) معناه لا يتدبرها ويتفكر في قبحها ولا يخاف ما يترتب عليها وهذا كالكلمة عند السلطان وغيره من الولاة وكالكلمة يقذف أو معناه كالكلمة التي يترتب عليها إضرار مسلم ونحو ذلك . شرح محمد فؤاد عبد الباقي على صحيح مسلم

تللو ذريعه گرځي نو همدغه شان كله معمولي خبره د انسان د جهنم تللو ذريعه هم گرځي. لهذا خپله ژبه په كنټرول كې ساتل په كار دي. (١)

د ژبې د غلط استعمال په وجه پړمخ جهنم ته غورځيدل

په ترمذي شريف او مشكوة شريف كې أوږد حديث ذكر دی، رسول الله صلى الله عليه حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه ته او فرمايل : .... أَلَا أُخْبِرُكَ بِمَلَاكِ ذٰلِكَ كُلِّهِ ؟

آيا زه تاته ددې ټولو څيزونو جړه (او تقويت) أوښايم ؟

حضرت معاذ رضي الله عنه فرمايي چې ما ورته وويل :

بَلٰى يَا نَبِيَّ اللهِ. اې د الله رسوله ! راته وې ښايې.

نو نبي عليه السلام خپله ژبه مباركه أونيوه او (هغې ته اشاره كولو سره) وې فرمايل :

كُفَّ عَلَيْكَ هٰذَا. دا ژبه (د فضول خبرو نه) بنده ساته.

ما ورته عرض اوكړو : (اې د الله رسوله !) مونږ چې دا كومې خبرې كوو نو آيا په دې ټولو به زمونږ مؤاخذه كيږي ؟

نبي عليه السلام ورته او فرمايل :

ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ يَا مُعَاذُ. وَهَلْ يَكُبُّ النَّاسَ فِي النَّارِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ أَوْ عَلٰى مَنَاخِرِهِمْ إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ. (٢)

---

(١) ... وَالْمَعْنٰى: أَنَّهُ يَتَكَلَّمُ بِكَلِمَةِ الْحَقِّ يَظُنُّهَا قَلِيلَةً وَهِيَ عِنْدَ اللهِ جَلِيلَةٌ. فَيَحْصُلُ لَهُ رِضْوَانُ اللهِ. وَقَدْ يَتَكَلَّمُ بِسُوءٍ وَلَا يَعْلَمُ أَنَّهُ كَذٰلِكَ وَهُوَ عِنْدَ اللهِ ذَلْبٌ عَظِيمٌ. فَيَحْصُلُ لَهُ السَّخَطُ مِنَ اللهِ. مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ٣٠٢٦/٧ حِفْظُ اللِّسَانِ وَالْهِجْرَةُ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الأول في تشريح رقم الحديث ٤٨١٣.

(٢) پوره حديث داسې دی : عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رضي الله عنه. قَالَ : كُنْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ. فَأَصْبَحْتُ يَوْمًا قَرِيبًا مِنْهُ وَنَحْنُ نَسِيرُ. فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ يُدْخِلُنِي الْجَنَّةَ وَيُبَاعِدُنِي عَنِ النَّارِ. قَالَ : « لَقَدْ سَأَلْتَنِي عَنْ عَظِيمٍ. وَإِنَّهُ لَيَسِيرٌ عَلٰى مَنْ يَسَّرَهُ اللهُ عَلَيْهِ. تَعْبُدُ اللهَ وَلَا تُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا. وَتُقِيمُ الصَّلٰوةَ. وَتُؤْتِي الزَّكَاةَ. وَتَصُومُ رَمَضَانَ. وَتَحُجُّ الْبَيْتَ » ثُمَّ قَالَ : " أَلَا أَدُلُّكَ عَلٰى أَبْوَابِ الْخَيْرِ : اَلصَّوْمُ جُنَّةٌ. وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ. وَصَلٰوةُ الرَّجُلِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ " ←←←←←

اې معاذ ! ستا مور دې تا ورک کړي (يا : ستا مور دې په تا باندې بُوره شي(١)) خلقو لره پَرمخې (يا په پوزه باندې) جهنم ته غورځوونکې څيز د ژبې لَوْ دی .
(يعنی د همدې غلطو خبرو په وجه خلق پَرمخې جهنم ته غورځي) .

فائده : نبي عليه السلام د خبرو تشبيه د ژبې د لَوْ سره ورکړه ، لکه څرنګې چې د اوسپنې لُور هر قِسمه فصل کټ کوي که هغه اوچ وي او که لُوند ، که ښه وي او که خراب نو همدغه شان بعضې کس په ژبه باندې هر قِسمه خبرې را اوباسي ، د ښه او خرابو تمييز نه کوي ، نو دا د انسان د پاره پَرمخې جهنم ته د غورځولو سبب ګرځي .(٢)

← ← ← قَالَ : ثُمَّ تَلَا {تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ} [السجدة آية ١٦]. حَتَّىٰ بَلَغَ {يَعْمَلُونَ} [السجدة آية ١٧] ثُمَّ قَالَ: « أَلَا أُخْبِرُكَ بِرَأْسِ الْأَمْرِ كُلِّهِ وَعَمُودِهِ . وَ ذِرْوَةِ سَنَامِهِ »؟ قُلْتُ : بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ . قَالَ : « رَأْسُ الْأَمْرِ الْإِسْلَامُ . وَعَمُودُهُ الصَّلَاةُ، وَ ذِرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ » ثُمَّ قَالَ : « أَلَا أُخْبِرُكَ بِمَلَاكِ ذٰلِكَ كُلِّهِ »؟ قُلْتُ : بَلَى يَا نَبِيَّ اللهِ . فَأَخَذَ بِلِسَانِهِ قَالَ : « كُفَّ عَلَيْكَ هٰذَا » . فَقُلْتُ : يَا نَبِيَّ اللهِ . وَ إِنَّا لَمُؤَاخَذُونَ بِمَا نَتَكَلَّمُ بِهِ ؟ فَقَالَ : ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ يَا مُعَاذُ . وَهَلْ يَكُبُّ النَّاسَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ أَوْ عَلَى مَنَاخِرِهِمْ إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ . سنن الترمذي أَبْوَابُ الْإِيمَانِ بَابُ مَا جَاءَ فِي حُرْمَةِ الصَّلَاةِ رقم الحديث وقال الترمذي : هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . مشكوة المصابيح كتاب الايمان الفصل الثاني رقم الحديث ٢٩(٢٨) ، مسند احمد رقم الحديث ٢٢٠١٦ ، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ١١٣٣٠ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٣٠٤ ، الآداب للبيهقي رقم الحديث ٢٩٥ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ١١ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم ٢٨٦٦(١٧) ، كنز العمال رقم الحديث ٤٣٥٧٩ .

(١) ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ . ستا مور دې تا ورک کړي . دا اګر چې په ظاهره باندې د مرګ خبرې معلوميږي ليکن دلته دا مراد ندي ، بلکه دا يوه مُحاوره ده چې د غفلت نه راېيداريدلو او تعجب ظاهرولو د پاره استعماليږي .
(ثَكِلَتْكَ أُمُّكَ يَا مُعَاذُ) : فَقَدَتْكَ، وَهُوَ دُعَاءٌ عَلَيْهِ بِالْمَوْتِ عَلَى ظَاهِرِهِ. وَلَا يُرَادُ وُقُوعُهُ. بَلْ هُوَ تَأْدِيبٌ وَتَنْبِيهٌ مِنَ الْغَفْلَةِ. وَتَعْجِيبٌ وَتَعْظِيمٌ لِلْأَمْرِ . مرقاة المفاتيح ج ١ ص ١٠٦ كتاب الايمان الفصل الثاني في تشريح حديث ٢٨ .

(٢) (إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ) أَيْ مَحْصُودَاتُهَا . شَبَّهَ مَا يَتَكَلَّمُ بِهِ الْإِنْسَانُ بِالزَّرْعِ الْمَحْصُودِ بِالْمِنْجَلِ . وَهُوَ مِنْ بَلَاغَةِ النُّبُوَّةِ . فَكَمَا أَنَّ الْمِنْجَلَ يَقْطَعُ وَلَا يُمَيِّزُ الرَّطْبَ وَالْيَابِسَ وَالْجَيِّدَ وَالرَّدِيءَ . فَكَذٰلِكَ لِسَانُ بَعْضِ النَّاسِ يَتَكَلَّمُ بِكُلِّ نَوْعٍ مِنَ الْكَلَامِ حَسَنًا وَقَبِيحًا . وَالْمَعْنَى لَا يَكُبُّ النَّاسَ فِي النَّارِ إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِمْ مِنَ الْكُفْرِ. وَالْقَذْفِ . وَالشَّتْمِ . وَالْغِيبَةِ . وَالنَّمِيمَةِ . وَالْبُهْتَانِ . وَنَحْوِهَا . مرقاة المفاتيح ج ١ ص ١٠٦ كتاب الايمان الفصل الثاني في تشريح حديث ٢٨ .

د فضول خبرو په وجه د جنت نه منع کيدل

څوک چې فضول خبرې کوي نو کله په خبرو کولو کې دده د خُلې نه داسې خبره راأووځي چې هغه د الله ﷻ د ناراضګۍ سبب اوګرځي نو په دې سره انسان د جنت نه منع کيږي.

همدارنګې د بې فائدې خبرو کولو په وجه د انسان سره حِساب کولې شي نو ددې په وجه هم انسان په اِبتدائي کسانو کې جنت ته داخليدو نه منع کيږي.

د ترمذي شريف او مشکوة شريف حديث دی، حضرت انس ﷺ فرمايي چې د نبي عليه السلام په صحابه کرامو کې يو کس وفات شو، بل کس (دې مَرحوم ته) وويل:

أَبْشِرْ بِالْجَنَّةِ. د جنت زېرې قبول کړه.

رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دې ويونکي ته اوفرمايل:

أَوَلَا تَدْرِيْ فَلَعَلَّهُ تَكَلَّمَ فِيْمَا لَا يَعْنِيْهِ أَوْ بَخِلَ بِمَا لَا يَنْقُصُهُ.

ته خو ده ته زېرې ورکوی حالانکه تاته معلومه نده کيدې شي ده بې فائدې خبرې کړې وي، يا يې په داسې څيز سره بُخل کړې وي چې هغه نه کميږي. (١)

همداسې واقعات په نورو احاديثو کې هم ذکر شوی. (٢)

---

(١) عَنْ أَنَسٍ ﷺ، قَالَ: تُوُفِّيَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ يَعْنِيْ رَجُلًا: أَبْشِرْ بِالْجَنَّةِ. فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَوَلَا تَدْرِيْ فَلَعَلَّهُ تَكَلَّمَ فِيْمَا لَا يَعْنِيْهِ أَوْ بَخِلَ بِمَا لَا يَنْقُصُهُ». سنن الترمذي أَبْوَابُ الزُّهْدِ عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رقم الحديث ٢٣١٦، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ٤٨٤٢(٣١)، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٢٨٨٢(٣٣) الترغيب في الصمت الا عن خير والترهيب من كثرة الكلام، وقال المنذري: هذا حديث حسنٌ صحيحٌ. وقال الحافظ رواته ثقات. وقال ملا علي قاري في المرقاة: رِجَالُهُ رِجَالُ الصَّحِيْحَيْنِ إِلَّا سُلَيْمَانَ بْنَ عَبْدِ الْجَبَّارِ الْبَغْدَادِيَّ شَيْخَ التِّرْمِذِيِّ. وَقَدْ ذَكَرَهُ ابْنُ حِبَّانَ فِي الثِّقَاتِ. كَذَا فِي التَّصْحِيْحِ. مرقاة ج ٧ ص ٣٠٤٢، كنز العمال رقم الحديث ٨٢٩٢ حرف الميم ما لايعني.

(٢) ملا علي قاري رحمه الله په مرقاة کې ځنې واقعات رانقل کړي: وَفِيْ حَدِيْثٍ آخَرَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَدَ كَعْبًا فَسَأَلَ عَنْهُ. فَقَالُوْا: مَرِيْضٌ. فَخَرَجَ يَمْشِيْ حَتَّى أَتَاهُ. فَلَمَّا دَخَلَ عَلَيْهِ قَالَ: "أَبْشِرْ يَا كَعْبُ" فَقَالَتْ أُمُّهُ: هَنِيْئًا لَكَ الْجَنَّةَ يَا كَعْبُ. فَقَالَ: "مَنْ هٰذِهِ الْمُتَأَلِّيَةُ عَلَى اللهِ؟" قَالَ: هِيَ أُمِّيْ يَا رَسُوْلَ اللهِ. قَالَ: "وَمَا يُدْرِيْكِ يَا أُمَّ كَعْبٍ. لَعَلَّ كَعْبًا قَالَ مَا لَا يَعْنِيْهِ. أَوْ مَنَعَ مَا لَا يُغْنِيْهِ. ←←←←←←

تشريح : د نبي عليه السلام د وينا مقصد دا ؤ چې کيدې شي دده د خُلې نه بې فائدې خبرې اُوتې وي يا داسې خبرې اُوتې وي چې هغه ده ته د ضرر رسولو سبب وي ، او يا يې په داسې څيز کې بُخل کړې وي چې هغه په خرچ کولو سره نه کميږي ، نو چې کله دده سره ددې خبرو په وجه حِساب کيدې شي نو بيا څنګه ده ته دومره يقيني د جنت زېرې ورکولې شي؟ ددې تر حسابه پورې به د جنت نه منع وي . (١)

د ژبې د فِتنې نه يَره کول

١. د ترمذي شريف حديث دی ، حضرت سفيان ابن عبد الله ثقفي ﷺ فرمايي چې ما رسولُ الله صلى الله عليه وسلم ته اوفرمايل : يَارَسُوْلَ اللهِ ! مَا أَخْوَفُ مَا تَخَافُ عَلَيَّ ؟

اې د الله رسوله ! تاسو زما په باره کې د کوم څيز نه ډيره يَره کوی ؟ (يعنی زما د پاره ډير خطرناک څيز کوم يو دی ؟)

نبي عليه السلام خپله ژبه مبارکه اُونيوه او وې فرمايل : هٰذَا . دا ژبه . (٢)

← ← ← وَرَوَى ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا . وَأَبُوْ يَعْلَى « عَنْ أَنَسٍ ﷺ أَيْضًا قَالَ : اُسْتُشْهِدَ مِنَّا رَجُلٌ يَوْمَ أُحُدٍ . فَوُجِدَ عَلَى بَطْنِهِ صَخْرَةٌ مَرْبُوْطَةٌ مِنَ الْجُوْعِ . فَمَسَحَتْ أُمُّهُ التُّرَابَ عَنْ وَجْهِهِ وَقَالَتْ: هَنِيْئًا لَكَ يَا بُنَيَّ الْجَنَّةَ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " مَا يُدْرِيْكِ لَعَلَّهُ كَانَ يَتَكَلَّمُ فِيْمَا لَا يَعْنِيْهِ وَيَمْنَعُ مَا لَا يَضُرُّهُ » . مرقاة المفاتيح ٣٠٤٣/٧ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّانِي

(١) ... وَمَعْنَاهُ أَنَّهُ إِنَّمَا تَتَهَنَّأُ الْجَنَّةَ لِمَنْ لَا يُحَاسَبُ وَلَا يُعَاقَبُ . وَمَنْ تَكَلَّمَ فِيْمَا لَا يَعْنِيْهِ حُوْسِبَ عَلَيْهِ . وَإِنْ كَانَ مُبَاحًا فَلَا تَتَهَنَّأُ لَهُ الْجَنَّةُ مَعَ الْمُنَاقَشَةِ فِي الْحِسَابِ . فَإِنَّهُ نَوْعٌ مِنَ الْعَذَابِ. مرقاة المفاتيح ج ٧ ص ٣٠٤٣ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّانِي .

(٢) عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ الثَّقَفِيِّ ﷺ . قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُوْلَ اللهِ حَدِّثْنِيْ بِأَمْرٍ أَعْتَصِمُ بِهِ . قَالَ: « قُلْ رَبِّيَ اللهُ ثُمَّ اسْتَقِمْ» . قُلْتُ : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! مَا أَخْوَفُ مَا تَخَافُ عَلَيَّ ؟ فَأَخَذَ بِلِسَانِ نَفْسِهِ . ثُمَّ قَالَ: « هٰذَا » . سنن الترمذي أَبْوَابُ الزُّهْدِ بَابُ مَا جَاءَ فِي حِفْظِ اللِّسَانِ رقم الحديث ٢٤١٠ وقال الترمذي: هَذَا حَدِيْثٌ حَسَنٌ صَحِيْحٌ . مسند احمد رقم الحديث ١٥٢١٩ ، صحيح ابن حبان محققا رقم الحديث ٥٦٩٩ ذكر البيان بان لسان المرء من أخوف ما يخاف عليه منه ، شعب الايمان رقم الحديث ٣٥٧٢ ، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ٤٨٤٣(٣٢) ، الترغيب والترهيب للقوام السنة رقم الحديث ١٧١٤ .

(يعنى ماته ستا په باره کې د ټولو نه ډيره ګره د ژبې په باره کې ده ، پس ته د خپلې ژبې حفاظت کوه) .

٢ . يو ځل حضرت عُمر ﷺ د حضرت ابوبکر صديق ﷺ په خدمت کې حاضر شو نو وې ليدل چې حضرت ابوبکر صديق ﷺ خپله ژبه (په ګوتو باندې) راکاږي .

حضرت عمر ﷺ ورته اوفرمايل : مَهْ ، غَفَرَ اللهُ لَكَ.

الله تعالى دې ستاسو مغفرت اوکړي داسې مه کوه (ژبه مه راکاږه) .

حضرت ابوبکر صديق ﷺ ورته اوفرمايل :

إِنَّ هٰذَا أَوْرَدَنِي الْمَوَارِدَ .

بيشکه زه دې ژبې د هلاکت په ځايونو کې داخل کړې يم (نو ځکه ددې سزا لائقه ده) . (١)

٣ . امام غزالي رحمه الله دا هم ذکر کړي چې حضرت ابوبکر صديق ﷺ به په خُله کې کانړې واچول چې ددې په ذريعه به يې ځان د خبرو نه منع کړې وُ ، ژبې ته به يې اِشاره کوله او ددې په باره کې به يې فرمايل :

---

(١) عَنْ أَسْلَمَ قَالَ: إِنَّ عُمَرَ ﷺ دَخَلَ يَوْمًا عَلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَهُوَ يَجْبِذُ لِسَانَهُ. فَقَالَ عُمَرُ ﷺ : مَهْ غَفَرَ اللهُ لَكَ. فَقَالَ أَبُوْ بَكْرٍ ﷺ : إِنَّ هٰذَا أَوْرَدَنِي الْمَوَارِدَ . مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّالِثُ رقم الحديث ٤٨٦٩(٥٨) ، موطأ مالك باب ما جاء فيما يخاف من اللسان رقم الحديث ١٢ ، مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ٣٧٠٤٧ ، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ١١٨٤١ ، شعب الايمان رقم الحديث ٤٦٣٦ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ١٨١٧٥ ، كنز العمال رقم الحديث ٨٨٨٩ .

وفي رواية : عَنْ أَسْلَمَ: أَنَّ عُمَرَ ﷺ اِطَّلَعَ عَلَى أَبِي بَكْرٍ ﷺ ، وَهُوَ يَمُدُّ لِسَانَهُ . فَقَالَ : مَا تَصْنَعُ يَا خَلِيْفَةَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟! فَقَالَ : إِنَّ هٰذَا أَوْرَدَنِي الْمَوَارِدَ ، إِنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : لَيْسَ شَيْءٌ مِنَ الْجَسَدِ إِلَّا يَشْكُوْ ذَرَبَ اللِّسَانِ . مجمع الزوائد ومنبع الفوائد كِتَابُ الزُّهْدِ بَابُ مَا جَاءَ فِي الصَّمْتِ وَحِفْظِ اللِّسَانِ رقم الحديث ١٨١٧٥ وقال الهيثمي: رَوَاهُ أَبُو يَعْلَى، وَرِجَالُهُ رِجَالُ الصَّحِيحِ غَيْرَ مُوسَى بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ حَيَّانَ. وَقَدْ وَثَّقَهُ ابْنُ حِبَّانَ. شعب الايمان رقم الحديث ٤٥٩٦ ، كنز العمال رقم الحديث ٣٠٥٤ ، وَرَوَاهُ ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا فِي الصَّمْتِ، وَأَبُو يَعْلَى فِي مُسْنَدِهِ، وَالدَّارَقُطْنِيُّ فِي الْعِلَلِ.

هٰذَا الَّذِيْ أَوْرَدَنِي الْمَوَارِدَ .

دې ژبې زه د هلاکت په ځايونو کې داخل کړې يم . (١)

٤. حضرت عبدالله بن مسعود ﷺ به فرمايل : قسَم په هغه ذات چې د هغه نه علاوه بل څوک د عبادت لائق نشته چې د ژبې نه علاوه بل هيڅ څيز د زيات بندولو محتاج ندی . (يعنی ژبه زياته خاموشه او په کنټرول کې ساتل په کار دي) . (٢)

٥. طاؤس رحمه الله به فرمايل :

إِنَّمَا لِسَانِيْ سَبُعٌ إِنْ أَرْسَلْتُهُ أَكَلَنِيْ .

زما ژبه درنده (شلوونکې ځناور) دی ، که چيرته زه دا (بې کنټروله) پريږدم نو ما به اوخوري . (٣)

---

(١) قَالَ الْغَزَالِيُّ رَحِمَهُ اللهُ : وَفِي الْآثَارِ، رُوِيَ عَنِ الصِّدِّيْقِ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يَضَعُ حَصَاةً فِيْ فِيْهِ يَمْنَعُ بِهَا نَفْسَهُ مِنَ الْكَلَامِ . وَكَانَ يُشِيْرُ إِلَى لِسَانِهِ وَيَقُوْلُ : هٰذَا الَّذِيْ أَوْرَدَنِي الْمَوَارِدَ . مرقاة المفاتيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّالِثُ ج٧ ص ٣٠٥٤ في تشريح حديث ٤٨٦٩(٥٨) . احياء علوم الدين ج٣ ص ١١١ بيان عظم خطر اللسان وفضيلة الصمت .

(٢) قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُوْدٍ ﷺ وَاللهِ الَّذِيْ لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ مَا شَيْءٌ أَحْوَجَ إِلَى طُوْلِ سِجْنٍ مِنْ لِسَانٍ . احياء علوم الدين ج٣ ص ١١١ كتاب آفات اللسان بيان عظم خطر اللسان وفضيلة الصمت .

عَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ : مَا شَيْءٌ أَحَقَّ بِطُوْلِ سِجْنٍ مِنَ اللِّسَانِ . الصمت وآداب اللسان ج ١ ص ٥٦ رقم ٢٣ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَفَضْلِ الصَّمْتِ

(٣) وقال طاوس رَحِمَهُ اللهُ : إِنَّمَا لِسَانِيْ سَبُعٌ إِنْ أَرْسَلْتُهُ أَكَلَنِيْ . احياء علوم الدين ج٣ ص ١١١ كتاب آفات اللسان بيان عظم خطر اللسان وفضيلة الصمت .

قَالَ بَعْضُ الْمَاضِيْنَ : إِنَّمَا لِسَانِيْ سَبُعٌ. إِنْ أَرْسَلْتُهُ خِفْتُ أَنْ يَأْكُلَنِيْ . الصمت وآداب اللسان ج ١ ص ٦٣ رقم ٣٩ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَفَضْلِ الصَّمْتِ .

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَوْشَبٍ. قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عِمْرَانَ الْجَوْنِيَّ يَقُوْلُ : إِنَّمَا لِسَانُ أَحَدِكُمْ كَلْبٌ . فَإِذَا سَلَّطَهُ عَلَى نَفْسِهِ أَكَلَهُ . الصمت وآداب اللسان ج ١ ص ٦٧ رقم ٥١ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَفَضْلِ الصَّمْتِ .

٦. امام شافعي رحمه الله د ژبې په باره کې فرمايي :

١. اِحْفَظْ لِسَانَكَ أَيُّهَا الْإِنْسَانُ ✡ لَا يَلْدَغَنَّكَ إِنَّهُ ثُعْبَانُ

٢. كَمْ فِي الْمَقَابِرِ مِنْ قَتِيْلِ لِسَانِهِ ✡ كَانَتْ تَهَابُ لِقَاءَهُ الْأَقْرَانُ

١. اې انسانه ! د ژبې حفاظت کوه ، هسې نه چې دا تا اُوچيچي ، ځکه دا د اژدها په شان ده .

٢. په قبرونو کې ډير داسې خلق دي چې هغوی د ژبې په وجه وژل شوي ، حالانکه (دوی به دومره رُعب ناک وو چې) همزولي خلق به د دوی د ملاقات نه يريدل . (١)

٧. ربيع بن خَيثَم الله تر د شلو (٢٠) کالو پورې د دُنيا خبرې نه وی کړی ، کله به چې سهر شو نو ده به صفا پاڼه او قلم راواخيست کومه خبره به يې چې کوله نو هغه به يې ليکله، بيا به يې ماښام د ځان سره حِساب کولو . (نو په دې طريقه يې ځان د دُنياوي فضول خبرو نه ساتلې وُ) . (٢)

همدغه شان مونږ ته هم په کار دي چې په دُنيا کې د خپل ځان سره حِساب اوکړو چې آيا مونږ څومره خبرې د شريعت موافق کوو او څومره د شريعت خلاف کوو ؟

ځکه د آخرت د حِساب نه مخکې د ځان سره حِساب آسان دی ، او د آخرت د پښيمانتيا نه مخکې خپله ژبه کنټرول کول آسان دي . (٣)

---

(١) ديوان الامام الشافعي قافية النون . تفسير سراج منير ٤/٤٣٢ ، نظم الدرر في تناسب الآيات والسور ٢١/٥٩ .

(٢) قِيْلَ : مَا تَكَلَّمَ الرَّبِيْعُ بْنُ خَيْثَمٍ بِكَلَامِ الدُّنْيَا عِشْرِيْنَ سَنَةً . وَكَانَ إِذَا أَصْبَحَ وَضَعَ قِرْطَاسًا نَقِيًّا وَقَلَمًا، فَكُلُّ مَا تَكَلَّمَ بِهِ كَتَبَهُ ثُمَّ يُحَاسِبُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْمَسَاءِ . مرقاة المفاتيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ الْفَصْلُ الثَّانِي ج٧ ص ٣٠٤١ في تشريح حديث ٤٨٤٠(٢٩) . احياء علوم الدين ج٣ ص ١١١ كتاب آفات اللسان بيان عظم خطر اللسان وفضيلة الصمت . تنبيه الغافلين ج١ ص ٢١٤ باب حفظ اللسان .

(٣) هٰكَذَا كَانَ عَمَلُ الزُّهَّادِ . إِنَّهُمْ كَانُوْا يَتَكَلَّمُوْنَ لِحِفْظِ اللِّسَانِ . وَيُحَاسِبُوْنَ أَنْفُسَهُمْ فِي الدُّنْيَا . وَهٰكَذَا يَنْبَغِيْ لِلْمُسْلِمِ أَنْ يُحَاسِبَ نَفْسَهُ فِي الدُّنْيَا قَبْلَ أَنْ يُحَاسَبَ فِي الْآخِرَةِ . لِأَنَّ حِسَابَ الدُّنْيَا أَيْسَرُ مِنْ حِسَابِ الْآخِرَةِ . وَحِفْظَ اللِّسَانِ فِي الدُّنْيَا أَيْسَرُ مِنْ نَدَامَةِ الْآخِرَةِ . تنبيه الغافلين ج١ ص ٢١٤ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ .

٨. يو کس نبي عليه السلام ته عرض اوکړو :

مُرْنِيْ فِي الْإِسْلَامِ بِأَمْرٍ لَا أَسْأَلُ عَنْهُ أَحَدًا بَعْدَكَ.

اې د الله رسوله ! ماته په اسلام کې د داسې څيز حُکم اوکړه چې زه ستاسو نه پس د بل هيچا نه د هغې متعلق پوښتنه اونکړم .

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل : قُلْ آمَنْتُ بِاللهِ. ثُمَّ اسْتَقِمْ.

دا اُووايه چې ما په الله ﷻ باندې اِيمان راوړی بيا په دې باندې مضبوط اوسه .

هغه کس بيا پوښتنه اوکړه چې د څه شي نه ويره (او د هغې حفاظت) اوکړم ؟

نبي عليه السلام خپلې ژبې مبارکې ته اِشاره اوکړه (چې ددې د غلط استعمال نه يَره اوکړه) .(١)

د ګناه اکثره خبرې د ژبې نه صادريږي

د ژبې ډير حفاظت په کار دی ځکه د ګناه اکثره خبرې (لکه دروغ ، غِيبت ، چُغل خوري ، کنځل او فحش خبرې کول) د ژبې نه صادريږي .

نبي کريم صلی الله عليه وسلم فرمايي : إِنَّ أَكْثَرَ خَطَايَا ابْنِ آدَمَ فِيْ لِسَانِهِ.

بيشکه د بني آدم اکثره خطاګانې دده د ژبې په وجه وي .(٢)

ژبه په قابو کې ساتل د نِجات ذريعه ده

د تِرمذي شريف او مشکوة شريف حديث دی ، حضرت عُقبه بن عامِر ﷺ فرمايي چې

---

(١) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ سُفْيَانَ الثَّقَفِيِّ ، عَنْ أَبِيْهِ ، أَنَّ رَجُلًا قَالَ : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! ـ وَقَدْ قَالَ هُشَيْمٌ : قُلْتُ : يَا رَسُوْلَ اللهِ ! ـ مُرْنِيْ فِي الْإِسْلَامِ بِأَمْرٍ لَا أَسْأَلُ عَنْهُ أَحَدًا بَعْدَكَ . قَالَ : « قُلْ آمَنْتُ بِاللهِ. ثُمَّ اسْتَقِمْ » . قَالَ . قُلْتُ : فَمَا أَتَّقِيْ . فَأَوْمَأَ إِلَى لِسَانِهِ . مسند احمد مخرجا رقم الحديث ١٩٤٣١ ، سنن النسائي رقم الحديث ١١٤٢٥ ، الصمت لابن ابي الدنيا رقم الحديث ١ ، احياء علوم الدين ج٣ ص ١٠٩ . المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٦٣٩٨ ، شعب الايمان رقم الحديث ٤٥٧٨ .

(٢) شعب الايمان رقم الحديث ٤٥٨٤ ، كنز العمال رقم الحديث ٧٨٨٨ ، الترغيب والترهيب لقوام السنة رقم الحديث ١٧٢٢ ، ورقم الحديث ٢٣٧٣ ، الصمت لابن ابي الدنيا رقم الحديث ١٨ ، احياء علوم الدين ج٣ ص ١١٠ .

ما رسول الله صلى الله عليه وسلم ته او فرمايل :

يَارَسُوْلَ اللهِ ! مَا النَّجَاةُ ؟

اې د الله رسوله ! نجات په څه شي کې دی ؟

هغوی راته او فرمايل :

اَمْلِكْ عَلَيْكَ لِسَانَكَ ، وَلْيَسَعْكَ بَيْتُكَ ، وَابْكِ عَلَى خَطِيْئَتِكَ . (١)

خپله ژبه په قابو کې اوساته (بې خبره خبرې ورباندې مه کوه) ، ستا کور دې ستا د پاره کفايت اوکړي (يعنی د فضول مجلسونو نه ځان ساته او بلا ضرورته د کور نه بهر مه اوځه) ، او په خپلو ګناهونو باندې ژاړه . (٢)

---

(١) عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ ﷺ ، قَالَ : قُلْتُ : يَارَسُوْلَ اللهِ ! مَا النَّجَاةُ؟ قَالَ: « اَمْلِكْ عَلَيْكَ لِسَانَكَ ، وَلْيَسَعْكَ بَيْتُكَ ، وَابْكِ عَلَى خَطِيْئَتِكَ ». سنن الترمذي أَبْوَابُ الزُّهْدِ بَابُ مَا جَاءَ فِي حِفْظِ اللِّسَانِ رقم الحديث ٢٤٠٦ وقال الترمذي: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ٤٨٣٧(٢٦) ، مسند احمد رقم الحديث ٢٢٢٣٥ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ٤١٢٨ .

(٢) ملا علي قاري رحمه الله په مرقاة کې ددې حديث ډيره بهترينه تشريح کړی : (مَا النَّجَاةُ؟) أَيْ: مَا نَجَاةُ هٰذَا الْأَمْرِ حَتّٰى نَتَعَلَّقَ بِهِ ، أَوْ مَا الْخَلَاصُ عَنِ الْآفَاتِ حَتّٰى أَحْتَرِسَ بِهِ ؟ (فَقَالَ : أَمْلِكْ عَلَيْكَ لِسَانَكَ) بِفَتْحِ الْهَمْزَةِ وَكَسْرِ اللَّامِ أَيْ: اِحْفَظْ لِسَانَكَ عَمَّا لَيْسَ فِيْهِ خَيْرٌ كَمَا قَالَهُ شَارِحٌ. وَالْأَظْهَرُ أَنَّ مَعْنَاهُ أَمْسِكْ لِسَانَكَ حَافِظًا عَلَيْكَ أُمُوْرَكَ. مُرَاعِيًا لِأَحْوَالِكَ ، فَفِيْهِ نَوْعٌ مِنَ التَّضْمِيْنِ . وَفِي النِّهَايَةِ أَيْ: لَا تُجْرِهِ إِلَّا بِمَا يَكُوْنُ لَكَ لَا عَلَيْكَ اهـ. وَهُوَ حَاصِلُ الْمَعْنٰى كَمَا لَا يَخْفٰى . وَعَنْ بَعْضِهِمْ أَيْ : اجْعَلْ لِسَانَكَ مَمْلُوْكًا لَكَ فِيْمَا عَلَيْكَ وَبَالُهُ وَتَبِعَتُهُ فَأَمْسِكْهُ عَمَّا يَضُرُّكَ وَأَطْلِقْهُ فِيْمَا يَنْفَعُكَ ..... (وَلْيَسَعْكَ) : بِكَسْرِ اللَّامِ وَيُسَكَّنُ (بَيْتُكَ) بِأَنْ تَسْكُنَ فِيْهِ وَلَا تَخْرُجَ مِنْهُ إِلَّا لِضَرُوْرَةٍ. وَلَا تَضْجَرْ مِنَ الْجُلُوْسِ فِيْهِ . بَلْ تَجْعَلْهُ مِنْ بَابِ الْغَنِيْمَةِ فَإِنَّهُ سَبَبُ الْخَلَاصِ مِنَ الشَّرِّ وَالْفِتْنَةِ ، وَلِذَا قِيْلَ : هٰذَا زَمَانُ السُّكُوْتِ ، وَمُلَازَمَةُ الْبُيُوْتِ ، وَالْقَنَاعَةُ بِالْقُوْتِ ، إِلٰى أَنْ يَمُوْتَ . قَالَ الطِّيْبِيُّ: اَلْأَمْرُ فِي الظَّاهِرِ وَارِدٌ عَلَى الْبَيْتِ ، وَفِي الْحَقِيْقَةِ عَلَى الْمُخَاطَبِ أَيْ : تَعَرَّضْ لِمَا هُوَ سَبَبٌ لِلُزُوْمِ الْبَيْتِ مِنَ الْإِشْتِغَالِ بِاللهِ ، وَالْمُوَاظَبَةِ بِطَاعَتِهِ ، وَالْخَلْوَةِ عَنِ الْأَغْيَارِ (وَابْكِ عَلٰى خَطِيْئَتِكَ) . أَيْ: ابْكِ إِنْ تَقْدِرْ ، وَإِلَّا فَتَبَاكَ دَائِمًا عَلٰى مَعْصِيَتِكَ فِيْمَا سَبَقَ مِنْ أَيَّامِ حَيَاتِكَ . قَالَ الطِّيْبِيُّ : ضُمِّنَ بَكٰى مَعْنَى النَّدَامَةِ ، وَعُدِّيَ بِعَلٰى أَيِ: الدَّمْ عَلٰى خَطِيْئَتِكَ بَاكِيًا. مرقاة المفاتيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيْبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّانِي في تشريح رقم الحديث ٤٨٣٨(٢٦) .

د ژبې په حفاظت سره ايمان کامل کيږي

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

لَا يَسْتَقِيْمُ إِيْمَانُ عَبْدٍ حَتّٰى يَسْتَقِيْمَ قَلْبُهُ، وَلَا يَسْتَقِيْمُ قَلْبُهُ حَتّٰى يَسْتَقِيْمَ لِسَانُهُ. (١)

د بنده ايمان تر هغې پورې نه صحيح کيږي تر دې چې دده زړه صحيح شي ، او دده زړه تر هغې وخته پورې نه صحيح کيږي تر دې چې دده ژبه صحيح شي .

(يعنى ايمان هله کامل کيږي چې زړه صحيح شي ، او زړه هله صحيح کيږي چې ژبه صحيح شي ، غلطه استعمال نشي) .

د ژبې په حفاظت سره په عيبونو پَرده

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ كَفَّ لِسَانَهُ سَتَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَوْرَتَهُ . (٢)

چا چې خپله ژبه کنټرول کړه نو الله تعالى به دده په عيبونو باندې پَرده واچوي .

هر سهر د جسم ټولو اَندامونو ژبې ته وينا

نبي کريم صلى الله عليه وسلم فرمايي چې کله بني آدم سهر د خوب نه راپاڅي نو د وجود ټول اَندامونه ژبې ته عاجزي کوي (او دا ورته وايي) :

اِتَّقِ اللهَ فِيْنَا فَإِنَّمَا نَحْنُ بِكَ ، فَإِنِ اسْتَقَمْتَ اِسْتَقَمْنَا وَإِنِ اعْوَجَجْتَ اِعْوَجَجْنَا .

---

(١) شعب الايمان رقم الحديث ٨ باب الدليل على انّ التصديق بالقلب والاقرار باللسان اصل الايمان ، مسند احمد رقم الحديث ١٣٠٤٨ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ١٦٥ باب تجديد الايمان ، و رقم الحديث ١٨٦ باب في كمال الايمان ، كنز العمال رقم الحديث ٢٣٩٢٥ ، الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٣٨٦٠ ، و رقم الحديث ٤٣٤٠ ، الصمت لابن ابي الدنيا رقم الحديث ٩ .

(٢) عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ كَفَّ لِسَانَهُ سَتَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَوْرَتَهُ ، وَمَنْ مَلَكَ غَضَبَهُ وَقَاهُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَذَابَهُ ، وَمَنِ اعْتَذَرَ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ قَبِلَ عُذْرَهُ . الصمت وآداب اللسان لابن ابي الدنيا ج ١ ص ٥٥ رقم الحديث ٢١ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَفَضْلِ الصَّمْتِ . كنز العمال رقم الحديث ٧١٦٥ ، الترغيب والترهيب لقوام السنّة رقم الحديث ١٧٢١ ، احياء علوم الدين ج ٣ ص ١١٠ .

ته زمونږ په حق کې د الله ﷻ نه اوويريږه ، ځکه زمونږ تعلق د تا سره دی ، که چيرته ته صحيح شې نو مونږ به هم صحيح شو ، او که ته کږه شې نو مونږ به هم کاږه شو . (١)

ژبه د زړه ترجمانه ده

اګر چې په حقيقت کې د ټول وجود دارومدار په زړه باندې دی ، که زړه صحيح وي نو د وجود ټول اندامونه به صحيح وي ، او که زړه فاسد وي نو د وجود ټول اندامونه به فاسد وي ، لکه دا خبره د بخاري شريف او مسلم شريف په حديث کې هم ذکر شوی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

.... أَلَا وَ إِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ ، وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ. أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ . (٢)

خبردار ، بيشکه په زړه کې د غوښې يوه ټوټه ده چې کله دا صحيح شي نو ټول بدن صحيح کيږي ، او چې کله دا فاسده شي نو ټول بدن فاسديږي ، خبردار هغه زړه دی .

تطبيق : په دې حديث کې زړه د ټول وجود سردار ګرځول شوی او په پاس حديث کې ژبه د ټول وجود سرداره ګرځول شوی ، نو ددې دواړو احاديثو په مينځ کې تطبيق دادی چې ژبه د زړه ترجمانه ده ، په زړه کې چې څه خبره راشي نو ژبه د هغې بيان کوي ، لهذا لکه څرنګې چې د زړه صالح کيدو او فاسد کيدو اثر په ټول وجود باندې غورځي نو همدغه

---

(١) عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ﷺ . رَفَعَهُ قَالَ : إِذَا أَصْبَحَ ابْنُ آدَمَ فَإِنَّ الْأَعْضَاءَ كُلَّهَا تُكَفِّرُ اللِّسَانَ فَتَقُولُ : اتَّقِ اللَّهَ فِينَا فَإِنَّمَا نَحْنُ بِكَ . فَإِنِ اسْتَقَمْتَ اسْتَقَمْنَا وَإِنِ اعْوَجَجْتَ اعْوَجَجْنَا . سنن الترمذي أَبْوَابُ الزُّهْدِ بَابُ مَا جَاءَ فِي حِفْظِ اللِّسَانِ رقم الحديث قال الالباني: حسنٌ . مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْهِجْرَةِ وَالْغَضَبِ الْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ٤٨٣٧(٢٧) ، مسند ابي داود الطيالسي رقم الحديث ٢٣٢٣ ، شعب الايمان رقم الحديث ٤٥٩٥ ، كنز العمال رقم الحديث ٧٨٣٤ .

(٢) صحيح البخاري كِتَابُ الْإِيمَانِ بَابُ فَضْلِ مَنِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ رقم الحديث ٥٢ ، صحيح مسلم رقم الحديث ١٠٧(١٥٩٩) باب اخذ الحلال و ترک الشبهات ، سنن ابن ماجة رقم الحديث ٣٩٨٤ باب الوقوف عند الشبهات ، مسند احمد رقم الحديث ١٨٣٧٤ .

شان د ژبې صحيح کيدو او فاسد کيدو اثر هم په ټول وجود باندې غورځي . (١)

ژبه او زړه چې صحيح شي نو همدا بهتر اعضاء دي . او چې خراب شي نو همدا فاسد اعضاء دي

لقمان حکيم يو نېک بنده وُ (٢) ، الله تعالى ورته حِکمت (عقل ، فهم او دِيني بصيرت) ورکړې وُ ، په قرآن مجيد کې ذکر دي :

﴿ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ ﴾ . (٣)

ترجمه : او يقيناً مونږ لقمان ته حِکمت (پوهه) ورکړې وه ، (او ورته مو وويل) چې ته د الله تعالى شکر کوه .

د لقمان حکيم د حِکمت يوه واقعه دا هم ده چې دا اول يو حبشي غلام وُ ، دده نه چې اول

---

(١) دا خبره په شکل د اعتراض او جواب ملا علي قاري رحمه الله داسې ذکر کړې :

قَالَ الطِّيبِيُّ رَحِمَهُ اللّٰهُ . فَإِنْ قُلْتَ : كَيْفَ التَّوْفِيقُ بَيْنَ هٰذَا الْحَدِيثِ وَبَيْنَ قَوْلِهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « إِنَّ فِي الْجَسَدِ لَمُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَ إِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ » . قُلْتُ: اَللِّسَانُ تَرْجَمَانُ الْقَلْبِ وَخَلِيفَتُهُ فِي ظَاهِرِ الْبَدَنِ . فَإِذَا أُسْنِدَ إِلَيْهِ الْأَمْرُ يَكُونُ عَلَى سَبِيلِ الْمَجَازِ فِي الْحُكْمِ كَمَا فِي قَوْلِكَ : شَفَى الطَّبِيبُ الْمَرِيضَ..... وَلَا يَخْفَى ظُهُورُ تَوَقُّفِ صَلَاحِ الْأَعْضَاءِ وَفَسَادِهَا عَلَى الْقَلْبِ بِحَسْبِ صَلَاحِهِ وَفَسَادِهِ . فَإِنَّهُ مَعْدِنُ الْأَخْلَاقِ الْكَرِيمَةِ . كَمَا أَنَّهُ مَنْبَعُ الْأَحْوَالِ الذَّمِيمَةِ . وَنَظِيرُهُ الْمَلِكُ الْمُطَاعُ وَالرَّئِيسُ الْمُتَّبَعُ . فَإِنَّهُ إِذَا صَلَحَ الْمَتْبُوعُ صَلَحَ التَّبَعُ ..... وَأَمَّا تَعَلُّقُ الْأَعْضَاءِ جَمِيعِهَا بِاللِّسَانِ . فَلَمْ يَظْهَرْ لِي مُدَّةً مِنَ الزَّمَانِ حَتَّى أَلْهَمَنِي اللّٰهُ تَعَالَى بِبَرَكَةِ الصَّلَاةِ عَلَى نَبِيِّهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ أَنَّ اللِّسَانَ مِنْ أَعْضَاءِ الْإِنْسَانِ آلَةُ الْبَيَانِ لِلْكُفْرِ وَالْإِيمَانِ . فَمَعَ اسْتِقَامَتِهِ تَنْفَعُهُ اِسْتِقَامَةُ سَائِرِ الْأَعْضَاءِ . وَمَعَ اعْوِجَاجِهِ تَبْطُلُ أَحْوَالُهَا . سَوَاءٌ تَكُونُ مُسْتَقِيمَةً أَوْ مُعْوَجَّةً فِي أَفْعَالِهَا . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ج٧ ص ٣٠٢٠ في تشريح حديث ٤٨٣٩ .

(٢) عَنْ مُجَاهِدٍ رَحِمَهُ اللّٰهُ : كَانَ لُقْمَانُ عَبْدًا صَالِحًا، وَلَمْ يَكُنْ نَبِيًّا. وَقَالَ الْأَعْمَشُ : قَالَ مُجَاهِدٌ رَحِمَهُ اللّٰهُ : كَانَ لُقْمَانُ عَبْدًا أَسْوَدَ غَلِيظَ الشَّفَتَيْنِ، مُشَقَّقَ الْقَدَمَيْنِ..... فَهٰذِهِ الْآثَارُ مِنْهَا مَا هُوَ مُصَرِّحٌ فِيهِ بِنَفْيِ كَوْنِهِ نَبِيًّا. وَمِنْهَا مَا هُوَ مُشْعِرٌ بِذٰلِكَ ، لِأَنَّ كَوْنَهُ عَبْدًا قَدْ مَسَّهُ الرِّقُّ يُنَافِي كَوْنَهُ نَبِيًّا ، لِأَنَّ الرُّسُلَ كَانَتْ تُبْعَثُ فِي أَحْسَابِ قَوْمِهَا ، وَلِهٰذَا كَانَ جُمْهُورُ السَّلَفِ عَلَى أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ نَبِيًّا. تفسير ابن كثير ٣٣٣/٦ سورة لقمان آية ١٢.

(٣) لقمان آية ١٢ .

کوم حکمت ظاهر شوې ؤ هغه دا ؤ چې ده ته خپل مولى وويل :

يَا غُلَامُ ! اِذْبَحْ لَنَا هٰذِهِ الشَّاةَ ، وَائْتِنِيْ بِأَطْيَبِ مُضْغَتَيْنِ مِنْهَا .

اې غلام ! ته مونږ له دا چيلۍ ذبح کړه او په دې کې چې د غوښې کومې ښې توټې دی هغه ماله ورنه راوړه .

نو لقمان حکيم ورته د چيلۍ ژبه او زړه راوړل.

مولى ورته بيا (څه وخت پس) وويل چې مونږ له دا بله چيلۍ ذبح کړه او په دې کې چې د غوښې کومې بدترينې توټې دي هغه ورنه راوړه .

لقمان حکيم ورته بيا د چيلۍ ژبه او زړه راوړل .

مولى ورنه ددې متعلق پوښتنه اوکړه (چې تا ولې دواړه ځل همدا ژبه او زړه راوړل ؟) .

ده ورته وويل :

لَيْسَ فِي الْجَسَدِ مُضْغَتَانِ أَطْيَبَ مِنْهُمَا إِذَا طَابَا ، وَلَا أَخْبَثَ مِنْهُمَا إِذَا خَبُثَا .

کله چې دا ژبه او زړه ښه وي نو بيا په بدن کې ددينه بهترينې توټې د غوښې نشته ، او چې کله دا دواړه فاسدې شي نو بيا ددينه فاسدې نورې نشته . (١)

---

(١) وَذُكِرَ أَنَّ لُقْمَانَ الْحَكِيْمَ كَانَ عَبْدًا حَبْشِيًّا فَأَوَّلُ مَا ظَهَرَ مِنْ حِكْمَتِهِ أَنَّهُ قَالَ لَهُ مَوْلَاهُ : يَا غُلَامُ ! اِذْبَحْ لَنَا هٰذِهِ الشَّاةَ وَائْتِنِيْ بِأَطْيَبِ مُضْغَتَيْنِ مِنْهَا . فَجَاءَ بِالْقَلْبِ وَاللِّسَانِ . ثُمَّ قَالَ مَرَّةً أُخْرٰى : اِذْبَحْ لَنَا هٰذِهِ الشَّاةَ وَائْتِ بِأَخْبَثِ مُضْغَتَيْنِ مِنْهَا . فَأَتَاهُ بِاللِّسَانِ وَالْقَلْبِ . فَسَأَلَهُ عَنْ ذٰلِكَ . فَقَالَ : لَيْسَ فِي الْجَسَدِ مُضْغَتَانِ أَطْيَبَ مِنْهُمَا إِذَا طَابَا ، وَلَا أَخْبَثَ مِنْهُمَا إِذَا خَبُثَا . تنبيه الغافلين ج ١ ص ٢١٨ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ .

دا واقعه په تفسير ابن کثير او تفسير طبري کې داسې ذکر ده :

كَانَ لُقْمَانُ عَبْدًا حَبَشِيًّا نَجَّارًا . فَقَالَ لَهُ مَوْلَاهُ : اِذْبَحْ لَنَا هٰذِهِ الشَّاةَ . فَذَبَحَهَا . فَقَالَ : أَخْرِجْ أَطْيَبَ مُضْغَتَيْنِ فِيْهَا . فَأَخْرَجَ اللِّسَانَ وَالْقَلْبَ . فَمَكَثَ مَا شَاءَ اللّٰهُ ثُمَّ قَالَ : اِذْبَحْ لَنَا هٰذِهِ الشَّاةَ . فَذَبَحَهَا . فَقَالَ : أَخْرِجْ أَخْبَثَ مُضْغَتَيْنِ فِيْهَا . فَأَخْرَجَ اللِّسَانَ وَالْقَلْبَ . فَقَالَ لَهُ مَوْلَاهُ : أَمَرْتُكَ أَنْ تُخْرِجَ أَطْيَبَ مُضْغَتَيْنِ فِيْهَا فَأَخْرَجْتَهُمَا . وَأَمَرْتُكَ أَنْ تُخْرِجَ أَخْبَثَ مُضْغَتَيْنِ فِيْهَا فَأَخْرَجْتَهُمَا . فَقَالَ لُقْمَانُ : إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ شَيْءٍ أَطْيَبَ مِنْهُمَا إِذَا طَابَا . وَلَا أَخْبَثَ مِنْهُمَا إِذَا خَبُثَا . تفسير ابن كثير (تفسير القرآن العظيم) ٣٣٣/٦ سورة لقمان آية ١٢ ، تفسير الطبري ٢١/٢٣ . تفسير القرطبي ج ١٤ ص ٦١ في تشريح سورة لقمان آية ١٢ .

د ژبې زخم د تورې او نېزې د زخم نه ډېر خطرناک دی

که يو کس په تُوره يا نېزه باندې زخمي شي نو دا زخم جوړېږي خو چې په ژبې سره زخمي شي (يعنی چاته بدې خبرې اوکړي) نو دا زخم بيا ټول عُمر نه جوړېږي (هميشه يې دده نه نَفرت وي).

١. يو شاعر وايي: جِرَاحَاتُ السِّنَانِ لَهَا الْتِئَامٌ ✡ وَلَا يَلْتَامُ مَا جَرَحَ اللِّسَانُ. (١)

د نېزو زخمونو د پاره جوړېدل شته ليکن ژبه چې کوم زخم جوړ کړي نو هغه نه جوړېږي.

٢. سفيان ثوري رحمه الله فرمايي:

لَأَنْ أَرْمِيَ رَجُلًا بِسَهْمٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَرْمِيَهُ بِلِسَانِي. لِأَنَّ رَمْيَ اللِّسَانِ لَا يُخْطِئُ وَرَمْيَ السَّهْمِ قَدْ يُخْطِئُ. (٢)

که زه يو کس په غَشي اُوولم نو دا راته ډېر خوَښ دی ددينه چې زه يې په ژبه اُوولم (يعنی په ژبه باندې چاته بَدې خبرې کول د غشي د زخم نه خطرناک دی)، ځکه د ژبې ګوذار نه خطاء کيږي او د غشي ګوذار کله کله خطاء کيږي.

د بې فائدې خبرو کولو په وجه زړه سختيږي

د بې فائدې خبرو کولو په وجه د انسان زړه سختيږي، او کله چې زړه سخت شي نو دا د الله ﷻ د رحمت نه ډېر لرې وي.

همدارنګې بې فائدې خبرو کولو په وجه د انسان بدن سستيږي (بيا يې عباداتو ته شوق نه پيدا کيږي) او د رِزق نه محرومه کيږي.

د بعضې صحابه کرامو رضي الله عنهم نه دا خبره نقل ده:

إِذَا رَأَيْتَ قَسْوَةً فِي قَلْبِكَ. وَوَهْنًا فِي بَدَنِكَ. وَحِرْمَانًا فِي رِزْقِكَ فَاعْلَمْ أَنَّكَ قَدْ تَكَلَّمْتَ بِمَا لَا يَعْنِيكَ.

---

(١) عمدة القاري شرح صحيح البخاري ١٣٢/١، مرقاة المفاتيح ٧٢/١، و ٧٣٨/٢، تفسير روح البيان ٨١/٩، تفسير الشعراوي ٦٠٣٣/١٠، إرشاد الساري لشرح صحيح البخاري ٩٣/١.

(٢) تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ٢١٩/١ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ.

کله چې ته په خپل زړه کې سختي اوګورې ، په بدن کې سستي اوګورې ، او خپل رزق کې محرومي اوګورې پس پوهه شه چې تا بې فائدې خبرې کړې دي . (١)

ډيرو فضول خبرو سره د مخ وَقار ختميږي

د هوښيارانو وينا ده :

كَثْرَةُ الْكَلَامِ تَذْهَبُ بِمُرُوْءَةِ الرَّجُلِ . (٢)

ډيرې خبرې د انسان وَقار (او عِزت) ختموي .

د ژبې سره تړلي ګناه

د ژبې سره چې کوم ګناهونه تړلي دي د هغې شمير زيات دی ، امام غزالي رحمه الله په تفصيل سره ذکر کړي ، خو يو څو غټ په کې دادي :

دورغ ويل ، غِيبت کول ، چُغل خوري کول ، کنځل کول ، د بل چا سپکاوې کول ، فحَش خبرې کول ، د چا راز ښکاره کول ، په چا تُهمت لګول ، فضول خبرې کول ، سندرې ويل وغيره وغيره .

چونکه د ژبې ګناه ته خلق ګناه نه وايي نو ځکه په کې ډير خلق مبتلاء دي ، حالانکه د ژبې ګناهونه ډير خطرناک دي او د انسان د پاره د سخت عذاب سبب ګرځي .

---

(١) وَذُكِرَ عَنْ عِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ أَنَّهُ قَالَ : لَا تُكْثِرُوا الْكَلَامَ فِيْ غَيْرِ ذِكْرِ اللهِ . فَتَقْسُوَ قُلُوْبُكُمْ . وَالْقَلْبُ الْقَاسِيْ بَعِيْدٌ مِنَ اللهِ وَلٰكِنْ لَا تَعْلَمُوْنَ .

قَالَ بَعْضُ الصَّحَابَةِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ : إِذَا رَأَيْتَ قَسْوَةً فِيْ قَلْبِكَ . وَوَهْنًا فِيْ بَدَنِكَ . وَحِرْمَانًا فِيْ رِزْقِكَ فَاعْلَمْ أَنَّكَ قَدْ تَكَلَّمْتَ بِمَا لَا يَعْنِيْكَ . تنبيه الغافلين باحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ١/ ٢٢٠ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ .

(٢) عَنْ خَلَفِ بْنِ إِسْمَاعِيْلَ قَالَ : قَالَ لِيْ رَجُلٌ مِنْ عُقَلَاءِ الْهِنْدِ : كَثْرَةُ الْكَلَامِ تَذْهَبُ بِمُرُوْءَةِ الرَّجُلِ . الصمت وآداب اللسان لابن ابي الدنيا ج١ ص ٦٨ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَفَضْلِ الصَّمْتِ .

د خاموشۍ اهميت او فضائل

د ګناه اکثره خبرې د ژبې نه صادريږي ، نو ځکه انسان ته په کار دي چې خپله ژبه په قابو کې محفوظه اوساتي ، او ددې د حفاظت آسانه طريقه داده چې انسان د فضول خبرو نه ځان اوساتي ، ځکه څومره چې فضول خبرې ډيرې کيږي نو همدومره به دده نه ګناهونه هم ډير صادريږي .

دغه وجه ده چې په احاديثو مبارکه ؤ کې د فضول خبرو نه د ځان ساتلو تاکيد راغلی ، او د خاموشۍ ډير فضيلت بيان شوی :

يا د خير خبره په کار ده . يا چپ کيدل په کار دي

انسان ته په کار دي چې يا د خير او ښيګړې خبره اوکړي او يا چپ شي ، په فضول او بې فائدې خبرو کې خپل وخت ضائع کول ندي په کار .

د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ . (١)

څوک چې په الله او د قيامت په ورځ ايمان لري نو هغه ته په کار دي چې د خير خبره اوکړي او يا چپ اوسي .

د حديث مطلب د حديث مطلب دادی چې څوک د خبرې کولو اراده اوکړي نو ده ته په کار دي چې اول سوچ په کې اوکړي چې دا خبره د خير ده او که نه ؟ پس که د خير خبره وي

---

(١) پوره حديث داسې دی : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ . قَالَ : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ . وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ . وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ . صحيح البخاري كتاب الرقاق باب حفظ اللسان رقم الحديث ٦٤٧٥ ، و رقم الحديث ٦٠١٨ كتاب الأدب باب: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ صحيح مسلم كتاب الإيمان باب الحث على إكرام الجار والضيف ولزوم الصمت إلا عن الخير من ذلك كله من الإيمان رقم الحديث ٦١٣٥ ، مشكوة المصابيح كتاب الأطعمة باب الضيافة الفصل الأول رقم ٤٢٤٣ (١)

نو کول يې په کار دي او که د خير خبره نه وي نو بيا چپ کيدل په کار دي. (١)

فضول خبرو نه ځان ساتلو کې د سړي د اسلام ځسن دی

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ. (٢)

د يو سړي د اِسلام د مَحَاسِنو نه دا هم ده چې دا بې فائدې کارونه پريږدي.

د حديث تشريح: د حديث مطلب دادی چې څوک بې فائدې خبرې او بې فائدې کارونه پريږدي نو دا ددې سړي د اِسلام ځسن او خوبي ده، او علامه ددې ده چې ددې سړي اِيمان کامل دی. (٣)

په څلورو احاديثو باندې د دِين بُنياد دی: امام نووي رَحِمَهُ اللهُ ددې حديث متعلق ليکلي چې په کومو څلورو احاديثو باندې د اسلام بُنياد دی په هغې کې يو دا مذکوره حديث هم دی. هغه څلور احاديث دادي:

اول حديث: نبي عليه السلام فرمايي:

اَلْحَلَالُ بَيِّنٌ وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا مُشْتَبِهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ فَمَنِ اتَّقَى

---

(١) (فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ) وَيَعْنِي إِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَكَلَّمَ فَإِنْ كَانَ مَا يَتَكَلَّمُ بِهِ خَيْرًا يُثَابُ عَلَيْهِ وَاجِبًا كَانَ أَوْ مَنْدُوبًا فَلْيَتَكَلَّمْ بِهِ. وَإِنْ لَمْ يَظْهَرْ لَهُ خَيْرُهُ سَوَاءٌ ظَهَرَ أَنَّهُ حَرَامٌ أَوْ مَكْرُوهٌ أَوْ مُبَاحٌ فَلْيُمْسِكْ عَنْهُ. فَالْكَلَامُ الْمُبَاحُ مَأْمُورٌ بِتَرْكِهِ مَخَافَةَ اِنْجِرَارِهِ إِلَى الْحَرَامِ. مرقاة ج ٧ ص ٢٧٣٢ في تشريح حديث ٤٢٤٣.

(٢) مسند احمد مخرجا رقم الحديث ١٧٣٧، موطا مالک رقم الحديث ٣ باب ماجاء في حُسن الخلق، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ٤٨٣٩(٨٢)، سنن الترمذي أَبْوَابُ الزُّهْدِ رقم الحديث ٢٣١٧ قال الالباني: صحيح. سنن ابن ماجة باب كفّ اللسان في الفتنة رقم الحديث ٣٩٧٦، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٢٨٨٦، شعب الايمان رقم الحديث ٤٦٣٢، شرح السنّة للبغوي باب ترک الانسان ما لايعنيه رقم الحديث ٤١٣٢.

(٣) (مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ) أَيْ: مِنْ جُمْلَةِ مَحَاسِنِ إِسْلَامِ الشَّخْصِ وَكَمَالِ إِيمَانِهِ (تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ) أَيْ: مَا لَا يُهِمُّهُ وَلَا يَلِيقُ بِهِ قَوْلًا وَفِعْلًا وَنَظَرًا وَفِكْرًا. فَحُسْنُ الْإِسْلَامِ عِبَارَةٌ عَنْ كَمَالِهِ. مرقاة المفاتيح ج ٧ ص ٣٠٤٠ في تشريح حديث ٤٨٤٠.

الشُّبُهَاتِ اِسْتَبْرَأَ لِدِيْنِهِ وَعِرْضِهِ . وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ .... (١)

حلال هم ظاهر دي او حرام هم ظاهر دي او ددې دواړو په مينځ کې ډېر مُشتَبِه څيزونه دي چې ډېر خلق يې نه پېژني ، پس چا چې د شُبهاتو نه ځان اوساتل هغه خپل دين او خپل عزت محفوظ اوساتل ، او څوک چې په مُشتَبِه څيزونو کې مُبتلاء شو هغه په حرامو کې مُبتلاء شو ....

دويم حديث : دا پاس چې ذکر شو (مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيْهِ)

دريم حديث : نبي عليه السلام فرمايي :

لَا يَكُوْنُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا حَتّٰى يُحِبَّ لِأَخِيْهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ .

يو مؤمن تر هاغې وخته پورې کامل مؤمن نشي جوړيدی تر دې د خپل (مسلمان) ورور د پاره هغه څه خوښ کړي کوم چې ځان له خوښوي .

څلورم حديث : رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايي : إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ . (٢)

بيشکه د اعمالو (د ثواب) دارو مدار په نيتونو باندې (موقوف) دی . (٣)

---

(١) مشكاة المصابيح باب الكسب وطلب الحلال الفصل الاول رقم الحديث ٢٧٦٢ (٤) ، صحيح البخاري كتاب الايمان بَابُ فَضْلِ مَنِ اسْتَبْرَأَ لِدِيْنِهِ رقم الحديث ٥٢ ، و كتاب البيوع بَابُ : اَلْحَلَالُ بَيِّنٌ. وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ. وَبَيْنَهُمَا مُشَبَّهَاتٌ رقم الحديث ٢٠٥١ ، صحيح مسلم كتاب المساقات بَابُ أَخْذِ الْحَلَالِ وَتَرْكِ الشُّبُهَاتِ رقم الحديث ١٠٧ (١٩٥٥) .

(٢) صحيح البخاري بَابُ بَدْءِ الْوَحْيِ كَيْفَ كَانَ بَدْءُ الْوَحْيِ إِلَى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ رقم الحديث ١ ، صحيح مسلم كِتَابُ الْإِمَارَةِ بَابُ قَوْلِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ رقم الحديث ١٥٥ (١٩٠٧) ، سنن ابي داود كِتَابُ الطَّلَاقِ بَابٌ فِيْمَا عُنِيَ بِهِ الطَّلَاقُ وَالنِّيَّاتُ رقم الحديث ٢٢٠١ .

(٣) قَالَ النَّوَوِيُّ رَحِمَهُ اللهُ : هٰذَا أَحَدُ الْأَحَادِيْثِ الَّتِيْ عَلَيْهَا مَدَارُ الْإِسْلَامِ . قَالَ أَبُوْ دَاوُدَ : وَهِيَ أَرْبَعَةٌ . اَلْأَوَّلُ حَدِيْثُ نُعْمَانَ بْنِ بَشِيْرٍ : " « اَلْحَلَالُ بَيِّنٌ وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا مُشَبَّهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ » " . اَلثَّانِيْ : " « مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيْهِ » " . اَلثَّالِثُ : " « لَا يَكُوْنُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا حَتّٰى يُحِبَّ لِأَخِيْهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ » " . اَلرَّابِعُ : " « اَلْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ » " وَقِيْلَ بَدَلَ الثَّالِثِ : " « اِزْهَدْ فِي الدُّنْيَا يُحِبَّكَ اللهُ . وَازْهَدْ فِيْمَا فِيْ أَيْدِي النَّاسِ يُحِبَّكَ النَّاسُ » " . وَأَنْشَدَ الْإِمَامُ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللهُ فِيْ مَعْنَاهُ :

عُمْدَةُ الْخَيْرِ عِنْدَنَا كَلِمَاتٌ أَرْبَعٌ ✡ قَالَهُنَّ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ←←←←←

په خاموشۍ کې د ډېرو آفتونو نه نجات دی

١ . رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي : مَنْ صَمَتَ نَجَا . (١)

څوک چې چپ (خاموش) پاتې شو نو هغه نِجات اُوموند .

تشریح امام غزالي رَحِمَهُ اللهُ ددې حدیث په باره کې لیکلي چې دا جَوَامِعُ الْكَلِمِ دی ، یعنی په دې وړوکې حدیث کې د عِلم لوي سمندر بَند دی ، ځکه عام طور چې انسان په غټو آفتونو او ګناهونو کې اَخته کیږي نو دا د ژبې په وجه باندې وي .

وجه داده چې دروغ ، غِیبت ، رِیا ، چُغل خوري ، کنځل کول ، فحش خبرې کول ، او نور ډېر ګناهونه د ژبې سره تعلق لري .

اوس چې څوک د فضول خبرو نه چپ پاتې شو نو داسې کس د دُنیا او آخرت د آفتونو نه محفوظ شو ، همدارنګې په چپ والي سره انسان د خلقو د ملامتیا او د قیامت د ورځې د رَسوائي نه هم محفوظه کیږي ، ځکه د هر انسان د خُلې نه چې کومه خبره اُوځي نو دا خامخا دده په عمل نامه کې لیکلې شي .

الله تعالی فرمايي : ﴿ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴾ . (٢)

← ← ← اِتَّقِ الشُّبُهَاتِ وَازْهَدْ وَدَعْ ✡ مَا لَيْسَ يَعْنِيكَ وَاعْمَلَنْ بِنِيَّةِ

قُلْتُ : مَدَارُ الْأَرْبَعَةِ السُّنِّيَّةِ عَلَى تَصْحِيحِ النِّيَّةِ . فَإِنَّهُ إِذَا عَمِلَ بِالنِّيَّةِ الْمُرْتَبِطَةِ بِحُسْنِ الطَّوِيَّةِ يُورِثُ لَهُ اتِّقَاءَ الشُّبُهَاتِ أَكْلًا . وَتَرْكَ مَا لَا يَعْنِيهِ قَوْلًا وَفِعْلًا . وَيَتَرَتَّبُ عَلَيْهَا الزُّهْدُ فِي الدُّنْيَا وَالزُّهْدُ فِيمَا فِي أَيْدِي النَّاسِ بِالْأَوْلَى . فَيُحِبُّ الْمُؤْمِنِينَ وَيُحِبُّونَهُ لِلَّهِ تَعَالَى . « فَنِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ » . مرقاة المفاتيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيبَةِ وَالشَّتْمِ الْفَصْلُ الثَّانِي ج ٧ ص ٣٠٤١ في تشريح حديث ٤٨٤٠ . شرح المشكوة للطيبي ج ١٠ ص ٣١٢٥ في تشريح حديث ٤٨٣٩ .

(١) سنن الترمذي أَبْوَابُ صِفَةِ الْقِيَامَةِ وَالرَّقَائِقِ وَالْوَرَعِ رقم الحديث ٢٥٠١ قال الالباني : صحيح . شعب الايمان رقم الحديث ٤٦٢٩ ، مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيبَةِ وَالشَّتْمِ الْفَصْلُ الثَّانِي رقم الحديث ٤٨٣٦(٢٥) ، مسند احمد رقم الحديث ٦٤٨١ ، و رقم الحديث ٦٦٥٣ ، سنن الدارمي رقم الحديث ٢٧٥٥ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ١١٣ ، و رقم الحديث ١١٤ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ٤١٢٩ .

(٢) ق آية ١٨ .

ترجمه: د انسان د ځلې نه چې څه خبره راأووځي نو دده سره يوه ساتونکې فرښته تياره (د ليکلو د پاره) ناسته وي. (١)

٢. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَسْلَمَ فَلْيَلْزَمِ الصَّمْتَ. (٢)

چاته چې دا خبره خوښه وي (يعنى دا يې اراده وي) چې دا سالم پاتې شي نو دا دې په ځان باندې چپ والې لازم کړي.

د خاموشۍ په وجه په شيطان غالب کيدل

حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه ته يو کس راغى او ورته وې ويل:

أَوْصِنِي. ماته څه وصيت اوکړه.

ده ورته او فرمايل: عَلَيْكَ بِالصَّمْتِ إِلَّا فِي حَقٍّ؛ فَإِنَّكَ بِهِ تَغْلِبُ الشَّيْطَانَ. (٣)

د حق خبرو نه علاوه په نورو ځايونو کې په ځان باندې چپ والې لازم کړه، ځکه ته به په

---

(١) قَالَ الْغَزَالِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: اِعْلَمْ أَنَّ مَا ذَكَرَهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ فَصْلِ الْخِطَابِ وَجَوَامِعِ الْكَلِمِ وَجَوَاهِرِ الْحِكَمِ. وَلَا يَعْرِفُ أَحَدٌ مَا تَحْتَ كَلِمَاتِهِ مِنْ بِحَارِ الْمَعَانِي إِلَّا خَوَاصُّ الْعُلَمَاءِ. وَذَلِكَ أَنَّ خَطَرَ اللِّسَانِ عَظِيمٌ وَآفَاتُهُ كَثِيرَةٌ مِنَ الْخَطَأِ وَالْكَذِبِ وَالنَّمِيمَةِ وَالْغِيبَةِ وَالرِّيَاءِ وَالسُّمْعَةِ وَالنِّفَاقِ وَالْفُحْشِ وَالْبَذَاءِ وَتَزْكِيَةِ النَّفْسِ وَالْخَوْضِ فِي الْبَاطِلِ وَغَيْرِهَا. وَمَعَ ذَلِكَ النَّفْسُ مَائِلَةٌ إِلَيْهَا؛ لِأَنَّهَا سَبَّاقَةٌ إِلَى اللِّسَانِ لَا تَتَفَطَّنُ عَلَيْهِ وَلَهَا حَلَاوَةٌ فِي النَّفْسِ وَعَلَيْهَا بَوَاعِثُ مِنَ الطَّبْعِ وَالشَّيْطَانِ. فَالْخَائِضُ فِيهَا قَلَّمَا يَقْدِرُ عَلَى أَنْ يَزُمَّ اللِّسَانَ فَيُطْلِقَهُ بِمَا يَجِبُ، وَيَكُفَّهُ عَمَّا لَا يَجِبُ. فَفِي الْخَوْضِ خَطَرٌ. وَفِي الصَّمْتِ سَلَامَةٌ مَعَ مَا فِيهِ مِنْ جَمْعِ الْهَمِّ وَدَوَامِ الْوَقَارِ وَالْفَرَاغَةِ لِلْفِكْرِ وَالْعِبَادَةِ وَالذِّكْرِ وَالسَّلَامَةِ مِنْ تَبِعَاتِ الْقَوْلِ فِي الدُّنْيَا. وَمِنْ حِسَابِهِ فِي الْعُقْبَى. وَقَدْ قَالَ تَعَالَى: { مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ } [ق آية ١٨]. مرقاة المفاتيح ج ٧ ص ٣٠٣٨ في تشريح حديث ٤٨٣٧.

(٢) شعب الايمان رقم الحديث ٤٥٨٨، المعجم الاوسط للطبراني رقم الحديث ١٩٣٧، مجمع الزوائد باب ماجاء في الصمت وحفظ اللسان رقم الحديث ١٨١٤٢، كنز العمال رقم الحديث ٦٨٨٩، الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٤٣٥٨، الصمت لابن ابي الدنيا رقم الحديث ١١.

(٣) إِنَّ رَجُلًا قَالَ لِأَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: أَوْصِنِي. قَالَ: عَلَيْكَ بِالصَّمْتِ إِلَّا فِي حَقٍّ؛ فَإِنَّكَ بِهِ تَغْلِبُ الشَّيْطَانَ. الصمت وآداب اللسان لابن ابي الدنيا ج ١ ص ٨٥ رقم ٩١ بَابُ النَّهْيِ عَنْ فُضُولِ الْكَلَامِ. وَالْخَوْضِ فِي الْبَاطِلِ.

دې چې والي سره په شيطان باندې غالب شي.

د خبرو اَقسام ، او د هر قسم حُکم

د خبرو څلور (۴) قِسمونه دي: يو قِسم هغه خبرې دي چې په هغې کې خالِص ضرر وي. دويم قِسم هغه خبرې دي چې په هغې کې خالِصه نفع وي. دريم قِسم هغه خبرې دي چې په هغې کې ضرر او نفع دواړه وي. او څلورم قِسم هغه خبرې دي چې په هغې کې نه نفع وي او نه ضرر وي.

ددې هر قِسم حُکم دادی چې په کومو خبرو کې خالِص ضرر وي نو د هغې نه منع کيدل ضروري دي.

همدارنګې په کومو خبرو کې چې ضرر او منفعت دواړه وي نو د هغې نه هم ځان ساتل لازمي دي، ځکه د ضرر نه بچ کيدل ضروري دي.

او په کومو خبرو کې چې نه نفع وي او نه نقصان وي نو د هغې نه هم خاموشه پاتې کيدل بهتر دي، ځکه دا فضول خبرې دي او په فضول خبرو کې خپل وخت ضائع کول ندي په کار.

او په کومو خبرو کې چې خالص نفع وي نو اګر چې په هغې کې ځان مشغولول جائز دي، خو په دې کې هم ددې خبرې لحاظ ساتل ضروري دی چې انسان په رِياء، تکبّر، غِيبت، دروغو او نورو ګناهونو کې مبتلاء نشي.

حاصل دا چې په هر صورت کې خاموشي بهتر ده، ځکه په خاموشي سره انسان د ژبې د مختلف قِسمه ګناهونو، نقصاناتو او آفتونو نه محفوظ کيږي.

پو چا د ژبې په باره کې ډيره ښه خبره کړې:

اَللِّسَانُ جِرْمُهُ صَغِيْرٌ وَجُرْمُهُ كَبِيْرٌ وَكَثِيْرٌ.

د ژبې جُثه وړه ده خو جُرمونه يې لوي او ډير دي. (١)

---

(١) وَيَدُلُّكَ عَلَى لُزُوْمِ الصَّمْتِ أَمْرٌ. وَهُوَ أَنَّ الْكَلَامَ أَرْبَعَةُ أَقْسَامٍ. قِسْمٌ هُوَ ضَرَرٌ مَحْضٌ. وَقِسْمٌ هُوَ نَفْعٌ مَحْضٌ. وَقِسْمٌ فِيْهِ ضَرَرٌ وَمَنْفَعَةٌ. وَقِسْمٌ لَا ضَرَرَ فِيْهِ وَلَا مَنْفَعَةَ. أَمَّا الَّذِيْ هُوَ ضَرَرٌ مَحْضٌ فَلَا بُدَّ مِنَ السُّكُوْتِ عَنْهُ. وَكَذٰلِكَ مَا فِيْهِ ضَرَرٌ وَمَنْفَعَةٌ لَا تَفِيْ بِالضَّرَرِ. وَأَمَّا مَا لَا مَنْفَعَةَ فِيْهِ ←←←←←

خاموشي سره زر ده

د حضرت سليمان عليه السلام نه نقل دي :

إِنْ كَانَ الْكَلَامُ مِنْ فِضَّةٍ فَالصَّمْتُ مِنْ ذَهَبٍ .

که چيرته خبرې کول سپين زَر وي نو خاموشي سره زَر ده . (١)

علماؤ ليکلي چې د حِکمت لس (١٠) حصې دي ، په دې کې نهه (٩) حصې حِکمت په خاموشۍ کې دی او لسمه حصه حِکمت د خلقو نه په ځنډه کيدو کې دی . (٢)

خاموشي او خُوش اَخلاقي وَزن دار عمل دی

رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حضرت ابوذر رضي الله عنه ته اوفرمايل :

← ← ← وَلَا ضَرَرَ فَهُوَ فُضُولٌ . وَالْإِشْتِغَالُ بِهِ تَضْيِيعُ زَمَانٍ . وَهُوَ عَيْنُ الْخُسْرَانِ ظَاهِرًا . فَلَا يَبْقَى إِلَّا الْقِسْمُ الرَّابِعُ . وَفِيهِ خَطَرٌ إِذَا قَدْ يَمْتَزِجُ بِهِ مَا فِيهِ إِثْمٌ مِنْ دَقَائِقِ الرِّيَاءِ وَالتَّصَنُّعِ وَالْغِيبَةِ وَتَزْكِيَةِ النَّفْسِ وَفُضُولِ الْكَلَامِ اِمْتِزَاجًا يَخْفَى مَدْرَكُهُ . فَيَكُونُ الْإِنْسَانُ بِهِ مُخَاطِرًا اهـ وَحَاصِلُهُ أَنَّ آفَاتَ اللِّسَانِ غَيْرُ مَحْصُورَةٍ، وَفِي الصَّمْتِ خَلَاصٌ مِنْهَا. وَقَدْ قِيلَ : اَللِّسَانُ جِرْمُهُ صَغِيرٌ وَجُرْمُهُ كَبِيرٌ وَكَثِيرٌ. مرقاة المفاتيح ج ٧ ص ٣٠٣٩ في تشريح حديث ٤٨٣٧ .

(١) عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ قَالَ : " قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ: إِنْ كَانَ الْكَلَامُ مِنْ فِضَّةٍ، فَالصَّمْتُ مِنْ ذَهَبٍ " الصمت وآداب اللسان لابن ابي الدنيا ج ١ ص ٢٧٥ رقم ٦٠٨ بَابُ جَامِعٌ لِمَا تَقَدَّمَ مِنَ الْأَبْوَابِ . الترغيب والترهيب لقوم السنة رقم الحديث ١٧٣٣ ، احياء علوم الدين ج٣ ص ١١٠ ، حسن السمت في الصمت ج١ ص ٨٢ .

وفي رواية : عَنْ خَاقَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ، وَسُئِلَ عَنْ قَوْلِ لُقْمَانَ لِابْنِهِ : إِنْ كَانَ الْكَلَامُ مِنْ فِضَّةٍ، فَإِنَّ الصَّمْتَ مِنْ ذَهَبٍ. فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: « لَوْ كَانَ الْكَلَامُ بِطَاعَةِ اللهِ مِنْ فِضَّةٍ ، فَإِنَّ الصَّمْتَ عَنْ مَعْصِيَةِ اللهِ مِنْ ذَهَبٍ » . الصمت وآداب اللسان لابن ابي الدنيا ج ١ ص ٣٠٨ رقم ٧٣٦ بَابُ جَامِعٌ لِمَا تَقَدَّمَ مِنَ الْأَبْوَابِ.

(٢) عَنْ وُهَيْبِ بْنِ الْوَرْدِ رَحِمَهُ اللهُ. قَالَ : كَانَ يُقَالُ: اَلْحِكْمَةُ عَشَرَةُ أَجْزَاءٍ : فَتِسْعَةٌ مِنْهَا فِي الصَّمْتِ ، وَالْعَاشِرَةُ عُزْلَةُ النَّاسِ . الصمت وآداب اللسان لابن ابي الدنيا ج ١ ص ٦٢ رقم ٣٦ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَقِلَّةِ الصَّمْتِ

همداسې خبره د حضرت عيسى عليه السلام نه هم نقل ده ، قَالَ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ : اَلْعِبَادَةُ عَشَرَةُ أَجْزَاءٍ ، تِسْعَةٌ مِنْهَا فِي الصَّمْتِ ، وَجُزْءٌ فِي الْفِرَارِ مِنَ النَّاسِ . نزهة المجالس ١/١٣٣ فصل في زكاة الأعضاء وهي كفها عن المحرمات

يَا أَبَا ذَرٍ ! أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى خَصْلَتَيْنِ هُمَا أَخَفُّ عَلَى الظَّهْرِ وَأَثْقَلُ فِي الْمِيزَانِ ؟

اې ابوذر ! آيا زه تاته داسې دوه عملونه اوښائم چې هغه په شا (يا : ژبه) باندې ډير آسان دي ، ليکن (د قيامت په ورځ) په تله د ميزان کې ډير درانه دي .

حضرت ابوذر رضي الله عنه ورته اوفرمايل : آو (ضروريې اوښايې) .

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل :

طُولُ الصَّمْتِ . وَحُسْنُ الْخُلُقِ . وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا عَمِلَ الْخَلَائِقُ بِمِثْلِهِمَا . (١)

اوږده چوپتيا (يعنى ډير خاموش پاتې کيدل) ، او خوش اخلاقي . قسم په هغه ذات چې د هغه په قبضهٔ قدرت کې زما ساه ده خلقو ددې دوه خصلتونو نه بهتر بل هيڅ عمل ندې کړی (يعنى ددې دوه خويونو نه بهترين بل هيڅ عمل نشته) .

همداسې مضمون په نورو آحاديثو کې هم ذکر شوی . (٢)

د فضول خبرو نه چپ پاتې کيدل د شپيتو کالو د عبادت نه بهتر دي

د مشکوة شريف حديث دی ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَقَامُ الرَّجُلِ بِالصَّمْتِ أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ سَنَةً . (٣)

---

(١) عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « يَا أَبَا ذَرٍ ! أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى خَصْلَتَيْنِ هُمَا أَخَفُّ عَلَى الظَّهْرِ وَأَثْقَلُ فِي الْمِيزَانِ ؟ » قَالَ : قُلْتُ : بَلَى . قَالَ : « طُولُ الصَّمْتِ . وَحُسْنُ الْخُلُقِ . وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا عَمِلَ الْخَلَائِقُ بِمِثْلِهِمَا . مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّالِثُ رقم الحديث ٤٨٦٧ (٥٦) ، شعب الايمان رقم الحديث ٧٦٤١ . قَالَ مِيرَكُ نَقْلًا عَنِ الْمُنْذِرِيِّ : أَخْرَجَهُ ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا وَالْبَزَّارُ وَالطَّبَرَانِيُّ وَأَبُو يَعْلَى . وَرُوَاتُهُ ثِقَاتٌ . مرقاة ج ٧ ص ٣٠٥٤ .

(٢) وَرَوَاهُ الْبَيْهَقِيُّ . وَرَوَاهُ أَبُو الشَّيْخِ ابْنُ حِبَّانَ مِنْ حَدِيثِ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " « أَلَا أُنَبِّئُكَ بِأَمْرَيْنِ خَفِيفٌ أَمْرُهُمَا عَظِيمٌ أَجْرُهُمَا لَمْ تَلْقَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ بِمِثْلِهِمَا : طُولُ الصَّمْتِ وَحُسْنُ الْخُلُقِ » " . وَرَوَاهُ ابْنُ أَبِي الدُّنْيَا أَيْضًا عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ مُرْسَلًا قَالَ : قَالَ رَسُولُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " « أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَيْسَرِ الْعِبَادَةِ وَأَهْوَنِهَا عَلَى الْبَدَنِ ؟ اَلصَّمْتُ وَحُسْنُ الْخُلُقِ » " . مرقاة المفاتيح ج ٧ ص ٣٠٥٤ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّالِثُ في تشريح رقم الحديث ٤٨٦٧ (٥٦) .

(٣) مشكوة المصابيح بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْغِيبَةِ وَالشَّتْمِ اَلْفَصْلُ الثَّالِثُ رقم الحديث ٤٨٦٥ (٥٤) .

سړي ته چې په چپ والي سره کومه درجه ملاويږي دا د شپيتو (٦٠) کالو د عبادت نه افضله ده.

د حديث تشريح يعنې کوم سړی چې د فضول خبرو نه ځان ساتي او هميشه خاموشي اختياروي نو دا دده د پاره د شپيتو (٦٠) کالو (نفلي) عبادت نه بهتره ده.

علامه طيبي رحمه الله ددې مطلب دا بيان کړی چې انسان ته د خاموشۍ په وجه باندې د الله ﷻ د طرفه کومه مرتبه ملاويږي نو دا د شپيتو (٦٠) کالو (نفلي) عبادت نه بهتره ده. او وجه يې دا بيان کړی چې په عبادت کولو کې د آفتونو راپيخيدو خطره وي او په خاموشۍ سره انسان د هغې آفتونو نه محفوظ وي. (١)

شيخ عبدالحق مُحدّث دهلوي رَحِمَهُ اللهُ ددې حديث په تشريح کې ليکلي: په دې حديث کې چې چپ والي د شپيتو کالو د عبادت نه افضل ګرځول شوی نو دا ځکه چې کله انسان ته په دې خاموشۍ کې د الله ﷻ په صفاتو، کائناتو او مخلوقاتو کې د فکر کولو موقع ملاؤ شي، يا د ذِکرِ خَفي کولو موقع ورته ملاؤ شي او د انسان رُوح د الله ﷻ د ذات او صِفاتو د نُور نه رَڼا حاصله کړي نو داسې د لږ فِکر واله خاموشي يقيني د هغه شپيتو کالو د عبادت نه بهتر ده چې په هغې کې زړه الله ﷻ طرف ته مُتوجّه نه وي. (٢)

په خاموشۍ کې اووه زره (٧٠٠٠) فائدې دي

ځنې حُکماؤ ويلي چې په خاموشۍ کې اووه زره (٧٠٠٠) فائدې دي، دا ټولې فائدې په اووه خبرو کې راجمع شوي، نو په هره خبره کې زَر (١٠٠٠) خبرې (او فائدې) جمع دي

---

(١) (مَقَامُ الرَّجُلِ): بِفَتْحِ الْمِيمِ وَبِضَمِّ أَيْ: ثَبَاتُهُ (بِالضَّمِّ)، أَيْ: بِمُدَاوَمَةِ سُكُوتِهِ عَنِ الشَّرِّ. وَقَالَ الطِّيبِيُّ: أَيْ مَنْزِلَتُهُ عِنْدَ اللهِ (أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ سِتِّينَ سَنَةً) أَيْ: مَعَ كَثْرَةِ الْكَلَامِ وَعَدَمِ التَّثَبُّتِ فِي الْمَقَامِ. قَالَ الطِّيبِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: لِأَنَّ فِي الْعِبَادَةِ آفَاتٍ يَسْلَمُ عَنْهَا بِالصَّمْتِ كَمَا وَرَدَ: مَنْ صَمَتَ نَجَا. وَفِي الْجَامِعِ الصَّغِيرِ: رَوَاهُ الطَّبَرَانِيُّ وَالْحَاكِمُ عَنْ عِمْرَانَ. لَكِنَّ لَفْظَهُ مَقَامُ الرَّجُلِ فِي الصَّفِّ فِي سَبِيلِ اللهِ. اهـ. وَلَعَلَّ الصَّمْتَ وَقَعَ فِيهِ تَصْحِيفٌ فَرَاجِعْ فِي الْأُصُولِ. مرقاة المفاتيح ج ٧ ص ٣٠٥٢ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَالْهُجْرَةِ وَالشَّتْمِ الْفَصْلُ الثَّالِثُ في تشريح رقم الحديث ٤٨٦٥ (٥٣).

(٢) مظاهر حق ج ٢ في تشريح الحديث المذكور.

اول : خاموشي بغير د څه مشقت نه عبادت دی . دويم : خاموشي بغير د زيوراتو (کالو) نه ښائست دی . دريم : بغير د بادشاهۍ نه رُعب دی . څلورم : بغير د ديوالونو نه (حفاظتي) قلعه ده . پنځم : د هر چا د عُذر نه خلاصيدل دي . شپږم : د کرامًا کاتبين فرښتو د پاره آرام دی . اووم : د خپلو عيبونو د پاره پَرده ده . (١)

مؤمن به د خبرو کولو نه مخکې سوچ کوي

د مؤمن يو صفت دا هم دی چې دا کومه خبره کوي په هغې باندې به اول سوچ کوي ، پس که دا خبره د شريعت برابر وي يا د خير خبره وي نو بيا به يې کوي ، او که داسې نه وي نو چپ به وي البته مُنافِق د خبرو کولو نه مخکې هيڅ سوچ نه کوي ، چې په خُله باندې يې هر څه راځي هغه وايي ، ددې پرواه نه کوي چې زه دا کومه خبره کوم آيا دا د شريعت برابر ده او که نه ؟

امام غزالي رحمه الله په " اِحياء العلوم " کې ذکر کړي .

إِنَّ لِسَانَ الْمُؤْمِنِ وَرَاءَ قَلْبِهِ . فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَتَكَلَّمَ بِشَيْءٍ تَدَبَّرَهُ بِقَلْبِهِ ثُمَّ أَمْضَاهُ بِلِسَانِهِ . وَإِنَّ لِسَانَ الْمُنَافِقِ أَمَامَ قَلْبِهِ . فَإِذَا هَمَّ بِشَيْءٍ أَمْضَاهُ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يَتَدَبَّرْهُ بِقَلْبِهِ . (٢)

بيشکه د مؤمن ژبه د زړه نه شاته وي (يعنی په ژبه باندې يې کنټرول حاصل وي) ، پس دا چې کله د څه څيز متعلق د خبرې کولو اِراده اوکړي نو اول په زړه کې په دې باندې سوچ اوکړي بيا يې په ژبه باندې راأوباسي . او د منافِق ژبه د زړه نه مخکې وي (يعنی په ژبه يې قابُو نه وي حاصل) ، پس دا چې کله د څه خبرې اِراده اوکړي نو په ژبه يې راأوباسي ، په زړه کې ورباندې هيڅ سوچ نه کوي .

---

(١) قَالَ بَعْضُ الْحُكَمَاءِ : فِي الصَّمْتِ سَبْعَةُ آلَافِ خَيْرٍ . وَقَدِ اجْتَمَعَ ذٰلِكَ كُلُّهُ فِي سَبْعِ كَلِمَاتٍ . فِي كُلِّ كَلِمَةٍ مِنْهَا أَلْفٌ . أَوَّلُهَا : أَنَّ الصَّمْتَ عِبَادَةٌ مِنْ غَيْرِ عَنَاءٍ . وَالثَّانِي : زِينَةٌ مِنْ غَيْرِ حُلِيٍّ . وَالثَّالِثُ : هَيْبَةٌ مِنْ غَيْرِ سُلْطَانٍ . وَالرَّابِعُ : حِصْنٌ مِنْ غَيْرِ حَائِطٍ . وَالْخَامِسُ : الْإِسْتِغْنَاءُ عَنِ الْإِعْتِذَارِ إِلَى أَحَدٍ . وَالسَّادِسُ : رَاحَةُ الْكِرَامِ الْكَاتِبِينَ . وَالسَّابِعُ : سَتْرُ الْعُيُوبِ . تنبيه الغافلين ج ١ ص ٢١٧ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ .

(٢) إحياء علوم الدين ج ٣ ص ١١٠ كتاب آفات اللسان طبع دار المعرفة بيروت

همداسې خبره د حسن بصري رَحِمَهُ اللهُ نه هم نقل شوې. (١)

د جاهِل سړي شپږ خوئونه دي

" يو په کې بې فائدې خبرې کول دي "

فقيه ابو الليث سمرقندي رَحِمَهُ اللهُ په " تَنبِيهُ الغافلين " کې ذکر کړي : يو حکيم ويلي چې په شپږو (٦) خصلتونو سره جاهِل سړې پيژندلې شي :

اول : اَلْغَضَبُ فِيْ غَيْرِ شَيْءٍ . بې ځايه غصه کول.

يعنې په انسان ، حيوان ، او څه چې ورته په مَخه ورځي او دايې بَد ګڼړي نو په دوی باندې غصه کوي ، دا د جهالت علامه ده.

دويم : اَلْكَلَامُ فِيْ غَيْرِ نَفْعٍ . بې فائدې خبرې کول.

نو عقل مَند ته په کار دي چې بې فائدې خبرې اونکړي ، صرف هغه خبرې اوکړي چې په هغې کې د دُنيا يا آخرت ګټه وي.

دريم : اَلْعَطِيَّةُ فِيْ غَيْرِ مَوْضِعٍ . بې ځايه مال ورکول.

يعنې خپل مال داسې چاته ورکوي چې ده ته په کې هيڅ اَجر و ثواب نه وي ، نو داهم د جهالت علامه ده.

څلورم : إِفْشَاءُ السِّرِّ عِنْدَ كُلِّ أَحَدٍ . هر چاته خپل راز ښکاره کول.

پنځم : اَلثِّقَةُ بِكُلِّ إِنْسَانٍ . په هر چا باندې اِعتماد کول.

شپږم : أَنْ لَا يَعْرِفَ صَدِيْقَهُ مِنْ عَدُوِّهِ . خپل دُوست او دُشمن نه پيژندل.

يعنې سړي ته دا په کار دي چې خپل دُوست اُوپيژني د هغه خبره اُومني ، او خپل دُشمن هم اُوپيژني او د هغه نه ځان اوساتي.

---

(١) عَنِ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ رَحِمَهُ اللهُ أَنَّهُ قَالَ : كَانُوا يَقُوْلُوْنَ : إِنَّ لِسَانَ الْحَكِيْمِ مِنْ وَرَاءِ قَلْبِهِ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَقُوْلَ رَجَعَ إِلَى قَلْبِهِ فَإِنْ كَانَ لَهُ قَالَ . وَإِنْ كَانَ عَلَيْهِ أَمْسَكَ . وَإِنَّ الْجَاهِلَ قَلْبُهُ عَلَى طَرَفِ لِسَانِهِ . لَا يَرْجِعُ إِلَى قَلْبِهِ . مَا أَتَى عَلَى لِسَانِهِ تَكَلَّمَ . تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين ج ١ ص ٢١٦ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ.

د انسان اَوّلني دشمن شيطان دی ، نو په کار ده چې شيطان ده ته د کوم کار حُکم کوي هغه اُو نه مني . (١)

چپ والې د مؤمِن خاص صفت دی

١ . نبي عليه السلام فرمايي : څلور (٤) صفتونه صرف په مؤمِن کې وي :

چپ والې چې دا اول (او جَړه) د عبادت ده ، عاجزي ، د الله تعالی ذِکر ، او بَدي کمه کول . (٢)

٢ . په يو حديث کې دي چې پنځه (٥) خبرې په منافِق کې نه وي (بلکه په خالِص مؤمِن کې وي) : ١ . په دِين کې پوهه ٢ . د ژبې پرهېز (يعنی د فضول خبرو نه ځان ساتل) ٣ . په مَخ باندې تَبَسّم ٤ . په زړه کې نُور ٥ . او د مسلمانانو سره محبت کول . (٣)

---

(١) قَالَ حَكِيمٌ مِنَ الْحُكَمَاءِ : سِتُّ خِصَالٍ يُعْرَفُ بِهِنَّ الْجَاهِلُ : أَحَدُهَا : اَلْغَضَبُ فِي غَيْرِ شَيْءٍ . يَعْنِي يَغْضَبُ عَلَى ابْنِ آدَمَ وَعَلَى الْحَيَوَانِ وَعَلَى كُلِّ شَيْءٍ يَسْتَقْبِلُهُ مِنْهُ مَكْرُوهٌ . فَهٰذَا مِنْ عَلَامَةِ الْجَهْلِ . وَالثَّانِي : اَلْكَلَامُ فِي غَيْرِ نَفْعٍ . فَيَنْبَغِي لِلْعَاقِلِ أَنْ لَا يَتَكَلَّمَ بِكَلَامٍ لَا فَائِدَةَ لَهُ فِيهِ . وَيَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَتَكَلَّمَ بِكُلِّ كَلَامٍ فِيهِ مَنْفَعَةٌ فِي أَمْرِ دُنْيَاهُ وَآخِرَتِهِ . وَالثَّالِثُ : اَلْعَطِيَّةُ فِي غَيْرِ مَوْضِعٍ . يَعْنِي يَدْفَعُ مَالَهُ إِلَى مَنْ لَا يَكُونُ لَهُ فِي ذٰلِكَ أَجْرٌ . وَهُوَ عَلَامَةُ الْجَهْلِ . وَالرَّابِعُ : إِفْشَاءُ السِّرِّ عِنْدَ كُلِّ أَحَدٍ . وَالْخَامِسُ : اَلثِّقَةُ بِكُلِّ إِنْسَانٍ . وَالسَّادِسُ : أَنْ لَا يَعْرِفَ صَدِيقَهُ مِنْ عَدُوِّهِ . يَعْنِي أَنَّ الرَّجُلَ يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَعْرِفَ صَدِيقَهُ فَيُطِيعُهُ . وَيَعْرِفَ عَدُوَّهُ فَيَحْذَرَهُ . وَأَوَّلُ الْأَعْدَاءِ هُوَ الشَّيْطَانُ . فَيَنْبَغِي أَنْ لَا يُطِيعَهُ فِيمَا يَأْمُرُهُ . تنبيه الغافلين باحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ج ١ ص ٢١٥ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ .

(٢) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَرْبَعٌ لَا تَصِيرُ إِلَّا فِي مُؤْمِنٍ : اَلصَّمْتُ وَهُوَ أَوَّلُ الْعِبَادَةِ . وَالتَّوَاضُعُ . وَذِكْرُ اللهِ تَعَالَى . وَقِلَّةُ الشَّرِّ . تنبيه الغافلين باحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ج ١ ص ٢١٣ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ .

(٣) وَرُوِيَ عَنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ : خَمْسٌ لَا تَكُونُ فِي الْمُنَافِقِ : اَلْفِقْهُ فِي الدِّينِ . وَالْوَرَعُ بِاللِّسَانِ . وَالتَّبَسُّمُ فِي الْوَجْهِ . وَالنُّورُ فِي الْقَلْبِ . وَالْمَوَدَّةُ فِي الْمُسْلِمِينَ . تنبيه الغافلين ج ١ ص ٢١٥ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ

د بې فائدې خبرو پريخودو په وجه اوچتې مرتبې ته رسيدل

د لقمان حکيم نه چا پوښتنه اوکړه : ته دې اوچتې مرتبې ته څه شي اورسولې ؟ هغه ورته وويل : صِدْقُ الْحَدِيْثِ . وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ . وَتَرْكِيْ مَالَا يَعْنِيْنِيْ .

ريښتيا خبرو ، امانت اداء کول ، او ما به فضول خبرې او فضول کارونه پريخودل . (١)

خاموشي هوښيارتيا ده

نن صبا خلق هوښيار هغه چاته وايي چې ډير چالاکه وي ، ډيرې خبرې کوي ، او څوک چې په خبرو کې نشي ملامته کولی . حالانکه هوښيار هغه کس دی چې (د فضول خبرو نه ځان ساتي ، او) خاموشه وي .

١ . حضرت لقمان رحمه الله فرمايي : اَلصَّمْتُ حِكْمَةٌ، وَقَلِيْلٌ فَاعِلُهُ . (٢)

خاموشي حکمت دی خو ددې خاموشي واله خلق کم دي .

٢ . يو حديث کې راځي ، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ الْمُؤْمِنَ قَدْ أُعْطِيَ زُهْدًا فِي الدُّنْيَا وَقِلَّةَ مَنْطِقٍ فَاقْتَرِبُوْا مِنْهُ فَإِنَّهُ يُلْقِي الْحِكْمَةَ . (٣)

---

(١) وَذُكِرَ عَنْ لُقْمَانَ الْحَكِيْمِ أَنَّهُ قِيْلَ لَهُ : مَا بَلَغَ بِكَ مَا نَرَى ؟ قَالَ: صِدْقُ الْحَدِيْثِ . وَأَدَاءُ الْأَمَانَةِ . وَتَرْكِيْ مَالَا يَعْنِيْنِيْ . تنبيه الغافلين ج ١ ص ٢١٤ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ. الصمت لابن ابي الدنيا ج١ ص ٩٦ رقم الحديث ١١٦ .

په تفسير ابن کثير کې دا خبره په دې انداز ذکر ده : كَانَ لُقْمَانُ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَبْدًا أَسْوَدَ غَلِيْظَ الشَّفَتَيْنِ مُصَفَّحَ الْقَدَمَيْنِ . فَأَتَاهُ رَجُلٌ وَهُوَ فِيْ مَجْلِسِ أُنَاسٍ يُحَدِّثُهُمْ . فَقَالَ لَهُ : أَلَسْتَ الَّذِيْ كُنْتَ تَرْعَى مَعِيَ الْغَنَمَ فِيْ مَكَانِ كَذَا وَكَذَا . قَالَ : نَعَمْ. فَقَالَ : فَمَا بَلَغَ بِكَ مَا أَرَى ؟ قَالَ : صِدْقُ الْحَدِيْثِ . وَالصَّمْتُ عَمَّا لَا يَعْنِيْنِيْ .

تفسير ابن كثير ج ٦ ص ٣٣٤ في تشريح سورة لقمان آية ١٢

(٢) تفسير القرطبي (الجامع لأحكام القرآن) ج ١٤ ص ٦١ في تشريح سورة لقمان آية ١٢ . تفسير ابي سعود ج٧ ص ٧١ ، اعراب القرآن وبيانه ج٧ ص ٥٣٦ سورة لقمان آية ١٢ .

(٣) شعب الايمان رقم الحديث ١٠٠٣٨ ، ورقم ١٠٠٥٢ ، سنن ابن ماجة باب الزهد في الدنيا رقم الحديث ٤١٠١ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٩٧٥ ، المعجم الاوسط رقم ١٨٨٥ ، مشكوة المصابيح كتاب الرقاق الفصل الثالث رقم الحديث ٥٢٢٩(٧٥) ، كنز العمال رقم الحديث ٦٠٦٩ ، الترغيب والترهيب لقوام السنة رقم ١٥٠٠ ، ورقم ١٧١٦ .

کله چې تاسو مؤمن سړی اوګورئ چې هغه ته د دُنيا نه بې رَغبتي او لږې خبرې ورکړې شوي (يعنی د دُنيا سره يې مينه نه وي او کمې خبرې کوي) نو هغه ته ورنژدې شئ (د هغه په مجلس کې کينئ) ځکه هغه د حکمت نه ډکې خبرې کوي . (١)

د څلورو بادشاهانو د حکمت نه ډکې خبرې

ابوبکر بن عياش رَحِمَهُ اللهُ فرمايي چې په يو ځای کې څلور بادشاهان راجمع وو : د فارس بادشاه ، د رُوم بادشاه ، د هندوستان بادشاه ، او د چين بادشاه . دوی څلور د حکمت نه ډکې خبرې اوکړی :

يو وويل : تر څو پورې چې ما خبره نه وي کړې نو زه ددې په رَد (واپس) کولو باندې قادريم ، خو که خبره مې کړې وې نو بيا ددې په واپس کولو قادِر نه يم .

دويم وويل : کله چې زه خبره اوکړم نو بيا هغه زما مالِکه وي ، او چې تر څو مې نه وي کړې نو زه د هغې مالِک يم .

دريم وويل : زه هيڅ کله په هغه خبره نه يم پښيمانه شوی چې هغه ما نه وي کړې ، ليکن په هغه خبره پښيمانه شوې يم چې ما کړې وي .

څلورم وويل : زه په خبرو کوونکي باندې تعجب کوم که دا خبره ده ته راواپس شي نو ده ته ضرَر رسوي ، او که ورته راواپس نشي نو فائده نه ورکوي . (٢)

---

(١) **نوټ** : اګر چې دې حديث ته امام الباني ضعيف ويلی ، ليکن په ضعيف حديث کې چې کله خپل شرائط برابر وي نو هغه په فضائلو کې معتبر دی . ابوالشمس عفي عنه

وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِذَا رَأَيْتُمُ الْمُؤْمِنَ صَمُوْتًا وَقُوْرًا فَادْنُوْا مِنْهُ فَإِنَّهُ يُلَقَّنُ الْحِكْمَةَ . احياء علوم الدين ج ٣ ص ١١٠ كتاب آفات اللسان

(٢) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْمُبَارَكِ . ثنا أَبُوْ بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ قَالَ : اِجْتَمَعَ أَرْبَعَةُ مُلُوْكٍ . مَلِكُ فَارِسٍ . وَمَلِكُ الرُّوْمِ . وَمَلِكُ الْهِنْدِ . وَمَلِكُ الصِّيْنِ . فَتَكَلَّمُوْا بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ كَأَنَّمَا رُمِيَ بِهِنَّ عَنْ قَوْسٍ وَاحِدَةٍ . فَقَالَ أَحَدُهُمْ : أَنَا عَلَى قَوْلِ مَا لَمْ أَقُلْ أَقْدِرُ مِنِّيْ عَلَى رَدِّ مَا قُلْتُ . وَقَالَ الْآخَرُ : إِذَا قُلْتُهَا مَلَكَتْنِيْ . وَإِذَا لَمْ أَقُلْهَا مُلِكْتُهَا . وَقَالَ الْآخَرُ : لَا أَنْدَمُ عَلَى مَا لَمْ أَقُلْ وَقَدْ أَنْدَمُ عَلَى مَا قُلْتُ . وَقَالَ الْآخَرُ : عَجِبْتُ لِمَنْ يَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ إِنْ رُفِعَتْ عَلَيْهِ ضَرَّتْهُ . وَإِنْ لَمْ تُرْفَعْ عَلَيْهِ لَمْ تَنْفَعْهُ . حلية الأولياء وطبقات الأصفياء لابي نعيم الاصفهاني ج ٨ ص ١٧٠ عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ .... احياء علوم الدين ج ٣ ص ١١١ بيان عظيم خطر اللسان ... ، الصمت لابن ابي الدنيا ج١ ص ٧١ رقم ٦٥ .

په خبرو پښيمانه کيدل

١. لقمان حکيم خپل ځوي ته نصيحت کولو نو ورته وې ويل :

.... مَنْ لَا يَمْلِكُ لِسَانَهُ يَنْدَمْ. (١)

څوک چې د خپلې ژبې مالک نه وي هغه به پښيمانه شي.

٢. همدارنګې چې څوک بې کنټروله ډيرې خبرې کوي نو د ځلې نه به يې غلطې خبرې هم ډيرې راأوځي.

ډيرې خبرې کوونکی د ژبې د ګناهونو نه محفوظ نه وي

١. حسن بصري رحمه الله فرمايي : مَنْ كَثُرَ كَلَامُهُ كَثُرَ سَقَطُهُ. (٢)

څوک چې خبرې ډيرې کوي نو د هغه د ځلې نه به بې کاره خبرې هم ډيرې را أوځي. (غلطياني به يې هم زياتې وي).

همدا مضمون په احاديثو کې هم ذکر دی. (٣)

٢. حضرت شَقِيّ اَصبَحي رحمه الله خو تر دې پورې فرمايلي :

مَنْ كَثُرَ كَلَامُهُ كَثُرَتْ خَطِيْئَتُهُ. (٤)

د چا خبرې چې زياتې وي نو (د ژبې) ګناهونه به يې هم زيات وي.

بيا خاصکر د چا ژبه چې په قابو کې نه وي نو د هغه نه په خبرو کې اکثر دروغ راأوځي.

حضرت حسن رضي الله عنه فرمايي :

---

(١) وَذُكِرَ عَنْ لُقْمَانَ الْحَكِيْمِ أَنَّهُ قَالَ لِابْنِهِ : يَا بُنَيَّ ! مَنْ يَصْحَبْ صَاحِبَ السُّوْءِ لَمْ يَسْلَمْ. وَمَنْ يَدْخُلْ مَدْخَلَ السُّوْءِ يُتَّهَمْ. وَمَنْ لَا يَمْلِكْ لِسَانَهُ يَنْدَمْ. تنبيه الغافلين ج ١ ص ٢١٦ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ

(٢) تنبيه الغافلين ج١ ص ٢١٩ باب حفظ اللسان.

(٣) المعجم الاوسط رقم ٦٥٣١، مجمع الزوائد رقم ١٨١٧٢، كنز العمال رقم ٦٩٠١، ورقم ٧٨٧٠، الصمت لابن ابي الدنيا رقم ٥٣، الترغيب والترهيب للقوام السنة رقم ١٧٣٥، ورقم ٢٣٧٧، مرقاة المفاتيح ج١ ص ١٠٦..

(٤) الصمت وآداب اللسان لابن ابي الدنيا ج ١ ص ٨٥ رقم ٨٩ بَابُ النَّهْيِ عَنْ فُضُوْلِ الْكَلَامِ. وَالْخَوْضِ فِي الْبَاطِلِ

... مَنْ كَثُرَ كَلَامُهُ كَثُرَ كَذِبُهُ . (١)

د چا خبرې چې زياتې وي نو دروغ به يې هم زيات وي.

اشعار

يو شاعر وايي: اَلعِلمُ زَيْنٌ وَالسُّكُوْتُ سَلَامَةٌ ✿ فَإِذَا نَطَقْتَ فَلَا تَكُنْ مِكْثَارًا

مَا إِنْ نَدِمْتُ عَلَى سُكُوْتِيْ مَرَّةً ✿ وَلَقَدْ نَدِمْتُ عَلَى الْكَلَامِ مِرَارًا (٢)

عِلم ښائست دی، او چپ والي سلامتي ده، کله چې ته خبرې کوی نو ډيرې مه کوه.

زه تر اوسه پورې په چپ والي نه يم پښيمانه شوی، ليکن په خبرو باندې ډير کرتې پښيمانه شوې يم.

د پښتو متل دی: شيخ فريده خُله پته بهتري ده.

د خاموشۍ د فضيلت وجه

د خاموشۍ د فضيلت وجه داده چې کوم سړی خپله ژبه د فضول خبرو نه بنده ساتي نو په دې سره دا د ژبې د ډيرو ګناهونو نه محفوظ کيږي.

لکه دروغ، غيبت، چغل خوري، ريا، منافقت، فحش خبرې، د خپل ځان بې ځايه صفت کول، جګړې، فضول خبرې، او د نورو مسلمانانو سپکاوې کول.

---

(١) عَنِ الْحَسَنِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: مَنْ كَثُرَ مَالُهُ كَثُرَتْ ذُنُوْبُهُ. وَمَنْ كَثُرَ كَلَامُهُ كَثُرَ كَذِبُهُ. وَمَنْ سَاءَ خُلُقُهُ عَذَّبَ نَفْسَهُ الصمت وآداب اللسان لابن ابي الدنيا ج ١ ص ٨٥ رقم ٩٠ بَابُ النَّهْيِ عَنْ فُضُوْلِ الْكَلَامِ وَالْخَوْضِ فِي الْبَاطِلِ

(٢) تنبيه الغافلين ج ١ ص ٢١٧ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ.

د خاموشۍ او ريښتيا ؤ د اهميت متعلق څه اشعار د عبدالله بن مبارک رحمه الله نه هم نقل دي:

اَلصَّمْتُ أَزْيَنُ بِالْفَتٰى ✿ مِنْ مَنْطِقٍ فِيْ غَيْرِ حِيْنِه

وَالصِّدْقُ أَجْمَلُ بِالْفَتٰى ✿ فِي الْقَوْلِ عِنْدِيْ مِنْ يَمِيْنِه

وَعَلَى الْفَتٰى بِوَقَارِهِ ✿ سِمَةٌ تَلُوْحُ عَلٰى جَبِيْنِه .

حلية الأولياء وطبقات الأصفياء لابي نعيم الاصفهاني ج ٨ ص ١٧٠ عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ...

يو بل شاعر وايي: وَكَمْ سَاكِتٍ نَالَ الْمُنٰى بِسُكُوْتِهِ ✿ وَكَمْ نَاطِقٍ يَجْنِيْ عَلَيْهِ لِسَانُهُ.

ددينه علاوه نور ډير داسې ګناهونه شته چې هغه د ژبې سره تړلي دي. بيا خاصکر چې د نفس او شيطان وَسوسه هم ورسره ملګرې شي نو چې څوک بې ځايه ډيرې خبرې کوي نو خامخا به د ژبې په ګناهونو کې اَخته کيږي.

او څوک چې خاموشي اِختيار کړي نو هغه به ددې مذکوره ګناهونو نه محفوظ وي. او ورسره ورسره په خاموشي کې دا فائده هم ده چې انسان د الله ﷻ ذِکر او عبادت ته فارغ شي، او د ډيرو غمونو نه محفوظ شي، همدارنګې د قيامت په ورځ د خبرو د حِساب نه هم محفوظ شي. (١)

همدارنګې د خاموشي په وجه انسان په شيطان باندې غالبه کيږي، او د هغه د شَر نه محفوظ کيږي. (٢)

په نن صبا مجلسونو کې بې اِحتياطي

نن صبا چې اکثر ملګري راجمع شي او په مجلس کې ګپ شَپ شروع کړي نو اکثر په کې دروغ وايي، غِيبت کوي او د نور سپکاوې کوي نو په داسې مجلس کې شِرکت کول ندي په کار، ځکه په دې يو مجلس کې ډير ګناهونه کيږي.

---

(١) فإن قُلتَ فهذا الفضل الكبير للصمت ما سببه ؟ فاعلم أن سببه كثرة آفات اللسان من الخطأ والكذب والغيبة والنميمة والرّياء والنفاق والفحش والمراء وتزكية النفس والخوض في الباطل والخصومة والفضول والتحريف والزيادة والنقصان وإيذاء الخلق وهتك العورات.

فهذه آفات كثيرة وهي سيانة إلى اللسان لا تثقل عليه ولها حلاوة في القلب وعليها بواعث من الطبع ومن الشيطان والخائض فيها قلما يقدر أن يمسك اللسان فيطلقه بما يحب ويكفه عما لا يحب فإن ذلك من غوامض العلم كما سيأتي تفصيله. ففي الخوض خطر وفي الصمت سلامة فلذلك عظمت فضيلته هذا مع ما فيه من جمع الهمّ ودوام الوقار والفراغ للفكر والذكر والعبادة والسلامة من تبعات القول في الدنيا ومن حسابه في الآخرة فقد قال الله تعالى { مَا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ }. احياء علوم الدين ج ٣ ص ١١١ كتاب آفات اللسان بيان عظيم خطر اللسان وفضيلة الصمت

(٢) وَاعْلَمْ أَنَّ الْإِنْسَانَ لَا يَغْلِبُ الشَّيْطَانَ إِلَّا بِالسُّكُوتِ. فَيَنْبَغِي لِلْمُسْلِمِ أَنْ يَكُونَ حَافِظًا لِلِسَانِهِ. حَتَّى يَكُونَ فِي حِرْزٍ مِنَ الشَّيْطَانِ. وَيَسْتُرَ اللهُ عَلَيْهِ عَوْرَتَهُ. تنبيه الغافلين ج ١ ص ٢١٢ بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ.

د زَنانه ؤ بې احتياطي : يا خاصكر چې زَنانه سره راجمع شي نو دوی خو خالصه د نورو زَنانه ؤ غيبت كوي، او د هغوی سپكاوي كوي .

نبي عليه السلام هم د زَنانه ؤ په باره كې فرمايلي چې دوی په خپله ژبه باندې قابو نه لري ، او په جهنم كې به د سړو په نِسبت زَنانه زياتې وي ، او سبب به يې هم همدا ژبه وي. چې دوی په ژبه باندې لعنت ډير وايي ، او په ژبه باندې د خاوند ناشكري كوي .

د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم په غټ اَختر يا وړوكې اَختر كې عيدگاه ته اُووت ، په زَنانه ؤ باندې تيريدو نو هغوی ته يې اوفرمايل : يَامَعْشَرَ النِّسَاءِ ! تَصَدَّقْنَ فَإِنِّيْ أُرِيْتُكُنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ .

اې د زَنانه ؤ ډلې ! تاسو صدقه وركوئ ، ځكه ماته (د معراج په شپه ، يا د وَحي په ذريعه) دا خودلي شوي چې تاسو په جهنم كې (د سړو په نِسبت) زياتې يَې . (نو د صدقې په وجه ځان د جهنم نه محفوظ كړئ) .

زَنانه ؤ پوښتنه اوكړه : وَبِمَ يَارَسُوْلَ اللهِ؟ اې د الله رسوله ! دا په څه وجه باندې ؟

نبي عليه السلام ورته اوفرمايل :

تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ . وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيْرَ .

تاسو لعنت زيات وايَې ، او د خپلو خاوندانو ناشكري كوئ . (١)

---

(١) پوره حديث داسې دی : عَنْ أَبِيْ سَعِيْدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه ، قَالَ : خَرَجَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيْ أَضْحَى أَوْ فِطْرٍ إِلَى الْمُصَلَّى . فَمَرَّ عَلَى النِّسَاءِ . فَقَالَ : « يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ ! تَصَدَّقْنَ فَإِنِّيْ أُرِيْتُكُنَّ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ » فَقُلْنَ : وَبِمَ يَارَسُوْلَ اللهِ؟ قَالَ : « تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ . وَتَكْفُرْنَ الْعَشِيْرَ . مَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عَقْلٍ وَدِيْنٍ أَذْهَبَ لِلُبِّ الرَّجُلِ الْحَازِمِ مِنْ إِحْدَاكُنَّ » . قُلْنَ : وَمَا نُقْصَانُ دِيْنِنَا وَعَقْلِنَا يَا رَسُوْلَ اللهِ؟ قَالَ : « أَلَيْسَ شَهَادَةُ الْمَرْأَةِ مِثْلَ نِصْفِ شَهَادَةِ الرَّجُلِ؟ » قُلْنَ : بَلَى . قَالَ : « فَذٰلِكِ مِنْ نُقْصَانِ عَقْلِهَا . أَلَيْسَ إِذَا حَاضَتْ لَمْ تُصَلِّ وَلَمْ تَصُمْ؟ » قُلْنَ : بَلَى . قَالَ : « فَذٰلِكِ مِنْ نُقْصَانِ دِيْنِهَا » . صحيح البخاري كِتَابُ الْحَيْضِ بَابُ تَرْكِ الْحَائِضِ الصَّوْمَ رقم الحديث ٣٠٤ ، و رقم الحديث ١٤٦٢ كِتَابُ الزَّكَاةِ بَابُ الزَّكَاةِ عَلَى الْأَقَارِبِ ، صحيح مسلم كِتَابُ الْإِيْمَانِ بَابُ بَيَانِ نُقْصَانِ الْإِيْمَانِ بِنَقْصِ الطَّاعَاتِ... رقم الحديث ١٣٢ (٧٩) .

فائده : په دې حديث کې د زَنانه ؤ جهنم ته د داخليدو سبب "لعنت او د خاوند ناشکري" ذکر شو ، او دا دواړه کارونه د ژبې سره تعلق لري ، پس معلومه شوه چې د ژبې د غلط استعمال په وجه انسان د جهنم مستحق ګرځي .

د غونډ تقرير خلاصه

د غونډ تقرير خلاصه دا راأووته چې ژبه ډير لوي نِعمت دی ، ددې صحيح استعمالول په کار دي ، ځکه د ژبې نه چې کوم لفظ راأوځي فرښتې هغه ليکي ، او انسان به د قيامت په ورځ د الله ﷻ د وړاندې ددې حساب ورکوي .

د ژبې په حفاظت سره نبي عليه السلام د جنت ضمانت ورکړی چې داسې کس به يقيني جنت ته داخليږي .

د ژبې د غلط استعمال په وجه انسان پَرمخې جهنم ته غورځولې شي ، داسې کس به د ژبې د حساب ورکولو نه مخکې د جنت تللو نه منع وي .

لهذا د ژبې د فِتنې نه يَره په کار ده ، که مونږ د خپلو اسلافو تاريخ اوګورو نو هغوی به هم د ژبې سره ډير اِحتياط کولو او د بې ځايه خبرو نه به يې ځان ساتل .

د ګناه اکثر خبرې د ژبې نه صادريږي ، څوک چې د ژبې حفاظت کوي نو ده ته به د هر قِسمه ګناهونو او آفتونو نه نِجات حاصل وي ، اِيمان به يې کامِل وي ، او الله ﷻ به دده په عيبونو باندې پَرده واچوي .

هر سهر د وجود ټول اَندامونه ژبې ته عاجزي کوي او دا ورته وايي چې ته صحيح چلېږه نو مونږ به هم صحيح يو .

که ژبه صحيح استعمال شي نو دا بيا ډيره بهتره ده ، خو که غلطه استعمال شي نو دا بيا ډيره خطرناکه ده ، د ژبې زخم د تورې د زخم نه ډير سخت دی ، په بې فائدې خبرو کولو سره زړه سختيږي او د مخ وَقار ختميږي .

ځکه خو په احاديثو مبارکه ؤ کې د **خاموشۍ فضيلت** بيان شوی ، او انسان ته دا هدايت شوی چې يا د خير خبره اوکړي او يا چپ شي .

په خاموشۍ کې د ډيرو آفتونو نه نِجات دی ، ددې په وجه انسان په شيطان باندې غالب کيږي ، خاموشي وزَن دار عمل دی ، د فضول خبرو نه خاموش پاتې کيدل د شپيتو (٦٠) کالو د عبادت نه بهتر دي ، په خاموشۍ کې اُووه زره (٧٠٠٠) فائدې دي ، خاموشي د مؤمن خاص صفت دی ، خاموشي هوښيارتيا ده ، ددې په وجه انسان اُوچتو مرتبو ته رَسي.

څوک چې ډيرې خبرې کوي هغه به آخِر هم پښيمانه کيږي ، او څوک چې د فضول خبرو نه ځان ساتي نو هغه به د ژبې د ډيرو ګناهونو نه محفوظ وي.

لهذا په مجلسونو کې ډير اِحتياط په کار دی ، خپله ژبه کنټرول کول په کار دي ، بلکه د فضول خبرو نه چپ پاتې کيدل ډير بهتر دي.

دُعا

الله تعالی دې مونږ ټول د فضول خبرو نه اُوساتي .

اې الله ! د مونږ نه چې په خبرو کې کوم ګناهونه صادِر شوي د هغې معافي راته اوکړه ، او آئنده مو د ژبې د ګناهونو نه محفوظ اُوساته.

اې الله ! په قرآن کريم او احاديثو مبارکه ؤ کې چې کوم ښه صفات ذکر شوي هغه ټول په مونږ کې پيدا کړه ، او کوم بَد صفات چې په کې ذکر شوي د هغې نه مونږ ټول اُوساته.

آمِيْن يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

﴿ سَاَصۡرِفُ عَنۡ اٰيٰتِيَ الَّذِيۡنَ يَتَكَبَّرُوۡنَ فِي الۡاَرۡضِ بِغَيۡرِ الۡحَقِّ ﴾

الأعراف آية ١٤٦

د تکبّر سزاګانې او د دینه د بَچ کیدو طریقې

تالیف

اَبُو الشَّمس مولانا نُورُ الهُدٰی عُفِيَ عَنۡهُ

مُدَرِّس دَارُ العلوم فیضُ القُرآن اکاخیل کالونی مردان

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

د تکبر سزاګانې او ددينه د بچ کيدو طريقې

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى خَاتَمِ الْأَنْبِيَآءِ وَأَشْرَفِ الْمُرْسَلِيْنَ ، وَعَلٰى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ إِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ .

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ سَأَصْرِفُ عَنْ اٰيٰتِيَ الَّذِيْنَ يَتَكَبَّرُوْنَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ﴾ . (١)

وَقَالَ تَعَالٰى : ﴿ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴾ . (٢)

قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِيْ قَلْبِهٖ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ . (٣)

---

(١) الاعراف آية ١٤٦ .

(٢) غافر آية ٣٥ .

(٣) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضي الله عنه . عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِيْ قَلْبِهٖ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ » قَالَ رَجُلٌ : إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُوْنَ ثَوْبُهٗ حَسَنًا وَنَعْلُهٗ حَسَنَةً . قَالَ : « إِنَّ اللهَ جَمِيْلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ . اَلْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمْطُ النَّاسِ » . صحيح مسلم كِتَابُ الْإِيْمَانِ بَابُ تَحْرِيْمِ الْكِبْرِ وَبَيَانِهٖ رقم الحديث ١٤٧(٩١) ، و رقم الحديث ١٤٩(٩١) ، سنن الترمذي أَبْوَابُ الْبِرِّ وَالصِّلَةِ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْكِبْرِ رقم الحديث ١٩٩٩ ، مسند احمد رقم الحديث ٣٩٤٧ ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٥٣٦٦ ، الاداب للبيهقي رقم الحديث ٤٨٦ ، شعب الايمان رقم الحديث ٥٧٨٢ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ٣٥٨٧ باب الكبر ووعيد المتكبرين ، مشكوة المصابيح بَابُ الْغَضَبِ وَالْكِبْرِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ رقم الحديث ٥١٠٨(٥) ، كنز العمال رقم الحديث ٧٧٤٧ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٢٩١٢(٢٣) .

وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ فِيْ قَلْبِهٖ خَرْدَلَةٌ مِنْ كِبْرٍ . مجمع الزوائد ومنبع الفوائد بَابُ مَا جَاءَ فِي الْكِبْرِ رقم الحديث ٣٦١ وقال الهيثمي : رَوَاهُ الطَّبَرَانِيُّ فِي الْكَبِيْرِ . وَإِسْنَادُهٗ حَسَنٌ . المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٣٦٣ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٢٩١٠(٢١) الترغيب في التواضع والترهيب من الكبر والعجب والافتخار ، معالم السنن ج٤ ص ١٩٦ ومن باب الكبر .

وَقَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَ السَّلَامُ : قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: اَلْكِبْرِيَاءُ رِدَائِيْ وَالْعَظَمَةُ إِزَارِيْ فَمَنْ نَازَعَنِيْ وَاحِدًا مِنْهُمَا قَذَفْتُهُ فِي النَّارِ . (١)

صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْم .

تمهيدي خبره

زما خوږو قدرمنو او عزت مندو مسلمانانو ورونو ! په قرآن کريم او احاديثو مبارکه ؤ کې چې د کومو بَدو صفتونو ذکر شوی او انسان د هغې نه منع شوی نو په هغې کې تکبّر هم دی د ټولو نه اول درته د تکبّر تعريف او حُکم بيانوم چې ددې په حقيقت باندې پوره پوهه شی ، بيا به إِنْ شَاءَ الله د تکبّر سزاګانې ، نقصانات ، اَسباب ، اَقسام او ددې علاج بيانوم .

د تکبّر تعريف

تکبّر په لغت کې اُوچت والي ته وايي . (٢)

---

(١) سنن ابي داؤد كِتَاب اللِّبَاسِ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْكِبْرِ رقم الحديث ٤٠٩٠ قال الالباني : صحيح . مسند احمد رقم الحديث ٩٣٥٩ ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٥٦٧١ باب التواضع والكبر والعجب ، شعب الايمان رقم الحديث ٧٨٠٩ ، مشكوة المصابيح بَابُ الْغَضَبِ وَالْكِبْرِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ رقم الحديث ٥١١٠(٧) ، كنز العمال رقم الحديث ٧٧٤٠ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٢٨٩٨(٩)

وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . يَقُوْلُ اللهُ سُبْحَانَهُ : اَلْكِبْرِيَاءُ رِدَائِيْ . وَالْعَظَمَةُ إِزَارِيْ . مَنْ نَازَعَنِيْ وَاحِدًا مِنْهُمَا أَلْقَيْتُهُ فِيْ جَهَنَّمَ . سنن ابن ماجة كِتَابُ الزُّهْدِ بَابُ الْبَرَاءَةِ مِنَ الْكِبْرِ وَالتَّوَاضُعُ رقم الحديث ٤١٧٤ قال الالباني : صحيح . مسند احمد رقم الحديث ٩٥٠٨ ، و رقم الحديث ٩٧٠٣ ، ومثل هذا في صحيح مسلم رقم الحديث ١٣٦(٢٦٢٠) باب تحريم الكبر .

(٢) اَلْكِبْرُ بِكَسْرِ الْكَافِ وَسُكُوْنِ الْبَاءِ عِنْدَ أَهْلِ اللُّغَةِ : اَلْعَظَمَةُ . الصحاح لاسماعيل بن حماد الجوهري.

وَكِبْرُ الشَّيْءِ مُعْظَمُهُ . قَالَ تَعَالَى : { وَالَّذِيْ تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيْمٌ } . النور آية ١١) أَيْ : تَحَمَّلَ مُعْظَمَهُ . الموسوعة الفقهية الكويتية ج ٣٤ ص ١٦٥ كبر .

اَلْكِبْرُ لُغَةً : اِسْمٌ كَالْكِبْرِيَاءِ بِمَعْنَى الْعَظَمَةِ . وَهُوَ مَأْخُوْذٌ مِنْ مَادَّةِ (ك ب ر) اَلَّتِيْ تَدُلُّ عَلَى خِلَافِ الصِّغَرِ . قَالَ ابْنُ فَارِسٍ : وَمِنَ الْبَابِ الْكِبَرُ وَهُوَ الْهَرَمُ . وَالْكِبْرُ : اَلْعَظَمَةُ . وَكَذَلِكَ الْكِبْرِيَاءُ . يُقَالُ : وَرِثُوا الْمَجْدَ كَابِرًا عَنْ كَابِرٍ . أَيْ كَبِيْرًا عَنْ كَبِيْرٍ فِي الشَّرَفِ وَالْعِزِّ . وَأَكْبَرْتُ الشَّيْءَ اِسْتَعْظَمْتُهُ . وَالتَّكَبُّرُ وَالْإِسْتِكْبَارُ : اَلتَّعَظُّمُ ←←←

او په اصطلاح كې تكبّر ديته وايي چې انسان خپل ځان په نورو باندې اوچت كړي ، د حق نه انكار كوي ، او نور خلق ورته سپك ښكاري . (١)

← ← ← وَكِبْرُ الشَّيْءِ مُعْظَمُهُ . قَالَ تَعَالَى : ﴿ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴾ . النور آية ١١ . أي مُعْظَمَ أَمْرِهِ .

وَقَالَ ابْنُ مَنْظُورٍ : اَلْكِبْرُ بِالْكَسْرِ : اَلْكِبْرِيَاءُ . وَالْكِبْرُ الْعَظَمَةُ وَالتَّجَبُّرُ ، وَقِيلَ : اَلرِّفْعَةُ فِي الشَّرَفِ . وَقِيلَ هِيَ عِبَارَةٌ عَنْ كَمَالِ الذَّاتِ . وَلَا يُوصَفُ بِهَا إِلَّا اللهُ تَعَالَى . يُقَالُ : تَكَبَّرَ ، وَاسْتَكْبَرَ ، وَتَكَابَرَ . وَقِيلَ : تَكَبَّرَ : مِنَ الْكِبْرِ وَتَكَابَرَ مِنَ السِّنِّ . وَالتَّكَبُّرُ وَالْإِسْتِكْبَارُ : اَلتَّعَظُّمُ . نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم - صلى الله عليه وسلم ج ١١ ص ٥٣٥٢ الكبر والعُجب .

(١) وَاصْطِلَاحًا : هُوَ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمْطُ النَّاسِ .

وَقَالَ الْغَزَالِيُّ رَحِمَهُ اللهُ . هُوَ اسْتِعْظَامُ النَّفْسِ وَرُؤْيَةُ قَدْرِهَا فَوْقَ قَدْرِ الْغَيْرِ .

وَقَالَ أَيْضًا رَحِمَهُ اللهُ : اَلْكِبْرُ حَالَةٌ يَتَخَصَّصُ بِهَا الْإِنْسَانُ مِنْ إِعْجَابِهِ بِنَفْسِهِ وَأَنْ يَرَى نَفْسَهُ أَكْبَرَ مِنْ غَيْرِهِ . إحياء علوم الدين ج ٣ ص ٣٥٣ كتاب ذم الكبر والعُجب بَيَانُ حَقِيقَةِ الْكِبْرِ وَآفَتِهِ

وَقَالَ التَّهَانَوِيُّ رَحِمَهُ اللهُ : جَهْلُ الْإِنْسَانِ بِنَفْسِهِ وَإِنْزَالُهَا فَوْقَ مَنْزِلَتِهَا . كشاف اصطلاحات الفنون ٣/ ١٢٤٧ .

وَقَالَ الْجَاحِظُ رَحِمَهُ اللهُ : اَلْكِبْرُ هُوَ اسْتِعْظَامُ الْإِنْسَانِ نَفْسَهُ ، وَاسْتِحْسَانُ مَا فِيهِ مِنَ الْفَضَائِلِ . وَالْإِسْتِهَانَةُ بِالنَّاسِ وَاسْتِصْغَارُهُمْ وَالتَّرَفُّعُ عَلَى مَنْ يَجِبُ التَّوَاضُعُ لَهُ . تهذيب الأخلاق ص ٣٢ .

وَقَالَ الْكَفَوِيُّ رَحِمَهُ اللهُ : اَلتَّكَبُّرُ : هُوَ أَنْ يَرَى الْمَرْءُ نَفْسَهُ أَكْبَرَ مِنْ غَيْرِهِ ، وَالْإِسْتِكْبَارُ طَلَبُ ذٰلِكَ التَّشَبُّعِ وَهُوَ التَّزَيُّنُ بِأَكْثَرِ مِمَّا عِنْدَهُ الكليات للكفوى ص ٢٨ . نضرة النعيم ج ١١ ص ٥٣٥٣ الكبر والعُجب

په الموسوعة الفقهية كې د تكبّر اصطلاحي تعريف داسې ذكر شوى : وَاصْطِلَاحًا : عَرَّفَهُ الْغَزَالِيُّ رَحِمَهُ اللهُ بِأَنَّهُ الْخُلُقُ الَّذِي فِي النَّفْسِ . وَهُوَ الْإِسْتِرْوَاحُ وَالرُّكُونُ إِلَى رُؤْيَةِ النَّفْسِ فَوْقَ الْمُتَكَبَّرِ عَلَيْهِ .

وَعَرَّفَهُ ابْنُ الْقَيِّمِ رَحِمَهُ اللهُ : بِأَنَّهُ خُلُقٌ بَاطِنٌ يَصْدُرُ عَنْ أَعْمَالٍ هِيَ ثَمَرَتُهُ . فَيَظْهَرُ عَلَى الْجَوَارِحِ . وَذٰلِكَ الْخُلُقُ هُوَ رُؤْيَةُ النَّفْسِ عَلَى الْمُتَكَبَّرِ عَلَيْهِ . يَعْنِي يَرَى نَفْسَهُ فَوْقَ الْغَيْرِ فِي صِفَاتِ الْكَمَالِ .

وَهُوَ فِي سُنَّةِ الرَّسُولِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : عَدَمُ قَبُولِ الْحَقِّ تَرَفُّعًا . وَاحْتِقَارُ النَّاسِ . فَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : اَلْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمْطُ النَّاسِ . الموسوعة الفقهية الكويتية ج ٣٤ ص ١٦٥ كبر . ومختصر منهاج القاصدين ص ٢٣٦ .

نبي عليه السلام د تکبر تعريف داسې کړی :

اَلْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمْطُ النَّاسِ. (١)

تکبر د حق نه اِنکار کول او خلقو ته سپک کتل دي.

نوټ : تکبّر ښائسته جامو اغوستلو ، يا ښائسته څپلو استعمالولو ، يا قيمتي ګاډي کې ګرځيدلو ته نه وايي ، بلکه تکبّر د زړه بيماري ده چې انسان د حق نه اِنکار کوي او نور خلق ورته سپک ښکاري. ((ددې خبرې پوره تفصيل روستو په صفحه ٢١٢ راروان دی)).

د تکبّر حُکم

امام ذهبي رَحِمَهُ اللهُ په " الکبائر " کې د قرآن کريم په ډيرو آيتونو او صحيح احاديثو سره دا ثابته کړی چې تکبّر ګناهِ کبيره ده.

همدارنګې علامه ابن حجر رَحِمَهُ اللهُ هم په " الزواجر " کې تکبّر مستقله ګناهِ کبيره شمار کړی. (٢)

---

(١) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِيْ قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ » قَالَ رَجُلٌ: إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُوْنَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ حَسَنَةً. قَالَ: « إِنَّ اللهَ جَمِيْلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ. اَلْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمْطُ النَّاسِ ». صحيح مسلم كِتَابُ الْإِيْمَانِ بَابُ تَحْرِيْمِ الْكِبْرِ وَبَيَانِهِ رقم الحديث ١٤٧(٩١). و رقم الحديث ١٤٩(٩١)، سنن الترمذي أَبْوَابُ الْبِرِّ وَالصِّلَةِ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْكِبْرِ رقم الحديث ١٩٩٩، مسند احمد رقم الحديث ٣٩٤٧، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٥٤٦٦، الاداب للبيهقي رقم الحديث ٣٨٦، شعب الايمان رقم الحديث ٥٧٨٢، شرح السنّة للبغوي رقم الحديث ٣٥٨٧ باب الكبر ووعيد المتكبرين، مشكوة المصابيح بَابُ الْغَضَبِ وَالْكِبْرِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ رقم الحديث ٥١٠٨(٥)، كنز العمال رقم الحديث ٧٧٤٧، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٢٩١٢(٢٣).

(٢) اَلْكَبِيْرَةُ السَّابِعَةَ عشر اَلْكِبْرُ. (اوولسمه کبيره ګناه تکبر ده). الكبائر للذهبي ص ٧٦.

اَلْكَبِيْرَةُ الرَّابِعَةُ الْكِبْرُ وَالْعُجْبُ وَالْخُيَلَاءُ. الزواجر عن اقتراف الكبائر لابن حجر ص ١٠٩.

په نضرة النعيم کې ذکر دي ، ذَكَرَ الذَّهِبِيُّ أَنَّ الْكِبْرَ مِنَ الْكَبَائِرِ وَاسْتَدَلَّ بِآيَاتٍ وَأَحَادِيْثَ عَدِيْدَةٍ ... وَقَدْ عَدَّهُ الْإِمَامُ ابْنُ حَجَرٍ أَيْضًا مِنَ الْكَبَائِرِ وَجَعَلَ مَعَهُ الْعُجْبَ وَالْخُيَلَاءَ. نضرة النعيم ١١/ ٥٣٥٥ الكبر والعجب

بلکه د ټولو علماؤ په دې باندې اتفاق دی چې تکبّر ګناهِ کبيره ده ، او ددې سختې سزاګانې ذکر شوې . (١)

لهذا تکبّر حرام دی . (٢)

بلکه علامه ابن قيم رَحِمَهُ اللهُ تکبّر د کُفر په اَقسامو کې داخل کړی ، هغه په دې خبره باندې مستقل فصل قائم کړی :

فَصْلٌ : أَرْكَانُ الْكُفْرِ أَرْبَعَةٌ : اَلْكِبْرُ وَالْحَسَدُ وَالْغَضَبُ وَالشَّهْوَةُ .

فصل دی په بيان ددې کې چې د کُفر اَرکان څلور دي : تکبّر ، حسد ، غضب او شهوت . (٣)

---

(١) اِتَّفَقَ الْعُلَمَاءُ عَلَى أَنَّ الْكِبْرَ مِنَ الْكَبَائِرِ . ذَكَرَ ذٰلِكَ الذَّهَبِيُّ . الموسوعة الفقهية الكويتية ج ٣٤ ص ١٦٧ كبر .

(٢) قَالَ النَّووِي رَحِمَهُ اللهُ : قَالَ العلماءُ : الخيلاءُ والمخيلةُ والبطرُ والزهو والتبختُرُ كلّها بمعنى واحدٍ وَهُوَ حَرَامٌ . اتحاف السادة المتقين ٣٤٧/٨ كتاب العجب والكبر بيان ذم الاختيال واظهار آثار الكبر في المشي ، فتاوى محموديه ج ٢٩ ص ٤٠٢ تحقير مسلم كا بيان .

(٣) علامه ابن قيم رحمه الله فرمايي : فَصْلٌ : أَرْكَانُ الْكُفْرِ أَرْبَعَةٌ : اَلْكِبْرُ وَالْحَسَدُ وَالْغَضَبُ وَالشَّهْوَةُ . فالكبرُ يمنعهُ الانقياد . والحسدُ يمنعهُ قبُولَ النَّصِيحَة وبذلها . وَالْغَضَب يمنعهُ الْعدْلَ . والشهوة تَمنعهُ التفرغ لِلْعِبَادَةِ . فَإِذا انْهَدم ركنُ الكبر سهل عَلَيْهِ الانقياد . وَإِذا انْهَدم ركنُ الْحَسَد سهل عَلَيْهِ قبُول النصح وبذله . وَإِذا انْهَدم ركنُ الْغَضَب سهل عَلَيْهِ الْعدْل والتواضع . وَإِذا انْهَدم ركن الشَّهْوَة سهل عَلَيْهِ الصَّبْر والعفاف وَالْعِبَادَة . وَزَوَال الجبَال عَن أماكنها أيسر من زَوَال هٰذِه الْأَرْبَعَة عَمَّن بلي بهَا . وَلَا سِيمَا إِذا صَارَت هيئات راسخة وملكات وصفات ثَابِتَة . فَإِنَّهُ لَا يَسْتَقِيم لَهُ مَعهَا عمل الْبَتَّةَ . وَلَا تزكو نَفسه مَعَ قِيَامهَا بهَا . وَكلما اجْتهد فِي الْعَمَل أفسدته عَلَيْهِ هٰذِه الْأَرْبَعَة . وكل الْآفَات مُتَوَلّدَة مِنْهَا . وَإِذا استحكمت فِي الْقلب أرته الْبَاطِل فِي صُورَة الْحق وَالْحق فِي صُورَة الْبَاطِل . وَالْمَعْرُوف فِي صُورَة الْمُنكر وَالْمُنكر فِي صُورَة الْمَعْرُوف وَقربت مِنْهُ الدُّنْيَا وبعدت مِنْهُ الْآخِرَة . وَإِذا تَأَمَّلْتَ كفر الْأُمَمِ رَأَيْتَه ناشئًا مِنْهَا . وَعَلَيْهَا يَقَع الْعَذَاب وَتَكون خفته وشدته بِحَسب خفتها وشدتها . فَمن فتحهَا على نَفسه فتح عَلَيْهِ أَبْوَاب الشرور كلهَا عَاجلا وآجلا . وَمن أغلقها على نَفسه أغلق عَنْهُ أبواب الشرور . فانها تمنع الإنقياد وَالْإِخْلَاص وَالتَّوْبَة والإنابة وَقبُول الْحق ونصيحة الْمُسلمين والتواضع لله ولخلقه . الفوائد لابن القيم ج١ ص ١٥٧

اکثر علماء فرمايي چې د کُفر د پاره سبب هم تکبّر دی ، ځکه کافرانو خو نبي عليه السلام د خپلو زامنو په شان پيژندو چې دا برحق رسول دی. (١)

خو چې بيا يې هم اِيمان نه راوړو نو ددې سبب تکبّر ؤ . (٢)

لويي صرف د الله ﷻ سره ښائي

الله تعالی فرمايي : ﴿ وَلَهُ الْكِبْرِيَآءُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴾ . (٣)

ترجمه : او خاص د الله تعالی د پاره لويي ده په آسمانونو او زمکه کې ، او هم هغه غالب (او) حِکمت واله دی.

فائده : په دې آيت کې " لَهُ " مقدم شوې دی ، د بلاغت د قاعدې موافق ددې مطلب دادی چې عظمت او لويي صرف د الله ﷻ سره مخصوص ده ، دا صفت په بل چا کې نشي راتلی .

اوس چې څوک د الله ﷻ سره په دې خاص صفتونو کې ځان شريکوي نو الله تعالی داسې کس جهنم ته داخلوي .

د الله ﷻ سره په لويي کې ځان شريکوونکي د پاره سخته سزا

حديثِ قدسي دی ، رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ او فرمايل چې الله تعالی فرمايي:

اَلْكِبْرِيَاءُ رِدَائِيْ وَالْعَظَمَةُ إِزَارِيْ فَمَنْ نَازَعَنِيْ وَاحِدًا مِنْهُمَا قَذَفْتُهُ فِي النَّارِ . (٤)

---

(١) قال الله تعالى : ﴿ اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْرِفُوْنَهٗ كَمَا يَعْرِفُوْنَ اَبْنَآءَهُمْ ۘ وَاِنَّ فَرِيْقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُوْنَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴾. البقرة آية ١٤٦ .

﴿ اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ يَعْرِفُوْنَهٗ كَمَا يَعْرِفُوْنَ اَبْنَآءَهُمُ ۘ اَلَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُوْنَ ﴾ الانعام آية ٢٠

(٢) قال الله تعالى : ﴿ وَجَحَدُوْا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَآ اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَّعُلُوًّا ۚ ﴾. النمل آية ١٤ .

(٣) الجاثية آية ٣٧ .

(٤) سنن ابي داود كِتَاب اللِّبَاسِ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْكِبْرِ رقم الحديث ٤٠٩٠ قال الالباني : صحيح . مسند احمد رقم الحديث ٩٣٥٩ ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٥٦٧١ باب التواضع والكبر والعجب ، ← ← ← ← ← ← ← ← ← ←

لويي زما څادر دی او عَظمت زما لنګ دی ، پس څوک چې د ما سره په دې کې جګړه کوي (يعنی تکبر کوي او د ما سره په دې صفتونو کې ځان شريکوي) نو زه به هغه په جهنم کې اوښورځوم.

تشريح : چونکه الله ﷻ د جسم نه مُنزّه (پاک) دی ، څادر او لنګ ته هيڅ ضرورت نه لري ، نو د حديث مطلب دادی چې څوک د الله ﷻ سره په لويي کې ځان شريکول غواړي نو الله ﷻ به يې جهنم ته داخل کړي . (١)

بعضې صفات د الله ﷻ سره خاص دي : د الله تعالی ځنې صفات داسې دي چې د هغې څه حصه بندګانو ته ورکړې شوې ده ، لکه : جُود ، کرَم ، مهرباني وغيره . نو په دې صفاتو باندې مجازًا انسان هم موصوف کولې شي .

خو ځنې صفات داسې دي چې هغه صرف د الله ﷻ سره خاص دي ، لکه کِبرياء (لويي) او حقيقي عَظمت . په دې صفاتو باندې انسان ځان مجازًا هم نشي موصوف کولی ، هيڅ بنده د لويي او حقيقي عَظمت دعوی نشي کولی .

الله تعالی د مثال په طور دا اوفرمايل چې لويي زما څادر دی او عظمت زما لنګ دی ، حالانکه الله تعالی څادر او لنګ ته هيڅ ضرورت نه لري ، مقصد يې دادی چې لکه څرنګې چې د يو کس په لباس کې دويم کس نشي ځائيدی نو همدغه شان لويي او عَظمت هم د الله ﷻ خاص صفتونه دي ، دبل چا سره لائق ندي ، اوس چې څوک ځان د الله ﷻ سره په دې صفاتو کې شريکوي نو الله تعالی به يې جهنم ته داخل کړي . (٢)

← ← ← ← شعب الايمان رقم الحديث ٧٨٠٩ ، مشكوة المصابيح بَابُ الْغَضَبِ وَالْكِبْرِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ رقم الحديث ٥١١٠(٧) ، كنز العمال رقم الحديث ٧٧٤٠ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٢٨٩٨(٩) .

وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. يَقُوْلُ اللهُ سُبْحَانَهُ : اَلْكِبْرِيَاءُ رِدَائِيْ. وَالْعَظَمَةُ إِزَارِيْ. مَنْ نَازَعَنِيْ وَاحِدًا مِنْهُمَا أَلْقَيْتُهُ فِيْ جَهَنَّمَ . سنن ابن ماجة كِتَابُ الزُّهْدِ بَابُ الْبَرَاءَةِ مِنَ الْكِبْرِ وَالتَّوَاضُعُ رقم الحديث ٤١٧٤ قال الالباني : صحيح . مسند احمد رقم الحديث ٩٥٠٨ ، و رقم الحديث ٩٧٠٣ ، ومثل هذا في صحيح مسلم رقم الحديث ١٣٦(٢٦٢٠) باب تحريم الكبر .

(١) معارف القرآن سورة بني اسرائيل في تشريح آية ٣٧ .

(٢) مظاهر حق ج ٨ باب الغضب والكبر الفصل الاول .

ملا علي قاري رَحِمَهُ اللهُ هم په مرقاة کې ددې حديث پوره تشريح کړی. (١)

د آخرت کاميابي د تکبر نه ځان ساتونکو او مُتقيانو د پاره ده

الله تعالی فرمايي:

﴿ تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴾. (٢)

ترجمه: دا د آخرت کور مونږ د هغه خلقو د پاره مقرروو کوم چې په زمکه کې د لويي (تکبر) او فساد اِراده نه لري، او ښه اَنجام د مُتّقيانو د پاره دی.

فائده: ددې آيت نه معلومه شوه چې کوم خلق په دُنيا کې تکبّر نه کوي، د ګناهونو او فساد خوَرولو نه ځان ساتي، او د الله ﷻ نه ويريږي نو د داسې خلقو د پاره الله تعالی د آخرت کاميابي، نِعمتونه او ښه اَنجام مقر کړی.

او څوک چې په دُنيا کې تکبّر، ظلم او فساد کوي نو د هغوی د پاره په آخرت کې هيڅ حصه نشته. (٣)

د مُتکبّرينو د پاره سخت عذابونه

د مُتکبّرينو د پاره په قرآن کريم کې سخت عذابونه ذکر شوي:

---

(١) (اَلْكِبْرِيَاءُ) أَيِ: الذَّاتِيُّ (رِدَائِي) أَيْ: بِمَنْزِلَتِهِ عِنْدَكُمْ (وَالْعَظَمَةُ) أَيِ: الصِّفَاتِيُّ (إِزَارِي) أَيْ: فِي مَرْتَبَتِهِ لَدَيْكُمْ. فَإِنَّ رُتْبَةَ الصِّفَةِ دُونَ رُتْبَةِ الذَّاتِ ..... فَالتَّرْكِيبُ نَوْعٌ مِنَ التَّشْبِيهِ الْبَلِيغِ. وَالْمَعْنَى أَنَّهُمَا مُخْتَصَّانِ بِي اخْتِصَاصًا ظَاهِرًا كَنِسْبَةِ الثَّوْبَيْنِ إِلَيْكُمْ حَيْثُ لَا يُمْكِنُ الْمُنَازَعَةُ فِي وَاحِدٍ مِنْهُمَا لِأَحَدٍ عَلَيْكُمْ. فَإِذَا عَرَفْتُمْ ذٰلِكَ وَعَلِمْتُمْ مَا هُنَالِكَ (فَمَنْ نَازَعَنِي وَاحِدًا مِنْهُمَا) أَيْ: مِنَ الْوَصْفَيْنِ بِأَنْ تَكَبَّرَ بِاعْتِبَارِ ذَاتِهِ. أَوْ تَعْظِيمٍ مِنْ حَيْثِيَّةِ صِفَاتِهِ وَأَرَادَ نَوْعًا مِنَ الْمُشَارَكَةِ مَعِي فِي نُعُوتِ ذَاتِي وَصِفَاتِي (أَدْخَلْتُهُ النَّارَ) أَيْ: نَارَ الْعَذَابِ وَعِقَابَ الْحِجَابِ. فَإِنَّهُ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ وَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ. وَفِي رِوَايَةٍ: (قَذَفْتُهُ) أَيْ: رَمَيْتُهُ مِنْ غَيْرِ مُبَالَاةٍ بِهِ (فِي النَّارِ). مرقاة المفاتيح بَابُ الْغَضَبِ وَالْكِبْرِ الْفَصْلُ الْأَوَّلُ ج ٨ ص ٣١٩١ في تشريح حديث ٥١١١.

(٢) القصص آية ٨٣.

(٣) معارف القرآن القصص في تشريح آية ٨٣.

الله تعالى فرمايي :

﴿ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴾. (١)

ترجمه : او چا چې (د الله ﷻ په عبادت كولو كې) شرم اوكړو (يعنى د الله ﷻ عبادت كول يې عار اوګڼړل) او تكبّر يې اوكړو نو الله تعالى به دوى ته دَردناک عذاب وركړي ، او دوى به د خپلو ځانونو د پاره د الله نه بغير بل څوک دوست او مددګار او نه مومي .

د تكبّر په وجه د جهنم مستحق كيدل

د تكبّر په وجه انسان د جهنم مستحق ګرځي ، په قرآن كريم كې په مختلف اَنداز سره ددې بيان شته : ١. الله تعالى فرمايي :

﴿ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾. (٢)

ترجمه : او كومو خلقو چې زمونږ د آيتونو تكذيب اوكړو (يعنى دروغ يې اوګڼړل) او ددينه يې تكبّر اوكړو نو همدا خلق خاوندان د اُور دي (دوى به په جهنم كې اُوسيږي) ، دوى به په دې كې هميشه وي .

٢. بل ځاى فرمايي :

﴿ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴾. (٣)

ترجمه : بيشكه كوم خلق چې زما د عبادت نه تكبّر كوي نو هغوى به ډير زر جهنم ته ذليله داخل شي .

٣. په سورة احقاف كې د كافرانو جهنم ته د تللو سبب تكبّر او نافرماني خودل شوى :

---

(١) النساء آية ١٧٣ .

(٢) الاعراف آية ٣٦ .

(٣) غافر (المؤمن) آية ٦٠ .

الله تعالی فرمايي :

﴿ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴾. (١)

ترجمه : او (هاغه ورځ د يادولو قابله ده) په کومه ورځ چې کافران د جهنم اُور ته پيش (مخامخ) کړې شي (او دوی ته وويلې شي) تاسو د دُنيا په ژوند کې خپل د مزو څيزونه ختم کړل (يعنی خپل خوَندونه مو حاصل کړل)، او د هغې نه مو ښه فائده واخيسته ، پس نن ورځ به تاسو ته د ذِلّت عذاب درکولې شي ، (دا) په سبب ددې سره چې تاسو به (په دُنيا کې) په زمکه کې په ناحقه تکبر کولو ، او په سبب ددې سره چې تاسو به نافرماني کوله.

فائده : ددې آيت نه معلومه شوه چې د تکبّر او نافرمانۍ په وجه انسان د جهنم مستحق ګرځي.

٤. جهنم د متکبّرينو د پاره ډېر بَد ځای دی ، الله تعالی د کافرانو د عذاب تذکره کولو نه پس فرمايي : ﴿ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴾. (٢)

ترجمه : پس جهنم د مُتکبّرينو د پاره ډېر بَد ځای دی.

د مُتکبّرينو ځای جهنم دی

١ . د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی ، نبي کريم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايي :
جنت او جهنم په خپل مينځ کې بحث (جګړه) اوکړه (يعنی دواړو يو قِسم شکايت اوکړو) ، جهنم وويل : أُوثِرْتُ بِالْمُتَكَبِّرِينَ وَالْمُتَجَبِّرِينَ.
زه د متکبّرينو او سَرکشو د پاره غوره (يعنی جوړ) کړې شوې يم.

---

(١) الاحقاف آية ٢٠.

(٢) الزمر آية ٧٢، غافر آية ٧٦.

جنت وويل : مَا لِيَ لَا يَدْخُلُنِي إِلَّا ضُعَفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطُهُمْ .

دا په ما څه شوي چې په ما کې به صرف کمزوري خلق او د مخلوقاتو په نظر کې غورځيدلي خلق داخليږي ؟ (اګر چې دا خلق به په حقيقت کې د الله ﷻ په نزد د اوچتې مرتبې واله وي) .

(ددې دواړو شکايت اوريدو سره) الله تعالی جنت ته اوفرمايل :

أَنْتِ رَحْمَتِي أَرْحَمُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي .

ته زما د رحمت مَظهَر يې ، زه به ستا په ذريعه باندې په خپلو بندګانو کې په هغه چا باندې رحمت کوم د چا په باره کې چې زه اوغواړم .

او اورته يې اوفرمايل :

إِنَّمَا أَنْتِ عَذَابِي أُعَذِّبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي . وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا مِلْؤُهَا .

بيشکه ته صرف زما د عذاب مَظهَر يې ، زه چې په خپلو بندګانو کې د چا په باره کې اوغواړم ستا په ذريعه به هغه ته عذاب ورکوم ، او زه به (جنت او جهنم) دواړه د خلقو نه ډکوم .... (١)

فائده : ددې حديث نه معلومه شوه چې جهنم د متکبّرينو ، سَرکشو او ظالمانو ځای دی .

٢ . همدا مضمون د بخاري شريف او مسلم شريف په يو بل حديث کې هم ذکر شوی ، رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

---

(١) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. قَالَ : قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : تَحَاجَّتِ الْجَنَّةُ وَالنَّارُ. فَقَالَتِ النَّارُ : أُوثِرْتُ بِالْمُتَكَبِّرِينَ وَالْمُتَجَبِّرِينَ . وَقَالَتِ الْجَنَّةُ : مَا لِيَ لَا يَدْخُلُنِي إِلَّا ضُعَفَاءُ النَّاسِ وَسَقَطُهُمْ . قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لِلْجَنَّةِ : أَنْتِ رَحْمَتِي أَرْحَمُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي . وَقَالَ لِلنَّارِ : إِنَّمَا أَنْتِ عَذَابِي أُعَذِّبُ بِكِ مَنْ أَشَاءُ مِنْ عِبَادِي . وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا مِلْؤُهَا .... صحيح البخاري كِتَابُ تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ بَابُ قَوْلِهِ: {وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ} رقم الحديث ٤٨٥٠ ، صحيح مسلم كتاب الْجَنَّةِ وَصِفَةِ نَعِيمِهَا وَأَهْلِهَا بَابُ النَّارُ يَدْخُلُهَا الْجَبَّارُونَ وَالْجَنَّةُ يَدْخُلُهَا الضُّعَفَاءُ رقم الحديث ٣٦(٢٨٤٦) ، مسند احمد رقم الحديث ٨١٦٣ ، مشكوة المصابيح باب خلق الجنة والنار الفصل الاول رقم الحديث ٧٤٤٧ ، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ٧٦٥٣ .

أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ ؟ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَاعِفٍ . لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللهِ لَأَبَرَّهُ . أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ؟ كُلُّ عُتُلٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ . (١)

آيا زه تاسو ته د جنّتيانو په باره کې خبر درکړم ؟ (نو واورئ) جنّتيان هغه خلق دي کوم چې ضعيف وي او نور خلق يې هم ضعيف ګڼړي (حالانکه د الله ﷻ په نزد دده دومره لويه مرتبه وي چې) که چيرته دا (د يو کار يا يوې خبرې متعلق) په الله ﷻ باندې قسم اوخوري (چې دا کار به داسې کيږي) نو الله تعالى خامخا دا په قسم کې ريښتينې کوي ، (يا نبي عليه السلام اوفرمايل :) آيا زه تاسو ته د جهنّميانو په باره کې خبر درکړم ؟ (نو واورئ) دا هغه خلق دي څوک چې سخت ګويه جګړه مار وي ، مال جمع کوونکی بخيل وي او متکبّر وي .

٣ . رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

إِنَّ فِي جَهَنَّمَ وَادِيًا ، فِي الْوَادِي بِئْرٌ يُقَالُ لَهُ : هَبْهَبُ . حَقًّا عَلَى اللهِ أَنْ يُسْكِنَهُ كُلَّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ . (٢)

---

(١) صحيح البخاري كِتَابُ الأَدَبِ بَابُ الكِبْرِ رقم الحديث ٦٠٧١ ، صحيح مسلم كتاب الْجَنَّةِ وَصِفَةِ نَعِيمِهَا وَأَهْلِهَا بَابُ النَّارُ يَدْخُلُهَا الْجَبَّارُونَ وَالْجَنَّةُ يَدْخُلُهَا الضُّعَفَاءُ رقم الحديث ٣٦(٢٨٥٣) ، مسند احمد رقم الحديث ١٨٧٣٠ ، سنن ابن ماجة رقم الحديث ٤١١٦ ، سنن الترمذي رقم الحديث ٢٦٠٥ ، مشكوة المصابيح بَابُ الْغَضَبِ وَالْكِبْرِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ رقم الحديث ٥١٠٦(٣) .

وفي رواية : عَنْ سُرَاقَةَ بْنِ مَالِكٍ ﷺ . قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ ؟ الْمَغْلُوبُونَ الضُّعَفَاءُ . وَأَهْلُ النَّارِ كُلُّ جَعْظَرِيٍّ جَوَّاظٍ مُسْتَكْبِرٍ . المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٢٠٢ وقال الحاكم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ مُسْلِمٍ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . ووافقه الذهبي ، و رقم الحديث ٣٨٤٤ ، مسند احمد رقم الحديث ٦٥٨٠ ، الاداب للبيهقي رقم الحديث ٢٠٣ ، شعب الايمان رقم الحديث ٧٨٢٠ ، ورقم الحديث ٧٨٢١ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ٢٤٠٦٥ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٣١٩٧(٢٢) .

(٢) مجمع الزوائد ومنبع الفوائد كِتَابُ الْخِلَافَةِ بَابٌ فِي الْعَدْلِ وَالْجَوْرِ رقم الحديث ٩٠٠٥ وقال الهيثمي: رَوَاهُ الطَّبَرَانِيُّ فِي الْأَوْسَطِ، وَإِسْنَادُهُ حَسَنٌ. و رقم الحديث ١٧٦٧٢ باب ماجاء في الكبر ، المعجم الاوسط رقم الحديث ٣٥٤٨ ، الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٣٣٢٥ ، و رقم الحديث ٣٣٢٩ ، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٨٧٦٥ ، مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ٣٤١٥٩ ، مشكوة المصابيح رقم الحديث ٥٦٨٩(٢٥) ، الزواجر ج١ ص١١٧ ، كنز العمال رقم الحديث ٧٦٣٥ ، البعث والنشور للبيهقي رقم الحديث ٤٧٩ ، احياء علوم الدين ج٣ ص ٣٣٨ .

بيشکه په جهنم کې يوه وادي ده ، په هغه وادي کې يو کوهي دی هغې ته "هَبْهَبْ" وايي ، الله تعالی په خپله ذِمه باندې دا اخيستی چې په دې کوهي کې به هر سَرکشه او ضِدي (متکبّر) کس ساتي.

٤ . د ترمذي شريف حديث دی ، رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايي :

تَخْرُجُ عُنُقٌ مِنَ النَّارِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَهَا عَيْنَانِ تُبْصِرَانِ وَأُذُنَانِ تَسْمَعَانِ وَلِسَانٌ يَنْطِقُ. يَقُولُ: إِنِّي وُكِّلْتُ بِثَلَاثَةٍ : بِكُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ، وَبِكُلِّ مَنْ دَعَا مَعَ اللهِ إِلَهًا آخَرَ ، وَبِالْمُصَوِّرِينَ.

د قيامت په ورځ به د جهنم نه يو څټ (يعنی د څټ په شان د اُور يوه لمبه) راووځي ، ددې به دوه سترګې وي چې ليدل به کوي ، دوه غوږونه به يې وي چې اَوريدل به کوي ، داسې ژبه به يې وي چې خبرې به کوي ، او دا به وايي چې بيشکه زه په درې (٣) کسانو باندې مقرر شوې يم (يعنی الله تعالی زه ددې د پاره مقرر کړې يم چې دا درې کسان جهنم ته داخل کړم او د خلقو د وړاندې د رَسوايۍ واله عذاب ورکړم) :

اول : سَرکشه (متکبّر) ، دويم : چاچې د الله تعالی سره دويم مَعبود هم رابللې وي ، دريم : (د ساه واله مخلوقاتو) تصوير جوړوونکو . (١)

متکبّر به پَرمَخ (اُلتّه) جهنم ته غورځولې شي

رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ كِبْرٍ كَبَّهُ اللهُ لِوَجْهِهِ فِي النَّارِ. (٢)

د چا په زړه کې چې د اُوري د دانې برابر تکبر وي نو الله تعالی به يې پَرمَخ (اُلتّه) په

---

(١) سنن الترمذي أَبْوَابُ صِفَةِ جَهَنَّمَ بَابُ مَا جَاءَ فِي صِفَةِ النَّارِ رقم الحديث ٢٥٧٤ قال الالباني : صحيح . مشكوة المصابيح باب التصاوير الفصل الاول رقم الحديث ٤٥٠٢ (١٣) ، مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ٣٤١٤١ ، مسند احمد رقم الحديث ٨٤٣٠ ، و رقم الحديث ١١٣٥٢ ، المعجم الاوسط رقم الحديث ٣١٨ ، شعب الايمان رقم الحديث ٥٩٠٣ ، شرح السنة للبغوي ج١٢ ص ١٣٢ ، الكبائر للذهبي ج١ ص ١٨١ الكبيرة الثامنة والاربعون التصوير في الثياب .

(٢) الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٣٤١٣ الترغيب في التواضع والترهيب من الكبر والعجب والافتخار ، وقال المنذري: رَوَاهُ أَحْمَدُ وَرُوَاتُهُ رُوَاةُ الصَّحِيحِ. مجمع الزوائد باب ماجاء في الكبر رقم الحديث ٣٥٣ وقال الهيثمي: رَوَاهُ أَحْمَدُ وَالطَّبَرَانِيُّ فِي الْكَبِيرِ وَرِجَالُهُ رِجَالُ الصَّحِيحِ. نضرة النعيم ج١١ ص ٥٣٦٩ الكبر والعجب .

جهنم کې اُوغورځوي.

متکبّرين به جنت ته نه داخليږي

کوم خلق چې د الله د آيتونو تکذيب کوي، او ددې د قبلولو نه اِنکار کوي نو الله تعالی د هغوی په باره کې فرمايي:

﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ﴾. (١)

ترجمه: بيشکه کومو خلقو چې زمونږ د آيتونو تکذيب اوکړو او ددې (د قبلولو) نه يې تکبر اوکړو نو دوی ته به د آسمان دروازې نشي کلاؤولی، او دوی به تر هغې وخته پورې جنت ته نه داخليږي تر دې چې اُوښ د ستنې په سُوري (سُم) داخل شي، او مونږ مُجرمانو ته همداسې سزا ورکوو.

د آيت تشريح: په دې آيت کې د الله تعالی د آيتونو تکذيب کوونکو او ددينه د تکبّر کوونکو د پاره دوه (٢) سزاګانې ذکر شوي:

يوه دا چې " لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ " يعنی د دوی د عملونو او دُعاګانو قبلولو د پاره به دوی ته د آسمان دروازې نشي کلاؤولی.

دويم مطلب يې دادی چې د داسې خلقو د مرګ نه پس به د دوی د رُوحونو د پاره د آسمان دروازې نشي کلاؤولی. يعنی کله چې فرښتې د دوی رُوحونه پاس آسمان ته ويسي نو هلته به ورته د آسمان دروازې کلاؤ نشي، بلکه د هغه ځای نه به را اُوغورځولې شي، لکه دا د احاديثو نه هم معلوميږي.

په آيت کې دويمه سزا دا ذکر شوه چې داسې خلق به تر هغه وخته پورې جنت ته داخل نشي تر څو پورې چې اُوښ د ستنې په سُوري کې داخل او تېر نشي، او دا خو يقيني خبره ده چې اُوښ د ستنې په سُوري کې نشي داخليدی لهذا د دوی جنت ته تلل هم نشي کيدی. (٢)

---

(١) الاعراف آية ٤٠.

(٢) معارف القرآن سورة الاعراف آية ٤٠.

د چا په زړه کې چې معمولي تکبّر وي هغه به جنت ته نه داخليږي

١. د ترمذي شريف او ابوداؤد شريف حديث دی، رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايي:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ كِبْرٍ، وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ إِيمَانٍ. (١)

هغه کس به جنت ته داخل نشي چې د هغه په زړه کې د اُوري د داني هومره تکبّر وي، او هغه کس به جهنم ته داخل نشي چې د هغه په زړه کې د اُوري د داني هومره ايمان وي.

(نوټ: د اُوري ډيره وړه دانه وي، يعنی ډير معمولي مقدار مراد دی).

٢. د مسلم شريف په حديث کې ذکر دي، رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايي:

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ. (٢)

---

(١) سنن الترمذي أَبْوَابُ الْبِرِّ وَالصِّلَةِ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْكِبْرِ رقم الحديث ١٩٩٨ وقال الترمذي: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ. سنن ابي داؤد رقم الحديث ٤٠٩١ كِتَابُ اللِّبَاسِ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْكِبْرِ. سنن ابن ماجة باب في الايمان رقم الحديث ٥٩، و رقم الحديث ٤١٧٣، مسند احمد رقم الحديث ٣٣١٠، و رقم ٦٥٢٦، المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٥٧٥٧، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ١٠٠٠٠، و رقم ١٠٠٦٦، مشكوة المصابيح باب الغضب والكبر الفصل الاول رقم الحديث ٥١٠٧(٣)، مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ٢٦٥٨٠.

(٢) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ» قَالَ رَجُلٌ: إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ حَسَنَةً. قَالَ: «إِنَّ اللهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ. اَلْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمْطُ النَّاسِ». صحيح مسلم كِتَابُ الْإِيمَانِ بَابُ تَحْرِيمِ الْكِبْرِ وَبَيَانِهِ رقم الحديث ١٤٧(٩١). و رقم الحديث ١٤٩(٩١)، سنن الترمذي أَبْوَابُ الْبِرِّ وَالصِّلَةِ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْكِبْرِ رقم الحديث ١٩٩٩، مسند احمد رقم الحديث ٣٩٣٧، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٥٤٩٦، الاداب للبيهقي رقم الحديث ٤٨٦، شعب الايمان رقم الحديث ٥٧٨٢، شرح السنّة للبغوي رقم الحديث ٣٥٨٧، مشكوة المصابيح بَابُ الْغَضَبِ وَالْكِبْرِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ رقم الحديث ٥١٠٨(٥)، كنز العمال رقم الحديث ٧٧٤٧، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٢٩١٢(٢٣).

وفي رواية: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ فِي قَلْبِهِ خَرْدَلَةٌ مِنْ كِبْرٍ. مجمع الزوائد بَابُ مَا جَاءَ فِي الْكِبْرِ رقم ٣٦١ وقال الهيثمي: رَوَاهُ الطَّبَرَانِيُّ فِي الْكَبِيرِ. وَإِسْنَادُهُ حَسَنٌ. المعجم الكبير رقم ٣٦٣، صحيح الترغيب والترهيب رقم ٢٩١٠(٢١)، معالم السنن ج٤ ص ١٩٦ ومن باب الكبر.

هغه کس به جنت ته نه داخليږي چې د هغه په زړه کې يوه ذره برابر تکبر وي.

د مذکوره حديث نه معلومه شوه چې د معمولي تکبّر اجازت هم نشته.

علامه شوکاني رَحِمَهُ اللهُ هم ليکلي:

وَالْحَدِيْثُ يَدُلُّ عَلَى أَنَّ الْكِبْرَ مَانِعٌ مِنْ دُخُوْلِ الْجَنَّةِ وَإِنْ بَلَغَ مِنَ الْقِلَّةِ إِلَى الْغَايَةِ. (١)

دا حديث په دې باندې دلالت کوي چې تکبر اګر چې ډير لږ وي خو بيا هم انسان جنت ته د داخليدو نه منع کوي.

جنت په متکبرينو باندې حرام دی

وَهب بن مُنَبِّه رَحِمَهُ اللهُ فرمايي کله چې الله تعالی جنتِ عَدن پيدا کړو نو ديته يې نظر اوکړو، او ورته وې فرمايل: أَنْتِ حَرَامٌ عَلَى كُلِّ مُتَكَبِّرٍ.

ته په هر متکبر باندې حرام يې. (٢)

ابليس د تکبّر په وجه د جنت نه را اوشړلې شو

کله چې الله تعالی حضرت آدم عليه السلام پيدا کړو نو فرښتو او اِبليس ته يې حکم اوکړو: ﴿ اُسْجُدُوْا لِاٰدَمَ ﴾. (٣)

تاسو حضرت آدم عليه السلام ته د (تعظيم) سجده اوکړئ. (٤)

---

(١) نيل الأوطار لمحمد بن علي الشوکاني ٢ / ١٠٩ طبع دار الجيل بيروت. الموسوعة الفقهية الکويتية ج ٣٤ ص ١٦٧ کبر.

(٢) قَالَ وَهْبٌ رَحِمَهُ اللهُ: لَمَّا خَلَقَ اللهُ تَعَالَى جَنَّةَ عَدْنٍ نَظَرَ إِلَيْهَا. فَقَالَ لَهَا: أَنْتِ حَرَامٌ عَلَى كُلِّ مُتَكَبِّرٍ. الزواجر عن اقتراف الکبائر ج ١ ص ١١٧ اَلْكَبِيْرَةُ الرَّابِعَةُ الْكِبْرُ وَالْعُجْبُ وَالْخُيَلَاءُ. احياء علوم الدين ج٣ ص ٣٣٨ بيان ذم الکبر، نضرة النعيم ج ١١ ص ٥٣٧٧ الکبر والعجب.

(٣) الاعراف آية ١١.

(٤) دديته د عبادت سجده مراد نده، بلکه سجده د تعظيم مراد ده، کومه چې په پخواني شريعتونو کې جائز وه، لکه د حضرت يوسف عليه السلام په واقعه کې راځي: ﴿وَخَرُّوْا لَهٗ سُجَّدًا﴾. سورة يوسف آية ١٠٠.
البته اوس په شريعتِ محمدي کې چاته سجده د تعظيم جائز نه ده، بلکه دا منسوخ شوې ده، اوس د بل چا د تعظيم د پاره صرف د سلام، مصافحې او معانقې اجازت دی. دا تفصيل ابوبکر جصاص الرازي په احکام القرآن کې او مولانا مفتي محمد شفيع رحمه الله په معارف القرآن کې ذکر کړی.

نو ټولو سجده اوکړه خو ابليس اونکړه ، الله تعالی ورنه پوښتنه اوکړه :

﴿ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ ﴾ . (١)

ترجمه : کله چې ما درته حُکم اوکړو ، نو ته د سجدې کولو نه څه شي منع کړی ؟ (او سجده دې ولې اونکړه ؟)

ابليس تکبّر اوکړو او وې ويل : ﴿ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ ﴾ . (٢)

ترجمه : زه خو دده نه ډېر غوره يم ، تا زه د اور نه پيدا کړې يم ، او دا دې د خټې نه پيدا کړی (نو زه څنګه ده ته سجده اوکړم ؟)

الله تعالی ورته اوفرمايل :

﴿ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَن تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴾ .

ترجمه : پس ته کوز شه ددې ځای نه ، تاته ددې حق نشته چې په دې آسمان (جنت) کې تکبّر اوکړی ، پس اوځه بيشکه ته د ذليلو خلقو د ډلې نه يې . (٣)

د قرآن کريم په نورو آيتونو کې هم ددې تذکره شته . (٤)

د اوّلنۍ نافرمانۍ بُنياد تکبّرؤ

په دې کائناتو کې د ټولو نه اول نافرماني ابليس کړې وه چې حضرت آدم عليه السلام ته

---

(١) الاعراف آية ١٢

(٢) الاعراف آية ١٢ .

(٣) د سورة اعراف پوره آيتونه دادي : ﴿ وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ لَمْ يَكُن مِّنَ السَّاجِدِينَ ۝ قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ ۝ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَن تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴾ . الاعراف آية ١١ تا ١٣ .

(٤) په سورة البقرة کې ددې بيان داسې ذکر دی : ﴿ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴾ . البقرة آية ٣٤

په سورة الاسراء کې ددې بيان داسې ذکر دی : ﴿ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ۝ قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَٰذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا ۝ قَالَ اذْهَبْ فَمَن تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاؤُكُمْ جَزَاءً مَّوْفُورًا ﴾ . الاسراء آية ٦١ تا ٦٣ .

يې د سجدې کولو نه اِنکار اوکړو ، دده نه مخکې د الله ﷻ د نافرمانۍ هيڅ تصوّر نه وُ . دده د نافرمانۍ بُنياد هم تکبّر وُ ، ځکه ده وويل :

﴿أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ﴾ زه دده نه ډير بهتريم (نو څنګه ورته سجده اوکړم ؟) .

ددينه معلومه شوه چې په دې کائناتو کې د اوّلنۍ نافرمانۍ بُنياد تکبّر وُ . (١)

متکبّر ته د توبې توفيق نه ملاويږي : علماؤ ليکلي چې څوک د تکبّر په وجه يوه ګناه کوي نو ده ته ددينه د توبې توفيق نه ملاويږي ځکه دا ورباندې خفه نه وي او ديته ګناه نه وايي ، شيطان هم د تکبّر په وجه ګناه اوکړه نو ځکه تر قيامته پورې لعنتي شو .

او چې د چا نه د نَفسي خواهش په وجه څه ګناه اوشي نو ده ته ددينه د توبې توفيق نصيبه کيږي ځکه دده سره دا اِحساس وي چې ما ګناه کړې ده .

(همداسې خبره د سفيان بن عيينه رَحِمَهُ اللهُ نه هم نقل ده) . (٢)

متکبّر د علومِ قرآني او کاملې پوهې نه محرومه وي

په چا کې چې تکبّر وي نو هغه د قرآن کريم په آيتونو باندې د کامِل پوهيدو نه محرومه وي

١ . الله تعالى فرمايي :

﴿ سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ﴾ . (٣)

ترجمه : زه به د خپلو آيتونو نه هغه خلق واړوم څوک چې، په زمکه کې په ناحقه تکبّر کوي .

---

(١) اصلاحي خطبات ج٥ ص ٢٨ .

په نزهة الناظرين کې ذکر دي ، قال بعض السلف : أوّل ذنب عصى الله به الكبر . قال الله تعالى : ﴿ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ ﴾ . البقرة آية ٣٣ ، نزهة الناظرين ص ٥١١ كتاب ذم الكبر والعجب ومدح التواضع .

(٢) قال سفيان بن عيينة : من كانت معصيته في شهوة فأرجو له التوبة فإن آدم عليه السلام عصى مشتهيا فغفر له . وإن كان معصيته في كبر فأخشى عليه اللعنة فإن إبليس عصى فتكبر فلعن . نزهة الناظرين ص ٥١١ كتاب ذم الكبر والعجب ومدح التواضع .

(٣) الاعراف آية ١٤٦ .

(يعنى متكبّرين به د قرآن كريم د فهم نه منع كړم او لرې به يې ترې اوساتم) . (١)

فائده : ددې آيت نه معلومه شوه چې تكبّر داسې ناكاره صفت دى چې ددې په وجه د متكبّر نه دا توفيق اخيستلې كيږي چې د الله تعالى په آيتونو باندې پوهه شي او يا ترې فائده واخلي ، حُكمِ الٰهي علوم انسان ته صرف د الله ﷻ په رَحمت سره حاصليږي او د الله ﷻ رحمت تواضع (عاجزي) كوونكي انسان طرف ته متوجّه وي ، د متكبّر نه ډير لرې وي.

٢ . حضرت عيسىٰ عليه السلام فرمايي : فصل په نرم ځاى كې راژَرغونيږي ، په سخت كانړي باندې نه راژَرغونيږي ، همدغه شان حِكمت (پوهه) هم د هغه چا په زړه كې وي چې په هغه كې تواضع (عاجزي) وي ، د متكبّر سړي په زړه كې حِكمت نه وي ، آيا تاسو نه ګورئ چې څوک پاس چَت طرف ته سَر اوچتوي نو دې خپل سَر زخمي كوي ، او څوک چې خپل سَر ښكته كړي نو سَر يې محفوظ وي . (٢)

مولانا رُوم رَحِمَهُ اللهُ فرمايي :

---

(١) ﴿ سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ﴾ أَيْ: سَأَمْنَعُ فَهْمَ الحجج وَالْأَدِلَّةِ عَلَى عَظَمَتِي وَشَرِيعَتِي وَأَحْكَامِي قُلُوبَ الْمُتَكَبِّرِينَ عَنْ طَاعَتِي . وَيَتَكَبَّرُونَ عَلَى النَّاسِ بِغَيْرِ حَقٍّ . أَيْ : كَمَا اسْتَكْبَرُوا بِغَيْرِ حَقٍّ أَذَلَّهُمُ اللهُ بِالْجَهْلِ. كَمَا قَالَ تَعَالَى : {وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ } الانعام آية ١١٠] ، وَقَالَ تَعَالَى: { فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللهُ قُلُوبَهُمْ } الصف آية ٥] .

وَقَالَ بَعْضُ السَّلَفِ : لَا يَنَالُ الْعِلْمَ حَيِيٌّ وَلَا مُسْتَكْبِرٌ . وَقَالَ آخَرُ : مَنْ لَمْ يَصْبِرْ عَلَى ذُلِّ التَّعَلُّمِ سَاعَةً بَقِيَ فِي ذُلِّ الْجَهْلِ أَبَدًا . وَقَالَ سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ رَحِمَهُ اللهُ فِي قَوْلِهِ: { سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ } قَالَ : أَنْزِعُ عَنْهُمْ فَهْمَ الْقُرْآنِ . وَأَصْرِفُهُمْ عَنْ آيَاتِي . تفسير ابن كثير (تفسير القرآن العظيم) ج٣ ص ٢٧٤ سورة الاعراف في تشريح آية ١٤٦ .

(٢) قَالَ الْمَسِيحُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِنَّ الزَّرْعَ يَنْبُتُ فِي السَّهْلِ وَلَا يَنْبُتُ عَلَى الصَّفَا . كَذَلِكَ الْحِكْمَةُ تَعْمَلُ فِي قَلْبِ الْمُتَوَاضِعِ وَلَا تَعْمَلُ فِي قَلْبِ الْمُتَكَبِّرِ . أَلَا تَرَوْنَ أَنَّ مَنْ شَمَخَ بِرَأْسِهِ إِلَى السَّقْفِ شَجَّهُ . وَمَنْ طَأْطَأَ أَكَنَّهُ وَأَكَنَّهُ احياء علوم الدين ج ٣ ص ٣٢٥ كتاب ذم الكبر والعجب بيان حقيقة الكبر و آفته ، نضرة النعيم ج ١١ ص ٥٣٧٥ الكبر والعجب

هر کجا پستی است آب آنجا رود ☆ هر کجا مشکل جواب آنجا رود

چيرته چې ټيټ (او ژوَر) ځای وي نو اوبه هلته ځي ، او چيرته چې مشکل وي نو جواب هلته ځي.

دا خبره ياد ساتئ چې په چا کې تواضع وي نو په هغه کې الله ﷻ د حق قبلولو استعداد هم ايخې وي ، او په چا کې چې تکبّر وي نو په هغه د حق قبلولو استعداد هم نه ږدي.

په حضرت ابوبکر صديق ﷺ کې عاجزي وه ، ده د ابوجهل نه د معراج واقعه واوريده نو ددې واقعې تصديق يې اوکړو او په نبي عليه السلام يې ايمان راوړو.

او په ابوجهل کې تکبّر وُ ، ده د معراج واقعه د نبي عليه السلام د څلې مبارکې نه واوريده ليکن ده ورباندې ايمان رانه وړو.

امام غزالي رحمه الله په مکاشفة القلوب کې ليکلي چې کوم کس سپک او ذليل وي نو هغه تکبر کوي ، او څوک چې د اوچتې مرتبې خاوند وي نو هغه تواضع کوي. (١)

تکبّر سره په عقل کې کمې راځي

محمد بن حُسَين بن علي رَحِمَهُ اللهُ (کوم چې د حضرت علي ﷺ په اولاد کې دی ، دا) فرمايي:

مَا دَخَلَ قَلْبَ امْرِئٍ شَيْءٌ مِنَ الْكِبْرِ قَطُّ إِلَّا نَقَصَ مِنْ عَقْلِهِ بِقَدْرِ مَا دَخَلَ مِنْ ذٰلِكَ قَلَّ أَوْ كَثُرَ. (٢)

د هر چا زړه ته چې لږ يا ډير تکبر داخل شي نو ضامنځا په همدومره مقدار به دده په عقل کې هم کمې راځي.

پس معلومه شوه چې په چا کې تکبّر وي نو الله تعالى د هغه نه د حق قبلولو استعداد هم اخلي ، او په دې سره په عقل کې کمې هم راځي.

---

(١) مکاشفة القلوب.

(٢) التواضع والخمول لابن ابي الدنيا ج١ ص ٢٧٢ رقم ٢٢٦ بَابُ فِي الْكِبْرِ ، احياء علوم الدين ج٣ ص ٣٣٩ كتاب ذم الكبر والعجب ، صفة الصفوة ج١ ص ٣٦٢ ، تفسير ابن كثير ج٦ ص ٣٠٩ فصل في ذم الكبر سورة لقمان في تفسير آية ١٨ ، نضرة النعيم ج١١ ص ٥٣٧٦ الكبر والعجب.

همدارنګې متکبّرين د الله تعالى په قدرتونو کې د غور او فِکر کولو نه هم محرومه وي.

د متکبّر په زړه باندې مُهر لګيدلې وي

الله تعالى فرمايي:

﴿ كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴾. (١)

ترجمه: همدغه شان الله تعالى د متکبّر سَرکشه (ظالِم) بنده په زړه باندې مُهر لګوي.

(ددې اَثر يا دا وي چې دده په زړه کې د اِيمان کامِل نُور نه داخليږي، د ښه او خراب تميز نشي کولى).

دا کثره ګناهونو جَړه "تکبّر" دی

په احاديثو کې ذکر دي چې تکبّر، حِرص او حسَد د ټولو ګناهونو جَړه ده. (٢)

که مونږ سوچ اوکړو نو د اکثره ګناهونو جَړه تکبّر دی، ځکه حسَد، غصه، بُغض، غِيبت او نورو ته تکليف رَسول دا ټول ګناهونه د تکبّر په وجه پيدا کيږي، تر څو پورې چې د انسان نه تکبّر نه وي ختم شوی دا ګناهونه نه ختميږي. (٣)

علماؤ ليکلي چې ښه اخلاق هم لس (١٠) دي، او بَد اَخلاق هم لس دي، د ښه اَخلاقو سَر (جړه) دوه خبرې دي: اول تواضع او دويم سخاوت. او د بدو اخلاقو سَر دوه خبرې دي: اول تکبّر او دويم بُخل.

---

(١) غافر آية ٣٥.

(٢) عن ابن مسعود رضي الله عنه أنّ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال: ثلاثٌ هنّ أصلُ كل خطيئةٍ فاتّقوهنّ واحذروهنّ. وثلاث إذا ذكرن فأمسكوا: إيّاكم والكبر. فإنّ إبليس إنّما منعه الكبر أنْ يسجدَ لآدم. وإيّاكم والحرص فإنّ آدم إنّما حمله الحرص على أنْ أكل مِن الشجرة. وإيّاكم والحسد فإنّ ابني آدم إنّما قتل أحدهما صاحبه حسدًا. فهنّ أصل كل خطيئة فاتّقوهن واحذروهنّ. والثلاث: إذا ذكر القدرُ فأمسكوا. وإذا ذكر النجوم فأمسكوا. وإذا ذكر أصحابي فأمسكوا. الترغيب والترهيب للقوام السنة ج٣ ص ٢٠٧ رقم الحديث ٢٣٦٠ باب في الترهيب من الكبر وذم المتكبرين، و ج١ ص ٣٦٧ رقم الحديث ٦٢٩ فصل في الترهيب من التكبر.

(٣) اصلاحي خطبات ج٤ ص ٢٩.

تکبّر د ټولو مَفاسدو جَړه ده

په حقيقت کې د ټولو مَفاسدو جَړه تکبّر دی، تر دې چې د کفر او شِرک جړه هم تکبر دی، په دُنيا کې چې څوک هم کافر شوی نو د تکبّر په وجه کافر شوی، ورنه حق خو هيڅ کله پټ نه وي. (١)

ابوطالب ته ښه معلومه وه چې اسلام حق مذهب دی، نبي عليه السلام ورته د مرګ په وخت هم کلیمه پیش کړه خو بیا یې هم صرف ددې په وجه اِیمان را نه وړو چې بیا به زما قوم وايي " چې ابوطالب د جهنم نه اُویرید " . او دا په حقيقت کې ده په خپل قوم باندې ځان اُوچت ګڼړل، نو د همدې لويي او شرم د وجې يې اِيمان را نه وړو.

همدارنګې اهلِ کتابو ته هم ښه معلومه وه چې نبي عليه السلام د الله تعالی بَرحق پيغمبر دی ليکن د تکبّر په وجه يې اِيمان نه راوړو.

همدارنګې د کُفر او شِرک نه علاوه د نورو ډيرو ګناهونو سبب هم تکبّر دی.

بيا غټه د نقصان خبره داده چې تکبّر داسې عامه بيماري ده چې دا د معاشرې د هرې طبقې په خلقو کې څه نا څه شته.

بعضې عيبونه داسې دي چې په هغې کې جاهِله خلق ډير مبتلاء وي، تعليم يافته خلق په کې کم مبتلاء وي خو تکبّر داسې خطرناکه بيماري ده چې په دې کې د هرې طبقې خلق څه ناڅه مبتلاء دي، که هغه عالِم وي او که غير عالم. (٢)

تکبّر د بَدبَختۍ چابي او مُهلِکه بيماري ده

امام غزالي رَحِمَهُ اللهُ په " احياء العلوم " کې ذکر کړي چې تکبّر د شقاوَت (او بَدبختۍ) چابي ده، متکبّرين هغه خلق دي چې کله الله تعالی د دوی د ګمراهۍ اِراده اوکړي نو د دوی سينې تَنګې کړي، متکبّر انسان هميشه د بَصيرت نه محروم وي، د خپلو خواهشاتو او شيطان اِتباع کوي، د تکبّر ګناه ډيره زياته ده، دا مُهلِکه بيماري او عظيم آفت دی،

---

(١) الله تعالی د کافرانو د اِنکار په باره کې فرمايي: ﴿وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا﴾. النمل آية ١٤.

(٢) خطبات حکيم الامت ج٢٦ ص ٣٣٨.

د تکبر په وجه جنت ته د نه داخليدو وجه : په حديث کې راغلي دي چې د چا په زړه کې يوه ذره برابر تکبر وي نو هغه به جنت ته نه داخليږي .

او جنت ته د نه داخليدو وجه علماؤ دا ذکر کړې چې د کومو ښو صفتونو په وجه انسان د جنت مستحق ګرځي د تکبّر په وجه انسان د دغه صفتونو نه محروم وي ، ځکه د تکبّر باوجود دا ښه صفتونه په انسان کې نشي راتلی ، بلکه متکبّر د خپل تکبر برقرار ساتلو د پاره ټولو بَدو صفتونو او بدو اخلاقو ته مجبوره کيږي . او دا يقيني خبره ده چې څوک د ټولو ښو صفاتو نه محرومه شي او ټول بَد صفات په کې پيدا شي نو دا انسان به خامخا د جنت نه محرومه وي . (١)

امام غزالي رَحِمَهُ اللهُ دا هم ذکر کړي چې تکبّر داسې مُهلکه بيماري ده چې ددې په وجه په

---

(١) قَالَ الغَزَالِيُّ رَحِمَهُ اللهُ : مِفْتَاحُ السَّعَادَةِ التَّيَقُّظُ وَالفِطْنَةُ . وَمَنْبَعُ الشَّقَاوَةِ الكِبْرُ وَالغَفْلَةُ . فَلَا نِعْمَةَ فِيهِ عَلَى عِبَادِهِ أَعْظَمُ مِنَ الإِيمَانِ وَالمَعْرِفَةِ . وَلَا وَسِيلَةَ إِلَيْهِ سِوَى انْشِرَاحِ الصَّدْرِ بِنُورِ البَصِيرَةِ . وَلَا نِقْمَةَ أَعْظَمُ مِنَ الكُفْرِ وَالمَعْصِيَةِ . وَلَا دَاعِيَ إِلَيْهِمَا سِوَى عَمَى القَلْبِ بِظُلْمَةِ الجَهَالَةِ . فَالأَكْيَاسُ هُمُ الَّذِينَ أَرَادَ اللهُ أَنْ يَهْدِيَهُمْ فَشَرَحَ صُدُورَهُمْ لِلإِسْلَامِ وَالهُدَى . وَالمُتَكَبِّرُونَ هُمُ الَّذِينَ أَرَادَ اللهُ أَنْ يُضِلَّهُمْ فَجَعَلَ صَدْرَهُمْ ضَيِّقًا حَرَجًا كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ . فَالمُتَكَبِّرُ هُوَ الَّذِي لَمْ تَنْفَتِحْ بَصِيرَتُهُ لِيَكُونَ بِهِدَايَةِ نَفْسِهِ كَفِيلًا . وَبَقِيَ فِي العَمَى فَاتَّخَذَ الهَوَى قَائِدًا وَالشَّيْطَانَ دَلِيلًا .

فَالكِبْرُ آفَةٌ عَظِيمَةٌ هَائِلَةٌ . وَفِيهِ يَهْلِكُ الخَوَاصُّ مِنَ الخَلْقِ . وَقَلَّمَا يَنْفَكُّ عَنْهُ العُبَّادُ وَالزُّهَّادُ وَالعُلَمَاءُ فَضْلًا عَنْ عَوَامِّ الخَلْقِ . وَكَيْفَ لَا تَعْظُمُ آفَتُهُ وَقَدْ قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « لَا يَدْخُلُ الجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ » وَإِنَّمَا صَارَ حِجَابًا دُونَ الجَنَّةِ لِأَنَّهُ يَحُولُ بَيْنَ العَبْدِ وَبَيْنَ أَخْلَاقِ المُؤْمِنِينَ كُلِّهَا . وَتِلْكَ الأَخْلَاقُ هِيَ أَبْوَابُ الجَنَّةِ . وَالكِبْرُ يُغْلِقُ تِلْكَ الأَبْوَابَ كُلَّهَا . لِأَنَّهُ لَا يَقْدِرُ عَلَى أَنْ يُحِبَّ لِلْمُؤْمِنِينَ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ وَفِيهِ غَنَاءٌ مِنَ الكِبْرِ . فَمَا مِنْ خُلُقٍ ذَمِيمٍ إِلَّا وَصَاحِبُ الكِبْرِ مُضْطَرٌّ إِلَيْهِ لِيَحْفَظَ كِبْرَهُ . وَمَا مِنْ خُلُقٍ مَحْمُودٍ إِلَّا وَهُوَ عَاجِزٌ عَنْهُ خَوْفًا مِنْ أَنْ يَفُوتَهُ عِزُّهُ . فَمِنْ هَذَا لَمْ يَدْخُلِ الجَنَّةَ مَنْ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْهُ .

وَالأَخْلَاقُ الذَّمِيمَةُ مُتَلَازِمَةٌ . وَالبَعْضُ مِنْهَا دَاعٍ إِلَى البَعْضِ لَا مَحَالَةَ . وَشَرُّ أَنْوَاعِ الكِبْرِ مَا يَمْنَعُ مِنْ اسْتِفَادَةِ العِلْمِ وَقَبُولِ الحَقِّ وَالإِنْقِيَادِ لَهُ . نضرة النعيم ج ١١ ص ٥٣٥٣ الكبر والعجب ، احياء علوم الدين ج٣ ص ٢٧٨ كتاب ذم الغرور .

انسان باندې د الله تعالی غضب او قهر رانازليږي. (١)

د تکبّر په وجه د انسان نه فضائل ختميږي او رزائل په کې پيدا کيږي

امام ماوردي رَحِمَهُ اللهُ فرمايي چې د تکبّر او غرور په وجه د انسان نه فضائل (ټول ښه صفتونه) ختميږي او رزائل (خراب صفتونه) په کې پيدا کيږي، بيا داسې کس د چا نصيحت ته هم غوږ نه ږدي او نه د چا اَدب قبلوي، ځکه دا خپل ځان ډير اوچت ګڼړي. (٢)

همداسې خبره امام غزالي رحمه الله په مکاشفة القلوب کې هم ذکر کړې.

چې څوک غټې غټې دعوې کوي نو د هغه نه فيض نه خوَريږي

چې څوک غټې غټې دعوې کوي چې " زه لوي علاّمه يم، مُتّقي پرهيزګار او عبادت ګزاريم " نو دده نه نورو خلقو ته فائده نه خوَريږي، خو چې کله په کې عاجزي پيدا شي نو بيا يې نورو خلقو ته فائده رَسي.

علماؤ د پوهې د پاره يو مثال ورکړی چې کله وريژې پخولې شي نو تر څو پورې چې وريژې جوش کوي، آواز او حرکت کوي نو دا علامه ددې وي چې وريژې تر اوسه ندي پَخ شوي، د خوراک لائقې ندي، او په دې وخت کې په دې وريژو کې خپله خوشبو هم نه وي.

خو چې کله ددې جُوش، آواز او حرکت ختم شي، او دَمه شي نو بيا په کې خوَند او خوشبو پيدا شي، او د خوراک لائقې شي.

همدغه شان چې تر خو پورې په انسان کې تکبّر وي او غټې غټې دعوې کوي نو دده نه نورو ته فائده نه رَسي، خو چې تکبّر په کې ختم شي نو کمالات يې راښکاره شي او نورو ته ورنه فائده رَسي.

---

(١) فَالكِبْرُ وَالعُجْبُ دَاءَانِ مُهْلِكَانِ. وَالمُتَكَبِّرُ وَالمُعْجَبُ سَقِيْمَانِ مَرِيْضَانِ. وَهُمَا عِنْدَ اللهِ مَمْقُوْتَانِ بَغِيْضَانِ. احياء علوم الدين ج٣ ص ٣٣٦ كتاب ذم الكبر والعجب

(٢) اَلفَصْلُ الأَوَّلُ فِيْ مُجَانَبَةِ الكِبْرِ وَالإِعْجَابِ: لِأَنَّهُمَا يَسْلُبَانِ الفَضَائِلَ. وَيُكْسِبَانِ الرَّذَائِلَ. وَلَيْسَ لِمَنِ اسْتَوْلَيَا عَلَيْهِ إِصْغَاءٌ لِنُصْحٍ. وَلَا قَبُوْلٌ لِتَأْدِيْبٍ، لِأَنَّ الكِبْرَ يَكُوْنُ بِالمَنْزِلَةِ. وَالعُجْبَ يَكُوْنُ بِالفَضِيْلَةِ. فَالمُتَكَبِّرُ يُجِلُّ نَفْسَهُ عَنْ رُتْبَةِ المُتَعَلِّمِيْنَ. وَالمُعْجَبُ يَسْتَكْثِرُ فَضْلَهُ عَنْ إِسْتِزَادَةِ المُتَأَدِّبِيْنَ. ادب الدنيا والدين ج١ ص ٢٣٦ اَلبَابُ الخَامِسُ أَدَبُ النَّفْسِ الفَصْلُ الأَوَّلُ فِيْ مُجَانَبَةِ الكِبْرِ وَالإِعْجَابِ.

تکبّر د کافرانو صفت دی

فقيه ابو الليث سمرقندي رَحِمَهُ اللهُ ليکلي چې تکبّر د کافرانو او فرعونيانو صفت دی، ځکه الله تعالی د قرآن کريم په ډيرو آيتونو کې د کافرانو صفت تکبر ذکر کړی. (١)

تکبّر رُوحاني بيماري ده، ددې لرې کول فرض عين دي

خلق ټبې توخي او نورو جسماني مرضونو ته بيماري وايي او ددې علاج کوي ليکن تکبّر او نورو بدو اخلاقو ته بيماري نه وايي، حالانکه تکبّر، بُغض، حسَد او غيبت وغيره رُوحاني بيماری دي.

رُوحاني بيماري د جسماني بيماری نه ډيره خطرناکه ده، ځکه جسماني بيماري جوړيږي، او زيات نه زيات انسان به ورنه وفات شي، او د مرګ نه خو هيڅوک هم نه پاتې کيږي، ليکن که په انسان کې رُوحاني بيماري راشي نو په دې سره دده ايمان او دين ته نقصان رَسي چې دا ډيره خطرناکه خبره ده.

لهذا د تکبر نه ځان ساتل او ددې لرې کول په انسان باندې فرضِ عين دي. (٢)

الله ﷻ مُتکبّرين نه خوښوي

١. په قرآن مجيد کې ذکر دي: ﴿ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴾. (٣)

---

(١) اِعْلَمْ أَنَّ الْكِبْرَ مِنْ أَخْلَاقِ الْكُفَّارِ وَالْفَرَاعِنَةِ، وَالتَّوَاضُعُ مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِيَاءِ وَالصَّالِحِينَ. لِأَنَّ اللهَ تَعَالَى وَصَفَ الْكُفَّارَ بِالْكِبْرِ. فَقَالَ: {إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ يَسْتَكْبِرُونَ} [الصافات آية ٣٥]. وَقَالَ: {وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسَى بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ} [العنكبوت آية ٣٩]. وَقَالَ: {إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ} [غافر آية ٦٠]. وَقَالَ: {فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ} [الزمر آية ٧٢]. وَقَالَ: {إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ} [النحل آية ٢٣]. تنبيه الغافلين باحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ص ١٨٧ بَابُ الْكِبْرِ

(٢) اِعْلَمْ أَنَّ الْكِبْرَ مِنَ الْمُهْلِكَاتِ وَلَا يَخْلُو أَحَدٌ مِنَ الْخَلْقِ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ. وَإِزَالَتُهُ فَرْضُ عَيْنٍ. احياء علوم الدين ج٣ ص٣٥٨ كتاب ذم الكبر والعجب

(٣) النحل آية ٢٣

ترجمه: بيشكه الله تعالى مُتكبّرين نه خوښوي.

٢. په رواياتو كې راځي چې حضرت موسىٰ عليه السلام د الله ﷻ سره مناجات اوكړو نو پوښتنه يې ورنه اوكړه: يَارَبِّ! مَنْ أَبْغَضُ خَلْقِكَ إِلَيْكَ؟

اې ربه! ستا په مخلوق كې تاته ډير مَبغوض ترين كس څوك دی؟

الله تعالى ورته اوفرمايل:

يَا مُوْسٰى! مَنْ تَكَبَّرَ قَلْبُهُ، وَغَلُظَ لِسَانُهُ، وَضَعُفَ يَقِيْنُهُ، وَبَخِلَتْ يَدُهُ.

اې موسىٰ! (ماته زما په مخلوقاتو كې ډير مَبغوض ترين كس هغه دی) د چا په زړه كې چې تكبّر وي، ژبه يې بَدگويه وي (يعنى اَخلاق يې خراب وي)، يقين يې كمزوري وي، او لاس يې بخيل وي. (١)

٣. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

خُلُقَانِ يُحِبُّهُمَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ، وَخُلُقَانِ يُبْغِضُهُمَا اللهُ عَزَّ وَجَلَّ. فَأَمَّا اللَّذَانِ يُحِبُّهُمَا اللهُ تَعَالَى فَحُسْنُ الْخُلُقِ وَالسَّخَاءُ. وَأَمَّا اللَّذَانِ يُبْغِضُهُمَا اللهُ فَسُوْءُ الْخُلُقِ وَالْبُخْلُ. وَإِذَا أَرَادَ اللهُ بِعَبْدٍ خَيْرًا إِسْتَعْمَلَهُ فِيْ قَضَاءِ حَوَائِجِ النَّاسِ. (٢)

دوه (٢) خويُونه (او صفتونه) الله ﷻ ډير خوښوي، او دوه (٢) خويُونه د الله ﷻ ناخوښه دي، پس كوم دوه خويُونه چې الله ﷻ ته خوښ دي هغه سخاوت او خُوش اَخلاقي ده، او نا خوښه عادتونه بَد اخلاقي او بُخل دی. پس كله چې الله ﷻ د يو بنده د خير اِراده اوكړي نو هغه د خلقو په ضرورتونو پوره كولو كې اُولګوي.

---

(١) وَذُكِرَ أَنَّ مُوْسٰى صَلَوَاتُ اللهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ نَاجَى اللهَ تَعَالَى. فَقَالَ: يَارَبِّ! مَنْ أَبْغَضُ خَلْقِكَ إِلَيْكَ؟ قَالَ: يَا مُوْسٰى! مَنْ تَكَبَّرَ قَلْبُهُ، وَغَلُظَ لِسَانُهُ، وَضَعُفَ يَقِيْنُهُ، وَبَخِلَتْ يَدُهُ. تنبيه الغافلين باحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ص ١٨٥ بَابُ الْكِبْرِ

(٢) احياء علوم الدين ج٣ ص ٢٤٤، بيان فضيلة السخاء، وهكذا في شعب الايمان رقم الحديث ٧٢٥٣، و رقم الحديث ١٠٣٢٥، كنز العمال رقم الحديث ١٦٠١٣، الترغيب والترهيب لقوام السنّة رقم الحديث ١١٥٧، و رقم الحديث ١٥٥٢

د قیامت په ورځ به نبي علیه السلام ته مبغوض ترین خلق مُتکبرین وي

د ترمذي شریف او مشکوة شریف حدیث دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي:

إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحَاسِنَكُمْ أَخْلَاقًا. وَإِنَّ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الثَّرْثَارُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ وَالْمُتَفَيْهِقُونَ.

بیشکه د قیامت په ورځ به په تاسو کې ماته ډیر محبوب او د مجلس په اعتبار سره ډیر مُقرّب هغه خلق وي چې په تاسو کې د چا اخلاق ډیر ښه وي، او بیشکه د قیامت په ورځ به په تاسو کې ماته ډیر مبغوض او زما د مجلس نه ډیر لې خلق هغه وي چې (د چا اخلاق خراب وي، یعنی کوم چې) په ناحقه او تکلّف سره ډیرې خبرې کوي، بې احتیاطه په تکلّف سره اوږدې خبرې کوي، او تکبّر کوي.

(نبي علیه السلام د "اَلْمُتَفَيْهِقُونَ" تشریح په خپله په "اَلْمُتَكَبِّرُونَ" سره کړی).(١)

---

(١) عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحَاسِنَكُمْ أَخْلَاقًا، وَإِنَّ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الثَّرْثَارُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ وَالْمُتَفَيْهِقُونَ. قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ! قَدْ عَلِمْنَا الثَّرْثَارُونَ وَالْمُتَشَدِّقُونَ فَمَا الْمُتَفَيْهِقُونَ؟ قَالَ: اَلْمُتَكَبِّرُونَ. سنن الترمذي أَبْوَابُ الْبِرِّ وَالصِّلَةِ بَابُ مَا جَاءَ فِي مَعَالِي الْأَخْلَاقِ رقم الحديث ٢٠١٨ قال الالباني: صحيح. مشكوة المصابيح باب البيان والشعر الفصل الثاني رقم الحديث ٤٧٩٨ (١٦)، رياض الصالحين رقم الحديث ٦٣٠، الكبائر للذهبي ج١ ص ٢٢٤ الكبيرة الستون الجدل والمراء واللدد، الزواجر ج١ ص ١١٦، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٢٦٦٢(٢٤)، و رقم الحديث ٢٨٩٧(٨).

قال الترمذي: وَالثَّرْثَارُ: هُوَ الْكَثِيرُ الْكَلَامِ. وَالْمُتَشَدِّقُ الَّذِي يَتَطَاوَلُ عَلَى النَّاسِ فِي الْكَلَامِ وَيَبْذُو عَلَيْهِمْ. سنن الترمذي أَبْوَابُ الْبِرِّ وَالصِّلَةِ بَابُ مَا جَاءَ فِي مَعَالِي الْأَخْلَاقِ في تشريح رقم الحديث ٢٠١٨.

وَفِي النِّهَايَةِ: اَلثَّرْثَارُونَ هُمُ الَّذِينَ يُكْثِرُونَ الْكَلَامَ تَحَلُّقًا وَخُرُوجًا عَنِ الْحَقِّ. مِنَ الثَّرْثَرَةِ. وَهِيَ كَثْرَةُ الْكَلَامِ وَتَرْدِيدُهُ (اَلْمُتَشَدِّقُونَ) أَيِ: الْمُتَوَسِّعُونَ فِي الْكَلَامِ مِنْ غَيْرِ احْتِيَاطٍ وَاحْتِرَازٍ. وَقِيلَ: أَرَادَ بِالْمُتَشَدِّقِ الْمُسْتَهْزِئَ بِالنَّاسِ يَلْوِي شِدْقَهُ لَهُمْ وَعَلَيْهِمْ. وَقِيلَ: هُمُ الْمُتَكَلِّمُونَ فِي الْكَلَامِ لَيَّاً بِهِ شِدْقَيْهِ. وَالشِّدْقُ جَانِبُ الْفَمِ (اَلْمُتَفَيْهِقُونَ) أَيِ: الَّذِينَ يَمْلَؤُونَ أَفْوَاهَهُمْ بِالْكَلَامِ وَيَفْتَحُونَهَا. مِنَ الْفَهْقِ وَهُوَ الِامْتِلَاءُ وَالِاتِّسَاعُ. قِيلَ: وَهَذَا مِنَ التَّكَبُّرِ وَالرُّعُونَةِ. وَالْحَاصِلُ أَنَّ كُلَّ ذَلِكَ رَاجِعٌ إِلَى مَعْنَى التَّزْيِينِ فِي الْكَلَامِ لِيَمِيلَ بِقُلُوبِ النَّاسِ وَأَسْمَاعِهِمْ إِلَيْهِ. مرقاة المفاتيح ج٧ ص ٣٠١٩.

د مُتکبّرينو د پاره د قيامت په ورځ رسوائي

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

يُحْشَرُ الْمُتَكَبِّرُوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَمْثَالَ الذَّرِّ فِيْ صُوَرِ الرِّجَالِ يَغْشَاهُمُ الذُّلُّ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ. فَيُسَاقُوْنَ إِلَى سِجْنٍ فِيْ جَهَنَّمَ يُسَمّٰى بُوْلَسَ . تَعْلُوْهُمْ نَارُ الْأَنْيَارِ يُسْقَوْنَ مِنْ عُصَارَةِ أَهْلِ النَّارِ طِيْنَةَ الْخَبَالِ .

مُتکبّرين به د قيامت په ورځ د سرُو وړو ميږو هومره د سړو په صورت کې په يو ځای کې راجمع کړې شي (يعنى شکل و صورت به يې د سړو په شان وي خو په جِسم کې به د سرو وړو ميږو هومره وي) ، د هر طرف نه به په ذِلّت کې راګېر وي ، بيا به د جهنم يوې قيد خانې طرفته راښکلې شي چې د هغې نوم "بُولَس" دی ، په دوی باندې به د اُورونو اُور (يعنى سخت ترين اُور) د پاسه طرف نه اِحاطه کړي وي (يعنى د هر طرف نه به اُور راګېر کړي وي) په دوی باندې به د جهنّميانو (د وِينو او زَوُو) نچوړ څکلې شي چې د هغې نوم " طِيْنَةُ الْخَبَالِ " دی . (١)

په تکبر سره تلل منع دي

١ . الله تعالى فرمايي :

﴿ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۚ إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُوْلًا ﴾ . (٢)

ترجمه : او په زمکه باندې په غرور (تکبّر) مه ګرځه ، بيشکه ته هيڅ کله زمکه نشي شلولى ، او هيڅ کله په اُوږدوالي کې غرونو ته نشې رسيدى .

---

(١) سنن الترمذي رقم الحديث ٢٤٩٢ وقال الترمذي: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. وقال الالباني: حسنٌ . الادب المفرد للبخاري رقم الحديث ٥٥٧ باب الكبر ، مسند احمد رقم الحديث ٦٦٧٧ ، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ١١٨٢٧ ، صحيح الترهيب والترهيب رقم الحديث ٢٩١١(٢٢) الترغيب في التواضع والترهيب من الكبر والعجب والافتخار ، مشكوة المصابيح باب الغضب والكبر الفصل الثاني رقم الحديث ٥١١٢(٩)، الزواجر ج١ ص ١١٠ الكبيرة الرابعة الكبر والعجب والخيلاء ، شرح السنّة للبغوي رقم الحديث ٣٥٩٠ .

(٢) الاسراء (بني اسرائيل) آية ٣٧ .

يعنې په تکبّر سره مه ګرځه ځکه که ته هر څومره د تکبّر په وجه په زمکه باندې خپه په زُوره ږدی خو بيا هم زمکه نشې شلولی . او که په تللو کې د ډير تکبّر په وجه پورته پورته کيږی خو بيا به هم د غرونو اُوچت والي ته نشی رسيدی .

٢ . حضرت لقمان چې کله خپل ځوي ته نصيحت کولو نو دا يې هم ورته فرمايلي وو :

﴿ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴾. (١)

ترجمه : او د خلقو نه خپل مخ مه اړوه ، او په زمکه باندې په غرور (تکبر) سره مه ځه ، بيشکه الله تعالی هر مغرور فخر کوونکی نه خوښوي .

٣ . د الله تعالی ريښتيني بندګانو شان دادی چې دوی په زمکه باندې ډير په عاجزی سره ګرځي ، الله تعالی فرمايي :

﴿ وَعِبَادُ الرَّحْمَٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا ﴾. (٢)

ترجمه : او د الله تعالی (ريښتيني) بندګان هغه خلق دي چې په زمکه باندې په قلاره (عاجزی) سره ګرځي .

تکبّر سره تلونکي کس نه الله ﷻ ناراضه وي

څوک چې په دُنيا کې په تکبّر سره ځي نو د قيامت په ورځ چې دا د الله ﷻ سره مخامخ کيږي نو الله تعالی به وريانده غصه وي ، رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايي :

مَنْ تَعَظَّمَ فِي نَفْسِهِ أَوِ اخْتَالَ فِي مِشْيَتِهِ لَقِيَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضْبَانُ . (٣)

---

(١) لقمان آية ١٨ .

(٢) الفرقان آية ٦٣ .

څوک چې په خپل زړه کې خپل ځان لوي ګڼړي ، او يا په تللو کې تکبّر کوي نو دا به د الله تعالى سره په داسې حالت کې مخامخ کيږي چې هغه به په ده باندې غصه وي (دده نه به ناراضه وي) .

بني آدم سره تکبّر نه ښائي

١ . احنف بن قيس رَحِمَهُ اللهُ فرمايي :

عَجَبًا لِابْنِ آدَمَ يَتَكَبَّرُ وَقَدْ خَرَجَ مِنْ مَجْرَى الْبَوْلِ مَرَّتَيْنِ . (١)

د بني آدم د پاره تعجّب دی چې دا تکبّر کوي حالانکه دا دوه ځل د تشو متيازو د لارې نه را اوتې دی . (٢)

٢ . حسن رَحِمَهُ اللهُ فرمايي :

عَجَبًا لِابْنِ آدَمَ يَغْسِلُ الْخَرْءَ بِيَدِهِ فِي الْيَوْمِ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يَتَكَبَّرُ . يُعَارِضُ جَبَّارَ السَّمٰوَاتِ .

په بني آدم باندې تعجب دی چې هغه په هره ورځ په خپل لاس باندې دوه پېرې (د خپل اودس ماتې) ګندګي وينځي او بيا هم تکبّر کوي ، د آسمانونو (او زمکې) قهّار ذات سره معارضه کوي . (٣)

انسان دې خپل اوّلني مينځني او آخري انجام ته نظر اوکړي

که انسان خپل اوّلني ، مينځني او آخري انجام ته نظر اوکړي نو هيڅ کله به غرور او تکبّر اونکړي .

---

(١) الزواجر عن اقتراف الكبائر ج١ ص ١١٧ اَلْكِبْرَةُ الرَّابِعَةُ الْكِبْرُ وَالْعُجْبُ وَالْخُيَلَاءُ . التواضع والخمول لابن ابي الدنيا ج١ ص ٢٥١ رقم ٢٠١ ، احياء علوم الدين ج٣ ص ٣٣٨ كتاب ذم الكبر والعجب ، نضرة النعيم ج١١ ص ٣٣٧٦ الكبر والعجب ، نزهة الناظرين ص ٥١١ كتاب ذم الكبر والعجب ومدح التواضع .

(٢) يعنى يو پېره د مَنِي په صورت کې د پلار د تشو متيازو د لارې نه را اوتې ، او دويمه پېره د مور نه پيدا شوى .

(٣) تفسير ابن كثير ج٦ ص ٣٤٦ سورة لقمان في تشريح آية ١٨ ، الزواجر عن اقتراف الكبائر ج١ ص ١١٧ اَلْكِبْرَةُ الرَّابِعَةُ الْكِبْرُ وَالْعُجْبُ وَالْخُيَلَاءُ . احياء علوم الدين ج٣ ص ٣٣٨ كتاب ذم الكبر والعجب ، نزهة الناظرين ص ٥١١ كتاب ذم الكبر والعجب ومدح التواضع .

١ . یوه ورځ مُهَلّب (کوم چې د حجاج بن یوسف د فوج د یوې حصې مشر وُ) د وریښمو او وَرې نه جوړې شوې جامې اغوستې وې په لاره باندې ډیر په تکبّر سره روان وُ .

مُطَرِّف بن عبدالله چې دا اُولید نو ورته وې ویل :

يَا عَبْدَ اللهِ ! هٰذِهِ مِشْيَةٌ يُبْغِضُهَا اللهُ وَرَسُوْلُهُ.

اې د الله بنده ! داسې په تکبّر باندې تلل الله او د هغه رسول نه خوښوي .

مُهَلّب وویل : آیا ته ما نه پیژنې چې زه څوک یم ؟ مُطَرِّف ورته وویل :

بَلْ أَعْرِفُكَ أَوَّلُكَ نُطْفَةٌ مَذِرَةٌ ، وَآخِرُكَ جِيْفَةٌ قَذِرَةٌ ، وَأَنْتَ تَحْمِلُ فِيْمَا بَيْنَ ذٰلِكَ الْعَذِرَةَ.

آو ، زه تا پیژنم ، ستا اول ګنده نُطفه وه ، آخري اَنجام به دې (په قبر کې) د بَدبوداري مرداري په شان وي ، او اوس په دې مینځ زمانه کې هر وخت په خپله کې اَودس ماتې ګرځوې .

نو مُهَلّب بیا دا تلل پریخودل . (١)

٢ . یو شاعر دا خبره په اَشعارو کې داسې بیان کړې :

عَجِبْتُ مِنْ مُعْجَبٍ بِصُوْرَتِهِ ✡ وَكَانَ بِالْأَمْسِ نُطْفَةً مَذِرَةً

زه په هغه انسان باندې تعجب کوم چې هغه په خپل صورت باندې مغروره وي حالانکه دا پرون (یعنی مخکې) پلیته نُفطه وه .

وَفِيْ غَدٍ بَعْدَ حُسْنِ صُوْرَتِهِ ✡ يَصِيْرُ فِي اللَّحْدِ جِيْفَةً قَذِرَةً

---

(١) وَذُكِرَ أَنَّ الْمُهَلَّبَ بْنَ أَبِي صُفْرَةَ كَانَ صَاحِبَ جَيْشِ الْحَجَّاجِ ، فَمَرَّ عَلَى مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيْرِ ، وَهُوَ يَتَبَخْتَرُ فِي حُلَّةِ خَزٍّ ، فَقَالَ لَهُ مُطَرِّفٌ : يَا عَبْدَ اللهِ ! هٰذِهِ مِشْيَةٌ يُبْغِضُهَا اللهُ وَرَسُوْلُهُ. فَقَالَ الْمُهَلَّبُ : أَمَا تَعْرِفُنِيْ؟ فَقَالَ : بَلْ أَعْرِفُكَ أَوَّلُكَ نُطْفَةٌ مَذِرَةٌ ، وَآخِرُكَ جِيْفَةٌ قَذِرَةٌ ، وَأَنْتَ تَحْمِلُ فِيْمَا بَيْنَ ذٰلِكَ الْعَذِرَةَ. فَتَرَكَ الْمُهَلَّبُ مِشْيَتَهُ تِلْكَ. تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ص ١٨٥ بَابُ الْكِبْرِ . ادب الدنيا والدين للماوردي ج ١ ص ٢٣٦ اَلْبَابُ الْخَامِسُ أَدَبُ النَّفْسِ الْفَصْلُ الْأَوَّلُ فِي مُجَانَبَةِ الْكِبْرِ وَالْإِعْجَابِ . احياء علوم الدين ج٣ ص ٣٤٠ كتاب ذم الكبر والعجب ، الزواجر عن اقتراف الكبائر ج١ ص ١١٧ اَلْكَبِيْرَةُ الرَّابِعَةُ الْكِبْرُ وَالْعُجْبُ وَالْخُيَلَاءُ . نضرة النعيم ج١١ ص ٣٣٧٨ الكبر والعجب ، البحر المحيط في التفسير ج١٠ ص ٢٧٧ .

او ددې ښايسته صورت نه پس بيا په قبر کې ورنه بَدبوداره مرداره جوړه شي (يعنى بدن به يې سخا شي او بَدبُويي به کوي)

وَهُوَ عَلَى لِيْنِهِ وَلَخُوَتِهِ ✡ مَا بَيْنَ ثَوْبَيْهِ يَحْمِلُ الْعَذِرَةَ.

او دا د خپل غرور او تکبّر سره د کپړو نه لاندې (په کولمو کې) اَودس ماتې کړځوي. (١)

٣. بلکه که يو انسان خپل ځان ته سوچ اوکړي چې هر وخت يې په خېټه کې ګندګي وي او چې اَودس ماتې اوکړي نو د بَدبُوئي نه څوک ورنزدې کيدې نشي.

که انسان څه وخت صفائي اونکړي نو په پوزه کې يې ګندګي وي، په غوږونو کې يې دَنَه خيرې وي، سترګې يې چَخې کوي، غاښونه او څُله يې بَدبوئي پيدا کوي، آخري اَنجام يې په قبر کې د چينچو خوراک وي.

نو چې کله په انسان کې دومره ډيرې کمزورۍ دي نو بيا دده د پاره تکبّر او غرور ندې په کار. (٢)

د اِبليس د فِرعون نه پوښتنه

په کتابونو کې يوه واقعه ذکر ده چې يوه ورځ ابليس فرعون ته راغى او ورته وې ويل: آيا تا دخدائي دعوى کړې؟ فرعون ورته وويل: آو. ابليس ورته وويل: په څه دليل سره؟ فرعون ورته وويل: د ما سره زر (١٠٠٠) ساحران دي.

---

(١) ادب الدنيا والدين للماوردي ج ١ ص ٢٣٧ اَلبَابُ الخَامِسُ أَدَبُ النَّفْسِ الفَصْلُ الأَوَّلُ فِي مُجَانَبَةِ الكِبْرِ وَالإِعْجَابِ

(٢) يو شاعر د انسان دا حالت په خپلو اشعارو کې داسې بيان کړى:

يَا مُظْهِرَ الكِبْرِ إِعْجَابًا بِصُوْرَتِهِ ✡ أُنْظُرْ خَلَاكَ فَإِنَّ النَّتْنَ تَشْرِيْبُ

لَوْ فَكَّرَ النَّاسُ فِيْمَا فِي بُطُوْنِهِمْ ✡ مَا اسْتَشْعَرَ الكِبْرَ شُبَّانٌ وَلَا شِيْبُ

هَلْ فِي ابْنِ آدَمَ مِثْلُ الرَّأْسِ مَكْرُمَةً ✡ وَهُوَ بِخَمْسٍ مِنَ الأَقْذَارِ مَضْرُوْبُ

أَنْفٌ يَسِيْلُ وَأُذْنٌ رِيْحُهَا سَهِكٌ ✡ وَالعَيْنُ مُرْفَضَّةٌ وَالثَّغْرُ مَلْعُوْبُ

يَا ابْنَ التُّرَابِ وَمَأْكُوْلَ التُّرَابِ غَدًا ✡ أَقْصِرْ فَإِنَّكَ مَأْكُوْلٌ وَمَشْرُوْبُ

ادب الدنيا والدين للماوردي ج ١ ص ٢٣٨ اَلبَابُ الخَامِسُ أَدَبُ النَّفْسِ اَلفَصْلُ الأَوَّلُ فِي مُجَانَبَةِ الكِبْرِ وَالإِعْجَابِ. نضرة النعيم ج١١ ص ٥٣٧٩ الكبر والعجب.

ابليس ورته وويل : هغه ټول ماته راجمع کړه .

فرعون ټول ساحران راجمع کړل او ټولو خپل سِحر اوکړو . ابليس يوه ساه واخيسته او د ټولو ساحرانو سِحر يې ختم کړو ، بيا يې دويمه ساه واخيسته نو د ټولو نه زيات سِحر يې ښکاره کړو . بيا ابليس فرعون ته وويل : ددې ساحرانو سِحر ډير قوي ؤ او که زما سِحر ؟

فرعون ورته وويل : ستا سِحر ډير قوي ؤ . ابليس ورته وويل :

يَا فِرْعَوْنُ ! أَنَا مَعَ هٰذَا لَا يَرْضَانِيَ اللهُ تَعَالَى أَنْ أَكُوْنَ عَبْدَهُ فَكَيْفَ يَرْضَاكَ مَعَ عجزِكَ أَنْ تَكُوْنَ شَرِيْكَهُ ؟

اې فرعون ! (کله چې ما نافرماني اوکړه نو) الله تعالى زه خپل بنده جوړيدل خوښ نکړم نو تابه ددې دومره کمزورتيا باوجود څنګه خپل شريک خوښ کړي ؟ (١)

د تکبر په وجه پېنځې (يا لنګ) په زمکه راښکونکي ته به الله ﷻ د قيامت په ورځ د رَحمت په نظر او نه ګوري

١ . د بخاري شريف او مسلم شريف حديث دی ، رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايي :

لَا يَنْظُرُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ بَطَرًا . (٢)

---

(١) دَخَلَ إبليسُ على فرعون . فقال : أنتَ تدعي الرّبوبيّة ؟ قال : نعم . قال : بأيّ حجّة ؟ قال : بألفِ ساحرة . فقال : اجمعهم لي . فجمعهم . فألقوا سحرهم . فتنفّس إبليس فصار هباء منثورا . وتنفس ثانياً فظهر سحره أكثر من سحرهم . قال : يا فرعون ! سحرهم أقوى أم سحري ؟ فقال : بل سحرك فقال : يَا فِرْعَوْنُ ! أَنَا مَعَ هٰذَا لَا يَرْضَانِيَ اللهُ تَعَالَى أَنْ أَكُوْنَ عَبْدَهُ فَكَيْفَ يَرْضَاكَ مَعَ عجزِكَ أَنْ تَكُوْنَ شَرِيْكَهُ ؟ . نزهة المجالس ومنتخب النفائس ج ١ ص ١٣٧ باب ذم الكبر

(٢) صحيح البخاري كِتَابُ اللِّبَاسِ بَابُ مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ مِنَ الْخُيَلَاءِ رقم الحديث ٥٧٨٨ ، صحيح مسلم كتاب اللِّبَاسِ وَالزِّينَةِ بَابُ تَحْرِيمِ جَرِّ الثَّوْبِ خُيَلَاءَ رقم الحديث ٢٨(٢٠٨٧) ، سنن ابي داؤد باب في قدر موضع الإزار رقم الحديث ٤٠٩٣ ، سنن ابن ماجة رقم الحديث ٣٥٧٣ باب موضع الإزار أين هو ؟ مشكوة المصابيح كتاب اللباس الفصل الاول رقم الحديث ٤٣١١(٨) ، و رقم الحديث ٤٣٣١(٢٨) ، موطاء مالك رقم الحديث ١٢ باب ماجاء في اسبال الرجل ثوبه ، مسند احمد رقم الحديث ١٠٢٠٧ ، و رقم الحديث ٩٣٠٥ .

الله تعالى به هغه كس ته د قيامت په ورځ د رَحمت په نظر باندې او نه گوري څوک چې خپل لنگ (پينځې) د تكبّر په وجه (په زمكه) راكاږي.

د تكبّر په وجه څادر په زمكه راښكونكى الله تعالى په زمكه ننويست

د بخاري شريف حديث دى، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

بَيْنَمَا رَجُلٌ يَجُرُّ إِزَارَهُ مِنَ الْخُيَلَاءِ، خُسِفَ بِهِ، فَهُوَ يَتَجَلْجَلُ فِي الْأَرْضِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

يو كس ؤ هغه به د تكبّر په وجه لنگ (يا پرتوگ) په زمكه راښكل نو هغه په زمكه كې ذُوب (غرق) كړې شو، او هغه به د قيامت د ورځې پورې په زمكه كې همداسې ښكته روان وي. (١)

همداسې مضمون واله حديث په مسلم شريف كې هم ذكر دى. (٢)

تكبّر كول په زمكه كې د غرقيدو سبب دى

د مذكوره حديث نه معلومه شوه چې تكبّر كول په زمكه كې د غرقيدو (او ذُوبيدو) سبب دى. دا خبره د حضرت سليمان عليه السلام د يوې واقعې نه هم معلوميږي.

واقعه داده چې يوه ورځ حضرت سليمان عليه السلام جِنّاتو، انسانانو، مرغانو او چارپيانو ته وويل: أُخْرُجُوا. راأووځئ.

نو دوه لكه (٢٠٠٠٠٠) انسانان او دوه لكه (٢٠٠٠٠٠) جِنّات را أووتل، (حضرت سليمان عليه السلام ته چونكه هوا مُسخره وه) نو هوا دوى پاس آسمان طرف ته دومره أوچت كړل

---

(١) صحيح البخاري رقم الحديث ٣٤٨٥ كِتَابُ أَحَادِيثِ الْأَنْبِيَاءِ بَابُ حَدِيثِ الْغَارِ، ورقم الحديث ٥٧٩٠ كِتَابُ اللِّبَاسِ بَابُ مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ مِنَ الْخُيَلَاءِ، سنن النسائي رقم الحديث ٥٣٢٦ التغليظ في جرّ الإزار، مشكاة المصابيح كتاب اللباس الفصل الاول رقم الحديث ٤٣١٣(١٠)، مسند احمد رقم الحديث ٥٣٤٠.

(٢) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي قَدْ أَعْجَبَتْهُ جُمَّتُهُ وَبُرْدَاهُ، إِذْ خُسِفَ بِهِ الْأَرْضُ، فَهُوَ يَتَجَلْجَلُ فِي الْأَرْضِ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ. صحيح مسلم كتاب اللباس والزينة بَابُ تَحْرِيمِ التَّبَخْتُرِ فِي الْمَشْيِ مَعَ إِعْجَابِهِ بِثِيَابِهِ رقم الحديث ٥٠(٢٠٨٨)، سنن الترمذي رقم الحديث ٢٢٩١، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٥٦٨٣، ورقم الحديث ٧٨١٣، مجمع الزوائد رقم الحديث ٨٥٣٢.

چې سليمان عليه السلام د فرښتو د تسبيح آواز هم واورید .

بيا هوا دوی زمکې ته دومره راښکته کړل چې د حضرت سليمان عليه السلام قدم مبارک د سمندر اوبو سره اولګېد . په دې وخت کې سليمان عليه السلام يو آواز واورید :

لَوْ كَانَ فِيْ قَلْبِ صَاحِبِكُمْ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ لَخَسَفْتُ بِهِ أَبْعَدَ مِمَّا رَفَعْتُهُ.

که چيرته ستاسو په دې ملګري (سليمان عليه السلام) کې ذَرّه برابر تکبر وی نو آسمان طرف ته مې چې څومره اوچت کړې ؤ د هغې نه زيات به مې په زمکه کې ډوب کړې ؤ . (خو په ده کې ذَرّه برابر تکبّر هم نشته) . (١)

فائده : ددې واقعې نه دوه خبرې معلومه شوی : اول دا چې باوجود ددينه چې د حضرت سليمان عليه السلام سره ډيرلوی حکومت ؤ خو بيا يې هم په زړه کې ذَرّه برابر تکبر نه ؤ .

دويمه خبره ورنه دا معلومه شوه چې تکبّر کول په زمکه کې د غرقيدو سبب دی .

د تکبّر په وجه پېنځې په زمکه راښکوتکی د شيطان ورور دی

حضرت عبدالله بن عُمر رضي الله عنهما يو کس اُوليد چې د تکبّر په وجه يې خپل لنګ (يا پېنځې) په زمکه راښکلی ، نو ده اوفرمايل : إِنَّ لِلشَّيْطَانِ إِخْوَانًا.

بيشکه د شيطان ورونه هم شته . (دا جمله يې دوه پېرې يا درې پېرې اوفرمايله) . (٢)

د مذکوره احاديثو او واقعاتو نه دا معلومه شوه چې که څوک د تکبّر په وجه خپلې

---

(١) قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ صَلَّى اللهُ وَسَلَّمَ عَلَى نَبِيِّنَا وَعَلَيْهِمَا يَوْمًا لِلْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ وَالْبَهَائِمِ: أُخْرُجُوْا. فَخَرَجُوْا فِيْ مِائَتَيْ أَلْفٍ مِنَ الْإِنْسِ . وَمِائَتَيْ أَلْفٍ مِنَ الْجِنِّ . فَرُفِعَ حَتَّى سَمِعَ زَجَلَ الْمَلَائِكَةِ بِالتَّسْبِيْحِ فِي السَّمٰوَاتِ. ثُمَّ خُفِضَ حَتَّى مَسَّتْ قَدَمَاهُ الْبَحْرَ فَسَمِعَ صَوْتًا: لَوْ كَانَ فِيْ قَلْبِ صَاحِبِكُمْ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ لَخَسَفْتُ بِهِ أَبْعَدَ مِمَّا رَفَعْتُهُ. الزواجر عن اقتراف الكبائر ج١ ص ١١٤ اَلْكَبِيْرَةُ الرَّابِعَةُ الْكِبْرُ وَالْعُجْبُ وَالْخُيَلَاءُ . التواضع والخمول لابن ابي الدنيا ج١ ص ٢٥ رقم ١٩٩ ، احياء علوم الدين ج٣ ص ٣٣٧ ، نضرة النعيم ج ١١ ص ٥٣٧٧ الكبر والعجب .

(٢) عَنْ جَمِيْلِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ : رَأَى ابْنُ عُمَرَ رضي الله عنهما رَجُلًا يَجُرُّ إِزَارَهُ فَقَالَ: « إِنَّ لِلشَّيْطَانِ إِخْوَانًا » مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا. التواضع والخمول لابن ابي الدنيا ج ١ ص ٢٩٢ رقم ٢٣٦ ، احياء علوم الدين ج٣ ص ٣٤٠ ، نضرة النعيم ج ١١ ص ٥٣٧٦ الكبر والعجب . الدر المنثور في التفسير بالمأثور ج٥ ص ٢٨٧ .

پېنځې يا لنګ د ګيټو نه ښکته ساتي او په زمکه يې راکاږي نو داسې کس ته الله تعالی د رَحمت په نظر باندې نه ګوري ، د داسې تکبّر په وجه په زمکه کې د غرقيدو خطر دی ، او داسې کس د شيطان ورور دی .

که د څه عُذر په وجه پېنځې په خپله ښکته کيدی نو دا خبر دی

که بغير د تکبّر نه د څه عُذر په وجه بې اِختياره د چا پېنځې په زمکه ښکته کيدی او ده د راأوچتولو کوشش کولو خو هغه به بيا هم ښکته کيدی نو داسې کس په مذکوره وعيد کې داخل ندی .

د بخاري شريف حديث دی ، حضرت عبدالله بن عُمر رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا فرمايي چې رسولُ الله صلی الله عليه وسلم او فرمايل :

مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .

څوک چې د تکبّر په وجه خپلې جامې (پېنځې ، لنګ ، يا څادر) په زمکه راکاږي نو د قيامت په ورځ به الله تعالی ده ته د رحمت په نظر او نه ګوري .

(دې اَوريدو سره) حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه او فرمايل : اې د الله رسوله ! بيشکه زما لنګ يو طرف (بې اِختياره) لاندې زوَرند وي خو زه بيا هم ددې حفاظت کوم (او دا د ښکته کيدو نه بچ کوم ، نو زما څه حُکم دی ؟)

نبي عليه السلام ورته او فرمايل : لَسْتَ مِمَّنْ يَصْنَعُهُ خُيَلَاءَ .

ته د هغه خلقو نه نه يې چې هغوی د تکبّر په وجه لنګ (يا پرتوګ) ښکته کوي . (١)

---

(١) عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» قَالَ أَبُو بَكْرٍ رضي الله عنه : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ أَحَدَ شِقَّيْ إِزَارِي يَسْتَرْخِي ، إِلَّا أَنْ أَتَعَاهَدَ ذٰلِكَ مِنْهُ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَسْتَ مِمَّنْ يَصْنَعُهُ خُيَلَاءَ» . صحيح البخاري كِتَابُ اللِّبَاسِ بَابُ مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ مِنْ غَيْرِ خُيَلَاءَ رقم الحديث ٥٧٨٤ ، ورقم الحديث ٣٦٣٥ ، صحيح مسلم رقم الحديث ٣٢(٢٠٨٥) باب تحريم جرّ الثوب خيلاء . مسند احمد رقم الحديث ٥٣٥١ ، سنن ابي داؤد رقم الحديث ٤٠٨٥ باب ماجاء في اسبال الازار ، سنن الترمذي رقم الحديث ١٧٣٠ باب ماجاء في كراهية جر الإزار ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٥٤٤٤ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ١٣١٧٨ ، شعب الايمان رقم الحديث ٧٨١٦ ، مشكوة المصابيح رقم الحديث ٤٣٦٩(٦٦)

الله ﷻ مُتکبّر کس لره ذلیله کوي

١. په یوه موقع باندې رسولُ الله صلی الله علیه وسلم او فرمایل :

... مَنْ تَوَاضَعَ رَفَعَهُ اللهُ . وَمَنْ تَكَبَّرَ وَضَعَهُ اللهُ ....

څوک چې عاجزي اوکړي نو الله تعالی به دده مرتبه اُوچته کړي ، او څوک چې تکبّر اوکړي نو الله تعالی به دده مرتبه ښکته کړي . (یعنی ذلیل به یې کړي) . (١)

٢. یوه ورځ حضرت عُمر ﷺ په ممبر باندې خلقو ته اوفرمایل : اې خلقو! تاسو تواضع (عاجزي کوئ) ، ځکه ما د رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اَوریدلي دي چې فرمایل یې :

مَنْ تَوَاضَعَ لِلّٰهِ رَفَعَهُ اللهُ فَهُوَ فِيْ نَفْسِهِ صَغِيْرٌ وَفِيْ أَعْيُنِ النَّاسِ عَظِيْمٌ ، وَمَنْ تَكَبَّرَ وَضَعَهُ اللهُ فَهُوَ فِيْ أَعْيُنِ النَّاسِ صَغِيْرٌ ، وَفِيْ نَفْسِهِ كَبِيْرٌ حَتّٰى لَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِمْ مِنْ كَلْبٍ أَوْ خِنْزِيْرٍ .

څوک چې د الله ﷻ د رَضا د پاره تواضع (عاجزي) کوي نو الله تعالی به د هغه مرتبه اُوچته کړي ، پس داسې کس اګر چې په خپل نفس کې وړوکې وي (یعنی ځان وړوکې ګنړي) خو د خلقو په نظرونو کې به ډیر د اُوچتې مرتبې واله وي ، او څوک چې تکبر کوي نو الله تعالی هغه ذلیله کوي ، پس داسې کس د خلقو په نظرونو کې وړوکې وي اګر چې په خپل نفس کې ځان د اُوچتې مرتبې ګنړي ، تر دې چې دا د خلقو په نظر کې د سپي او خِنزیر نه هم زیات سپک او ذلیل شي . (٢)

---

(١) التواضع والخمول لابن ابي الدنيا ج ١ ص ١٠١ رقم الحديث ٧٧ باب التواضع ، المعجم الاوسط رقم الحديث ٤٨٩٣ ، احياء علوم الدين ج٣ ص ٣٢٧ ، الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٤٩٦٩ ، مجمع الزوائد رقم الحديث ١٨٢٩٣ ، الزواجر ج١ ص ١٢٧ ، اصلاح المال ج١ ص ٩٩ رقم ٣٣٠ .

وفي رواية : قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ تَوَاضَعَ لِلّٰهِ رَفَعَهُ اللهُ . وَمَنْ تَكَبَّرَ وَضَعَهُ اللهُ . الزواجر عن اقتراف الكبائر ج١ ص ١٢٥ اَلْكِبْرَةُ الرَّابِعَةُ الْكِبْرُ وَالْعُجْبُ وَالْخُيَلَاءُ ، كنز العمال رقم الحديث ٥٧٣٤ ، الترغيب والترهيب للمنذري ج ١ ص ١٥ رقم الحديث ١١٥ .

(٢) قَالَ عُمَرُ ﷺ وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ : أَيُّهَا النَّاسُ ! تَوَاضَعُوْا فَإِنِّيْ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ : مَنْ تَوَاضَعَ لِلّٰهِ رَفَعَهُ اللهُ ... شعب الايمان رقم الحديث ٧٧٩٠ ، مشكوة المصابيح باب الغضب والكبر رقم الحديث ٥١١٩(١٦) ، الزواجر اَلْكِبْرَةُ الرَّابِعَةُ الْكِبْرُ وَالْعُجْبُ وَالْخُيَلَاءُ ج١ ص ١٢٥ ، كنز العمال رقم الحديث ٥٧٣٧ .

٣ . رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ تَوَاضَعَ لِلّٰهِ دَرَجَةً يَرْفَعُهُ اللهُ دَرَجَةً حَتّٰى يَجْعَلَهُ فِي أَعْلٰى عِلِّيِّيْنَ . وَمَنْ تَكَبَّرَ عَلَى اللهِ دَرَجَةً يَضَعُهُ اللهُ دَرَجَةً حَتّٰى يَجْعَلَهُ فِي أَسْفَلِ السَّافِلِيْنَ ...(١)

څوک چې د الله ﷻ د رضا د پاره يوه درجه تواضع (عاجزي) اوکړي نو الله تعالى دده درجه اوچتوي تر دې چې په عِلّيين کې اعلى مقام ته يې اورسوي ، او څوک چې په الله تعالى باندې يوه درجه تکبّر اوکړي نو الله تعالى دده مرتبه راښکته کوي تر دې چې اسفل السّافلين ته يې اورسوي .

دا خبره يادساتئ چې په خپل نفس باندې مغروره کيدل (او تکبّر کول) هلاکوونکې صفت دی . (٢)

عزت په تکبّر کې ندی بلکه په اِسلامي احکاماتو باندې پوره عمل کولو کې دی

د بعضې خلقو دا خيال وي چې که زه تکبّر اوکړم نو په خلقو کې به ډير مُعَزّز شم ، حالانکه دا خيال غلط دی ، ځکه عزت په اسلامي احکاماتو باندې عمل کولو کې دی ، په تکبّر کولو کې ندی .

١ . حضرت عُمر ﷺ په يوه موقع باندې اوفرمايل :

إِنَّا كُنَّا أَذَلَّ قَوْمٍ فَأَعَزَّنَا اللهُ بِالْإِسْلَامِ فَمَهْمَا نَطْلُبُ الْعِزَّةَ بِغَيْرِ مَا أَعَزَّنَا اللهُ بِهِ أَذَلَّنَا اللهُ .

مونږ خو ډير ذليل قوم وو ، پس الله تعالى مونږ ته د اسلام په وجه عزت راکړو ، اوس که چيرته مونږ د اسلام نه علاوه په بل شي کې عزت طلب کوو نو الله تعالى به مونږ ذليل

---

(١) موارد الظمآن إلى زوائد ابن حبان كتاب الأدب باب التّواضع رقم الحديث ١٩٣٢ ، مسند احمد رقم الحديث ١١٧٢٤ ، الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٣٣٩٣ الترغيب في التواضع والترهيب من الكبر والعجب والافتخار .

(٢) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : ثَلَاثٌ مُنْجِيَاتٌ . وَثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ . فَأَمَّا الْمُنْجِيَاتُ : فَتَقْوَى اللهِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَانِيَةِ . وَالْقَوْلُ بِالْحَقِّ فِي الرِّضَا وَالسُّخْطِ . وَالْقَصْدُ فِي الْغِنٰى وَالْفَقْرِ . وَأَمَّا الْمُهْلِكَاتِ : فَهَوًى مُتَّبَعٌ . وَشُحٌّ مُطَاعٌ . وَإِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ . وَهِيَ أَشَدُّهُنَّ . شعب الايمان رقم الحديث ٦٨٦٥ ، مشكوة المصابيح باب الغضب والكبر الفصل الثاني رقم الحديث ٥١٢٢(١٩) ، كنز العمال رقم الحديث ٣٣٣٣١ .

کړي . (۱)

۲. د حکماؤ خبره ده : ... مَنْ بَرِئَ مِنَ الْكِبْرِ نَالَ الْكَرَامَةَ. (۲)

څوک چې د تکبّر نه بَري (محفوظ) شي نو هغه به عزت او مومي .

د عُمر بن عبدالعزیز رَحِمَهُ اللّٰهُ واقعه

عُمر بن عبدالعزیز رَحِمَهُ اللّٰهُ چې کله امیرُ المؤمنین ؤ نو ده ته یوه شپه میلمه راغی . کله چې ده د ماسخوتن مونځ اوکړو نو د مانځه نه پس عُمر بن عبدالعزیز رَحِمَهُ اللّٰهُ څه لیکل کول .

---

(۱) عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ. قَالَ: خَرَجَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رضي الله عنه إِلَى الشَّامِ . وَمَعَنَا أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ رضي الله عنه فَأَتَوْا عَلَى مَخَاضَةٍ وَعُمَرُ عَلَى نَاقَةٍ لَهُ فَنَزَلَ عَنْهَا وَخَلَعَ خُفَّيْهِ فَوَضَعَهُمَا عَلَى عَاتِقِهِ . وَأَخَذَ بِزِمَامِ نَاقَتِهِ فَخَاضَ بِهَا الْمَخَاضَةَ . فَقَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! أَنْتَ تَفْعَلُ هٰذَا. تَخْلَعُ خُفَّيْكَ وَتَضَعُهُمَا عَلَى عَاتِقِكَ. وَتَأْخُذُ بِزِمَامِ نَاقَتِكَ. وَتَخُوضُ بِهَا الْمَخَاضَةَ؟ مَا يَسُرُّنِي أَنَّ أَهْلَ الْبَلَدِ اسْتَشْرَفُوكَ . فَقَالَ عُمَرُ: « أَوَّهْ لَوْ يَقُلْ ذَا غَيْرُكَ أَبَا عُبَيْدَةَ جَعَلْتُهُ نَكَالًا لِأُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّا كُنَّا أَذَلَّ قَوْمٍ فَأَعَزَّنَا اللهُ بِالْإِسْلَامِ فَمَهْمَا نَطْلُبُ الْعِزَّةَ بِغَيْرِ مَا أَعَزَّنَا اللهُ بِهِ أَذَلَّنَا اللهُ » . المستدرک علی الصحیحین للحاکم كِتَابُ الْإِيمَانِ رقم الحدیث ۲۰۷. وقال الحاکم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . ووافقه الذهبي . شعب الایمان رقم ۷۸۴۷ حسن الخلق ، الترغیب والترهیب رقم ۲۸۹۳ (۴) کتاب الأدب وغیره الترغیب في التواضع والترهیب من الکبر والعجب والافتخار .

وفي روایة : ..... إِنَّا قَوْمٌ أَعَزَّنَا اللهُ بِالْإِسْلَامِ. فَلَنْ نَبْتَغِيَ الْعِزَّةَ بِغَيْرِهِ . المستدرک علی الصحیحین للحاکم كِتَابُ الْإِيمَانِ رقم الحدیث ۲۰۸ ، الزهد لهناد بن السري ۴۱۷/۲ بَابُ التَّوَاضُعِ.

وفي روایة : ... إِنَّكُمْ كُنْتُمْ أَذَلَّ النَّاسِ . وَأَحْقَرَ النَّاسِ . فَأَعَزَّكُمُ اللهُ بِالدِّينِ. مَهْمَا تَطْلُبُونَ الْعِزَّ بِغَيْرِهِ أَذَلَّكُمُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ. الزهد لابن أبي الدنیا ج ۱ ص ۱۶۶ رقم الحدیث ۱۱۷ . حلیة الأولیاء وطبقات الأصفیاء ۴۷/۱ ذِكْرُ أَهْلِ الصُّفَّةِ ، الزهد والرقائق لابن المبارک رقم الحدیث ۵۸۴ ، الزهد لأبي داود السجستاني رقم الحدیث ۶۶ المستدرک علی الصحیحین للحاکم رقم ۴۴۸۱ كِتَابُ مَعْرِفَةِ الصَّحَابَةِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَمِنْ مَنَاقِبِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه.

(۲) وَقَالَ بَعْضُ الْحُكَمَاءِ: مَنْ بَرِئَ مِنْ ثَلَاثٍ نَالَ ثَلَاثًا : مَنْ بَرِئَ مِنَ السَّرَفِ نَالَ الْعِزَّ . وَمَنْ بَرِئَ مِنَ الْبُخْلِ نَالَ الشَّرَفَ . وَمَنْ بَرِئَ مِنَ الْكِبْرِ نَالَ الْكَرَامَةَ. ادب الدنیا والدین للماوردي ج۱ ص ۲۴۲ اَلْبَابُ الْخَامِسُ أَدَبُ النَّفْسِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ فِي مُجَانَبَةِ الْكِبْرِ وَالْإِعْجَابِ.

ميلمه هم ورسره ناست وُ ، په دې وخت کې ډيوه مړه کيدو ته نزدې شوه ، ميلمه وويل :
اې اميرُ المؤمنين ! زه ډيوې ته وَرپاڅم چې صحيح يې کړم. ده ورته وويل :
لَيْسَ مِنْ مُرُوءَةِ الرَّجُلِ أَنْ يَسْتَعْمِلَ ضَيْفَهُ .
د سړي د ښو اَخلاقو نه دا خبره نده چې د ميلمه نه کار واخلي .
ميلمه وويل : زه به ستا غلام راويښ کړم (هغه به يې صحيح کړي) .
ده ورته وويل : هغه مه راويښه وه ځکه هغه مخکې اُوده شوې دی .
بيا عُمر بن عبدالعزيز رَحِمَهُ اللهُ په خپله پاڅيد په ډيوه کې يې تېل واچول او ډيوه يې صحيح کړه .
ميلمه ورته وويل : اې اميرالمؤمنين ! ته په خپله باندې پاڅيدی ؟ ده ورته وويل :
ذَهَبْتُ وَأَنَا عُمَرُ ، وَرَجَعْتُ وَأَنَا عُمَرُ ، وَخَيْرُ النَّاسِ عِنْدَ اللهِ مَنْ كَانَ مُتَوَاضِعًا.
زه چې د ډيوې صحيح کولو د پاره لاړم نو هم عُمَر ووم ، چې راواپس شوم نو هم عُمَر يم (يعنې په ما کې هيڅ کمې ندې راغلې) ، او په خلقو کې د الله ﷻ په نزد بهترين کس هغه دی چې هغه عاجزي کوونکی وي . (١)

د مُتکبّر نه هر کس نفرت کوي

د بېلمازه او روژه خُور نه خلق دومره نفرت نه کوي څومره چې د مُتکبّر نه کوي .

او که ستاسو ذِهن ته دا **اعتراض** راځي چې : " مونږ ګورو چې خلق د متکبّر کس ډير عزت کوي او چې مجلس ته راشي نو خلق ورته پاڅي " .

---

(١) وَ ذُكِرَ عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ رَحِمَهُ اللهُ تَعَالَى أَنَّهُ أَتَاهُ ذَاتَ لَيْلَةٍ ضَيْفٌ، فَلَمَّا صَلَّى الْعِشَاءَ، وَكَانَ يَكْتُبُ فَهُنَّا وَالضَّيْفُ عِنْدَهُ . كَادَ السِّرَاجُ أَنْ يَنْطَفِئَ . فَقَالَ الضَّيْفُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! أَقُومُ إِلَى الْمِصْبَاحِ فَأُصْلِحُهُ ؟ قَالَ : لَيْسَ مِنْ مُرُوءَةِ الرَّجُلِ أَنْ يَسْتَعْمِلَ ضَيْفَهُ . قَالَ : أَفَأُنَبِّهُ الْغُلَامَ ؟ قَالَ: لَا. هِيَ أَوَّلُ نَوْمَةٍ نَامَهَا. فَقَامَ عُمَرُ وَأَخَذَ الْبَطَّةَ فَمَلَأَ الْمِصْبَاحَ . فَقَالَ الضَّيْفُ : قُمْتَ بِنَفْسِكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ؟ قَالَ : ذَهَبْتُ وَأَنَا عُمَرُ وَ رَجَعْتُ وَأَنَا عُمَرُ، وَخَيْرُ النَّاسِ عِنْدَ اللهِ مَنْ كَانَ مُتَوَاضِعًا. تنبيه الغافلين باحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ج ١ ص ١٨٧ بَابُ الكِبْرِ

نو ددې جواب دادی چې بعضې خلق د متکبّر د شر نه د بچ کيدو د پاره هغه ته اودريږي خو په زړه کې يې ورسره نفرت وي.

ددې مثال داسې دی لکه چې خلق ناست وي او ناڅاپه مجلس ته ليونې سپې راشي نو هر کس د يَرې نه پاڅي، نو همدغه شان متکبّر ته هم خلق پاڅي، خو چې کله دا متکبّر د خپلې عُهدې نه لرې شي او يا په جبل کې قيد شي نو بيا يې خلق هيڅ پرواه نه ساتي.

او په چا کې عاجزي وي نو هر کس دده سره د زړه نه محبت کوي.

متکبّر هم نورو خلقو ته سپک ښکاري

متکبّر که نورو خلقو ته سپک ګوري نو نور خلق به هم ضرور ده ته سپک ګوري. داسې خو هيڅ کله نشي کيدی چې ده ته دې نور خلق سپک معلوميږي او دا دې نورو خلقو ته معزّز معلوم شي.

د متکبر مثال : علماؤ د پوهې د پاره ډير زَبردَست مثال ورکړی چې د متکبر مثال د هغه چا په شان دی چې هغه د غَړ په سَر باندې ولاړ وي نو ده ته لکه څرنګې چې د غَړ نه لاندې خلق واړه واړه ښکاري نو همدغه شان دې لاندې خلقو ته هم دا پاس کس وړوکې ښکاري.

او په چا کې چې تواضع وي، خپل ځان ښکته ګڼړي نو لکه څرنګې چې ده ته نور خلق مُعزّز معلوميږي نو همدغه شان به دا هم نورو خلقو ته معزّز معلوميږي.

د متکبرينو اَنجام ډېر بَدوي

که مونږ په قرآن کريم او احاديثو باندې نظر واچوو نو دا به راته معلومه شي چې چا تکبر کړی اَنجام يې ډېر بَد شوی :

شيطان تکبّر کړې ؤ نو تر قيامته پورې لعني شو ، ابوجهل او ابولهب تکبّر کړې ؤ نو اَنجام يې ډېر بَد شو .

د تکبر په وجه د فرعون بَد اَنجام

فِرعون د ډېر تکبّر په وجه د خدائي دعوٰی کړې وه نو الله تعالی د ټول لښکر سره په درياب کې غرق کړو ، په قرآن کريم کې ددې بيان داسې شوی :

﴿ وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُوْدُهٗ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوْٓا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا يُرْجَعُوْنَ ۝ فَاَخَذْنٰهُ وَجُنُوْدَهٗ فَنَبَذْنٰهُمْ فِي الْيَمِّ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظّٰلِمِيْنَ ﴾ .(١)

ترجمه : فرعون او دده لښکر په زمکه کې په ناحقه باندې تکبّر اوکړو او دوی دا گمان اوکړو چې بيشکه دوی به مونږ ته نشي راواپس کولی ، پس مونږ دا او دده لښکر اُونيولو ، يا مونږ په دَرياب کې اُوغورځول ، پس ته اُوگوره چې د ظالمانو اَنجام څنگه شو ؟

د تکبر په وجه د نمرود بَد اَنجام

نمرود ډېر زيات متکبّر ؤ ، د لويې دعوٰی يې کړې وه ، خلقو ته يې ويل چې ماته سجده کوئ ، خو الله تعالی ورته عبرت ناکه سزا ورکړه ، هغه دا چې يو گډ ماشي دده په پوزه کې ننوت او دماغو ته لاړ ، هغه ماشي به چې دده په دماغو کې خپله کاروائي شروع کړه نو نمرود به خپلو نوکرانو ته ويل چې " زما سَر يو څو څپېړې اُووهئ " کله به چې نوکرانو دده سَر په څپېړو باندې وهل نو ماشي به د څه لږ وخت د پاره غَلې شو ، او چې څپېړې وَهل به يې بندې کړی نو ماشي به دوباره خپله کاروائي شروع کړه ، نو مسلسل به نوکرانو دده سَر همداسې وهل ، آخر نوکران يې ستړي شو ، ورته وې ويل :

جناب ! نور د مونږ نه دا خدمت نه کيږي .

---

(١) القصص آية ٣٩ ، ٤٠ .

دې آوریدو سره نمرود ډېر خفه شو ، د خپل یو وزیر سره یې مشوره اوکړه چې اوس به څه کوو ؟ ټولو نوکرانو زما سَر په څېپرو باندې د وهلو نه انکار اوکړو .

وزیر ورته وویل :

بادشاه سلامت ! زما په ذهن کې یو تدبیر راځي هغه دا چې ستا ملاقات له ډېر خلق راځي ، مونږ به دا قانون جوړ کړو چې څوک ستا ملاقات له راځي هغه به د سلام په ځای باندې ستا سَر په څېپرو باندې وَهي .

د نمرود دا خبره خوښه شوه ، نو همداسې قانون یې جوړ کړو چې څوک به راتلو د سلام په ځای به یې د نمرود سَر په څېپرو باندې وَهل .

عبرت . ډېر د عبرت مقام دی چې مخکې نمرود د تکبّر په وجه دا حکم کړې ؤ چې څوک زما ملاقات ته راځي نو ماته به سجده کوي لیکن الله ﷻ دده دا تکبّر د ګډ ماشي په ذریعه باندې داسې مات کړو چې بیا یې دا حُکم جاري کړو چې څوک زما ملاقات ته راځي هغه به زما سَر په څېپرو باندې وهي .

د نمرود واقعه علماؤ په تفصیل سره ذکر کړې ده . (١)

---

(١) ﴿ فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴾ : قِيلَ : مَعْنَاهُ أَنَّهُمْ خَسِرُوا السَّعْيَ وَالنَّفَقَةَ وَلَمْ يَحْصُلْ لَهُمْ مُرَادُهُمْ . وَقِيلَ : مَعْنَاهُ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ أَرْسَلَ عَلَى نَمْرُودَ وَقَوْمِهِ الْبَعُوضَ فَأَكَلَتْ لُحُومَهُمْ وَشَرِبَتْ دِمَاءَهُمْ . وَدَخَلَتْ وَاحِدَةٌ فِي دِمَاغِهِ فَأَهْلَكَتْهُ . تفسير البغوي ج ٣ ٢٩٦ الانبياء آية ٧٠ ، التفسير المظهري ج٦ ص ٢٠٨ الانبياء آية ٧٠ .

قَالَ زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ : وَبَعَثَ اللهُ إِلَى ذَلِكَ الْمَلِكِ الْجَبَّارِ مَلَكًا يَأْمُرُهُ بِالْإِيمَانِ بِاللهِ فَأَبَى عَلَيْهِ . ثُمَّ دَعَاهُ الثَّانِيَةَ فَأَبَى عَلَيْهِ . ثُمَّ الثَّالِثَةَ فَأَبَى عَلَيْهِ . وَقَالَ اجْمَعْ جُمُوعَكَ وَأَجْمَعُ جُمُوعِي . فَجَمَعَ النُّمْرُودُ جَيْشَهُ وَجُنُودَهُ وَقْتَ طُلُوعِ الشَّمْسِ فَأَرْسَلَ اللهُ عَلَيْهِ ذُبَابًا مِنَ الْبَعُوضِ بِحَيْثُ لَمْ يَرَوْا عَيْنَ الشَّمْسِ وَسَلَّطَهَا اللهُ عليهم فأكلت لحومهم ودماءهم وتركتهم عظاما بادية ودخلت واحدة منها في منخر الملك فمكثت في منخرها أَرْبَعَ مِائَةِ سَنَةٍ عَذَّبَهُ اللهُ تَعَالَى بِهَا فَكَانَ يضرب رأسه بالمزارب فِي هَذِهِ الْمُدَّةِ كُلِّهَا حَتَّى أَهْلَكَهُ اللهُ عز وجل بها . البداية والنهاية ج ١ ص ١٣٩ قصة ابراهيم الخليل عليه السلام ، تفسير ابن كثير ج١ ص ٥٢٦ البقرة في تفسير آية ٢٥٨ . تفسير الطبري ج٣ ص ٥٧٢ سورة البقرة في تشريح آية ٢٥٨ .

د تکبّر په وجه د قارون بد انجام

قارون ته الله تعالی ډېر مال و دولت ورکړې ؤ ، ده هم په خپل قوم باندې تکبّر او غرور شروع کړو ، په هغه وخت کې موجود مؤمنانو ده ته ډېر نصيحت او کړو چې تکبّر او غرور مه کوه ځکه الله تعالی مغروره خلق نه خوښوي .

ده د ډېر تکبّر په وجه وويل : ﴿ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِي ﴾.

دا (ټول مالونه او خزانې) ماته د خپلې پوهې (او لياقت) په وجه راکړل شوي . (١)

نو الله تعالی ددې تکبّر او نورو ګناهونو په وجه ده ته سخته سزا ورکړه .

الله ﷻ فرمايي :

﴿ فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ ۖ فَمَا كَانَ لَهُ مِن فِئَةٍ يَنصُرُونَهُ مِن دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنتَصِرِينَ ﴾. (٢)

ترجمه : پس مونږ قارون او دده کور په زمکه کې ورخغ کړو ، نو بيا دده د پاره د الله ﷻ نه بغير داسې يوه ډله نه وه چې دده مدد يې کړې وی ، او نه په خپله اِنتقام (بَدله) اخيستونکی ؤ .

---

(١) الله تعالی په قرآن کريم د قارون واقعه داسې بيان کړی :

﴿ إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِن قَوْمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ ۖ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ۝ وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ ۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا ۖ وَأَحْسِن كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ ۖ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ۝ قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِي ۚ أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِن قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا ۚ وَلَا يُسْأَلُ عَن ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ۝ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ ۖ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ۝ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ ۝ ﴾. القصص آية ٧٦ تا ٨٠.

(٢) . القصص آية ٨١ .

د تکبر په وجه د حضرت شعيب عليه السلام د قوم بَد اَنجام

کله چې د حضرت شعيب عليه السلام قوم تکبّر اوکړو نو الله تعالی ورته سخته سزا ورکړه، په قرآن کې د هغه قوم په باره کې ذکر دي:

﴿ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ لَنُخْرِجَنَّكَ يٰشُعَيْبُ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَآ اَوْ لَتَعُوْدُنَّ فِيْ مِلَّتِنَا ۭ قَالَ اَوَلَوْ كُنَّا كٰرِهِيْنَ ﴾. (١)

ترجمه: د حضرت شعيب عليه السلام د قوم متکبّرو سردارانو وويل: اې شعيب! مونږ به ضرور تا او کومو خلقو چې د تا سره اِيمان راوړی د خپل کلي نه اُوباسو، او يا به تاسو زمونږ دِين ته واپس راځئ.

يو څو آيتونه پس الله تعالی ددې قوم سزا داسې ذکر کړی:

﴿ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوْا فِيْ دَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴾. (٢)

ترجمه: پس دوی زلزلې اُونيول نو د سهر په وخت ټول په خپلو کورونو کې پَرمخې (مړه) پراته وو.

همدارنګې د حضرت نوح عليه السلام قوم او حضرت لوط عليه السلام قوم هم تکبّر کړې ؤ نو الله تعالی ورته سخته سزا ورکړه.

د يو متکبّر کس خراب اَنجام

امام غزالي رَحِمَهُ اللّٰهُ په اِحياء العلوم کې دا واقعه رانقل کړی: عَمرو بن شيبة رَحِمَهُ اللّٰهُ فرمايي چې زه په مکه معظمه کې د صفا او مَروٰی په مينځ کې ووم، ما يو کس اُوليد چې په قچره باندې سُور ؤ، مخې ته يې غلامان (نَوکران) وو، چې په سختۍ سره يې خلق اَخوا ديخوا دِيکه کول.

(يعنی ده په خلقو باندې خپل ځان ډير اُوچت ګڼړل، او د خپلو غلامانو په واسطه يې خلق په ډيرې بې عيزتۍ سره اَخوا ديخوا کول، او ځان ته يې لاره صفا کوله).

---

(١) الاعراف آية ٨٨.

(٢) الاعراف آية ٩١.

عَمرو بن شيبة رَحِمَهُ اللهُ وايي چې زه بيا څه زمانه پس بغداد ته راغلم ، د بغداد په پُل باندې تېريدم ، ناڅاپه مې يو کس اُوليد چې بَربندې خپې ، ستړې ، خَفه ، اُوږده (او بَبر) ويښتان يې وو ، ما هغه ته کتل او د هغه په باره کې مې سوچ کولو (چې دا سړی څوک دی ؟)

هغه کس ماته وويل : مَالَكَ تَنْظُرُ إِلَيَّ ؟ ته ماته ولې راګورې ؟

ما ورته وويل : ما ستا په شان يو سړی په مکه مکرّمه کې ليدلې ؤ . او هغه حالت مې ورته بيان کړو . هغه راته وويل : زه هماغه سړی يم .

ما ورته وويل : دا په تا باندې الله تعالی څه اوکړل ؟ هغه راته وويل :

إِنِّي تَرَفَّعْتُ فِي مَوْضِعٍ يَتَوَاضَعُ فِيهِ النَّاسُ فَوَضَعَنِيَ اللهُ حَيْثُ يَتَرَفَّعُ النَّاسُ .

ما په هغه ځای کې تکبّر اوکړو په کوم ځای کې چې خلق تواضع کوي (يعنی په مکه معظمه کې مې تکبر اوکړو) ، پس الله تعالی زه په هغه ځای کې ذليل کړم په کوم ځای کې چې خلق لويي کوي . (١)

مالدار کس د تکبّر په وجه فقير او ذليل کيدل

په دې خبره ځان پوهه کړئ چې " کوم رَب انسان ته مال و دولت ورکولې شي هماغه رَب يې ورنه واپس هم اخيستلې شي " .

ډير داسې واقعات شته چې مالدار سړي د مال و دولت په وجه تکبّر کړی نو الله تعالی واپس فقير او ذليل کړی . ددې په باره کې درته دوه واقعې بيانوم :

اوله واقعه : شهاب الدين محمد بن احمد الأبشيهي رَحِمَهُ اللهُ په " المستطرف " ليکلي چې يو مالدار سړی د خپلې بې بې سره ناست ؤ ، يو ځای يې ډوډۍ خوړه ، او خوراک هم ډير

---

(١) عَنْ عَمْرِو بْنِ شَيْبَةَ رَحِمَهُ اللهُ قَالَ كُنْتُ بِمَكَّةَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . فَرَأَيْتُ رَجُلًا رَاكِبًا بَغْلَةً وَبَيْنَ يَدَيْهِ غِلْمَانٌ وَإِذَا هُمْ يُعَنِّفُونَ النَّاسَ . قَالَ : ثُمَّ عُدْتُ بَعْدَ حِينٍ فَدَخَلْتُ بَغْدَادَ فَكُنْتُ عَلَى الْجِسْرِ فَإِذَا أَنَا بِرَجُلٍ حَافٍ حَاسِرٍ طَوِيلِ الشَّعْرِ . قَالَ : فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهِ وَأَتَأَمَّلُهُ . فَقَالَ لِي : مَالَكَ تَنْظُرُ إِلَيَّ ؟ فَقُلْتُ لَهُ : شَبَّهْتُكَ بِرَجُلٍ رَأَيْتُهُ بِمَكَّةَ وَوَصَفْتُ لَهُ الصِّفَةَ . فَقَالَ لَهُ : أَنَا ذَلِكَ الرَّجُلُ . فَقُلْتُ : مَا فَعَلَ اللهُ بِكَ ؟ فَقَالَ إِنِّي تَرَفَّعْتُ فِي مَوْضِعٍ يَتَوَاضَعُ فِيهِ النَّاسُ فَوَضَعَنِيَ اللهُ حَيْثُ يَتَرَفَّعُ النَّاسُ . احياء علوم الدين ج ٣ ص ٣٢٣ بيان فضيلة التواضع ، نضرة النعيم ج ١١ ص ٥٣٧٨ الكبر والعجب .

بهترين ؤ ، په دې دوران كې يو فقير بهر آواز اوكړو ، په دې سړي باندې د فقير راتګ سخت بَد اولګيد ، بهر وَر اووت ، فقير يې سخت اورتل او په ډير بې عزتۍ سره يې رُخصت كړو.

د خداى شان ګوره چې څه وخت روستو دا سړى ډير زيات غريب شو ، ټول نعمتونه ورنه الله ﷻ واخيست ، تر دې چې كورني حالات يې هم دې اَندازې ته اورسيدل چې د ډيرو جګړو په وجه يې آخر خپلې ښځې ته طلاق هم وركړو .

د عِدت تيريدلو نه روستو دې ښځې د بل خاوند سره نكاح اوكړه چې هغه هم ډير مالدار سړى ؤ ، يوه ورځ دا ښځه او دا نوې خاوند دواړه يو ځاى ډوډۍ (روټۍ) ته ناست وو ، چې په دې دَوران كې فقير بهر په دروازه كې آواز اوكړو ، او خوراك يې او غوښت.

دې نوي خاوند ښځې ته وويل : چې ورشه او فقير ته دا بهترين خوراك وركړه .

دې ښځې هم خپل خاوند ته وويل: په كار ده چې مونږ دې فقير ته څه خوراك وركړو ، ځكه هسې نه چې دا خفه شي او د الله ﷻ غضب نازل شي.

خاوند ورته وويل: ډيره ښه ده . كله چې دې ښځې فقير ته خوراك وَر وړو ، او واپس راغله ، نو ډيره حيرانه او خفه وه .

خاوند ورنه پوښتنه اوكړه چې ولې دومره حيرانه او خفه يې ؟

دې ورته وويل : نن خو ما يو عجيبه منظر اوليد ، هغه دا چې يوه ورځ زه د مخكيني خاوند سره په روټۍ ناسته ووم ، په دې كې يو فقير بهر په دروازه كې آواز اوكړو ، نو زما دا خاوند وَراووَت ، هغه يې ډير بې عزته كړو او ډير د ذلت په حالت كې يې رخصت كړو ، الله ﷻ په هغه باندې داسې غُربت راوست چې هغه ټول نعمتونه يې ورنه واخيست ، تر دې چې ماته يې هم طلاق راكړو . او هغه الله تعالى دومره ذليل كړو چې اوس زه دا دې بهر اُووتم نو دا هماغه زما اولنې خاوند ؤ چې سوال يې كولو .

ددې ښځې دويم خاوند وويل : زه تاته ددينه هم زياته عجيبه خبره بيان كړم ، هغه دا چې هغه دروازې ته كوم فقير درغلې ؤ نو زه هماغه فقير يم ، خو هغه مالدار كس د الله ﷻ د نعمتونو شكريه ادا نه كړه ، د مال فرضي او واجبي حقوق يې نه ادا كول ، نو د هغې په وجه

الله رب العزت د هغه نه ټول مال واخيست ، فقير يې کړو ، او زه الله ﷻ مالدار کړم . (١)
(دا واقعه په نورو کتابونو کې هم ذکر ده) . (٢)

دويمه واقعه : يو عالم ليکلي چې يو کس ته الله ﷻ دومره ډيره زمکه ورکړې وه چې د ريل ګاډي درې (٣) سټېشنه به دده په زمکه کې راتلل ، يعنې ريل ګاډي به چې روان شو نو مسلسل دده په زمکه کې به يې مزل کولو ، اول دويم او دريم ټول سټېشنه به دده په زمکه کې راتلل ، حالانکه د هر سټيشن په مينځ کې ډيره فاصله وه . ددينه علاوه په بينکونو کې يې په اربونو روپۍ وې .

يو ځل په يو ځای کې دده څه ملګرو دده د وړاندې دا خبره اوکړه چې زمونږ کاروبار خراب شوې دی ، نو ده ډير د تکبر په انداز کې وويل :

نېستمنو ، ستاسو سَر ته ګوره او کاروبار ته ګوره ، دا خو زما خپل کمال دی چې دومره مالداريم ، د تاسو سره دا غم دی چې څنګه به يې ګټو او د ما سره دا سوچ دی چې په څه څيز کې به يې لږوم ؟ (نورې د تکبر نه ډکې خبرې يې هم اوکړې) .

الله تعالی ته دده دا د تکبّر نه ډکې خبرې خوښې نه شوې ، يو څو مياشتې پس وفات شو .

---

(١) وحكي أنّ رجلًا جلس يومًا يأكلُ هو و زوجته وبين أيديهما دجاجة مشوية. فوقف سائل ببابه. فخرج إليه وانتهره. فذهب. فاتّفق بعد ذلك أنّ الرجل افتقر وزالت نعمته. وطلق زوجته. وتزوجت بعده برجل آخر. فجلس يأكل معها في بعض الأيام وبين أيديهما دجاجة مشوية. وإذا بسائل يطرق الباب. فقال الرجل لزوجته : ادفعي إليه هذه الدجاجة . فخرجت بها إليه فإذا هو زوجها الأول. فدفعت إليه الدّجاجة و رجعت وهي باكية. فسألها زوجها عن بكائها. فأخبرته أنّ السائل كانَ زوجها. وذكرت له قصتها مع ذلك السائل الذي انتهره زوجها الأول. فقال لها زوجها: أنا والله ذلك السائل. المستطرف في كل فن مستظرف ج ١ ص ١٧ الباب الأول في معاني الإسلام الفصل الثالث في الزكاة وفضلها .

(٢) اصلاحي خطبات ج٥ ص ٢١١ ، واشرف الحكايات ص ٧٧ .

همدا واقعه علامه ابن خلكان په خپل تاريخ کې هم ذکر کړې ، ذكر ابن خلكان في تاريخه أنّ رجلًا كان يَأكُلُ دَجاجةً مع زوجته فجاء سائلٌ فردّه خائبًا . ثم بعد مدة ذَهَبَ مالُه وطلّق زوجته . فتَزَوَّجَتْ غيره . فبينما هُمَا ذات ليلة يأكلانِ دجاجة إذ جاءهما سائلٌ فقال لها : إدْفَعِيْ إليه الدّجاجة . فدفعتها إليه فإذا هُوَ زوجُها الاوّل . فأخبَرَتْ زوجَها الثاني . فقال : والله أنا السائلُ الاولُ الذي ردّني خائبًا . نزهة المجالس ج ١ ص ٢٨١ .

دده نه يو ځوان ځوي پاتې شو.

(کله چې په ځوان کس باندې د پلار سورې نه وي او د کروړونو روپو مالک وي نو بيا دده ډير دوستان پيدا شي، او تکبّر په کې پيدا شي)

ددې کس لوچک ملګرو دا د ځان سره په شراب، کباب او جَواري باندې راواړول. ځان سره يې لاهور او کراچۍ ته بوتلو، هلته يې په عياشۍ او جواري کې ډيرې روپۍ اوبائللې.

بيا چا ورته وويل چې د پاکستان نه بهر ته ځو، نو بِنکاک ته لاړ، هلته يې عياشي او جواري شروع کړه، په بينکونو کې يې چې څومره روپۍ وې هغه ټولې يې په جواري کې اوبائيللې، بيا يې د زمکې په خرڅولو شروع اوکړه، ټوله زمکه يې د جواري او عياشۍ په وجه خرڅه کړه، آخر دا چې په کوم کور کې اوسيدو هغه يې هم خرڅ کړو.

بيا ورسره د اوسيدو د پاره کور نه ؤ او د خوراک د پاره ورسره روپۍ نه وې، د ډيرې مجبورۍ په وجه يې سوال شروع کړو.

اتفاقي خبره دا وه چې په کوم ځای کې دده پلار د تکبّر خبره کړې وه دا ځوي يې په هماغه ځای کې ولاړ ؤ او د خلقو نه يې سوال کولو.

الله تعالی دې مونږ ټول د تکبّر نه اوساتي. (١)

د تکبّر سزا سمدستي ملاويدل

امام ابوحنيفه رَحِمَهُ اللهُ د تکبّر او غرور په باره کې يوه عجيبه خبره فرمايلې ده چې:

د اکثره ګناهونو په سزا کې تأخير کولې شي خو تکبّر داسې ګناه ده چې ددې سزا انسان ته سمدستي ورکولې شي، هغه دا چې مُتکبّر د خلقو په نظرونو کې سمدستي سپکيږي (او ذليله کيږي). (٢)

د تکبّر په وجه سمدستي قد وړوکې کيدل

بعضې وخت الله تعالی مُتکبّر ته په دُنيا کې سمدستي داسې سخته سزا ورکوي چې نور خلق ورنه عبرت واخلي.

---

(١) الله ولے کے تڑپا دينے والے واقعات ج٢ ص٢٣٨.

(٢) مواعظ حسنه لمولانا محمد ادريس کاندهلوي رحمه الله.

حافظ ابن کثير رَحِمَهُ اللهُ په " تفسير ابن کثير " کې دا واقعه رانقل کړې :

نوفل بن مساحق رَحِمَهُ اللهُ فرمايي چې ما د نجران په جُمات کې يو کس اُوليد چې ښائسته قد يې ؤ او ډير زيات ښکلې ؤ ، نو ما هغه ته وَرکتل او د هغه په اُوږد قد او ښائست مې تعجب کول. هغه د ما نه پوښتنه اوکړه :

مَالَكَ تَنْظُرُ إِلَيَّ ؟ ته ماته ولې راګورې ؟

ما ورته وويل : أَعْجَبُ مِنْ جَمَالِكَ وَكَمَالِكَ . زه ستا د ښائست او کمال په وجه تعجب کوم. (چې الله تعالى درته ښائسته ځواني ، ښائسته اُوږد قد او ښائسته بدن درکړې دی) هغه (د ډير تکبّر په وجه) وويل :

إِنَّ اللهَ لَيَعْجَبُ مِنِّي . بيشکه الله تعالى هم زما دې ښائست ته تعجب کوي . (نَعُوْذُ بِاللهِ) .

نوفل بن مساحق رَحِمَهُ اللهُ وايي :

فَمَا زَالَ يَنْقُصُ وَيَنْقُصُ حَتَّى صَارَ بِطُوْلِ الشِّبْرِ . فَأَخَذَهُ بَعْضُ قَرَابَتِهِ فِي كُمِّهِ وَذَهَبَ .

دا کس (د تکبّر خبرې کولو په وجه) مسلسل همداسې راکميدو (يعنى رنګ يې بدل شو او قد يې په راکميدو شو) تر دې چې قد يې يو لويشت پاتې شو ، يا دده بعضې نزدې رِشته دار دا د ځان سره په لستونې کې واچول او وې وړو .(١)

عبرت : که دا واقعه يقيني همداسې وي نو بيا ډيره د عبرت نه ډکه ده ، په کار ده چې مُتکبّرين د دينه عبرت واخلي .

د يو مُتکبّر بادشاه مرګ

حافظ ابو نعيم رَحِمَهُ اللهُ په " حلية الأولياء " کې او امام غزالي رَحِمَهُ اللهُ په " احياء العلوم "

---

(١) وَقَدْ ذَكَرَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْذِرِ فِي كِتَابِ الْعَجَائِبِ الْغَرِيْبَةِ بِسَنَدِهِ عَنْ نَوْفَلِ بْنِ مُسَاحِقٍ رَحِمَهُ اللهُ قَالَ : رَأَيْتُ شَابًّا فِي مَسْجِدِ نَجْرَانَ. فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهِ وَأَتَعَجَّبُ مِنْ طُوْلِهِ وَتَمَامِهِ وَجَمَالِهِ . فَقَالَ : مَالَكَ تَنْظُرُ إِلَيَّ؟ فَقُلْتُ : أَعْجَبُ مِنْ جَمَالِكَ وَكَمَالِكَ . فَقَالَ : إِنَّ اللهَ لَيَعْجَبُ مِنِّي . قَالَ : فَمَا زَالَ يَنْقُصُ وَيَنْقُصُ حَتَّى صَارَ بِطُوْلِ الشِّبْرِ . فَأَخَذَهُ بَعْضُ قَرَابَتِهِ فِي كُمِّهِ وَذَهَبَ . تفسير ابن كثير (تفسير القرآن العظيم) ج ٦ ص ٢٥٦ سورة القصص في تفسير آية ٨١ .

کې دا واقعه رانقل کړې :

وهب بن مُنبه رَحِمَهُ اللهُ فرمايي چې د دُنيا په بادشاهانو کې يو بادشاه ؤ هغه يو ځل اراده اوکړه چې د خپلې زمکې ليدلو له لاړ شي ، نو د اغوستلو د پاره يې ځان له ښه جامې راأوغوښتې ، پس ده ته يوه جوړه جامې راوړې شوې ، خو دده خوښې نه شوې. ده نورې ډيرې قيمتي جامې راأوغوښتې خو هغه يې هم خوښې نه شوې ، آخر يې يوه جوړه جامې خوښې شوې هغه يې واغوستې .

بيا يې وويل : ماته ښه سوَرلۍ راولئ . هغوی ورته يوه سَورلۍ راوسته خو دده خوښه نه شوه ، نورې قيمتي سوَرلۍ يې راأوغوښتې ، په هغې کې يې هم خوښه نه شوه ، آخر يوه سوَرلي يې خوښه شوه ، په هغې باندې سور شو .

په دې وخت کې اِبليس راغی او دده په پوزه کې يې يو پُوکې اوکړو چې ددې په وجه په ده کې تکبّر پيدا شو .

کله چې دا د لښکر سره خپلې زمکې طرف ته روان شو نو د تللو په وخت يې خپل سَر د ډير غرور او تکبّر په وجه اُوچت کړې ؤ ، لاندې خلقو طرف ته يې کتل نه خوښول .

په لاره کې ورته يو کمزوري شکل و شباهت واله کس مخې ته راغی ، په دې بادشاه باندې يې سلام واچول ، خو ده د ډير تکبّر په وجه د سلام جواب ورنکړو ، هغه طرف ته يې وَرأو نه کتل . هغه کس ورته وويل :

إِنَّهُ لِيْ إِلَيْكَ حَاجَةٌ. زما د تا سره کار دی .

بادشاه د هغه خبره وا نه وريده . هغه راغی او ددې بادشاه د آس واګې يې اُونيولې .

ده ورته وويل : زما د آس واګې پريږده تا زما د وړاندې داسې (سخت) جُرم اوکړو چې تر اُوسه دا چاندې کړې .

هغه ورته وويل : زما د تا سره کار دی رانښکته شه او خبرې راسره اوکړه .

بادشاه ورته وويل : اوس درسره خبرې نشم کولې . هغه کس د بادشاه د آس واګې په زُوره رانښکلې ، کله چې ده اُوليد چې زما د آس واګې يې رانښکلې نو ورته وې ويل :

ستا څه حاجت دی ؟ هغه ورته وويل : دا د راز خبره ده پټه يې درته کوم . بادشاه ورته سَر ورښکته کړو نو هغه ورته وويل :

أَنَا مَلَكُ الْمَوْتِ. زه مَلَکُ الموت (عزرائيل) يم.

دې اَوريدو سره د بادشاه رنګ زيړ شو او ژبه يې اُونخته، بيا يې وويل: ما پرېږده چې زه د کومې زمکې ليدلو د پاره راأوتې يم هغه به اُوګورم، چې کله واپس راشم نو بيا ته خپل کار اوکړه. هغه ورته وويل:

وَاللهِ لَا تَرَى أَرْضَكَ أَبَدًا. وَلَا وَاللهِ لَا تَرْجِعُ مِنْ مَوْكِبِكَ هٰذَا أَبَدًا.

قسَم په الله، ته به هيڅ کله خپله زمکه او نه ګورې، او نه به هيڅ کله ددې ځای نه واپس شې.

بادشاه ورته وويل: ما پرېږده چې زه کور ته لاړ شم که په کور کې څه کار وي هغه به اوکړم. هغه ورته وويل: لَا وَاللهِ لَا تَرَى أَهْلَكَ وَلَقَلَكَ أَبَدًا.

نه، قسَم په الله، چې ته به خپل کور او خپل مال و دولت هيڅ کله او نه ګورې.

پس مَلَکُ الموت دده رُوح د همدې سوَرلۍ د پاسه قبض کړو:

فَخَرَّ كَأَنَّهُ خَشَبَةٌ. دا د سوَرلۍ نه د لرګي په شان ښکته راأوغورځيد.

(ملک الموت دې متکبّر بادشاه ته د هيڅ کار کولو اجازت ورنکړو).

د نېک سړي مرګ: بيا ملک الموت يو مؤمن بنده ته ورغی، په هغه باندې يې سلام واچول، هغه د سلام جواب ورکړو، ده ورته وويل: إِنَّ لِيْ إِلَيْكَ حَاجَةً. زما د تاسره کار دی هغه ورته وويل: راشه خپل حاجت دې ذکر کړه. ده ورته وويل: دا زما او ستا په مينځ کې د راز خبره ده. نو هغه ورته غوږ رانزدې کړو چې پټه خبره راته اوکړه:

نو ده ورته پټ وويل:

أَنَا مَلَكُ الْمَوْتِ. زه مَلَکُ الموت (عزرائيل) يم.

هغه ورته وويل: په خېر راغلی، هر کله راشی، ما خو ډېره زمانه ستا اِنتظار اوکړو، قسَم په الله زما ستا د ملاقات ډېر شوق ؤ.

ملکُ الموت ورته وويل: اِقْضِ حَاجَتَكَ الَّتِيْ خَرَجْتَ لَهَا.

د کوم کار پسې چې ته راأوتې يې هغه پوره کړه. هغه ورته وويل:

مَا لِيْ حَاجَةٌ أَكْبَرُ عِنْدِيْ وَلَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ لِقَاءِ اللهِ .

ماته د الله ﷻ د ملاقات نه علاوه بل غټ او محبوب حاجت نشته .

ملکُ الموت ورته وويل : ته ځانته غوره کړه چې زه په کوم حالت کې ستا رُوح قبض کړم ؟ هغه ورته وويل : آيا ستا په دې باندې قدرت شته ؟ ملک الموت ورته وويل :

نَعَمْ أُمِرْتُ بِذٰلِكَ .

آو ، ماته ددې حُکم شوی (چې زه ستا د مرضۍ په حالت کې رُوح واخلم) .

هغه وويل : ډيره ښه ده . پس هغه پاڅيد ، اودس يې اوکړو ، بيا يې مونځ شروع کړو ، رکوع يې اوکړه ، بيا يې سجده اوکړه ، کله چې ملکُ الموت هغه د سجدې په حالت کې اُوليد نو د هغه رُوح يې قبض کړو . (١)

---

(١) عَنْ وَهْبِ بْنِ مُنَبِّهٍ رَحِمَهُ اللهُ . يَقُوْلُ : كَانَ مَلِكٌ مِنْ مُلُوْكِ الْأَرْضِ أَرَادَ أَنْ يَرْكَبَ إِلَى الْأَرْضِ فَدَعَا بِثِيَابٍ يَلْبَسُهَا . فَجِيْءَ بِثِيَابٍ فَلَمْ تُعْجِبْهُ . فَقَالَ: اِئْتُوْنِيْ بِثِيَابٍ كَذَا وَكَذَا حَتّٰى عَدَّ أَصْنَافًا مِنَ الثِّيَابِ كُلُّ ذٰلِكَ لَايُعْجِبُهُ حَتّٰى جِيْءَ بِثِيَابٍ وَافَقَتْهُ فَلَبِسَهَا . ثُمَّ قَالَ : جِيْئُوْنِيْ بِدَابَّةٍ كَذَا . فَجِيْءَ بِهَا فَلَمْ تُعْجِبْهُ . ثُمَّ قَالَ : جِيْئُوْنِيْ بِدَابَّةٍ كَذَا . فَجِيْءَ بِهَا فَلَمْ تُعْجِبْهُ حَتّٰى جِيْءَ بِدَابَّةٍ وَافَقَتْهُ فَرَكِبَهَا . فَلَمَّا رَكِبَهَا جَاءَ إِبْلِيْسُ فَنَفَخَ فِيْ مَنْخَرِهِ نَفْخَةً فَعَلَاهُ كِبْرًا . قَالَ : وَسَارَ وَسَارَتِ الْخُيُوْلُ مَعَهُ . قَالَ فَهُوَ رَافِعٌ رَأْسَهُ لَا يَنْظُرُ إِلَى النَّاسِ كِبْرًا وَعِظَمًا . فَجَاءَهُ رَجُلٌ ضَعِيْفُ رَثُّ الْهَيْئَةِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ وَلَمْ يَنْظُرْ إِلَيْهِ . فَقَالَ لَهُ : إِنَّهُ لِيْ إِلَيْكَ حَاجَةٌ فَلَمْ يَسْمَعْ كَلَامَهُ . قَالَ فَجَاءَ حَتّٰى أَخَذَ بِلِجَامِ دَابَّتِهِ . فَقَالَ : أَرْسِلْ لِجَامَ دَابَّتِيْ فَقَدْ تَعَاظَمْتَ مِنِّيْ أَمْرًا لَمْ يَتَعَاظَمْهُ مِنِّيْ أَحَدٌ . قَالَ : إِنَّ لِيْ إِلَيْكَ حَاجَةً . قَالَ : أَنْزِلْ فَتَلَقَّانِيْ . قَالَ : لَا الْآنَ . قَالَ : فَقَهَرَهُ عَلٰى لِجَامِ دَابَّتِهِ فَلَمَّا رَأَى أَنَّهُ قَدْ قَهَرَهُ . قَالَ : حَاجَتُكَ ؟ قَالَ : إِنَّهَا سِرٌّ أُرِيْدُ أَنْ أُسِرَّهَا إِلَيْكَ . قَالَ : فَأَدْنٰى رَأْسَهُ إِلَيْهِ . فَسَارَّهُ قَالَ : أَنَا مَلَكُ الْمَوْتِ . قَالَ : فَانْقَطَعَ وَتَغَيَّرَ لَوْنُهُ وَاضْطَرَبَ لِسَانُهُ . ثُمَّ قَالَ : دَعْنِيْ حَتّٰى آتِيَ أَرْضِيْ هٰذِهِ الَّتِيْ خَرَجْتُ إِلَيْهَا وَأَرْجِعُ مِنْ مَرْكِبِيْ ثُمَّ تَمْضِيْ فِيْ أَمْرِكَ . قَالَ : وَاللهِ لَا تَرٰى أَرْضَكَ أَبَدًا . وَلَا وَاللهِ لَا تَرْجِعُ مِنْ مَرْكِبِكَ هٰذَا أَبَدًا . قَالَ دَعْنِيْ حَتّٰى أَرْجِعَ إِلٰى أَهْلِيْ فَأَقْضِيْ حَاجَةً إِنْ كَانَتْ قَالَ : لَا وَاللهِ لَا تَرٰى أَهْلَكَ وَلَتَقْتُلَنَّكَ أَبَدًا . قَالَ فَقَبَضَ رُوْحَهُ مَكَانَهُ فَخَرَّ كَأَنَّهُ خَشَبَةٌ .

قَالَ الْجُرَيْرِيُّ : وَبَلَغَنِيْ أَيْضًا أَنَّهُ لَقِيَ عَبْدًا مُؤْمِنًا فِيْ تِلْكَ الْحَالِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ ←←←←←←←←←←←←

فائده : ددې واقعې نه معلومه شوه چې مَلَكُ الموت د الله تعالى په حُكم باندې د مُتكبّر سره سختي كوي ، او د عاجزي كوونكي بنده سره د الله ﷻ په حُكم باندې نرمي كوي.

فرښتې د الله ﷻ نه ويريږي او تكبّر نه كوي

باوجود ددينه چې فرښتې د الله ﷻ نافرماني نه كوي ، د هغه په عبادت كې مصروفه وي ، بيا خاصكر مُقرّبو فرښتو ته خو الله ﷻ ډير قوّت وركړى خو ددې باوجود بيا هم تكبّر نه كوي . (١)

بلكه كله چې ابليس لعنتي كړې شو او د كله نه چې د جهنم اُور پيدا شوى نو د هاغې وخت نه را په ديخوا فرښتې د الله تعالى د غضب او عذاب نه ډيرې ويريږي ، حتّى چې ځنو فرښتو د اُور پيدا كيدو نه پس د الله ﷻ د عذاب د يَرې نه ندې خندلي . (٢)

←←← فَرَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ فَقَالَ : إِنَّ لِيْ إِلَيْكَ حَاجَةً . قَالَ : هَلُمَّ فَاذْكُرْ حَاجَتَكَ . قَالَ : إِنَّهَا سِرٌّ فِيْمَا بَيْنِيْ وَبَيْنَكَ . قَالَ فَأَدْنٰى إِلَيْهِ رَأْسَهُ لِيُسَارِّهِ بِحَاجَتِهِ فَسَارَّهُ . فَقَالَ : أَنَا مَلَكُ الْمَوْتِ . قَالَ : مَرْحَبًا وَأَهْلًا مَرْحَبًا بِمَنْ طَالَتْ غَيْبَتُهُ عَلَيَّ فَوَاللهِ مَا كَانَ فِي الْأَرْضِ غَائِبٌ أَحَبُّ إِلَيَّ أَنْ أَلْقَاهُ مِنْكَ . قَالَ : فَقَالَ لَهُ مَلَكُ الْمَوْتِ : اِقْضِ حَاجَتَكَ الَّتِيْ خَرَجْتَ لَهَا . قَالَ : مَا لِيْ حَاجَةٌ أَكْبَرُ عِنْدِيْ وَلَا أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ لِقَاءِ اللهِ . قَالَ : فَاخْتَرْ عَلٰى أَيِّ شَيْءٍ أَقْبِضُ رُوْحَكَ . قَالَ : وَتَقْدِرُ عَلٰى ذٰلِكَ ؟ قَالَ : نَعَمْ أُمِرْتُ بِذٰلِكَ . قَالَ : نَعَمْ إِذَا قَامَ وَتَوَضَّأَ ثُمَّ رَكَعَ وَسَجَدَ . فَلَمَّا رَآهُ سَاجِدًا قَبَضَ رُوْحَهُ . حلية الأولياء وطبقات الأصفياء ج ٦ ص ٢٠٢ ، احياء علوم الدين ج٣ ص ٤٦٧ بيان الحشر عند لقاء ملك الموت بحكايات يعرب لسان الحال عنها

(١) په قرآن كريم كې ذكر دي : ﴿ وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ دَآبَّةٍ وَّالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ ۝ يَخَافُوْنَ رَبَّهُمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُوْنَ مَا يُؤْمَرُوْنَ ﴾ . النحل آية ٤٩ ، ٥٠

(٢) عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ . عَنْ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ لِجِبْرِيْلَ : مَا لِيْ لَمْ أَرَ مِيْكَائِيْلَ ضَاحِكًا قَطُّ ؟ قَالَ : مَا ضَحِكَ مِيْكَائِيْلُ مُنْذُ خُلِقَتِ النَّارُ . مسند احمد رقم الحديث ١٣٣٤٣ ، الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٥٥٣٠ كتاب صفة الجنّة والنّار التّرهيب من النّار أعاذنا الله منها بمنه وكرمه ، نزهة الناظرين كتاب الرجاء والخوف ص ٥٥٦ . الزواجر عن اقتراف الكبائر ج٢ ص ٣١٧ الأمر الثالث في ذكر النّار وما يتعلّق بها .
وفي رواية : أَنَّهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : «يَا جِبْرِيْلُ ! مَا لِيْ لَا أَرٰى مِيْكَائِيْلَ ضَاحِكًا ؟ →→→→

نو چې کله باوجود ددې دومره لوي قوّت نه فرښتې تکبّر نه کوي نو بيا ولې مونږ تکبّر اوکړو ؟

د تکبر په وجه د آخرې خاتمې خرابيدو خطره ده

تکبّر داسې خطرناکه ګناه ده چې ددې په وجه دا خطره شته چې د انسان آخره خاتمه خرابه شي.

د تکبر په وجه شيخ ابوعبدالله اندلسيؒ په سخت امتحان کې ګېر شو

شيخ الحديث مولانا زکريا رَحِمَهُ اللهُ په خپل کتاب " آپ بيتي" کې، حکيم الإسلام قاري محمد طيب رَحِمَهُ اللهُ او نورو معتمدو علماؤ هم په خپلو کتابونو کې دا واقعه رانقل کړې، بلکه مفتي شفيع رَحِمَهُ اللهُ په دې واقعه باندې مستقل رساله ليکلې ده.

دا واقعه د دريمې صدۍ هجري په ختميدو کې په عراق کې راپېښه شوې وه، يعنې د خيرُ القرون زمانه وه.

دا واقعه اګرچې اوږده ده خو د عبرت نه ډکه ده نو ځکه يې درته ذکر کوم:

په دې بزرګانو کې يو بزرګ ؤ، نوم يې شيخ ابوعبدالله اندلسي رَحِمَهُ اللهُ ؤ، دا د قرآن کريم او احاديثو نه عالِم ؤ، قرآن کريم يې په اووه (٧) قرأتونو (قراءت سبعه) باندې لوستلو، ديرش زره (٣٠٠٠٠) احاديث ورته ياد وو، دده په برکت باندې په زرګونو خانقاه او مدرسې آبادې وې، دده په مريدانو کې جُنيد بغدادي رَحِمَهُ اللهُ او شيخ شبلي رَحِمَهُ اللهُ هم وو.

يو ځل شيخ ابوعبدالله اندلسيؒ د خپلو زرهاؤ مريدانو سره په سفر باندې روان شو، په دې سفر کې ورسره جُنيد بغداديؒ او حضرت شبليؒ هم موجود وو.

شيخ شبلي رَحِمَهُ اللهُ په خپله دا واقعه بيانوي چې زمونږ قافله په خير او عافيت سره روانه وه، په لاره کې زمونږ تيريدل د عيسايانو په يو کلي باندې اوشو، مانځه ته وخت کم ؤ، په هغه کلي کې اوبه نه وې، نو مونږ د اوبو تلاش پسې د هغه کلي نه بهر لاړو، هلته د اوبو يو

← ← ← قال: مَا دَخَلَ مِنْكَالْيَمِنُ مُلْكَ الْخَلَائِقِ النَّارُ. وَمَا جَفَّتْ لِي عَيْنٌ مُلْكَ الْخَلَائِقِ جَهَنَّمُ مَخَافَةَ أَنْ أَعْصِيَ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ فَيَجْعَلَنِي فِيهَا. الزواجر عن اقتراف الكبائر ج ١ ص ٣٠ لحاتمة في التحذير من شنائع المعاصي كبيرها وصغيرها.

کوهي ؤ ، څه جينکو ورنه لوخي ډکول ، د شيخ ابوعبدالله اُندلسيؒ نظر په دوی کې په يوه جينۍ باندې پريوت ، د هغې سره يې څه خبرې اوکړې ، زمونږ د شيخ حالت بدل شو ، په زمکه کيناست ، سَر يې تيټ کړو ، پوره درې (٣) ورځې په هماغه ځای باندې ناست ؤ او سَر يې تيټ کړې ؤ ، نه يې څه خوړل ، نه يې څه څکل او نه يې د چا سره څه خبرې کولې ، مونږ ټول د قافلې واله سخت خفه وو چې دا څه اُوشو ؟

حضرت شبلي رَحِمَهُ اللهُ فرمايي چې آخر ما په دريمه ورځ باندې زړه وَرتيا اوکړه او د شيخ نه مې پوښتنه اوکړه :

حضرت ! ستاسو په حالت باندې دا ټول مريدان خفه دي ، تاسو خبرې اوکړئ چې دا څه اوشو او څه واقعه درته راپېښه شوه ؟

شيخ ابوعبدالله اُندلسيؒ وويل : درې ورځې مخکې په دې کوهي باندې ما يوه جينۍ ليدلې وه او خبرې مې ورسره شوې وی د هغې محبت په ما باندې داسې غالب شوی چې زما په ټول اَندامونو باندې د هغې تسلّط دی ، زه اوس ددې ځای نه نشم تللی .

حضرت شبلي رَحِمَهُ اللهُ ورته وويل : حضرت ! تاسو د غوند عراق واله پير او مُرشِد يَې ، ستاسو د مريدانو تعداد د دولس زره (١٢٠٠٠) نه هم زيات دی ، د قرآن کريم په خاطر مونږ ټول مه رَسواء کوه .

شيخ ابوعبدالله اُندلسي ورته وويل : د مانه ولايت او بزرګي سَلب شوی ، د مانه د هدايت علامې پورته شوې ، زما په باره کې د تقدير فيصله شوی ، اوس دا زما په اِختيار کې نده . دا يې وويل او په ژړا شو .

حضرت شبلي رَحِمَهُ اللهُ فرمايي : په دې اَوريدو سره مونږ ټول سخت خفه شو او د ډير خفګان نه مو دومره اُوژړل چې زمونږ په ژړا سره زمکه هم لمده شوه .

آخر مونږ مجبور شو شيخ مو په همدغه ځای باندې پريخود او مونږ ټول ورنه بغداد ته واپس راغلو ، بغداد ته په راتلو سره چې کله نور خلق ددې واقعې نه خبر شو نو ډير خفه شو ، د شيخ ابوعبدالله اُندلسيؒ بعضې مريدان دومره خفه شو چې د سخت خفګان د وجې وفات شو .

د شيخ په برکت چې څومره خانقاه او مدارِس آباد وو هغه ټول خراب او بند شو ، ټول نِظام

ګډ وَد شو . د شيخ مريدانو د الله ﷻ نه په ډيره عاجزۍ سره دُعا اوغوښته چې :

اې الله ! زمونږ د شيخ زړه واپس ديخوا راواړوه ، او دوباره ورته هدايت اوکړه .

حضرت شبلي رَحِمَهُ اللهُ فرمايي چې په دې دَوران کې يو کال تېر شو .

آخر يو کال پس مونږ څه ملګرو سره مشوره اوکړه چې د شيخ ابوعبدالله اُندلسيْ اَحوال معلومول په کار دي ، چې اوس په څه حالت کې ؤ ؟ نو مونږ واپس هماغه کلي ته لاړو په کوم کې چې مونږ هغه پريخې ؤ ، د هغه کلي خلقو نه مو د هغه متعلق پوښتنه اوکړه . نو هغوی راته وويل : هغه خو په ځنګل کې خِنزيران څرَوي .

مونږ وويل : مَعَاذ الله ، دا ولې ؟ هغوی وويل : د هغه په زړه کې دلته د يوې جينۍ سره محبت پيدا شوې ؤ ، د جينۍ پلار ته يې د نکاح پيغام ورأوليږل (چې داماته په نکاح راکړه) .

نو د جينۍ پلار دا پيغام په دې شرط باندې منظور کړو چې ته به په ځنګل کې زمونږ خِنزيران څرَوی . نو اوس هغه په هره ورځ باندې ځنګل ته خِنزيران د څرولو دپاره بوځي .

مونږ چې دا خبره واوريده نو د خفګان نه مو ډير اُوژړل ، آخر مونږ هم ځنګل ته ورغلو ، نو خپل شيخ مو په داسې حالت کې اُوليد چې په سَر باندې يې د عيسايانو ټوپۍ وه ، په مَلا باندې زنار تړلې ؤ (کوم چې د عيسايانو نخه ده) ، او په کومه اَمساء باندې به چې ده مونږ ته د تقرير کولو په دَوران کې اَټک لېولې ؤ نو په هماغه اَمساء باندې يې اوس اَټک لېولې ؤ او د خنزيرانو څرَولو ته ولاړ ؤ .

هغه چې مونږ اُوليدو نو سَر يې ښکته کړو ، مونږ ورباندې سلام واچول ، هغه په کمزوري آواز باندې د سلام جواب راکړو .

حضرت شبلي رَحِمَهُ اللهُ فرمايي چې ما ورته وويل : اې شيخ ! د قرآن کريم او تفاسيرو د ډير علم باوجود يا هم ستا دا حال دی ؟ هغه راته وويل :

زما ورونو ! دا زما د وَس خبره نده ، الله تعالی چې څه غوښتل هماغسې يې د ما سره اوکړل ، خپل ځان ته د نزدې کيدو باوجود يې د خپلې دَروازې نه راأوشړلم ، د الله ﷻ فيصله څوک نشي مُؤَخّر کولی ، تاس د الله ﷻ د قهر او غضب نه اُوويريږئ ، او په خپل عِلم باندې غرور مه کوئ .

ددينه پس شيخ آسمان طرف ته اوکتل او وې ويل :

اې الله ! زما خو په تا باندې داسې ګمان نه ؤ چې ته به ما داسې ذليل و خوار کوی ، او د خپل دَر نه به مې شړی .

دا يې وويل او په زُوره زُوره يې اوژړل ، مونږ هم د شيخ سره يو ځای اوژړل ، خنزيرانو چې زمونږ ژړا واوريده نو هغوی هم ټول راجمع شو او د هغوی د سترګو نه هم اوښکې تللې

حضرت شبلي رَحِمَهُ اللهُ فرمايي چې ما شيخ ته وويل : تاته خو قرآن کريم په اُووه (٧) قِراءتونو باندې ياد ؤ نو آيا اوس هم درته قرآن مجيد ياد دی ؟

شيخ راته وويل : ماته په ټول قرآن مجيد کې صرف دوه آيتونه ياد دي ، نور رانه ټول هېر شوې دی ، يو آيت دادی :

﴿ وَمَنْ يُّهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّكْرِمٍ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاۗءُ ﴾ . (١)

ترجمه : او څوک چې الله تعالی ذليله کړي نو هغه له څوک عزت ورکوونکی نشته ، بيشکه الله تعالی چې څه اوغواړي هغه کوي .

او دويم آيت دادی :

﴿ وَمَنْ يَّتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْاِيْمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاۗءَ السَّبِيْلِ ﴾ . (٢)

ترجمه : او څوک چې کُفر په اِيمان باندې بدل کړي نو هغه د نېغې لارې نه ګمراه شو .

حضرت شبلي رَحِمَهُ اللهُ فرمايي چې ما ورته وويل : تاته خو ديرش زره (٣٠٠٠٠) احاديث ياد وو ، آيا په دې کې درته څه حديث اوس ياد دی ؟

هغه راته وويل : صرف يو حديث راته ياد دی ، رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمايي :

مَنْ بَدَّلَ دِيْنَهُ فَاقْتُلُوْهُ . (٣)

څوک چې خپل دِين بدل کړي نو تاسو هغه قتل کړئ .

---

(١) الحج آية ١٨ .

(٢) البقرة آية ١٠٨ .

(٣) صحيح البخاري كِتَابُ اسْتِتَابَةِ الْمُرْتَدِّينَ وَالْمُعَانِدِينَ وَقِتَالِهِمْ بَابُ حُكْمِ الْمُرْتَدِّ وَالْمُرْتَدَّةِ وَاسْتِتَابَتِهِمْ رقم الحديث ٦٩٢٢ ، و رقم الحديث ٣٠١٧ كِتَابُ الْجِهَادِ وَالسِّيَرِ بَابُ: لَا يُعَذَّبُ بِعَذَابِ اللَّهِ .

مونږ چې د شيخ دا حالت اُوليد نو د مايوسۍ په حالت کې واپس بغداد ته راروان شو ، درې (٣) ورځې مو سفر اوکړو ، په دريمه ورځ چې مونږ په لاره راروان وو نو په لاره کې يو نهر مخې ته راغی ، نو مونږ اُوليد چې شيخ ابوعبدالله اُندلسيؒ په دې نهر کې غُسل کړې ؤ ، د نهر نه بهَر راأووت ، او په اُوچت آواز يې شهادتين (أَشْهَدُ أَنْ لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ) ويل .

مونږ چې د خپل شيخ کلمۀ شهادت واوريده نو ډېر زيات خوشحاله شو ، ځکه الله ﷻ ورته د توبې توفيق ورکړو .

بيا مونږ د خپل شيخ سره بغداد ته روان شو ، په لاره کې مونږ د خپل شيخ نه پوښتنه اوکړه په تاسو باندې دا دومره لوي اِمتحان څنګه راغی چې يو دَم ستاسو حالت مکمل بدل شو ؟ هغه راته وويل :

کله چې مونږ د سفر په دَوران کې د عيسايانو دې کلي ته راأورسيدو او د دوی په بُت خانو او ګرجو باندې راتيريدو نو زما په زړه کې تکبّر او لويي پيدا شوه (خپل ځان مې اُوچت اوګڼړل ، دوی مې سپَک اوګڼړل ، او دا مې خپل کمال اُوګڼړل) چې مونږ مُوَحِّدين يو ، د يو الله عبادت کوو . او دا آتش پرَست ، صليب پرَست او نور بې دِينه خلق د غيرُ الله عبادت کوي ، دا کافران کم بخته جاهل او اَحمق دي چې د بې شُعوره شيانو عبادت کوي . پس کله مې چې د تکبّر دا خيال ذِهن ته راغی نو په همدغه وخت مې يو غيبي آواز واورېد :

دا اِيمان او توحيد ستا ذاتي کمال ندی بلکه دا ټول زمونږ په توفيق باندې کيږي ، آيا ته دا اِيمان په خپل اِختيار کې ګڼړی چې ددې په وجه ته دا نور خلق سپَک ګڼړی ؟ اوس به مونږ تاته دا اُوښايو .

شيخ ابوعبدالله اُندلسيؒ وايي چې ددې غيبي آواز په اَوريدو سره ما دا محسوسه کړه چې ګويا يوه مرغۍ زما د زړه نه اُووته او والوته ، دا په حقيقت کې اِيمان ؤ .... (١)

په مذکوره واقعه کې عبرت : ددې واقعې نه مونږ ته دا عبرت حاصل شو چې

---

(١) صدائے ممبر ج ٣ ص ٣٢ ، مجالس حکيم الاسلام ج ٢ ، حکيم الامت کے پسنديده واقعات ص ١٢٧ ، اکابر سلوک واحسان ص ٦٧ ، مثالی فکر انگيز واقعات ولطائف ص ٢٦ .

تکبّر او ځان خودل ډېره لويه ګناه ده ، ددې په وجه د ايمان تللو خطره ده ، شيخ ابو عبدالله اندلسيؒ په زړه کې لږ تکبّر راغلې وُ نو الله تعالی څومره سخت امتحان ورباندې راوست ، خو د خپلو مريدانو او عامو او عامو مسلمانانو په دُعا سره ورته الله ﷻ دُوباره هدايت اوکړو .

هميشه تکبّر کوونکی د جبّارينو په فهرست کې ليکلې شي

رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

لَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَذْهَبُ بِنَفْسِهِ حَتّٰى يُكْتَبَ فِي الْجَبَّارِيْنَ فَيُصِيْبُهُ مَا أَصَابَهُمْ . (١)

سړی هميشه خپل ځان په نورو باندې اوچت ګڼړي (يعنی تکبّر کوي) تر دې چې دده نوم د جبّارينو (او متکبّرينو) په فهرست کې اوليکلې شي ، پس ده ته به هم هغه سزاګانې رسيږي کومې چې هغوی ته رسيږي .

(يعنی ده ته به هم په دُنيا او آخرت کې هغه سزاګانې رسيږي کومې چې غټو ظالمانو او متکبّرينو " فرعون ، هامان او قارون " ته رسيږي) . (٢)

د تکبّر سره نېک اعمال کامله فائده نه کوي

تکبّر داسې خطرناکه بيماري ده چې ددې سره نېک اعمال کامله فائده نه کوي .

د سلمان رَحِمَهُ اللّٰهُ نه پوښتنه اوشوه چې هغه کومه ګناه ده چې د هغې سره نېک اعمال فائده نه ورکوي ؟

---

(١) سنن الترمذي أَبْوَابُ الْبِرِّ وَالصِّلَةِ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْكِبْرِ رقم الحديث ٢٠٠٠ وقال الترمذي: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ. الترغيب والترهيب للمنذري رقم الحديث ٣٣٣٠ الترغيب في التواضع والترهيب من الكبر والعجب والإفتخار ، التواضع والخمول لابن ابي الدنيا ج١ ص ٢٣٨ رقم ١٩٨ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ٣٥٨٩ ، رياض الصالحين باب تحريم الكبر والإعجاب رقم الحديث ٦١٩ ، مشكوة المصابيح باب الغضب والكبر الفصل الثاني رقم الحديث ٥١١١(٨)

(٢) (حَتّٰى يُكْتَبَ) أَيْ: اسْمُهُ أَوْ يُثْبَتَ رَسْمُهُ (فِي الْجَبَّارِيْنَ) أَيْ: فِيْ دِيْوَانِ الظَّالِمِيْنَ وَالْمُتَكَبِّرِيْنَ أَوْ مَعَهُمْ فِيْ أَسْفَلِ السَّافِلِيْنَ (فَيُصِيْبَهُ) : بِالنَّصْبِ. وَقِيْلَ بِالرَّفْعِ أَيْ: فَيَنَالُ الرَّجُلُ مِنْ بَلِيَّاتِ الدُّنْيَا وَعُقُوْبَاتِ الْعُقْبٰى (مَا أَصَابَهُمْ) أَيِ: الْجَبَّارِيْنَ كَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُوْنَ . مرقاة المفاتيح شرح مشكاة المصابيح ج٨ ص ٣١٩١ باب الغضب والكبر الفصل الثاني في تشريح حديث ٥١١١ .

هغه ورته وويل: اَلْكِبْرُ. هغه ګناه تکبّر دی.(١)

د تکبّر په وجه نېک اعمال ختميږي

تکبّر د هيچا د پاره مناسب ندي، بيا خاصکر عالِم ته د خپل عِلم او عابِد ته د خپل عبادت په وجه تکبّر ندی په کار، ځکه الله تعالی د خلقو په زړونو باندې فيصله کوي. د تکبّر په وجه د انسان نېک اعمال ختميږي.

امام غزالي رَحِمَهُ اللهُ به "احياء العلوم" دا واقعه رانقل کړی چې په بني اسرائيلو کې يو کس وُ، ډير زيات فسادي وُ، د زيات فساد په وجه به خلقو ده ته "د بني اسرائيلو خَلِيع" ويل.

همدارنګې په بني اسرائيلو کې يو بل عبادت ګزار وُ چې خلقو به هغه ته "د بني اسرائيلو عابِد" ويل.

يوه ورځ دا خَلِيع په دې عابد باندې تيريدو، (په ګرمۍ کې) د عابد د سَر د پاسه وريځ وه چې په ده يې سورې کړې وُ، نو ده د ځان سره په زړه کې وويل:

أَنَا خَلِيعُ بَنِيْ إِسْرَائِيْل وَهٰذَا عَابِدُ بَنِيْ إِسْرَائِيْلَ فَلَوْ جَلَسْتُ إِلَيْهِ لَعَلَّ اللهَ يَرْحَمُنِيْ.

زه د بني اسرائيلو خليع يم او دا د بني اسرائيلو عابِد دی، که چيرته زه د ده سره په څنګ کې کينم نو کيدې شي الله تعالی په ما باندې هم رحم اوکړي.

نو د ده سره په څنګ کې کيناست. عابد وويل:

أَنَا عَابِدُ بَنِيْ إِسْرَائِيْل وَهٰذَا خَلِيعُ بَنِيْ إِسْرَائِيْل فَكَيْفَ يَجْلِسُ إِلَيَّ؟

زه د بني اسرائيلو عابِد يم، او دا د بني اسرائيلو خليع دی، نو دا څنګه د ما سره کيني؟

نو تکبّريې اوکړو او هغه ته يې وويل: قُمْ عَنِّيْ. د ما نه پاڅه.

الله تعالی د هماغه زماني پيغمبر ته دا وَحي اوکړه:

---

(١) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ هُبَيْرَةَ. أَنَّ سَلْمَانَ سُئِلَ عَنِ السَّيِّئَةِ الَّتِيْ لَا تَنْفَعُ مَعَهَا حَسَنَةٌ. قَالَ: اَلْكِبْرُ. التواضع والخمول لابن ابي الدنيا ج ١ ص ٢٧٤ بَابُ فِي الْكِبْرِ رقم ٢٢٩. نضرة النعيم ج ١١ ص ٥٣٧٨ الكبر والعجب، احياء علوم الدين ج ٣ ص ٣٣٩.

مُرْهُمَا فَلْيَسْتَأْنِفَا الْعَمَلَ فَقَدْ غَفَرْتُ لِلْخَلِيعِ وَأَحْبَطْتُ عَمَلَ الْعَابِدِ.

ته دې دواړو ته حُکم اوکړه چې د نوي سَر نه اعمال شروع کړي ، ځکه ما خليع ته (د عاجزۍ په وجه) بخنه اوکړه ، او د عابد عمل مې (د تکبّر په وجه) ختم کړو

په يو روايت کې دا هم ذکر دي چې کومه وريځ د عابد په سَر باندې وه هغه د خليع په سَر باندې شوه . (١)

فائده : ددينه معلومه شوه چې عاجزي بهترين څيز دی ، او تکبّر ډير بَد څيز دی ، چې ددې په وجه د انسان نېک اعمال ختميږي .

د فقيرۍ باوجود تکبّر کوونکي د پاره سخته سزا

تکبّر کول دمالدار او غريب دواړو د پاره ناجائز دی خو فقير چې د فقر باوجود تکبر کوي نو دده د پاره سختې سزاګانې ذکر شوي :

١ . د مسلم شريف حديث دی ، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي :

ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ : شَيْخٌ زَانٍ، وَمَلِكٌ كَذَّابٌ ، وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ . (٢)

---

(١) روي أنّ رجلًا في بني إسرائيل كان يقال له " خليع بني إسرائيل " لكثرة فساده مرّ برجلٍ آخر يقال له " عابد بني إسرائيل " وكان على رأس العابد غمامة تظله . فلما مرّ الخليع به فقال الخليع في نفسه : أَنَا خَلِيعُ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَهٰذَا عَابِدُ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَلَوْ جَلَسْتُ إِلَيْهِ لَعَلَّ اللهَ يَرْحَمُنِي . فجلس إليه . فقال العابد : أَنَا عَابِدُ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَهٰذَا خَلِيعُ بَنِي إِسْرَائِيلَ فَكَيْفَ يَجْلِسُ إِلَيَّ؟ فأنف منه وقال له : قُمْ عَنِّي . فأوحى الله إلى نبي ذلك الزمان : مُرْهُمَا فَلْيَسْتَأْنِفَا الْعَمَلَ فَقَدْ غَفَرْتُ لِلْخَلِيعِ وَأَحْبَطْتُ عَمَلَ الْعَابِدِ . وفي رواية أخرى : فتحولت الغمامة إلى رأس الخليع . إحياء علوم الدين ج ٣ ص ٣٥٠ كتاب ذم الكبر والعجب ، الزواجر ج ١ ص ١١٩

(٢) صحيح مسلم كِتَابُ الْإِيمَانِ بَابُ بَيَانِ غِلَظِ تَحْرِيمِ إِسْبَالِ الْإِزَارِ . وَالْمَنِّ بِالْعَطِيَّةِ..... رقم الحديث ١٧٢ (١٠٧) ، مسند احمد رقم الحديث ١٠٢٢٧ ، السنن الكبرى للنسائي رقم الحديث ٧١٠٠ ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٤٤١٣ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٦١١١ ، شعب الايمان رقم الحديث ٤٠٢٢ ، و رقم الحديث ٧٨٠٦ ، مشكاة المصابيح رقم الحديث ٥١٠٩(٦) باب الغضب والكبر الفصل الاول ، مجمع الزائد رقم الحديث ٩٢٦٩ باب في الامام الكاذب ، كنز العمال رقم الحديث ٤٣٨١٩ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ١٧٨٨(٧) .

درې (٣) کسان داسې دي چې د هغوی سره به الله تعالی د قيامت په ورځ (د رضا يا بالکل) خبرې اونکړي ، نه به د هغوی تعريف اوکړي (يعنی د ګناهونو نه به يې صفا نکړي) ، نه به هغوی ته د رحمت په نظر باندې اوګوري ، او د هغوی د پاره به دَردناک عذاب وي : يو : زِناکار بوډا . دويم : دروغجن بادشاه . او دريم متکبّر فقير .

تشريح : يعنی عام طور باندې چې خلق په تکبّر کې اَخته کيږي نو هغه د مال و دولت او عُهدې په وجه باندې ، د فقير سره خو دا شيان نه وي خو چې دا بيا هم تکبّر کوي نو معلوميږي چې دده په باطن کې خباثت پروت دی .

علامه طيبي رَحِمَهُ اللهُ د حديث مطلب دا بيان کړی چې زِنا قبيحه ده خو د بوډا د پاره ډيره قبيحه ده ، دروغ بَد (قبيح) دي خو د بادشاه د پاره ډير بد دي ، تکبّر مَذموم دی خو د فقير د پاره ډير مذموم دی . (١)

٣ . يو عالِم ليکلي :

اَلتَّوَاضُعُ فِي الْخَلْقِ كُلِّهِمْ حَسَنٌ وَفِي الْأَغْنِيَاءِ أَحْسَنُ . وَالتَّكَبُّرُ فِي الْخَلْقِ كُلِّهِمْ قَبِيحٌ وَفِي الْفُقَرَاءِ أَقْبَحُ . (٢)

عاجزي په ټولو خلقو کې ښه ده خو په مالدارو کې بيا ډيره ښه ده ، او تکبّر په ټولو خلقو کې قبيح دی خو په فقيرانو کې ډير قبيح دی .

متکبر فقير به په اوّلني کسانو کې جهنم ته داخليږي

کوم فقير چې تکبّر کوي نو دا به په اوّلني کسانو کې جهنم ته داخليږي .

---

(١) (وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ) أَيْ : فَقِيرٌ مُتَكَبِّرٌ . لِأَنَّ كِبْرًا مَعَ الْعِدَامِ سَبَبِهِ فِيهِ مِنَ الْجَاهِ وَالْمَالِ يَدُلُّ عَلَى كَوْنِهِ بِالطَّبْعِ ذَمِيمًا فِي الشَّرْعِ . وَقِيلَ : اَلْمُرَادُ بِالْعَائِلِ ذُو الْعِيَالِ . فَتَكَبُّرُهُ عَنْ أَخْذِ الصَّدَقَةِ قَدْرَ مَا يَسُدُّ خَلَّتَهُ وَخَلَّةَ عِيَالِهِ لَمْ يَكُنْ إِلَّا لِاسْتِيلَاءِ هٰذِهِ الرَّذِيلَةِ عَلَيْهِ . بِحَيْثُ يَلْحَقُهُ وَعِيَالَهُ الضَّرَرُ الشَّدِيدُ مِنْ تَكَبُّرِهِ .

قَالَ الطِّيبِيُّ رَحِمَهُ اللهُ : يَعْنِي الزِّنَا قَبِيحٌ وَمِنَ الشَّيْخِ أَقْبَحُ . وَالْكَذِبُ سَمِجٌ وَمِنَ الْمَلِكِ أَسْمَجُ . وَالتَّكَبُّرُ مَذْمُومٌ وَمِنَ الْفَقِيرِ أَذَمُّ . مرقاة المفاتيح ج٨ ص ٣١٩٠ باب الغضب والكبر الفصل الاول في تشريح حديث ٥١٠٩ .

(٢) احياء علوم الدين ج٣ ص ٣٢٣ كتاب ذم الكبر والعجب ، نضرة النعيم ج ١١ ص ٥٣٧٩ الكبر والعجب

رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

.... أَوَّلُ ثَلَاثَةٍ يَدْخُلُونَ النَّارَ : أَمِيرٌ مُسَلَّطٌ ، وَذُو ثَرْوَةٍ لَا يُؤَدِّي حَقَّهُ ، وَفَقِيرٌ فَخُورٌ . (١)

اَوّلني درې کسانٌ چې ګوم به جهنم ته داخليږي په هغې کې يو ظالم بادشاه دی، دويم هغه مالدار دی چې په مال کې د الله ﷻ حق نه اداء کوي، او دريم فخر (او تکبّر) کوونکی فقير.

متکبّر فقير الله ﷻ ته ډير ناخوښه وي

علماء ليکي : إِنَّ اللهَ تَعَالَى يُبْغِضُ ثَلَاثَةَ نَفَرٍ وَبُغْضُهُ لِثَلَاثَةٍ مِنْهُمْ أَشَدُّ . أَوَّلُهَا : يُبْغِضُ الْفُسَّاقَ وَبُغْضُهُ لِلشَّيْخِ الْفَاسِقِ أَشَدُّ . وَالثَّانِي : يُبْغِضُ الْبُخَلَاءَ وَبُغْضُهُ لِلْغَنِيِّ الْبَخِيلِ أَشَدُّ . وَالثَّالِثُ : يُبْغِضُ الْمُتَكَبِّرِينَ وَبُغْضُهُ لِلْفَقِيرِ الْمُتَكَبِّرِ أَشَدُّ . (٢)

بيشکه الله تعالى د درې (٣) کسانو سره بُغض (نفرت) کوي خو د درې نورو سره د دوی نه هم ډير بُغض کوي ، اول : د فاسقانو (بَدکارانو) بُغض کوي خو د بوډا فاسق (بَدکار) سره ډير بُغض کوي . دويم : د بخيلانو سره بُغض کوي خو د مالدار بخيل سره ډير بُغض کوي . دريم : د مُتکبّرينو سره بُغض کوي خو د متکبّر فقير سره ډير بُغض کوي .

بهر حال ، په فقير کې تکبّر راتلل الله تعالى ته ډير ناخوښه دی . (٣)

---

(١) پوره حديث داسې دی : أَوَّلُ ثَلَاثَةٍ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ : الشَّهِيدُ . وَرَجُلٌ مُتَعَفِّفٌ ذُو عِيَالٍ . وَعَبْدٌ أَحْسَنَ عِبَادَةَ رَبِّهِ وَأَدَّى حَقَّ مَوْلَاهُ . وَأَوَّلُ ثَلَاثَةٍ يَدْخُلُونَ النَّارَ : أَمِيرٌ مُسَلَّطٌ . وَذُو ثَرْوَةٍ لَا يُؤَدِّي حَقَّهُ . وَفَقِيرٌ فَخُورٌ . مصنف ابن ابي شيبة رقم الحديث ١٩٣٣٥ ، و رقم الحديث ٣٥٩٦٩ ، مسند احمد رقم الحديث ٩٢٩٢ ، و رقم الحديث ١٠٢٠٥ ، مسند ابي داؤد الطيالسي رقم الحديث ٢٦٩٠ ، صحيح ابن خزيمة رقم الحديث ٢٢٤٩ ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٣٦٥٦ ، شعب الايمان رقم الحديث ٣٠٦٣ ، و رقم الحديث ٨٢٣٦ ، معجم ابن عساكر رقم الحديث ٥٢١ ، الكبائر للذهبي ج١ ص ٣٣ ، الزواجر ج ١ ص ٢٨٠ ، كنز العمال رقم الحديث ٤٣٢٦٢ .

(٢) تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ص ١٨٤ بَابُ الْكِبْرِ

(٣) قَالَ بَعْضُ الْحُكَمَاءِ : عَشْرُ خِصَالٍ يُبْغِضُهَا اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى مِنْ عَشَرَةِ أَنْفُسٍ : اَلْبُخْلُ مِنَ الْأَغْنِيَاءِ . وَالْكِبْرُ مِنَ الْفُقَرَاءِ . وَالطَّمَعُ مِنَ الْعُلَمَاءِ . وَقِلَّةُ الْحَيَاءِ مِنَ النِّسَاءِ . وَحُبُّ الدُّنْيَا مِنَ الشُّيُوخِ . وَالْكَسَلُ مِنَ الشَّبَابِ . وَالْجَوْرُ مِنَ السُّلْطَانِ . وَالْجُبْنُ مِنَ الْغُزَاةِ . وَالْعُجْبُ مِنَ الزُّهَّادِ . وَالرِّيَاءُ مِنَ الْعُبَّادِ . منهات ابن حجر عسقلاني باب العشاري ص ١٠٣ .

ښائسته کپړې او ښائسته څپلۍ اچول تکبر ندی

په دې خبره ځان پوهه کړئ چې ښائسته قيمتي جامې اغوستل ، يا ښائسته څپلۍ استعمالول يا په قيمتي ګاډي کې ګرځيدلو ته تکبّر نه وايي ، بلکه تکبّر ديته وايي چې انسان د حق نه اِنکار کوي ، خپل ځان لوي ګڼري ، او نورو مسلمانان ورته سپک ښکاري .

١ . په مسلم شريف کې دا خبره صراحةً ذکر ده ، حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه فرمايي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم اوفرمايل :

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِيْ قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ .

هغه کس به جنت ته نه داخليږي چې د هغه په زړه کې يوه ذرّه برابر تکبّر وي .

يو سړي عرض اوکړو : اې د الله رسوله ! که يو سړی دا خوښوي چې د هغه جامې دې ښه وي ، او د هغه څپلۍ دې ښه وي (نو آيا دا هم په تکبر کې راځي ؟) .

رسولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته اوفرمايل :

إِنَّ اللهَ جَمِيْلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ . اَلْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمْطُ النَّاسِ .

بيشکه الله تعالى جَميل دی او جمال خوښوي ، تکبّر دادی چې انسان د حق نه اِنکار کوي او خلقو ته په سپک نظر باندې ګوري . (١)

فائده : په دې حديث کې صراحةً دا خبره ذکر شوه چې که يو کس خلقو ته د ځان خودلو

---

(١) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ رضي الله عنه ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِيْ قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبْرٍ » قَالَ رَجُلٌ : إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُوْنَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ حَسَنَةً . قَالَ : « إِنَّ اللهَ جَمِيْلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ . اَلْكِبْرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمْطُ النَّاسِ » . صحيح مسلم كِتَابُ الْإِيْمَانِ بَابُ تَحْرِيْمِ الْكِبْرِ وَبَيَانِهِ رقم الحديث ١٤٧(٩١) . و رقم الحديث ١٤٩(٩١) . سنن الترمذي أَبْوَابُ الْبِرِّ وَالصِّلَةِ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْكِبْرِ رقم الحديث ١٩٩٩ ، مسند احمد رقم الحديث ٣٩٢٧ ، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٥٢٦٦ ، الاداب للبيهقي رقم الحديث ٤٨٩ ، شعب الايمان رقم الحديث ٥٧٨٢ ، شرح السنة للبغوي رقم الحديث ٣٥٨٧ باب الكبر ووعيد المتكبرين . مشكوة المصابيح بَابُ الْغَضَبِ وَالْكِبْرِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ رقم الحديث ٥١٠٨(٥) ، كنز العمال رقم الحديث ٧٧٤٧ ، صحيح الترغيب و الترهيب رقم الحديث ٢٩١٢(٢٣)

نه بغير هر وخت ښه لباس اغوستل يا ښه څپلۍ په خپو کول خوښوي نو دا په تکبّر کې نه راځي ، بلکه تکبّر دادی چې انسان د حَق خبرې نه اِنکار کوي ، او نور خلق ورته سپک ښکاري.

دې کس د نبي عليه السلام نه دا پوښتنه ځکه اوکړه چې ده د متکبّرينو خلقو دا عادت ليدلې ؤ چې هغوی د فخر واله ښائسته جامې اچوي نو دده په ذهن کې دا سوال پيدا شو چې کيدې شي دا ښه لباس اغوستل يا ښه څپلۍ په خپو کول به په تکبّر کې داخلې وي ، نو نبي عليه السلام ورته پوره وضاحت اوکړو چې ښائسته جامو او ښائسته څپلو ته تکبّر نه وايي بلکه د تکبّر حقيقت دادی چې انسان د حق خبرې نه اِنکار کوي ، خپل ځان اُوچت ګڼړي او نور خلق ورته سپک ښکاري . (١)

همدا شان مضمون په نورو احاديثو کې هم ذکر شوی . (٢)

---

(١) (إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ حَسَنًا) أَيْ: مِنْ غَيْرِ أَنْ يُرَاعِيَ نَظَرَ الْخَلْقِ وَمَا يَتَرَتَّبُ عَلَيْهِ مِنَ الْكِبْرِ وَالْخُيَلَاءِ وَالسُّمْعَةِ وَالرِّيَاءِ. وَعَلَامَةُ صِدْقِهِ أَنْ يُحِبَّ ذٰلِكَ أَيْضًا فِي الْخَلَاءِ ..... وَلَعَلَّ سَبَبَ السُّؤَالِ مَا ذَكَرَهُ الطِّيبِيُّ أَنَّهُ لَمَّا رَأَى الرَّجُلُ الْعَادَةَ فِي الْمُتَكَبِّرِينَ لُبْسَ الثِّيَابِ الْفَاخِرَةِ وَنَحْوَ ذٰلِكَ سَأَلَ مَا سَأَلَ . مرقاة المفاتيح ج ٨ ص ٣١٨٩ بَابُ الْغَضَبِ وَالْكِبْرِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ في تشريح حديث ٥١٠٨ .

(٢) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه . أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَكَانَ رَجُلًا جَمِيلًا. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنِّي رَجُلٌ حُبِّبَ إِلَيَّ الْجَمَالُ. وَأُعْطِيتُ مِنْهُ مَا تَرَى. حَتَّى مَا أُحِبُّ أَنْ يَفُوقَنِي أَحَدٌ. إِمَّا قَالَ: بِشِرَاكِ نَعْلِي. وَإِمَّا قَالَ: بِشِسْعِ نَعْلِي. أَفَمِنَ الْكِبْرِ ذٰلِكَ؟ قَالَ: لَا. وَلٰكِنَّ الْكِبْرَ مَنْ بَطِرَ الْحَقَّ. وَغَمَطَ النَّاسَ . سنن ابي داود كِتَاب اللِّبَاسِ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْكِبْرِ رقم الحديث ٤٠٩٢ قال الالباني: صحيح الإسناد، .صحيح الأدب المفرد للإمام البخاري ج ١ ص ٢٠٩ باب الكبر رقم الحديث ٥٥٦/٤٣٣ ، المعجم الكبير للطبراني رقم الحديث ٦٤٧٩ ، المستدرك على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٧٣٦٦ ، و رقم الحديث ٧٣٦٧ ، شعب الايمان رقم الحديث ٥٧٨٣ .

وفي رواية : ..... وَأَلْهَاكَ عَنِ الشِّرْكِ وَالْكِبْرِ. فَقُلْتُ: أَوْ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللهِ! هٰذَا الشِّرْكُ قَدْ عَرَفْنَاهُ فَمَا الْكِبْرُ؟ هُوَ أَنْ يَكُونَ لِأَحَدِنَا حُلَّةٌ يَلْبَسُهَا؟ قَالَ: "لَا". قَالَ: فَهُوَ أَنْ يَكُونَ لِأَحَدِنَا نَعْلَانِ حَسَنَتَانِ نَهُمَا شِرَاكَانِ حَسَنَانِ؟ قَالَ: "لَا". قَالَ: فَهُوَ أَنْ يَكُونَ لِأَحَدِنَا دَابَّةٌ يَرْكَبُهَا؟ قَالَ: "لَا". قَالَ: فَهُوَ أَنْ يَكُونَ لِأَحَدِنَا أَصْحَابٌ يَجْلِسُونَ إِلَيْهِ؟ قَالَ: "لَا". قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! فَمَا الْكِبْرُ؟ قَالَ: "سَفَهُ الْحَقِّ. وَغَمْصُ النَّاسِ". صحيح الأدب المفرد للإمام البخاري ج ١ ص ٢٠٧ باب الكبر رقم الحديث ٥٢٨/٤٢٦

٢. د ترمذي شريف حديث دی، رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايي:

إِنَّ اللهَ يُحِبُّ أَنْ يَرَى أَثَرَ نِعْمَتِهِ عَلَى عَبْدِهِ. (١)

بيشکه الله تعالى دا خوښوي چې په خپل بنده باندې د خپل نعمت اَثر اوګوري.

فائده: ددې حديث نه علماؤ دا مسئله معلومه کړې چې کله يو چا ته الله تعالى د دُنيا د نعمتونو نه يو نعمت ورکړې وي نو په کار ده چې دده په بدن باندې د هغې اَثر ښکاره شي، مثلاً يو کس مالدار وي نو د خپل حالت موافق کپړې (جامې) دې اَغوندي ددې د پاره چې د الله تعالى د نعمت اِظهار هم اوشي او غريبانانو ته هم پته اُولګي چې دا مالدار دی نو د زکوة او صدقاتو د پاره به ده ته رجوع کوي. (٢)

٣. په "شامي" کې ذکر دي چې د الله ﷻ د نعمت ظاهرولو په خاطر باندې ښائسته جامې اچول مستحب دي.

په فتاوی هنديه کې ذکر دي چې کله په انسان کې د ښائسته کپړو په اچولو سره تکبر نه پيدا کيږي يعنی د کپړو اچولو نه مخکې يې چې څنګه حالت وي هماغه شان حالت يې د

---

(١) سنن الترمذي أَبْوَابُ الأَدَبِ بَابُ مَا جَاءَ إِنَّ اللهَ تَعَالَى يُحِبُّ أَنْ يَرَى أَثَرَ نِعْمَتِهِ عَلَى عَبْدِهِ رقم الحديث ٢٨١٩ وقال الترمذي: هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ. مسند احمد رقم الحديث ٨١٠٧، و رقم الحديث ١٩٩٣٣، مشكاة المصابيح كِتَابُ اللِّبَاسِ رقم الحديث ٤٣٥٠(٤٧)، رياض الصالحين ج١ ص ٢٦١ رقم الحديث ١/٨٠١.

وفي رواية: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُلُوا وَاشْرَبُوا وَتَصَدَّقُوا فِي غَيْرِ سَرَفٍ وَلَا مَخِيلَةٍ إِنَّ اللهَ تَعَالَى يُحِبُّ أَنْ يَرَى أَثَرَ نِعْمَتِهِ عَلَى عَبْدِهِ. المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٧١٨٨، وقال الحاكم: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحُ الإِسْنَادِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. ووافقه الذهبي. الآداب للبيهقي رقم الحديث ٣٨٨، شعب الايمان رقم الحديث ٤٢٥١، و رقم الحديث ٥٧٨٥، و رقم الحديث ٥٧٨٦.

(٢) په مرقاة کې د مشکوة شريف د حديث تشريح داسې ذکر ده: (إِنَّ اللهَ يُحِبُّ أَنْ يُرَى): بِصِيغَةِ الْمَجْهُولِ أَيْ يُبْصَرَ وَيَظْهَرَ (أَثَرَ نِعَمِهِ): أَيْ إِحْسَانِهِ وَكَرَمِهِ تَعَالَى (عَلَى عَبْدِهِ): فَمِنْ شُكْرِهَا إِظْهَارُهَا، وَمِنْ كُفْرَانِهَا كِتْمَانُهَا. قَالَ الْمُظْهِرُ: يَعْنِي إِذَا آتَى اللهُ عَبْدًا مِنْ عِبَادِهِ نِعْمَةً مِنْ نِعَمِ الدُّنْيَا فَلْيُظْهِرْهَا مِنْ نَفْسِهِ. بِأَنْ يَلْبَسَ لِبَاسًا يَلِيقُ بِحَالِهِ. لِإِظْهَارِ نِعْمَةِ اللهِ عَلَيْهِ، وَلِيَقْصِدَهُ الْمُحْتَاجُونَ لِطَلَبِ الزَّكَاةِ وَالصَّدَقَاتِ، وَكَذَلِكَ الْعُلَمَاءُ يُظْهِرُوا عِلْمَهُمْ لِيَسْتَفِيدَ النَّاسُ مِنْهُمْ. مرقاة المفاتيح ج٧ ص ٢٧٨٣ كِتَابُ اللِّبَاسِ في تشريح حديث ٤٣٥٠

ښائسته کپړو اچولو نه پس هم وي په زړه کې يې څه تکبّر نه راځي نو بيا ښائسته کپړې اچول مباح دي. (١)

امام غزالي رحمه الله هم په احياء العلوم کې دا خبره په تفصيل سره ذکر کړې. (٢)

---

(١) إِعْلَمْ أَنَّ الْكِسْوَةَ مِنْهَا فَرْضٌ وَهُوَ مَا يَسْتُرُ الْعَوْرَةَ وَيَدْفَعُ الْحَرَّ وَالْبَرْدَ ..... وَمُسْتَحَبٌّ: وَهُوَ الزَّائِدُ لِأَخْذِ الزِّينَةِ وَإِظْهَارِ نِعْمَةِ اللهِ تَعَالَى قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ « إِنَّ اللهَ يُحِبُّ أَنْ يَرَى أَثَرَ نِعْمَتِهِ عَلَى عَبْدِهِ ». وَمُبَاحٌ وَهُوَ الثَّوْبُ الْجَمِيلُ لِلتَّزَيُّنِ فِي الْأَعْيَادِ وَالْجُمَعِ وَمَجَامِعِ النَّاسِ لَا فِي جَمِيعِ الْأَوْقَاتِ لِأَنَّهُ صَلَفٌ وَخُيَلَاءُ. وَرُبَّمَا يَغِيظُ الْمُحْتَاجِينَ فَالتَّحَرُّزُ عَنْهُ أَوْلَى. وَمَكْرُوهٌ وَهُوَ اللُّبْسُ لِلتَّكَبُّرِ.

وَفِي الْهِنْدِيَّةِ عَنِ السِّرَاجِيَّةِ: لُبْسُ الثِّيَابِ الْجَمِيلَةِ مُبَاحٌ إِذَا لَمْ يَتَكَبَّرْ. وَتَفْسِيرُهُ أَنْ يَكُونَ مَعَهَا كَمَا كَانَ قَبْلَهَا. رد المحتار على الدر المختار ج٦ ص ٣٥١ كِتَابُ الْحَظْرِ وَالْإِبَاحَةِ فَصْلٌ فِي اللُّبْسِ

په الموسوعة الفقهية کې ذکر دي: قَالَ فِي الْفَتَاوَى الْهِنْدِيَّةِ: وَالْحَاصِلُ أَنَّ كُلَّ مَا كَانَ عَلَى وَجْهِ التَّكَبُّرِ يُكْرَهُ. وَإِنْ فُعِلَ لِحَاجَةٍ أَوْ ضَرُورَةٍ لَا. أَيْ: لَا يُكْرَهُ. الفتاوى الهندية ٥ / ٣٥٩ طبع دار إحياء التراث العربي بيروت

عَلَى هٰذَا فَإِنَّ مَنْ لَبِسَ الثِّيَابَ الْجَمِيلَةَ الرَّفِيعَةَ مِنْ غَيْرِ نِيَّةِ التَّكَبُّرِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ. قَالَ الشَّوْكَانِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: وَهٰذَا مِمَّا لَا خِلَافَ فِيهِ فِيمَا أَعْلَمُ. نيل الأوطار ٢ / ١٠٩، وانظر: الفتاوى البزازية لابن البزاز الكردري ٦ / ٣٦٨ مطبوعة بهامش الفتاوى الهندية، والفتاوى الهندية ٥ / ٣٣٦.

بَلْ إِنَّ لُبْسَ رَفِيعِ الثِّيَابِ مِنْ غَيْرِ نِيَّةِ التَّكَبُّرِ، بَلْ بِنِيَّةِ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَقْعٌ فِي قُلُوبِ سَامِعِيهِ وَهُوَ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ كَانَ مُثَابًا. قَالَ الشَّوْكَانِيُّ رَحِمَهُ اللهُ: إِنَّ الْأَعْمَالَ بِالنِّيَّاتِ، فَلُبْسُ الْمُنْخَفِضِ مِنَ الثِّيَابِ تَوَاضُعًا وَكَسْرًا لِسَوْرَةِ النَّفْسِ الَّتِي لَا يُؤْمَنُ عَلَيْهَا مِنَ التَّكَبُّرِ إِنْ لَبِسَتْ غَالِيَ الثِّيَابِ مِنَ الْمَقَاصِدِ الصَّالِحَةِ الْمُوجِبَةِ لِلْمَثُوبَةِ مِنَ اللهِ. وَلُبْسُ الْغَالِي مِنَ الثِّيَابِ عِنْدَ الْأَمْنِ عَلَى النَّفْسِ مِنَ التَّسَامِي الْمَشُوبِ بِنَوْعٍ مِنَ التَّكَبُّرِ لِقَصْدِ التَّوَصُّلِ بِذٰلِكَ إِلَى تَمَامِ الْمَطَالِبِ الدِّينِيَّةِ مِنْ أَمْرٍ بِمَعْرُوفٍ أَوْ نَهْيٍ عَنْ مُنْكَرٍ عِنْدَ مَنْ لَا يَلْتَفِتُ إِلَّا إِلَى ذَوِي الْهَيْئَاتِ لَا هَلْ أَنَّهُ مِنَ الْمُوجِبَاتِ لِلْأَجْرِ. لٰكِنَّهُ لَا بُدَّ مِنْ تَقْيِيدِ ذٰلِكَ بِمَا يَحِلُّ لُبْسُهُ شَرْعًا. نيل الأوطار ٢ / ١١٠. الموسوعة الفقهية الكويتية ج ٣٢ ص ١٦٧ حرف الكاف كبر

(٢) إعلم أن الثوب الجديد ليس من ضرورته أن يكون من التكبر في حق كل أحد في كل حال. وهو الذي أشار إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وهو الذي عرفه رسول الله صلى الله عليه وسلم من حال ثابت بن قيس إذ قال إِنِّي امرؤ حبب إلي من الجمال ما ترى ... احياء علوم الدين ج ٣ ص ٣٥٦ كتاب ذم الكبر والعجب

د تکبّر نه بچ کېدونکي د پاره د جنت زيرې

رسولُ الله صلى الله عليه وسلم فرمايي :

مَنْ مَاتَ وَهُوَ بَرِيْءٌ مِنْ ثَلَاثٍ : اَلْكِبْرِ، وَالْغُلُوْلِ، وَالدَّيْنِ دَخَلَ الْجَنَّةَ .(١)

څوک چې وفات شو او دا د درې (٣) شيانو نه بَري (پاک) وُ نو دا به جنت ته داخليږي: يو : تکبّر ، دويم : په مالِ غنيمت کې خيانت کول ، او دريم قرض .

(**نوټ** : کوم قرض چې انسان په خپل اِختيار باندې راواخلي ، بيا يې ددې د اَداء کولو اِراده نه وي او په دې حالت کې وفات شي نو دا قبيحه ګناه ده .

البته که د ضرورت په وجه يې قرض راخيستې وي او د اَداء کولو اِراده يې وي خو په دې دَوران کې وفات شي نو بيا په دې وعيد کې نه راځي) .

د تکبّر نقصانات او ضرَرونه

د تکبّر په وجه انسان د الله تعالى د غضب مستحق ګرځي ، د الله ﷻ د رَحمت نه لرې کيږي ، د عبادت توفيق ورنه سَلب کيږي ، د قرآن کريم په آيتونو باندې ورته پوهه نه نصيبه کيږي ، د حق نه اِنکار کوي او د الله د عذاب مستحق جوړيږي .

د تکبّر په وجه د انسان په عقل کې کمې راځي ، د عُمر برکت يې ختميږي ، سِينه يې تنګيږي ، د متکبّر سره د خلقو بُغض او نفرت پيدا کيږي او خلق دده د ملګرتيا نه ځان لرې ساتي .(٢)

---

(١) سنن الترمذي أَبْوَابُ السِّيَرِ بَابُ مَا جَاءَ فِي الْغُلُولِ رقم الحديث ١٥٧٢ قال الالباني: صحيح . المستدرک على الصحيحين للحاکم رقم الحديث ٢٢١٨ وقال الحاکم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . مشکاة المصابيح رقم الحديث ٢٩٢١(٢٣) ، شعب الايمان رقم الحديث ٥١٥١ ، السنن الکبرى للبيهقي رقم الحديث ١٨٢٠٨ ، کنز العمال رقم الحديث ٤٣٩٥١ ، صحيح الترغيب والترهيب رقم الحديث ٢٨٩٢(٣) الترغيب في التواضع والترهيب من الکبر والعجب والافتخار .

(٢) په نضرة النعيم کې د تکبّر نقصانات داسې ذکر دي ، مِنْ مَضَارِ الْكِبْرِ : (١) طَرِيْقٌ مُوْصِلٌ إِلَى غَضَبِ اللهِ وَسَخَطِهِ . (٢) دَلِيْلُ سُفُوْلِ النَّفْسِ وَالْحِطَاطِهَا . (٣) يُوْرِثُ الْبُعْدَ عَنِ اللهِ وَالْبُعْدَ عَنِ النَّاسِ . (٤) اَلشُّعُوْرُ بِالْعُزْلَةِ وَضِيْقِ النَّفْسِ وَقَلَقِهَا . (٥) اِشْمِئْزَازُ النَّاسِ مِنْهُ وَتَفَرُّقُهُمْ مِنْ حَوْلِهِ . ←←←←←←

د تکبّر اَسباب

امام ماوردي رَحِمَهُ اللّٰهُ ذکر کړي چې د تکبّر ډېر اَسباب دي خو غټ سبب په کې دادی چې انسان ته کله قوّت (حکومت یا بله غټه عُهده) ملاؤ شي ، حُکم یې په هر چا چلیږي ، او دده سره په مرتبه کې برابر خلقو سره یې مجلس کم وي (یعنی دده مرتبه په نورو باندې اُوچته وي نو په داسې کس کې تکبّر پیدا کیږي) . (١)

امام غزالي رَحِمَهُ اللّٰهُ ذکر کړي چې کله په انسان کې عُجب راشي (یعنی خپل ځان ته غاوړه وي ، خُود بِیني او غرور په کې پیدا شي) نو ددې په وجه هم په انسان کې تکبّر پیدا کیږي. همدارنګې د رِیا او حسَد په وجه هم په انسان کې تکبّر پیدا کیږي . (٢)

علامه ابن حجر رَحِمَهُ اللّٰهُ ذکر کړي چې کله د انسان دا عقیده وي چې زه د نورو نه په عِلم ، عمل ، نسب ، جمال ، مرتبې ، قوّت او پیروانو په اِعتبار سره زیات یم نو په داسې کس کې تکبّر پیدا کیږي . (٣)

د تکبّر علامات

اګر چې تکبّر په انسان کې یو صفتِ نفسي (د زړه صفت) دی خو بیا هم ددې ظاهري ډېر

←←← (٦) اِسْتِحْقَاقُ الْعَذَابِ فِي النَّارِ . (٧) هَلَاكُ النَّفْسِ وَذَهَابُ الْبَرَكَةِ مِنَ الْعُمُرِ . (٨) اَلْكِبْرُ مِنَ الْأَسْبَابِ الَّتِي تُبْعِدُ الْمُتَكَبِّرَ عَنْ طَاعَةِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ. (٩) جَزَاءُ الْمُتَكَبِّرِ الطَّرْدُ مِنْ رَحْمَةِ اللهِ . (١٠) اَلْمُتَكَبِّرُوْنَ يَصْرِفُهُمُ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْ آيَاتِهِ فَتَغْلِبُ بَصَائِرُهُمْ وَلَا يَرَوْنَ الْحَقَّ . نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم - صلى الله عليه وسلم ج ١١ ص ٥٣٨٠ الكبر والعجب .

(١) وَلِلْكِبْرِ أَسْبَابٌ : فَمِنْ أَقْوٰى أَسْبَابِهِ عُلُوُّ الْيَدِ، وَنُفُوْذُ الْأَمْرِ، وَقِلَّةُ مُخَالَطَةِ الْأَكْفَاءِ . ادب الدنيا والدين للماوردي ج١ ص ٢٣٩ اَلْبَابُ الْخَامِسُ أَدَبُ النَّفْسِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ فِي مُجَانَبَةِ الْكِبْرِ وَالْإِعْجَابِ

(٢) وأمّا الكبر الظاهر فأسبابه ثلاثةٌ : سببٌ في المتكبر . وسببٌ في المتكبر عليه، وسببٌ فيما يتعلق بغيرهما. أمّا السبب الّذي في المتكبّر فهو العجب . والّذي يتعلّق بالمتكبّر عليه هو الحقد والحسد . والّذي يتعلّق بغيرهما هو الرّياء . احياء علوم الدين ج ٣ ص ٣٥٣ كتاب ذم الكبر والعجب بيان البواعث على الكبر واسبابه المهيجة له

(٣) ثُمَّ الْحَامِلُ عَلَى التَّكَبُّرِ هُوَ اعْتِقَادُ كَمَالٍ وَتَمَيُّزٍ عَلَى الْغَيْرِ بِعِلْمٍ أَوْ عَمَلٍ أَوْ نَسَبٍ أَوْ مَالٍ أَوْ جَمَالٍ أَوْ جَاهٍ أَوْ قُوَّةٍ أَوْ كَثْرَةِ أَتْبَاعٍ . الزواجر عن اقتراف الكبائر ج ١ ص ١١٩ اَلْكَبِيْرَةُ الرَّابِعَةُ الْكِبْرُ وَالْعُجْبُ وَالْخُيَلَاءُ

علامات دي، يو څو په كې دادي:

١. كله چې بل كس دده سره خبرې كوي نو دا ورنه د تكبّر په وجه مخ اړوي. او هغه ته هيڅ توَجّه نه وركوي. دا د متكبّرينو صفت دى.

٢. په تكبّر باندې تلل او په تللو كې ځان اوچت كنړل.

په قرآن كريم كې ددې دواړو نه منع راغلې ده، حضرت لقمان چې كله خپل ځوي ته نصيحت كولو نو دا يې هم ورته فرمايلي وو:

﴿ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴾.(١)

ترجمه: او د خلقو نه خپل مخ مه اړوه، او په زمكه باندې په غرور (تكبر) سره مه ځه، بيشكه الله تعالى هر مغرور فخر كوونكى نه خوَښوي.

د قرآن كريم په نورو آيتونو كې په تكبّر سره د تللو نه منع راغلى. (٢)

او په احاديثو كې ذكر دي چې يو كس به په تكبّر سره تللو نو الله تعالى په زمكه كې ژوندې خخ كړو او تر قيامته پورې به همداسې لاندې روان وي. (٣)

---

(١) لقمان آية ١٨.

(٢) الله تعالى فرمايي: ﴿ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ﴾. الاسراء (بني اسرائيل) آية ٣٧.

ترجمه: او په زمكه باندې په غرور (تكبّر) مه ګرځه، بيشكه ته هيڅ كله زمكه نشې شلولى، او هيڅ كله په اوږدوالي كې غرونو ته نشې رسيدى.

د الله تعالى ريښتيني بندګانو شان دادى چې دوى په زمكه باندې ډير په عاجزۍ سره ګرځي، الله تعالى فرمايي: ﴿ وَعِبَادُ الرَّحْمَٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا ﴾. الفرقان آية ٦٣.

ترجمه: او د الله تعالى (ريښتيني) بندګان هغه خلق دي چې په زمكه باندې په قلاره (عاجزۍ) سره ګرځي.

(٣) قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ يَجُرُّ إِزَارَهُ مِنَ الْخُيَلَاءِ، خُسِفَ بِهِ، فَهُوَ يَتَجَلْجَلُ فِي الْأَرْضِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ. صحيح البخاري رقم الحديث ٣٤٨٥ كِتَابُ أَحَادِيثِ الْأَنْبِيَاءِ بَابُ حَدِيثِ الْغَارِ. و رقم الحديث ٥٧٩٠ كِتَابُ اللِّبَاسِ بَابُ مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ مِنَ الْخُيَلَاءِ، سنن النسائي رقم الحديث ٥٣٢٦ الغليظ في جر الازار، مشكاة المصابيح كتاب اللباس الفصل الاول رقم الحديث ٤٣١٣(١٠). ←←←←←

٣. په مجلس کې په کمزورو خلقو باندې خپل ځان اوچت ګڼړل ، يا کمزوري خلق د مجلس نه شړل. په قرآن کريم کې ددينه هم منع راغلې.

۴. غريبانانو او کمزورو خلقو ته دومره سپک کتل چې په هغوی باندې سلام هم نه اچوي، او د هغوی سره مصافحه هم نه کوي.

۵. د تکبّر په وجه د ټولو نه مخکې تلل، يا د تکبّر په وجه په خپله (په سوَرلۍ) سور تلل او نور خلق د ځان سره پياده روانول. (البته که د تکبّر په وجه نه وي نو بيا خبر دی).

٦. خپله کيناستل او د تکبّر په وجه نور خلق ځانته اودرول، يا د مجلس نه د تللو په وخت د تکبّر په وجه د مجلس واله ؤ نه ده ته د اودريدو مطالبه کول. په احاديثو کې ددينه منع راغلې.

البته که مجلس ته د چا والدين راشي، يا عادل بادشاه، يا عالِم، او يا بل مشر (سپين ګيرې) کس راشي او دا ورته د تعظيم په وجه اودريږي نو دا خبر دی.

٧. په خپله د رُوټۍ مينځ (يعنی بهتره حصه) خوَړل او د تکبّر په وجه نورو خلقو ته د روټۍ سوَزيدلې يا اُومې غاړې پريخودل. يا په خپله ښه روټۍ خوَړل او نوکرانو ته بې کاره خوراک ورکول.

٨. د تکبّر په وجه باندې تکيه وهلو حالت کې روټۍ خوَړل.

خو که د تکبّر نه بغير يې د تکيه وهلو په حالت کې روټۍ خوَړله نو په دې کې د علماؤ اختلاف دی: د بعضو په نزد باندې بغير د عُذر نه دا مکروه ده او که عُذرؤ نو بيا جائز ده. او بعضې علماء بغير د تکبّر نه تکيه وهلو حالت کې خوراک کول مطلقًا جائز ګڼړي.

٩. د تکبّر په وجه پينځې د خَنګرو نه ښکته ساتل. په احاديثو کې ددې سختې سزاګانې ذکر شوي. البته د عُذر په وجه خبر دی. جمهور علماء وايي چې د تکبّر او ضرورت نه بغير پينځې د خَنګرو نه ښکته ساتل مکروهِ تَنزيهي دي.

←←← وفي رواية: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي قَدْ أَعْجَبَتْهُ جُمَّتُهُ وَبُرْدَاهُ. إِذْ خُسِفَ بِهِ الأَرْضُ. فَهُوَ يَتَجَلْجَلُ فِي الأَرْضِ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ. صحيح مسلم كتاب اللباس والزينة باب تحريم التبختر في المشي مع إعجابه بثيابه رقم الحديث ٥٠ (٢٠٨٨)، سنن الترمذي رقم الحديث ٢٤٩١، صحيح ابن حبان رقم الحديث ٥٦٨٣، ورقم الحديث ٧٨١٣، مجمع الزوائد رقم الحديث ٨٥٣٣.

په " الموسوعة الفقهيّة " كې د تكبّر دا علامات پوره تفصيل سره ذكر شوي.(١)

---

(١) مَظَاهِرُ الكِبْرِ: اَلكِبْرُ صِفَةٌ نَفْسِيَّةٌ فِي الإِنْسَانِ، لَهَا مَظَاهِرُ أَكْثَرُ مِنْ أَنْ تُحْصَى. وَمِنْ هٰذِهِ المَظَاهِرِ:

أ. تَصْعِيرُ الوَجْهِ: وَهُوَ يَعْنِي مَيْلَ العُنُقِ، وَالإِشَاحَةَ بِالوَجْهِ عَنِ النَّظَرِ كِبْرًا. وَهُوَ مِنْ صِفَاتِ المُتَكَبِّرِينَ. وَلِذٰلِكَ نَهَى اللهُ تَعَالَى عَنْهُ بِقَوْلِهِ جَلَّ شَأْنُهُ: {وَلاَ تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلاَ تَمْشِ فِي الأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللهَ لاَ يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ}. ب. الاِخْتِيَالُ فِي المَشْيِ: وَهُوَ يَعْنِي التَّبَخْتُرَ وَالتَّعَالِيَ فِي المِشْيَةِ، وَهُوَ مُحَرَّمٌ بِقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا﴾ ..... ج. اَلتَّرَفُّعُ عَنْ مُجَالَسَةِ مَنْ هُوَ أَدْنَى مِنْهُ. كَمَا تَرَفَّعَ المُشْرِكُونَ عَنْ مُجَالَسَةِ الفُقَرَاءِ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: سَلْمَانَ وَصُهَيْبٍ وَبِلَالٍ وَخَبَّابٍ، وَنَحْوِهِمْ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ أَجْمَعِينَ. حَيْثُ قَالُوا لِرَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَوْ طَرَدْتَ هٰؤُلَاءِ عَنْكَ لَغَشِيْنَاكَ وَحَضَرْنَا مَجْلِسَكَ. فَقَدْ رَوَى سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سِتَّةَ نَفَرٍ. فَقَالَ المُشْرِكُونَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: اُطْرُدْ هٰؤُلَاءِ لَا يَجْتَرِئُونَ عَلَيْنَا. قَالَ: وَكُنْتُ أَنَا وَابْنُ مَسْعُودٍ وَرَجُلٌ مِنْ هُذَيْلٍ وَبِلَالٌ وَرَجُلَانِ لَسْتُ أُسَمِّيهِمَا. فَوَقَعَ فِي نَفْسِ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَقَعَ. فَحَدَّثَ نَفْسَهُ. فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: {وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ}. وَيَدْخُلُ فِي التَّرَفُّعِ عَنِ المُجَالَسَةِ التَّرَفُّعُ عَنِ الزِّيَارَةِ. لِأَنَّ مَنْ تَرَفَّعَ عَنْ مُجَالَسَةِ شَخْصٍ تَكَبُّرًا تَرَفَّعَ عَنْ زِيَارَتِهِ. د. اَلتَّرَفُّعُ عَنِ السَّلَامِ أَوْ مُصَافَحَةِ مَنْ هُوَ أَدْنَى مِنْهُ مَنْزِلَةً فِي المَالِ أَوِ الجَاهِ أَوْ نَحْوِ ذٰلِكَ احْتِقَارًا لَهُ. هـ. أَنْ يَمْشِيَ وَيَمْشِيَ أَتْبَاعُهُ خَلْفَهُ: يُكْرَهُ لِلرَّجُلِ أَنْ يَمْشِيَ وَمَعَهُ أَتْبَاعُهُ مِنْ جُنْدٍ أَوْ تَلَامِيذَ أَوْ أَنْصَارٍ يَمْشُونَ خَلْفَهُ، إِذَا أَرَادَ بِذٰلِكَ التَّكَبُّرَ. وَالرُّكُوبُ وَمَعَهُ أَتْبَاعُهُ: يُكْرَهُ لِلرَّجُلِ الرُّكُوبُ وَمَعَهُ رِجَالُهُ يَمْشُونَ إِذَا أَرَادَ بِهِ التَّكَبُّرَ. ز. حُبُّهُ القِيَامَ لَهُ: وَالقِيَامُ عَلَى ضَرْبَيْنِ: اَلأَوَّلُ: قِيَامٌ عَلَى رَأْسِهِ وَهُوَ قَاعِدٌ. فَهٰذَا مَنْهِيٌّ عَنْهُ. قَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَتَمَثَّلَ لَهُ الرِّجَالُ قِيَامًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ. وَهٰذِهِ عَادَةُ الأَعَاجِمِ وَالمُتَكَبِّرِينَ. اَلثَّانِي: قِيَامٌ عِنْدَ مَجِيءِ الإِنْسَانِ. فَقَدْ كَانَ السَّلَفُ لَا يَكَادُونَ يَفْعَلُونَهُ. قَالَ أَنَسٌ رضي الله عنه: لَمْ يَكُنْ شَخْصٌ أَحَبَّ إِلَيْهِمْ ـ أَيْ: إِلَى الصَّحَابَةِ ـ مِنْ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: وَكَانُوا إِذَا رَأَوْهُ لَمْ يَقُومُوا لِمَا يَعْلَمُونَ مِنْ كَرَاهِيَتِهِ لِذٰلِكَ. (سنن الترمذي). وَقَدْ قَالَ العُلَمَاءُ: يُسْتَحَبُّ القِيَامُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالإِمَامِ العَادِلِ وَفُضَلَاءِ النَّاسِ، وَقَدْ صَارَ هٰذَا كَالشِّعَارِ بَيْنَ الأَفَاضِلِ. فَإِذَا تَرَكَهُ الإِنْسَانُ فِي حَقِّ مَنْ يَصْلُحُ أَنْ يُفْعَلَ فِي حَقِّهِ لَمْ يَأْمَنْ أَنْ يَنْسُبَهُ إِلَى الإِهَانَةِ وَالتَّقْصِيرِ فِي حَقِّهِ فَيُوجِبُ ذٰلِكَ حِقْدًا. وَاسْتِحْبَابُ هٰذَا فِي حَقِّ القَائِمِ لَا يَمْنَعُ الَّذِي يُقَامُ لَهُ أَنْ يَكْرَهَ ذٰلِكَ، وَيَرَى أَنَّهُ لَيْسَ بِأَهْلٍ لِذٰلِكَ. ح. اَلتَّمَيُّزُ فِي الطَّعَامِ: ذَكَرَ فِي الفَتَاوَى الهِنْدِيَّةِ أَنَّهُ يُكْرَهُ لِلرَّجُلِ أَنْ يَأْكُلَ وَسَطَ الخُبْزِ وَيَدَعَ حَوَاشِيَهُ لِغَيْرِهِ، لِأَنَّ فِيهِ تَكَبُّرًا. ←←←←←←

همدارنګې امام غزالي رَحِمَهُ اللهُ هم په " احياء العلوم " کې ددې مذکوره ځايونو نه علاوه نور ځايونه هم په تفصيل سره ذکر کړي. (١)

← ← ← وَيُكْرَهُ أَنْ يَأْكُلَ الْخُبْزَ الْحَوَارِيَّ ـ أَيْ: الْأَبْيَضَ ـ وَيُطْعِمَ مَمَالِيكَهُ خُشْكَارَ. أَيْ: الْأَسْمَرَ. ط. الْأَكْلُ مُتَّكِئًا: اتَّفَقُوا عَلَى تَحْرِيمِ الْأَكْلِ مُتَّكِئًا تَكَبُّرًا. فَإِنْ كَانَ لِغَيْرِ التَّكَبُّرِ فَقَدِ اخْتَلَفُوا فِي كَرَاهَتِهِ. فَكَرِهَهُ بَعْضُهُمْ؛ لِأَنَّهُ مِنْ فِعْلِ الْمُتَكَبِّرِينَ. وَأَصْلُهُ مَأْخُوذٌ مِنْ مُلُوكِ الْعَجَمِ. إِلَّا أَنْ يَكُونَ بِالْمَرْءِ مَانِعٌ لَا يَتَمَكَّنُ مَعَهُ مِنَ الْأَكْلِ إِلَّا مُتَّكِئًا فَيُبَاحُ لَهُ ذَلِكَ. وَأَبَاحَهُ الْبَعْضُ الْآخَرُ. وَقَدْ نُقِلَ عَنْ بَعْضِ السَّلَفِ جَوَازُ الْأَكْلِ مُتَّكِئًا. بَيْنَمَا يَنْقُلُ إِبْرَاهِيمُ النَّخَعِيُّ عَنِ السَّلَفِ أَنَّهُمْ كَانُوا يَكْرَهُونَ أَنْ يَأْكُلُوا تُكَأَةً. وَلَكِنَّهُ جَعَلَ عِلَّةَ ذَلِكَ مَخَافَةَ أَنْ تَعْظُمَ بُطُونُهُمْ. وَالْأَصْلُ فِي ذَلِكَ قَوْلُهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنِّي لَا آكُلُ مُتَّكِئًا. (صحيح البخاري). ي. لُبْسُ جُلُودِ الْحَيَوَانَاتِ الْكَاسِرَةِ: يَحْرُمُ لُبْسُ جُلُودِ الْحَيَوَانَاتِ الْكَاسِرَةِ كَالنُّمُورِ وَالسِّبَاعِ تَكَبُّرًا. وَإِذَا حَرُمَ لُبْسُهَا فَإِنَّهُ يَحْرُمُ فَرْشُهَا تَكَبُّرًا فِي الْبُيُوتِ الَّتِي يُسْتَقْبَلُ فِيهَا الضُّيُوفُ. وَلَكِنْ لَا بَأْسَ أَنْ يُجْعَلَ مِنْهَا مُصَلًّى أَوْ مِئْزَرَةَ السَّرْجِ. ك. إِطَالَةُ الثَّوْبِ إِلَى أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ: اتَّفَقُوا عَلَى تَحْرِيمِ إِطَالَةِ الثَّوْبِ إِلَى أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ اخْتِيَالًا وَتَكَبُّرًا؛ لِقَوْلِهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خُيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرِ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. وَاتَّفَقُوا عَلَى إِبَاحَةِ إِطَالَةِ الثَّوْبِ إِلَى أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ لِلْحَاجَةِ. كَمَا إِذَا كَانَ بِسَاقَيْهِ حُمُوشَةٌ ـ أَيْ: دِقَّةٌ وَرِقَّةٌ ـ فَلَا يُكْرَهُ مَا لَمْ يَقْصِدِ التَّدْلِيسَ. وَاخْتَلَفُوا فِي إِطَالَتِهَا إِلَى أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ مِنْ غَيْرِ كِبْرٍ وَلَا اخْتِيَالٍ وَلَا حَاجَةٍ: فَذَهَبَ الْجُمْهُورُ إِلَى الْكَرَاهَةِ التَّنْزِيهِيَّةِ .... الموسوعة الفقهية الكويتية ج ٣٤ ص ١٦٨ كبر

(١) امام غزالي رحمه الله دا ځايونه پوره تفصيل سره ذکر کړي خو زه به ورنه غټ غټ عنوانات رانقل کړم: اِعْلَمْ أَنَّ التَّكَبُّرَ يَظْهَرُ فِي شَمَائِلِ الرَّجُلِ كَصَعَرٍ فِي وَجْهِهِ وَنَظَرِهِ شَزْرًا وَإِطْرَاقِهِ رَأْسَهُ وَجُلُوسِهِ مُتَرَبِّعًا أَوْ مُتَّكِئًا وَفِي أَقْوَالِهِ حَتَّى فِي صَوْتِهِ وَلَفْتِهِ وَصِيغَتِهِ فِي الْإِيرَادِ. وَيَظْهَرُ فِي مِشْيَتِهِ وَتَبَخْتُرِهِ وَقِيَامِهِ وَجُلُوسِهِ وَحَرَكَاتِهِ وَسَكَنَاتِهِ وَفِي تَعَاطِيهِ لِأَفْعَالِهِ وَفِي سَائِرِ تَقَلُّبَاتِهِ فِي أَحْوَالِهِ وَأَقْوَالِهِ وَأَعْمَالِهِ. فَمِنَ الْمُتَكَبِّرِينَ مَنْ يَجْمَعُ ذَلِكَ كُلَّهُ. وَمِنْهُمْ مَنْ يَتَكَبَّرُ فِي بَعْضٍ وَيَتَوَاضَعُ فِي بَعْضٍ.

فَمِنْهَا التَّكَبُّرُ بِأَنْ يُحِبَّ قِيَامَ النَّاسِ لَهُ أَوْ بَيْنَ يَدَيْهِ .... وَمِنْهَا أَنْ لَا يَزُورَ غَيْرَهُ وَإِنْ كَانَ يَحْصُلُ مِنْ زِيَارَتِهِ خَيْرٌ لِغَيْرِهِ فِي الدِّينِ وَهُوَ ضِدُّ التَّوَاضُعِ .... وَمِنْهَا أَنْ يَسْتَنْكِفَ مِنْ جُلُوسِ غَيْرِهِ بِالْقُرْبِ مِنْهُ إِلَّا أَنْ يَجْلِسَ بَيْنَ يَدَيْهِ وَالتَّوَاضُعُ خِلَافُهُ .... وَمِنْهَا أَنْ لَا يَتَعَاطَى بِيَدِهِ شُغْلًا فِي بَيْتِهِ وَالتَّوَاضُعُ خِلَافُهُ .... احياء علوم الدين ج ٣ ص ٣٥٤ كتاب ذم الكبر والعجب بَيَانُ أَخْلَاقِ الْمُتَوَاضِعِينَ وَمَجَامِعِ مَا يَظْهَرُ فِيهِ أَثَرُ التَّوَاضُعِ وَالتَّكَبُّرِ

د تکبر اقسام

علامه ابن حجر رَحِمَهُ اللهُ په " الزواجر " کې ذکر کړي چې د تکبر درې قسمونه دي :

اول : په الله تعالی باندې تکبر کول (يعنی يو کس خپل ځان د الله تعالی بنده نه ګڼړي) دا د تکبر په ټولو اقسامو کې بَدترين قِسم دی لکه د فِرعون او نمرود تکبر کول . چې دوی د الله تعالی د بندګۍ نه اِنکار اوکړو او د خدايي دعوی يې اوکړه ، د داسې خلقو د پاره الله ﷻ د جهنم سزا مقرر کړی .

دويم : په رسولُ الله صلی الله عليه وسلم باندې تکبر کول . يعنی د تکبر ، جهالت او عِناد په وجه باندې د نبي عليه السلام تابعداري نه کول ، لکه د مکې کافرانو يا بعضې نورو ډلو چې د نبي عليه السلام د حُکم منلو نه اِنکار کړې ؤ .

دريم : په بندګانو باندې تکبر کول . چې خپل ځان اُوچت ګڼړي او نورو ته سپک ګوري ، د هغوی خبرې ته غاړه نه ږدي .

ددې دريم قِسم ګناه اګر چې د اَوّلني دوه قِسمونو نه کمه ده خو بيا هم دا کبيره ګناه ده ، ځکه تکبر او عظمت د الله تعالی خاص صفتونه دي ، صرف د الله ﷻ سره لائق دي چې قادِر او قوي ذات دی ، د عاجز بنده سره تکبر نه ښائي .

اوس چې څوک د الله تعالی سره په دې خاص صفت کې ځان شريکوي نو ددې مثال خو داسې دی لکه يو غلام چې د بادشاه تاج په سَر کړي او د هغه په ګرسۍ باندې کيني ، نو په دې سره خو دا غلام د سزا مستحق ګرځي .

ځکه خو الله تعالی فرمايي چې څوک د ماسره په دې خاص صفت کې ځان شريکوي نو زه به يې جهنم ته داخل کړم او هلاک به يې کړم . (١)

---

(١) اَلْكِبْرُ إِمَّا عَلَى اللهِ تَعَالَى وَهُوَ أَفْحَشُ أَنْوَاعِ الْكِبْرِ ، كَتَكَبُّرِ فِرْعَوْنَ وَنُمْرُوْدَ حَيْثُ اسْتَنْكَفَا أَنْ يَكُوْنَا عَبْدَيْنِ لَهُ تَعَالَى وَادَّعَيَا الرُّبُوْبِيَّةَ. قَالَ تَعَالَى: { إِنَّ الَّذِيْنَ يَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِيْ سَيَدْخُلُوْنَ جَهَنَّمَ دَاخِرِيْنَ } [غافر آية ٦٠] أَيْ صَاغِرِيْنَ. { لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيْحُ } [النساء آية ١٧٢] الآيَةَ . وَإِمَّا عَلَى رَسُوْلِهِ بِأَنْ يَمْتَنِعَ مِنَ الْإِنْقِيَادِ لَهُ تَكَبُّرًا جَهْلًا وَعِنَادًا ، كَمَا حَكَى اللهُ ذٰلِكَ عَنْ كُفَّارِ مَكَّةَ وَغَيْرِهِمْ مِنَ الْأُمَمِ . ←←←←

په عامو خلقو باندې تکبّر کول په الله ﷻ باندې د تکبّر کولو سبب ګرځي

څوک چې په عامو خلقو باندې تکبّر کوي نو دا په الله ﷻ باندې د تکبّر کولو سبب ګرځي لکه ابليس چې کله په حضرت آدم عليه السلام باندې تکبّر او حسد اوکړو او وې ويل چې: ﴿أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ﴾ زه خو دده نه ډېر بهتريم.

نو ددې په وجه ده بيا په الله ﷻ باندې هم تکبّر اوکړو، د الله ﷻ حُکم يې هم او نه منل او د هميشه د پاره هلاک شو.

په ځنې علماؤ کې تکبّر ډېر زر پيدا کيږي: د کومو علماؤ زړونه چې د هدايت په رڼا باندې پوره نه وي مُنوّر شوي نو په دوی کې تکبّر ډېر زر پيدا کيږي، ځکه دوی دا نور خلق د خپل ځان په نسبت باندې چارپيان ګڼړي، بيا دوی د هغه خلقو په حقوقو کې کوتاهي کوي کوم چې شريعت په دوی باندې لازم کړي، لکه په هغوی باندې سلام اچول، بيمارپُرسي يې کول، په رُونړ تَندي ورسره ملاويدل. حالانکه په کوم عالِم کې چې تکبّر پيدا شي نو دا دده په جهالت باندې دلالت کوي، ځکه دا د الله تعالی د عَظمت او خپلې آخرې خاتمې نه غافِله وي.

علامه ابن حجر رَحِمَهُ اللهُ په "الزّواجر" کې دا خبره پوره په تفصيل سره ذکر کړې. (١)

← ← ← ← وَإِمَّا عَلَى الْعِبَادِ بِأَنْ يَسْتَعْظِمَ نَفْسَهُ وَيَحْتَقِرَ غَيْرَهُ وَيَزْدَرِيَهُ فَيَأْبَى عَلَى الْإِنْقِيَادِ لَهُ أَوْ يَتَرَفَّعَ عَلَيْهِ وَيَأْنَفَ مِنْ مُسَاوَاتِهِ. وَهٰذَا وَإِنْ كَانَ دُوْنَ الْأَوَّلَيْنِ إِلَّا أَنَّهُ عَظِيْمٌ إِثْمُهُ أَيْضًا لِأَنَّ الْكِبْرِيَاءَ وَالْعَظَمَةَ إِنَّمَا يَلِيْقَانِ بِالْمَلِكِ الْقَادِرِ الْقَوِيِّ الْمَتِيْنِ دُوْنَ الْعَبْدِ الْعَاجِزِ الضَّعِيْفِ. فَتَكَبُّرُهُ فِيْهِ مُنَازَعَةٌ لِلّٰهِ فِيْ صِفَةٍ لَا تَلِيْقُ إِلَّا بِجَلَالِهِ. فَهُوَ كَعَبْدٍ أَخَذَ تَاجَ مَلِكٍ وَجَلَسَ عَلَى سَرِيْرِهِ فَمَا أَعْظَمَ اسْتِحْقَاقَهُ لِلْمَقْتِ وَأَقْرَبَ اسْتِعْجَالَهُ لِلْخِزْيِ. وَمِنْ ثَمَّ قَالَ تَعَالَى كَمَا مَرَّ فِيْ أَحَادِيْثَ: إِنَّ مَنْ نَازَعَهُ الْعَظَمَةَ وَالْكِبْرِيَاءَ أَهْلَكَهُ. أَيْ لِأَنَّهُمَا مِنْ صِفَاتِهِ الْخَاصَّةِ بِهِ تَعَالَى. فَالْمُنَازِعُ فِيْهِمَا مُنَازِعٌ فِيْ بَعْضِ صِفَاتِهِ تَعَالَى. الزواجر ج١ ص١١٨ الْكَبِيْرَةُ الرَّابِعَةُ الْكِبْرُ وَالْعُجْبُ وَالْخُيَلَاءُ

(١) فَإِذَنِ التَّكَبُّرُ عَلَى الْخَلْقِ يَدْعُوْ إِلَى التَّكَبُّرِ عَلَى الْخَالِقِ. أَلَا تَرَى أَنَّ إِبْلِيْسَ لَمَّا تَكَبَّرَ عَلَى آدَمَ وَحَسَدَهُ بِقَوْلِهِ: {أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ} [الأعراف آية ١٢] جَرَّهُ ذٰلِكَ إِلَى التَّكَبُّرِ عَلَى اللهِ لِمُخَالَفَةِ أَمْرِهِ فَهَلَكَ هَلَاكًا مُؤَبَّدًا. وَمِنْ ثَمَّ جَعَلَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ عَلَامَةِ الْكِبْرِ بَطَرَ الْحَقِّ أَيْ رَدَّهُ. وَغَمْطَ النَّاسِ: أَيْ اِحْتِقَارَهُمْ ← ← ← ←

د تکبّر علاج

تکبّر هلاکوونکې بيماري ده او په هر چا کې څه ناڅه موجود وي ، ددې لرې کول فرض عين دي ، دا د انسان نه په آسانه نه لرې کيږي ، بلکه ددې د پاره پوره هِمت په کار دی .

اوس ددې د علاج د پاره دوه طريقې دي :

اول دا چې انسان د زړه نه د تکبّر جَړه ختمه کړي .

دويم دا چې د کومو اَسبابو په وجه تکبّر پيدا شوې وي هغه اَسباب ختم کړي .

←←← وَازْدِرَاؤُهُمْ، ثُمَّ الْحَامِلُ عَلَى التَّكَبُّرِ هُوَ اعْتِقَادُ كَمَالِ تَمَيُّزِهِ عَلَى الْغَيْرِ بِعِلْمٍ أَوْ عَمَلٍ أَوْ نَسَبٍ أَوْ مَالٍ أَوْ جَمَالٍ أَوْ جَاهٍ أَوْ قُوَّةٍ أَوْ كَثْرَةِ أَتْبَاعٍ. فَالتَّكَبُّرُ أَسْرَعُ إِلَى الْعُلَمَاءِ الَّذِيْنَ لَمْ يُمْنَحُوْا نُوْرَ التَّوْفِيْقِ مِنْهُ إِلَى غَيْرِهِمْ. لِأَنَّ الْوَاحِدَ مِنْهُمْ يَرَى غَيْرَهُ بِالنِّسْبَةِ إِلَيْهِ كَالْبَهِيْمَةِ فَيُقَصِّرُ فِيْ حُقُوْقِهِ الَّتِيْ طَلَبَهَا الشَّارِعُ مِنْهُ كَالسَّلَامِ وَالْعِيَادَةِ وَالْبِشْرِ. وَيَطْلُبُ مِنْهُ أَنْ لَا يُخِلَّ بِشَيْءٍ مِنْ حُقُوْقِهِ لِمَحَبَّتِهِ التَّرَفُّعَ عَلَيْهِ. وَفَاعِلُ ذٰلِكَ أَجْهَلُ الْجَاهِلِيْنَ لِأَنَّهُ جَهِلَ مِقْدَارَ نَفْسِهِ وَ رَبِّهِ. وَخَطَرَ الْخَاتِمَةِ. وَعَكَسَ الْمَوْضُوْعَ . إِذْ مِنْ شَأْنِ الْعِلْمِ أَنْ يُوْجِبَ مَزِيْدَ الْخَوْفِ وَالتَّوَاضُعِ لِعِظَمِ حُجَّةِ اللهِ عَلَيْهِ بِالْعِلْمِ وَتَقْصِيْرِهِ فِيْ شُكْرِ نِعْمَتِهِ. لٰكِنْ سَبَبُ ذٰلِكَ أَنَّ عِلْمَهُ إِمَّا يَرْجِعُ إِلَى الدُّنْيَا. أَوْ لِأَنَّهُ لَمْ يُخْلِصِ النِّيَّةَ فِيْهِ فَخَاضَ فِيْهِ عَلَى غَيْرِ وَجْهِهِ فَأَنْتَجَ لَهُ تِلْكَ الْقَبَائِحَ . وَكَذٰلِكَ الْعُلَمَاءُ الَّذِيْنَ ظَهَرَتْ عَلَيْهِمْ سِيْمَا الصَّالِحِيْنَ يُسْرِعُ إِلَيْهِمُ الْكِبْرُ . لٰكِنَّ النَّاسَ يَتَرَدَّدُوْنَ إِلَيْهِمْ بِقَضَاءِ مَآرِبِهِمْ وَالْمُبَالَغَةِ فِيْ إِكْرَامِهِمْ فَيَرَوْنَ حِيْنَئِذٍ أَنَّهُمْ أَرْفَعُ وَأَحَقُّ بِأَنْ يَكُوْنَ النَّاسُ دُوْنَهُمْ لِعَدَمِ وُصُوْلِهِمْ إِلَى صُوَرِ أَعْمَالِهِمْ. وَمَا دَرَوْا أَنَّ ذٰلِكَ رُبَّمَا يَكُوْنُ سَبَبًا لِسَلْبِهِمْ. كَمَا وَقَعَ أَنَّ خَلِيْعًا مِنْ بَنِيْ إِسْرَائِيْلَ جَلَسَ إِلَى عَابِدٍ لِيَنْتَفِعَ بِهِ فَأَنِفَ مِنْ مُجَالَسَتِهِ وَطَرَدَهُ . فَأَوْحَى اللهُ تَعَالَى إِلَى نَبِيِّهِمْ أَنَّهُ غَفَرَ لِلْخَلِيْعِ وَأَحْبَطَ عَمَلَ الْعَابِدِ. فَالْجَاهِلُ الْعَامِّيُّ إِذَا تَوَاضَعَ وَذَلَّ هَيْبَةً لِلّٰهِ وَخَوْفًا مِنْهُ فَقَدْ أَطَاعَ بِقَلْبِهِ فَهُوَ أَطْوَعُ مِنَ الْعَالِمِ الْمُتَكَبِّرِ وَالْعَابِدِ الْمُعْجَبِ. وَقَدْ يَنْتَهِي الْحُمْقُ وَالْغَبَاوَةُ بِبَعْضِ الْعِبَادِ إِلَى أَنَّهُ إِذَا أُوْذِيَ يَتَوَعَّدُ مُؤْذِيَهُ وَيَقُوْلُ : سَتَرَوْنَ مَا يَحِلُّ بِهِ. وَإِذَا نُكِبَ مُؤْذِيْهِ يَعُدُّ ذٰلِكَ مِنْ كَرَامَاتِهِ لِعِظَمِ قَدْرِ نَفْسِهِ عِنْدَهُ وَاسْتِيْلَاءِ الْجَهْلِ عَلَيْهِ لِجَمْعِهِ بَيْنَ الْعُجْبِ وَالْكِبْرِ وَالْإِغْتِرَارِ بِاللهِ تَعَالَى . وَقَدْ قَتَلَ جَمَاعَةٌ الْأَنْبِيَاءَ وَمَاتُوْا مِنْ غَيْرِ أَنْ يُعَاجَلُوْا بِعِقَابٍ فِي الدُّنْيَا فَمَا مَرْتَبَةُ هٰذَا الْجَاهِلِ؟ . الزواجر عن اقتراف الكبائر ج ١ ص ١١٩ الكبيرة الرابعة الكبر والعجب والطيلاء

د تکبّر جړې ختمولو علاج : " خپل رب او خپل ځان پيژندل ". د اول قِسم علاج تفصيل دادی چې کله انسان خپل رَب او خپل ځان اُوپيژني نو په خپله به دده د زړه نه د تکبّر جَړه ختمه شي .

يعنی انسان چې کله د الله تعالی عظمت او لويي اُوپيژني ، د الله تعالی په ګرفت او د هغه په صفاتو باندې نظر واچوي نو ده ته به معلومه شي چې تکبّر او لويي صرف او صرف د الله ﷻ سره مناسب ده ، د عاجز انسان سره مناسب نده .

همدارنګې چې کله انسان خپل ځان اُوپيژني چې اول زما هيڅ وجود نه وُ بيا الله تعالی زه د يوې نُطفې نه پيدا کړم ، دُنيا ته راغلم ، کمزورې ووم ، بيا الله ﷻ راته قوّت راکړو ، په دُنيا کې چې ګرځم هر وخت په خپټه کې ګندګي ګرځوم ، بيا به وفات کيږم او په قبر کې به د چينجو خوراک جوړيږم ، او آخر به د الله ﷻ د وړاندې حساب ته پيش کيږم ، همدارنګې انسان د قرآن کريم په هغه آيتونو باندې سوچ اوکړي په کوم کې چې د انسان د پيدائش حالت بيان شوی نو هيڅ کله به په ده کې تکبّر پيدا نشي .

مشهوره خبره ده : مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ . چا چې خپل نفس (حقيقت) اُوپيژند نو ده خپل رَب اُوپيژند .

امام غزالي رَحِمَهُ اللهُ په " احياء العلوم " کې دا خبره په تفصيل سره ذکر کړی . (١)

---

(١) اعلم أنّ الكبر من المهلكات ولا يخلو أحد من الخلق عن شيء منه وَإِزَالَتُهُ فَرْضُ عَيْنٍ وَلَا يَزُولُ بِمُجَرَّدِ التَّمَنِّي بل بالمعالجة واستعمال الأدوية القامعة له . وفي معالجته مقامان : أحدهما استئصال أصله من سنخه وقلع شَجَرَتِهِ مِنْ مَغْرِسِهَا فِي الْقَلْبِ . الثَّانِي دَفْعُ العارض منه بالأسباب الخاصة التي بها يتكبر الإنسان على غيره . المقام الأول في استئصال أصله وعلاجه عِلْمِيٌّ وَعَمَلِيٌّ وَلَا يَتِمُّ الشِّفَاءُ إِلَّا بِمَجْمُوعِهِمَا .
أَمَّا الْعِلْمِيُّ فَهُوَ أَنْ يَعْرِفَ نَفْسَهُ وَيَعْرِفَ رَبَّهُ تَعَالَى . وَيَكْفِيهِ ذٰلِكَ فِي إِزَالَةِ الْكِبْرِ فَإِنَّهُ مَهْمَا عَرَفَ نَفْسَهُ حَقَّ الْمَعْرِفَةِ عَلِمَ أَنَّهُ أذل من كل ذليل وأقل من كل قليل وأنه لا يليق به إلا التواضع والذلة والمهانة وَإِذَا عَرَفَ رَبَّهُ عَلِمَ أَنَّهُ لَا تَلِيقُ الْعَظَمَةُ وَالْكِبْرِيَاءُ إِلَّا بِاللهِ أَمَّا مَعْرِفَتُهُ رَبَّهُ وعظمته ومجده فالقول فيه يطول وهو منتهى علم المكاشفة . وَأَمَّا مَعْرِفَتُهُ لِنَفْسِهِ فَهُوَ أَيْضًا يَطُولُ ..... فمن كان هذا بدؤه وَهٰذِهِ أَحْوَالُهُ فَمِنْ ←←←←

همدارنګې علامه ابن قيم رَحِمَهُ اللهُ هم ددې تذکره کړې . (١)

د تکبّر د اَسبابو علاج

د دويم قِسم علاج تفصيل دادی چې دکومو اسبابو په وجه تکبّر پيدا شوې وي هغه اَسباب ختمول په کار دي ، هغه اَسباب دادي :

١ . په خپل نسَب باندې تکبر کول ٢ . په خپل ښائست باندې تکبر کول ٣ . په خپل قوّت باندې تکبّر کول ٥ . په ډير مال او په عهدو باندې تکبّر کول ٦ . په عِلم باندې تکبّر کول . اوس ددې د هريو د پاره خپل علاج دی :

← ← ← أَيْنَ لَهُ الْبَطَرُ وَالْكِبْرِيَاءُ والفخر والخيلاء وهو على التحقيق أخس الأخساء وأضعف الضُّعَفَاءِ وَلٰكِنْ هٰذِهِ عَادَةُ الْخَسِيْسِ إِذَا رُفِعَ مِنْ خِسَّتِهِ شَمَخَ بِأَنْفِهِ وَتَعَظَّمَ ..... . احياء علوم الدين ج ٣ ص ٣٥٨ كتاب ذم الكبر والعجب بَيَانُ الطَّرِيْقِ فِي مُعَالَجَةِ الْكِبْرِ وَاكْتِسَابِ التَّوَاضُعِ له

(١) قَالَ ابْنُ قَيِّمِ الْجَوْزِيَّةِ رَحِمَهُ اللهُ : إِنَّ الْكِبْرَ مِنَ الْمُهْلِكَاتِ، وَمُدَاوَاتُهُ فَرْضُ عَيْنٍ، وَلَكَ فِي مُعَالَجَتِهِ مَقَامَانِ: اَلْأَوَّلُ : فِي اسْتِئْصَالِ أَصْلِهِ وَقَطْعِ شَجَرَتِهِ . وَذٰلِكَ بِأَنْ يَعْرِفَ الْإِنْسَانُ نَفْسَهُ، وَيَعْرِفَ رَبَّهُ . فَإِنَّهُ إِنْ عَرَفَ نَفْسَهُ حَقَّ الْمَعْرِفَةِ عَلِمَ أَنَّهُ أَذَلُّ مِنْ كُلِّ ذَلِيْلٍ، وَيَكْفِيْهِ أَنْ يَنْظُرَ فِي أَصْلِ وُجُوْدِهِ بَعْدَ الْعَدَمِ مِنْ تُرَابٍ . ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ خَرَجَتْ مِنْ مَخْرَجِ الْبَوْلِ، ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ . ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ . فَقَدْ صَارَ شَيْئًا مَذْكُوْرًا بَعْدَ أَنْ كَانَ جَمَادًا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُحِسُّ وَلَا يَتَحَرَّكُ . فَقَدِ ابْتَدَأَ بِمَوْتِهِ قَبْلَ حَيَاتِهِ، وَبِضَعْفِهِ قَبْلَ قُوَّتِهِ . وَبِفَقْرِهِ قَبْلَ غِنَاهُ . وَقَدْ أَشَارَ اللهُ تَعَالَى إِلَى هٰذِهِ بِقَوْلِهِ: {مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ . مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ . ثُمَّ السَّبِيْلَ يَسَّرَهُ} وَبِقَوْلِهِ: {فَجَعَلْنَاهُ سَمِيْعًا بَصِيْرًا} فَأَحْيَاهُ بَعْدَ الْمَوْتِ، وَأَحْسَنَ تَصْوِيْرَهُ، وَأَخْرَجَهُ إِلَى الدُّنْيَا فَأَشْبَعَهُ وَأَرْوَاهُ، وَكَسَاهُ وَهَدَاهُ وَقَوَّاهُ. فَمَنْ هٰذِهِ بِدَايَتُهُ فَأَيُّ وَجْهٍ لِكِبْرِهِ وَفَخْرِهِ ؟ . عَلٰى أَنَّهُ لَوْ دَامَ لَهُ الْوُجُوْدُ عَلَى اخْتِيَارِهِ لَكَانَ لِطُغْيَانِهِ طَرِيْقٌ، بَلْ قَدْ سَلَّطَ عَلَيْهِ الْأَخْلَاطَ الْمُتَضَادَّةَ، وَالْأَمْرَاضَ الْهَائِلَةَ . بَيْنَمَا بُنْيَانُهُ قَدْ تَمَّ، إِذْ هُوَ قَدْ هَوٰى وَتَهَدَّمَ . لَا يَمْلِكُ لِنَفْسِهِ ضُرًّا وَلَا نَفْعًا . بَيْنَمَا هُوَ يَذْكُرُ الشَّيْءَ فَيَنْسَاهُ . وَيَسْتَلِذُّ الشَّيْءَ فَيُؤْذِيْهِ . وَيَرُوْمُ الشَّيْءَ فَلَا يَنَالُهُ . ثُمَّ لَا يَأْمَنُ أَنْ يُسْلَبَ حَيَاتَهُ بَغْتَةً . هٰذَا أَوْسَطُ حَالِهِ، وَذَاكَ أَوَّلُ أَمْرِهِ . وَأَمَّا آخِرُ أَمْرِهِ : فَالْمَوْتُ الَّذِيْ يُعِيْدُهُ جَمَادًا كَمَا كَانَ . ثُمَّ يُلْقٰى فِي التُّرَابِ فَيَصِيْرُ جِيْفَةً مُنْتِنَةً، وَتَبْلَى أَعْضَاؤُهُ، وَتَنْخُرُ عِظَامُهُ، وَيَأْكُلُ الدُّوْدُ أَجْزَاءَهُ، وَيَعُوْدُ تُرَابًا يُعْمَلُ مِنْهُ الْكِيْزَانُ . وَيُعْمَرُ مِنْهُ الْبُنْيَانُ، ثُمَّ بَعْدَ طُوْلِ الْبِلٰى تُجْمَعُ أَجْزَاؤُهُ الْمُتَفَرِّقَةُ وَيُسَاقُ إِلَى الْحِسَابِ. مختصر منهاج القاصدين ٢٥١ ، الموسوعة الفقهية الكويتية ج٣٢ ص ١٧٠ كِبْر عِلَاجُ الْكِبْرِ

د نسب په وجه د پيدا شوي تکبر علاج : که په چا کې تکبّر د خپل نسب په وجه پيدا شوې وي يعنی دده نسب ډير اوچت وي نو ددې علاج دادی چې دادې د ځان سره دا سوچ اوکړي چې زه خو د بل چا په کمال باندې تکبّر کوم حالانکه انسان ته د بل په کمال باندې تکبّر ندې په کار. بل دا چې دا دې د ځان سره دا سوچ اوکړي چې زما پلار نيکه خو هم د نطفې نه پيدا شوي وو نو بيا زه د هغوی په کمال باندې ولې تکبّر اوکړم ؟ (١)

د ښائست په وجه د پيدا شوي تکبر علاج : که په چا کې تکبّر د خپل ښائست په وجه پيدا شوې وي نو ددې علاج دادی چې دا دې خپل باطن ته د عقلاؤ په نظر باندې اوګوري، خپل ظاهر ته د چارپيانو په نظر باندې او نه ګوري.

يعنی که يو کس خپل باطن ته سوچ اوکړي نو ورته به معلومه شي چې هر وخت د انسان په کولمو کې ګندګي وي .

که صفائي اونکړي نو په پوزه او غوږونو کې يې ګندګي وي ، د تخرګونو نه يې بَدبوئي ځي ، هره ورځ دوه يا درې پيرې بَدبُودار اَودس ماتې کوي ، بيا يې په خپلو لاسونو باندې وينځي . انسان په اِبتداء کې د ګنده نُطفې نه پيدا شوی (د مور په خېټه کې يې خوراک د حيض ګنده وينه وي) ، دوه پيرې د تَشو مِتيازو د لارې نه راأوتې دی ، او دده دا حُسن دائمي ندی بلکه آخر ختمېدونکې دی.

نو چې کله انسان دا خبرې ذهن ته راولي نو بيا به هيڅ کله په خپل حُسن باندې تکبّر

---

(١) وَالثَّانِي: مَنِ اعْتَرَاهُ الْكِبْرُ مِنْ جِهَةِ النَّسَبِ، فَلْيَعْلَمْ أَنَّ هٰذَا التَّعَزُّزَ بِكَمَالِ غَيْرِهِ. ثُمَّ يَعْلَمْ أَبَاهُ وَجَدَّهُ. فَإِنَّ أَبَاهُ الْقَرِيبَ نُطْفَةٌ قَذِرَةٌ، وَأَبَاهُ الْبَعِيدَ تُرَابٌ. الموسوعة الفقهية الكويتية ج٣٤ ص ١٧١ كِبْر عِلاَجُ الْكِبْرِ

په احياء العلوم کې ذکر دي : الثاني أن يعرف نسبه الحقيقي ليعرف أَبَاهُ وَجَدَّهُ فَإِنَّ أَبَاهُ الْقَرِيبَ نُطْفَةٌ قَذِرَةٌ وجده البعيد تراب ذليل وقد عرفه الله تعالى نسبه فقال {الذي أحسن كل شيء خلقه وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ثُمَّ جَعَلَ نسله من سلالة من ماء مهين} فمن أصله التراب المهين الذي يداس بالأقدام ثم خمر طينة حتى صار حمأ مسنوناً كيف يتكبر وأخس الأشياء ما إليه انتسابه إذ يقال يا أذل من التراب ويا ألتن من الحمأة ويا أقذر من المضغة . احياء علوم الدين ج ٣ ص ٣٦١ كتاب ذم الكبر والعجب بَيَانُ الطَّرِيقِ فِي مُعَالَجَةِ الْكِبْرِ وَاكْتِسَابِ التَّوَاضُعِ له

اونکړي. (١)

د قوت په وجه د پيدا شوي تکبر علاج : که په چا کې تکبّر د خپل قوّت او طاقت په وجه پيدا شوې وي (يعنی قوّت په کې زيات وي او ددې په وجه تکبّر کوي) نو ددې علاج دادی چې دا دې د ځان سره سوچ اوکړي چې که الله تعالی په ده باندې څه سخته بيماري راولي يا يې يو رګ بند شي نو بيا به سخت عاجز شي.

همدارنګې که يو کس ډير قوي وي خو چې دده نه مچ څه څيز اوتختوي نو دا يې ورنه نشي راخلاصولی.

يا دده په پوزه کې ماشې ننوځي ، يا يې په غوږ کې مېږې ننوځي نو دا ټول قوّت ورله

---

(١) وَمَنِ اعْتَرَاهُ الْكِبْرُ بِالْجَمَالِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى بَاطِنِهِ نَظَرَ الْعُقَلَاءِ . وَلَا يَنْظُرْ إِلَى ظَاهِرِهِ نَظَرَ الْبَهَائِمِ. الموسوعة الفقهية الكويتية ج٣٤ ص ١٧١ كِبْر عِلَاجُ الكِبْرِ

په احياء العلوم کې ذکر دي : اَلسَّبَبُ الثَّانِي التَّكَبُّر بِالْجَمَالِ . وَ دَوَاؤُهُ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى بَاطِنِهِ نَظَرَ العقلاء ولاينظر إلى ظاهره نَظَرَ الْبَهَائِمِ . وَمَهْمَا نَظَرَ إِلَى بَاطِنِهِ رَأَى مِنَ الْقَبَائِحِ مَا يُكَدِّرُ عَلَيْهِ تَعَزُّزَهُ بِالْجَمَالِ . فإنه وكل به الأقذار في جميع أجزائه الرجيع في أمعائه . والبول في مثانته . والمخاط في أنفه . والبزاق في فيه والوسخ في أذنيه . والدم في عروقه . والصديد تحت بشرته . والصنان تحت إبطه . يغسل الغائط بيده كل يوم دفعة أو دفعتين . ويتردد كل يوم إلى الخلاء مرة أو مرتين ليخرج من باطنه ما لو رآه بعينه لاستقذره فضلًا عن أن يمسه أو يشمه كل ذلك ليعرف قذارته وذله هذا في حال توسطه . وفي أول أمره خلق من الأقذار الشنيعة الصور من النطفة ودم الحيض وأخرج من مجرى الأقذار . إذ خرج من الصلب ثم من الذكر مجرى البول ثم من الرحم مفيض دم الحيض ثم خرج من مجرى القذر . قال أنس كان أبو بكر الصديق رضي الله عنه يخطبنا فيقذر إلينا أنفسنا ويقول : خرج أحدكم من مجرى البول مرتين ....

ولو ترك نفسه في حياته يومًا لم يتعهدها بالتنظيف والغسل لثارت منه الأنتان والأقذار وصار أنتن وأقذر من الدواب المهملة التي لا تتعهد نفسها قط . فإذا نظر أنه خلق من أقذار وأسكن في أقذار وَسَيَمُوتُ فَيَصِيرُ جِيفَةً أَقْذَرَ مِنْ سَائِرِ الْأَقْذَارِ لم يفتخر بجماله الذي هو كخضراء الدمن وكلون الأزهار في البوادي فبينما هو كذلك إذ صار هشيمًا تذروه الرياح . احياء علوم الدين ج ٣ ص ٣٦١ كتاب ذم الكبر والعجب بَيَانُ الطَّرِيقِ فِي مُعَالَجَةِ الْكِبْرِ وَالْعِلْمُ الَّذِي يَنْفَعُ

ختموي. يا دده په خپه کې اغزې ننوځي نو هم دا عاجزه کوي. يا ورباندې يوه ورځ سخته تبه (بُخار) راشي نو ډير قوّت يې ختميږي.

اوس چې کوم کس د ځان نه ماشې او مچ نشي دفع کولی، او په خپه کې د اغزي تللو او يوې تبې زُور نشي برداشت کولی نو داسې کس بيا څه له تکبر کوي؟

او که يو انسان د غټ والي، زُور او قوّت په وجه تکبّر کوي نو بيا خو دده نه خَر، غوائي، فيل، اُوښ او زمرې قوي دي، نو کوم صفت چې په حيواناتو کې دده نه زيات دی نو په هغې صفت باندې انسان ولې تکبّر اوکړي؟ . (١)

د مالدارۍ او نورو خارجي شيانو په وجه د پيدا شوي تکبر علاج: که په چا کې تکبّر د مالدارۍ، زيات مال، عُهدې، حکومت او نورو خارجي شيانو په وجه پيدا شوې وي او دا د تکبّر په اقسامو کې ډير قبيح قِسم دی نو ددې علاج دادی چې انسان د ځان سره دا سوچ اوکړي چې په دې شيانو باندې تکبّر کول لوي جهالت دی، ځکه دا مال و دولت خو د يهوديانو او نورو کافرانو سره زمونږ په نسبت زيات دی، نو بيا خو په دې صفت کې يهوديان او کافران د مونږ نه مخکې شو.

بل دا چې دا شيان عارضي دي که د چا نه غَل دا ټول مال پټ کړي، يا ددې عُهدې نه لرې کړې شي نو بيا به واپس ذِلت ته راشي.

---

(١) اَلسببُ الثالثُ التكبرُ بالقوّة والأيدي . وَيَمْنَعُهُ مِنْ ذٰلِكَ أَنْ يَعْلَمَ مَا سَلَّطَ عَلَيْهِ مِنَ الْعِلَلِ وَالْأَمْرَاضِ. وَأَنَّهُ لَوْ تَوَجَّعَ عِرْقٌ وَاحِدٌ فِي يَدِهِ لَصَارَ أَعْجَزَ مِنْ كُلِّ عاجز وأذلّ من كلّ ذليلٍ . وأنّه لو سلبه الذباب شيئًا لم يستنقذه منه . وأن بقّة لو دخلت في أنفه أو نملة دخلت في أذنه لقتلته . وأن شَوْكَةً لَوْ دَخَلَتْ فِي رِجْلِهِ لَأَعْجَزَتْهُ . وَأَنَّ حتى يوم تحلل من قوته مالا يَنْجَبِرُ فِي مُدَّةٍ . فَمَنْ لَا يُطِيقُ شَوْكَةً ولا يقاوم بقّة ولا يقدر على أن يدفع عن نفسه ذبابة فَلَا يَنْبَغِي أَنْ يَفْتَخِرَ بِقُوَّتِهِ . ثُمَّ إِنْ قَوِيَ الْإِنْسَانُ فَلَا يَكُونُ أَقْوَى مِنْ حِمَارٍ أَوْ بَقَرَةٍ أَوْ فِيلٍ أَوْ جَمَلٍ وَأَيُّ افتخار في صفة يسبقك فيها الْبَهَائِمُ . احياء علوم الدين ج ٣ ص ٣٦٢ كتاب ذم الكبر والعجب بيان الكبر في معالجة الكبر والعلاج النافع له

وَمَنِ اعْتَرَاهُ مِنْ جِهَةِ الْقُوَّةِ . فَلْيَعْلَمْ أَنَّهُ لَوْ آلَمَهُ عِرْقٌ عَادَ أَعْجَزَ مِنْ كُلِّ عَاجِزٍ . وَإِنْ شَوْكَةٌ دَخَلَتْ فِي رِجْلِهِ لَأَعْجَزَتْهُ . وَبَقَّةٌ لَوْ دَخَلَتْ فِي أُذُنِهِ لَأَقْلَقَتْهُ . الموسوعة الفقهية الكويتية ج ٣٤ ص ١٧١ كبر علاج الكبر

او که د چا سره دا شیان دائمي پاتې شي خو آخر هم د مرګ په وجه دده نه دا ټول پاتې کیږي.
بل داچې دا ټول شیان په حقیقت کې د الله تعالی مِلکیَت دی نو بیا ولې انسان په دې باندې تکبّر اوکړي؟ .(١)

د عِلم په وجه د پیدا شوي تکبّر علاج : که په چا کې تکبّر د عِلم په وجه پیدا شوي وي نو ددې قِسم علاج اګرچې لږ ګران دی ځکه د عِلم مرتبه د الله ﷻ په نزد ډیره اوچته ده او عالِم ته هم په معاشره کې هر کس د قدر په سترګه ګوري خو بیا هم ددې تکبّر علاج په دوه طریقو سره کیږي:

اوله طریقه : عالِم دې په دې باندې پوهه شي چې که زه نافرماني اوکړم نو زما سزا د نورو خلقو په نسبت باندې زیاته ده، ځکه څوک چې د عِلم باوجود د الله تعالی نافرماني (تکبّر وغیره) کوي نو ده د عِلم ناشکري اوکړه، او په ده باندې ددې عِلم په وجه حُجّت

---

(١) اَلسَّبَبُ الرَّابِعُ وَالْخَامِسُ الْغِنَى وَكَثْرَةُ الْمَالِ وفي معناه كثرة الأتباع والأنصار والتكبر بولاية السلاطين والتمكن من جهتهم . وَكُلُّ ذٰلِكَ تَكَبُّرٌ بِمَعْنًى خَارِجٍ عَنْ ذَاتِ الإنسان كالجمال والقوة والعلم . وهذا أقبح أنواع الكبر . فإنّ المتكبّر بماله كأنّه متكبّر بفرسه وداره ، ولو مات فرسه وانهدمت داره لعاد ذليلًا . والمتكبّر بتمكين السلطان وولايته لا بصفة في نفسه بنى أمره على قلب هو أشد غليانًا من القدر فإن تغير عليه كان أذل الخلق . وكلّ متكبر بأمر خارج عن ذاته فهو ظاهر الجهل كيف والمتكبّر بالغنى لو تأمل لرأى فِي الْيَهُودِ مَنْ يَزِيْدُ عَلَيْهِ فِي الْغِنَى والثروة والتجمل فَأَيُّ لِشَرَفٍ يسبقك به اليهودي ، وأيّ لشرف يأخذه السارق في لحظة واحدة فيعود صاحبه ذليلًا مفلسًا . فهذه أسباب ليست في ذاته . وما هو في ذاته ليس إليه دوام وجوده وهو في الآخرة وبال ونكال . فالتفاخر به غاية الجهل ، وكلّ ما ليس إليك فليس لك وشيء من هذه الأمور ليس إليك بل إلى واهبه إن أبقاه لك وإن استرجعه زال عنك وما أنت إلا عبد مملوك لا تقدر على شيء . ومن عرف ذلك لا بد وأن يزول كبره ..... وهو مع ذلك بين آفات وشهوات وأمراض وأسقام هي كالعقارب والحيات يخاف منها الهلاك . فمن هذا حاله لا يتكبر بقوته وقدرته إذ يعلم أنه لا قدرة له ولا قوة . احياء علوم الدين ج ٣ ص ٣٦٢ كتاب ذم الكبر والعجب بَيَانُ الطُّرُقِ فِي مُعَالَجَةِ الْكِبْرِ وَاكْتِسَابِ التَّوَاضُعِ له

وَمَنْ تَكَبَّرَ بِالْغِنَى ، فَإِذَا تَأَمَّلَ خَلْقًا مِنَ الْيَهُودِ وَجَدَهُمْ أَغْنَى مِنْهُ . فَأَيُّ لِشَرَفٍ تَسْبِقُهُ بِهِ الْيَهُودُ. وَتَسْتَلِبُهُ السَّارِقُ فِي لَحْظَةٍ. فَيَعُودُ صَاحِبُهُ ذَلِيلًا. الموسوعة الفقهية الكويتية ج٣٣ ص ١٧١ كِبْر عِلَاجُ الْكِبْرِ

هم تام شوي وي نو سزا يې د نورو نه ډيره سخته ده.

بل دا چې د داسې بې عمله او متکبّر عالِم د پاره په قرآن کريم او احاديثو کې سختې سزاګانې هم ذکر شوي.

دويمه طريقه داده چې عالِم دې ذهن ته دا خبره راولي چې تکبّر او لويي صرف د الله ﷻ سره لائق ده، اوس چې انسان هم تکبّر کوي نو په دې سره دا د الله تعالى د غضب مستحق ګرځي. (١)

---

(١) اَلسَّبَبُ السَّادِس الكبر بالعِلم. وهو أعظم الآفات وأغلب الأدواء وأبعدها عن قبول العلاج إلّا بشدّة شديدة وجهد جهيد. وذلك لأنّ قدر العلم عظيمٌ عند الله. عظيمٌ عند الناس. وهو أعظم من قدر المال والجمال وغيرهما. بل لا قدر لهما أصلًا إلّا إذا كان معهما علم وعمل. ولذلك قال كعب الأحبار إنّ للعلم طغيانًا كطغيان المال. وكذلك قال عمر رضي الله تعالى عنه: اَلعَالِمُ إِذَا زَلَّ زَلَّ بِزَلَّتِهِ عَالَمٌ.

فيعجز العالِم عن أن لا يستعظم نفسه بالإضافة إلى الجاهل لكثرة ما نطق الشرع بفضائل العلم. ولن يقدر العالم على دفع الكبر إلا بمعرفة أمرين:

أَحَدُهُمَا أَنْ يَعْلَمَ أَنَّ حُجَّةَ اللهِ عَلَى أَهْلِ العِلمِ آكَدُ. وَأَنَّهُ يُحْتَمَلُ مِنَ الجَاهِلِ مَا لَا يُحْتَمَلُ عُشْرُهُ مِنَ العَالِمِ. فَإِنَّ مَنْ عَصَى اللهَ تَعَالَى عَنْ مَعْرِفَةٍ وَعِلمٍ فجنايته أفحش إذ لم يقض حقّ نِعمة الله عليه في العلم. ولذلك قال صلى الله عليه وسلم:

يُجَاءُ بِالرَّجُلِ يَوْمَ القِيَامَةِ فَيُلْقَى فِي النَّارِ. فَتَنْدَلِقُ أَقْتَابُهُ فِي النَّارِ. فَيَدُورُ كَمَا يَدُورُ الحِمَارُ بِرَحَاهُ. فَيَجْتَمِعُ أَهْلُ النَّارِ عَلَيْهِ فَيَقُولُونَ: أَيْ فُلَانُ! مَا شَأْنُكَ؟ أَلَيْسَ كُنْتَ تَأْمُرُنَا بِالمَعْرُوفِ وَتَنْهَانَا عَنِ المُنْكَرِ؟ قَالَ: كُنْتُ آمُرُكُمْ بِالمَعْرُوفِ وَلَا آتِيهِ. وَأَنْهَاكُمْ عَنِ المُنْكَرِ وَآتِيهِ. (صحيح البخاري رقم ٣٢٦٧).

وقد مثل الله سبحانه وتعالى من يعلم ولا يعمل بالحمار والكلب فقال عز وجل ﴿مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا﴾. (الجمعة آية ٥) أراد به علماء اليهود.

وقال في بلعم بن باعوراء: ﴿وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ۝ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ﴾. الاعراف آية ١٧٥، ١٧٦. ←←←←←←←←←

بهر حال، د تکبّر د اَسبابو نه ځان ساتل په کار دي، همدارنګې انسان ته په کار دي چې په قرآن کريم او احاديثو کې چې د تکبّر په باره کې څومره وَعيدونه او سزاګانې ذکر شوي يا د متکبّرينو خراب اَنجام ذکر شوی هغه بار بار اُولولي، يا دې د بل چا نه واوري نو په دې سره به د تکبّر نه محفوظ شي.

همدارنګې د الله تعالی نه دې د ځان د پاره د تکبّر نه د محفوظ کيدو دُعا غواړي، د فقيرانو او نېکانو خلقو په مجلس کې دې کيني، مُتکبّرانه اعمال او مُتکبّرانه رَوِيَه دې پريږدي نو اِنْ شَاءَ الله چې د تکبّر نه به محفوظ شي او عاجزي به په کې پيدا شي.

← ← ← ← قال ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أُوتِيَ بلعم كتابًا فأخلد إلى شهوات الأرض أي سكن حبه إليها فمثله بالكلب { إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ } أي سواء آتيته الحكمة أو لم أوته لا يدع شهوته.

ويكفي العالم هذا الخطر. فأيّ عالِم لم يتبع شهوته؟ وأي عالم لم يأمر بالخير الذي لا يأتيه؟ فمهما خطر للعالِم عظم قدره بالإضافة إلى الجاهل. فليتفكر في الخطر العظيم الذي هو بصدده. فإنّ خطره أعظم من خطر غيره كما أنّ قدره أعظم من قدر غيره فهذا بذاك....

اَلْأَمْرُ الثَّانِي أَنَّ العالِم يَعْرِفَ أَنَّ الْكِبْرَ لَا يَلِيقُ إِلَّا بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ وَحْدَهُ. وَأَنَّهُ إِذَا تَكَبَّرَ صَارَ مقوتًا عند الله بغيضًا. وقد أحبّ الله منه أن يتواضع. احياء علوم الدين ج ٣ ص ٣٦٣ كتاب ذم الكبر والعجب بَيَانُ التَّرْغِيبِ فِي مُعَالَجَةِ الْكِبْرِ وَاكْتِسَابِ التَّوَاضُعِ لَهُ.

وَمَنْ تَكَبَّرَ بِسَبَبِ الْعِلْمِ، فَلْيَعْلَمْ أَنَّ حُجَّةَ اللهِ عَلَى الْعَالِمِ آكَدُ مِنْ حُجَّتِهِ عَلَى الْجَاهِلِ. وَلْيَتَفَكَّرْ فِي الْخَطَرِ الْعَظِيمِ الَّذِي هُوَ بِصَدَدِهِ. فَإِنَّ خَطَرَهُ أَعْظَمُ مِنْ خَطَرِ غَيْرِهِ. كَمَا أَنَّ قَدْرَهُ أَعْظَمُ مِنْ قَدْرِ غَيْرِهِ.

وَلْيَعْلَمْ أَيْضًا: أَنَّ الْكِبْرَ لَا يَلِيقُ إِلَّا بِاللهِ تَعَالَى، وَأَنَّهُ إِذَا تَكَبَّرَ صَارَ مَمْقُوتًا عِنْدَ اللهِ بَغِيضًا عِنْدَهُ، وَقَدْ أَحَبَّ اللهُ تَعَالَى مِنْهُ أَنْ يَتَوَاضَعَ. وَكَذَلِكَ كُلُّ سَبَبٍ يُعَالِجُهُ بِنَقِيضِهِ، وَيَسْتَعْمِلُ التَّوَاضُعَ. مختصر منهاج القاصدين ٢٥١ وما بعدها. الموسوعة الفقهية الكويتية ج٣٤ ص ١٧٢ كِبْر عِلَاجُ الْكِبْرِ

نبي عليه السلام او صحابه كرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ به د تكبّر پيداكوونكو اَفعالو او اَقوالو نه ځان ساتل

نبي عليه السلام او صحابه كرامو رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ به د تكبّر پيداكوونكو اَفعالو او اَقوالو نه ځان ساتل، بلكه داسې كارونه او داسې خبرې به يې كولى چې په هغې سره به تكبّر ختميدو په احاديثو كې ذكر دي چې د فتح مكې په ورځ يو كس د نبي عليه السلام سره خبرې كولى، نو په هغه كس باندې يَره راغله (وجود يې د يَرې نه رَپيدو)، پيغمبر عليه السلام ورته اوفرمايل:

هَوِّنْ عَلَيْكَ فَإِنَّمَا أَنَا ابْنُ امْرَأَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ كَانَتْ تَأْكُلُ الْقَدِيْدَ.

مطمئن شه (حَوصله اوكړه، مه ويريږه) ځكه زه د قريشو د داسې ښځې ځوي يم چې هغې به اُوچه غوښه خوړله. (١)

فائده: اُوچه غوښه خوړل به په عربو كې د غُربت علامه وه، نبي عليه السلام هغه ته دا ويل غوښتل چې زه د قريشو د غريبې ښځې ځوي يم، د دُنيا بادشاهانو په شان مُتكبّر نه يم، بلكه ستاسو په شان انسان يم.

امام ماوردي رَحِمَهُ اللهُ ذكر كړي چې پيغمبر عليه السلام دا خبره د تكبّر او لويي ختمولو د پاره اوكړه. (٢)

---

(١) عَنْ أَبِي مَسْعُوْدٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ. أَنَّ رَجُلًا كَلَّمَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ الْفَتْحِ. فَأَخَذَتْهُ الرِّعْدَةُ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَوِّنْ عَلَيْكَ فَإِنَّمَا أَنَا ابْنُ امْرَأَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ كَانَتْ تَأْكُلُ الْقَدِيْدَ. المستدرک على الصحيحين للحاكم رقم الحديث ٤٣٦٦ كِتَابُ الْمَغَازِي وَالسَّرَايَا. وقال الحاكم: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ، وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ. ووافقه الذهبي. و رقم الحديث ٣٧٣٣، سنن ابن ماجة باب القديد رقم الحديث ٣٣١٢، المعجم الاوسط رقم الحديث ١٢٦٠، مجمع الزوائد رقم الحديث ١٤٢٢٠.

(٢) هَوِّنْ عَلَيْكَ فَإِنَّمَا أَنَا ابْنُ امْرَأَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ كَانَتْ تَأْكُلُ الْقَدِيْدَ. وَإِنَّمَا قَالَ ذٰلِكَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَسْمًا لِمَوَادِّ الْكِبْرِ، وَقَطْعًا لِذَرَائِعِ الْإِعْجَابِ، وَكَسْرًا لِأَشَرِ النَّفْسِ، وَتَذْلِيْلًا لِسَطْوَةِ الْإِسْتِعْلَاءِ. ادب الدنيا والدين للماوردي ج١ ص ٢٣٩ اَلْبَابُ الْخَامِسُ أَدَبُ النَّفْسِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ فِي مُجَانَبَةِ الْكِبْرِ وَالْإِعْجَابِ.

اوس درته د يو څو صحابه کرامو واقعات رانقل کوم :

حضرت عُمر ﷺ به تکبّر نه ځان ساتل

١ . حضرت عُمر ﷺ چې کله امیرُ المؤمنین ؤ نو دوی به کله د صحابه کرامو رضی الله عنهم د وړاندې د خپل ځان په باره کې داسې خبرې کولې چې په هغې سره به تکبّر او خُودپسندي ختمیده .

یو ځل یې صحابه کرام رضی الله عنهم راغونډ کړل او د هغوی د وړاندې یې اوفرمایل چې :

" ما به د لېو قجورو او لېو اوشکو په عِوض کې تولې ورځ ګډې څرولې " .

کله چې د حضرت عُمر ﷺ نه ددې په باره کې پوښتنه اوشوه چې ته خو اوس امیرُ المؤمنین یې نو تا ولې دا خبره اوکړه ؟ دوی ورته اوفرمایل ، ماته خپل نفس وویل :

أَلَسْتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ . فَمَنْ ذَا أَفْضَلُ مِنْكَ ؟

ته امیرُ المؤمنین یې ، د تانه افضل څوک دی ؟

پس ما اِراده اوکړه چې زه دې نفس ته خپل ځان وراوپیژنم چې زه څوک یم ؟

(یعنی د خپل تکبّر او عُجب ختمولو د پاره مې خپل نفس ته دا خبره اوکړه) . (١)

٢ . کله چې حضرت عُمر ﷺ امیرُ المؤمنین ؤ او د صحابه کرامو په مشوره باندې فلسطین ته روان شو نو دده سره یو غلام ؤ او یوه ورسره اوښه وه ، په خپل مینځ کې یې سره نمبر مقرر کړو چې : یو فرسخ به زه په اوښه باندې سورېم ، یو فرسخ به ته په اوښه باندې

---

(١) امام ماوردي رحمه الله دا خبره داسې ذکر کړې : رُوِيَ عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ نَادَى : اَلصَّلَاةُ جَامِعَةٌ . فَلَمَّا اجْتَمَعَ النَّاسُ صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ وَصَلَّى عَلَى نَبِيِّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . ثُمَّ قَالَ : أَيُّهَا النَّاسُ ! لَقَدْ رَأَيْتُنِي أَرْعَى عَلَى خَالَاتٍ لِي مِنْ بَنِي مَخْزُومٍ فَيَقْبِضُ لِي الْقَبْضَةَ مِنَ التَّمْرِ وَالزَّبِيبِ فَأَكُلُ الْيَوْمَ وَأَيَّ يَوْمٍ . فَقَالَ لَهُ عَبْدُ الرَّحْمٰنِ بْنُ عَوْفٍ ﷺ : وَاللهِ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَا زِدْتَ عَلَى أَنْ قَصَّرْتَ بِنَفْسِكَ . فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ : وَيْحَكَ يَا ابْنَ عَوْفٍ إِنِّي خَلَوْتُ فَحَدَّثَتْنِي نَفْسِي . فَقَالَتْ : أَنْتَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ . فَمَنْ ذَا أَفْضَلُ مِنْكَ ؟ فَأَرَدْتُ أَنْ أُعَرِّفَهَا نَفْسَهَا . ادب الدنيا والدين للماوردي ج١ ص ٢٣٩ اَلْبَابُ الْخَامِسُ أَدَبُ النَّفْسِ اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ فِي مُجَانَبَةِ الْكِبْرِ وَالْإِعْجَابِ . الفاروق ص ٣٨٣ ، الطبقات الكبرى ٢٩٣/٣ ، شخصية عمر بن الخطاب ٣٣/٨

سوريې ، او يو فرسخ به اوښه همداسې خالي روانه وي .

نو حضرت عُمر ﷺ په اوښه باندې سور شو ، غلام د اوښې واګې نيولې وې ، بيابل فرسخ غلام په اوښه باندې سور شو حضرت عُمر ﷺ د اوښې واګې نيولې وې ، په لاره کې اوبه مخې ته راغلې ، حضرت عُمر ﷺ د چپ (ګس) لاس په تخرګ کې خپلې ګېلې نيولې وې او په يو لاس کې يې د اوښې واګې نيولې وې (او په بدن باندې يې پيوند شوې جامې وې) . په دې وخت کې د شام امير " حضرت ابوعبيده بن جراح ﷺ " د حضرت عُمر ﷺ مخې ته (د استقبال د پاره) راغی ، (ده چې حضرت عُمر ﷺ په دې حالت باندې اوليد) نو ورته وې ويل :

يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! إِنَّ عُظَمَاءَ الشَّامِ يَخْرُجُونَ إِلَيْكَ، فَلَا يَحْسُنُ أَنْ يَرَوْكَ عَلَى هٰذِهِ الْحَالَةِ.

أيّ اميرالمؤمنين ! بيشکه ستاسو استقبال ته د شام غټ غټ سرداران راغلي دي ، دا مناسب نده چې هغوی تاسو په دې حالت کې اوګوري .

حضرت عُمر ﷺ ورته اوفرمايل :

إِنَّمَا أَعَزَّنَا اللهُ تَعَالَى بِالْإِسْلَامِ، فَلَا لُبَانِيَ مِنْ مَقَالَةِ النَّاسِ.

بيشکه الله تعالی مونږ ته د اسلام په وجه عزت راکړی نو د خلقو د خبرو څه پرواه نه کوو . (١)

---

(١) وَرُوِيَ أَنَّ عُمَرَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ جَعَلَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ غُلَامِهِ مُنَاوَبَةً فَكَانَ يَرْكَبُ النَّاقَةَ وَيَأْخُذُ الْغُلَامُ بِزِمَامِ النَّاقَةِ وَيَسِيرُ مِقْدَارَ فَرْسَخٍ. ثُمَّ يَنْزِلُ نَوْبَةً رُكُوبِ الْغُلَامِ. فَرَكِبَ الْغُلَامُ وَأَخَذَ عُمَرُ ﷺ بِزِمَامِ النَّاقَةِ. فَاسْتَقْبَلَهُ الْمَاءُ فِي الطَّرِيقِ. فَجَعَلَ عُمَرُ ﷺ يَخُوضُ فِي الْمَاءِ وَنَعْلُهُ تَحْتَ إِبْطِهِ الْيُسْرَى. وَهُوَ آخِذٌ بِزِمَامِ النَّاقَةِ. فَخَرَجَ أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ ﷺ وَكَانَ أَمِيرًا عَلَى الشَّامِ وَقَالَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! إِنَّ عُظَمَاءَ الشَّامِ يَخْرُجُونَ إِلَيْكَ. فَلَا يَحْسُنُ أَنْ يَرَوْكَ عَلَى هٰذِهِ الْحَالَةِ . فَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ : إِنَّمَا أَعَزَّنَا اللهُ تَعَالَى بِالْإِسْلَامِ. فَلَا لُبَانِيَ مِنْ مَقَالَةِ النَّاسِ. تنبيه الغافلين باحاديث سيد الانبياء والمرسلين ص ١٨٧ بَابُ الْكِبْرِ

عَنْ عَامِرِ بْنِ شِهَابٍ، قَالَ: خَرَجَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ﷺ إِلَى الشَّامِ . وَمَعَنَا أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ ﷺ فَأَكَلُوا عَلَى مَخَاضَةٍ وَعُمَرُ عَلَى نَاقَةٍ لَهُ فَنَزَلَ عَنْهَا وَخَلَعَ خُفَّيْهِ فَوَضَعَهُمَا عَلَى عَاتِقِهِ . وَأَخَذَ بِزِمَامِ نَاقَتِهِ فَخَاضَ بِهَا الْمَخَاضَةَ . فَقَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! أَلَتَ تَفْعَلُ هٰذَا. تَخْلَعُ خُفَّيْكَ وَتَضَعُهُمَا ←←←←←

٣ . د حضرت عُمر ﷺ متعلق دا هم نقل دي چې يو ځل د جهاد نه ډېر مالِ غنيمت او قيديان راغلل ، ده چې اُوليدل نو خوشحاله شو ، ددې نه پس يې خلقو ته وويل چې ممبر ته رانزدې شئ . کله چې خلق ممبر ته رانزدې شو نو حضرت عُمر ﷺ ممبر ته اُوخت او ځانته خطاب کولو سره يې اوفرمايل :

اې عُمر ! ته خو هماغه کس يې چې ستا مور به اُوچه غوښه خوړه .

حضرت عمُر ﷺ دا خبره اوکړه او د ممبر نه راښکته شو ، صحابه کرام رضي الله عنهم حيران شو چې حضرت عُمر ﷺ مونږ راجمع کړو او صرف همدا خبره يې اوکړه ؟ نو دده نه يې پوښتنه اوکړه چې :

تاسو مونږ راجمع کړو او صرف همدا يوه خبره مو اوکړه ، داولې ؟

حضرت عُمر ﷺ ورته اوفرمايل : کله چې د جهاد نه ډېر مالِ غنيمت او قيديان راغلل نو زما په زړه کې دا خيال راغی چې :

اې عمر ! تاته الله ﷻ څه اُوچت شان درکړی چې ستا په زمانه کې اسلام ته ډېر فتوحات حاصل شو .

نو ما محسوسه کړه چې هسې نه زما په زړه کې تکبّر او عُجب پيدا شي نو ځکه مې تاسو راجمع کړئ او ځانته مې دا خبره اوکړه چې په دې سره زما خُود پَسندي ختمه شوه . (١)

← ← ← عَلَى عَاتِقِكَ، وَتَأْخُذُ بِزِمَامِ نَاقَتِكَ، وَتَخُوضُ بِهَا الْمَخَاضَةَ ؟ مَا يَسُرُّنِي أَنَّ أَهْلَ الْبَلَدِ اسْتَشْرَفُوكَ . فَقَالَ عُمَرُ : « أُوَّهْ لَوْ يَقُلْ ذَا غَيْرُكَ أَبَا عُبَيْدَةَ جَعَلْتُهُ نَكَالًا لِأُمَّةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّا كُنَّا أَذَلَّ قَوْمٍ فَأَعَزَّنَا اللهُ بِالْإِسْلَامِ فَمَهْمَا نَطْلُبُ الْعِزَّةَ بِغَيْرِ مَا أَعَزَّنَا اللهُ بِهِ أَذَلَّنَا اللهُ » . المستدرک على الصحيحين للحاكم كِتَابُ الْإِيمَانِ رقم الحديث ٢٠٧ . وقال الحاكم : هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ وَلَمْ يُخَرِّجَاهُ . ووافقه الذهبي . شعب الايمان رقم ٧٨٣٧ حسن الخلق ، الترغيب والترهيب رقم ٢٨٩٣ (٢) كتاب الأدب وغيره الترغيب في التواضع والترهيب من الكبر والعجب والافتخار .

(١) الرسول کے تڑپا دينے والے واقعات ج ٢ ص ٢٣٥ .

٤. حضرت ابوهريرة ﷺ به د تکبّر نه ځان ساتل

حضرت عُمر ﷺ حضرت ابوهريرة ﷺ لره د بحرين اَمير (ګورنَر) مقرر کړو ، او وَروې ليږلو . حضرت ابوهريرة ﷺ چې بَحرين ته داخل شو نو په خَر باندې سور وُ ، خلقو ته يې ويل : طَرِّقُوا لِلأَمِيْرِ ، طَرِّقُوا لِلأَمِيْرِ .

امير ته لار پرېږدئ ، امير ته لار پرېږدئ . (١)

(ده به د غَر نه لرګي راوړل ، دده سره لرګي وو نو ځکه يې خلقو ته ويل چې لار راته پرېږدئ) .

٥ . حضرت سلمان فارسي ﷺ به د تکبّر نه ځان ساتل

حضرت سلمان فارسي ﷺ د مدينې منوّرې امير (ګورنَر) وُ ، د هغه علاقې يو مشر کس (په بازار) څه (درُوند) څيز واخيست ، حضرت سلمان فارسي ﷺ په ده باندې تيريدو هغه کس (دا او نه پيژند نو) په ده باندې يې د بارورونکي (مزدور) ګمان اوکړو ، نو ورته وې ويل :

تَعَالَ فَاحْمِلْ هٰذَا . دلته راشه ، دا راسره وېسه .

حضرت سلمان فارسي ﷺ (په خوشحالۍ سره) سامان راأوچت کړو او ورسره روان شو . په لاره کې چې خلقو سلمان فارسي ﷺ په بار ورلو باندې أوليد نو هريو به ورته ويل

أَصْلَحَ اللهُ الأَمِيْرَ . نَحْنُ نَحْمِلُ عَنْكَ .

الله تعالى دې (زمونږ) په اَمير باندې رَحم اوکړي دا سامان مونږ ته راکړه مونږ به يې ستا په ځای باندې وېسو . ده به انکار کولو او نورو ته يې نه ورکولو .

دې کس ته چې دا معلومه شوه چې دا خو د مدينې منوّرې اَمير (ګورنَر) دی نو ډير

---

(١) وَ رُوِيَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ . أَنَّهُ بَعَثَهُ عُمَرُ بْنُ الخَطَّابِ أَمِيْرًا عَلَى البَحْرَيْنِ . فَدَخَلَ البَحْرَيْنِ وَهُوَ رَاكِبٌ عَلَى حِمَارٍ ، وَجَعَلَ يَقُوْلُ : طَرِّقُوْا لِلأَمِيْرِ . طَرِّقُوْا لِلأَمِيْرِ . تنبيه الغافلين باحاديث سيد الانبياء والمرسلين ص١٨٨ بَابُ الكِبْرِ

ملامته شو او ځانته يې خطاب کولو سره وويل :

هلاک شې تاخو د مدينې منوّرې په اَمير باندې بوج راوړو .

نو حضرت سلمان فارسي ﷺ ته يې عُذر پيش کول شروع کړو ، او وې ويل :

لَمْ أَعْرِفْكَ أَصْلَحَكَ اللهُ .

الله تعالى دې د تاسو سره ښه اوکړي ما تاسو او نه پيژندې .

سلمان فارسي ﷺ به ورته ويل چې هيڅ پرواه نه کوي ، تاسو مخکې ځئ زه درسره دا د کوره پورې وړم .

نو دا سامان يې ورسره د کوره پورې وې وړو . هغه کس دومره خفه شو چې د ځان سره يې وويل : لَا أُسَخِّرُ أَحَدًا أَبَدًا.

زه به يا هيڅ کله په مزدور باندې څه سامان وې نه سم . (١)

٦ . حضرت عبدالله بن سلام ﷺ د تکبّر ختمولو د پاره په بازار کې په خپل سَر باندې د لرګو ګېډې وړلو

حضرت عبدالله بن حنظله ﷺ فرمايي چې ما حضرت عبدالله بن سلام ﷺ په بازار کې اُوليد چې په خپل سَر باندې يې د لرګو ګېډې ايخې وُ . چا ورنه پوښتنه اوکړه :

أَتَفْعَلُ هٰذَا وَقَدْ أَغْنَاكَ اللهُ عَنْهُ ؟

آيا ته په سَر باندې لرګي وړې ؟ حالانکه الله تعالى ته ددينه مستغني کړې يې (يعنى ستا خو ديته حاجت نشته) .

---

(١) عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِيِّ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى عَنْهُ . أَنَّهُ كَانَ أَمِيرًا بِالْمَدِيْنَةِ . فَاشْتَرَى رَجُلٌ مِنْ عُقْمَائِهَا شَيْئًا. فَمَرَّ بِهِ سَلْمَانُ ﷺ فَحَسِبَهُ حِلْمًا . فَقَالَ : تَعَالَ فَاحْمِلْ هٰذَا . فَحَمَلَهُ سَلْمَانُ ﷺ . فَجَعَلَ يَتَلَقَّاهُ النَّاسُ وَيَقُوْلُوْنَ : أَصْلَحَ اللهُ الْأَمِيْرَ. نَحْنُ نَحْمِلُ عَنْكَ . فَأَبَى أَنْ يَدْفَعَ إِلَيْهِمْ . فَقَالَ الرَّجُلُ فِي نَفْسِهِ وَيْحَكَ إِنِّيْ لَمْ أُسَخِّرْ إِلَّا الْأَمِيْرَ . فَجَعَلَ يَعْتَذِرُ إِلَيْهِ وَيَقُوْلُ: لَمْ أَعْرِفْكَ أَصْلَحَكَ اللهُ . فَقَالَ: اِنْطَلِقْ فَذَهَبَ بِهِ إِلَى مَنْزِلِهِ. ثُمَّ قَالَ : لَا أُسَخِّرُ أَحَدًا أَبَدًا. تنبيه الغافلين باحاديث سيد الأنبياء والمرسلين ص ١٨٨ بَابُ الْكِبْرِ

هغه ورته وويل : ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه دا حديث اوريدلې دى :

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ كِبْرٍ .

هغه كس به جنت ته داخل نشي چې د هغه په زړه كې د اوري د دانې هومره تكبّر وي .

عبدالله بن سلام رضي الله عنه اوفرمايل : پس زه دا خوښوم چې په دې طريقې سره (د خپل ځان نه) تكبّر ختم كړم . (١)

٧ . همدارنګې د نورو صحابه كرامو رضي الله عنهم نه هم نقل دي چې هغوى به هغه كارونه كول چې په هغې سره به تكبّر ختميدو ، او د هغه كارونو نه به يې ځان ساتل چې په هغې سره به تكبّر پيدا كيدو . (٢)

قاري محمد طيب رحمه الله د خود پسندۍ ختمولو د پاره د تهانوي رحمه الله مجلس ته لاړو

د دارالعلوم ديوبند مهتمم " قاري محمد طيب رحمه الله " د ډير ښائسته بدن واله وُ ، په طبعيت كې يې پاكوالې وُ ، ښائسته او صفا كپړې به يې اغوستې .

دا خپله واقعه بيانوي چې : زه په وړوكوالي كې د دارالعلوم ديوبند مهتمم شوم ، چې ددې په وجه زما په زړه كې خُود پَسندي راغله (يعنى ځان راته اوچت معلوم شو) .

---

(١) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ حَنْظَلَةَ رضي الله عنه قَالَ : رَأَيْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ سَلَامٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي السُّوقِ وَعَلَى رَأْسِهِ حُزْمَةُ حَطَبٍ . قَالَ : فَقِيلَ لَهُ : أَتَفْعَلُ هٰذَا وَقَدْ أَغْنَاكَ اللهُ عَنْهُ ؟ فَقَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ كِبْرٍ . فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَتْرُكَ الْكِبْرَ . الترغيب والترهيب لقوام السنة ج ٣ ص ٢٠٧ رقم ٢٣٥٨ باب في الترهيب من الكبر وذم المتكبرين ، و ج ١ ص ٣٦٦ رقم ٦٢٧ ، تلبيس ابليس ج١ ص ١٣٩ الباب التاسع في ذكر تلبيس ابليس على الزهاد والعباد .

(٢) وَحُكِيَ أَنَّ قَوْمًا مَشَوْا خَلْفَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فَقَالَ : أَبْعِدُوا عَنِّي خَفَقَ نِعَالِكُمْ فَإِنَّهَا مُفْسِدَةٌ لِقُلُوبِ كَنَوَى الرِّجَالِ .

وَمَشَوْا خَلْفَ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه فَقَالَ : ارْجِعُوا فَإِنَّهَا ذِلَّةٌ لِلتَّابِعِ وَفِتْنَةٌ لِلْمَتْبُوعِ . ادب الدنيا والدين للماوردي ج١ ص ٢٣٩ الباب الخامس أدب النفس الفصل الأول في مجانبة الكبر والإعجاب .

ما اشرف علي تهانوي رَحِمَهُ اللهُ ته خط اوليكل چې زه په زړه كې خُودپَسندي محسوسوم.

هغوی راته اوليكل: زما خانقاه ته سمدستي راشه.

زه هلته سمدستي ورغلم، (هر داكټر مريض ته د بيماری موافق دوائي وركوي) نو تهانوي رَحِمَهُ اللهُ ماته دا كار اُوسپارل چې څوک دلته جُمات ته راځي او څپلۍ اُوباسي نو ته د هغوی څپلۍ سمَوه.

(كوم څوان چې د ډيرو اِختياراتو مالِک وي هغه ته دا كار ډير گران وي).

قاري محمد طيب رَحِمَهُ اللهُ فرمايي. چې اول ماته دا كار ډير گران معلوميدو خو چونكه د تهانوي صاحب حُكم وُ نو حُكمه مې شروع كړو.

حضرت تهانوي رَحِمَهُ اللهُ به په ده باندې نظر ساتل چې څنگه څپلۍ سمَوي؟ يو ځل يې اُوليد چې كومې نوې څپلۍ وی نو هغه به يې په صحيح طريقې سره سمولی او چې كومې به زړې وی هغې ته به يې هسې لاس وَر وړو (پوره به يې نه سمولی)، تهانوي رَحِمَهُ اللهُ ورباندې پوهه شو چې اوس هم ورنه تكبّر پوره ندې اُوتی، نو ورته وې ويل:

اول زړې څپلۍ صحيح كوه او بيا نوې څپلۍ صحيح كوه.

قاري محمد طيب رَحِمَهُ اللهُ فرمايي چې كله راته تهانوي صاحب دا خبره اوكړه نو زما د زړه نه عُجب او تكبّر هماغه وخت اُووت. يو څو ورځې څپلۍ سمولو سره رانه تكبّر مكمل ختم شو. (١)

د متكبّرينو سره تكبّر كول جائز دی

١. مفتي شفيع رَحِمَهُ اللهُ په تفسير معارف القرآن كې ددې آيت ﴿ سَأَصْرِفُ عَنْ اٰيٰتِيَ الَّذِيْنَ يَتَكَبَّرُوْنَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ﴾ په تشريح كې ذكر كړي چې په دې آيت كې الله تعالى فرمايي: زه به د خپلو آيتونو نه هغه خلق واړوم څوک چې په زمكه كې په ناحقه تكبّر كوي.

په دې آيت كې ﴿ بِغَيْرِ الْحَقِّ ﴾ سره دې طرف ته اشاره ده چې د تكبّر كوونكو په مقابله

(١) اهل دل كے تڑپا دينے والے واقعات ج ٢ ص ٢٣٧، وج ٤ ص ٢٠٤.

کې تکبّر کول په حقه دی، ناکاره او د ګناه خبره نده، ځکه دا د شکل په اعتبار سره تکبّر دی خو د حقيقت په اعتبار سره تکبّر ندی. لکه مشهوره خبره ده:

اَلتَّكَبُّرُ مَعَ الْمُتَكَبِّرِيْنَ تَوَاضُعٌ.

د متکبّرينو سره تکبّر کول عاجزي ده. (١)

٢. امام رازي رَحِمَهُ اللهُ په "تفسير کبير" کې د مذکوره آيت په تشريح کې ليکلي:

وَاعْلَمْ أَنَّهُ تَعَالَى ذَكَرَ فِيْ هٰذِهِ الْآيَةِ قَوْلَهُ: ﴿بِغَيْرِ الْحَقِّ﴾ لِأَنَّ إِظْهَارَ الْكِبْرِ عَلَى الْغَيْرِ قَدْ يَكُوْنُ بِالْحَقِّ. فَإِنَّ لِلْمُحِقِّ أَنْ يَتَكَبَّرَ عَلَى الْمُبْطِلِ. وَفِي الْكَلَامِ الْمَشْهُوْرِ: اَلتَّكَبُّرُ عَلَى الْمُتَكَبِّرِ صَدَقَةٌ. (٢)

پوهه شه چې الله تعالی په دې آيت کې ذکر کړي "بِغَيْرِ الْحَقِّ" دا ځکه چې کله په بل چا باندې تکبّر کول په حقه باندې وي، ځکه مُحِق (حَق ويونکي) ته دا جائز دي چې په مُبطِل باندې تکبّر اوکړي. مشهوره خبره ده چې په متکبّرينو باندې تکبّر کول صدقه ده.

٣. په يو حديث کې هم ذکر دي، رسولُ الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

إِذَا رَأَيْتُمُ الْمُتَوَاضِعِيْنَ فَتَوَاضَعُوْا لَهُمْ. وَإِذَا رَأَيْتُمُ الْمُتَكَبِّرِيْنَ فَتَكَبَّرُوْا عَلَيْهِمْ فَإِنَّ ذٰلِكَ لَهُمْ صَغَارٌ وَمَذَلَّةٌ. وَلَكُمْ بِذٰلِكَ صَدَقَةٌ. (٣)

کله چې تاسو عاجزي کوونکي خلق اوګورئ نو تاسو هم (د دوی د وړاندې) عاجزي کوئ، او کله چې تاسو تکبّر کوونکي خلق اوګورئ نو تاسو هم وړاندې تکبّر کوئ (يعنی ځان وړاندې اوچت ګڼړئ)، ځکه دا د دوی د پاره رَسوائي او ذِلّت دی، او تاسو ته په دې

---

(١) مسالك السلوك، تفسير معارف القرآن سورة الاعراف في تشريح آية ١٤٦.

په احياء العلوم کې هم ذکر دي: وقال يحيى بن معاذ: التكبّر على ذي التكبّر عليك بماله تواضع. احياء علوم الدين ج٣ ص ٣٢٣ كتاب ذم الكبر والعجب بيان فضيلة التواضع

(٢) التفسير الكبير ج١٥ ص ٣٦٦ سورة الاعراف في تفسير آية ١٤٦ طبع دار إحياء التراث العربي بيروت

(٣) تنبيه الغافلين بأحاديث سيد الأنبياء والمرسلين للسمرقندي ص ١٨٦ بَابُ الْكِبْرِ. الزواجر عن اقتراف الكبائر ج١ ص ١٢٨ خاتمة فضائل التواضع، احياء علوم الدين ج٣ ص ٣٢١ بيان فضيلة التواضع، الفوائد المجموعة ص ٢٥٣.

باندې صدقه ده.

٤. فقهاء کرامو هم دا ذکر کړي چې کله په يو ځای کې ځان اوچت کنړلو ته ضرورت وي نو بيا دا جائز دی، مثلاً د ظالمانو او کافرانو په مقابله کې تکبّر کول جائز دی.

په "فتاوی هنديه" او "شامي" کې ذکر دي:

وَالحَاصِلُ أَنَّ كُلَّ مَا كَانَ عَلَى وَجْهِ التَّكَبُّرِ يُكْرَهُ، وَإِنْ فَعَلَ لِحَاجَةٍ وَضَرُورَةٍ لَا، هُوَ المُخْتَارُ. (١)

حاصل دادی چې کوم کار د تکبّر په وجه وي نو هغه مکروه دی، او که د حاجت يا ضرورت په وجه يې اوکړي نو هغه مکروه نه دی، او همدا مختار قول دی.

٥. په "الموسوعة الفقهيّة" کې هم ددې پوره تفصيل ذکر شوی. (٢)

---

(١) الفتاوى الهندية ج ٥ ص ٣٥٩ كِتَابُ الكَرَاهِيَةِ اَلبَابُ الوَطْءُ دُونَ فِي الزِّينَةِ وَاتِّخَاذِ الخَادِمِ لِلخِدْمَةِ. رد المحتار على الدر المختار ج٦ ص ٣٥٤ كِتَابُ الحَظْرِ وَالإِبَاحَةِ فَصْلٌ فِي اللُّبْسِ. وهكذا في الهِنَدِيَّةِ.

(٢) وَإِذَا كَانَ الكِبْرُ هُوَ الصِّفَةُ النَّفْسِيَّةُ، وَهِيَ قَصْدُ الإِسْتِعْلَاءِ عَلَى الغَيْرِ فِي مَكْرُوهَةٍ مِنَ المَكَارِمِ، فَإِنَّ هٰذَا الكِبْرَ ـ أَيْ: التَّكَبُّرَ ـ إِمَّا أَنْ يُحْتَاجَ إِلَيْهِ، أَوْ لَا يُحْتَاجَ إِلَيْهِ. فَإِنِ احْتِيجَ إِلَيْهِ كَانَ مَحْمُودًا، كَالتَّكَبُّرِ عَلَى الظَّلَمَةِ، وَعَلَى أَعْدَاءِ اللهِ مِنَ الكُفَّارِ المُحَارِبِينَ، وَنَحْوِهِمْ، وَلِذٰلِكَ جَازَ الإِخْتِيَالُ فِي الحَرْبِ إِرْهَابًا لِلعَدُوِّ.

وَإِنْ لَمْ يُحْتَجْ إِلَيْهِ، فَإِنَّهُ إِمَّا أَنْ تُرَافِقَهُ نِيَّةُ التَّكَبُّرِ، أَوْ لَا تُرَافِقَهُ نِيَّةُ التَّكَبُّرِ. فَإِنْ رَافَقَتْهُ نِيَّةُ التَّكَبُّرِ فَهُوَ كَبِيرَةٌ مِنَ الكَبَائِرِ. وَإِنْ لَمْ تُرَافِقْهُ نِيَّةُ التَّكَبُّرِ، فَإِنَّ الفِعْلَ إِمَّا أَنْ يَكُونَ مِنْ شِعَارِ المُتَكَبِّرِينَ أَوْ لَا يَكُونَ مِنْ شِعَارِ المُتَكَبِّرِينَ. فَإِنْ كَانَ مِنْ شِعَارِ المُتَكَبِّرِينَ كَتَصْعِيرِ الخَدِّ، وَالإِخْتِيَالِ فِي المَشْيِ، وَإِسْبَالِ الإِزَارِ، وَنَحْوِ ذٰلِكَ، كَانَ مَكْرُوهًا.

وَإِنْ لَمْ يَكُنْ مِنْ شِعَارِ المُتَكَبِّرِينَ كَالأَكْلِ مُتَّكِئًا، وَتَشْمِيرِ الأَكْمَامِ، وَنَحْوِ ذٰلِكَ لَمْ يَكُنْ بِهِ بَأْسٌ. قَالَ فِي الفَتَاوَى الهِنْدِيَّةِ: وَالحَاصِلُ أَنَّ كُلَّ مَا كَانَ عَلَى وَجْهِ التَّكَبُّرِ يُكْرَهُ، وَإِنْ فُعِلَ لِحَاجَةٍ أَوْ ضَرُورَةٍ لَا. أَيْ: لَا يُكْرَهُ. عَلَى هٰذَا فَإِنَّ مَنْ لَبِسَ الثِّيَابَ الجَمِيلَةَ الرَّفِيعَةَ مِنْ غَيْرِ نِيَّةِ التَّكَبُّرِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ.

قَالَ الشَّوْكَانِيُّ: وَهٰذَا مِمَّا لَا خِلَافَ فِيهِ فِيمَا أَعْلَمُ. بَلْ إِنَّ لُبْسَ رَفِيعِ الثِّيَابِ مِنْ غَيْرِ نِيَّةِ التَّكَبُّرِ بَلْ بِنِيَّةِ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَقْعٌ فِي قُلُوبِ سَامِعِيهِ وَهُوَ يَأْمُرُهُمْ بِالمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ المُنْكَرِ كَانَ مَنْدُوبًا. الموسوعة الفقهية الكويتية ج٣٢ ص ١٦٧ كِبْر

د غونډ تقرير خلاصه

د غونډ تقرير خلاصه دا را اُووته چې تکبّر ګناهِ کبيره ده ، په قرآن کريم او احاديثو مبارکه ؤ کې ددې سختې سزاګانې ذکر شوي :

تکبّر او لويي صرف د الله ﷻ سره ښائي ، څوک چې د الله ﷻ سره په دې صفت کې ځان شريکوي نو جهنم ته به يې داخل کړي .

د متکبّرينو ځای جهنم دی ، دوی به پَرمخې جهنم ته غورځولې شي ، د چا په زړه کې چې معمولي تکبّر وي هغه به جنت ته نه داخليږي ، ځکه جنت په متکبّرينو باندې حرام دی ، شيطان د همدې تکبّر په وجه د جنت نه راأوشړلې شو او تر قيامته پورې لعنتي شو ، متکبّرينو ته د توبې توفيق نه ملاويږي ، متکبّرين د قرآني علومو او کاملې پوهې نه محرومه وي ، تکبّر سره په عقل کې کمې راځي ، د متکبّرينو په زړه باندې مُهر لګيدلې وي ، د اکثره ګناهونو او ټولو مَفاسدو جړه تکبّر دی ، دا د بَدبختۍ چابي ده ، د تکبّر په وجه د انسان نه فضائل ختميږي او رزائل په کې پيدا کيږي ، تکبّر د کافرانو صفت دی ، الله تعالی متکبّرين نه خوښوي ، د قيامت په ورځ به نبي عليه السلام ته مَبغوض ترين خلق متکبّرين وي ، د متکبّرينو د پاره د قيامت په ورځ رَسوائي ده .

همدارنګې په تکبّر سره تلل منع دي ، د داسې خلقو نه الله ﷻ ناراضه وي ، د انسان سره تکبّر نه ښائي .

همدارنګې څوک چې د تکبّر په وجه پېنځې يا لنګ په زمکه راکاږي نو الله تعالی به داسې کس ته د قيامت په ورځ د رحمت په نظر باندې او نه ګوري ، داسې کس د شيطان ورور دی .

تکبّر کول په زمکه کې د غرقيدو سبب دی ، الله ﷻ متکبّر کس ذليله کوي ، د متکبّر نه هر کس نفرت کوي ، او هر کس ده ته په سپک نظر باندې ګوري .

د متکبّرينو اَنجام ډير بَد وي : لکه فرعون ، نمرود ، قارون او نورو سَرکشو قومونو ته الله ﷻ د تکبّر په وجه سخته سزا ورکړه .

د تکبّر سزا په دُنيا کې سمدستي ملاويږي ، د تکبّر په وجه دا خطره شته چې د انسان آخِره خاتمه خرابه شي .

همیشه تکبّر کوونکی د جبّارینو په فهرست کې لیکلې شي ، د تکبّر سره نیک اعمال پوره فائده نه کوي ، بلکه ددې په وجه نیک اعمال ختمیږي .

بیا خاصکر د فقیرۍ باوجود د تکبّر کولو سزا نوره هم سخته ده ، متکبّر فقیر به په اوّلني کسانو کې جهنم ته داخلولې شي ، داسې کس الله ﷻ ته ډیر ناخوښه وي .

تکبّر د زړه صفت دی (چې انسان د حق نه انکار کوي ، خپل ځان په نورو باندې اوچت ګڼړي او نور خلق ورته سپک ښکاري) ، ښائسته جامې او ښائسته څپلۍ اچولو ته تکبّر نه وايي . څوک چې د تکبّر نه ځان ساتي نو د هغه د پاره نبي علیه السلام د جنت خوشخبري اَورولی .

لهذا د زړه نه د تکبّر جَړه ختمول په کار دي او ددې چې کوم اَسباب دي د هغې نه ځان ساتل په کار دي . (د نسب ، ښائست ، قوّت ، مالداری ، عُهدې او عِلم په وجه تکبر ندې په کار) .

نبي علیه السلام او صحابه کرامو رضي الله عنهم به د هغه اَقوالو او افعالو نه ځان ساتل چې د هغې په وجه به تکبّر پیدا کیدو ، او هغه کارونه به یې کول چې په هغې سره به تکبّر ختمیدو .

د یو څو صورتونو نه علاوه (په کومو کې چې شریعت اِجازت ورکړی) نور د هر قِسمه تکبّر نه ځان ساتل په کار دي .

دُعا

الله تعالی دې مونږ ټول د تکبّر او نورو باطني بیماریو نه اُوساتي ، ربِّ کائنات دې په مونږ ټولو کې تواضع او عاجزي پیدا کړي .

اې ربه ! مونږ ډیر ګناهګاریو ته په خپل فضل و کرَم سره زمونږ په ګناهونو باندې قلم د عَفوې راکاږه ، زمونږ د ټولو مغفرت نصیبه کړه .

مونږ ټول د هر قِسمه مشکلاتو ، مصیبتونو ، غمونو ، تکلیفونو او ناګاهاني اِمتحاناتو نه اُوساته .

آمِين يَا رَبَّ العَالَمِين .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ العَالَمِينَ

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

﴿ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيۡنَ اٰمَنُوا ادۡخُلُوۡا فِى السِّلۡمِ كَآفَّةً ﴾

البقرة آية ۲۰۸

ددې (اِصلاحي مُدَلل تقريرونه) کتاب د څوارلسو جلدونو تقريرونو خلاصه :

خالِص په قرآني آيتونو باندې مشتمل جامِع تقرير

تاليف

اَبُو الشَّمس مولانا نُورُ الهُدٰى عُفِيَ عَنۡهُ

مُدَرِّس دَارُ العلوم فيضُ القُرآن اکاخيل کالونی مردان

د مقرِرينو د پاره راهنمائي

بعضې وخت مقرّرين پّه ځنې ځايونو کې داسې تقرير کول غواړي چې په هغې کې خالص د قرآن کريم آيتونه وي (يعنى د اول نه تر آخره پورې غونډ تقرير صرف او صرف د قرآن کريم په آيتونو باندې مشتمل وي ، احاديث او د علماؤ اقوال په کې بالکل نه وي) ، او په دې تقرير کې ربط هم وي .

نو په همدې خاطر درته داسې يو جامع تقرير خالص د قرآني آيتونو نه برابروم چې ربط به هم په کې وي ، او مُؤثِر به هم وي .

دا اکثر آيتونه اګر چې ددې (اصلاحي مدلل تقريرونه) کتاب په مخکې جلدونو کې ځاى په ځاى مُتفرِق ذکر دي خو زه به د څه نورې اِضافې سره دې آيتونو داسې انداز باندې ترتيب ورکړم چې ددې غونډ کتاب د اَهمو موضوعګانو خلاصه به دلته په دې يو تقرير کې صرف د آيتونو په ضِمن کې راجمع شي ، او په خپل مينځ کې به يې ربط هم وي .

که دا آيتونه مقرّرين همداسې په مُرَتّب انداز باندې ياد کړي نو اِن شاء الله بيا به هر ځاى کې او د هر چا د وړاندې په پوره زړوَرتيا سره ډير جامِع تقرير کولې شي .

ابوالشمس عفي عنه

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

خالص په قرآني آيتونو باندې مشتمل جامع تقرير

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِ اللهِ .

اَمَّا بَعْدُ فَأَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ قَالَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالٰى فِي الْقُرْآنِ الْمَجِيْدِ وَالْفُرْقَانِ الْحَمِيْدِ :

﴿ يٰأَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا ادْخُلُوْا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً وَلَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ إِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴾ . (١) صَدَقَ اللهُ الْعَظِيْم .

نوټ : په دې راتلونکي تقرير کې ددې (اِصْلَاحِيْ مُدَلَّلْ تَقْرِيْرُوْنه) کتاب د څوارلسو (١٤) جلدونو اهمو موضوع ګانو خلاصه د آيتونو په ضمن کې ذکر شوې ، زه درته اول ددې غونډ تقرير اجمالي خلاصه ذکر کوم ، بيا به يې درته د آيتونو په ضمن کې تفصيلاً ذکر کړم . ابوالشمس عفي عنه

د راتلونکي تقرير اجمالي خلاصه :

الله ربّ العزت انسان په ټولو مخلوقاتو کې ښائسته او مُعزّز پيدا کړی ، بيا يې دا ټول مخلوقات دده د فائدې د پاره پيدا کړي ، خو انسان يې صرف د خپل عبادت د پاره پيدا کړی ، اوس چې څوک د الله ﷻ عبادت کوي او نيک اعمال کوي نو الله تعالی ده ته په دُنيا کې حياةِ طيّبه او په آخرت کې ددې بهترينه بدله ورکوي .

په هر مسلمان باندې د الله او رسول اطاعت فرض دی ، دا به د اسلام په ټولو احکاماتو باندې عمل کوي . اوس په ده باندې الله تعالی څه عبادات فرض کړي چې د هغې کول لازمي دي : په هغې کې مونځ ، روژه ، زکوة ، اوحج بُنيادي اعمال دي ، همدارنګې په

(١) البقرة آية ٢٠٨ .

قدرت لرونکي باندې جهاد هم فرض دی (اګر چې جهاد په بعضې صورتونو کې فرضِ عين او په بعضې صورتونو کې فرضِ کفايه دی) .

يا الله ﷻ په انسان باندې د ځنې بندګانو مالي حقوق هم مقرر کړي ، د هغې د پاره لازمي ده چې انسان حلال کسب اوکړي ، خپلو بچو او نورو حقدارانو له حلال رزق پيدا کړي ، دغه وجه ده چې شريعت د حلال خوراک اَهميت بيان کړی . او د حرام خوراک ، سُود ، او نورو ناجائزو طريقو سره يې د مال ګټلو نه منع کړې ده .

يا انسان چې په معاشره کې کامياب ژوند تيرول غواړي نو ددې د پاره ضروري ده چې د يو بل د حقوقو لحاظ به ساتي ، نو ځکه الله ربّ العزت د حقوق العباد پوره کولو اَهميت هم بيان کړی . او په حقوقُ العباد کې د ټولو نه رومبې حق د والدينو دی چې ددې ډير تاکيد ذکر شوی ، همدارنګې الله تعالی د نورو مسلمانانو حقوق هم په يو بل باندې مقرر کړي .

په قرآن کريم کې الله ﷻ ځای په ځای انسانان د ګناهونو نه منع کړی او د ګناهونو سزاګانې يې ذکر کړي . يا خاصکر د دروغو ، غِيبت ، چُغل خوری ، رِيا ، تکبّر او حسد نه يې په سختو الفاظو سره منع کړی ، او د ژبې د حفاظت حکم يې کړی .

اوس چې انسان دا معلومول غواړي چې دا څيز حلال دی او که حرام ؟ جائز دی او که ناجائز ؟ نو ددې د پاره د عِلم ضرورت دی ، دغه وجه ده چې الله ربّ العزت مسلمانانو ته د عِلم اَهميت او د علماؤ او طلباؤ اُوچت مقام بيان کړی .

يا چونکه ددې ټولو علومو سَرچشمه قرآن کريم دی ځکه دا داسې د هدايت کتاب دی چې په فصاحت او بلاغت کې ددې مقابله هيڅوک نشي کولی ، او ددې په وجه په دُنيا کې اِنقلاب پيدا کيږي نو ځکه الله تعالی په قرآن کريم باندې د پوهيدلو ، ددې د تلاوت کولو او په دې باندې د عمل کولو ډير اَجرونه ذکر کړي .

يا الله ربّ العزت په خپلو بندګانو باندې دومره مهربان دی چې که د دوی نه بَتَقاضای بَشَرِيَت څه ګناه اوشي نو د دوی د پاره يې د توبې دروازه کلاؤ ساتلی ، او ورسره ورسره يې د توبې فضائل هم ذکر کړي .

لهذا انسان ته په کار دي چې د دُنيا په دې عارضي ژوند باندې دُهوکه نشي ، د شيطان اِتباع اونکړي ، او آخرت طرف ته متوجّه شي ، ځکه انسان آخر هم ددې فاني دُنيا نه

تلونکی دی ، هیڅوک هم د مرګ نه نشي خلاصدی ، هر ذي رُوح به ضرور یوه ورځ وفات کیږي.

اوس که د چا رِشته دار یا بل نزدې کس وفات شي ، یا ورباندې څه تکلیفونه او امتحانات راشي نو دا به د صبر او اِستقامت نه کار اخلي ، جَزعه فَزعه او شکایت به نه کوي ، ځکه الله تعالی د صابرینو د پاره ډیر اَجرونه مقرر کړي.

تفصیلي بیان :

اوس درته مذکوره خبرې د آیتونو په ضِمن کې تفصیلاً ذکر کوم :

انسان ښائسته او معزّز پیدا شوی

✡ مُعزّزو مسلمانانو ورونو ! الله تعالی په ټولو مخلوقاتو کې د شکل و صورت په اِعتبار سره ډیر ښائسته " انسان " پیدا کړی ، رَبِّ کریم فرمایي :

﴿ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِيٓ أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴾. (١)

ترجمه : بیشکه مونږ انسان په ډیر ښائسته (مُعتدِل شکل او) صورت پیدا کړو.

✡ بیا یې په ټولو مخلوقاتو بني آدم ته ډیر عزت ورکړی ، الله تعالی فرمایي :

﴿ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِيٓ آدَمَ ﴾. (٢)

ترجمه : او بیشکه مونږ عزت ورکړې دی اَولاد د آدم (عليه السلام) ته .

✡ بیا یې دا ټول کائِنات د انسان د خدمت او فائدې د پاره پیدا کړي ، الله تعالی فرمایي : ﴿ هُوَ الَّذِيْ خَلَقَ لَكُمْ مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيْعًا ﴾. (٣)

ترجمه : الله تعالی هغه ذات دی چې په زمکه کې دا ټول هر څه یې ستاسو د فائدې د پاره پیدا کړل.

---

(١) التين آية ٤ .

(٢) بني اسرائيل (الاسراء) آية ٧٠ .

(٣) البقرة آية ٢٩ .

په سورة لقمان کې ذکر دي :

﴿ أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ﴾. (١)

ترجمه : آيا تاسو نه دي کتلي چې الله تعالى مُسَخّر کړي دي ستاسو د پاره (يعنى ستاسو د فائدې د پاره يې په کار لګولي دي) څه چې په آسمانونو کې دي او څه چې په زمکه کې دي ، او الله تعالى په تاسو باندې خپل ښکاره او پټ نِعمتونه پوره کړي دي .

✡ خو انسان صرف د الله ﷻ د عبادت د پاره پيدا شوى ، الله تعالى فرمايي :

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾. (٢)

ترجمه : اوما ندې پيدا کړي پيريان او انسانان مګر ددې د پاره چې دوى زما عبادت اوکړي .

✡ انسان عبث ندې پيدا شوى ، الله تعالى فرمايي :

﴿ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴾.(١)

---

(١) لقمان آية ٢٠ .

په سورة ابراهيم کې ذکر دي : ﴿ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ ۝ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۝ وَآتَاكُم مِّن كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ ۚ وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا ۗ ﴾

ترجمه : الله تعالى هغه ذات دى چې آسمانونه او زمکه يې پيدا کړل ، د آسمان نه يې اوبه نازلې کړى (يعنى : ښه نه يې باران راأو وَرول) ، بيا يې په دې اوبو سره (مختلف قِسمه) ميوې راوويستى چې دا ستاسو د پاره رزق دى ، او تابع يې کړه ستاسو د پاره کِشتى چې د هغه په حکم باندې په سمندر کې روانه وي ، او ستاسو د پاره يې دَريابونه تابع کړل (يعنى ستاسو د فائدې د پاره يې پيدا کړل) ، او نمَر او سپوږمۍ يې ستاسو د پاره په کار اولګول چې دوى هميشه روان وي ، او شپه او ورځ يې ستاسو د فائدې د پاره پيدا کړل ، او تاسو ته يې ټول هغه څيزونه درکړل کوم چې تاسو غوښتل ، او که چيرته تاسو د الله ﷻ نِعمتونه شمارل او غواړى نو هغه (د ډيرو والې په وجه) نه شى شمېرلى . سورة ابراهيم آية ٣٢-٣٤ .

(٢) الذاريات آية ٥٦ .

ترجمه: آيا ستاسو دا خيال دُ چې بيشکه مونږ تاسو بې فائدې پيدا کړي يئ؟ او دا چې تاسو به مونږ طرفته نه راګرځئ؟

(حالانکه ستاسو دا خيال غلط دی، بلکه تاسو د يو مقصد د پاره پيدا شوي يَې او دوباره به ما طرفته راګرځئ).

نيک عمل : اوس چې څوک عبادت کوي او نيک اعمال کوي نو داسې خلقو ته الله ﷻ په دُنيا کې هم حياةِ طيّبه (ښائسته) ژوند ورکوي، او په آخرت به ددې ښه بدله ورکوي الله تعالی فرمايي:

﴿ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾. (٢)

ترجمه: چا چې نيک عمل اوکړو که سړی وي او که ښځه خو چې هغه مومن وي نو مونږ به هغه ته خامخا (په دُنيا کې) پاکيزه ژوند ورکړو، او مونږ به دوی ته خامخا (په آخرت کې) د دوی د ښو عملونو اجر ورکړو.

✡ **د نيک عمل فائده په خپله انسان ته رَسي** : محترمو! د نيک عمل فائده په خپله انسان ته رَسي، او د بَدو اَعمالو نقصان هم ده ته رَسي، الله ﷻ ته ددې هيڅ فائده او نقصان نه رَسي. الله تعالی فرمايي:

﴿ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴾. (٣)

ترجمه: څوک چې نيک عمل کوي نو د خپل ځان (د فائدې) د پاره يې کوي، او څوک چې بَدکار کوي نو وَبال (تاوان) يې هم په همده دی، او ستا رَب په بندګانو باندې ظلم کوونکی ندی.

بل ځای الله ﷻ فرمايي:

---

(١) المؤمنون آية ١١٥

(٢) النحل آية ٩٧.

(٣) حم السجدة (فصلت) آية ٤٦.

﴿ مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ۖ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴾. (١)

ترجمه: چاچې کفر اوکړو نو په همده باندې وبال د کفر دده دی، او چا چې نېک عمل اوکړو نو دوی د خپل ځان د پاره تیارې کوي.

الله ربّ العزت نبي علیه السلام ته فرمايي:

﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ ۖ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۖ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴾. (٢)

ترجمه: بیشکه مونږ په تا باندې دا کتاب د خلقو د فائدې د پاره په حقه نازل کړی، پس چا چې هدایت اومومند نو د خپل ځان د فائدې د پاره یې گټه اوکړه، او څوک چې گمراه شو نو خپل ځان ته د نقصان رسولو د پاره گمراه شو، او ته په دوی باندې نگهبان (ذمه وار) نه یې.

د الله او رسول اطاعت

✡ په هر مسلمان باندې د الله او د رسول اطاعت فرض دی، الله تعالی فرمايي:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ ﴾. (٣)

ترجمه: اې د ایمان خاوندانو! تاسو حکم اومنی د الله، او حکم اومنی (د هغه) د رسول.

✡ د الله او رسول اطاعت کوونکي کامیاب دي:

﴿ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴾. (٤)

ترجمه: او څوک چې د الله او د هغه درسول اطاعت کوي (یعنی د دوی حکم منی)، د الله نه ویریږي، او تقوی اختیار کړي پس همدا خلق کامیابیدونکي دي.

---

(١) الروم آية ٤٤.

(٢) الزمر آية ٤١.

(٣) النساء آية ٥٩.

(٤) النور آية ٥٢.

✡ د الله او رسول اطاعت كوونكى به د قيامت په ورځ د انبياء كرامو ، صدّيقينو ، شهداؤ او صالحينو سره وي. پروردگار عالم فرمايي :

﴿ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ فَأُولٰئِكَ مَعَ الَّذِيْنَ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِّنَ النَّبِيِّيْنَ وَالصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَآءِ وَالصّٰلِحِيْنَ وَحَسُنَ أُولٰئِكَ رَفِيْقًا ﴾. (١)

ترجمه : او څوک چې د الله او د رسول حکم اومني نو دوی به (په جنت کې) د هغه خلقو سره وي په چا باندې چې الله ﷻ انعام کړې دی چې هغه پيغمبران ، صديقين ، شهداء او صالحين دي ، او دا خلق ډير ښه دي په ملګرتيا کې (يعنی دا خلق ډير ښه ملګري دي) .

✡ او څوک چې د الله او د هغه د رسول نافرماني کوي نو د داسې کس د پاره د جهنم سخته سزا ذکر شوی :

﴿ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَإِنَّ لَهٗ نَارَ جَهَنَّمَ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ أَبَدًا ﴾. (٢)

ترجمه : او څوک چې د الله او دده د رسول نافرماني اوکړي نو بيشکه دده د پاره اور د جهنم دی ، دوی به په هغې کې هميشه وي تل تر تله .

﴿ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا مُّبِيْنًا ﴾. (٣)

ترجمه : او څوک چې د الله او د هغه د رسول نا فرماني اوکړي نو بيشکه هغه ګمراه شو په ښکاره ګمراهۍ سره .

﴿ قُلْ أَطِيْعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكٰفِرِيْنَ ﴾. (٤)

ترجمه : (اې پيغمبره !) ته (دوی ته) ووايه چې تاسو حکم اومنئ د الله او د (هغه د) رسول ، پس که چيرته دوی مخ واړوي نو بيشکه الله تعالی کافران نه خوښوي .

✡ لکه څرنګې چې د الله اطاعت فرض دی همداسې د نبي عليه السلام اطاعت هم

---

(١) النساء آية ٦٩ .

(٢) الجن آية ٢٣ .

(٣) الاحزاب آية ٣٦ .

(٤) آل عمران آية ٣٢ .

فرض دی ، ځکه نبي عليه السلام خو د ځان نه خبرې نه کوي بلکه دا هم ورته د الله ﷻ د طرفه وَحي شوې وي ، (خو وَحي غير مَتلو ده) . الله تبارک وتعالی فرمايي :

﴿ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى ، إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُّوْحٰى ﴾ . (١)

ترجمه : دا پيغمبر د خپل خواهشِ نفس نه خبرې نه کوي (بلکه) د دوی هره خبره وَحي ده چې په دوی نازلولې شي .

✡ د نبي عليه السلام اِطاعت د الله اِطاعت دی :

﴿ مَّنْ يُّطِعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ أَطَاعَ اللّٰهَ ﴾ . (٢)

ترجمه : څوک چې د پيغمبر (عليه السلام) اِطاعت اوکړي (يعنی د هغه خبره اومني) نو بيشکه ده د الله اِطاعت اوکړو .

✡ د نبي عليه السلام په اِتباع کولو سره انسان د الله ﷻ محبوب جوړيږي ، او ګناهونه يې معاف کيږي . الله تعالی فرمايي :

﴿ قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴾ . (٣)

ترجمه : (اې پيغمبره !) ته (خلقو ته) ووايه که چيرته تاسو د الله ﷻ سره په ريښتيا محبت کوی (او ددې محبت په وجه دا هم غواړی چې الله ﷻ هم د تاسو سره محبت وکړي) نو (ددې مقصد حاصلولو د پاره) تاسو زما تابعداري اوکړئ ، نو الله به د تاسو سره محبت اوکړي ، او تاسو ته به ستاسو ګناهونه معاف کړي ، او الله تعالی بخونکې او مهربان دی .

✡ د مسلمانانو د پاره د نبي عليه السلام ذات مبارکه د ژوند تيرولو د پاره بهترينه نمونه ده ، الله تعالی فرمايي :

﴿ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ

---

(١) النجم آية ٣، ٤ .

(٢) النساء آية ٨٠ .

(٣) آل عمران آية ٣١ .

كَثِيرًا ﴾. (١)

ترجمه: بيشكه ستاسو د پاره د رسول الله (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) په ذاتِ مبارکه کې ښائسته نمونه موجود ده. د هغه چا د پاره چې د الله او د ورځې د آخرت اُميد لري، او الله ډير يادَوي.

✡ په مؤمنانو باندې د نبي عليه السلام حق د هر چا نه زيات دی، الله تعالی فرمايي:

﴿ اَلنَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِيْنَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ ﴾. (٢)

ترجمه: نبي (عليه السلام) په مؤمنانو باندې د دوی د ځانونو نه هم ډير حق لري.

✡ مسلمان به د اسلام په ټولو احکاماتو باندې عمل کوي، الله تعالی فرمايي:

﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا ادْخُلُوْا فِي السِّلْمِ كَآفَّةً ﴾. (٣)

ترجمه: اې ايمان والو! تاسو ټول په اسلام کې پوره پوره داخل شئ.

د مونځ اَهميت او فضائل

✡ اوس په هر مسلمان باندې الله تعالی ځنې شيان فرض کړي، او د ځنې کارونو نه يې منع کړی. د اِسلام په بُنيادي اَرکانو کې اَهم او غټ رُکن د مانځه دی، دا په ټولو عباداتو کې بهترين عبادت دی، په قرآن کريم او احاديثو کې د اِيمان نه روستو ډير تاکيد د مانځه راغلی، په هر عاقِل بالِغ مسلمان باندې د ورځې پنځه وخته مونځ فرضِ عين دی، الله تعالی فرمايي:

﴿ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ كِتٰبًا مَّوْقُوْتًا ﴾. (٤)

ترجمه: بيشكه مونځ په مؤمنانو باندې په خپل مقرر وختونو کې فرض کړې شوې دی.

﴿ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ۚ وَمَا تُقَدِّمُوْا لِاَنْفُسِكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوْهُ عِنْدَ اللّٰهِ ۗ اِنَّ

---

(١) الأحزاب آية ٢١

(٢) الاحزاب آية ٦.

(٣) البقرة آية ٢٠٨.

(٤) النساء آية ١٠٣.

اللهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴾. (١)

ترجمه: او تاسو مونځ قائموئ، زکوة ورکوئ، او تاسو چې د خپلو ځانونو د پاره وړاندې څه نیکي لیږئ نو هغه به د الله ﷻ سره (موجود) بیا مومئ، بیشکه الله ﷻ هغه کارونه ګوري کوم چې تاسو کوئ.

✡ به قرآن کریم کې ځای په ځای دا حُکم راغلی:

﴿ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ ﴾. (٢)

ترجمه: او تاسو مونځ قائموئ (یعنی په پابندۍ سره یې کوئ) او زکوة ورکوئ.

✡ نبي کریم صلی الله علیه وسلم ته هم دا حکم شوې ؤ چې د خپل کور واله ؤ او خپلوانو ته د مانځه حکم کوه، او په خپله هم وړاندې پابَند اُوسه، الله تعالی فرمایي:

﴿ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا ۖ نَحْنُ نَرْزُقُكَ ۗ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى ﴾. (٣)

ترجمه: ته خپل کور واله ؤ (خپلوانو او مؤمنانو) ته د مانځه حکم کوه او په خپله هم په دې قائم (پابَند) اُوسه، مونږ تا نه (داسې) رُوزي نه غواړو (چې د هغې په وجه د تا نه فرضي عبادات پاتې کیږي) بلکه همدا مونږ تاته (او نورو خلقو ته) رُوزي درکوو، او ښه اَنجام د پرهیزګارۍ دی.

---

(١) البقرة آية ١١٠.

(٢) المزمل آية ٢٠.

په سورة مجادله کې ذکر دي: ﴿ فَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَأَطِيعُوا اللهَ وَرَسُولَهُ ﴾. المجادلة آية ١٣.

په سورة حج کې ذکر دي: ﴿ فَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللهِ ۖ هُوَ مَوْلٰكُمْ ۚ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴾. الحج آية ٧٨

په سورة بقره کې ذکر دي: ﴿ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرّٰكِعِينَ ﴾. البقرة آية ٤٣.

په سورة النور کې ذکر دي: ﴿ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾. النور آية ٥٦

(٣) طه آية ١٣٢.

✡ مومناتو ته په صبر او مانځه سره د مدد حاصلولو حکم راغلی ، الله تعالی فرمايي :

﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَوٰةِ ۚ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴾ (۱)

ترجمه : اې د ايمان خاوندانو ! تاسو (په هره سختۍ کې) په صبر او مانځه سره مدد حاصلوئ ، بيشکه الله تعالی د صبر کوونکو خلقو ملګری دی .

✡ د مونځ په وجه انسان د بې حيايۍ خبرو ، بدوکارونو او ګناهونو نه منع کيږي . الله تعالی نبي کريم صلی الله عليه وسلم ته فرمايي :

﴿ اُتْلُ مَآ اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتٰبِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ ۚ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ ۗ ﴾ (۲)

ترجمه : (اې پيغمبره !) ته هغه کتاب تلاوت کوه د کوم چې تاته وَحي کړې شوی ، او مونځ قائم کړه (يعنی په پابندۍ سره يې کوه) بيشکه مونځ انسان د بې حيايۍ او ناکاره کارونو (او ناجائزه خبرو) نه منع کوي .

✡ د مانځه په وجه د انسان ګناهونه معاف کيږي ، ځکه مونځ نېک عمل دی ، او په هر نېک عمل سره ګناهونه ختميږي ، الله تعالی فرمايي :

﴿ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِّنَ الَّيْلِ ۚ اِنَّ الْحَسَنٰتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِ ۗ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذّٰكِرِينَ ﴾ . (۳)

ترجمه : او (اې پيغمبره !) ته د ورځې په دواړو طرفونو ، او د شپې په څه حصه کې

---

(۱) البقرة آية ۱۵۳ .

په يو بل آيت کې ددې تذکره داسې شوی : ﴿ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَوٰةِ ۚ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴾ ترجمه : او تاسو مدد غواړئ د الله ﷻ نه په صبر او مونځ کولو سره ، او يقيناً دا مونځ ډير درُوند (او ګران) کار دی مګر څوک چې عاجزي کوونکي دي (او د الله ﷻ نه ويريږي نو دوی ته مونځ کول آسان دي) . البقرة آية ۴۵ .

(۲) العنکبوت آية ۴۵ .

(۳) سورة هود آية ۱۱۴ .

مونځ قائم کړه (يعنې په پابندۍ سره يې کوه) ، بيشکه نيکيانې بَدۍ لرې کوي (او ختموي) ، دا نصيحت دی د نصيحت کوونکو د پاره .

✡ مونځ کوونکی به د خَوف او حُزن نه په اَمن وي ، الله تعالی فرمايي :

﴿ إِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴾.(١)

ترجمه : بيشکه چا چې اِيمان راوړو ، نيک عملونه يې اوکړل ، مونځ يې قائم کړو ، او زکوة يې ورکړو ، دوی ته به د خپل رَب سره ددې اَجر وي ، نه به په دوی باندې څه يَره وي او نه به غَمجَن وي .

✡ د مانځه په وجه انسان د الله تعالی د رَحمت مستحق ګرځي :

﴿ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴾.(٢)

ترجمه : او (اې مسلمانانو !) تاسو د مونځونو پابندي کوئ ، زکوة ورکوئ ، او د رسول (ﷺ) حکم منئ ، ددې د پاره چې په تاسو رَحم اوکړې شي .

✡ د مانځه په وجه انسان د جنت مستحق ګرځي ، الله تعالی فرمايي :

﴿.... وَالَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ، اُولٰٓئِكَ فِيْ جَنّٰتٍ مُّكْرَمُوْنَ ﴾. (٣)

ترجمه : .... او هغه خلق چې د خپلو مونځونو حفاظت کوي ، همدا خلق به په جنتونو کې وي، عزت مند به وي .

✡ بيا مونځ په جَمعې سره په کار دی ، ځکه په قرآن کريم کې په جَمعې سره د مانځه حُکم شوی :

الله تعالی فرمايي : ﴿ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوْا مَعَ الرّٰكِعِيْنَ ﴾.(٤)

---

(١) البقرة آية ٢٧٧ .

(٢) النور آية ٥٦ .

(٣) المعارج آية ٣٤ ، ٣٥ .

(٤) البقرة آية ٤٣ .

ترجمه : او تاسو مونځ قائموئ (يعنى په پابندى سره يې كوئ) ، زكوة وركوئ ، او ركوع كوئ د ركوع كوونكو سره .

✡ د جُمعې مونځ هم فرضِ عين دى ، ددې فرضيت هم د قرآن كريم نه ثابت دى ، او بغير عُذره پريخودونكې يې فاسِق و فاجِر او گناهگار دى .

د جُمعې مانځه په باره كې الله تعالى فرمايي :

﴿ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا نُوْدِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَّوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ۭ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴾ .(١)

ترجمه : اې مومنانو ! چې كله د جُمعې په ورځ د مانځه د پاره آذان اوكړې شي نو د الله ذكر (يعنى مونځ او خطبې) ته په اِهتمام سره ورځي ، او اخيستل خرڅول پريږدئ ، دا (نور كارونه پريخودل او د جُمعې مانځه ته ورتلل) ستاسو د پاره ډير بهتر دي كه چيرته تاسو پوهيږئ .

د قصداً مونځ پريخودو سزاگانې

✡ او څوک چې بِلا عُذره قصداً مونځ پريږدي نو د داسې كس د پاره سختې سزاگانې ذكر شوي ، ځكه قصداً مونځ پريخودل گناهِ كبيره ده ، قصداً مونځ پريخودل گُفر ته نزدې كوونكې عمَل دى .

الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَلَا تَكُوْنُوْا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ۭ ﴾ .(٢)

ترجمه : او تاسو مونځ قائِم كړئ ، او مه كيږئ د مشركانو نه .

✡ په بل آيت كې مونځ نه كوونكى د مُنكرينو او مُكذّبينو په ډَله كې شمار كړې شوى ، الله تعالى فرمايي :

---

(١) الجمعة آية ٩ .

(٢) الروم آية ٣١ .

﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ ، وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴾. (١)

ترجمه : او هر کله چې دوی ته وويل شي چې تاسو (د الله ﷻ د وړاندې) سَر ټيټ کړئ (يعنی مونځ اوکړئ) نو دوی سَر نه ټيټوي (يعنی مونځ نه کوي) ، هلاکت دې په دغه ورځ باندې د دروغ ګڼړونکو د پاره .

✡ په قرآن کريم کې د منافقانو يوه علامه دا خودلې ده چې دوی په مانځه کې سستي کوي ، ربِّ کريم فرمايي :

﴿ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوا كُسَالٰى يُرَآءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللّٰهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴾ (٢)

ترجمه : او کله چې دا منافقان مانځه ته اودريږي نو په سستۍ (او زړه ماتي) سره اودريږي ، خلقو ته ځانونه ښائي (يعنی رِيا کوي) ، او الله تعالی ډير کم يادوي .

✡ په سورة التوبة کې الله تعالی فرمايي :

﴿ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلٰوةَ إِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى ﴾. (٣)

ترجمه : او دوی مانځه ته نه راځي مګر دوی سستي کوونکي وي (يعنی په مات زړه مانځه ته راځي) .

✡ د مونځ ضائع کوونکو د پاره سخته سزا ذکر شوی ، الله تعالی فرمايي :

﴿ فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوٰتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ﴾. (٤)

ترجمه : بيا ددې نيکانو خلقو نه پس داسې نا اَهله خلق جانشين شول (او راغلل) چې دوی مونځ ضائع کړو ، او د خواهِشاتو پيروي يې اوکړه ، پس ډير زَر به دا خلق ددې ګمراهۍ سزا اُومومي .

(يا دامطلب چې : ډير زر به دوی د جهنم د غټې کندې سره مخامخ شي) .

---

(١) المرسلات آية ٤٨ ، ٤٩ .

(٢) النساء آية ١٤٢ .

(٣) التوبة آية ٥٤ .

(٤) مريم آية ٥٩ .

✡ د مونځ نه په غفلت کوونکو باندې الله تعالی هلاکت راليږلی :

﴿ فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ . الَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴾ . (١)

ترجمه : پس هلاکت دی د هغه مونځ ګزارو د پاره کوم چې د خپلو مونځونو نه غافِله (بې خبره) دي .

✡ په قيامت کې به چې جَهنميان جهنم ته د تللو کوم وجوهات بيانوي په هغې کې به يوه وجه دا هم بيان کړي : ﴿ لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴾ . (٢)

ترجمه : مونږ نه وو د مونځ ګزارو نه . (يعنی مونږ به مونځ نه کولو) .

د روژې فرضيت او فوائد

✡ د اِسلام په بُنيادي اَرکانو کې يو اَهم رُکن روژه هم ده . د رمضان المبارک روژې فرضِ عين دي ، د قرآن کريم د مختلفو آيتونو نه د روژې فرضيت ثابت دی ، الله رب العزت فرمايي :

﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴾ .(٣)

ترجمه : اې مؤمنانو ! په تاسو باندې روژې فرض کړې شوي .لکه څرنګې چې په هغه خلقو باندې فرض کړې شوې وی کوم چې د تاسو نه وړاندې تېر شوي ، ددې د پاره چې تاسو پرهيزګار (متّقيان) شی . (او په زړه کې مو د الله ﷻ نه يَره پيدا شي) .

---

(١) الماعون آية ٤ ، ٥ .

(٢) المدثر آية ٤٣ .

(٣) البقرة آية ١٨٣ .

په يو بل آيت کې الله جل جلاله ددې بيان داسې کړی : ﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ . فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ... ﴾ البقرة آية ١٨٥

✡ د روژې په اَهمو مقاصدو کې يو مقصد دا هم دی چې ددې په وجه په انسان کې تقوٰی (د الله ﷻ نه ېَره) او د ګناهونو نه بچ کيدل پيدا شي، د مذکوره آيت په آخِر کې الله ربّ العزت د روژې مقصد همدا تقوٰی بيان کړی:

لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ. ددې د پاره چې تاسو متّقيان (پرهيزګار) جوړ شی.

✡ سورة بقره کې لکه څرنګې چې د روژې د فرضيت اِعلان شوی نو همدغه شان په دې کې د مسافر او مريض د پاره د روژې نه نيولو اجازت هم ورکړل شوی چې دوی به د سفر او بيمارۍ نه پس دا روژې نيسي، او دا اجازت دوی ته د آسانۍ په خاطر ورکړل شوی. الله تعالی فرمايي:

﴿ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَنْ كَانَ مَرِيْضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ اَيَّامٍ اُخَرَ ۗ يُرِيْدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيْدُ بِكُمُ الْعُسْرَ ﴾.(١)

ترجمه: پس څوک چې په تاسو کې د رمضان مياشت اومومي نو هغه دې (ضرور) ددې روژې اونيسي، او څوک چې مريض وي يا په سفر باندې وي نو هغه دې په نورو ورځو کې ددې شمير پوره کړي، الله تعالی په تاسو باندې آساني کول غواړي، او په تاسو باندې سختي کول نه غواړي.

د زکوة اَهميت او فضائل

✡ د اسلام په بنيادي او اَهمو اَرکانو کې يو رُکن د زکوة دی، دغه وجه ده چې په قرآن کريم کې دوه ديرش (٣٢) ځايه د لمانځه سره يو ځای د زکوة حکم راغلی.

او ځای په ځای د زکوة اَجرونه ذکر شوي،. الله تعالی فرمايي:

﴿ إِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ﴾.(٢)

---

(١) البقرة آية ١٨٥.

(٢) البقرة آية ٢٧٧. بل ځای الله رب العزت فرمايي: ﴿ وَأَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ←←←←←

ترجمه : بيشکه کومو خلقو چې ايمان راوړو ، نيک عملونه يې اوکړل ، مونځ يې قائم کړو او زکوة يې ورکړو نو ددوی د پاره د خپل رب سره (ددې کارونو په عوض کې) اجر دی ، او (په آخرت کې) په دوی به هيڅ ويره نه وي ، او نه به (د څه شي په پاتې کيدو) غمجن وي.

✡ د سورة حج په آخر کې الله تعالی په مومنانو باند د اِحسان د تذکرې نه روستو فرمايي :

﴿ فَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ هُوَ مَوْلٰكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴾.(١)

ترجمه : پس تاسو مونځ قائموئ ، زکوة ورکوئ ، او (د) الله تعالی (حکمونه) مضبوط اونيسئ ، هم هغه ستاسو کارساز دی ، پس څومره ښه آقا او څومره ښه مددګار دی.

✡ څوک چې زکوة ورکوي نو دا خلق په دُنيا او آخرت دواړو کې کامياب دي ، او د داسې خلقو سره الله ﷻ د جنت وعده کړې.

الله رب العزت فرمايي :

﴿ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ . الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ . وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ . وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَ ﴾.(٢)

ترجمه : بيشکه کامياب شو هغه مؤمنان کوم چې په خپل لمانځه کې عاجزي کوونکي دي ، او کوم چې د فضول خبرو نه ځان ساتي ، او کوم چې زکوة ورکوونکي دي.

←←← وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴾. البقرة آية ٤٣.

ترجمه : او تاسو لمونځ کوئ ، زکوة ورکوئ او رکوع کوئ د رکوع کوونکو سره (يعنی د جَمعې سره لمونځ کوئ).

بل ځای الله ﷻ فرمايي : ﴿ وَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَآتُوا الزَّكٰوةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾.

ترجمه : (اې مسلمانانو !) تاسو لمونځ قايموئ ، زکوة ورکوئ ، او د رسول حکم منئ ددې په پاره چې په تاسو رحم اوکړې شي. النور آية ٥٦.

(١) الحج آية ٧٨.

(٢) المؤمنون آية ١ تا ٤.

✡ د سورة مؤمنون په دې اوّلو آيتونو کې الله ﷻ دا بيانوي چې په کومو مؤمنانو کې دا آينده اووه (٧) صفات موجود وي هغوی په دُنيا او آخرت کې کاميابه دي، په هغې کې يو صفت د زکوة اداء کولو هم دی. بيا ددې صفتونو په آخر کې الله ﷻ او فرمايل:

﴿ أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ. الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾.(١)

ترجمه: همدا خلق حقيقي وارثان دي کوم چې به جنت الفردوس په ميراث کې اخلي. او دوی به په دې جنت الفردوس کې هميشه وي.

✡ د زکوة په وجه د انسان په مال کې برکت او زيادت راځي، الله تعالی فرمايي:

﴿ وَمَآ آتَيْتُمْ مِّن زَكٰوةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللهِ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴾.(٢)

ترجمه: او تاسو چې کوم زکوة (يا صدقه وغيره) ورکوی او په دې سره د الله تعالی رضا غواړی، نو همدا خلق (خپل مالونه) د الله تعالی سره په څو څو چنده زياتوي.

بل ځای الله ﷻ فرمايي: ﴿ يَمْحَقُ اللهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقٰتِ... ﴾.(٣)

ترجمه: الله ﷻ سُود بربادوي (ختموي)، او صدقې (او زکوة) زياتوي

✡ د زکوة په وجه انسان د الله ﷻ د رحمت مستحق ګرځي، الله تعالی فرمايي:

﴿ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِآيٰتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴾.(٤)

ترجمه: زما رحمت خور (شامل) دی په هر شي باندې، پس ډير زر به زه دا (رحمت په کامل ډول) د هغه خلقو د پاره اوليکم څوک چې د الله ﷻ نه ويريږي، زکوة ورکوي، او څوک چې زمونږ په آيتونو ايمان راوړي.

---

(١) المؤمنون آية ١٠، ١١.

(٢) الروم آية ٣٩.

(٣) البقرة آية ٢٧٦.

(٤) الاعراف آية ١٥٦.

✡ د زکوة په وجه انسان د بُخل د صفت نه پاکيږي ، او څوک چې د دې بخل نه بچ شو هغه کامياب دی . الله تعالی فرمايي :

﴿وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ . (١)

ترجمه : او څوک چې د خپل نفس د حِرص (او شومتيا) نه بچ اوساتلې شو نو همدغه خلق کامياب دي .

✡ په زکوة کې حلال او پاک مال ورکول په کار دي .

الله تعالی فرمايي : ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم بِآخِذِيهِ إِلَّا أَن تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ﴾ . (٢)

ترجمه : اې مومنانو ! تاسو خرچ کړئ (د الله ﷻ په لاره کې) د هغه پاکيزه شيانو نه کوم چې تاسو کټلي وي ، او کوم چې مونږ تاسو د پاره د زمکې نه راويستلي دي ، او تاسو رَدي (بيکاره) شي ته اراده مه کوئ چې د هغې نه يې خرچ کړی (يعنی بې کاره شی د الله ﷻ په لاره کې مه خرچ کوئ) حالانکه تاسو په خپله د هغې (رَدي شي) اخيستلو ته تيار نه يی (چې څوک يې د يو واجب حق په بدله کې يا تحفه کې درکوي) ، مګر که تاسو پرې سترګې پټې کړئ (او لحاظ يې اوکړئ ، او وايې خلی نو دا بيله خبره ده) ، او پوهه شئ چې الله يې نيازه (دی ، هيچاته محتاج نه دی) او د تعريف لايق دی (نو د هغه په نامه داسې شی ورکوئ چې هغه هم ښه او د تعريف لائق وي) .

زکوة په مخکيني امتونو هم فرض ؤ

✡ زکوة لکه څرنګ چې په دې امتِ محمّدي فرض دی نو همدغه شان په مخکيني اُمتونو باندې هم د مانځه سره سره زکوة هم فرض ؤ .

---

(١) الحشر آية ٩ .

(٢) البقرة آية ٢٦٧ .

د حضرت ابراهيم عليه السلام، او د هغه د ځوي حضرت اسحاق عليه السلام، او دهغه د نمسي حضرت يعقوب عليه السلام د ذکر نه روستو الله تعالی فرمايي:

﴿ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلٰوةِ وَإِيتَاءَ الزَّكٰوةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ﴾.(١)

ترجمه: او مونږ وَحي اوکړه دوی ته د نيکيو د کولو، او (خاصکر) د مونځ قائمولو، او زکوة ورکولو، او دوی زمونږ عبادت ګزار بندګان وو.

✡ د حضرت اسماعيل عليه السلام په باره کې ذکر دي:

﴿ وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ... ﴾.(٢)

ترجمه: او حضرت اسماعيل عليه السلام به د خپل کور خلقو ته د لمانځه او زکوة حکم کولو.

✡ حضرت عيسی عليه السلام خپل قوم ته اوفرمايل:

﴿ وَأَوْصَانِي بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴾.(٣)

ترجمه: او تر څو پورې چې زه ژوندې يم الله تعالی ماته د لمانځه او زکوة وصيت (حکم) کړی.

✡ الله جل جلاله بني اسرائيلو ته فرمايلي وو:

﴿ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَآمَنْتُمْ بِرُسُلِي ﴾.(٤)

ترجمه: بيشکه زه (په اعتبار د مدد سره) د تاسو سره يم که چيرته تاسو مونځونه قائم کړل، او زکوة مو اداء کړو.

ددې آيتونو نه معلومه شوه چې زکوة دومره اهمه فريضه ده چې لکه څرنګې چې دا په دې اُمت باندې فرض دی نو همدا شان به د ځکيني امتونو باندې هم فرض وُ.

---

(١) الأنبياء آية ٧٣.

(٢) مريم آية ٥٥.

(٣) مريم آية ٣١.

(٤) المائدة آية ١٢.

د زکوة نه ورکولو سزاګانې

✡ چاته چې الله ﷻ مال و دولت ورکړې وي ، صاحب د نصاب وي ، او په دې کال تير شي ، نو په ده باندې زکوة ورکول فرض دي . ځکه د زکوة فرضيت قطعي دی ، دا د اِسلام بُنيادي او اَهم رُکن دی ، تر دې چې د زکوة نه منکِر کافِر دی ، او نه ورکوونکي يې فاسِق و فاجر او سخت ګناهګار دی .

✡ د زکوة نه ورکوونکي د پاره په قرآن کريم کې د جهنم سخته سزا ذکر شوی ، الله تعالی فرمايي :

﴿وَالَّذِيْنَ يَكْنِزُوْنَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُوْنَهَا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيْمٍ . يَوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فِيْ نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوْبُهُمْ وَظُهُوْرُهُمْ . هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُوْنَ﴾ .(١)

ترجمه : او څوک چې سره زَر او سپين زَر ذخيره کوي او د الله ﷻ په لاره کې يې نه خرچ کوي (يعنی زکوة ورنه نه اُوباسي) پس (اې پيغمبره !) ته دوی ته د دَرد ناک عذاب زيرې ورکړه ، په کومه ورځ چې به دا مال (او خزانې) د جهنم په اُور کې ګرمولې شي ، بيا به په دې سره د دوی تَندي ، د دوی اَړخونه او د دوی شاګانې داغلې شي (او دا به ورته ويلې شي) چې دا هغه خزانې دي چې تاسو د خپل ځان د پاره جمع کړې وی ، پس اوځکئ تاسو مزه د هغه څه چې تاسو به جمع کول .

✡ څوک چې فرضي زکوة نه ورکوي ، او بُخل کوي نو د قيامت په ورځ به د همدې مال نه يو زهر جَن ګنجې مار جوړ کړې شي او ده ته به په غاړه کې وَر واچولې شي چې دا به چيچي ، الله تعالی فرمايي :

﴿ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ بِمَآ اٰتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُوْنَ مَا بَخِلُوْا بِهٖ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلِلّٰهِ مِيْرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴾ .(٢)

---

(١) التوبة آية ٣٤ ، ٣٥

(٢) آل عمران آية ١٨٠ .

ترجمه : او چاته چې الله ﷻ په خپل فضل سره مال ورکړې وي ، او دوی په کې بُخل کوي (یعنی فرضي زکوة نه ورکوي) نو دوی دې هرگز دا خیال نه کوي چې گنې دا بُخل د دوی د پاره ښه دی ، بلکه دا بُخل د دوی د پاره ډیر بَد دی ، ډیر زر به د قیامت په ورځ دغه مال په کوم چې دوی بُخل کړی وُ دوی ته به طوق ورواچولې شي.

(یعنی همدغه مال به یې د غاړې تیزندې کړې شي ، او زهرجَن گنجې مار به ورنه جوړ کړې شي ، دده په غاړه کې به وَرواچولې شي چې دې به چیچي) .

نفلي صدقات

✡ د زکوة نه علاوه نوره نفلي صدقه ورکول هم په کار ده ، ځکه په قرآن کریم کې د نفلي صدقاتو ډیر فضائل او فوائد بیان شوي :

✡ د صدقې په وجه د انسان په مال کې برکت پیدا کیږي او مال ورسره صفا کیږي .

الله رب العزت فرمايي :

﴿وَمَا أَنفَقْتُم مِّن شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ﴾ .(١)

ترجمه : او څه چې تاسو (د الله ﷻ په لاره کې) خرچ کوی نو هغه به ددې بدله درکوي ، او هغه ډیر ښه رزق ورکوونکې دی .

بل ځای الله ﷻ فرمايي : ﴿وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لَا تُظْلَمُونَ﴾.(٢)

ترجمه : او تاسو چې کوم مال خرچ کوی هغه به درته (په دُنیا او آخرت کې) پوره پوره واپس درکړې شي ، او په تاسو به ظلم نشي کولی .

✡ د خپر په ځایونو کې مال خرچ کوونکي به د ویَرې او غم نه په اَمن وي ، الله تعالی فرمايي :

﴿الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ

---

(١) سورة سبا آية ٣٩ .

(٢) البقرة آية ٢٧٢ .

عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴾ .(١)

ترجمه : څوک چې خپل مالونه د شپې او ورځې ، په پټه او ښکاره خرچ کوي نو هغوی لره ثواب دی د هغوی د رب په نزد ، او نه به په دوی څه ګره وي ، او نه به غمجن وي .

✡ په ښکاره او پټه باندې د خرچ کوونکو د پاره الله ﷻ د جنت خوشخبري اورولی ،

﴿ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴾ .(٢)

ترجمه : او چا چې د خپل رب د خوشحالولو د پاره صبر اوکړو ، مونځ یې قائم کړو ، مونږ چې ورته څه ورکړي د هغې نه یې په پټه او ښکاره خرچ اوکړو ، او د نیکیو په ذریعه بَدي دفع کوي (یعنی د بدۍ په مقابله کې ښیګړه کوي) نو همدا هغه خلق دي د کومو د پاره چې کور د آخرت (یعنی جنت) دی .

بل ځای الله تعالی فرمايي :

﴿ وَسَارِعُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ۝ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴾ .(٣)

ترجمه : او تاسو منده اووهئ بخنې د خپل رب طرف ته (یعنی هغه اَعمالو طرفته وړاندې والې او جَلتي اوکړئ کوم چې د انسان د مغفرت او بخنې سبب ګرځي) ، او د هغه جنت طرف ته منده اووهئ چې د هغې پلنوالې د آسمانونو او زمکې برابر دی ، دا جنت تیار کړې شوې دی د مُتّقیانو (پرهیزګارانو) د پاره ، (متقیان هغه خلق دي) څوک چې خپل مالونه په خوشحالۍ او سختۍ دواړو حالتونو کې (د الله د رَضا د پاره) خرچ کوي ، غصه زغمي ، او د خلقو قصور معاف کوي ، او الله تعالی (داسې) نیکوکار خلق خوښوي .

---

(١) البقرة آية ٢٧٣ .

(٢) الرعد آية ٢٢ .

(٣) آل عمران آية ١٣٣ ، ١٣٤ .

✡ په نيکو کارونو کې د خرچ فائده په خپله انسان ته رسي، الله تعالی فرمايي:

﴿وَمَا تُنفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلِأَنفُسِكُمْ﴾.(١)

ترجمه: او تاسو چې کوم مال خرچ کوئ نو دا همدا ستاسو د فائدې د پاره دی.

✡ په صدقه کې بهترين او غوره مال ورکول په کار دي، الله تعالی فرمايي:

﴿لَن تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تُنفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ﴾.(٢)

ترجمه: تاسو به هيڅ کله نيکي حاصله نه کړې شئ تر څو پورې چې تاسو خرچ نه کړئ له هغه شي نه کوم چې تاسو خوښوئ.

(يعنی تر څو پورې مو چې د ټولو نه غوره شی نه وي خيرات کړی تر هغې پورې به جنت ته داخل نه شئ).

✡ بيا خاصکر په پټه باندې د صدقې ورکولو اجر ډير زيات دی، ځکه په دې کې خو يو ريا نه وي، او بل اخيستونکې هم د نورو خلقو د وړاندې اونه شرميږي.

الله رب العزت فرمايي:

﴿إِن تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِن تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنكُم مِّن سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾.(٣)

ترجمه: که چيرته تاسو صدقې په ښکاره ورکوئ نو (هم) ښه خبره ده، او که چيرته تاسو دا صدقې پټوئ او په پټه يې فقيرانو ته ورکوئ نو دا (په پټه ورکول) ستاسو د پاره ډير بهتر دي، او الله تعالی به (ددې په برکت) ستاسو څنې ګناهونه لرې (معاف) کړي، او الله تعالی په هغه کارونو چې تاسو يې کوئ ښه خبردار دی.

✡ د صدقې په وجه د انسان نفس د ګناهونو او د مال د محبت نه پاکيږي، او ورسره ورسره د مال پاکوالي پرې هم راځي. الله ﷻ پيغمبر عليه الصلوة والسلام ته فرمايي:

---

(١) البقرة آية ٢٧٢.

(٢) آل عمران آية ٩٢

(٣) البقرة آية ٢٧١.

﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا ...﴾.(١)

ترجمه: اې پيغمبره! ته د دوی د مالونو نه صدقه (او زکوة) واخله چې ته د دې صدقې په ذريعه دوی (د ګناهونونه) پاک او صفا کړی.

✡ چاته د صدقې ورکولو نه پس په هغه باندې احسان زياتل يا ورته ضرر رسول ندي په کار، ځکه په دې سره د صدقې اجر باطليږي. الله تعالی فرمايي:

﴿يَآ أَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُبْطِلُوْا صَدَقٰتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذٰى ...﴾.(٢)

ترجمه: اې مومنانو! (تاسو ثواب د) خپلې صدقې په زياتلو (يادګيرنې) او تکليف رسولو باندې مه ضايع کوئ.

✡ په قرآن کريم کې فقير او محتاج ته د خوراک او جامو ورکولو ډير اَجرونه او ثوابونه بيان شوي. الله تعالی فرمايي:

﴿ وَيُطْعِمُوْنَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّهٖ مِسْكِيْنًا وَّيَتِيْمًا وَّأَسِيْرًا . إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّٰهِ لَا نُرِيْدُ مِنْكُمْ جَزَآءً وَّلَا شُكُوْرًا . إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوْسًا قَمْطَرِيْرًا . فَوَقٰهُمُ اللّٰهُ شَرَّ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقّٰهُمْ نَضْرَةً وَّسُرُوْرًا ﴾.(٣)

ترجمه: او دوی (يعنی نيکان خلق) د الله ﷻ په مينه کې په مسکين، يتيم او قيدي باندې خوراک خوروي، (او دا ورته وايي چې:) بيشکه مونږ په تاسو باندې صرف د الله ﷻ د رضا د پاره خوراک خورَوو، نه خو د تاسو نه څه (عمَلي) بَدله غواړو، او نه (ددې قولي) شکريه غواړو. بيشکه مونږ خو د خپل رب نه د هغې ورځې په باره کې ويريږو چې سخته او ترخه به وي، پس الله تعالی به دوی ددغې ورځې د سختۍ نه بچ کړي، او دوی ته به تازګي او خوشحالي ورکړي.

---

(١) التوبة آية ١٠٣.

(٢) البقرة آية ٢٦٤.

(٣) الدهر آية ٨ تا ١١.

د بُخل نه ځان ساتل په کار دي

✡ د بُخل او شومتيا نه ځان ساتل په کار دي ، ځکه بُخل داسې بدترين صفت دی چې دا د انسان د تباهۍ سبب ګرځي ، کامياب انسان هغه دی څوک چې د بُخل نه بچ شو .

الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾ . (١)

ترجمه : او څوک چې د شومتيا د نفس نه بچ شي نو همدغه خلق کامياب دي .

بل ځای الله ﷻ فرمايي :

﴿ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ . وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ . فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَىٰ . وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ ﴾ . (٢)

ترجمه : او چا چې بُخل اوکړو ، بې پرواه شو ، او د ښکلي آحکاماتو تکذيب يې اوکړو نو ډير زر به مونږ دوی د سختۍ په طرف روان کړو ، او کله چې دا (کس) کنډې ته اوغورځيږي (يعنی وفات شي) نو دده مال به د ده هيڅ په کار رانه شي .

بل ځای الله ﷻ فرمايي :

﴿ هَاأَنْتُمْ هَٰؤُلَاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ ... ﴾ . (٣)

ترجمه : واورئ ، تاسو خو هغه خلق يئ چې کله تاسو را اوبللې شئ چې د الله ﷻ په لاره کې خرچ اوکړئ ، پس ځنې له تاسو نه هغه خلق دي چې بُخل (شومتيا) کوي ، او څوک چې بُخل کوي نو بيشکه هغه د خپل ځان سره بُخل کوي ، او الله تعالی غني دی او تاسو محتاج يئ .

---

(١) سورة التغابن آية ١٦ .

(٢) سورة الليل آية ٨ - ١١ .

(٣) سورة محمد آية ٣٨ .

✡ که انسان د الله ﷻ په لار کې خپل مال خرچ نکړي او بُخل اوکړي نو دا ټول مال آخر هم دده نه پاتې کيږي، الله تعالی فرمايي:

﴿ وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾.(١)

ترجمه: او دا په تاسو څه شوي چې تاسو د الله ﷻ په لار کې خرچ نه کوئ؟ او د آسمانونو او زمکې ميراث صرف د الله د پاره دی. (دا هر څه صرف هغه ته پاتې دي).

✡ د مسلمان شان دادی چې دا به د خپل ځان په نسبت بل ته ترجيح ورکوي.

الله ﷻ فرمايي:

﴿ وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴾.(٢)

ترجمه: او دوی نورو ته په خپل ځان باندې ترجيح ورکوي اګر په دوی باندې په خپله وکړه (او سختي) وي، او څوک چې د خپل نفس د شومتيا (او حرص) نه بچ اوساتلې شو نو همدغه خلق کامياب دي.

صدقه د مرګ نه مخکې په کار ده: انسان ته په کار دي چې صدقه او خيرات د مرګ نه مخکې په خپل ژوند کې په خپل لاس ورکړي، ځکه بهترينه صدقه هم هماغه ده کومه چې انسان په خپل ژوند کې د تندرستۍ په حالت کې ورکړي. او که په خپل ژوند يې ورنه کړي نو بيا به په ده باندې وخت تير وي د افسوس او ندامت لاسونه به مړوري خو هيڅ شی به په ګوتو نه ورځي.

الله رب العزت فرمايي:

﴿ وَأَنفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ ۝ وَلَن يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا ۚ وَاللَّهُ خَبِيرٌ

---

(١) الحديد آية ١٠.

(٢) الحشر آية ٩.

بِمَا تَعْمَلُوْنَ﴾. (١)

ترجمه : (اې مومنانو !) مونږ چې درته څه درکړي دي د هغې نه (په حقوقِ واجبه او خيرات کې) خرچ کوئ ، ددې نه وړاندې چې په تاسو کې يو چاته مرګ راشي او هغه بيا (د آرزو او اَرمان په ډول) دا وايي : اې زما ربه ! تا ولې ماته يو څو ورځې نور مهلت رانه کړو چې ما خيرات کړې وی ، او زه د نيکانو خلقو نه شمار شوې وی ، (خو دده دا اَرمان به فائده مند ځکه نه وي چې) الله تعالی هيڅ کله يو چاته مُهلت نه ورکوي کله چې دده نيټه راشي ، او الله تعالی خبردار دی د هغه کارونو نه چې تاسو يې کوی .

بل ځای الله ﷻ فرمايي : ﴿يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰكُمْ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيْهِ وَلَا خُلَّةٌ وَّلَا شَفَاعَةٌ﴾. (٢)

ترجمه : اې مؤمنانو ! مونږ چې تاسو ته کوم مال درکړی د هغې نه (د الله ﷻ په لار کې) خرچ (صدقه) اوکړئ مخکې ددينه چې هغه ورځ راشي چې په هغې کې به اخيستل خرڅول نه وي ، او نه به په هغې کې دوستي پاللې کيږي ، او نه به سفارش چليږي .

✡ څوک چې د الله ﷻ په لار کې يوه روپۍ اُولېږوي نو الله تعالی ده ته ددې په عِوض کې د اُووه سوه (٧٠٠) روپو اَجر ورکوي .

د الله ﷻ په لار کې د مال لېږولو مثال په قرآن کې داسې ذکر دی :

﴿مَثَلُ الَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْۢبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِيْ كُلِّ سُنْۢبُلَةٍ مِّائَةُ حَبَّةٍ ۭ وَاللّٰهُ يُضٰعِفُ لِمَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ﴾. (٣)

---

(١) المنافقون آية ١٠ ، ١١ .

(٢) البقرة آية ٢٥٤ .

همداسې مضمون په سورة ابراهيم کې هم بيان شوی ، الله تعالی فرمايي :

﴿قُلْ لِّعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يُقِيْمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّاْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيْهِ وَلَا خِلٰلٌ﴾ . الابراهيم آية ٣١ .

(٣) البقرة آية ٢٦١ .

ترجمه: کوم خلق چې د الله تعالی په لار کې خپل مالونه خرچ کوي د هغوی مثال د هغه دانې په شان دی چې اووه (٧) وَږي رازرغون کړي، په هر وَږي کې سَل (١٠٠) دانې وي، او الله تعالی چې چاته اوغواړي نو (دا اَجر) نور هم ورله زياتوي، او الله فراخی واله، پوهه دی.

په دې آيت کې د الله ﷻ په لار کې د مال لګولو اَجر د مثال په ذريعه بيان شوی، چې ددې مثال داسې دی: لکه څوک د غنمو يوه دانه په زَرخېزه زمکه کې اوکري، ددينه د غنمو يو بُوټې جوړ شي چې په هغې کې اووه (٧) وَږي وي، او په هر وَږي کې سَل (١٠٠) دانې وي (يعنی د غنمو د يوې دانې نه اووه سوه دانې جوړې شي)، نو دغه شان د الله ﷻ په لار کې يوه روپۍ لګوونکي ته د اووه سوه (٧٠٠) روپۍ لګولو اَجر ورکولې شي، بلکه چې الله ربّ العزت اوغواړي نو ددينه زيات اَجر هم ورکوي.

مسلمان به اِسراف نه کوي: مسلمان به د اِسراف نه ځان ساتي، يعنی خپل مال به بې ځايه او ناجائزو کارونو کې نه خرچ کوي، ځکه په قرآن کريم کې د اِسراف نه په سختو الفاظو سره منع راغلی:

✡ الله تعالی اِسراف کوونکي نه خوښوي، په سورة الانعام کې ذکر دي:

﴿ وَلَا تُسْرِفُوْا ۚ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ ﴾. (١)

ترجمه: او بې ځايه مال مه خرچ کوئ، بيشکه الله تعالی بې ځايه خرچ کوونکي نه خوښوي.

په سورة الاعراف کې ذکر دي:

﴿... وَّكُلُوْا وَاشْرَبُوْا وَلَا تُسْرِفُوْا ۚ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِيْنَ ﴾. (٢)

ترجمه: او (حلال څيزونه) خورئ، څکئ، او اِسراف مه کوئ، بيشکه الله تعالی اِسراف کوونکي نه خوښوي.

---

(١) الانعام آية ١٤١.

(٢) الاعراف آية ٣١.

✡ بلکه په قرآن کريم کې اِسراف کوونکو (بې ځايه خرچ کوونکو) ته د شيطان ورونه ويل شوي ، الله تعالى فرمايي :

﴿ ... وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا ۝ إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ ۖ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا ﴾. (١)

ترجمه : او فضول خرچي مه کوه په فضول خرچي کولو سره (يعنى بې ځايه خپل مال مه لهوه) ، بيشکه فضول خرچي کوونکي د شيطانانو ورونه دي ، او شيطان د خپل رَب ډير ناشکره دی .

د حج فرضيت

✡ د اسلام په بُنيادي او اَهمو اَرکانو کې يو رُکن حج دی ، په صاحبِ استطاعت باندې دا هم فرض دی ، ددې فرضيت په قرآن کريم کې صراحةً ذکر شوی ، الله تعالى فرمايي :

﴿ وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ﴾ . (٢)

ترجمه : او د الله ﷻ د پاره په هغه خلقو باندې د بيتُ الله حج فرض دی څوک چې ديته د ورتللو طاقت لري .

✡ کله چې حضرت ابراهيم عليه السلام د بيتُ الله د تعمير نه فارغ شو نو الله ﷻ چې ورته کوم حُکمونه کړي وو په هغې کې يو حُکم دا هم وُ :

﴿ وَأَذِّن فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِن كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴾ . (٣)

ترجمه : او ته په خلقو کې د حج اِعلان اوکړه ، دوی به تاته پياده او (د اُوږد سفر په وجه) په هر مانده (کمزوري) اُوښ باندې راځي چې دا اُوښان (يا دا خلق) به د لرې لرې لارو نه راځي .

---

(١) بني اسرائيل آية ٢٦ ، ٢٧ .

(٢) آل عمران آية ٩٧ .

(٣) الحج آية ٢٧ .

✡ حج په معلوم وخت او معلومو ورځو کې کيږي. الله تعالى فرمايي:

﴿ اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَّعْلُوْمٰتٌ ﴾. (١)

ترجمه: د حج يو څو معلومې مياشتې دي.

حج د آتم (٨) ذوالحجې نه تر د ديارلسم (١٣) ذوالحجې پورې په مخصوص ځای کې اداء کيږي، ددينه مخکې يا روستو په نورو مياشتو او نورو ځايونو کې نه اداء کيږي، که په څه وجه د چا نه حج فوت شي نو آئنده کال به همدغه ورځو ته انتظار کوي.

✡ حاجي ته په کار دي چې د حج په ورځو کې خاص طور سره د فحش خبرو، ګناهونو او جګړو نه ځان ساتي، الله تعالى فرمايي:

﴿ اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَّعْلُوْمٰتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيْهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوْقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ﴾. (٢)

ترجمه: د حج يو څو معلومې مياشتې دي، پس څوک چې په دې مياشتو کې په ځان باندې حج لازم کړي (او د حج اِراده اوکړي) نو د حج په ورځو کې (خاص طور) کوروالې، ګناهونه او جګړې ناجائز دي.

✡ ځکه بيتُ الله د عبادت او آمن ځای دی، د جګړو ځای ندی.

الله رب العزت فرمايي: ﴿ وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَاَمْنًا ﴾. (٣)

ترجمه: او کله چې مونږ بيتُ الله د خلقو د پاره د عبادت او آمن ځای جوړ کړو.

د جهاد فرضيت او اَهميت

✡ د اسلام په اَهمو اَحکاماتو کې يو حُکم جهاد هم دی، دا هم د مونځ، روژې، زکوة، او حج په شان فرض دي (اګرچې جهاد په بعضې صورتونو کې فرضِ عَين دی او بعضې صورتونو کې فرضِ کفايه دی)، ددې نه منکر کافر دی.

---

(١) البقرة آية ١٩٧.

(٢) آل عمران آية ٩٧.

(٣) البقرة آية ١٢٥.

✡ د قرآن کريم په ډيرو آيتونو کې الله ربّ العزت مسلمانانو ته په واضحې طريقې سره د جهاد حُکم کړی ، يو څو آيتونه درته پيش کوم :

الله تعالی فرمايي :

﴿ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰ أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰ أَن تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴾.(١)

ترجمه : په تاسو باندې جهاد فرض کړې شوې دی ، او هغه تاسو ته ناخوښه (ګران) دی ، او دا مُمکِنه ده چې کله به تاسو يو څيز ناخوښه ګنړی خو هغه به (په واقع کې) ستاسو د پاره غوره وي ، او (دا هم) مُمکِنه ده چې کله به تاسو يو څيز خوښوی خو هغه به (په واقع کې) ستاسو د پاره بَد وي ، او الله ﷻ (د هر څيز په حقيقتِ حال باندې) ښه پوهيږي او تاسو نه پوهيږی.

﴿ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴾ .(٢)

او (اې مسلمانانو !) تاسو د الله ﷻ په لار کې جهاد اوکړئ ، او پوهه شئ چې الله ﷻ اوريدونکې پوهه دی.

﴿ فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ ﴾.(٣)

ترجمه : بيا کله چې ستاسو د کافرانو سره مقابله راشي نو د هغوی څټونه اُووهئ.

﴿ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ ۚ ﴾ . (٤)

---

(١) البقرة آية ٢١٦ .

(٢) البقرة آية ٢٤٤ .

(٣) سورة محمد آية ٤ .

(٤) الانفال آية ٣٩ .

همداسې آيت په سورة البقره کې هم دی ، الله تعالی فرمايي :

﴿ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ ﴾. البقرة آية ١٩٣ .

ترجمه : او تاسو د کافرانو سره اُوجنګيږئ تر دې چې فِتنه پاتې نشي ، او ټول دِين يواځې د الله ﷻ (قائم) شي .

﴿ قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ۝ وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ ۗ وَيَتُوبُ اللهُ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴾ . (١)

ترجمه : (اې مؤمنانو !) تاسو د دوی (يعنی کافرانو) سره اُوجنګيږئ الله تعالی به ستاسو په لاس باندې دوی ته عذاب ورکړي ، رَسواء به يې کړي ، د دوی په مقابله کې به ستاسو مدد اوکړي ، او (دوی ته په سزا ورکولو سره) د مؤمنانو سِينې به يَخې کړي ، د دوی د زړونو غصه به لرې کړي ، الله ﷻ چې د چا په باره کې اوغواړي د هغه توبه قبلوي ، او الله تعالی پوهه (او) حِکمت خاوند دی .

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴾ . (٢)

ترجمه : اې مؤمنانو تاسو د هغه کافرانو سره جنګ اوکړئ چې هغوی د تاسو سره نږدې دي ، او په کار ده چې دوی په تاسو کې سختي اُومومي (يعنی د جهاد کولو په وخت ځانونه مضبوط کړئ ، نرمي ورسره مه کوئ) او پوهه شئ چې د الله تعالی مدد د مُتّقيانو سره دی .

﴿ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ ۚ ﴾ . (٣)

ترجمه : او چيرته چې تاسو کافران اُومومئ قتل يې کړئ ، او د کومو ځايونو نه چې هغوی تاسو اِيستلي يَئ د هغه ځايونو نه يې اُوباسئ ، او (د کفر) فِتنه د قتل نه زياته سخته ده .

---

(١) التوبة آية ١٣ ، ١٥ .

(٢) التوبة آية ١٢٣ .

(٣) البقرة آية ١٩١ .

﴿ اِنْفِرُوْا خِفَافًا وَّثِقَالًا وَّجَاهِدُوْا بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ﴾. (١)

ترجمه: تاسو جهاد ته سپک او درانه (یعنی د لږ سامان او ډیر سامان سره) اووځئ، او په خپلو مالونو او نفسونو سره د الله ﷻ په لاره کې جهاد اوکړئ، دا ستاسو د پاره ډیره بهتره ده که تاسو پوهیږئ.

﴿ فَقَاتِلُوْٓا اَوْلِيَآءَ الشَّيْطٰنِ ۚ اِنَّ كَيْدَ الشَّيْطٰنِ كَانَ ضَعِيْفًا ﴾. (٢)

ترجمه: پس تاسو د شیطان ملګرو (یعنی کافرانو) سره جنګ اوکړئ، بیشکه د شیطان مکر کمزوري دی.

﴿ وَاِنْ نَّكَثُوْٓا اَيْمَانَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوْا فِيْ دِيْنِكُمْ فَقَاتِلُوْٓا اَىِٕمَّةَ الْكُفْرِ ۙ اِنَّهُمْ لَآ اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُوْنَ ﴾. (٣)

ترجمه: او که چیرته دوی د وَعدو کولو نه پس خپل قسَمونه مات کړي او ستاسو په دِین کې عیبونه راأوباسي نو د کفر سردارانو سره جنګ اوکړئ، بیشکه د دوی قسَمونه (هیڅ مُعتبر) ندي، کیدې شي دوی (د خپلو شرارتونو نه) منع شي.

✡ همدارنګې الله ﷻ خاصکر د مشرکینو سره هم د جهاد حُکم کړی:

﴿ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِيْنَ كَآفَّةً كَمَا يُقَاتِلُوْنَكُمْ كَآفَّةً ۭ وَاعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِيْنَ ﴾ (٤)

ترجمه: او تاسو مشرکانو سره ټول په یو ځای اوجنګیږئ لکه څرنګې چې هغوی د

---

(١) التوبة آية ٤١.

(٢) النساء آية ٧٦.

(٣) التوبة آية ١٢.

(٤) التوبة آية ٣٦.

همداسې آیت د سورة التوبة په ابتدائي آیتونو کې هم ذکر دی: ﴿ فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِيْنَ حَيْثُ وَجَدْتُّمُوْهُمْ وَخُذُوْهُمْ وَاحْصُرُوْهُمْ وَاقْعُدُوْا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ ۚ ﴾. التوبة آية ٥.

ترجمه: بیا کله چې د احترام میاشتې تېرې شي نو مشرکین چې چیرته مومئ قتل یې کړئ، وې نیسئ، راګېرې کړئ، او په هره موقع کې ورته (پټ) کینئ.

تاسو سره تول په يو ځاى جنګيږي ،او پوهه شئ چې الله تعالى د مُتقيانو سره (ملګرې) دى.

✡ همدارنګې الله ﷻ د منافقانو سره هم د جهاد حُکم کړى :

﴿ يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴾. (١)

ترجمه : اې پيغمبره ! ته د کافرانو او منافقينو سره جهاد اوکړه ، او په دوى باندې سختي اوکړه ، د دوى ځاى جهنم دى ، او هغه ډيرېَد ځاى د واپس ورتللو دى.

همدارنګې الله ﷻ د باغيانو په مقابله کې هم د قتال حُکم کړى. (٢)

✡ دا خو ما درته يو څو آيتونه ذکر کړل ، ددينه علاوه د قرآن کريم په نورو ډيرو آيتونو کې هم مسلمانانو ته د کافرانو سره د جهاد کولو حُکم شوى. (٣)

په دې ټولو آيتونو کې مسلمانانو ته په واضحې طريقې سره د جهاد حُکم او فرضيت بيان شوى.

د جهاد فضائل

په قرآن کريم د جهاد ډير فضائل ، فوائد او حِکمتونه بيان شوي :

✡ په جهاد کولو سره انسان د جنت مستحق کيږي. الله ربّ العزت فرمايي :

﴿ إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ۚ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ ۖ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنجِيلِ وَالْقُرْآنِ ۚ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ

---

(١) التوبة آية ٧٣ ، التحريم آية ٩.

(٢) ﴿ وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا ۖ فَإِن بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَىٰ فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّىٰ تَفِيءَ إِلَىٰ أَمْرِ اللَّهِ ۚ فَإِن فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا ۖ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴾. الحجرات آية ٩.

(٣) ﴿ قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّىٰ يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴾. التوبة آية ٢٩.

﴿ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴾. البقرة آية ١٩٠.

مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوْا بِبَيْعِكُمُ الَّذِيْ بَايَعْتُمْ بِهٖ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴾ . (١)

ترجمه : بيشكه الله تعالى د مؤمنانو نه د دوى ځانونه او د دوى مالونه اخيستي دي چې ددې په عِوض كې به د دوى د پاره جنت وي ، دوى د الله ﷻ په لاره (جهاد) كې جنګيږي ، پس دوى كافران وژني ، او دوى هم وژلې شي ، دا (په جهاد باندې د جنت وعده) د الله په ذِمه ريښتيني وعده ده چې په تورات ، اِنجيل او قرآن مجيد كې ذكر ده . او د الله ﷻ نه زيات د خپلې وَعدې پوره كوونكې بل څوک دى ؟ پس تاسو په خپله هغه بَيعَه (سَوداء) باندې خوشحاله اُوسئ كومه چې تاسو د الله سره اوكړه ، او همدا (جنت ملاويدل) لويه كاميابي ده .

✡ د قرآن كريم په يو بل آيت كې هم په جان و مال سره د جهاد كولو نه تعبير په بهترين تجارت سره شوى ، الله تعالى فرمايي :

﴿ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى تِجَارَةٍ تُنْجِيْكُمْ مِّنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ ۝ تُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَتُجَاهِدُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ ۭ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ۝ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ وَمَسٰكِنَ طَيِّبَةً فِيْ جَنّٰتِ عَدْنٍ ۭ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴾.(٢)

ترجمه : اې مؤمنانو ! آيا زه تاسو ته داسې تجارت اُوښايم چې هغه تاسو ته د دَردناک عذاب نه نِجات دركړي ؟ (هغه تجارت دادى چې) تاسو په الله او د هغه په رسول باندې اِيمان راوړئ ، او د الله په لار كې په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد كوئ ، همدا ستاسو د پاره ډير بهتر دى كه چيرته تاسو پوهيږئ . الله ﷻ به ستاسو ګناهونه اُوبخي او تاسو به داسې (د جنت) باغونو ته داخل كړي چې د هغې لاندې به وَلې بَهيږي ، او داسې پاكيزه محلونو ته (به مو داخل كړي) چې هغه د هميشه پاتې كيدو باغونو كې آباد دي ، همدا لويه كاميابي ده .

---

(١) التوبة آية ١١١ .

(٢) الصف آية ١٠ تا ١٢ .

✡ څوک چې د الله ﷻ په لار کې اووځي، هجرت اوکړي، يا جهاد ته لاړ شي او هلته په جهاد کې شهيد شي يا په خپل مرګ باندې مړ شي نو الله تعالی داسې کس ته هم د شهادت اوچته مرتبه ورکوي، ده ته هم بهترين رزق او نعمتونه ورکوي.

الله تعالی فرمايي:

﴿ وَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوْٓا اَوْ مَاتُوْا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ رِزْقًا حَسَنًا ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ۝ لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُّدْخَلًا يَّرْضَوْنَهٗ ۭ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَلِيْمٌ حَلِيْمٌ ﴾. (١)

ترجمه: او کوم خلق چې د الله په لاره کې هجرت اوکړي بيا هغوی اووژلې شي، يا مړه شي نو الله تعالی به خامخا دوی ته ښه رزق ورکړي، او بيشکه الله تعالی خامخا بهترين رزق ورکوونکې دی. الله تعالی به دوی ضرور داسې ځای ته داخل کړي چې هغه ځای به دوی خوښ کړي، او بشکه الله تعالی پوهه (او) بُرد باره دی.

د قدرت باوجود جهاد نه کوونکو د پاره سخت وعيد

✡ کله چې جهاد فرضِ عَين شي (يعنی کافران د مسلمانانو په څه علاقه باندې حمله اوکړي) نو بيا د قدرت باوجود جهاد نه کوونکو د پاره سخت وعيدونه هم ذکر شوي.

الله تعالی فرمايي:

﴿ قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَاۗؤُكُمْ وَاَبْنَاۗؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيْرَتُكُمْ وَاَمْوَالُ ۨاقْتَرَفْتُمُوْهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسٰكِنُ تَرْضَوْنَهَآ اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَجِهَادٍ فِيْ سَبِيْلِهٖ فَتَرَبَّصُوْا حَتّٰى يَاْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهٖ ۭ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِيْنَ ﴾. (٢)

ترجمه: (اې پيغمبره!) ته دوی ته اووايه که چيرته ستاسو پلاران، ستاسو ځامَن ستاسو وروڼه، ستاسو بيبيانې، ستاسو خپلوان، هغه مالونه چې تاسو ګټلي دي، هغه تجارت چې تاسو د هغې د نقصان (او بَنديدو) نه ويريږئ، او د اوسيدو هغه کورونه چې

(١) الحج آية ٥٨، ٥٩.

(٢) التوبة آية ٢٤.

تاسو هغه خوښوئ دا ټول شيان که چيرته تاسو ته د الله ، د هغه د رسول او جِهاد فِي سَبِيلِ الله نه ډير محبوب وي نو بيا انتظار اوکړئ تر دې چې الله تعالی خپل حُکم (يعنی عذاب) راوليږي ، او (يا دساتئ) الله تعالی فاسقانو (نافرمانو) ته هدايت نه کوي.

✡ په يو بل آيت کې الله ربّ العزت فرمايي:

﴿ يَاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَا لَكُمْ اِذَا قِيْلَ لَكُمُ انْفِرُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِ ۭ اَرَضِيْتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِ ۚ فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَلِيْلٌ ۝ اِلَّا تَنْفِرُوْا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ۙ وَّيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوْهُ شَيْـــًٔا ۭ وَاللّٰهُ عَلٰي كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴾. (١)

ترجمه: اې مؤمنانو ! دا په تاسو څه شوي دي چې کله درته اوويلې شي چې " تاسو د الله ﷻ په لار کې (جهاد ته) اووځئ " نو تاسو زمکې طرف ته دَرانه شئ (يعنی په ځای ځخ پاتې شئ او جهاد ته نه ځئ) ، آيا تاسو د آخرت په مقابله کې د دُنيا په ژوند باندې راضي شوي يَئ ؟ پس د دُنيا ژوند خو د آخرت په مقابله کې ډير لږ دی. که چيرته تاسو جهاد ته اُو نه اُوځئ نو الله تعالی به تاسو ته دَرد ناک عذاب درکړي ، ستاسو په ځای به يو بل قوم راولي ، تاسو به الله ﷻ ته هيڅ نقصان او نه رسولې شئ ، او الله تعالی په هر څيز باندې قادر دی.

✡ غزوه تبوک ته د تللو په وخت نبي عليه السلام په جهاد کې د شِرکت عام اعلان اوکړو ، چونکه په دې وخت کې سخته ګرمي وه ، منافقين د جهاد نه پاتې شو ، او يو بل ته يې وويل: لَا تَنْفِرُوْا فِي الْحَرِّ . په دې سخته ګرمۍ کې د جهاد د پاره مه اُوځئ.

بيا دوی په دې خپلو پاتې کيدو باندې خوشحاله هم وو ، نو الله تعالی د دوی په باره کې سخت وعيدونه نازل کړل ، او د دوی د خبرې جواب يې په دې الفاظو ورکړو:

قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّا ۭ .

---

(١) التوبة آية ٣٨ ، ٣٩.

ترجمه: اې پيغمبره! ته ورته اووايه چې (د جهاد نه پاتې کيدو په وجه) د جهنم اور خو په گرم والي کې (ددې گرمۍ نه) ډير سخت دی.

او الله ﷻ نبي عليه السلام ته اوفرمايل چې ددې جهاد نه د پاتې کيدو په وجه دوی آئنده د پاره د ځان سره په هيڅ جهاد کې مه شريکوه، او د دوی مړه کيدلو نه روستو ورباندې د جنازې مونځ هم مه کوه. (١)

✡ د مؤمنانو شان دادی چې دوی به په خپل مينځ کې رَحم کوونکي وي خو د کافرانو په مقابله کې به ډير سخت وي، ددې د پاره چې کافران د مسلمانانو د نرمۍ په وجه زړه وَر نشي، الله تعالی د مؤمنانو شان داسې بيان کړی:

﴿ وَالَّذِينَ مَعَهُۥٓ أَشِدَّآءُ عَلَى ٱلْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ ﴾. (٢)

ترجمه: او کوم خلق چې د نبي عليه السلام سره دي هغوی د کافرانو د پاره ډير سخت دي، (او) په خپل مينځ کې مهربانه دي.

هسې بهانې جوړول ندي په کار

ډير خلق د مختلفو بهانو په وجه جهاد ته نه ځي، که څوک دوی ته د جهاد د پاره اووايي نو دوی ورته مختلف قِسمه بهانې جوړوي، حالانکه که د قرآن کريم په رڼا کې ددې خلقو بهانو ته اوکتلې شي نو دا هسې شيطاني دُهوکې دي.

✡ بعضې خلق جهاد ته ددې د وجې نه نه ځي چې هلته به مړ شم.

---

(١) الله تعالی ددې بيان په "سورة التوبة" کې په دې الفاظو سره کړی:

﴿ فَرِحَ ٱلْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَٰفَ رَسُولِ ٱللَّهِ وَكَرِهُوٓا۟ أَن يُجَٰهِدُوا۟ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَالُوا۟ لَا تَنفِرُوا۟ فِى ٱلْحَرِّ ۗ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا ۚ لَّوْ كَانُوا۟ يَفْقَهُونَ ۝ فَلْيَضْحَكُوا۟ قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا۟ كَثِيرًا ۚ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ۝ فَإِن رَّجَعَكَ ٱللَّهُ إِلَىٰ طَآئِفَةٍ مِّنْهُمْ فَٱسْتَـْٔذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَّن تَخْرُجُوا۟ مَعِىَ أَبَدًا وَلَن تُقَٰتِلُوا۟ مَعِىَ عَدُوًّا ۖ إِنَّكُمْ رَضِيتُم بِٱلْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَٱقْعُدُوا۟ مَعَ ٱلْخَٰلِفِينَ ۝ وَلَا تُصَلِّ عَلَىٰٓ أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَىٰ قَبْرِهِۦٓ ۖ إِنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَمَاتُوا۟ وَهُمْ فَٰسِقُونَ ﴾ التوبة آية ٨١ تا ٨٤.

(٢) الفتح آية ٢٩.

حالانکه دا هسې شيطاني دُهوکه ده ، ځکه انسان به خامخا يوه ورځ وفات کيږي.

الله تعالی فرمايي : ﴿ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ﴾ . (١)

ترجمه : هر يو نفس څکونکې د مرګ دی.

✡ بيا د هر انسان د پاره د مرګ خپله نېټه مقرر ده ، د هغې نه انسان يو ساعت نه مخکې کيږي ، او نه روستو کيږي. الله تعالی فرمايي :

﴿ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴾ .(٢)

ترجمه : او د هرې ډلې (او قوم) د پاره يو وخت مقرر دی ، پس کله چې د دوی نېټه راشي نو نه يو ساعت روستو کيږي او نه رامخکې کيږي .

✡ بعضې خلق د مال و دولت او خپلو بچو د محبت په وجه جهاد ته نه ځي چې بيا به رانه دا پاتې شي.

نو ددې جواب دادی چې مال و دولت او بچي خو په دُنيا کې د مسلمان د پاره يو آزمېښت دی ، چې آيا ددې د محبت په وجه دا انسان شرعي احکامات پرېږدي او که نه ؟

الله ﷻ فرمايي: ﴿ وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴾ (٣)

ترجمه : او پوهه شئ چې بيشکه ستاسو مالونه او ستاسو اولاد (په حقيقت کې) آزمېښت دی ، او د الله سره ډېر لوی آجر دی.

✡ په قرآن کريم کې د مال او اولاد حقيقت په دې الفاظو ذکر شوی ، الله تعالی فرمايي :

---

(١) آل عمران آية ١٨٥ . العنکبوت آية ٥٧ .

همدا خبره په نورو آيتونو کې هم بيان شوی : ﴿ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ ﴾ . القصص آية ٨٨ .

﴿ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ . وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴾ . الرحمن آية ٢٦ ، ٢٧ .

﴿ أَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍ ﴾ . النساء آية ٧٨

(٢) الاعراف آية ٣٤ .

بل ځای فرمايي : ﴿ وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْسًا إِذَا جَآءَ أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴾ . المنافقون آية ١١ .

(٣) الانفال آية ٢٨ .

﴿ وَمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُكُم بِٱلَّتِى تُقَرِّبُكُمْ عِندَنَا زُلْفَىٰٓ إِلَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَٰلِحًا فَأُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ جَزَآءُ ٱلضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا۟ وَهُمْ فِى ٱلْغُرُفَٰتِ ءَامِنُونَ ﴾. (١)

ترجمه : او ستاسو مالونه او ستاسو اولاد داسې ندي چې تاسو مونږ ته په قُربت کې نزدې کړي ، مګر څوک چې ایمان راوړي او نېک عمل اوکړي نو دوی ته به د خپل عمل دوچَنده بدله وي ، او دوی به (د جنت) په بالا خانو کې په اَمن و امان سره وي .

✡ همدارنګې مال و اَولاد ، ښېښانو ، سرو زَرو او سپینو زرو ته د دُنیا د ژوند سامان ویل شوی . (٢)

✡ بعضې خلق جهاد ته ددې د وجې نه ځي چې هغوی وایي : " مونږ د خپل مور ، پلار ، بچو ، بي بي ، خپلوانو او دوستانو جدائي نه شو برداشت کولی ، او د مانه پس به زمونږ د بچو د رزق څه اِنتظام وي ؟ " .

نو دوی ته جواب دادی چې که یو کس سره د خپلو بچو فِکر وي چې د مانه پس به د دوی د رزق څه اِنتظام وي ؟ نو ده ته داویل په کار دي چې د ځامنو په باره کې توکّل او اعتماد په الله ﷻ باندې اوکړئ ، ځکه الله تعالی د دوی خالِق دی ، د ټولو مخلوقاتو د رزق ذِمه واري الله ﷻ په خپله اخیستی (٣) د انسان نه بهترینه پالنه الله ﷻ د خپل بنده کوي .

---

(١) السبا آیه ٣٧ .

(٢) الله ﷻ فرمایي: ﴿ زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَٰتِ مِنَ النِّسَآءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ۗ ذَٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَاللَّهُ عِندَهُ حُسْنُ الْمَآبِ ﴾. آل عمران آیه ١٤ .

په یو بل آیت کې هم همدا مضمون بیان شوی ، الله تعالی فرمایي :﴿ اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ ۚ ﴾ . الحدید آیه ٢٠ .

(٣) الله تعالی فرمایي : ﴿ وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا ۚ كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ ﴾. هود آیه ٦ .

بل ځای فرمایي : ﴿ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ۖ لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكَ ۗ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَىٰ ﴾ . طه آیه ١٣٢ .

✡ بل دا چې د قيامت په ورځ خو د انسان بَدعمله ځوي په کار نه راځي ، الله ﷻ فرمايي :

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمْ وَٱخْشَوْا۟ يَوْمًا لَّا يَجْزِى وَالِدٌ عَن وَلَدِهِۦ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَن وَالِدِهِۦ شَيْـًٔا ۚ إِنَّ وَعْدَ ٱللَّهِ حَقٌّ ۖ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِٱللَّهِ ٱلْغَرُورُ ﴾. (١)

ترجمه : اې خلقو د خپل رب (د عذاب) نه اوويريږئ ، او د هغه ورځې نه اوويريږي په کومه ورځ باندې چې به پلار د خپل ځوي په کار نه راځي ، او نه به ځوي د پلار په څه کار راځي ، بيشکه د الله ﷻ وعده حقه ده ، پس د دُنيا ژوند دې تاسو ته دُهوکه درنکړي ، او د الله ﷻ په حقله دې تاسو ته دُهوکه باز شيطان دُهوکه درنکړي .

✡ همدارنګې د قيامت په هغه سخته ورځ کې به انسان د خپل مور پلار ، ځامنو ، بې بې او دوستانو نه تختي . الله تعالى فرمايي :

﴿ فَإِذَا جَآءَتِ ٱلصَّآخَّةُ ۝ يَوْمَ يَفِرُّ ٱلْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ۝ وَأُمِّهِۦ وَأَبِيهِ ۝ وَصَٰحِبَتِهِۦ وَبَنِيهِ ۝ لِكُلِّ ٱمْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴾. (٢)

ترجمه : بيا کله چې (د قيامت) سخت آواز راشي نو په دغه ورځ به سړی د خپل ورور ، خپلې مور ، خپل پلار ، خپلې ښځې او د خپلو ځامنو نه تختي . په دغه ورځ به په دوی کې د هر سړي د پاره داسې يو حال (او فکر) وي چې دا به يې (د نورو خلقو د پوښتنې نه) غافله کړې وي .

په يو بل آيت کې ذکر دي : ﴿ ٱلْأَخِلَّآءُ يَوْمَئِذٍۭ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا ٱلْمُتَّقِينَ ﴾ . (٣)

ترجمه : ټول دوستان به په دغه ورځ باندې د يو بل دښمنان وي ، بغير د مُتّقيانو نه .

البته که دده دا ځامن او خپلوان نېکان وي نو که جهاد ته د تللو په وجه دا ورنه اوس جدا

---

(١) لقمان آية ٣٣ .

(٢) عبس آية ٣٣ تا ٣٧ .

(٣) الزخرف آية ٦٧ .

شي نو د قيامت په ورځ به الله تعالى دا دوى سره په جنت کې يو ځاى کړي ، او هلته به همدا دده په کار راشي .

✡ همدارنګې که دده دا ځامن او خپلوان نېکان نه وي بلکه ګناهګار وي او دا ورنه جهاد ته لاړشي ، هلته شهيد شي نو بيا يې هم همدې بچو او خپلوانو ته فائده ده ، ځکه شهيد خو به د خپل خاندان د اويا (٧٠) کسانو شفاعت کوي . نو دده دا جدائي هم د هغوى د پاره ښه شوه .

د مجاهدينو اوچت مقام

✡ په قرآن کريم کې الله تعالى د مجاهدينو اوچت مقام او اوچتې درجې بيان کړي :
ربّ کائنات فرمايي :

﴿ لَا يَسْتَوِي الْقٰعِدُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجٰهِدُوْنَ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ ۚ فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجٰهِدِيْنَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقٰعِدِيْنَ دَرَجَةً ۚ وَكُلًّا وَّعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى ۚ وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجٰهِدِيْنَ عَلَى الْقٰعِدِيْنَ أَجْرًا عَظِيْمًا ۝ دَرَجٰتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَّرَحْمَةً ۚ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴾.(١)

ترجمه : کومو مؤمنانو ته چې څه عُذر نشته او په کور کې ناست دي دا د هغه مجاهدينو سره (په درجه کې) برابر ندي کوم چې د الله ﷻ په لاره کې په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوي ، (بلکه) الله تعالى هغه مجاهدينو ته کوم چې په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد کوي دوى ته يې په ناستو خلقو باندې اوچته درجه ورکړې ، او د هر يو سره يې د نېکۍ (جنت) وعده کړيده ، خو بيا هم الله تعالى مجاهدينو ته په ناستو خلقو باندې د ډير لوي اجر په ذريعه فضيلت ورکړى . (د هغه اجر تفصيل دادى چې :) د دوى د پاره د الله د طرفه اوچتې درجې ، بخنه او رحمت دى ، او الله تعالى بخونکې مهربان دى .

✡ الله تعالى د مجاهدينو د پاره د جنت اوچتې درجې مقرر کړې ،

---

(١) النساء آية ٩٥ ، ٩٦ .

﴿ اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَهَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ۙ اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ ۭ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْفَاۗىِٕزُوْنَ ۝ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَانٍ وَّجَنّٰتٍ لَّهُمْ فِيْهَا نَعِيْمٌ مُّقِيْمٌ ۝ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴾.(١)

ترجمه : کومو خلقو چې ايمان راوړو ، هجرت يې اوکړو ، او د الله ﷻ په لار کې يې په خپلو مالونو او ځانونو سره جهاد اوکړو نو د الله په نزد د دوی ډيره لويه درجه ده ، او همدا خلق کامياب دي . دوی ته د دوی رَب د خپل رحمت ، رَضامَندی او داسې جنت زېرې ورکوي چې په هغې کې به دائمي نعمتونه موجود وي ، دا خلق به په هغې کې تل د پاره هميشه اوسيږي ، بيشکه د الله ﷻ سره ډيرلوي اَجر دی .

✡ په يو بل آيت کې الله ﷻ د دوی د پاره د جنت وعده، په دې الفاظو سره کړی :

﴿ اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ ﴾.(٢)

ترجمه : بيشکه الله تعالی د مؤمنانو نه د دوی ځانونه او د دوی مالونه اخيستي دي چې ددې په عِوض کې به د دوی د پاره جنت وي .

✡ مجاهدينو د پاره الله تعالی د رحمت او مغفرت زېرې ورکړی :

﴿ اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۙ اُولٰۗىِٕكَ يَرْجُوْنَ رَحْمَتَ اللّٰهِ ۭ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴾.(٣)

ترجمه : بيشکه چا چې ايمان راوړو ، هجرت يې اوکړو ، او د الله په لاره کې يې جهاد اوکړو هم هغوی د الله د رحمت اُميد لري ، او الله بخونکې مهربان دی .

✡ مجاهدينو ته الله ﷻ ريښتوني مؤمنان ويلي ، او د دوی سره يې د مغفرت او بهترين رِزق وعده کړی ، الله تعالی فرمايي :

---

(١) التوبة آية ٢٠ تا ٢٢ .

(٢) التوبة آية ١١١ .

(٣) البقرة آية ٢١٨ .

﴿ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَهَاجَرُوْا وَجٰهَدُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ وَالَّذِيْنَ اٰوَوْا وَّنَصَرُوْا اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ حَقًّا ۭ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ﴾.(١)

ترجمه: چا چې ايمان راوړو، هجرت يې اوکړو، د الله په لاره کې يې جهاد اوکړ، او چا چې دې مجاهدينو ته ځای ورکړو او د دوی مدد يې اوکړو نو هم دوی (ټول) رښتيني مؤمنان دي، د دوی د پاره بخنه او د عزت رزق دی.

✡ که مجاهد شهيد شي، يا کاميياب شي نو په دې هر صورت کې الله ﷻ ورسره د لوي اجر وعده کړې، پروردګارِ عالَم فرمايي:

﴿ وَمَنْ يُّقَاتِلْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَيُقْتَلْ اَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴾.(٢)

ترجمه: او څوک چې د الله ﷻ په لار کې جنګ (يعنی جهاد) کوي بيا دې شهيد شي يا غالب راشي پس مونږ به ډير زر ده ته ډير لوي اَجر ورکړو.

د شهيد مقام

✡ د الله ﷻ په نزد د شهيدانو ډير لوي مقام دی، په قرآن مجيد کې شهيدانو ته ژوندي ويل شوي. الله تعالی فرمايي:

﴿ وَلَا تَقُوْلُوْا لِمَنْ يُّقْتَلُ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٌ ۭ بَلْ اَحْيَاۗءٌ وَّلٰكِنْ لَّا تَشْعُرُوْنَ ﴾.(٣)

ترجمه: او کوم خلق چې د الله په لار کې شهيدان شي تاسو هغوی ته مړه مه وايئ، بلکه هغوی (په حقيقت کې په يو مُمتاز ژوند سره) ژوندي دي، ليکن تاسو پرې نه پوهيږئ.

✡ شهيدان ژوندي دي، دوی ته رزق ورکولې شي، الله تعالی فرمايي:

﴿ وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ قُتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اَمْوَاتًا ۭ بَلْ اَحْيَاۗءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُوْنَ ۝ فَرِحِيْنَ

---

(١) الانفال آية ٧٤.

(٢) النساء آية ٧٤.

(٣) البقرة آية ١٥٤.

بِمَآ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ وَيَسْتَبْشِرُوْنَ بِالَّذِيْنَ لَمْ يَلْحَقُوْا بِهِمْ مِّنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ۝ يَسْتَبْشِرُوْنَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ وَّاَنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيْعُ اَجْرَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴾.(١)

ترجمه: او کوم خلق چې د الله ﷻ په لار کې شهيدان شوي په هغوی باندې د مړو ګمان مه کوه، بلکه هغوی د خپل رَب سره ژوندي دي، هغوی ته رزق ورکولې شي، الله تعالی چې په خپل فضل سره هغوی ته څه ورکړي دي په هغې باندې خوشحاله دي، او دوی په هغه خلقو باندې خوشحاليږي کوم چې تر اوسه د دوی سره (په عالَمِ بَرزخ کې) ندي يو ځای شوي، شاته (په دُنيا کې) پاتې دي، چې په دوی (شاته پاتې شوو خلقو) باندې به (په دُنيا کې) نه څه ويره وي، او نه به (په آخرت کې) دوی غمژن شي (٢) او دا شهيدان د الله ﷻ په اِنعام او فضل باندې خوشحاليږي، او په دې خبره (هم خوشحاليږي) چې الله تعالی د مؤمنانو اجر نه ضائع کوي.

✡ د شهيد د پاره په قرآن کريم کې د ګناهونو د مغفرت او رحمت وعده شوی:

﴿ وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ اَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُوْنَ ﴾.(٣)

ترجمه: او که چيرته تاسو د الله په لار کې اووژلې شی يا مړه شی نو د الله د طرفه مغفرت او رحمت د هغه څه (يعنی مال و دولت) نه ډيرښه دی کوم چې دوی جَمع کوي.

په بل آيت کې ذکر دي، الله تعالی فرمايي:

﴿ فَالَّذِيْنَ هَاجَرُوْا وَاُخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاُوْذُوْا فِيْ سَبِيْلِيْ وَقٰتَلُوْا وَقُتِلُوْا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَلَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ﴾.(٤)

---

(١) آل عمران آية ١٦٩ تا ١٧١.

(٢) يعنی دا شهيدان د دوی په امن او خوشحالی باندې خوشحاليږي، او دوی ته پته وي چې که دوی هم په جهاد کې شهيدان شي نو دوی ته به هم همدا عزتونه ملاويږي نو ځکه خوشحاليږي.

(٣) آل عمران آية ١٥٧.

(٤) آل عمران آية ١٩٥.

ترجمه: پس کومو خلقو چې هجرت اوکړو، د خپلو کورونو نه اوويستلې شو، دوی ته زما په لار کې تکليف ورکړې شو، جهاد يې اوکړو او دوی اووژلې شو (يعنی شهيدان شو) نو زه به خامخا د هغوی ګناهونه ختم کړم، او داسې جنتونو کې به يې داخل کړم چې د هغې (د اُونو) نه لاندې به نهرونه بهيږي.

حلال کسب کول

په انسان باندې الله تعالی د نورو بندګانو (بچو، بې بې وغيره) حقوق مقرر کړي، ددې د پاره دا ضروري ده چې انسان حلال کسب اوکړي او په جائزې طريقې سره مال و دولت پيدا کړي او په ده باندې چې د کوم بندګانو حقوق دي هغه په صحيح طريقې سره پوره کړي.

✡ الله رب العزت د حلال کسب په باره کې حکم کړی:

﴿ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوْا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوْا مِنْ فَضْلِ اللهِ وَاذْكُرُوا اللهَ كَثِيْرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴾. (١)

ترجمه: پس هر کله چې (د جُمعې) مونځ پوره اَداء شي نو په زمکه کې خوَاره شئ، او د الله ﷻ فضَل (يعنی حلال رِزق) اُولټوئ.

✡ همدارنګې الله رب العزت د ورځې رُوزي ګټل په طور د اِحسان ذکر کړی، فرمايي: ﴿ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴾. (٢)

ترجمه: او مونږ دا ورځ ذريعه د معاش ګرځونی (چې په دې کې تاسو حلاله روزی ګټی).

✡ اَنبياء کرامو عليهم السلام به عبادت هم کولو، دَعوت و تبليغ به يې هم کولو، او ورسره ورسره به يې د حلال رزق پيدا کولو د پاره محنت او کوشش هم کولو.

✡ د طوفانِ نُوح نه د بَچ کيدلو د پاره الله ﷻ حضرت نوح عليه السلام ته د کِشتۍ جوړولو حکم اوکړو:

---

(١) الجمعة آية ١٠.

(٢) النبأ آية ١١.

﴿ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا ﴾ . (١)

ترجمه : او ته جوړه کړه کِشتۍ زمونږ په نِګرانۍ کې ، او زمونږ په حُکم سره (يعنى زمونږ د وَحي مطابق) .

✡ د اُوسپنې زغرې جوړولو چَل د ټولو نه اول حضرت داوُد عليه السلام ته د وَحي په ذريعه خودلې شوې وُ : الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِّنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴾.(٢)

ترجمه : او مونږ حضرت داوُد عليه السلام ته د زغرو جوړولو چَل ستاسو د فائدې د پاره خودلې وُ ، چې دا تاسو په جنګ کې (د ټورې د ګوزار او نقصان نه) بچ کړي ، پس آيا تاسو شکر کوونکي يئ ؟

په دې آيت کې الله ﷻ د زغرې جوړولو دا چَل خودل د اِنعام په طور ذکر کړی ، او په دې باندې يې د شکريې اداء کولو تلقين کړی .

په "سورة سبأ" کې ددې زغرې جوړولو تفصيل الله ﷻ داسې بيان کړی :

﴿ وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ . أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ ﴾ . (٣)

ترجمه : او مونږ حضرت داوُد عليه السلام ته اُوسپنه نرمه کړه (او حکم مو ورته اوکړو) چې ته پوره پوره زغرې جوړوه ، او ددې د کړۍ په جوړولو کې اَندازه ساته (يعنى ددې کړۍ په مناسب اندازې سره جوړوه ، چې ټولې يو شان وي) .

د حلال ګوراک اَهميت

✡ د قرآن کريم په ډيرو ځايونو کې د حلال خوراک اَهميت بيان شوی ، او انسانانو ته يا خاصکر مؤمنانو ته د حلال او پاکيزه څيزونو د خوړلو حکم شوی .

الله رب العزت فرمايي :

---

(١) هود آية ٣٧ .

(٢) الأنبياء آية ٨٠ .

(٣) سورة سبا آية ١٠ ، ١١ .

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴾. (١)

ترجمه : اې خلقو ! په زمکه کې چې کوم حلال پاکيزه شيان دي تاسو هغه خورئ ، او د شيطان د قدمونو پيروي مه کوئ ، بيشکه هغه خو ستاسو د پاره ښکاره دښمن دی .

بل ځای الله جل جلاله فرمايي :

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴾.(٢)

ترجمه : اې د ايمان خاوندانو ! تاسو خورئ د هغه پاکيزه شيانو نه کوم چې مونږ تاسو ته درکړي دي ، او د الله ﷻ شکريه اداء کوئ که چيرته تاسو (په ريښتيا) صرف د هغه عبادت کوی .

✡ د حلال خوراک د اهميت اندازه تاسو ددې نه هم معلومولې شئ چې د مخکيني ټولو پيغمبرانو په دينونو کې هم د حلال خوراک کولو حکم ؤ ، او هر پيغمبر ته د حلال خوراک او په ښو کارونو باندې د هميش والي تاکيد کړې شوې ؤ ، الله رب العزت فرمايي :

﴿ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴾. (٣)

ترجمه : اې رسولانو ! تاسو پاکيزه (او حلال) څيزونه خورئ ، او (هميشه) نيک عملونه کوئ ، بيشکه زه په هغه کارونو باندې ښه خبريم کوم چې تاسو کوی .

✡ په دې کې هيڅ شک و شبه نشته چې د رزق معامله صرف د الله ﷻ په قدرت کې ده ، او ټولو مخلوقاتو ته رزق ورکوونکی الله ﷻ دی . الله تعالی فرمايي :

---

(١) البقرة آية ١٦٨ .

(٢) البقرة آية ١٧٢ .

په سورة النحل کې هم همدا مضمون ذکر دی ، الله تعالی فرمايي : ﴿ فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴾. النحل آية ١١٤ .

بل ځای الله ﷻ فرمايي : ﴿ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴾. المائده آية ٨٨ .

(٣) المؤمنون آية ٥١ .

﴿وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللهِ رِزْقُهَا﴾ . (١)

ترجمه : او په مخ د زمکه باندې داسې هيڅ ساه لرونکې جاندار نشته مګر د هغې ټولو رِزق په الله ﷻ باندې دی .

په سورة الذّاريات کې ذکر دي الله تعالى فرمايي :

﴿وَفِي السَّمَآءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوْعَدُوْنَ﴾ . (٢)

ترجمه : او په آسمان کې ستاسو رِزق دی ، او هغه څه هم چې د تاسو سره يې وعده کولې شي .

✡ الله ﷻ چې چاته اوغواړي نو رزق ورله فراخه کړي ، او چاته چې اوغواړي نو رِزق ورله تنګ کړي :

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ﴾ . (٣)

ترجمه : آيا دوی نه دي کتلي چې الله تعالى چاته اوغواړي هغه ته رزق فراخه کوي ، او چاته يې (چې اوغواړي نو هغه ته رِزق) تنګوي ، بيشکه په دې کې نخې د عِبرت دي د هغه قوم د پاره چې هغوی ايمان لري .

✡ چې څوک د الله ويريږي نو الله تعالى به ده ته د داسې ځای نه رزق ورکوي چې دده به پرې ګمان هم نه وي . الله تعالى فرمايي :

﴿وَمَنْ يَّتَّقِ اللهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مَخْرَجًا ۝ وَّيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَنْ يَّتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ ۚ إِنَّ اللهَ بَالِغُ أَمْرِهٖ ۚ قَدْ جَعَلَ اللهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا﴾ . (٤)

---

(١) هود آية ٦ .

(٢) الذاريات آية ٢٢ .

(٣) الروم آية ٣٧ .

همدا مضمون د قرآن کريم په نورو ډيرو آيتونو کې هم ذکر دی ، الله تعالى فرمايي : ﴿إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّهٗ كَانَ بِعِبَادِهٖ خَبِيْرًا بَصِيْرًا﴾ . سورة بني اسرائيل (الاسراء) آية ٣٠ .

(٤) الطلاق آية ٢ ، ٣ .

ترجمه : او څوک چې د الله نه ويريږي نو الله به دده د پاره (د هر مشکل نه) د خلاصي لاره جوړه کړي ، او ده ته به د داسې ځای نه رزق ورکړي چې دده به پرې ګمان هم نه وي ، او څوک چې په الله باندې توکّل کوي نو همدا الله يواځې دده د پاره کافي دی . بيشکه الله خپل حکم لره (په هر حال کې) پوره کوونکی دی ، بيشکه الله تعالی د هر شي د پاره يوه اندازه مقرر کړې ده .

د حرام خوراک نه ځان ساتل

✡ الله رب العزت انسان د حرام خوراک نه منع کړی :

﴿ يَآ أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّآ أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴾ . (١)

ترجمه : اې د ايمان خاوندانو ! تاسو په خپل مينځ کې د يو بل مالونه په ناحقه مه خورئ مګر دا چې ستاسو په خپل مينځ کې په رَضامندۍ سره (حلال) تجارت وي (نو بيا خېر دی) ، او په خپل مينځ کې يو بل مه وژنئ ، بيشکه الله تعالی په تاسو باندې ډېر رَحم کوونکی دی .

✡ په وروسته آيت کې الله ﷻ په باطلې (او حرامې) طريقې سره د يو بل مال خوړونکو د پاره د جهنم سخته سزا هم مقرر کړې . الله تعالی فرمايي :

﴿ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيرًا ﴾ . (٢)

ترجمه : او څوک چې دا کارونه په سرکشۍ او ظلم سره کوي نو ډېر زر به مونږ دغه کس (د جهنم) اُور ته داخل کړو ، او دا کار الله ﷻ ته آسان (هم) دی .

د سُود نه ځان ساتل

الله رب العزت په بعضې طريقو سره د مال کټلو نه منع فرمايلې ده ، په دې کې سُود هم دی ، سُود ګناهِ کبيره ده ، او ددې په باره کې داسې سخت سخت وعيدونه راغلي چې هغه د

---

(١) النساء آية ٢٩ .

(٢) النساء آية ٣٠ .

بلې ګناه په باره کې ندې راغلې .

✡ په قرآن کريم کې د سُود د ممانعت سره سره سُود خور ته اِعلانِ جنګ هم شوی ، الله تعالی فرمايي :

﴿ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوْا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوٓا اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ ۝ فَاِنْ لَّمْ تَفْعَلُوْا فَاْذَنُوْا بِحَرْبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ﴾. (١)

ترجمه : اې مؤمنانو ! تاسو د الله ﷻ نه اُوويريږئ ، او باقي پاتې سُود پريږدئ که چيرته تاسو ريښتيني مؤمنان يې، پس که چيرته تاسو دا کار او نکړو (يعنی د سُود نه منع نه شوئ) نو بيا د الله او رسول سره جنګ کولو ته تيار شئ (يعنی د الله ﷻ او د رسول ﷺ د طرفه اعلانِ جنګ واورئ) .

په دې آيت کې سُود خوړونکو ته د الله او د رسول د طرفه اعلانِ جنګ شوی ، دا دومره سخت وعيد دی چې په قرآن کريم کې د کفر نه پس د بلې يوې ګناه د پاره هم داسې سخت وعيد ندې ذکر شوی څومره چې ددې سُود خوړونکو د پاره ذکر شوی، او دا خبره هر چاته معلومه ده چې د چا خلاف الله ﷻ او رسول ﷺ اعلانِ جنګ اوکړي نو داسې کس به په دُنيا او آخرت دواړو کې بَدبخته ، ذليله او تباه وي ، ددې نه معلومه شوه چې سُودخوري غټه ګناه او سخت جُرم دی .

✡ د قيامت په ورځ به د سُود خوړو انجام ډير بَد وي ، الله رب العزت د سُود خوړو په باره کې فرمايي :

﴿ اَلَّذِيْنَ يَاْكُلُوْنَ الرِّبٰوا لَا يَقُوْمُوْنَ اِلَّا كَمَا يَقُوْمُ الَّذِيْ يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطٰنُ مِنَ الْمَسِّ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْٓا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا ﴾ . (٢)

ترجمه : کوم خلق چې سُود خوري دوی به (د قيامت په ورځ د خپلو قبرونو نه) نه راپاڅي

---

(١) البقرة آية ٢٧٨ ، ٢٧٩ .

(٢) البقرة آية ٢٧٥ .

مگر د هغه کس په شان به راپاڅي چې هغه شيطان په لاس لړولو سره ليونې کړې وي ، دا سزا به يې ځکه وي چې دوی به (د سُود حلاليدو په دليل کې په دُنيا کې) ويل : چې بَيع (سَوداگري) هم د سُود په شان ده (يعنی لکه څرنګې چې سَوداگري او تجارت حلال دی نو همداسې دې سُود هم حلال شي) ، حالانکه (په تِجارت او سَوداگرۍ کې ډير غټ فرق دی ځکه) الله تعالی تجارت حلال کړې دی او سُود يې حرام کړې دی .

په دې آيت کې الله ﷻ د سُود خوَرو سزا دا ذکر کړې چې : کله دوی د قيامت په ورځ د قبرونو نه راپاڅي نو د هغه کس په شان به راپاڅي چې هغه د شيطاني اَثر په وجه ليونې شوې وي ، او د ليونو په شان حرکتونه کوي ، چې ددې په وجه به ټول اهلِ مَحشر واله دا پيژني چې دا سُود خُوردی ، نو د غټې رَسوايۍ او ذِلّت سره به مخامخ شي .

✡ د سُود مال اگرچې ډير زيات وي خو ددې اَنجام ډير خراب وي ، ځکه آخِر هم الله ﷻ دا ختموي ، البته د صدقې په وجه د انسان په مال کې زيادت او برکت راځي .

الله تعالی فرمايي :

﴿ يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقٰتِ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ ﴾ . (١)

ترجمه : الله تعالی سُود ختموي (بَربادوي) ، او صدقې زياتوي ، او الله تعالی هر ناشکره گناهگار نه خوَښوي .

د انسان په ذِمه حقوقُ العباد

د انسان په ذِمه باندې الله تعالی حقوقُ العباد هم مقرر کړي چې د هغې پوره کول لازمي دي ، حقوقُ العباد هم د دِين اَهمه حصه ده ، په قرآن کريم کې ددې ډير اَهميت بيان شوی .

د والدينو حقوق : په حقوق العبادو کې د ټولو نه رومبې او اَهم حق د مور او پلار دی ، دغه وجه ده چې کله هم په قرآن کريم کې الله تعالی د حقوق العبادو تذکره کړې نو د ټولو نه اول يې د مور او پلار سره د احسان او نيکۍ کولو حکم کړې دی .

✡ بيا د والدينو خدمت او تابعداري د څه مخصوص حالت يا عُمر سره خاص نه ده بلکه په

---

(١) البقرة آية ٢٧٦ .

هر حالت کې د هغوی سره احسان او ښيګړه په کار ده، خو بيا هم قرآن کريم انسان ته د والدينو د بوډا توب په حالت کې يو څو تاکيدي حکمونه بيان کړي، ځکه د بوډا والي په حالت کې والدين يو خوَ خدمت زيات محتاج شي، بل يې طبعيت هم نازک شي، او بل عقل و فکر يې هم پوره کار نه کوي، نو ځکه الله رب العزت د دوی د کمزورۍ په حالت کې انسان ته څه خاص حکمونه ذکر کړي. الله جل جلاله د خپل عبادت نه روستو د والدينو سره د احسان حکم فرمايلې دی:

﴿ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۚ إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُل لَّهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ۝ وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُل رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا ﴾. (١)

ترجمه: او ستا رب دا (قطعي) حکم کړی چې بې د هغه (الله ﷻ) نه د بل هيچا عبادت مه کوئ، او د مور او پلار سره احسان (ښيګړه او ښه سلوک) کوئ. که چيرته په دوی کې يو يا دواړه تا سره د بوډاولي حالت ته اورسي (يعنی ستا په ژوند کې دوی دواړه يا يو د بوډاوالي حالت ته اورسي) نو دوی ته اُف هم مه وايه، دوی مه رټه، او د دوی سره په نرمۍ خبرې کوه. او ښکته کړه د دوی د پاره مَټې د عاجزۍ له مهربانۍ نه. (يعنی د دوی په وړاندې په مينه محبت او عاجزۍ سره ټيټ اوسيږه)، او (د الله ﷻ نه د دوی د پاره دُعا غواړه او داسې) وايه: چې اې ربه! په دې دواړو رحم اوکړه لکه څرنګ چې دوی په وړوکوالي زما پالنه کړې ده.

په مذکوره آيت کې د والدينو سره د احسان حکم شوی، او ورسره ورسره دوی ته د اُف ويلو يا د هرې داسې خبرې او کار کولو ممانعت بيان شوی چې په هغې سره والدينو ته تکليف رسيږي، که هغه کنځل کول وي، يا ستَغې سپورې خبرې کول وي، يا وهل او رټل وي، داټول منع دي.

✡ د والدينو د حقوقو اهميت د دينه هم معلوميږي چې که چيرته د يو انسان مور او پلار مسلمانان نه وي بلکه کافر وي نو بيا هم الله جل جلاله انسان ته د دوی سره په دُنيوي ژوند کې د ښه سلوک حکم کړی.

---

(١) الإسراء آية ٢٣، ٢٤.

البته که هغوی دې بچي ته د اسلام نه د اوړيدو يا د شريعت خلاف حکم کوي نو په دې کې د دوی تابعداري ضروري نه ده . الله تعالی فرمايي :

﴿ وَ إِنْ جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا ﴾ .(١)

ترجمه : او که چيرته دوی کوشش کوي په تا باندې چې د ما سره داسې شی شريک مقرر کړه چې تاته په هغې باندې علم نه وي نو د دوی خبره مه منه ، او د دوی سره په دُنيا کې په ښې طريقې سره تعلق ساته (او ښه سلوک ورسره کوه) .

✡ بيا خاصکر مور د بچي سره ډير تکليفونه برداشت کوي ځکه مور يو خو نهه ،يا لس مياشتې د حمل بوج اوچتوي ، دويم د وِلادت تکليف برداشت کوي ، او دريم د شودو (سينې) ورکولو بوج اوچتوي ، نو ځکه په خصوصيت سره ددې د حق ذکر شوی ، او الله تعالی د خپل شکر اداء کولو نه روستو د مور او پلار د شکريې اداء کولو حکم کړی .

﴿ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴾ . (٢)

ترجمه : مونږ انسان ته دده د مور او پلار په حقله په تاکيد سره حکم کړی (چې د دوی فرمانبرداري او خدمت کوه ، د دوی شکريه اداء کوه ، ځکه دوی د بچي سره ډير تکليفونه برداشت کوي ، بيا خاصکر مور خو ډير تکليفونه برداشت کوي ځکه چې) دده مور دا ضُعف دَر ضُعف (يعنی په ډير کمزوری سره) په ګيډه کې پورته کړی (ځکه د حمل غټيدو په وجه د حاملې ښځې کمزوري ورځ په ورځ زياتيږي) او بيا په دوه کاله کې دا د " تِي " نه پريکولې شي (چې په دې ورځو کې هم مور ډير تکليف برداشت کوي او د ماشوم خدمت

---

(١) لقمان آية ١٥.

بل ځای فرمايي : ﴿ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا وَإِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴾. العنكبوت آية ٨.

(٢) سورة لقمان آية ١٤.

کوي :نو چونکه والدين ډير تکليفونه برداشت کوي نو ځکه الله ﷻ فرمايي چې ما په ډير تاکيد سره انسان ته دا حکم کړې چې) ته زما شکريه اداء کوه او د خپل مور او پلار شکريه اداء کوه ، ماطرف ته ستاسو راتلل دي .

په مذکوره آيت کې الله تعالی د خپل شکر اداء کولو نه روستو د مور او پلار د شکريې اداء کولو حکم کړی .

د عامو مسلمانانو حقوق

✡ ټول مسلمانان په خپل مينځ کې سره ورونه دي :

الله تعالی فرمايي : ﴿ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ ﴾ .(١)

ترجمه : بيشکه مؤمنان (د يو بل) ورونړه دي .

✡ ژبه صرف د بيان ذريعه ده ، او قوميت صرف د پيژندلو ذريعه ده ، ددې په وجه به مسلمانانو په خپل مينځ کې نه بې اتفاقه کيږي . الله تعالی فرمايي :

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ﴾ .(٢)

ترجمه : اې خلقو ! مونږ تاسو د يو سړي (حضرت آدم عليه السلام) او يوې ښځې (حضرت حواء رضي الله عنها) نه پيدا کړي يې ، او مونږ ستاسو مختلف قومونه او قبيلې جوړې کړي دي ددې د پاره چې تاسو يو بل اوپيژنئ ، بيشکه په تاسو کې ډير مُعزّز د الله ﷻ په نزد باندې هغه کس دی چې هغه په تاسو کې ډير مُتّقي (پرهيزگار) وي .

ددې آيت نه معلومه شوه چې د خلقو مختلف قومونه او مختلف قبيلې جوړيدلو اصل مقصد تعارُف دی ، يعنی چې دا خلق په دې سره يو بل اوپيژني چې " دا د فلانکي قوم او فلانکي قبيلې دی " . خاندانونه او قبيلې د فخر او شرافت ذريعه نده ، بلکه د شرافت ذريعه تقوی ده ، په چا کې چې څومره ډيره تقوی وی همدومره به دا د الله ﷻ په نزد ډير

(١) الحجرات آية ١٠ .

(٢) الحجرات آية ١٣

مُعزّز وي.

لهذا که يو کس پښتون وي، فارسيوان وي، پنجابي وي، يا د بلې ژبې واله وي خو چې مسلمان وي نو دا ټول په خپل مينځ کې سره ورونه دي.

✡ ډير خلق بعضې ژبو ته او بعضې تور رَنګه خلقو ته سپک ګوري او خندا ورپورې کوي، حالانکه ژبو ته سپک کتل، يا بعضې تور رَنګه قومونو واله خلقو ته سپک کتلو کې د ګفر خطره ده. ځکه دا مختلف ژبې او مختلف رنګونو واله خلق الله تعالی پيدا کړي دي، او دا يې د خپل معرفت ذريعه ګرځولې ده، چې ددې په ذريعه به خلق الله ﷻ اوپيژني. الله تعالی فرمايي:

﴿ وَمِنْ اٰيٰتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّلْعٰلِمِيْنَ ﴾. (١)

ترجمه: او د الله د نخو نه د آسمانونو او زمکې پيدا کول، او ستاسو د ژبو او رَنګونو اختلاف هم دی، بيشکه په دې کې د پوهه خلقو د پاره نخې (او دليلونه) دي.

لهذا د چا د ژبې پورې خندا کول، يا د چا د رَنګ پورې خندا کول ګويا د الله ﷻ د نخو سپکاوې کول دي، او دا سخته ګناه ده، بلکه د الله ﷻ د نخو نه اِنکار کول خو ګفر دی.

✡ بل دا چې رسول الله صلی الله عليه وسلم خو تر قيامته پورې راتلونکو ټولو قومونو او ټولو انسانانو د پاره پيغمبر دی.

الله ﷻ نبي عليه السلام ته فرمايي: ﴿ وَاَرْسَلْنٰكَ لِلنَّاسِ رَسُوْلًا ﴾. (٢)

ترجمه: او (اې پيغمبره!) مونږ ته د ټولو خلقو د پاره رسول رالېږلې يې.

بل ځای فرمايي:

﴿ وَمَآ اَرْسَلْنٰكَ اِلَّا كَاۗفَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا وَّلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴾. (٣)

---

(١) الروم آية ٢٢.

(٢) النساء آية ٧٩.

(٣) سبأ آية ٢٨.

ترجمه: او (اې پيغمبره!) مونږ ته د ټولو خلقو د پاره (د جنت) زېرې ورکوونکی او (د جهنم نه) ويروونکې راليږلې يې، ليکن اکثر خلق نه پوهيږي.

اوس که د هرې ژبې والا کس ايمان راوړي نو هغه به ضرور هماغه د خپل قوم ژبه وايي، لهذا چاته د ژبې يا رَنګ په وجه سپک کتل ندي په کار.

✡ همدارنګې مسلمانان به په يو بل پورې ټوقې نه کوي، د يو بل عيبونه به نه بيانوي، او يو بل ته به غلط نومونه نه اَخلي. الله تعالی فرمايي:

﴿ يَآيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسٰى اَنْ يَّكُوْنُوْا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَآءٌ مِّنْ نِّسَآءٍ عَسٰى اَنْ يَّكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوْٓا اَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوْا بِالْاَلْقَابِ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوْقُ بَعْدَ الْاِيْمَانِ وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ﴾.(١)

ترجمه: اې ايمان والو! يو قوم دې د بل قوم پورې ټوقې نه کوي، ممکنه ده چې هغوی د دوی نه بهتر وي، او نه ښځې دې د (نورو) ښځو پورې ټوقې کوي، ممکنه ده چې هغوی د دوی نه بهترې وي، او په يو بل باندې عيب مه لګوئ، او مه يو بل په بدو لقبونو رابلئ (يعنی يو بل ته خراب نومونه مه اخلئ)، د ايمان راوړو نه روستو (چا پورې) د فاسقۍ (او ګناه) نوم لګول بَد دي، او څوک چې توبه او نه باسي نو همدا خلق ظالمان دي.

✡ همدارنګې مسلمانان به په يو بل باندې بدګماني نه کوي، او د يو بل جاسوسي به نه کوي، الله تعالی فرمايي:

﴿ يَآيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوْا كَثِيْرًا مِّنَ الظَّنِّ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَّلَا تَجَسَّسُوْا ﴾.(٢)

ترجمه: اې مومنانو! تاسو ځانونه اوساتئ د ډيرو بدو ګمانونو نه، بيشکه بعضې ګمان ګناه وي، او جاسوسي مه کوئ (يعنی د چا پټ راز مه معلوموئ).

✡ سړي او ښځې به د خپلو نظرونو حفاظت کوي، کومو ځايونو ته چې الله ربّ العزت د کتلو نه منع کړې د هغې نه به سترګې ښکته ساتي (يعنی خپل نظرونو به غلط نه

---

(١) الحجرات آية ١١.

(٢) الحجرات آية ١٢.

استعمالوي)، الله تعالى فرمايي :

﴿ قُلْ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ يَغُضُّوْا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوْا فُرُوْجَهُمْ ذٰلِكَ اَزْكٰى لَهُمْ اِنَّ اللّٰهَ خَبِيْرٌ بِمَا يَصْنَعُوْنَ ۝ وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنٰتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوْجَهُنَّ ﴾ (١)

ترجمه : (اې پيغمبره) ته دې مومنانو سړو ته ووايه چې دوی دې خپلې سترګې تيټې (ښکته) ساتي، او د خپلو شرمګاهو حفاظت دې کوي، دا د دوی د پاره ډيره پاکيزه (او بهتره) ده، بيشکه الله خبردار دی په هغه څه چې دوی يې کوي. او مومنانو ښځو ته ووايه چې دوی دې (هم) خپلې سترګې ښکته ساتي، او د خپلو شرمګاهو حفاظت دې کوي.

د ګناهونو نه ځان ساتل

✡ په قرآن کريم کې ځای په ځای انسانان د ګناهونو نه منع شوي، د انسان د پاره په دُنيا کې د ټولو نه زيات ضرر ناک څيز ګناهونه کول دي. وجه داده : چې د دنيا نور ضرَري شيان اګر چې نقصاني دي، خو دهغوی نقصان عارضي دی، يا به په خپله ختم شي، يا به په څه دوائي سره ختم شي، يا زيات نه زيات په مرګ سره خو به دهغه تکليف نه خامخا نِجات اومومي (او د مرګ نه خو انکار نشي کيدی).

خو ليکن د ګناهونو چې کوم نقصانات دي، هغه نه ختميدونکي نقصانات دي، په دُنيا کې هم انسان ته د ګناهونو نقصان رسيږي، او په آخرت کې خو به په طريقِ اولىٰ سره انسان ته ددې جزاء رسيږي، الله تعالى فرمايي :

﴿وَذَرُوْا ظَاهِرَ الْاِثْمِ وَبَاطِنَهٗ اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْسِبُوْنَ الْاِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوْا يَقْتَرِفُوْنَ﴾. (٢)

ترجمه : تاسو ښکاره او پټه ګناه پريږدئ (يعنى هر قسمه ګناهونه پريږدئ)، بيشکه کوم خلق چې ګناهونه کوي ډير زر به دوی ته د هغه عملونو بدله ورکړې شي کوم چې دوی کول.

✡ الله رب العزت يو قانون بيان کړی :

---

(١) النور آية ٣٠، ٣١.

(٢) الانعام آية ١٢٠.

﴿ مَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهِۦ ﴾. (۱)

ترجمه : څوک چې بَد کار اوکړي (او توبه ورنه اونه باسي) نو ده ته به د هغې جزاء ورکولې شي.

بل ځای الله ﷻ فرمايي :

﴿ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ۝ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴾.(۲)

ترجمه : پس څوک چې د يوې ذرې په اندازه نيکي اوکړي نو دا به هغه اوګوري (يعنی د هغې ثواب به اوګوري) ، او څوک چې د يوې ذرې برابر بَدي اوکړي نو دا به هغه (هم) اوګوري (يعنی د هغې سزا به هم اوګوري).

✡ مخکيني غټ غټ قومونه چې تباه شوي نو د هغې واحد سبب د الله ﷻ نافرماني کول ، او د الله ﷻ د حکمونو نه مخ اړول وو .

الله رب العزت د بني اسرائيلو دهلاک شوي يو قوم (اصحابُ السّبت) په باره کې فرمايي : ﴿ فَلَمَّا عَتَوْا عَن مَّا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَٰسِـِٔينَ ﴾ . (۳)

ترجمه : هر کله چې دوی سرکشي اوکړه د هغې شي نه ، د کوم نه چې دوی منع شوي وو (يعنی د الله جل جلاله حکم يې اونه منل) ، نو مونږ دوی ته وويل : چې تاسو ذليله بيزوګان شئ .

✡ بل ځای الله ﷻ د فرعون او دده د ملګرو باره کې فرمايي :

﴿ فَلَمَّآ ءَاسَفُونَا ٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَٰهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾. (۴)

ترجمه : هر کله چې دوی زه ناراضه کړم ، نو مونږ د هغوی نه بدله واخيسته ، بيا مو ټول غرق کړل.

---

(۱) النساء آية ۱۲۳ .

(۲) الزلزلة آية ۷ ، ۸.

(۳) الاعراف آية ۱۶۶ .

(۴) الزخرف آية ۵۵ .

✡ په سورة العنكبوت کې الله تعالی د ځنې قومونو د هلاکت تذکره کړې، بيا فرمايي:

﴿ فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُم مَّنْ أَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴾.(١)

ترجمه: پس هر يو مونږ د هغوی د ګناه په وجه اونيول، په بعضو مو کانړي را اووړول، بعضی يوې چغې (د حضرت جبريل عليه السلام) اونيول، بعضی مو په زمکه کې ورننويستل، او بعضې مو (په اوبو کې) غرق کړل، او الله ﷻ په دوی ظلم ندې کړی، بلکه دوی په خپلو ځانونو باندې ظلم کوونکي وو (چې ګناهونه يې کول).

✡ د ګناهونو په وجه باندې په زمکه کې فساد خوريږي او مختلف قِسمه آفتونه او مصيبتونه راځي. الله تعالی فرمايي:

﴿ ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴾.(١)

ترجمه: ظاهر شو فساد په اوچه او لمده (درياب) کې په سبب د هغه څه چې د خلقو لاسونو کړي دي (يعنی د خلقو د بدو اعمالو په وجه)، د پاره ددې چې دوی د بعضې هغه (بَدو) عملونو سزا اوڅکي کوم چې دوی کړي دي، ددې د پاره چې دوی (د ګناهونو نه) واپس شي.

همدا مضمون په يو بل آيت کې هم الله ﷻ ذکر کړی:

﴿ وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ ﴾.(٣)

ترجمه: او تاسو ته چې کوم مصيبت درسي نو د خپل عمل د لاسه به درسي، او ډير

---

(١) العنكبوت آية ٤٠.

(١) الروم آيت ٤١.

(٣) الشورى آيت ٣٠.

گناهونه خو درته الله ﷻ معاف کوي.

✡ د دوارو آيتونو خلاصه داده چې کوم مصيبتونه په ټولې دنيا يا په ټول ملک يا په ټولې علاقې عام راشي (لکه قحط سالي، وبائي امراض، د ځمکونو گراني، او بې برکتي وغيره)، نو داسې مصيبتونه اکثر د گناهونو اثرات وي.

البته انفرادي تکليفونه کله د امتحان دپاره وي (خو چې بنده وربانديې صبر اوکړي نو دده دَرجې وربانديې اوچتولې شي، او گناهونه يې معاف کولې شي. او دا مصيبتونه په نيکانو خلقو ډير راځي).

او کله انفرادي مصيبتونه عذاب هم وي خو چې بنده وربانديې صبر اونکړي او جَزع، فَزع پرې اوکړي.

همدارنگې د ډيرو گناهونو په وجه انسان د الله تعالى د لعنت مستحق گرځي. (١)

د ريښتيا ويلو اَهميت او د دروغو نه ځان ساتل

✡ په قرآن کريم کې مسلمانانو ته د ريښتيا ويلو او د ريښتيا ويونکو سره د ملگرتيا حُکم شوی، او د دروغو نه منع شوي، الله تعالى فرمايي:

﴿ يَآيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَ كُوْنُوْا مَعَ الصّٰدِقِيْنَ ﴾. (٢)

ترجمه: اې مؤمنانو! تاسو د الله نه اُوويريږئ، او د رِيښتيا ويونکو سره ملگري شئ.

✡ الله تعالى چې په کومو خلقو باندې خپل خصوصي اِنعام او خصوصي مهرباني کړي په هغې خلقو کې صِدّيقين (رِيښتيا ويونکي خلق) هم شامل دي، الله ﷻ فرمايي:

﴿ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الَّذِيْنَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِّنَ النَّبِيّٖنَ وَالصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَآءِ وَالصّٰلِحِيْنَ وَحَسُنَ اُولٰٓئِكَ رَفِيْقًا ﴾. (٣)

---

(١) د ظالمانو باره کې فرمايي: ﴿ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰلِمِيْنَ ﴾. سورهٔ هود آية ١٨.

ترجمه: خبردار! د الله ﷻ لعنت دی په ظالمانو باندې.

(٢) البقرة آية ١١٩.

(٣) النساء آية ٦٩.

ترجمه : او څوک چې د الله او د رسول حکم اومني نو دوی به (په جنت کې) د هغه خلقو سره وي په چا باندې چې الله ﷻ انعام کړې دی چې هغه پيغمبران، صدّيقين، شهداء او صالحين دي، او دا خلق ډير ښه دي په ملګرتيا کې (يعنې دا خلق ډير ښه ملګري دي).

✡ الله تعالی مسلمانانو ته د ريښتيا او سمې خبرې کولو حکم کړی:

﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ۝ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ﴾.(١)

ترجمه : اې ايمان والو ! د الله نه اوويريږئ او سمه (ريښتينې) خبره کوئ، الله به ستاسو عملونه درست (او قبول) کړي، او تاسو ته به ستاسو ګناهونه معاف کړي.

✡ د قيامت په هغه سخته ورځ کې به انسان ته صرف ريښتيا نفع ورکوي، او د الله ﷻ د سخت عذاب نه به ريښتيا ويل نجات ورکوي، همدارنګې د ريښتيا ويونکو سره الله تعالی د جنت د نعمتونو وعده کړې.

الله تعالی د قيامت ورځ په باره کې فرمايي:

﴿ هَٰذَا يَوْمُ يَنفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ ۚ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾.(٢)

ترجمه : دا (د قيامت) هغه ورځ ده چې ريښتيا ويونکو ته به خپل ريښتيا فائده ورکوي، د دوی د پاره (په جنت کې) داسې باغونه دي چې د هغې (د اونو) لاندې به نهرونه بهيږي، دوی به په هغې کې هميشه هميشه اوسيږي، الله تعالی د دوی نه راضي شو او دوی د هغه نه راضي شو، (او) دا ډيره لويه کاميابي ده.

بل ځای الله ﷻ فرمايي:

﴿ وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ۝ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ۚ

---

(١) الاحزاب آية ٧٠، ٧١.

(٢) المائدة آية ١١٩.

ذٰلِكَ جَزَآءُ الْمُحْسِنِيْنَ ۝ لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذِيْ عَمِلُوْا وَيَجْزِيَهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذِيْ كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴾.(١)

ترجمه: او چا چې د ريښتياؤ خبره راوړه او د ريښتياؤ تصديق يې اوکړو نو همدا خلق پرهيزګار (د الله ﷻ نه يريدونکي) دي، د دوی د پاره به د خپل رَب سره هغه څه وي کوم چې دوی غواړي، د نېکانو خلقو همدا بَدله ده، دا (بدله د دوی د پاره مقرر شوه دا) ددې د پاره چې الله تعالی د دوی نه هغه بَدياني (ګناهونه) لرې کړي کوم چې دوی کړي دي، او دوی ته د خپلو هغه نېکو کارونو اَجرورکړي کوم چې دوی کول.

✡ په دروغجن باندې د الله تعالی لعنت راوريږي.(٢)

او په چا باندې چې د الله ﷻ لعنت راوريږي نو هغه په دُنيا او آخرت دواړو کې د الله ﷻ د خصوصي رَحمت نه لرې وي.

✡ همدارنګې په دروغه باندې اَټکل خبرو کوونکو په باره کې الله تعالی فرمايي:

﴿ قُتِلَ الْخَرّٰصُوْنَ ﴾. (٣) ترجمه: هلاک کړې شو بې دليله (اَټکل) خبرې کوونکي.

د خَرّاص لفظي معنی ده: په اَټکل خبرې کوونکی. ددې ترجمه په کَذّابُوْن سره هم صحيح ده. نو اوس به د آيت مطلب داشي: په دروغجَنو باندې دې د الله تعالی لعنت وي.

د باطني بيماريو نه ځان ساتل:

په انسان کې ځنې باطني او رُوحاني بيماری داسې دي چې هغه ډيرې خطرناکې دي، الله تعالی انسان د هغې نه په سختۍ سره منع کړی.

---

(١) الزمر آية ٣٣ تا ٥٣.

(٢) په قرآن کريم کې په آيت د مُبَاهلې کې ذکر دي، ﴿ فَنَجْعَلْ لَّعْنَتَ اللّٰهِ عَلَى الْكٰذِبِيْنَ ﴾. آل عمران آية ٦١.
ترجمه: پس مونږ به په دروغجَنو باندې د الله لعنت اوليږو.

(٣) الذاريات آية ١٠.

د غِيبت نه ځان ساتل

په دې کې يوه باطني بيماري د بل مسلمان غيبت کول دي ، دا ګناهِ کبيره ده ، په قرآن کريم کې ددينه په سختو الفاظو سره منع راغلې ، بلکه د غِيبت تَشبيه د خپل مَړ ورور د غوښې خوړلو سره ورکړې شوې . الله تعالى فرمايي :

﴿ وَلَا يَغْتَبْ بَّعْضُكُمْ بَعْضًا ۚ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ ﴾.(١)

ترجمه : او په تاسو کې دې بعضې د بعضو نورو غِيبت نه کوي ، آيا په تاسو کې څوک دا خوښوي چې هغه د خپل مَړ ورور غوښه اوخوري ؟ پس تاسو خو دا بَد ګنړئ (نو غِيبت هم د همدې په شان دی دا هم بَد اوګنړئ) او د الله ﷻ نه اوويريږئ ، بيشکه الله تعالى توبه قبلوونکی مهربان دی .

د چُغل خورۍ نه ځان ساتل

✡ بله باطني بيماري چُغل خوري ده ، دا هم ګناهِ کبيره ده ، په قرآن کريم کې ددينه هم په سختو الفاظو سره منع راغلې ، بلکه چغل خوري د ولدِ زِنا صفت دی :

الله تعالى نبي عليه السلام ته فرمايي چې ته د وليد بن مغيره کافر خبره مه منه ، بيا الله ﷻ د وليد بن مغيره رذيل صفتونه هم ذکر کړي ، په هغې کې دا هم دي :

﴿ هَمَّازٍ مَّشَّاءٍ بِنَمِيمٍ ۝ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ۝ عُتُلٍّ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ﴾.(٢)

ترجمه : عيب لګونکی دی ، ګرزنده چُغل خور دی ، د نېکۍ د کارونو نه منع کوونکی دی ، د حَد نه تجاوز کوونکی ګناهګار دی ، بَدخويه دی ، ددې ټولو نه پس بَد اَخلاقه (ولدِ زِنا) دی .

فائده : زَنِيم ولدِ زِنا ته وايي کوم چې د خلقو خبرې نه پټوي (يعنی د خلقو عيبونه

---

(١) الحجرات آية ١٢ .

(٢) القلم آية ١١ تا ١٣ .

ښکاره کوي) . په دې آيت کې دې طرف ته اِشاره ده چې څوک د خلقو خبرې نه پټوي او چُغل خوري کوي نو دا په دې باندې دلالت کوي چې دا سړی ولدِ زِنا دی ، ځکه داخبره د قرآن کريم ددې آيت ﴿ عُتُلٍّ بَعْدَ ذٰلِكَ زَنِيمٍ ﴾ نه مستنبط کيږي ، ځکه په وليد بن مغيره کافر کې د چُغل خورۍ سره سره دا نور صفتونه هم وو ، او الله تعالی د هغه په باره کې فرمايلي چې هغه زَنِيمٌ (ولدِ زِنا) دی.

✡ چُغل خور په اتفاق سره فاسِق مَردودُ الشّهادة دی. الله تعالی فرمايي :

﴿ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنْ جَآءَكُمْ فَاسِقٌۢ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُوْٓا اَنْ تُصِيْبُوْا قَوْمًاۢ بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوْا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نٰدِمِيْنَ ﴾.(١)

ترجمه : اې مؤمنانو ! چې کله تاسو ته يو فاسق څه خبر راوړي نو ښه تحقيق يې کوئ ، هسې نه چې په ناپوهۍ کې يو قوم ته نقصان اورسوی نو بيا به په خپلو کړو باندې پښېمانه شئ.

ددې آيت نه معلومه شوه چې د فاسِق سړي د خبرې پوره تحقيق په کار دی ، او بې تحقيقه دده تصديق ندې پکار.

✡ د چغل خورۍ په وجه په بل مسلمان باندې بَدگماني پيدا کيږي . او بغير د څه سبب نه په مسلمان باندې گماني کول حرام ده ، الله تعالی فرمايي :

﴿ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوْا كَثِيْرًا مِّنَ الظَّنِّ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ ﴾.(٢)

ترجمه : اې مؤمنانو ! تاسو د ډيرو بَدوگمانونو نه ځان اوساتئ ، بيشکه بعضې بَدگمان گناه ده.

د ژبې حفاظت

✡ په انسان باندې د الله تعالی بې شميره نعمتونه دي :

---

(١) الحجرات آية ٦ .

(٢) الحجرات آية ١١٢ .

الله ﷻ فرمايي: ﴿ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللهِ لَا تُحْصُوهَا ﴾. (١)

ترجمه: که چيرته تاسو د الله نعمتونه شمېرل اوغواړئ نو دا نشئ شمېرلی.

✡ په دې نعمتونو کې يو لوي نعمت ژبه هم ده، اګر چې د انسان د وجود هر اَندام ډېر لوي نعمت دی، ليکن بعضې اَندامونه الله تعالی په خصوصي طريقې سره په طور د انعام ذکر کړي، چې که انسان ددې په حِکمت او کاريګرۍ باندې سوچ اوکړي نو د الله تعالی بې مِثاله حِکمتونه او قدرتونه به ورته په کې په نظر راشي.

الله ﷻ فرمايي: ﴿ أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ، وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴾. (٢)

ترجمه: آيا مونږ انسان ته دوه سترګې، ژبه، او دوه شونډې نديورکړي؟

الله تعالی مونږ ته دا عظيم نِعمت راکړی خو ورسره يې ددې د صحيح استعمال حُکم هم کړی، حُکه دا ژبه مونږ سره د الله تعالی اَمانت ده، زمونږ په خپل مِلکيت کې نده، لهذا مونږ ته په کار دي چې د خبرو نه مخکې ضرور سوچ اوکړو چې زه دا کومه خبره کوم آيا دا د شريعت برابر ده او که نه؟ آيا په دې کې د الله ﷻ رَضا شته او که نه؟

✡ انسان چې د ژبې نه هر لفظ راأوباسي که هغه ښه وي يا خراب نو دده سره چې کومې فرښتې مقرر دي هغوی دا ليکي.

الله تعالی فرمايي: ﴿ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴾. (٣)

ترجمه: د انسان د خُلې نه چې څه خبره راأووځي نو دده سره يوه ساتونکې فرښته تياره (د ليکلو د پاره) ناسته وي.

يعنی انسان چې کومه خبره د خُلې نه راأوباسي نو کومې دوه فرښتې چې هر وخت دده سره موجود وي هغوی دا هره خبره ليکي (او انسان به د قيامت په ورځ د الله ﷻ د وړاندې ددې حساب ورکوي).

---

(١) النحل آية ١٨.

(٢) البلد آية ٨، ٩.

(٣) ق آية ١٨.

✡ **په ژبه باندې ذکر کول** : په ژبه باندې د الله تعالی ذِکر او تلاوت په کار دی، ځکه الله ﷻ مؤمنانو ته د ډیر ذکر کولو حُکم کړی :

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱذْكُرُوا۟ ٱللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا. وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴾.(١)

ترجمه : اې مومنانو ! تاسو الله یادوئ په ډیرو یادولو سره ، او سهار او ماښام د هغه پاکي بیانوئ.

✡ په ذکر سره زړونو ته اطمینان حاصلیږي ، الله تعالی فرمایي :

﴿ أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ﴾.(٢)

ترجمه : خبردار ! د الله په ذکر سره زړونه مطمئن کیږي. (او زړونو ته تسلّي حاصلیږي)

✡ څوک د الله ﷻ ذکر کوي نو الله ربّ العزت هم د فرښتو په مجلس کې دده تذکره کوي :

﴿ فَٱذْكُرُونِىٓ أَذْكُرْكُمْ وَٱشْكُرُوا۟ لِى وَلَا تَكْفُرُونِ ﴾.(٣)

ترجمه : پس تاسو ما یاد کړئ نو زه به تاسو یاد کړم ، او زما شکریه اداء کوئ ، او زما ناشکري مه کوئ.

دریانه ځان ساتل

✡ په باطني بیماریو کې یوه خطرناکه بیماري رِیا ده ، دا هم گناهِ کبیره ده ، رِیا دیته وایي چې انسان نېک اعمال د الله ﷻ د رَضا د پاره نه کوي بلکه خلقو ته د ځان خودَنې د پاره یې کوي چې د هغوی په زړونو کې دده قدر پیدا شي.

حالانکه د الله ﷻ سره په عبادت کې بل څوک شریکولو نه منع راغلی.

الله تعالی فرمایي :

---

(١) الاحزاب آية ٤١ ، ٤٢

(٢) الرعد آية ٢٨

(٣) البقرة آية ١٥٢

﴿ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَآءَ رَبِّهٖ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَّلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهٖٓ اَحَدًا ﴾.(١)

ترجمه: پس څوک چې د خپل رَب سره د ملاقات اُميد لري نو هغه له په کار دي چې نېک عمل کوي، او د خپل رَب په عبادت کې دې بل څوک نه شريکوي.

✡ رِيا د منافقينو صفت دی، ځکه الله ربّ العزت د منافقينو يو صفت دا هم ذکر کړی:

﴿ يُرَآءُوْنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴾.(٢)

ترجمه: دوی خلقو ته خپل عبادت ښائي (يعنی رِيا کوي)، او الله تعالی ډېر کم يادوي.

✡ الله تعالی د رِيا کار د پاره هلاکت ذکر کړی:

﴿ فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّيْنَ ۝ الَّذِيْنَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُوْنَ ۝ الَّذِيْنَ هُمْ يُرَآءُوْنَ ﴾.(٣)

ترجمه: پس هلاکت دی د هغه مونځ ګذارو د پاره چې هغوی د خپلو مونځونو نه غافله دي، کوم چې رِيا کوي.

✡ **په اخلاص سره عمل کول**: د انسان په نېکو اعمالو کې صرف هغه عمل مقبول دی کوم چې په اخلاص باندې خاص د الله ﷻ د رَضا د پاره اوشي، د رِيا شُهرت او ځان خودَنې د پاره نه وي شوی.

ربّ کريم فرمايي: ﴿ اَلَا لِلّٰهِ الدِّيْنُ الْخَالِصُ ﴾.(٤)

ترجمه: خبردار، عبادت خالصه د الله د پاره دی.

✡ په نېکو کارونو کې د اِخلاص او د الله ﷻ د رَضا نيت کول واجب دی.

الله ﷻ فرمايي: ﴿ وَمَآ اُمِرُوْٓا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ﴾.(٥)

---

(١) الكهف آية ١١٠.

(٢) پوره آيت داسې دی: ﴿ اِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ يُخٰدِعُوْنَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَاِذَا قَامُوْٓا اِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوْا كُسَالٰى يُرَآءُوْنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴾ النساء آية ١٤٢

(٣) الماعون آية ٤ تا ٦.

(٤) الزمر آية ٣.

(٥) البينة آية ٥.

ترجمه: او دوی ته خو صرف حکم ددې شوې ؤ چې دوی دې د الله عبادت کوي، خالص کوونکي د هغه د پاره بندګي. (یعنی دین دې هم خالص د هغه مَنې، او په اخلاص دې عبادت کوي).

✡ په قرآن کریم کې، الله ربّ العزت په اخلاص سره د عبادت حُکم کړی (١) مخکې اُمتونو او ټولو پیغمبرانو ته هم په اخلاص باندې د عبادت کولو حُکم شوې ؤ. (٢) الله تعالی د مُخلِصینو د پاره ډیر اَجرونه ذکر کړي. (٣) او د مُخلِصینو تعریف یې کړی. (۴)

✡ مُخلِصین بندګان به د شیطان د ګمراهۍ نه محفوظ وي، ځکه د شیطان [illegible] کیدو نه پس چې کله ده د الله ﷻ نه تر قیامته پورې مُهلت اوغوښت [illegible] الله ﷻ مهلت ورکړو نو ده قسَم اوکړو چې زه به ستا ټول بندګان ګمراه کوم، البته صرف مُخلِصین به د مانه محفوظ وي. (۵)

---

(١) ﴿ إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّينَ ۝ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ ﴾ آیه ٢، ٣.

﴿ فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴾. غافر آیه ١۴.

﴿ هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ﴾. غافر آیه ٦٥.

(٢) ﴿ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ﴾. البینة آیه ٥.

﴿ قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّينَ ﴾. الزمر آیه ١١

(٣) ﴿ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللَّهِ وَأَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُولَٰئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ۖ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾. النساء آیه ١٤٦.

(۴) ﴿ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَىٰ إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَّبِيًّا ﴾. سورة مریم آیه ٥١.

(۵) ﴿ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ۝ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَىٰ يَوْمِ الدِّينِ ۝ قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ۝ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ ۝ إِلَىٰ يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ۝ قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ۝ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴾. الحجر آیه ٣٤ تا ۴٠.

﴿ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ۝ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴾. سورة ص آیه ٧٧ تا ٨٣.

✡ مُخلِصين به د دَردناک عذاب نه محفوظ وي، او الله ﷻ د دوی سره د جنت او نورو نعمتونو وعده کړې. (١)

✡ په دې ځای کې دا يوه خبره د ذِکر کولو قابله ده چې د الله ﷻ په نزد د عمل صحيح والې او قبول والې معتبر دی، ډير والې معتبر ندی، الله تعالی فرمايي:

﴿ الَّذِيْ خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ﴾. (٢)

ترجمه: الله تعالی هغه ذات دی چې مرګ او ژوند يې پيدا کړل، ددې د پاره چې تاسو اُوازمائي: چې په تاسو کې څوک ښه دی په عمل کی؟ (يعنی د چا عمل ښه دی؟).

الله تعالی داسې اونه فرمايل: اَيُّكُمْ اَكْثَرُ عَمَلًا . چې د چا عمل زيات دی؟

بلکه داسې يې اوفرمايل: اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا

د تکبر نه ځان ساتل

✡ په باطني بيماريو کې يوه خطرناکه بيماري تکبّر دی، داهم ګناهِ کبيره ده، په قرآن کريم کې ددينه هم په سختو الفاظو سره منع راغلی، ځکه تکبّر صرف او صرف د الله ﷻ سره ښائي، د انسان سره تکبّر مناسب ندی.

الله تعالی فرمايي: ﴿ وَلَهُ الْكِبْرِيَآءُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴾. (٣)

ترجمه: او خاص د الله تعالی د پاره لويې ده په آسمانونو او زمکه کې، او هم هغه

---

(١) ﴿ اِنَّكُمْ لَذَآئِقُوا الْعَذَابِ الْاَلِيْمِ ۝ وَمَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ۝ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ۝ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُوْمٌ ۝ فَوَاكِهُ وَهُمْ مُّكْرَمُوْنَ ۝ فِيْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ۝ عَلٰى سُرُرٍ مُّتَقٰبِلِيْنَ ۝ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَاْسٍ مِّنْ مَّعِيْنٍ ۝ بَيْضَآءَ لَذَّةٍ لِّلشّٰرِبِيْنَ ۝ لَا فِيْهَا غَوْلٌ وَّلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُوْنَ ۝ وَعِنْدَهُمْ قٰصِرٰتُ الطَّرْفِ عِيْنٌ ۝ كَاَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُوْنٌ ﴾. الصافات آية ٣٨ لا ٤٩.

﴿ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِيْنَ ۝ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴾ الصافات آية ٧٣، ٧٤

(٢) الملک آية ٢.

(٣) الجاثية آية ٣٧.

غالب (او) حکمت واله دی.

✡ د مُتکبّرينو د پاره سخت عذابونه ذکر شوي، الله تعالی فرمايي:

﴿ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ۙ وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴾. (١)

ترجمه: او چا چې (د الله ﷻ په عبادت کولو کې) شرم اوکړو (يعنی د الله ﷻ عبادت کول يې عار اوګڼړل) او تکبّر يې اوکړو نو الله تعالی به دوی ته دَردناک عذاب ورکړي، او دوی به د خپلو ځانونو د پاره د الله نه بغير بل څوک دوست او مددګار او نه مومي.

✡ د تکبّر په وجه انسان د جهنم مستحق ګرځي، په قرآن کريم کې په مختلف انداز سره ددې بيان شته: الله تعالی فرمايي:

﴿ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾. (٢)

ترجمه: او کومو خلقو چې زمونږ د آيتونو تکذيب اوکړو (يعنی دروغ يې اوګڼړل) او ددينه يې تکبّر اوکړو نو همدا خلق خاوندان د اُور دي (دوی به په جهنم کې اُوسيږي)، دوی به په دې کې هميشه وي.

بل ځای فرمايي: ﴿ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴾. (٣)

ترجمه: بيشکه کوم خلق چې زما د عبادت نه تکبّر کوي نو هغوی به ډير زر جهنم ته ذليله داخل شي.

✡ په سورة احقاف کې د کافرانو جهنم ته د تللو سبب تکبّر او نافرماني خودل شوی:

﴿ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ ۚ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ

---

(١) النساء آية ١٧٣.

(٢) الأعراف آية ٣٦.

(٣) غافر (المؤمن) آية ٦٠.

بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنتُمْ تَفْسُقُونَ ﴾.(١)

ترجمه : او (هاغه ورځ د يادولو قابله ده) په کومه ورځ چې کافران د جهنم اور ته پيش (مخامخ) کړې شي (او دوی ته وويلې شي) تاسو د دُنيا په ژوند کې خپل د مزو څيزونه ختم کړل (يعنی خپل خوندونه مو حاصل کړل)، او د هغې نه مو ښه فائده واخيسته ، پس نن ورځ به تاسو ته د ذِلّت عذاب درکولې شي ، (دا) په سبب ددې سره چې تاسو به (په دُنيا کې) په زمکه کې په ناحقه تکبر کولو ، او په سبب ددې سره چې تاسو به نافرماني کوله.

✡ الله تعالی د کافرانو د عذاب تذکره کولو نه پس فرمايي :

﴿ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴾.(٢)

ترجمه : پس جهنم د مُتکبّرينو د پاره ډير بَد ځای دی.

✡ کوم خلق چې د الله د آيتونو تکذيب کوي ، او ددې د قبلولو نه اِنکار کوي (تکبّر کوي) نو الله تعالی د هغوی په باره کې فرمايي چې دوی به جنت نه داخليږي :

﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ﴾.(٣)

ترجمه : بيشکه کومو خلقو چې زمونږ د آيتونو تکذيب اوکړو او ددې (د قبلولو) نه يې تکبر اوکړو نو دوی ته به د آسمان دروازې نشي کلاوُولی ، او دوی به تر هغې وخته پورې جنت ته نه داخليږي تر دې چې اُوښ د سَتَنې په سُوري (سُم) داخل شي ، او مونږ مُجرمانو ته همداسې سزا ورکوو.

✡ ابليس د همدې تکبّر په وجه د جنت نه را اُوشړلې شو ، ځکه کله چې الله تعالی حضرت آدم عليه السلام پيدا کړو نو فرښتو او اِبليس ته يې حکم اوکړو :

---

(١) الاحقاف آية ٢٠.

(٢) الزمر آية ٧٢، غافر آية ٧٦.

(٣) الاعراف آية ٤٠.

﴿ اُسْجُدُوْا لِاٰدَمَ ﴾ .(١)

تاسو حضرت آدم عليه السلام ته د (تعظيم) سجده اوکړئ.

نو ټولو سجده اوکړه خو ابليس اونکړه، الله تعالی ورنه پوښتنه اوکړه:

﴿ مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَ ﴾.(٢)

ترجمه: کله چې ما درته حکم اوکړو، نو ته د سجدې کولو نه څه شي منع کړی؟ (او سجده دې ولې اونکړه؟)

ابليس تکبّر اوکړو او وې ويل:

﴿ اَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِيْ مِنْ نَّارٍ وَّ خَلَقْتَهٗ مِنْ طِيْنٍ ﴾. (٣)

ترجمه: زه خو دده نه ډير غوره يم، تا زه د اُور نه پيدا کړې يم، او دا دې د خټې نه پيدا کړی (نو زه څنګه ده ته سجده اوکړم؟)

الله تعالی ورته اوفرمايل:

﴿ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُوْنُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ فِيْهَا فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصّٰغِرِيْنَ ﴾.

ترجمه: پس ته کوز شه ددې ځای نه، تا ته ددې حق نشته چې په دې آسمان (جنت) کې تکبّر اوکړی، پس اُوځه بيشکه ته د ذليلو خلقو د ډلې نه يې. (٤)

د قرآن کريم په نورو آيتونو کې هم ددې تذکره شته. (٥)

---

(١) الاعراف آية ١١.

(٢) الاعراف آية ١٢.

(٣) الاعراف آية ١٢.

(٤) د سورة اعراف پوره آيتونه دادي: ﴿ وَلَقَدْ خَلَقْنٰكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنٰكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ لَمْ يَكُنْ مِّنَ السّٰجِدِيْنَ ۝ قَالَ مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَ قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِيْ مِنْ نَّارٍ وَّ خَلَقْتَهٗ مِنْ طِيْنٍ ۝ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُوْنُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ فِيْهَا فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصّٰغِرِيْنَ ﴾. الاعراف آية ١١ و ١٣.

(٥) په سورة البقرة کې ددې بيان داسې ذکر دی، ﴿ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا اِلَّآ اِبْلِيْسَ اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴾. البقرة آية ٣٤

✡ د آخرت کامیابي د تکبّر نه ځان ساتونکو او مُتّقیانو د پاره ده، الله تعالی فرمایي:

﴿ تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۚ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴾. (١)

ترجمه: دا د آخرت کور مونږ د هغه خلقو د پاره مقرروو کوم چې په زمکه کې د لوېي (تکبر) او فساد اِراده نه لري، او ښه اَنجام د مُتّقیانو د پاره دی.

✡ په دې کائناتو کې د ټولو نه اول نافرماني اِبلیس کړې وه چې حضرت آدم علیه السلام ته یې د سجدې کولو نه اِنکار اوکړو، دده نه مخکې د الله ﷻ د نافرمانۍ هیڅ تصوّر نه وُ، دده د نافرمانۍ بُنیاد هم تکبّر وُ، ځکه ده وویل:

﴿أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ﴾ زه دده نه ډیر بهتریم (نو څنګه ورته سجده اوکړم؟).

✡ په چا کې چې تکبّر وي نو هغه د قرآن کریم په آیتونو باندې د کامِل پوهیدو نه محرومه وي. الله تعالی فرمایي:

﴿ سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ﴾. (٢)

ترجمه: زه به د خپلو آیتونو نه هغه خلق واړوم څوک چې په زمکه کې په ناحقه تکبّر کوي.
(یعنی متکبّرین به د قرآن کریم د فهم نه منع کړم او لرې به یې ترې اُوساتم)

✡ د متکبّر په زړه باندې مُهر لګیدلې وي، الله تعالی فرمایي:

﴿ كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴾. (٣)

← ← ← ← په سورة الاسراء کې ددې بیان داسې ذکر دی:

﴿ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ ۖ قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ۝ قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَٰذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا ۝ قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاؤُكُمْ جَزَاءً مَّوْفُورًا ﴾. الاسراء آیه ٦١ تا ٦٣.

(١) القصص آیه ٨٣.

(٢) الاعراف آیه ١٤٦.

(٣) غافر آیه ٣٥.

ترجمه : همدغه شان الله تعالی د متکبّر سَرکشه (ظالِم) بنده په زړه باندې مُهر لګوي.
(ددې آثر ییا دا وي چې دده په زړه کې د اِیمان کامِل نُور نه داخلیږي ، د ښه او خراب تمییز نشي کولی) .

✡ الله ﷻ مُتکبّرین نه خوښوي په قرآن مجید کې ذکر دي :

﴿ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِيْنَ ﴾ .(١) ترجمه : بیشکه الله تعالی مُتکبّرین نه خوښوي.

✡ په تکبر سره تلل منع دي . الله تعالی فرمایي :

﴿ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا ۚ اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُوْلًا ﴾ .(٢)

ترجمه : او په زمکه باندې په غرور (تکبّر) مه ګرځه ، بیشکه ته هیڅ کله زمکه نشي شلولی ، او هیڅ کله په اُوږدوالي کې غرونو ته نشې رسیدی .

✡ حضرت لقمان چې کله خپل ځوي ته نصیحت کولو نو دا یې هم ورته فرمایلي وو :

﴿ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًا ۭ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرٍ ﴾ (٣)

ترجمه : او د خلقو نه خپل مخ مه اړوه ، او په زمکه باندې په غرور (تکبر) سره مه ځه ، بیشکه الله تعالی هر مغرور فخر کوونکی نه خوښوي .

✡ د الله تعالی ریښتیني بندګانو شان دادی چې دوی په زمکه باندې ډیر په عاجزۍ سره ګرځي ، الله تعالی فرمایي :

﴿ وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِيْنَ يَمْشُوْنَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا ﴾ .(٤)

ترجمه : او د الله تعالی (ریښتیني) بندګان هغه خلق دي چې په زمکه باندې په قلاره

---

(١) النحل آية ٢٣

(٢) الاسراء (بني اسرائيل) آية ٣٧

(٣) لقمان آية ١٨ .

(٤) الفرقان آية ٦٣ .

(عاجزي) سره ګرځي.

✡ فرعون د ډير تکبّر په وجه د خدائي دعوې کړې وه نو الله تعالی د ټول لښکر سره په درياب کې غرق کړو، په قرآن کريم کې ددې بيان داسې شوی:

﴿ وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ إِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ ۝ فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴾.(١)

ترجمه: فرعون او دده لښکر په زمکه کې په ناحقه باندې تکبّر اوکړو او دوی دا ګمان اوکړو چې بيشکه دوی به مونږ ته نشي راواپس کولی، پس مونږ دا او دده لښکر اونيولو، بيا مونږ په دَرياب کې اوغورځول، پس ته اوګوره چې د ظالمانو انجام څنګه شو؟

✡ قارون ته الله تعالی ډير مال و دولت ورکړې ؤ، ده هم په خپل قوم باندې تکبّر او غرور شروع کړو، په هغه وخت کې موجود مؤمنانو ده ته ډير نصيحت اوکړو چې تکبّر او غرور مه کوه ځکه الله تعالی مغروره خلق نه خوښوي.

ده د ډير تکبّر په وجه وويل: ﴿ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِي ﴾.

ترجمه: دا (ټول مالونه او خزانې) ماته د خپلې پوهې (او لياقت) په وجه راکړل شوي.(٢)

نو الله تعالی ددې تکبّر او نورو ګناهونو په وجه ده ته سخته سزا ورکړه.

الله ﷻ فرمايي: ﴿ فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِن فِئَةٍ يَنصُرُونَهُ مِن دُونِ

---

(١) القصص آية ٣٩، ٤٠.

(٢) الله تعالی په قرآن کريم د قارون واقعه داسې بيان کړې:

﴿ إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِن قَوْمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ ۖ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ۝ وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ ۖ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا ۖ وَأَحْسِن كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ ۖ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ۝ قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِي ۚ أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِن قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا ۚ وَلَا يُسْأَلُ عَن ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ۝ فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ ۖ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ۝ وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ۖ وَلَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ ۝ ﴾. القصص آية ٧٦ الى ٨٠.

اللهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِيْنَ ﴾. (١)

ترجمه : پس مونږ قارون او دده کور په زمکه کې ورخغ کړو ، نو بیا دده د پاره د الله ﷻ نه بغیر داسې یوه ډله نه وه چې دده مدد یې کړې وی ، او نه په خپله اِنتقام (بَدله) اخیستونکی وُ .

✡ کله چې د حضرت شعیب علیه السلام قوم تکبّر اوکړو نو الله تعالی ورته سخته سزا ورکړه ، په قرآن کې د هغه قوم په باره کې ذکر دي :

﴿ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا مِنْ قَوْمِهٖ لَنُخْرِجَنَّكَ يٰشُعَيْبُ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَآ اَوْ لَتَعُوْدُنَّ فِيْ مِلَّتِنَا ۚ قَالَ اَوَلَوْ كُنَّا كٰرِهِيْنَ ﴾. (٢)

ترجمه : د حضرت شعیب علیه السلام د قوم متکبّرو سردارانو وویل : اې شعیب ! مونږ به ضرور تا او کومو خلقو چې د تا سره اِیمان راوړی د خپل کلي نه اُوباسو ، او یا به تاسو زمونږ دِین ته واپس راځی .

یو څو آیتونه پس الله تعالی ددې قوم سزا داسې ذکر کړی :

﴿ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوْا فِيْ دَارِهِمْ جٰثِمِيْنَ ﴾. (٣)

ترجمه : پس دوی زلزلې اُونیول نو د سهر په وخت ټول په خپلو کورونو کې پَرمخې (مړه) پراته وو .

✡ همدارنګې د حضرت نوح علیه السلام قوم او حضرت لوط علیه السلام قوم هم تکبّر کړې وُ نو الله تعالی ورته سخته سزا ورکړه .

د علم اَهمیت

✡ انسان چې د جائز او ناجائز ، حلال او حرام په مینځ کې فرق کولې شي نو دا د عِلم په وجه باندې ، علم خوداسې یوصفت دی چې ددې په وجه انسان د حیواناتو نه ممتاز

(١) القصص آية ٨١ .

(٢) الاعراف آية ٨٨ .

(٣) الاعراف آية ٩١ .

کړځي ، او د جهالت د تيارو نه رڼا طرفته راګرځي . دغه وجه ده چې اسلام د علم په حصول باندې ډير زُور اچولې ، او ددې يې ډير فضيلتونه بيان کړي دي .

✡ الله تعالى نبي عليه السلام ته د عِلم د زياتوالي حُکم کړې ؤ :

﴿ وَقُلْ رَّبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴾ . (١)

ترجمه : او وايه (اې پيغمبره !) چې اې ربه ! زما علم زيات کړه .

✡ د علم د اهميت اندازه تاسو ددينه هم معلومولې شئ چې دې اُمت ته چې د الله ﷻ د طرفه اوّلنې کوم پيغام (وَحي) راغلی د هغې اوّلنې لفظ هم " إِقْرَءْ " دی ، چې ددې مطلب دی " اولوله " . يعنی دې امت ته د الله ﷻ د طرفه اولنې پيغام د " لوستلو " تلقين دی .

✡ د همدې علم په وجه الله ﷻ حضرت آدم عليه السلام ته خلافتِ رّباني ورکړو ، او مَسْجُودُ الْمَلَائِكَة يې اوګرځول ، ددينه هم معلوميږي چې علم بهترين شی دی .

✡ د عِلم په برکت سره په انسان کې داسې قوت پيدا کيږي چې اګرچې دا ښه کمزورې وي خو بيا هم په ده کې دومره زړه وَرتيا راځي چې دا بيا خپله خبره په هر ميدان کې پوره ډاډه طريقې سره کولې شي .

لکه د حضرت سليمان عليه السلام په باره کې راځي چې کله هُدْهُدْ مارغه غائب ؤ نو حضرت سليمان عليه السلام اوفرمايل :

﴿ لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَذْبَحَنَّهُ أَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴾ . (٢)

ترجمه : زه به خامخا ده ته سخته سزا ورکړم ، يابه يې ذبح کړم ، او يا به ماته (د غير حاضرۍ) څه ښکاره دليل پيش کوي .

نو چې کله هُدْهُدْ مارغه راغی ، دا اګرچې کمزورې مرغه ؤ خو چونکه دده سره د قومِ سبا

---

(١) طه : آية ١١٤ .

(٢) النمل : آية ٢١ .

متعلق عِلم او معلومات ؤ ، نو د حضرت سليمان عليه السلام په وړاندې يې په ډيرې زړه وَرتيا سره خبره اوکړه ، او وې ويل : ﴿ أَحَطتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ ﴾ . (١)

ترجمه : ما احاطه کړې په داسې خبره باندې چې تا احاطه نده کړې په هغې باندې (يعنى ماته داسې يوه خبره معلومه ده چې تاته نده معلومه) .

اوګوره ! هُدْهُدْ چې د لږو معلوماتو په وجه يې د حضرت سليمان د وړاندې په کوم انداز کې خبره اوکړه ؟ نو که چيرته دده سره د قومِ سبا متعلق معلومات نه وى ، نو چيرته هُدْهُدْ او چيرته د حضرت سليمان عليه السلام د وړاندې داسې زړه وره خبره کول ؟

✡ علم يو طاقت او يو قوّت دى ، چاته چې الله ﷻ دا قوت ورکړى نو هغه بيا الله ﷻ په دُنيا کې سَر لوړې او کاميابه ګرځولى .

حضرت سليمان عليه السلام ته چې د بلقيس راتلو پته اولګيده نو خپلو درباريانو ته يې وويل :

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ أَيُّكُمْ يَأْتِينِى بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَن يَأْتُونِى مُسْلِمِينَ ﴾ . (٢)

ترجمه : اې سردارانو ! څوک به له تاسو نه ماته د هغې (مَلکې) تخت راوړي ، وړاندې ددې نه چې دوى ماته تابعدار راشي ؟

﴿ قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ ٱلْجِنِّ أَنَا۠ ءَاتِيكَ بِهِۦ قَبْلَ أَن تَقُومَ مِن مَّقَامِكَ ﴾ . (٣)

ترجمه : په جِنّاتو کې يو مضبوط جِن (عِفريت) وويل : زه به تاته د هغې تخت راوړم ، وړاندې ددې نه چې ته د خپل ځاى نه پاڅې .

(حضرت سليمان عليه السلام اوفرمايل دا خو ډير وخت دى)

﴿ قَالَ ٱلَّذِى عِندَهُۥ عِلْمٌ مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ أَنَا۠ ءَاتِيكَ بِهِۦ قَبْلَ أَن يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ ﴾ . (٤)

ترجمه : وويل هغه کس چې د هغه سره علم د کتاب ؤ ، زه به تاته دا تخت ستا د سترګو د

---

(١) النمل آية ٢٢ .

(٢) النمل آية ٣٨ .

(٣) النمل آية ٣٩ .

(٤) النمل آية ٤٠ .

رَپ نه هم وړاندې راوړم.

نو د عِلم په برکت سره الله تعالی ده ته دومره لوي قوت ورکړې ؤ چې د سترګو په رَپ کې يې د بلقيس تخت راأورسول.

د علماؤ مقام

علم چونکه يو عظيم صفت دی، ددې سره چې د چا هم، او د څه شی هم واسطه راغلی نو الله تعالی هغه ته ډير لوي مقام او لويه مرتبه ورکړې. ددې د وجې نه په قرآن کريم کې د علماؤ اُوچت مقام بيان شوی.

✡ الله ﷻ د علماؤ درجې اوچتوي:

﴿ يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَالَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ دَرَجٰتٍ ﴾. (١)

ترجمه: الله تعالی به په تاسو کې د مؤمنانو او اهلِ علمو درجې اوچتې کړي.

✡ عالِم او غير عالِم سره برابر نه دي، الله تعالی فرمايي:

﴿ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِيْنَ يَعْلَمُوْنَ وَالَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴾. (٢)

ترجمه: ته ووايه (اې پيغمبره!) چې کوم خلق پوهيږي او کوم نه پوهيږي آيا دوی برابر دي؟

په دې آيت کې "هَل" د استفهام انکاري د پاره دی. يعنی پوه خلق او ناپوهه خلق دواړه برابر نه دي.

✡ الله ﷻ دخپلې او د فرښتو د ګواهۍ سره د علماؤ ګواهي هم يو ځای ذکر کړې:

﴿ شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهٗ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَاُولُوا الْعِلْمِ ... ﴾ (٣)

ترجمه: الله ﷻ په دې ګواهي ورکړې ده چې د هغه نه سِوا بل هيڅوک معبود نشته او فرشتې او د عِلم والا هم په دې ګواه دي.

---

(١) المجادلة آية ١١.

(٢) الزمر آية ٩.

(٣) آل عمران آية ١٨.

په دې آيت کې هم د علماو ډير فضيلت بيان شوی ځکه الله ﷻ د خپلې ګواهۍ سره په دويمه مرتبه کې د فرشتو د ګواهي ذکر کړی، او په دريمه مرتبه کې يې د علماؤ د ګواهۍ ذکر کړی.

✡ په يو بل آيت کې الله ﷻ علماء په دويمه مرتبه کې ذکر کړي، الله تعالی فرمايي:

﴿ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِندَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴾.(١)

ترجمه: ورته ووايه اې پيغمبره! چې الله تعالی زما او ستاسو په مينځ کې کافي ګواه دی، او هغه کس ګواه دی چې د هغه سره د کتاب علم وي (يعنی علماء).

✡ علماء د الله ﷻ نه ويريږي، الله تعالی فرمايي:

﴿ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ.. ﴾.(٢)

ترجمه: بيشکه د الله ﷻ په بندګانو کې د الله ﷻ نه علماء ويريږي.

په دې آيت کې هم د علماؤ فضيلت بيان شوی، چې دوی د الله ﷻ نه ويريږي.

✡ او ورسره دا خبره هم د دې آيت نه معلوميږي: چې علماء جنّتيان دي.

ځکه په دې آيت کې په طريقې د حصرسره دا خبره بيان شوی چې علماء د الله ﷻ نه ويريږي.

✡ په يو بل آيت کې الله ﷻ اول د جنت تذکره کړې، بيا ورپسې فرمايي:

﴿ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴾.(٣)

ترجمه: دا جنت د هغه چا د پاره دی چې د خپل رب نه ويريږي.

بل ځای الله تعالی فرمايي: ﴿ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ ﴾.(٤)

ترجمه: څوک چې د خپل رب په وړاندې د اودريدلو نه ويريږي د هغه د پاره دوه باغونه دي.

---

(١) الرعد آية ٤٣.

(٢) فاطر آية ٢٨.

(٣) البينة آية ٨.

(٤) الرحمن آية ٤٦.

نو د اول آيت نه معلومه شوه چې علماء د الله ﷻ نه ويريږي ، د دويم او دريم آيت نه معلومه شوه چې د چا په زړه کې د الله ﷻ ويره وي هغه د جنت مستحق دی . نو معلومه شوه چې علماء د جنت مستحقين دي .

د طالب العلم مقام : همدارنګې د الله ﷻ په نزد باندې د طالب العلم هم ډير لوي مقام دی ، ځکه کوم کس چې په دې پُرفتن دَور کې خپل ځان د علم د حصول د پاره وقف کړي نو يقيناً دغه کس ډير زيات خوش نصيبه دی ، او د الله ﷻ په نزد غوره کس دی .

الله رب العزت فرمايي : ﴿ ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ... ﴾ . (١)

ترجمه : بيا مونږ د کتاب وارثان هغه خلق جوړ کړل کوم چې مونږ په خپلو بندګانو کې غوره کړي وو .

قرآن کريم

✡ قرآن کريم د الله تعالی کلام دی ، په دې باندې د اول نه تر آخره پورې الله رب العزت تَکَلُّمْ کړی (کَمَا يَلِيْقُ بِشَانِهِ) ، حضرت جبريل عليه السلام دا اَوريدلی ، او بيا حضرت جبرائيل عليه السلام نبي کريم صلی الله عليه وسلم ته اَورولی . الله رب العزت فرمايي :

﴿ تِلْكَ آيَاتُ اللهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ﴾ . (٢)

ترجمه : دا د الله ﷻ آيتونه دي چې مونږ يې تاته په حَقه تلاوت کوو .

قرآن کريم محفوظ کتاب دی : په دُنيا کې چې د انسانانو د هدايت او راهنمايۍ د پاره څومره آسماني کتابونه يا صحيفې نازلې شوي د هغې ټولو د حفاظت ذِمه واري الله ﷻ په خپله ذِمه نه ده اخيستې ، بلکه د هماغه وخت په اَهلِ کتابو باندې يې اَچولې وه . (٣)

---

(١) سورة فاطر آية ٣٢ .

(٢) البقرة آيت ٢٥٢

بل ځای الله ﷻ فرمايي : نَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَإِ مُوسَى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ القصص آية ٣ .

(٣) الله ﷻ فرمايي : ﴿ ... بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ ﴾ المائدة آية ٤٤

مګر صرف قرآن کريم د الله تعالى داسې عظيم کتاب دى چې ددې د حفاظت ذمه وارې الله رب العزت په خپله اخيستې ده. پروردګارِ عالم فرمايي:

﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾. (١)

ترجمه: بيشکه همدا مونږ قرآن کريم نازل کړى، او بيشکه همدا مونږ ددې حفاظت کوونکي يو.

وجه داده چې مخکيني کتابونه چونکه دائمي نه وو بلکه د يو خاص وخت د پاره وو نو ځکه د حفاظت ذمه وارې يې هم الله ﷻ نه وه اخيستې، او قرآن کريم خو د الله ﷻ داسې آخري کتاب دى چې د قيامته پورې انسانانو د پاره هدايت او د ژوند تېرولو قانون دى نو ځکه الله ﷻ ددې د حفاظت ذمه وارې هم پخپله واخيسته.

دغه وجه ده څه دپاسه څوارلس سوه کاله تيريدو باوجود اوس هم ددې هر هر حرف، هر هر لفظ، او حتّى چې ددې رَسمُ الخط هم هماغه شان محفوظ دى، او تر قيامته پورې به محفوظ وي، نه په کې تر اوسه چا څه تبديلي کړې، او نه به يې تر قيامته پورې په کې څوک کړې شي.

چې څنګه دا کلام د الله رب العزت نه صادر شوى هماغه شان حضرت جبرائيل عليه السلام نبي عليه السلام ته راړسولى، بيا نبي عليه السلام په هماغه الفاظو او هماغه حروفو باندې صحابه کرامو رضي الله عنهم ته خودلى، صحابه کرامو په هماغه الفاظو سره تابعينو ته راړسولى، بيا همدغه شان دا سلسله راروانه وه.

✡ الحمدُ لله تر دې وخته پورې قرآن کريم په هماغه الفاظو، په هماغه حروفو او په هماغه لهجه باندې موجود دى، او تر قيامته پورې به همداسې محفوظ وي، نه په کې څوک تغير او تبديل کولې شي، او نه په کې څوک لفظي او معنوي تحريف کولې شي.

الله رب العزت فرمايي:

﴿ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴾. (٢)

(١) الحجر: ٩

(٢) فصلت: ٤٢

ترجمه : قرآن کريم ته باطل نه د وړاندې طرفه راځي ، او نه د روستو طرفه ، دا نازل شوې دی د حکيم او ستائلي شوي ذات (الله ﷻ) د طرفه .

✡ پس کله چې د قرآن کريم د حفاظت ذِمه واري الله ﷻ په خپله اخيستې ، او ددې د حفاظت وعده يې کړې نو اوس دا ممکنه نده چې الله ﷻ د خپلې وعدې خلاف وَرزي وکړي. الله رب العزت فرمايي : ﴿ إِنَّ اللهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴾ . (١)

بيشکه الله ﷻ د (خپلې) وعدې خلاف وَرزي نه کوي (يعنی خپله وعده نه ماتوي) .

ځکه الله ﷻ په خپل قَول کې ريښتينې دی . پروردِگارِ عالَم فرمايي :

﴿ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللهِ قِيلًا ﴾ . (٢)

ترجمه : او د الله ﷻ نه زيات ريښتيا ويونکې په خبره کې بل څوک دی ؟

بل ځای اِرشاد دی :

﴿ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَّعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾ . (٣)

ترجمه : او ستا د رَب خبره د ريښتونوالي او اِنصاف په اِعتبار سره پوره شوه ، د هغه د خبرې (او حکمونو) لره څوک بدلوونکی نشته ، او هغه اَوريدونکی پوهه دی .

او دا هم ممکنه نده چې ګنې د الله ﷻ نه د قرآن کريم د حفاظت وعده هيره شوې وي .

په سورة مريم کې ذکر دي : ﴿ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴾ . (٤)

ترجمه : او ستا رَب (هيڅ خبره) هيرونکی نه دی .

ځکه الله ﷻ هغه ذات دی چې نه څه غلطي کوي او نه ورنه څه هيريږي .

په سورة طٰه کې ذکر دي : ﴿ لَا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى ﴾ . (٥)

---

(١) آل عمران آية ٩

(٢) النساء آية ١٢٢

(٣) الانعام آية ١١٥ .

(٤) سورة مريم آية ٦٤

(٥) سورة طه آية ٥٢

ترجمه: زما رَب نه څه غلطي کوي، او نه (څه څيز) هيروي.

همدغه رنګې په الله رب العزت باندې نه څه پَرکالي راځي او نه خوب، چې ګڼي د قرآن کريم د حفاظت نه غافله شي. ربِ کريم فرمايي: ﴿لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ﴾. (١)

ترجمه: نه نيسي الله پَرکالي او نه خوب. (يعنى په الله ﷻ باندې پَرکالي او خوب نه راځي).

✡ ددې دومره اوږدې خبرې مقصد مې دا وُ چې: کله الله ﷻ د قرآن کريم د حفاظت وعده کړې، او ددې د حفاظت ذِمه واري يې په خپله اخيستې. او دا خبره هم معلومه ده چې الله ﷻ د خپلې وعدې خِلاف وَرزي هم نه کوي، او نه د هغه نه دا وعده هيريږي، نه پرې غفلت او خوب راځي. نو بيا څنګه يو کافر يا بل بې دينه کس به قرآن مجيد کې تغير و تبديل اوکړي؟ بلکه لکه څرنګې چې تر اوسه په هر لحاظ محفوظ دی نو همدغه شان به تر نيامته پورې هم محفوظ وي.

✡ قرآن کريم د بې شماره حافظانو او اهلِ عِلمو په سينو کې هم محفوظ دی.

الله رب العزت فرمايي:

﴿بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ﴾. (٢)

ترجمه: بلکه دا قرآن کريم خو واضحه آيتونه دي، د هغه خلقو په سينو کې محفوظ دی کومو ته چې عِلم ورکړې شوی.

✡ شپه او ورځ مسلمانان ددې تلاوت کوي.

﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ﴾. (٣)

ترجمه: چا ته چې مونږ کتاب ورکړی هغوی ددې تلاوت کوي په حق تلاوت کولو سره. (يعنى څنګه چې ددې د لوستلو حق دی همداغه شان ددې تلاوت کوي).

نو ددې په وجه هم قرآن کريم محفوظ دی.

---

١. البقرة آية ٢٥٥.

٢. العنكبوت آية ٤٩

٣. البقرة آية ١٢١.

د قرآن کريم مقابله هيڅوک نشي کولی : قرآن مجيد د الله ﷻ کلام دی ، دا داسې مُعجز کتاب دی چې ددې مقابَله هيڅوک نشي کولی . د کله نه چې دا نازل شوی د هاغه وخت نه را په ديخوا تر قيامته پورې خلقو ته ددې چيلنج ورکړې شوی چې ددې په شان کلام جوړ کړئ . بلکه که د دُنيا ټول فصحاء او بُلغاء ، عرب او عجم ، انسانان او پيريان راجَمع شي خو بيا هم د قرآن کريم مقابَله نشي کولی .

او ددې خبرداري الله ﷻ د مخکې نه ورکړی ، ربِ کريم فرمايي :

﴿ قُلْ لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ﴾ . (١)

ترجمه : (اې پيغمبره !) ته ورته ووايه : که چيرته ټول انسانان او پيريان راجَمع شي ددې د پاره چې ددې قرآن کريم په شان (بل قرآن) راوړي نو هيڅ کله به ددې په شان قرآن رانه وړي ، اګر چې په دوی کې بعضې د بعضو نورو د پاره مددګار شي .

✡ کله چې د غونډ قرآن کريم غوندې کتاب هيڅا جوړ نکړې شو نو د لسو سورتونو چيلنج ورکړې شو :

﴿ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ۝ فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَن لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ ﴾ . (٢)

ترجمه : آيا دوی (يعنی دا کافران) وايي چې نبي عليه السلام قرآن کريم د ځان نه (په دروغه) جوړ کړې دی ، نو ته ورته ووايه چې تاسو هم د قرآن کريم په شان لس (١٠) سورتونه د ځان نه (په دروغه) جوړ شوي راوړئ ، او د الله ﷻ نه سِوا چې تاسو څوک هم

---

(١) بني اسرائيل (الاسراء) آية ٨٨ .

په سورة الطور کې ذکر دي ، ﴿أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَل لَّا يُؤْمِنُونَ . فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِن كَانُوا صَادِقِينَ ﴾ . الطور آية ٣٣ ، ٣٤ .

(٢) هود آية ١٣ ، ١٤ .

رابللې شئ هغه (د مدد کولو دپاره) را اُوبلئ که چيرته تاسو (په خپله دعوىٰ کې) ريښتينې يې ، پس که چيرته دوی تاسو ته جواب درنکړي (يعنی دا کار او نه کړې شي) نو تاسو پوهه شئ چې دا (قرآن کريم) د الله په عِلم (او قدرت) سره نازل کړې شوی ، او دا چې د الله ﷻ نه سِوا بل معبود نشته ، پس آيا تاسو مسلمانان يې ؟ (يعنی چې کله درته د قرآن کريم صداقت معلوم شو نو آيا تاسو اوس هم نه مسلمانيږئ ؟) .

✡ کله چې د قرآن کريم غوندې لس (١٠) سورتونه هم چا جوړ نکړې شو نو ددينه مختصر يعنی د يو سورة جوړولو چيلنج ورکړې شو :

الله تعالی فرمايي :

﴿ اَمْ يَقُوْلُوْنَ افْتَرٰىهُ ۭ قُلْ فَاْتُوْا بِسُوْرَةٍ مِّثْلِهٖ وَادْعُوْا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴾ . (١)

ترجمه : آيا دوی دا وايي چې پيغمبر (ﷺ) دا قرآن کريم د ځان نه (په دروغه) جوړ کړې دی نو (اې پيغمبره !) ته ورته ووايه چې تاسو ددې په شان يو سورت راوړئ ، او د الله ﷻ نه علاوه چې تاسو څوک هم رابللې شئ هغه را اُوبلئ که چيرته تاسو (په دې خپله دعوىٰ کې) ريښتينې يَئ .

✡ په مدينه منوّره کې دوباره د يو سورة راوړلو چيلنج ورکړې شو ، او ورسره الله ﷻ ددې خبر هم ورکړو چې نه خو دوی اوس د قرآن کريم غوندې يو سورة جوړولې شي ، او نه به يې تر قيامته پورې جوړ کړي . الله تعالی فرمايي :

﴿ وَاِنْ كُنْتُمْ فِيْ رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلٰي عَبْدِنَا فَاْتُوْا بِسُوْرَةٍ مِّنْ مِّثْلِهٖ ۠ وَادْعُوْا شُهَدَاۗءَكُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴾ . (٢)

ترجمه : او که چيرته ستاسو شک وي په هغه کتاب کې چې مونږ په خپل بنده (محمد صلی الله عليه وسلم) باندې نازل کړی نو تاسو هم ددې په شان يو سورة (جوړ کړې)

---

(١) يونس آية ٣٨ .

(٢) البقرة آية ٢٣ .

راوړئ ، او د الله ﷻ نه بغير خپل (ټول) مددگاران هم راأوغواړئ که چيرته تاسو (په خپله دعوىٰ کې) ريښتينې يې .

په وروسته آيت کې الله ﷻ فرمايي :

﴿ فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ۖ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴾ .(١)

ترجمه : پس که چيرته تاسو دا کار (يعنى د قرآن کريم په شان يو سورة جوړول) اونکړې شئ او هيڅ کله به يې اونکړې شئ نو (بيا) د هغه اور نه اوويريږئ چې د هغې خشاک (نافرمانه) خلق او کاڼي دي ، دا اور تيار کړې شوې دى د کافرانو د پاره .

قرآن کريم اِنقلابي کتاب دى : قرآن کريم داسې يو اِنقلابي کتاب دى چې دا د انسانانو په ژوند کې اِنقلاب پيدا کوي ، د انسانانو په زړونو او رُوحونو کې تبديلي راولي :

✡ قرآن کريم يو رُوح دى په دې سره قومونه ژوندي کيږي او سَربُلند کيږي ، الله رب العزت فرمايي : ﴿ وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ﴾ .(٢)

ترجمه : او همدغه شان (اې پيغمبره !) مونږ تاته په خپل حکم سره يو رُوح (يعنى قرآن کريم) راوليږل .

✡ د قرآن کريم په وجه د کاڼي نه سخت زړونه نَرميږي ، او د زړه بَندې تالې (قُفلونه) وربانديې کلاويږي . او څوک چې ددې په احکاماتو باندې عمل نه کوي ، ددې تلاوت نه کوي ، او په دې کې تدبّر نه کوي نو گويا د دوى په زړونو باندې تالې لګيدلې دي ، الله تعالى فرمايي : ﴿ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴾ .(٣)

ترجمه : آيا دوى په قرآن کريم کې تدبّر (غور او فکر) نه کوي ؟ يا د دوى په زړونو باندې تالې (قُفلونه) لګيدلې دي ؟

---

(١) البقرة آية ٢٤ .

(٢) الشورىٰ آية ٥٢ .

(٣) سورة محمد آية ٢٤ .

✡ په قرآن کريم کې الله ﷻ داسې هيبت او جلال ايښې چې دا د دُنيا په بل هيڅ کلام کې نشته، ددې په وجه د انسان په زړه کې د الله ﷻ نه خَوف پيدا کيږي، او زړه يې نرميږي الله رب العزت فرمايي:

﴿ اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيْثِ كِتٰبًا مُّتَشَابِهًا مَّثَانِيَ ۖ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُوْدُ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ۚ ثُمَّ تَلِيْنُ جُلُوْدُهُمْ وَقُلُوْبُهُمْ اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ ۚ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِيْ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴾. (١)

ترجمه: الله تعالى بهترين کلام (يعنى قرآن کريم) نازل کړى، (دا قرآن کريم) داسې کتاب دى چې (مضامين يې په حُسن او حِکمت کې) د يوبل په شان دى، ددې آيتونه بيا بيا ويلې شي (٢)، په دې سره د هغې خلقو څرمنې زيګ زيګ کيږي (٢) کوم چې د خپل رب نه يريږي، بيا د هغوى څرمنې او زړونه د الله ذکر طرف ته نرم شي (٣) همدا (قرآن کريم) د الله تعالى هدايت دى چاته چې الله ﷻ اوغواړي نو هغه ته په دې سره هدايت کوي، او څوک چې الله ګمراه کړي نو هغه ته هيڅوک هدايت ورکوونکې نشته.

✡ دغه وجه ده چې صحابه کرامو رضي الله عنهم به کله د قرآن کريم تلاوت کولو او يا به يې اَوريدلو نو کيفيت به يې بدل شو، په سترګو کې به يې اُوښکې راغلې.

الله تعالى ددې بيان داسې کوي:

---

(١) سورة الزمر آية ٢٣.

(٢) يعنى د پوهې د پاره ځنې قِصص او احکام بار بار مکرر ذکر دي.

بل ځاى الله ﷻ فرمايي: وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَىٰ أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا. سورة الإسراء (بني إسرائيل) آية ٨٩.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِن كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الْإِنسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا. سورة الكهف آيت ٥٤.

(٢) دا کِنايه ده د خَوف نه، يعنى کله چې مؤمنان د عذاب آيتونه واوري نو د الله ﷻ د يَرې د وجې نه يې غُوني زيګ شي، زړه يې نرم شي، او يَره په کې پيدا شي.

(٣) يعنى کله چې د رحمت آيتونه واوري نو په دې سره د دوى زړونه نرم شي، او د الله تعالى ياد، او په قرآن مجيد باندې عمل کولو طرف ته متوجه شي.

﴿وَإِذَا سَمِعُوا مَآ أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَىٰ أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ﴾. (١)

ترجمه : او کله چې دوی هغه کلام واورید کوم چې رسول (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ته نازل کړې شوې دی نو ته به د دوی سترګې ګوری چې اوښکې به څڅوي ، ځکه چې دوی حق پیژندلې دی.

✡ قرآن کریم داسې کلام دی چې کله دا جِنّاتو (پیریانو) واورید نو بغیر د توقّف کولو کولو نه یې بې اختیاره وویل : ﴿إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا﴾ . (٢)

ترجمه : بیشکه مونږ قرآن کریم واورید چې (د فصاحت او بلاغت په اعتبار سره) ډیر عجیب دی.

✡ **د قرآن کریم د تلاوت فضائل** : چیرته چې تلاوت کیږي هلته د الله ﷻ رحمتونه په شپږو شپږو راوریږي ، ربّ کریم فرمایي :

﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾ . (٣)

ترجمه : او کله چې قرآن کریم لوستلې شي نو دیته غوږ کیدئ (یعنی دا په توجّه سره واورئ ، او چپ اوسئ ، ددې د پاره چې په تاسو رحم اوکړې شي.

ګویا د قرآن کریم تلاوت کول د الله ﷻ د رحمتونو راښکته کولو د پاره مقناطیس دی ، یعنی لکه څرنګې چې مقناطیس اوسپنه ځانته راکاږي نو همدغه شان د قرآن کریم تلاوت کول هم د الله ﷻ د رحمتونو نازلیدلو سبب دی ، چې په تلاوت کوونکي باندې په شپږو شپږو راوریږي.

✡ قرآن کریم داسې بهترین کتاب دی چې په دې کې د انسان د رُوحاني او جسماني ټولو مرضونو شفاء ده ، الله رب العزت فرمایي :

﴿وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾. (٤)

---

(١) المائده آية ٨٣ .

(٢) الجن اية ١ .

(٣) الاعراف آية ٢٠٤ .

(٤) الاسراء (بني اسرائيل) آية ٨٢ .

ترجمه : او مونږ د قرآن کريم نه هغه څه نازلوو چې په هغې کې د مؤمنانو د پاره شِفاء او رحمت دی ، او د ظالمانو په حق کې خو نور هم نقصان زياتوي .

(ځکه مومنان قرآن کريم مني ، تلاوت يې کوي ، او عمل پرې کوي چې ددې په وجه په دوی د الله ﷻ رحمت نازليږي ، او د باطلو عقيدو نه ورته شِفاء او نِجات حاصليږي . او ظالمان ، مشرکين خو قرآن کريم نه مني چې ددې په وجه په دوی باندې د الله ﷻ قهر او غضب نازليږي) .

✡ قرآن کريم د الله تعالی مضبوطه رَسۍ ده ، الله تعالی په خپله دې ته "حَبْلُ الله" ويلې دي ، رب کريم فرمايي :

﴿ وَاعْتَصِمُوْا بِحَبْلِ اللهِ جَمِيْعًا وَلَا تَفَرَّقُوْا ﴾ . (١)

ترجمه : او تاسو ټول د الله تعالی رَسۍ (اسلام او قرآن) مضبوطه اونيسئ ، او مه جدا کيږئ .

او الله تعالی د خپل قُرب د پاره دا رَسۍ (يعنی دا قرآن کريم) نازل کړی ، دا داسې رسۍ ده چې ددې يو سَر د الله ﷻ په لاس کې دی (كَمَا يَلِيْقُ بِشَانِهِ) ، او بل سَر يې د بندګانو په لاس کې دی ، پس څوک چې دا څومره مضبوطه اونيسي نو دومره زر به الله ﷻ ته ور اورسي ، او د هغه محبوب به جوړ شي

✡ د قرآن کريم د تلاوت په وجه د انسان اِيمان نور هم قوي کيږي او زياتيږي ، په سورة انفال کې الله ﷻ د مؤمنانو په صفاتو کې دا خبره هم ذکر کړی :

﴿ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيْمَانًا ﴾ . (٢)

ترجمه : او کله چې په دې مؤمنانو باندې د الله آيتونه اولوستلې شي نو دا آيتونه د دوی ايمان نور هم زيات (مضبوط) کړي .

په سورة التوبة کې الله رب العزت فرمايي :

---

(١) آل عمران آية ١٠٣ .

(٢) الانفال آية ٢ .

﴿ وَإِذَا مَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُم مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَٰذِهِۦٓ إِيمَٰنًا ۚ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ فَزَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴾. (١)

ترجمه : او کله چې يو سورة نازل کړې شي نو ځنې منافقان (مسلمانانو ته د استهزاء په طور) وايي : دې سورة په تاسو کې د چا ايمان زيات (قوي) کړو ؟ (الله رب العزت دې منافقانو ته په جواب کې فرمايي :) پس کومو خلقو چې ايمان راوړې دی نو دې سورة د هغوی ايمان نور هم زيات (مضبوط او قوي) کړو ، او دوی (ددې په محسوسولو سره) خوشحاليږي.

✡ د قرآن کريم تلاوت په خشوع او تدبّر سره په کار دی ، الله رب العزت فرمايي :

﴿ أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَ ﴾. (٢) ترجمه : آيا دوی په قرآن کريم کې تَدبّر نه کوي ؟

بل ځای الله ﷻ فرمايي :

﴿ كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ إِلَيْكَ مُبَٰرَكٌ لِّيَدَّبَّرُوٓا۟ ءَايَٰتِهِۦ وَلِيَتَذَكَّرَ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ ﴾. (٣)

ترجمه : دا (قرآن کريم) داسې برکتي کتاب دی چې مونږ په تا باندې نازل کړې دی ددې دپاره چې دوی ددې په آيتونو کې تدبّر اوکړي ، او دعقل خاوندان ددينه نصيحت حاصل کړي.

لهذا انسان ته د تلاوت کولو په وخت دا تَصوّر په کار دی چې زه ګويا د الله ﷻ سره مُناجات کوم ، او زه الله رب العزت ګورم . يا که دا تَصوّر نشي کولی نو کم از کم دا تصوّر خو به خامخا کوي چې پروردګارِ عالَم خو ما ګوري . نو په دې سره به ده ته د تلاوت کولو په وخت خُشوع او تدبّر نصيبه کيږي.

✡ د قرآن سره تعلق لرونکي او ددې تلاوت کوونکي د نه هلاکيدونکي تِجارت اُميد لري ، الله رب العزت فرمايي :

---

(١) التوبة آية ١٢٤ .

(٢) النساء آية ٨٢ .

(٣) ص آية ٢٩ .

﴿ إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَٰبَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَوٰةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَٰرَةً لَّن تَبُورَ ۝ لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴾. (١)

ترجمه : بيشكه څوک چې د الله د كتاب (قرآن كريم) تلاوت كوي ، مونځ قائموي (يعنى په پابندى سره يې كوي) ، او مونږ چې ورته څه ورکړي دي د هغې نه په پټه او ښکاره خرچ (خيرات) كوي نو دوى د داسې تجارت اُميد لري چې هغه هيڅ كله نه هلاكيږي (نه بَربادېږي ، او نه تاواني كيږي) ، دا ددې د پاره چې الله دوى ته (د نيکو عملونو) پوره اَجرونه ورکړي ، او په خپل فضل سره نور هم زيات ورکړي ، بيشكه الله بښُونکى او قدردان دى.

✡ چاته چې الله ﷻ د تلاوت كولو توفيق ورکړو ، يا يې په ناظره يا حفظ باندې د قرآن كريم د ختمولو توفيق ورکړو نو ده ته الله ﷻ يو عظيم نِعمت ورکړو ، اوس ده ته په كار دي چې ددې نعمت شكريه اداء كړي.

ځكه د دُنيا مال و دولت ، عُهدې او وَزارتونه ددې نِعمت مقابَله هيڅ كله نشي كولى.

الله تعالى دا نِعمت په طور د اِحسان ذكر كړى ، نبي عليه السلام ته فرمايي :

﴿ وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴾. (٢)

ترجمه : او بيشكه مونږ دركړي دي تاته اُووه (آيتونه ، يعنى سورة فاتحه) چې (په مانځه كې) بار بار لوستلې شي ، او د عَظمت واله قرآن كريم (مو دركړې دى).

په قرآن كريم عمل كول : لكه څرنګې چې د مسلمان د پاره د قرآن كريم تلاوت كول ضروري دى نو همدغه شان په دې باندې عمل كول هم لازمي دى ، ځكه قرآن مجيد د همدې د پاره نازل شوى چې ددې په اَحكاماتو باندې عمل اوكړې شي ، او ددې تابعداري اوكړې شي. الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَهَٰذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴾. (٣)

---

(١) الفاطر آية ٢٩ ، ٣٠.

(٢) الحجر آية ٨٧.

(٣) الانعام آية ١٥٥.

ترجمه: او دا (قرآن کريم) يو برکتي کتاب دی چې مونږ نازل کړې دی پس تاسو ددې تابعداري اوکړئ (يعنی ددې په اَحکاماتو باندې عمل اوکړئ) او د الله د مخالفت نه اُوويريږئ (پرهيزګاري اِختيار کړئ) ددې د پاره چې په تاسو باندې رحم اوکړې شي.

الله تعالی په خپلو بندګانو باندې مهربانه دی

✡ د الله ﷻ رَحمت او مهرباني په دُنيا کې عامه ده، بيا خاصکر په مؤمنانو او مُتّقيانو باندې خو يې خصوصي رَحمتونه او مهربانی دي.

په قرآن کريم کې ذکر دي:

﴿ هُوَ الَّذِيْ يُصَلِّيْ عَلَيْكُمْ وَمَلٰٓئِكَتُهٗ لِيُخْرِجَكُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ۭ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِيْنَ رَحِيْمًا ﴾.(١)

ترجمه: الله هغه ذات دی چې هغه او د هغه فرشتې په تاسو باندې رحمت راليږي، ددې دپاره چې تاسو دکفر دتيارو نه د اسلام رڼا ته را اُوباسي، او الله تعالی په مؤمنانو باندې ډير مهربانه دی.

بل ځای فرمايي: ﴿اِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرِيْبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِيْنَ﴾.(٢)

ترجمه: بيشکه د الله تعالی رحمت نيکانو ته ډير نزدې دی.

بل ځای فرمايي:

﴿ وَرَحْمَتِيْ وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ۭ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِيْنَ هُمْ بِاٰيٰتِنَا يُؤْمِنُوْنَ ۝ الَّذِيْنَ يَتَّبِعُوْنَ الرَّسُوْلَ النَّبِيَّ الْاُمِّيَّ ... ﴾.(٣)

ترجمه: زما رحمت (په دنيا کې) عام دی هر شي ته، پس ډير زر به زه دا رحمت اوليکم (خاص کړم) د هغه خلقو د پاره چې پرهيزګاري کوي، (په دُنيا کې) زکوة ورکوي، او هغه خلق کوم چې زمونږ په آيتونو ايمان راوړي. کوم چې تابعداري د هغه رسول کوي چې

(١) الاحزاب آية ٤٣.

(٢) الاعراف آية ٥٦.

(٣) الاعراف آية ١٥٦.

نبي اُمّي دی.

✡ محترمو مسلمانانو ! د الله تبارک وتعالی د مهربانۍ اندازه ددینه کیدې شي چې هر وخت په انسان باندې بې شماره نعمتونه نازلوي. الله ﷻ فرمايي:

﴿ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا. إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴾. (١)

ترجمه: او که چیرته تاسو د الله نعمتونه شمیرل اوغواړی نو دا نشئ شمیرلی، بیشکه الله بخښونکی او مهربان دی.

✡ بلکه که انسان یو معمولي عمل په اخلاص اوکړي، نو الله رب العزت دده دا عمل نه ضائع کوي، بلکه په دې ورته هم اجر ورکوي. ربِّ کریم فرمايي:

﴿ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴾. (٢)

ترجمه: پس څوک چې د یوی ذرّی برابر نیکي اوکړي نو د قیامت په ورځ به دا کس ددې اجر اوګوري.

بل ځای الله ﷻ فرمايي: ﴿ ... أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنكُم مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ ﴾. (٣)

ترجمه: بیشکه زه په تاسو کې د هیچا عمل نه ضائع کوم، که هغه نارینه وي او که ښځینه.

✡ لیکن بل طرفته د انسان ناشکري او ناقدرۍ ته اوګوره چې الله ﷻ پیدا کړو، روغ صورت یې ورکړو، ښکلې شکل یې ورکړو، رزق ورکوي، او نور بې شماره انعامات ورباندې کوي، لیکن دا بیا هم ناشکري کوي، د خپل رب عبادت نکوي. الله رب العزت فرمايي: ﴿ إِنَّ الْإِنسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ ۝ وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ﴾. (٤)

ترجمه: بیشکه انسان د خپل رب ډیر زیات ناشکره دی، او دا په دې خپله ناشکرۍ باندې

---

(١) النحل آية ١٨.

(٢) الزلزال آية ٧

(٣) آل عمران آية ١٩٥

(٤) العاديات آية ٦، ٧.

گواه هم دی (چې زه د الله ﷻ ډير ناشکره يم).

بل ځای الله تبارک وتعالی فرمايي:

﴿يَٰحَسۡرَةً عَلَى ٱلۡعِبَادِۚ مَا يَأۡتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ﴾. (١)

ترجمه: هائي افسوس! په بندګانو باندې، چې کله هم دوی ته رسول راغلی، نو دوی ورپورې توقې او خندا ګانې کړي.

✡ خو ليکن بيا هم ددې ټولو کمزوريو باوجود الله ﷻ انسان څومره د محبت او شفقت په انداز ځان طرفته رابلي:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلۡكَرِيمِ﴾. (٢)

ترجمه: ای انسانه! ته د خپل رب کريم په حقله څه شي دهوکه کړې يې؟

(چې د خپل رب نه دې بغاوت او سرکشي اختيار کړی، نافرماني يې کوی. ستا رب خو تاطرفته متوجه دی، ستا د توبې منتظر دی چې کله به دابنده د ګناهونو نه توبه اوباسي او ماطرفته به متوجه کيږي).

✡ انسان ته پکار دي چې د الله ﷻ د رحمت نه مايوسه نشي.

الله رب العزت فرمايي: ﴿لَا تَقۡنَطُواْ مِن رَّحۡمَةِ ٱللَّهِ﴾. (٣)

ترجمه: تاسو د الله ﷻ د رحمت نه مه نا اُميده کيږئ.

بل ځای فرمايي: ﴿إِنَّهُۥ لَا يَاْيۡـَٔسُ مِن رَّوۡحِ ٱللَّهِ إِلَّا ٱلۡقَوۡمُ ٱلۡكَٰفِرُونَ﴾. (٤)

ترجمه: بيشکه د الله د رحمت نه نه نا اُميده کيږي مګر صرف کافران قوم.

د توبې اَهميت او فضائل

✡ د ګناهونو نه توبه ويستل فرض ده ځکه الله تعالی مؤمنانو ته د توبې اَمر کړی:

---

(١) يس آية ٣٠

(٢) الانفطار آية ٦

(٣) الزمر آية ٥٣.

(٤) يوسف آية ٨٧.

﴿ يَاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا تُوْبُوْٓا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَّصُوْحًا ﴾. (١)

ترجمه : اې د ايمان خاوندانو ! تاسو توبه اوباسئ الله ته ريښتيني او خالصه توبه.

بل ځای فرمايي : ﴿ وَتُوْبُوْٓا اِلَى اللّٰهِ جَمِيْعًا اَيُّهَ الْمُؤْمِنُوْنَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴾ (٢)

ترجمه : اې مومنانو ! تاسو ټول الله ته توبه اوباسئ ددې دپاره چې تاسو کامياب شئ.

په مذکوره آيت الله ﷻ د توبه کوونکو سره د فلاح او کاميابۍ وعده هم اوکړه.

✡ محترمو ! الله رب العزت په خپلو بندګانو باندې دومره زيات مهربان دی چې که د چا نه بَتَقاضائی بَشَرِيت څه ګناه اوشي او بيا په اخلاص باندې توبه اُوباسي نو الله تعالی دده توبه قبلوي ، او مخکيني ګناهونه ورته معاف کوي ، الله تعالی فرمايي :

﴿ وَهُوَ الَّذِيْ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَعْفُوْا عَنِ السَّيِّاٰتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُوْنَ ﴾. (٣)

ترجمه : او الله هغه ذات دی چې قبلوي توبه د خپلو بندګانو ، او ګناهونه ورته معاف کوي ، او په هغه کارونو پوهيږي چې تاسو يې کوی.

په بل ځای کې الله تعالی فرمايي :

﴿ وَمَنْ يَّعْمَلْ سُوْٓءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهٗ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴾ .(٤)

ترجمه : او څوک چې بَد کار اوکړي يا په خپل ځان باندې ظلم اوکړي ، بيا د الله تعالی نه بخښنه اوغواړي نو الله تعالی به ډير بخښونکی او زيات مهربان بيامومي.

بل ځای الله ﷻ فرمايي :﴿ وَاِنِّيْ لَغَفَّارٌ لِّمَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدٰى ﴾ . (٥)

ترجمه : او بيشکه زه ډير بخښونکې يم هغه چالره چې څوک توبه اوباسي ، ايمان راوړي او نيک عمل اوکړي ، بيا په سمه لاره قائم پاتې شي.

---

(١) التحريم آية ٨.

(٢) النور آية ٣١.

(٣) الشورى آية ٢٥.

(٤) النسآء آية ١١٠.

(٥) طه آية ٨٢.

بل ځای فرمايي : ﴿ وَرَبُّكَ الْغَفُوْرُ ذُو الرَّحْمَةِ ﴾. (١)

ترجمه : او ستا رب بخښونکی او خاوند د رحمت دی.

✡ او که دا سړی په تيرو ګناهونو پښيمانتيا ښکاره کوي او استغفار وايي نو الله جل جلاله به دده بَدياني په نيکيو بدلې کړي. الله تعالی فرمايي :

﴿ اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنٰتٍ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴾. (٢)

ترجمه : مګر څوک چې توبه اوباسي ، ايمان راوړي او د نيکۍ کارونه کوي نو الله تعالی به د داسې خلکو بَدياني په نيکيو بدلې کړي او (دا ځکه چې) الله بخښونکی او مهربان دی.

✡ د کفرنه بله غټه ګناه نشته خو الله تعالی د کافر په باره کې نبي عليه الصلوة والسلام ته فرمايي : ﴿ قُلْ لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ يَّنْتَهُوْا يُغْفَرْ لَهُمْ مَّا قَدْ سَلَفَ ﴾. (٣)

ترجمه : اې پيغمبره ! ته دې کافرانو ته ووايه که چيرته دوی د کفر نه منع شي (د خپل کفر نه توبه اوباسي ، او اسلام قبول کړي) نو تير شوي ګناهونه به ورته اُوبخښلې شي.

نو اوس چې د کفرنه کومه کمه ګناه ده هغه خو به الله جل جلاله په توبې سره په طريقِ اولی معاف کوي.

✡ الله رب العزت ګناهګارانو ته عام اعلان کړی ، چې زه ټول ګناهونه ببښم :

﴿ قُلْ يٰعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴾ (٤)

---

(١) الكهف آية ٥٨.

(٢) الفرقان آية ٧٠.

(٣) الانفال آية ٣٨.

(٤) الزمر آية ٥٣.

ترجمه : اې پيغمبره ! زما د طرف نه دې خلقو ته ووايه چې اې زما هغه بندګانو چاچې زياتې کړې په خپلو ځانونو باندې (يعنې کفر ،شرک او کبيره ګناهونه يې کړي) تاسو د الله د رحمت نه مه نا اُميده کيږئ ، بيشکه الله ټول ګناهونه بخښي ، بيشکه هم دې بخښونکې او مهربانه دی .

بل ځای فرمايي: ﴿نَبِّئْ عِبَادِيْٓ اَنِّيْٓ اَنَا الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ۝ وَاَنَّ عَذَابِيْ هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيْمُ﴾ (١)

ترجمه : (اې پيغمبره !) ته زما بندګانو ته دا خبر ورکړه چې بيشکه زه ډير بخښونکی او زيات مهربانه يم ، او زما عذاب هم ډير دَردناک عذاب دی .

✡ الله تعالی د توبه کونکي سره محبت کوي :

﴿ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِيْنَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِيْنَ ﴾ (٢)

ترجمه : بيشکه الله ﷻ توبه کوونکي او ځان پاک لرونکي خلق خوښوي .

بل ځای فرمايي : ﴿ وَهُوَ الْغَفُوْرُ الْوَدُوْدُ ﴾ . (٣)

ترجمه : او همدا الله بخښونکی (د ګناهونو) دی ، او محبت کوونکی دی .

✡ د توبې په وجه الله رب العزت انسان ته بهترين د راحت واله ژوند نصيبه کوي :

﴿ وَاَنِ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوْبُوْٓا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَّتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى وَّيُؤْتِ كُلَّ ذِيْ فَضْلٍ فَضْلَهٗ ﴾ . (٤)

ترجمه : او دا چې تاسو بخښنه غواړئ د خپل رب نه ، بيا توبه اوباسئ هغه ته ، نو هغه به درله د يو مقرَر وخت (مرګ) پورې د ژوند ښکلې سازو سامان درکړي ، او په آخرت کې به هر خاوند د فضل (نيک عمل کونکي) ته خپل فضل (جنت) ورکړي .

---

(١) الحجر آية ٤٩ ، ٥٠

(٢) البقرة آية ٢٢٢ .

(٣) البروج آية ١٤

(٤) هود آية ٣ .

د دُنيا په ژوند باندې دُهوکه کيدل ندي په کار

✡ مسلمان ته په کار دي چې د دُنيا په دې ظاهري ژوند باندې دُهوکه نشي ، ځکه دا عارضي ژوند دی ، د انسان دائمي ژوند د آخرت واله دی.

الله ربّ العزت د دُنياوي ژوند په باره کې فرمايي :

﴿ وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَهْوٌ وَّلَعِبٌ ۚ وَ اِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴾. (١)

ترجمه : او نه دې دا ژوند د دُنيا مګر صرف لوبې او تماشې دي (يعنى د دُنيا د ژوند حقيقت صرف لوبې او تماشې دي) ، او بيشکه کور (ژوند) د آخرت همدا اصلي (او حقيقي) ژوند دی ، کاش چې دوی پوهيدلی.

﴿وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ ۭ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يَتَّقُوْنَ ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴾. (٢)

ترجمه : او نه دی ژوند د دُنيا مګر لوبې او تماشې دي ، او البته کور د آخرت ډير ښه دی د هغه خلقو د پاره چې پرهيزګاره دي ، آيا تاسو نه پوهيږئ ؟

﴿ اِعْلَمُوْٓا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ وَّزِيْنَةٌ وَّتَفَاخُرٌۢ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ ﴾. (٣)

ترجمه : پوهه شئ چې د دُنيا ژوند (خو صرف) لوبې ، تماشې او ښائست دی ، او په خپل مينځ کې په يو بل باندې فخر کول ، او د مالونو او اولاد ډير والې دی.

✡ مال و دولت او اولاد ته د دُنيا ښائست او امتحان ويل شوی ، الله تعالى فرمايي :

﴿ اَلْمَالُ وَالْبَنُوْنَ زِيْنَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْبٰقِيٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّخَيْرٌ

---

(١) العنكبوت آية ٦٤ .

(٢) الانعام آية ٣٢ .

(٣) الحديد آية ٢٠ .

اَمَلًا ﴾.(١)

ترجمه: مال او ځامن (خو صرف) د دُنيا د ژوند ښائست دی، او باقي پاتې کيدونکي نيک عملونه ستا د رب په نزد ډير بهتر دي په اعتبار د ثواب سره، او (همدا رنګې دا نيک اعمال د الله په نزد) ډير بهتر دي په اعتبار د اُميد ساتلو سره.

﴿ وَاعْلَمُوٓا اَنَّمَآ اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهٗٓ اَجْرٌ عَظِيْمٌ ﴾.(٢)

ترجمه: او پوهه شئ چې بيشکه ستاسو مالونه او ستاسو اَولاد (په حقيقت کې د تاسو د پاره سبب د) يو اِمتحان دی، او بيشکه د الله سره چې کوم اَجر دی نو هغه ډير لوي اجر دی.

✡ د دُنيا دا شيان آخر ختميږي ليکن انسان چې کوم نېک عمل اوکړي ددې اَجر د الله ﷻ سره باقي وي. الله تعالی ددې بيان داسې کړی:

﴿ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍ ۗ ﴾.(٣)

ترجمه: څه چې د تاسو سره دي هغه به فناء کيږي (او ختميږي)، او څه چې د الله سره دي هغه هميشه باقي پاتې کيدونکي دي.

﴿ وَمَآ اُوْتِيْتُمْ مِّنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِيْنَتُهَا ۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴾.(٤)

ترجمه: او څه شيان چې تاسو ته درکړل شوي دي نو هغه د دُنيا د ژوند سامان او ښائست دی، او څه چې د الله سره دي هغه ډير ښه او باقي پاتې کيدونکي دي، پس آيا تاسو نه پوهيږئ؟

﴿ زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوٰتِ مِنَ النِّسَآءِ وَالْبَنِيْنَ وَالْقَنَاطِيْرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ

---

(١) الكهف آية ٤٦

(٢) الانفال آية ٢٨

(٣) النحل آية ٩٦

(٤) القصص آية ٦٠.

وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَاللّٰهُ عِنْدَهٗ حُسْنُ الْمَاٰبِ ﴾. (١)

ترجمه : ښائسته کړې شوې دی خلقو ته محبت د نفسي خواهشاتو ، (هغه نفسي خواهشات دادي :) لکه ښځې ، ځامن ، د سرو زرو او سپينو زرو جمع شوې خزانې، ښېانداره (ځاربه بهترين) اَسونه ، څاروي ، او فصلونه . دا (مذکوره) شيان (صرف) د دُنيا د ژوند سامان دی ، او د الله سره ښه ځای د واپس ورتللو دی .

✡ الله رب العزت مسلمانانو ته دا واضح کړی چې د مال او اولاد په وجه زما د ذِکر او عبادت نه غافل نشئ ، ګني تاوانيان به شئ .

﴿ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَآ اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ يَّفْعَلْ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴾. (٢)

ترجمه : اې مومنانو ! تاسو لره دې ستاسو مالونه او ستاسو اَولاد د الله د ذِکر نه غافله نه کړي ، او څوک چې دا کار اوکړي نو همدا خلق نقصان موندونکي (تاوانيان) دي .

د شيطان د دُهوکې او اِتباع نه ځان ساتل په کار دي

✡ الله تعالی انسانان خبردار کړي چې د شيطان د دُهوکې او اِتباع نه ځان اوساتي ، ځکه شيطان د انسان د پاره ښکاره دُښمن دی . انسان د حقې لارې نه ګمراه کوي .

الله ﷻ فرمايي :

﴿ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ﴾ (٣)

ترجمه : اې خلقو ! بيشکه د الله وعده رښتيني (حقه) ده ، پس تاسو دې د دُنيا ژوند په دُهوکه کې وا نه چوي ، او د الله په حقله دې تاسو ته دُهوکه باز (شيطان) دهوکه درنه کړي.

---

(١) آل عمران آية ١٤ .

(٢) المنافقون آية ٩ .

(٣) فاطر آية ٥ .

﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴾. (١)

ترجمه : اې ايمان والو ! تاسو ټول په اسلام کې پوره پوره داخل شئ ، او د شيطان د قدمونو پيروي (تابعداري) مه کوئ ، بيشکه هغه ستاسو د پاره ښکاره دُښمن دی .

﴿ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴾ (٢)

ترجمه : بيشکه شيطان ستاسو د پاره دُښمن دی پس تاسو دا (هميشه) دُښمن اوګڼئ (او په دُښمنۍ يې اُونيسئ) ، بيشکه دا خپل ټولې ددې د پاره رابلي چې دوی (هم) خاوندان د دوزخ (يعنی جهنميان) شي .

﴿ يَاأَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ۝ إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾. (٣)

ترجمه : اې خلقو تاسو هغه شيان خورئ کوم چې په زمکه کې حلال پاکيزه دي ، او د شيطان د قدمونو پيروي مه کوئ ، بيشکه هغه ستاسو د پاره ښکاره دُښمن دی ، بيشکه هغه تاسو ته د بدکارۍ او بې حيايئ حکم کوي ، او ددې (حکم هم درته کوي) چې تاسو په الله باندې (د ځان نه په دروغه) داسې خبرې ووايئ چې تاسو پرې (په خپله هم) نه پوهيږئ .

✡ کله چې شيطان د الله ﷻ حکم او نه منل او لعنتي يې کړو نو شيطان د الله تعالی نه د قيامت د ورځې پورې مُهلت اُوغوښت ، او الله ﷻ ورله مهلت ورکړو(٤) نو شيطان وويل

---

(١) البقرة آية ٢٠٨ .

(٢) فاطر آية ٦ .

(٣) البقرة آية ١٦٨ ، ١٦٩ .

(٤) الله تعالی ددې بيان داسې کړی ، ﴿ قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلَّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ۝ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ ۝ قَالَ أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ۝ قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ۝ قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي ... ﴾ الاعراف آية ١٢ تا ١٥ .

﴿ فَبِمَآ أَغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ۝ ثُمَّ لَآتِيَنَّهُم مِّنۢ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَن شَمَآئِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَٰكِرِينَ ﴾.(١)

ترجمه : په وجه ددې چې تا زه ګمراه کړم نو زه به هم دې خلقو ته ستا په نيغه لاره کې کينم، بيا به زه خامخا دوی ته د دوی د مخې طرف، شا طرف، خي طرف او چپ طرف نه (د ګمراه کولو د پاره) راځم، او ته به په دوی کې اکثر خلق شکر کوونکي او نه مومي.

﴿ قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْءُومًا مَّدْحُورًا لَّمَن تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكُمْ أَجْمَعِينَ ﴾.(٢)

ترجمه : الله تعالی ورته اوفرمايل : اوځه ددې ځای نه ذليل رټلې شوی، يقين اوکړه چې څوک په دوی کې ستا تابعداري اوکړي نو زه به خامخا د تاسو ټولو نه جهنم ډک کړم.

آخرت طرف ته متوجّه کيدل

✡ مسلمان ته په کار دي چې آخرت طرف ته متوجّه شي، داسې نيک اعمال اوکړي چې په آخرت کې دده په کار راشي، الله تعالی فرمايي :

﴿ يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴾.(٣)

ترجمه : اې مومنانو ! تاسو د الله نه اوويريږئ، او په کار ده چې هر انسان دا اوګوري چې ده د صبا (يعنی قيامت) دپاره وړاندې څه ليږلي دي ؟ او د الله نه وُويريږئ، بيشکه الله خبردار دی په هغه کارونو باندې چې تاسو يې کوی.

✡ الله تعالی د انسان نيک اعمال نه ضائع کوي، بلکه ددې بدله ورکوي :

﴿ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا

---

(١) الاعراف آية ١٦، ١٧.

(٢) الاعراف آية ١٦، ١٧.

(٣) الحشر آية ١٨.

اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴾.(١)

ترجمه: او تاسو چې د خپلو ځانونو د پاره کومه نيکي وړاندې ليږئ، نو دا به د الله سره ډيره بهتره او د ډير لوي اجر واله بيامومئ، او د الله نه بخنه غواړئ، بيشکه الله ډير بخونکی (او) مهربان دی.

✡ تر دې چې انسان د يوې ذرې برابر معمولي نيکي يا بدي کړي ددې بدله به د قيامت په ورځ اوګوري، الله تعالی فرمايي:

﴿ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۝ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴾.(٢)

ترجمه: پس څوک چې د يوې ذرې په اندازه نيکي اوکړي نو دا به هغه اوګوري (يعنی د هغې ثواب به اوګوري)، او څوک چې د يوې ذرې برابر بَدي اوکړي نو دا به هغه (هم) اوګوري (يعنی د هغې سزا به هم اوګوري).

✡ همدارنګې مسلمان به خپل ځان او خپل اولاد دداسې اعمالو نه بچ کوي چې د هغې په وجه دا د جهنم مستحق ګرځي، ځکه د جهنم اُور ډير سخت دی، الله تعالی فرمايي:

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَّا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴾.(٣)

ترجمه: اې مومنانو! تاسو بچ اُوساتئ خپل ځانونه او خپل کورواله د هغه اُور نه چې د هغې خشاک خلق او کاڼي دي، په دې اُور باندې داسې سخت ځويه، زُورآوري (مضبوطې) فرښتې مقرر دي چې (په هيڅ کار کې) د الله نافرماني نه کوي، او دوی هم هغه کار کوي د کوم چې دوی ته حکم اوکړې شي.

---

(١) المزمل آية ٢٠.

(٢) الزلزلة آية ٧، ٨. ⁄⁄ الله رب العزت د حضرت لقمان هغه خبره رانقل کوي کومه يې چې خپل ځوي ته کړې ... ﴿ يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِن تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُن فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُ إِنَّ ... لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴾. سورة لقمان آية ١٦.

(٣) التحريم آية ٦.

د مرګ نه هيڅوک نه خلاصيږي

✡ مرګ داسې يو حقيقت دی چې هيڅوک هم د دينه نشي خلاصيدی، بلکه هر ذي روح به خامخا يوه ورځ د مرګ دا پيالی څکي، الله رب العزت فرمايي:

﴿ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ﴾ (١) ترجمه: هر يو نفس څکونکي د مرګ دی.

(که هغه انسانان وي، پيريان وي، او که فرشتې وي ټول به وفات کيږي).

بل ځای الله ﷻ فرمايي: ﴿ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ ﴾ (٢).

ترجمه: هر شی هلاکيدونکي (او فناء کيدونکي) دی مګر ذات د الله ﷻ به باقي وي.

په سورة رحمٰن کې الله رب العزت فرمايي:

﴿ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ۝ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴾ (٣)

ترجمه: هر څوک چې په دې زمکه (آباد) دي هغه ټول فناء کيدونکي دي، او صرف ستا د رب ذات به باقي پاتې وي کوم چې د لوي شان او عظمت خاوند دی.

✡ د انسان نيټه چې کله هم پوره شي، په کوم ځای کې هم پوره شي. او د څه شی نه هم پوره شي ټيک په هماغه وخت، په هماغه ځای او د هماغه شی نه به ورته مرګ راځي. په نيټه کې يو ساعت هم مخکې والې او روستو والې نه کيږي، الله ﷻ فرمايي:

﴿ وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴾ (٤)

ترجمه: او د هرې ډلې (او قوم) د پاره يو وخت مقرر دی، پس کله چې د دوی نيټه راشي نو نه يو ساعت روستو کيږي او نه رامخکې کيږي.

په سورة منافقون کې الله ﷻ فرمايي:

---

(١) آل عمران آية ١٨٥.

(٢) القصص آية ٨٨.

(٣) الرحمن آية ٢٦، ٢٧

(٤) الاعراف آية ٣٤.

﴿ وَلَنْ يُّؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَآءَ اَجَلُهَا ۚ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ ﴾. (١)

ترجمه : او الله تعالى هيڅ يو نفس ته هرګز مهلت نه ورکوي کله چې نيټه يې راشي ، او الله تعالىٰ خبر دار دی د هغه څه نه چې تاسو يې کوی .

✡ انسان د مرګ نه په مضبوطو مضبوطو قلاګانو کې هم محفوظ نشي پاتې کيدی ، الله تعالى فرمايي :

﴿ اَيْنَ مَا تَكُوْنُوْا يُدْرِكْكُّمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِيْ بُرُوْجٍ مُّشَيَّدَةٍ ۗ ﴾. (٢)

ترجمه : تاسو چې کوم ځای يئ مرګ به تاسو بيا مومي اګر چې تاسو په مضبوطو قلاګانو کې يئ .

✡ بلکه که انسان د مرګ نه تېښته اوکړي خو بيا هم نشي بچ کيدی ، الله ﷻ فرمايي :

﴿ قُلْ اِنَّ الْمَوْتَ الَّذِيْ تَفِرُّوْنَ مِنْهُ فَاِنَّهٗ مُلٰقِيْكُمْ ثُمَّ تُرَدُّوْنَ اِلٰى عٰلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴾. (٣)

ترجمه : اې پيغمبره ته دوی ته ووايه چې بيشکه د کوم مرګ نه چې تاسو تختئ هغه ضرور تاسو سره ملاقي کيدونکې دی (تاسو به رانيسي) ، بيا به تاسو هغه ذات طرفته واپس کيږئ (او هغه ته به وړاندې کيږئ) کوم چې ستاسو په پټ او ښکاره عملونو باندې پوهه دی ، نو دغه الله ﷻ به تاسو ته د هغه عملونو په باره کې خبر درکړي کوم چې تاسو (په دُنيا کې) کول .

بل ځای الله ﷻ فرمايي : ﴿ قُلْ لَّنْ يَّنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِّنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ ﴾. (٤)

ترجمه : اې پيغمبره ته دوی ته ووايه که چيرته تاسو د مرګ يا قتل نه تختئ نو دا تېښته به تاسو ته هيڅ فائده درنکړي .

---

(١) المنافقون آية ١١ .

(٢) النساء آية ٧٨ .

(٣) الجمعة آية ٨ .

(٤) الاحزاب آية ١٦ .

✡ د مرګ وخت هيڅا ته ندی معلوم ، چې زه به کله وفات کيږم ؟ الله ﷻ فرمايي :

﴿ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴾ .(١)

ترجمه : او نه پوهيږي هيڅ کس چې په کومه زمکه به مړ کيږي ، بيشکه الله ﷻ پوهه او خبردار دی .

(يعنی هيڅا ته دا معلومه نه ده چې زه به په کوم ځای کې مړ کيږم ، البته الله ﷻ ته هر څه معلوم دي او په هر څه خبردار دی) .

✡ انسان د خاورې نه پيدا دی ، او واپس به همدې خاورې ته ورځي ، بيا به د قيامت په ورځ دوباره راژوندې کيږي . الله تعالی فرمايي :

﴿ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ ﴾ . (٢)

ترجمه : مونږ تاسو ددې زمکې نه پيدا کړي يئ ، او ديته به مونږ تاسو (د مرګ نه پس) دوباره راولو ، او د همدې زمکې نه به مو يو ځل بيا (د قيامت په ورځ) را اوباسو .

اګر چې د نورو آيتونو نه معلوميږي چې انسان د مني نه پيدا شوی (٣) ، او د مذکوره آيت نه معلوميږي چې انسان د خاورې نه پيدا شوی ، نو په ظاهره تضاد معلوميږي .

خو په حقيقت کې هيڅ تضاد نشته ځکه زمونږ اَصل (حضرت آدم عليه السلام) د خاورې نه پيدا شوی (٤) . نو ګويا چې مونږ ټول د خاورې نه پيدا يو .

يا دا چې هر انسان د مَني نه پيدا شوی ، او مَني د غِذا نه پيدا شوی او غذا د خاورې او اُوبو نه پيدا شوی . معلومه شوه چې انسان هم اصلاً د خاورې نه پيدا شوی .

---

(١) لقمان آية ٣٤ .

(٢) طه آية ٥٥ .

(٣) لکه الله تعالی فرمايي ، فَلْيَنْظُرِ الْإِنسَانُ مِمَّ خُلِقَ . خُلِقَ مِن مَّاءٍ دَافِقٍ . يَخْرُجُ مِن بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ . سورة الطارق آية ٥ تا ٧ . وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا . الفرقان آية ٥٤ .

وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِّن مَّاءٍ . النور آية ٤٥ .

(٤) لکه الله تعالی فرمايي ، ﴿ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ﴾ . آل عمران آية ٥٩ .

✡ مومن ته د مرګ په وخت فرښتې د اِطمينان او جنت زيرې ورکوي، الله رب العزت فرمايي:

﴿ اِنَّ الَّذِيْنَ قَالُوْا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوْا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَلَّا تَخَافُوْا وَلَا تَحْزَنُوْا وَاَبْشِرُوْا بِالْجَنَّةِ الَّتِيْ كُنْتُمْ تُوْعَدُوْنَ ۝ نَحْنُ اَوْلِيٰٓؤُكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ وَلَكُمْ فِيْهَا مَا تَشْتَهِيْٓ اَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيْهَا مَا تَدَّعُوْنَ ۝ نُزُلًا مِّنْ غَفُوْرٍ رَّحِيْمٍ ﴾ (١)

ترجمه: بيشکه کومو خلقو چې دا اقرار وکړو چې زمونږ رب يو الله دی او بيا په دې باندې قائم پاتې شو نو په هغوی به (د رحمت) فرښتې (اول د مرګ په وخت، بيا په قبر کې او بيا په قيامت کې) راکوزيږي، او ورته وايي به: تاسو مه ويريږئ، او مه غمجن کيږئ. او د هغه جنت زيرې واورئ د کوم چې تاسو سره وعده شوې وه، مونږ (فرښتې) په دُنيا کې هم ستاسو دوستان وو، او په آخرت کې به هم يو، او چې څه (لذتونه او عزتونه) مو زړه غواړي هغه به درته په جنت کې حاضر وي، او ستاسو د پاره به په جنت کې هر هغه څه موجود وي چې تاسو يې غواړئ، دا (نعمتونه وغيره ستاسو د پاره) د ښښونکي او مهربان رب د طرف نه ميلمستيا ده.

انسان به په هره مرحله کې د صبر او اِستقامت نه کار اخلي

که د چا نزدې رِشته دار وفات شي، يا ورته بل تکليف اُورسي نو دا به په دې باندې صبر کوي، ځکه په قرآن کريم کې د صبر ډير اَجرونه ذکر شوي:

✡ صابرينو ته بې حسابه اَجر ورکولې شي. الله تعالی فرمايي:

﴿ اِنَّمَا يُوَفَّى الصّٰبِرُوْنَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴾ (٢)

ترجمه: بيشکه صبر کوونکو ته به د دوی اجر بې حسابه ورکولې شي.

✡ صابرينو سره الله ﷻ د مَعيت او امداد وعده کړی:

(١) فصلت (حم السجده) آيه ٣٠ تا ٣٢.

(٢) الزمر آيه ١٠.

الله تعالى فرمايي : ﴿ وَاصْبِرُوْا إِنَّ اللهَ مَعَ الصَّابِرِيْن ﴾ . (١)

ترجمه : او صبر کوئ بيشکه الله تعالى د صابرينو سره دى .

✡ اِمتحان او مصيبتونه ټول د الله ﷻ د طرفه دي :

﴿ مَآ اَصَابَ مِنْ مُّصِيْبَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللهِ ﴾ . (٢)

ترجمه : هر مصيبت چې راځي نو دا د الله ﷻ د طرفه راځي .

✡ د انسان سره چې په تقدير کې کوم امتحان او مصيبت ليکلې شوې وي دا به په ده باندې خامخا راځي . الله رب العزت فرمايي :

﴿ مَآ اَصَابَ مِنْ مُّصِيْبَةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِيْٓ اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ مِّنْ قَبْلِ اَنْ نَّبْرَاَهَا ۭ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيْرٌ ۝ لِّكَيْلَا تَاْسَوْا عَلٰي مَا فَاتَكُمْ ... ﴾ . (٣)

ترجمه : کوم مصيبت چې په زمکه يا ستاسو په ځانونو باندې راځي نو د پيداکيدو نه مخکې دا مصيبت په يو کتاب کې ليکلې شوې وي ، بيشکه دا خبره په الله ﷻ باندې ډيره آسانه ده . (دا ځودَنه مونږ ځکه درته اوکړه) ددې د پاره چې د تاسو نه څه واخيستې شي په هغې خفه نه شئ ...

✡ په انسان باندې امتحانات ضرور راځي خو څوک چې په دې اِمتحاناتو او مصيبتونو باندې صبر اوکړي نو الله تعالى دوى ته د خپل رَحمت او کامِل هدايت زيرې اَورلى :

﴿ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوْعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْاَمْوَالِ وَالْاَنْفُسِ وَالثَّمَرٰتِ ۭ وَبَشِّرِ الصّٰبِرِيْنَ ۝ الَّذِيْنَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُّصِيْبَةٌ ۙ قَالُوْٓا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّآ اِلَيْهِ رٰجِعُوْنَ ۝ اُولٰۗىِٕكَ عَلَيْهِمْ صَلَوٰتٌ مِّنْ رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ ۡ وَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الْمُهْتَدُوْنَ ﴾ . (٤)

(١) الانفال آية ٤٦

(٢) التغابن آية ١١

(٣) الحديد آية ٢٢ ، ٢٣

(٤) البقرة آية ١٥٥ و ١٥٧

ترجمه : او مونږ به ضرور اُوآز مايو تاسو په څه څيز د ويرې ، وَلږې ، د مالونو ، ځانونو او ميوو په نقصان سره ، او (اې پيغمبره !) ته زيرې ورکړه صبر کوونکو ته . صبر کوونکي هغه خلق دي چې کله دوی ته څه مصيبت اُورسي نو دوی وايي : بيشکه مونږ د الله يو او مونږ به هم هغه طرف ته واپس کيدونکي يو ، همدا (صابرين) هغه خلق دي په کومو باندې چې د خپل رب د طرفه مهرباني او رحمتونه دي ، او همدغه خلق هدايت موندونکي (په سَمه لاره) دي .

✡ څوک چې صبر اوکړي نو الله تعالی ددې په وجه دده درجې اوچتوي او غټ مقام ورکوي . الله تعالی فرمايي : ﴿ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُوْنَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوْا ... ﴾ . (١)

ترجمه : او مونږ په دوی کې څه خلق پيشوايان جوړ کړل چې زمونږ په حکم به يې خلقو ته سمه لاره ښودله ، او دا پيشوايان مو ځکه جوړ کړي وو چې دوی به صبر کولو . . .

✡ صابرينو ته الله ﷻ بهترينه بدله ورکوي :

﴿ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِيْنَ صَبَرُوْا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴾ . (٢)

ترجمه : کومو خلقو چې صبر اوکړو نو هغوی ته به مونږ خامخا ددوی اجر ورکړو د هغو ښو کارونو په عوض کې کوم چې به دوی کول .

بل ځای الله تعالی فرمايي : ﴿ أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوْا ... ﴾ . (٣)

ترجمه : همدا هغه خلق دي چې دوی ته به د دوی د صبر په وجه دوه (٢) کرتې اجر ورکولې شي .

✡ د صبر په باره کې الله ﷻ مومنانو ته فرمايي :

﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا اصْبِرُوْا وَصَابِرُوْا وَرَابِطُوْا وَاتَّقُوا اللهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ﴾ . (٤)

---

(١) السجدة آية ٢٤ .

(٢) النحل آية ٩٦ .

(٣) القصص آية ٥٤ .

(٤) آل عمران آية ٢٠٠ .

ترجمه : اې مومنانو ! تاسو صبر کوئ ، او يو بل په صبر آماده کوئ ، او د جهاد د پاره تيار اوسئ ، او د الله ﷻ نه وويريږئ ددې د پاره چې کاميابشئ .

✡ د کامل مومن صفت هم دادی چې دا به په تکليفونو صبر کوي .

الله تعالی فرمايي : ﴿ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُوْرِ ﴾ . (١)

ترجمه : او چا چې صبر اوکړو او معافي يې اوکړه بيشکه دا ډير د همت کارونو نه دی .

بل ځای الله رب العزت فرمايي :

﴿ وَالصّٰبِرِيْنَ فِي الْبَأْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ وَحِيْنَ الْبَأْسِ ۗ أُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ صَدَقُوْا ۗ وَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُوْنَ ﴾ . (٢)

ترجمه : (نيکي ديته ويلې شي) چې څوک د تنګ دَستۍ ، سختۍ او د جنګ په وخت کې صبر کوونکي وي ، همدا خلق رښتوني (نيکان) دي او همدا خلق پرهيزګاره دي .

✡ نبي کريم ﷺ ته هم الله ﷻ د صبر حکم کړې ؤ :

﴿ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ ﴾ . (٣)

ترجمه : اې پيغمبره ! ته صبر کوه لکه څرنګې چې د لوړ همت واله پيغمبرانو صبر کړی ؤ .

✡ صابرينو سره الله تعالی د جنت وعده کړی .

﴿ وَالَّذِيْنَ صَبَرُوا ابْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنٰهُمْ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً وَّيَدْرَءُوْنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ۝ جَنّٰتُ عَدْنٍ يَّدْخُلُوْنَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيّٰتِهِمْ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُوْنَ عَلَيْهِمْ مِّنْ كُلِّ بَابٍ ۝ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴾ . (٤)

---

(١) الشوریٰ آية ٤٣ .

(٢) البقرة آية ١٧٧ .

(٣) الاحقاف آية ٣٥ .

(٤) الرعد آية ٢٢ تا ٢٤ .

ترجمه : کومو خلقو چې د خپل رب د خوشحالولو دپاره صبر اوکړو ، او لمونځ يې قايم کړو ، او کوم مال چې مونږ ورکړی د هغې نه يې په پټه او ښکاره (د نيکۍ په لاره کې) خرچ اوکړو ، او د نيکيو په ذريعه بدي دفعه کوي همدا هغه خلق دي چې د دوی دپاره د آخرت کور دی ، (دغه کور) باغونه د هميشه اوسيدو دي ، دوی به داخليږي دې جنت ته ، همدغه شان د دوی په پلارانو ، بيبيانو او اولاد کې چې څوک نيک وي (هغوی به هم دې جنتونو ته داخليږي) ،او فرښتې به دوی ته د هرې دروازې نه راځي او دا به ورته وايي چې په تاسو باندې دې سلام وي ځکه چې تاسو به (په دُنيا کې) صبر کولو (او په حق دين باندې مضبوط پاتې شوي وی) نو د آخرت دا کور (ستاسو د پاره) ډير ښه دی .

بل ځای الله ﷻ فرمايي :

﴿ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِّنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ نِعْمَ اَجْرُ الْعٰمِلِيْنَ ۝ الَّذِيْنَ صَبَرُوْا وَعَلٰي رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ ﴾ (١)

ترجمه : چاچې ايمان راوړو او نيک عملونه يې اوکړل نو مونږ به دوی ته د جنت په بالاخانو کې ځای ورکړو چې د هغې (د اُونو) لاندې به نهرونه بهيږي ، دوی به په هغې کې هميشه اوسيږي ، د (نيک) عمل کوونکو بدله ډيره ښه ده ، (دا عاملين هغه خلق دي) کومو چې صبر اوکړو او په خپل رب باندې توکل کوي .

د غونډ تقرير اجمالي خلاصه :

د غونډ تقرير اِجمالي خلاصه دا راأووته چې الله تعالی انسان د خپل عبادت د پاره پيدا کړی ، دا به د الله او رسول اِطاعت کوي ، کوم احکامات چې ورباندې فرض شوي (لکه مونځ ، روژه ، زکوة ، حج ، او جهاد وغيره نو) هغه به په پوره پابندۍ سره کوي ، او د کومو ګناهونو نه چې منع شوی د هغې نه به ځان ساتي .

حلال خوراک به کوي ، د حرام او مشتبِه شيانو نه به ځان ساتي ، د حقوقُ العبادو پوره کولو اِهتمام به کوي ، د ټولو رُوحاني بيماريانو او خرابو اَخلاقو نه به ځان ساتي .

خپل ژوند به د قرآن کريم د احکاماتو مطابق تيروي ، د الله ﷻ د رَحمت نه به نه نااُميده کيږي ، او د خپلو ګناهونو نه به په اخلاص باندې توبه اُوباسي .

مسلمان به د دُنيا په دې عارضي ژوند باندې نه دُهوکه کيږي ، د شيطان د وَسوسو تابعداري به نه کوي ، او آخرت طرف ته به متوجّه کيږي ، ځکه آخِر هم يوه ورځ ددې دُنيا نه تلل دي ، په دې کې هيڅوک هم دائمي نه پاتې کيږي .

اوس که په چا باندې په دې دُنياوي ژوند کې څه مصيبونه او اِمتحانات راشي نو دا به په هغې باندې صبر کوي ، ځکه الله تعالی د صابرينو د پاره ډير اَجرونه مقرر کړي .

دُعا

الله تعالی دې مونږ ته په پوره دِين باندې د تللو توفيق راکړي ، او ربّ کائنات دې مونږ ته د قرآن کريم په ټولو احکاماتو باندې د پوهيدو او ښيا په دې باندې د عمل کولو توفيق راکړي .

آمِين يَارَبَّ الْعَالَمِيْن .

وَآخِرُ دَعْوَانَا أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

اوله خوشبري :

اِن شَاءَ الله ددې پسې به **پنځلسم** (۱۵) **جلد** هم ليکم چې هغه به هم د الله ﷻ په توفيق سره لږ وخت پس چاپ شي .

دويمه خوشبري:

(د تقريرونو دويمه سلسله)

د پنځلسم (۱۵) جلد نه پس به د تقريرونو دا سلسله په يو بل نوم باندې شروع کوم، د هغې نوم به وي :

" د تقريرونو مُدَلَّلَـــهُ ذَخيره "

چونکه تر اُوسه هم ډير اَهمې موضوع ګانې د ليکلو نه پاتې دي ، د يوولسم جلد په آخر کې مې چې په کومو موضوع ګانو باندې د ليکلو وعده کړې وه يا کومو علماؤ چې راته په ټيلفون باندې په ځنې موضوع ګانو باندې د ليکلو مشوره راکړې ده هغه ټولې موضوع ګانې به اِنْ شَاءَ الله په راتلونکې سلسله کې شاملوم ، په هغې کې به هم په همدغه انداز باندې جامع تقريرونه وي .

په خپلو خصوصي دُعاګانو کې مو ياد ساتئ

ستاسو ورور

ابوالشمس نورالهدا عفي عنه

موبائل نمبر : ۰۳۰۶ ۵۴۴۷۱۷۴

اول جلد

۱. د توبې اَهمیت ، فضیلت او احکام
۲. د الله ﷻ رحمت او مهرباني
۳. د ګناهونو نقصانات
۴. د علم فضیلت او اَهمیت
۵. د علماؤ او طلباؤ مقام
۶. د درود شریف فضیلت او اَهمیت

دویم جلد

۱. حقوق الوالدین (یعنی د مور او پلار حقوق)
۲. عُقوقُ الوالدین (یعنی د مور او پلار نافرماني او د هغې سزا)
۳. د مرګ بیان
۴. د صبر فضیلت او اَهمیت
۵. د قبر عذابونه او نعمتونه

دریم جلد

۱. د زکوة اَهمیت ،فضیلت او احکام
۲. د زکوة نه ورکوونکي عذابونه
۳. د صدقې ورکولو فضیلت او فواید
۴. د خرچ کولو اَهمیت ، او د سخاوت فضیلت
۵. په مخلوقاتو کې د الله ﷻ د قدرت نخې

څلورم جلد

۱. د نبي ﷺ اتباع او اطاعت
۲. نبي ﷺ سره د مَحبت کولو وُجوب او لزوم
۳. د نبي ﷺ په سُنتو باندې د عمل کولو سائنسي او طبّي فواند
۴. د ګیرې پریخودلو اَهمیت ، او د خریلو یا قبضې نه د کمولو سزاګانې

پنځم جلد

۱. د قرآن کریم د تلاوت کولو فضائل او فوائد
۲. د حافظانو اود قرآن کریم سره د تعلق لرونکو خلقو مقام
۳. د قرآن کریم اِعجاز
۴. قرآن کریم یو اِنقلابي او مُؤثر کتاب دی
۵. د قرآن کریم د تعظیم او عمل په وجه الله ﷻ قومونو ته ترقي ورکوي

شپږم جلد

۱. د حلال کسب اَهمیت او فوائد
۲. د حلال خوراک اَهمیت او فوائد
۳. د حرام خوراک سزاګانې او نقصانات
۴. د مُشتبِه شیانو نه ځان ساتل
۵. د سُود خوړلو سزاګانې او نقصانات
۶. د نبي ﷺ معجزات
۷. نبي ﷺ ته د مخکینې پیغمبرانو په نسبت بهترینې معجزې ورکړې شوې دی
۸. د علم او کماله ډکه رساله

اووم جلد

۱. په اسلام کې د مانځه اَهمیت او مقام
۲. د مانځه فضائل او فوائد
۳. بغیر عُذره د مونځ پریخودلو سزاګانې او نقصانات
۴. په جمعې سره د مونځ کولو اَهمیت او فضائل
۵. بغیر عذره د جمعې پریخودو سزاګانې
۶. په مانځه کې د خُشوع اَهمیت
۷. د ټول مونځ معنی

اتم جلد

۱. د مانځه متعلق ضروري بحثونه
۲. د مانځه متعلق ضروري فِقهي مسائل
۳. د سجده سَهوي متعلق ضروري مسائل
۴. د مسبوق څنې ضروري مسائل
۵. د قضا مونځونو باره کې فقهي مسائل
۶. د مانځه متعلق مُتفرق فقهي مسائل
۷. د مسافر د مانځه متعلق ضروري فقهي مسائل
۸. د اِمامت متعلق څنې ضروري مسائل

نهم جلد

۱. د رمضانُ المبارک د میاشتې فضیلت
۲. د رمضانُ المبارک د روژو اهمیت او بغیر عُذره د پریخودو سزاګانې
۳. د رمضان المبارک د روژو فضائل فوائد او حکمتونه
۴. د شل رکعته تراویحو ثبوت و فضائل
۵. د روژې متعلق فِقهي مسائل
۶. د تراویحو متعلق فقهي مسائل

لسم جلد

۱. د رمضانُ المبارک په آخري عَشره کې د اعتکاف اهمیت او فضائل
۲. د لیلة القدر عَظمت او فضائل
۳. د سَرسایي وُجوب او فضائل
۴. د وړوکي اختر بیان
۵. د جُمعې د مانځه اهمیت، فضائل، او بغیر عُذره د پریخودو سزاګانې
۶. د جُمعې د ورځې عَظمت او فضیلت د جُمعې مانځه متعلق ضروري فقهي مسائل

یولسم جلد

۱. د حَج اهمیت او بغیر عُذره د حج نه کولو سزاګانې
۲. د حَج فضائل، فوائد او حکمتونه
۳. د ذوالحجّې اولې عشَرې عَظمت او فضائل
۴. د قربانۍ اهمیت او فضائل
۵. د قربانۍ متعلق فقهي مسائل
۶. د غټ اختر تقریر (په ابراهیم علیه السلام باندې د راغلې امتحاناتو تفصیلي بیان)

دولسم جلد

۱. په اسلام کې د جهاد اهمیت او مقام
۲. د جهاد فضائل، فوائد او حکمتونه
۳. د قدرت باوجود جهاد نه کولو سزاګانې او نقصانات
۴. د مجاهدینو مقام او فضائل
۵. د شهادت فضائل او د شهید مقام

دیارلسم جلد

۱. په جهاد کې د مال خرچ کولو فضائل او فوائد
۲. جهاد د الله ﷻ د رَضا د پاره کول، او مالِ غنیمت کې د خیانت نه ځان ساتل
۳. په اجتماعي لحاظ سره د مسلمانانو د کمزورۍ او مغلوب کیدو اسباب
۴. هرنېک عمل په اخلاص باندې کول
۵. د ریا نه ځان ساتل
۶. د ریښتیا ویلو فضیلت او د دروغو سزاګانې

خوارلسم جلد

۱. د غیبت سزاګانې او د دینه د بچ کیدو طریقې
۲. د چُغل خورۍ سزاګانې او نقصانات
۳. د ژبې حفاظت او خاموشۍ فضیلت
۴. د تکبّر سزاګانې او د دینه د بچ کیدو طریقې
۵. خالص په قرآني آیتونو باندې مشتمل جامع تقریر

پنځلسم جلد

هر تقریر په مختلفو ژبو کې

Every Speech in different Languages

مکتبه عزیزیه

اصلاحی مدلل تقریرونه

مکتبه عزیزیه

دانستاد اوشاکرد په مینځ کې

د نحوي عملي اجراء

اصلاحی

مدلل تقریرونه